SCRIPTORES

RERUM GERMANICARUM

IN USUM SCHOLARUM

EX

MONUMENTIS GERMANIAE HISTORICIS

RECUSI.

THIETMARI MERSEBURGENSIS EPISCOPI CHRONICON.

HANNOVERAE

IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI.

1889.

SCRIPTORES

RERUM GERMANICARUM

IN USUM SCHOLARUM

EX

MONUMENTIS GERMANIAE HISTORICIS

RECUSI.

THIETMARI MERSEBURGENSIS EPISCOPI CHRONICON.

HANNOVERAE

IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI.

1889.

Wigener.

THIETMARI MERSEBURGENSIS EPISCOPI CHRONICON

POST EDITIONEM

IOH. M. LAPPENBERGII

RECOGNOVIT

FRIDERICUS KURZE.

HANNOVERAE
IMPENSIS BIBLIOPOLII HAHNIANI.
1889.

HANNOVERAE, TYPIS GRIMPIANIS.

PRAEFATIO.

Thietmari chronicon, quod b. m. Joh. Mart. Lappenberg L annis ante in Scriptorum tomo III. edidit, in collectione scriptorum separatim imprimendorum denuo editurus illustrissimum illum virum in consilio atque ratione operis plane secutus sum, cuius et apparatum criticum de integro recensum tamen, quoad eius fieri potuit, ad verbum retinui et adnotationes permultas repetii. Locos antiquorum scriptorum, quos Thietmarus imitatus est, in margine appositos ei omnes fere debeo. Etiam praefationem eius libentissime quam maxima ex parte integram recepissem, nisi in hac ipsa plurima corrigenda mihi fuissent. Rationem tamen et ordinem eundem servare libet, quo facilius, quid in quaque re novi adiecerim, lectori perspicere liceat.

Thietmarus patrem habuit Sigifridum comitem[1], *matrem Cunigundam*[2]. *Avos ipse appellat Liutharium*[3] *monasterii Walbeccensis fundatorem*[4] *et Heinricum comitem*[5]. *E quibus Liutharium Sigifridi, Heinricum Cunigundae patrem fuisse vel inde apparet, quod patruo Thietmari nomen Liuthario*[6], *avunculorum uni Heinrico*[7] *fuit; praeterea autem Thietmarus patris Sigifridi matrem Mahthildem*[8] *fuisse narrat, quam alio loco*[9] *Liutharii uxorem dicit. Alteram igitur Thietmari aviam, quam Iuthittam dicit*[10], *Heinrici comitis uxorem fuisse necesse est.*

1) *II*, 29. *et IV*, 11: pater meus comes Sigifridus. 2) *IV*, 38: mater mea Cunigund nomine. 3) *II*, 21: Avum autem meum nomine Liutharium. 4) *Conf. VI*, 43. 5) *III*, 6: avi meimet Heinrici comitis. *cf. II*, 28. 6) *IV*, 38: patruum meimet marchionem Liutharium. 7) *IV*, 30: tres avunculi mei Heinricus, Udo et Sigifridus. 8) *IV*, 17: Quem *(Sigifridum)* mater sua .... Mahtildis .... cum coniuge Cunigunda deflet. 9) *VI*, 43: Quo *(Liuthario)* discedente uxor sua Mahtildis. 10) *II*, 42: avia meimet Iuthitta nomine.

Ex proavis auctor duos affert, utrumque Liutharium nomine[1]. *Quorum alterum Liutharii avi eius patrem fuisse consentaneum est, alterum Heinrico patrem tribuemus, propterea quod aviarum Thietmari patribus alia nomina fuisse aliunde colligitur. Matertera enim Sigifridi, i. e. soror Mahthildis, Emnildis quaedam sanctimonialis Quedlinburgensis fuisse fertur*[2], *quae in Annalibus Quedlinburgensibus (SS. III) a.* 991. Emnild filia Brunonis *dicitur. Igitur Brun comes Arneburgensis, quem a.* 978. *Nov.* 30. *mortuum esse Thietmarus refert, proavus eius et pater Mahthildis videtur fuisse. Iuthittae autem pater quis fuerit, ex hoc perspicitur, quod matris suae avunculum, Iuthittae igitur fratrem, Thietmarus appellat Udonem ducem sive comitem a.* 982. *in Calabria occisum*[3], *quem Udonis comitis sive ducis Franciae orientalis a.* 949. *mortui filium fuisse satis constat*[4].

Nobili igitur loco natus Thietmarus cum nobilissimis atque praeclarissimis aetatis suae viris cognatione coniunctus fuit[5]. *Patruus eius Liutharius, cuius supra mentionem fecimus, Thiedrico marchione a.* 985. *mortuo marchiae aquilonari praefectus est, quam, cum a.* 1003. *ex vita decederet*[6], *Wirinhario filio ex Godila Wirinharii filia genito et cum Liutgarda Ekkihardi marchionis Misniensis filia matrimonio copulato*[7] *reliquit. Praeter illum Liutharii filii fuerunt Berhtoldus*[8] *et Thiedricus clericus et capellanus regis*[9], *filia autem, ut videtur, Brigida abbatissa S. Laurentii Magdeburgensis*[10]. *Liutharii et Sigifridi soror fuit Eila sive Eilsuith, quae Berhtoldo co-*

1) *I*, 10: duo abavi mei uno nomine, quod Liutheri sonat, signati. 2) *IV*, 16: in Quidelingeburg apud suam *(Sigifridi)* materteram nomine Emnildam. 3) *III*, 20: Udonem ducem matris meae avunculum. 4) *Hoc igitur stemma Thietmari fuit:*

Liutharius Walb. † 929.	*Brun* com. Arn. † 978.	*Liutharius* Stadensis † 929.	*Udo* com. † 949.
Liutharius Walb. † 964.	*Mahthildis* † 992.	*Heinricus* com. Stad.	*Iuthitta*
Sigifridus com. Walb. † 992.		*Cunigunda* † 997.	
Thietmarus episc. Mers.			

5) *V. stemmata p. VIII.* 6) *VII*, 26. 7) *IV*, 39–42, *VII*, 24–26. 8) *VIII*, 53: Bertholdus Liutharii filius. 9) *VIII*, 7. 10) *I*, 12.

miti et marchioni pagi Nordgau nupserat et Heinricum marchionem plerumque ab urbe sua Schweinfurt dictum (fortasse etiam fratrem eius Bucconem[1]*) pepererat*[2]*.*

Mahthildis aviae Thietmari fratrem novimus Richertum comitem[3]*. Alter eiusdem frater fortasse fuit Brun apud posteriores rerum scriptores* de Querenvorde *dictus, cuius filium Brunonem ex Ida genitum a.* 1009. *martyrio in Prussia coronatum esse constat*[4]*.*

Heinrici comitis Thietmari avi, quem Annalista Saxo (SS. VI) Stadensem nominavit, filii fuerunt tres: Udo (a. 994. *a piratis occisus), Heinricus* († 1016*), Sigifridus* († 1037*), quorum civitatem Hersevel (Harsefeld) fuisse Noster dicit*[5]*. Heinrici filium Sigifridum nomine in clade illa maritima periisse Thietmarus refert, Sigifridi filium Liutharium Udonem vocatum a.* 1056—1057. *marchiae aquilonari praefuisse Ann. Saxo memoriae prodidit. Illorum et Cunigundae una soror Hathui a.* 973. *abbatissa monasterii Heeslingen facta est*[6]*; altera Hildegard cum Bernhardo I. Saxoniae duce, Herimanni ducis filio, cuius sororem Swanhildam Thietmarus marchio et post mortem eius* († 978*) Ekkihardus in matrimonium duxerat, nupta fuit et mater Bernhardi II. ducis et Thietmari comitis facta est*[7]*. Tertia soror, cuius nomen non traditum est, nisi ipsa fuit Hildegarda, nescio cui collocata mater fuit Thiederici Monasteriensis episcopi*[8]*.*

Udonis I. praeter Iuthittam liberi fuerunt Udo II. († 982*) comes, Konradus I. dux Alemanniae* (982—997*), Heribertus*[9]*; Konradi filius Herimannus II. dux Alemanniae* (997—1003*)*[10]*, qui ex Gerberga Konradi Burgundiae regis filia Herimannum III.* (1003—1012*) et Giselam postmodo imperatricem*

1) *V*, 34. 2) *V*, 14: Heinricus comes Bertoldi amiteque meae filius; *V*, 38: Heinrici comitis inclita mater Eila nomine; *VIII*, 63: marchio Heinricus amitae meimet filius . . . in Suinvordi civitate sua; *cf. II*, 21. 3) *V*, 3: patruus meus . . . cum avunculo suo Ricberto. 4) *VII*, 34: Brun . . . ab Ida venerabili matre unice dilectus . . . Huius pater erat Brun . . . amicus mihi consanguinitate. 5) *IV*, 23—25. 6) *II*, 42. 7) *I*, 13, *VIII*, 19. 8) *VIII*, 48: Thiedricus sanctae Mirmingendensis aecclesiae presul, materterae meae filius; *cf. IX*, 26. 9) *IV*, 60. 10) *V*, 22: Herimannus dux matris meae avunculi filius.

1\. *Bruno* com. *Arn.* † 978.

Wirinharius — *Liutharius* Walb. † 964. — *Mahthildis* † 992. — *Emnildis* † 991. — *Ricbertus* — *Bruno* — *Ida*

Godila — *Liutharius* march. † 1003. — *Sigifridus* com. † 992. — *Eilsuith* † 1013. — *Berhtoldus* march. † 980. — *Bruno* episc. † 1009. — *Gevehardus* com. Querf.

Wirinharius march. † 1014 ux. Liutgarda. — *Bertholdus* — *Thiedricus* cap. reg. — *Brigida* abb. Magd. — *Thietmarus* — *Heinricus* march. † 1017 ux. Gerberga. — *Bucco*

2\. *Heinricus* com. Stad. — *Herimannus* dux Sax. † 973.

Heinricus com. † 1016. — *Udo* † 994. — *Sigifridus* com. † 1037. — *Cunigunda* — *Hathui* abb. Hesl. — *N.* — *Hildegarda* — *Bernhardus I.* dux Sax. † 1011. — *Swanhilda* — *Ekkihardus* march. † 1002.

Sigifridus † 994. — *Liutharius* march. † 1057. — *Udo* — *Thietmarus* — *Thiedricus* ep. Mon. † 1022. — *Bernhardus II.* dux Sax. † 1059. — *Thietmarus* com. † 1048.

Liutgarda † 1012 coni. Wirinh. — *Herimannus* march. † 1032. — *Ekkihardus* march. † 1046. — *Guntherius* canc. reg.

3\. *Udo I.* com. † 949.

Iuthitta — *Udo II.* com. † 982. — *Konradus I.* dux Alem. † 997. — *Heribertus* com.

Cunigunda — *Herimannus II.* dux Alem. † 1003. — *Otto* com. — *Gevehardus* com. — *Gerberga* coni. Heinr. march.

Thietmarus — *Heinricus* com. — *Fridericus* praef. Magd. — *Sigifridus* ep. Mon. — *Bruno* ep. Verd. — *Herimannus III.* dux Alem. † 1012. — *Gisela*

genuit, Heriberti liberi Otto (de Hamerstein)[1] *et Gebehardus comites et Gerberga Heinrici marchionis uxor*[2].

Fratres Thietmarus habuit Heinricum comitem et Fridericum[3], *quem postea praefectum Magdeburgensem factum esse Ann. Saxo a.* 998. *refert, Sigifridum abbatem S. Johannis Magdeburgensis*[4] 1009 — 1022, *episcopum Monasteriensem* 1022—1032, *et Brunonem Corbeiae educatum*[5], *abbatem Nienburgensem Herdingi successorem, Magdeburgensem* 1025—1034, *episcopum Verdensem* 1034—1049. *Ad quos accedit Willigisus Thietmari ex patre frater, quem ille episcopus Merseburgensis electus praepositum Walbeccensem post se constituit*[6].

Liutharius uterque Thietmari proavus in pugna a. 929. *prope Lenzen commissa interiit*[7]. *Liutharius avus eius monasterium in urbe sua Walbeck fundavit*[8] *et testibus Annalibus necrol. Fuld. (SS. XIII) a.* 964. *mortuus est. Cuius filius Sigifridus a.* 972. *caelebs cum Hodone marchione contra Polonos profectus cladi Zehdenensi interfuit*[9]. *A.* 979. *cum fratre Liuthario Geronem comitem captum custodiendum accepit*[10]. *A.* 983. *contra Slavos pugnavit*[11], *a.* 984. *inter sectatores Heinrici ducis fuit*[12], *a.* 990. *expeditioni contra Bohemos susceptae*[13], *a.* 991. *ei, quae contra Liuticios ad urbem Brandenburg facta est, interfuit. Qua in re cum ab equo cecidisset, infirma valetudine laborare coepit, ut arma ferre non iam posset*[14]. *Mortuus est in civitate Walbeck a.* 992. *Mart.* 15[15]. *Ipse Thietmarus natus a.* 975. *Jul.* 25.[16] *atque primis litterarum elementis in urbe Quedlinburg ab Emnilda patris matertera imbutus a.* 988. *Ricdago abbati S. Johannis Magdeburgensis educandus traditus est. Inde a.* 991. *inter canonicos S. Mauricii receptus*[17] *a.* 1002. *praepositus Walbeccensis*[18], *a. autem* 1009. *episcopus Merseburgensis factus est, quo munere novem annos functus a.* 1018. *Dec.* 1. *ex vita decessit*[19].

1) *V*, 24. 2) *V*, 35. 3) *IV*, 41: cum confratribus meis Heinrico, Fritherico. 4) *VII*, 1: fratre meo abbate Sigifrido. 5) *IV*, 70. 6) *VI*, 47. 7) *I*, 10. 8) *VI*, 43. 9) *II*, 29. 10) *III*, 9. 11) *III*, 19. 12) *IV*, 2—7. 13) *IV*, 11—13. 14) *IV*, 16. 15) *IV*, 17; *quae Ann. Saxo de his rebus narrat, nullius sunt momenti, quoniam ille ea ex uno Thietmaro collegit.* 16) *III*, 6. 17) *IV*, 16. 18) *VI*, 44. 19) *Conf. 'Neues Archiv' XIV, p.* 84—86; *plura de Thietmari vita v. apud Strebitzki 'Forschungen' XIV, p.* 349—366.

De opere Thietmari vide dissertatiunculam meam 'Abfassungszeit u. Entstehungsweise d. Chronik Thietmars' ('Neues Archiv' XIV, p. 59—86*). Hoc loco ea brevissime repetere satis habeo, quae ibi probasse mihi videor. A.* 1012. *Thietmarus historiam aevi sui conscribere coepit atque primum quidem eodem anno VII, c.* 1—15 *(apud Lappenbergium VI,* 41—46*) et fortasse I,* 1—18 *scripsit. A.* 1013. *fere libros II et III, a.* 1014. *IV,* 1—9 *(*1—8*),* 15—17 *(*10—11*),* 23—25 *(*16*),* 31—37 *(*22—24*),* 39—54 *(*26—34*), totum librum V, praeterea VIII,* 1—2 *(VII,* 1—3*) et* 3 *(*4*), a.* 1015. *totum librum VI et VIII,* 4—20 *(VII* 5—13*) videtur perfecisse. A.* 1016. *cum novus fons Annales Quedlinburgenses ei aperirentur, totum opus retractare et plurima, quae antea in posterum tempus distulerat, addere coepit. Scripsit igitur a.* 1016*, quae in libro II. et III. postmodum adiecta sunt, praeterea VII,* 16—41 *(VI,* 46—61*) et VIII,* 20—35 *(VII,* 13—25*), a.* 1017. *IV,* 10—15, 18—22, 26—30, 38 *et VIII,* 36—69 *(VII,* 25—50*), praeterea I,* 26—28 *(*15—17*) et IV,* 55—69 *(*35—46*), a.* 1018. *denique omnia, quae reliqua sunt, i. e. VIII,* 70—76 *(VII,* 51—54*) et totum librum IX (VIII), praeterea IV,* 70—75 *(*47—51*).*

Fontes Thietmari iamdudum[1] *cogniti sunt Widukindi Rerum Saxonicarum libri III*[2]*, Annales Quedlinburgenses (SS. III), Ruotgeri Vita Brunonis (SS. IV), Gerhardi Vita Udalrici (SS. IV), Necrologia Merseburgense*[3]*, Magdeburgense*[4]*, Luneburgense*[5]*; praeterea decretum synodi Dortmundensis a.* 1005. *habiti, diplomata ecclesiarum Merseburgensis et Walbeccensis. Inter quos Widukindus fons librorum I. et II. principalis est, ita ut ea, quae ex illius opere petita sunt, quasi truncum quendam efficiant, qui ceteris, quae Thietmarus aut ex sua scientia aut ex aliis fontibus adiecit, ut ramis foliisque vestitur. De Annalibus Quedlinburgensibus Thietmari fonte v. 'Neues Archiv' XIV,* 67—80*, ubi auctorem in prima operis conceptione usque ad finem septimi (sexti) libri Anna-*

1) *Conf. Lappenberg, praef. p.* 728 *sq., Wattenbach 'Geschichtsquellen', Strebitzki 'Thietmarus quibus fontibus usus sit', diss. Königsb.* 1870. 2) *SS. III. et ed. Waitz*[3] 1882. 3) *Ed. E. Dümmler, 'Neue Mittheil. d. sächs.-thür. Ver.' XI.* 4) *Ibid. X.* 5) *Ed. Wedekind 'Noten' III.*

libus nondum usum esse demonstravi. Circiter a. 1016. *demum Annalibus potitus ad libros I—III. pauca*[1], *ad quartum plura*[2] *in foliis vel paginis vel paginarum particulis antea vacuis relictis inseruit. Praeterea in continuatione operis Annalibus usus est inde a VII,* 22 *(IV,* 49*); cum autem VIII,* 1—2. *et* 3—20 *(VII,* 1—13*) iam antea conscripta essent, ne illic quidem res ex Annalibus petitae inveniuntur. Ex vitis Brunonis et Udalrici Thietmarus paene nihil sumpsit, plurima ex Necrologiis. Inter quae longe maxime Merseburgensi usus est, quod saeculo decimo incohatum tamen maxima ex parte ipsis demum Thietmari temporibus perfectum et ab eisdem fere scribis atque chronicon eius exaratum est.*

Praeter hos in primis Magdeburgensi et Halberstadensi quibusdam fontibus, qui non iam exstant, Nostrum usum esse iam Lappenberg vidit. De quibus priusquam disseramus, ad ea accedamus, quae ex narratione eorum, quibuscum conversatus est, auctor petiit. Quorum nomina saepenumero ipse affert, saepius tamen silentio praeterit. Atque plurima de rebus antea, quam ipse ad iuvenilem perveniret aetatem, gestis parentes eius ceterique cognati narravisse ei videntur, ut ea, quae II, 21, 28, 29, 31, 42, *III,* 6, 8, 9, 19, *IV,* 1—8, 11—23, 21, 22, 23—25 *referuntur. Ipse Thietmarus eis interfuit, quae a.* 984. *et* 986. *Quedlinburgii*[3], *inde ab a.* 988. *eis, quae Magdeburgii acta sunt. De rebus Corbeiensibus frater Bruno ei rettulit, qui Corbeiae educatus est*[4], *de expeditionibus ab Heinrico a.* 1004. *in Italiam et Bohemiam factis*[5] *fortasse Heinricus frater, quem utrique interfuisse ex VI,* 15 *colligere licet. Nonnulla etiam Ratisbonensis auctoris videntur esse*[6], *quem Taginonem fuisse ex V,* 43 *perspicitur. Ex eodem autem fonte ea videntur manasse, quae II,* 17 *de reliquiis Ratisbonam allatis et inde Parthenopolim transmissis traduntur. Sed ea, quae Ann. Saxo et Ann. Magdeburgenses (SS. XVI)*

1) *Plurima II,* 34—35. 2) *Conf. IV,* 10—15, 18—22, 26—30. 3) *Conf. IV,* 2 *et* 9. 4) *Conf. II,* 32—33 *de Brunone Verdensi episcopo, qui Corbeiae monachus fuerat, II,* 18, *III,* 3, 9, *IV,* 70, 71, *VIII,* 13 *de Liudolfo abbate.* 5) *VI,* 2—15. 6) *Ut I,* 26. *de Arnulfo duce Bavariae, II,* 26—27 *de Gunthario et Michaele episcopis, II,* 40 *de Heinrico duce et coniuge eius Iuthitta, IV,* 44 *de Ottone Ratisbonae suscepto.*

a. 961. de eadem re memoriae produnt, e scripto quodam libro, quo Thietmarus quoque fonte usus sit, hausta esse necesse est. Atque cum ipse Noster, id quod adhuc omnino neglectum est, V, 44 de scriptura quadam Taginonis dicat, ex hac illa petita esse consentaneum est. Quodsi vero Tagino et de reliquiis a. 960. Parthenopolim transmissis (II, 17) et de consecratione sua a. 1004. facta (V, 44) scripsit, hoc chronicon illud Magdeburgense fuisse perspicuum est, quo Thietmarum fonte usum esse plurimi loci docent. Ex illo autem cum Ann. Magdeb. et Gesta archiepiscop. Magdeb. (SS. XIV) maximas partes ad verbum congruentes exscripserint, nonnullis locis etiam integra Taginonis verba restitui possunt.

De chronico Halberstadensi equidem nihil novi proferre potui. Praeterea tamen ad librum tertium conscribendum annales quosdam brevissimos scriptori praesto fuisse fortasse ex ordine illius libri optime cum chronologia rerum gestarum congruente suspicari licet.

Iam ut, quo ordine Thietmarus in rebus enarrandis usus sit, pauca disseramus, in libris I. et II. Widukindum secutus est, cetera quaeque aliquo modo adiunxit. In tertio libro annalium ritu progreditur multis rebus ex Taginonis opere narrationi interpositis. Sed cum in hoc et quarto libro certum ei deesset chronologiae fundamentum, compluribus locis plus minusve spatii vacuum reliquit, ubi postea multa in primis ex Annalibus Quedlinburgensibus petita inseruit. Sic etiam in fine primi et quarti libri compluria folia vacua sunt relicta, quae postea variis historiis explevit; quibus cum in quarto libro spatium deficeret, etiam integrum fasciculum (fol. 73—80) operi interposuit. Ex quo perspicitur, unde ordo huius libri magna ex parte admodum turbatus exsistat. Inde a quinto libro usque ad finem operis auctor nusquam ab annalium ratione discedit, nisi quod saepenumero de singulis rebus digressiones parvas interponit. Qua in re cognoscenda id potissimum animadvertendum est Thietmarum imperfecto, perfecto, plusquamperfecto temporibus promiscue sine ullo discrimine uti.

Sermonem Thietmari rudem satis atque incultum esse Lappenbergio non concedo, quamquam a latinitate classica longe discrepat et propter dictionem tumidiorem insolitasque locutiones

saepius non facile intellegitur. Graeci scriptores ei ignoti fuerunt, inter latinos in primis poetas videtur legisse, e quibus Terentii, Catonis, qui vocatur, Horatii, Vergilii, Ovidii, Lucani, Persii, Iuvenalis, Martialis, Statii, Ausonii locis plurimis dictionem suam ornavit. Praeterea ex Macrobii, Augustini, Gregorii I. papae operibus nonnulla, plurima autem e scriptura sacra attulit. Ex recentioris aevi poematis Ecbasin captivi[1] *notam ei fuisse primus Lappenberg vidit*[2], *ad quam Planctus de obitu Caroli Magni et Cantilena de Ottonis II. fuga edita accedunt*[3].

Vivo Thietmaro[4] *opus eius Adalboldus exscripsit in Vita Heinrici II. (SS. IV); praeterea eodem fonte usi sunt Analista Saxo, Annales Magdeburgenses, Gesta archiepiscoporum Magdeburgensium, Gesta episcoporum Halberstadensium (SS. XXIII), Chronicon episcoporum Merseburgensium (SS. X), Vita Meinwerci (SS. XI), Gobelinus Persona Paderbornensis* († 1420) *in Cosmodromio*[5], *Paulus Lange in Chronico Citicensi* 1515 *et Numburgensi* 1536, *Brotuf in Chronico Merseburgensi* 1557[6].

Codices Thietmari duo tantum exstant:

1. *Codex Thietmari autographus*[7] *a Wernhero episcopo Merseburgensi* (1061—1091) *monasterio S. Petri Merseburgensi dedicatus, unde eum Sigismundo de Lindenau, episcopo Merseburgensi* 1535–1544, *traditum esse Brotuf, qui ipse codicem vidit, memoriae prodidit*[8]. *Anno* 1574. *libellus Wittenbergae fuisse videtur, siquidem subscriptum ei est:* 18. Decemb.

1) *Ed. E. Voigt, Strassburg* 1875. 2) *Conf. VIII,* 30, *Voigt l. l. p.* 10. 3) *Cf. III,* 21; *IX,* 30. 4) *Conf. VI,* 10. 5) *Ed. Meibom, Script. rer. Germ. I,* 53—369. *Cf. A. Hagemann 'Ueber die Quellen des Gobelinus Persona', Dissert. Hal. a.* 1874. *p.* 51. 6) *Praeterea Lappenbergius codice quodam Honorii Solitarii in bibliotheca Alvenslebiana Stendalii servato exhiberi locum Thietmari I,* 7 (11—14) *a Vignolio collatum dixit: sed et in editione Spirensi Honorii a.* 1583. *facta locum illum non legi ipse Lapp. adnotat, neque codex ille apud R. Wilmans in editione Honorii (SS. X) inter libros manuscriptos commemoratur.* 7) *De quo conf. etiam Haupt 'Archiv' VII,* 421—426. 8) *L. l. II, c.* 7, *p. LXVI:* das rechte Original vnd exemplar / hat das Closter Sanct Petri vor Marsburg / dem Herrn Sigismundo Dechande zu Marsburg geliehen. *Ibid. c.* 59, *p. CII':* Sigismund von Lindenau, Dechant zu Marsburg, erwelet durch das Capittel *etc.*

1574 Viteb. *Anno* 1579. *eum Dresdam translatum esse Lappenberg dicit, nescio quo argumento usus. Nunc in bibliotheca regia publica* D r e s d e n s i *servatur, in quam a.* 1832. *eum transiisse ipsi codici inscriptum est. Codex est membranaceus in* 4. *olim ex* 26 *foliorum fasciculis compositus. E quibus fasciculi* 1—4, 6—7, 9—15, 19—22, 24—26 *quaterniones,* 5 *et* 23 *biniones,* 16—18 *quiniones fuerunt, fasciculus* 8 *novem foliorum est. Fuerunt igitur viginti fasciculi octonorum, duo quaternorum, tres denorum, unus novem foliorum, in summa* 207 *folia. Quindecim tamen ex his perierunt, scilicet fasciculi* 1. *folia prima duo, quorum alterum nihil nisi titulum libri videtur continuisse, fasciculi* 8. *quattuor folia interiora, fasciculus* 13. *totus, fasciculi* 17. *folium primum. Ea, quae restant,* 192 *folia is, qui in ultima operis pagina subscripsit* 18. Decemb. 1574 Viteb., *ita numeravit, ut prima triginta folia numeris* 1—30, *quattuor quae sequuntur* 31^{a}—31^{d}, *proxima sedecim* 32—47, *decem sequentia* 51—60, *ea quae restant* 62—193 *signaret. Folia igitur* 31^{b}—31^{d} *primo* 48—50 *numerata videntur esse, praeterea per errorem post numerum* 60 *ilico* 62 *positus est. In singulis paginis vicenae singulae sunt lineae, quattuor tamen paginae (fol.* 12', 13, 184, 193'*) et maior pars fol.* 80' *vacuae manserunt.*

Scribae in opere perficiendo laboraverunt novem, e quibus praeter ipsum Thietmarum (T), cuius manus iam ex Missali Merseburgensi[1] *satis nota est, quinque (pro magnitudine partium a singulis scriptarum A, B, C, D, E a me signati) plures et maiores, tres (F, G, H) singulas parvas partes exaraverunt. Quos aut ex dictatu aut e schedis autographis auctoris scripsisse necesse est. Atque dictasse multa Thietmarum aliquot scribarum mendis comprobatur, quorum pauca collegi, ut* quā horitur *II,* 35 *pro* quo moritur, hunc si *VII,* 11 *pro* unxi, abire *VII,* 34 *pro* habere, augeat *VIII,* 46 *pro* Augia, ubi in maiestatis partem *VIII,* 49 *pro* ubi magnam aestatis partem, et necti *VIII,* 55 *pro* adnecti, grām (= gratiam) *IX,* 33 *pro* Graeciam. *Tamen haud scio an etiam nonnulla mendorum ex scriptis verbis male lectis ortorum exempla in-*

1) *Eodem, qui Necrolog. illud Merseb. continet, cod. capituli Merseb. nr.* 129, *fol.* 38.

veniantur. Accedunt manus Wernheri episcopi (W), qui undecies in imis paginarum marginibus nomen suum inscripsit[1] *et tribus locis pauca sive correxit sive addidit*[2], *et interpolatorum quorundam duorum, quorum alter (N) temporibus Heinrici V., alter (V) Lotharii videtur scripsisse. N, quem Lappenberg cum ipso Thietmaro confudit (1ᵇ), plurimas adnotationes in margine inferiore aut superiore adiecit, ita tamen ut semper in dextro aut sinistro margine eiusdem paginae rasura inveniatur, ex qua intellegimus eodem loco iam a Thietmaro quaedam verba addita fuisse, quae N deleverit. V, qui eundem Wernherum episcopum sese esse simulat*[3] *et a Lappenbergio eadem qua ille nota (1ᶜ) signatur, in ipso textu plurima mutavit. Praeter haec saec. XVI. et XVII. manus multa marginibus ascripserunt, quae ego non minus quam Lappenberg omnino neglexi.*

2. *Codex Bruxellensis bibliothecae regiae quondam nr.* 5815, *nunc nr.* 7513. *membr. in fol. 'collegio societatis Iesu Paderbornensi donatus a.* 1612', *postea societatis Iesu Antwerpiensis, praeter alia inde a fol.* 209 *Thietmarum saec. XV. ineunte exaratum continet*[4]. *Hunc non ex ipso codice Dresdensi, sed ex apographo eius quodam libro Corbeiae scripto fluxisse pluribus probatur additamentis ad illud monasterium spectantibus*[5]. *Ubi cum notitiae quaedam occurrant ex codice Msc. I,* 133 *circa a.* 1158. *scripto sumptae*[6], *Corbeiensem illum Thietmari codicem, quo Annalistam Saxonem usum esse iamdudum constat, circa a.* 1160. *conscriptum esse R. Wilmans comprobavit*[7]. *Neque vero solum addidit codex Corbeiensis multa, sed etiam 'omnino textum Thietmarianum', ut ait Lapp.,*

1) *Fol.* 18 *et* 19, 26' *et* 27, 77' *et* 78: Scō PETRO WERNHER' ēps; *f.* 22' *et* 23, 58' *et* 59, 91' *et* 92, 109' *et* 110, 168' *et* 169, 182' *et* 183 *eadem, sed* WERINH'; *f.* 40' *et* 41 *eadem, sed* WERINHERUS; *f.* 192' *et* 193: Sancto Petro apostolo Wernherus episcopus. 2) *Fol.* 27': cū missa *A*, cū 'missa *(cum commissa) corr. W; fol.* 31ᶜ': flacium *E*, flagitium *corr. W; f.* 142': Henricus secundus *add. W.* 3) *In margine inferiore fol.* 40. *scripsit:* Scō petro in Mersebḡ Werner' ēps; *f.* 124': Sancto Petro in Merseburg Wernerus episcopus fundator loci *(scil. monasterii S. Petri).* 4) *Vide Haupt 'Archiv' VII,* 426. 5) *I,* 18 *(*10*), II,* 42 *(*26*), IV,* 72 *(*48*), VIII,* 14 *(*10*),* 35 *(*25*),* 75 *(*53*).* 6) *Vide VIII,* 14. 7) *Wilmans 'Kaiserurkunden d. Prov. Westf.' I,* 109—112.

'nimis arbitrario modo immutavit et recensuit potius quam descripsit'. Ac si codex Dresdensis 'integer nobis esset servatus, alio prorsus non egeremus': ea igitur tantum, quae Dresdensi desunt, e Bruxellensi Lappenb. sumpsit praeter collationem Leibnitii in bibliotheca regia Hannoverana servatam nova a Bethmanno facta usus. Quibus ego nihil adieci, nisi ea, quae Waitz SS. VI, p. 543 *corrigenda esse monuit.*

Ex editionibus antiquioribus, quas Lappenb. in praefatione (p. 732*) omnes exhibet, hoc loco unam hanc afferre sufficiat: 'Dithmari Chronicon ad fidem codicis Dresdensis denuo recensuit, Ursini, Kinderlingii et Wedekindi, passim et suas adiecit notas I. A. Wagner, Norimb. a.* 1807. 4.' *Quamquam enim 'codice Dresdensi negligenter tantum', ut ait Lapp., 'usus est editor', tamen 'adnotationes bonae frugis sunt plenae'; e quibus nos quoque paucas servavimus.*

Postea Lappenbergius collatione codicis Dresdensis a M. Hauptio facta et Pertzii, Bethmanni, Waitzii curis aucta usus editionem praebuit egregiam (SS. III, p. 723 — 871*), quae prima genuina Thietmari verba accuratissime exhiberet. Neque tamen quisquam eorum manuum distinctionem satis curavit, quae quantum ad tempus et ordinem orti operis explicanda adferat, ego demonstrasse mihi videor*[1].

Inter versiones thiudiscas antiquiores mentione etiamnunc digna est ea, quam I. F. Ursinus Dresdae a. 1790. 8. *commentario de vita atque opere Thietmari adnotationibusque bonis additis ex codice Dresdensi fecit, quippe quae et editioni Wagnerianae et versionibus posterioribus fundamentum iecerit. Post hunc ex editione Lappenbergii J. C. M. Laurent in collectione scriptorum antiquitatis germanicae Berol.* 1848. *versionem exhibuit pro difficultate operis omnino bonam. Cuius editionem alteram instituit J. Strebitzki Lips.* 1879, *qui multa correxit, nonnullas etiam adnotationes cum nominum indice adiecit, plurima tamen menda ipse quoque reliquit.*

Nostra, ut Lappenbergii, 'in Thietmari opere edendo ratio haec fuit, ut ad litteram exprimeremus codicis autographi textum eum, quem Thietmarus ipse curis secundis constituit'. Qua

1) *'Neues Archiv' XIV, l. c.*

in re apparatum criticum Lappenbergii corrigere aut augere vix perpaucis locis opus fuit. Maximam tamen operam ad distinguendas librariorum manus contuli, atque summa assiduitate per amplius duos menses adhibita praeter opinionem mihi contigit, ut paene ad litteram singularum manuum propria cognoscerem. Quae res quanti momenti ad intellegendam operis totius compositionem esset, cum animadvertissem, id quoque operam dedi, ut effigiem codicis autographi quam accuratissimam lectori praeberem. Ac ne exteriores paginarum margines notis diversis nimis implerentur, in interioribus cum foliorum numerum tum manuum ordinem notavi; paginarum quoque editionis Lappenbergianae numeros ibidem adieci. In exteriore margine scriptorum locos, quos Thietmarus ibi fontes habuit aut aliquo modo respexit, et annorum numeros diesque ea ratione posui, ut eas temporum significationes, quae non ex ipso Thietmari opere colliguntur, uncis includerem. In textu ea uncis inclusi, quae postmodum inserta sunt; atque singula verba brevesque adnotationes inclusa, ad quae nihil adnotatur, ipsius Thietmari manu (T) adiecta esse scito.

In libris et capitibus distinguendis editionem veterem non secutus sum. Librorum distinctio magna ex parte ad ipsum Thietmarum redit, qui se tempora Heinrici I. libro primo, Ottonis II. tertio complexum esse et in libro quinto ad res Heinrici II. accedere dicit[1]*, ultimo autem libro in fol.* 176'. *inscribit:* Incipit libellus II. Heinrici imperatoris secundi. *Unde sequitur libro secundo tempora Ottonis I, quarto Ottonis III. tribuenda esse, post versus autem in f.* 141'. *positos priorem Heinrici II. imperatoris libellum incipere. Eam vero operis partem, qua tempora Heinrici II. regis tractantur, non ut pristini editores in duos, sed in tres libros dividendam esse censui, ita ut quintus usque ad restitutionem episcopatus Merseburgensis pertineret, ubi etiam versus interpositi sunt, sextus autem usque eo, ubi altera operis pars inde ab a.* 1012. *conscripta incipit, septimus denique ceteras res inter a.* 1012. *et*

1) *I,* 28: Primus iste codicellus clausus sit primi morte Heinrici. *III,* 1: Otto secundus sit codicelli materies mei; *III,* 26: Obseram modo tercii seriem voluminis. *IV,* 54: Et hic *(Heinricus)* quintus in ordine, secundus in nomine, notet quinti titulum libri.

1014. *gestas contineret. Capitum quoque distinctionem a Lappenbergio factam mutavi, ita tamen ut pristinos numeros uncis inclusos apponerem.*

Denique VV. Ill. Ill. E. Förstemann et Schnorr von Carolsfeld bibliothecae regiae publicae Dresdensis et O. Hartwig bibliothecae universitatis Halensis praefectis et Horn civitatis Torgaviensis consuli, quorum opera et benevolentia factum est, ut codice Dresdensi in bibliotheca Halensi et in curia Torgaviensi paene tres menses uterer, ceterisque omnibus, qui hoc opus meum benigne adiuverunt, hoc quoque loco gratias ago maximas.

Halae Saxonum, mense Octobri a. 1888.

F. KURZE.

*p. 733.

PROLOGUS.[a] *)

*cod. 2.

*Coniunctum dulci fraterni iuris amore
Et mihi dilectum supplex rogo te Sigefridum[1]
Nunc ego Thietmarus[b], videas mea scripta benigne,
Quae placeant addens et quaeque superflua tollens.
5 Haec non ornatu splendent dictaminis ullo,
Sed tantum plano percurrunt ordine campo
Saxoniae regum vitam moresque piorum,
Quorum temporibus regnum velut ardua cedrus
Enituit nostrum longe lateque timendum;
10 Dicunt ecclesiae structuram dampnaque nostrae,
Eius laetificos, in quis reparatur, et annos,
At provisores eiusdem tum simul omnes.
Non asscribatur mihi, si quid in hoc variatur
Libro vel desit, testis cum parvulus[2] assit.
15 Nevas inscitia natas[c], carissime, muta,
Credens, quod numquam cepissem scribere quicquam,
Ni quod prefatus tibi sum foret[3]. Ergo benignus
Tales funde preces mecum de corde gementi:

*p. 734.

*Christe, decus regum, moderator et imperiorum,
20 Propiciare tuo cum commissis sibi regno,
Ut tibi, non nobis, solvatur gloria laudis,
Et non externis tuus umquam substet ovilis.
O vos christicolae, cordis nunc voce rogate,
Maiestas Domini quo dignetur misereri,
25 Ne mala nos stringant, quae multa meremur, et angant,
Certa futurorum quae vox ventura bonorum
Predixit nostris in temporibus, manifestis
Pro[d] dolor! in multis manifestandisque profecto.

*) Incipit prologus venerabilis domni Thietmari episcopi Merseburgensis in Gesta Saxonum 2.

a) *prologus et initium libri primi, in* 1. *deperdita, suppleta sunt e* 2. b) thitmarus 2. *semel hoc loco.* c) Naevos inscitia natos *correxit Leibnitius; at Thietmarus semper utitur verbo* naeva, *numquam* naevus. *L.* d) proch 2. *semper.*

1) *Abbatem monasterii S. Iohannis Magdeb.* (1009—1022), *postea episcopum Monast.* (1022—1032). 2) *I. e. testis rarus, testes pauci; cf. II,* 40. *L.* 3) *Sc. inopia testium s. annalium. L.*

Et quicumque meam debes curare cathedram,
30 Hanc lege scripturam, studiosus amato pusillam,
Quae strictim pandit, quae plurima mens tua poscit.
Vincit mortales florens dictatus et omnes.
Quod nunc est passim dispersum, collige sensim.
Non servi famae, sed vitae dona supernae
35 Ut capias, vigila, merearis ut hancque, labora.
Sis memor, oro, mei, qui crimina multa peregi,
Predecessorum deterrimus ecce meorum.
Me tibi committo, veniam petito mihi, queso.
Cronica Thietmari se poscunt, lector, amari,
40 Usibus assiduis excludunt tristia mentis.
Ludis et variis eadem preponito vanis:
Sis iustos laudans, pro peccatoribus orans.

LIBER I.*

1. (1.) Mens est omnibus aliqua proficuitate cluentibus in presenti et in futuro sibi proficere, commissasque sibi res, ut potis est vel sollers fiducia sinit, propagare viventique semper memoriae commendare. Quocirca ego Thietmarus, non solum honoris, verum etiam nominis indignus episcopalis, Merseburgensis seriem civitatis olim longe lateque cluentem, nunc autem oblivionis senio caligantem fervens retegere, admodum vereor *fumum ex fulgore* inscicia producere et ut imus faber *infelici summa operis* deficere. Sed suppetente cuiquam bona voluntate, et ut beatus fatetur Gregorius, Christo ad hoc asspirante, incipio, ac ignotae eiusdem clemenciae, qualiter vel scriptura haec vel etiam omnis prefatae urbis summa concludatur, supplex committo.

Hor. Epist. II, 3, 143 et 34.

2. (2.) Huius a primo fundamentum et cum terra superedificationem Romulea ex gente, quae Iulium Cesarem Pompeii generum[1] est huc olim secuta in omnibus potentem et utrisque[2] viribus precluum, incepisse, lector diligens accipe. Et quia tunc fuit haec apta bellis et in omnibus semper triumphalis, antiquo more Martis signata est *nomine. Posteri autem Mese, id est mediam regionis, nuncupabant eam, vel a quadam virgine sic dicta[3]. Qui vero eiusdem principes, vel quae eorundem fuerint virtutes, ante Christi incarnationem vel post, quia antiquorum sagaci[a] memoria certum indagare[b]

*cod. 1, fo (fasc. 1) man. A

*) Explicit prologus, incipit liber primus de Hinrico primo imperatore 2.

a) sagati *A, quod radendo aliquis correxit.* b) indare *A, corr. V.*

1) *Constat Caesarem fuisse socerum Pompeii.* 2) *I. e. corporis animique; cf. I,* 26. *V,* 42. *VI,* 50. *VII,* 15. *VIII,* 46. 73. *IX,* 6. 3) *Nomen est origine Slawicum:* Mesibor, *et significat urbem medias inter silvas sitam (polon.* miedzy, *bohem.* mezy, *sorab.* mes = *inter;* bor = *silva). Cf. Schafarik, 'Slaw. Alterthümer, übers. von Aehrenfeld', II,* 620.

nequeo, nec per scripta invenio, ne mendax inveniar, prorsus omitto.

3. Ab Heinrico* sumatur exordium, qui predictae civitatis adpertinencia multorum ius tunc *respicientia univit, maioraque his multum sua virtute et industria subegit. Hic nobilissimo[a] Ottonis et Hathui[1] stemmate editus, *ut arbor occulta* excrevit a puero, et ut bonae indolis gradatim enituit tiro, sicut flos in vere novo. Isque a patre suo in provintiam, quam nos Teutonicę Deleminci vocamus, Sclavi autem Glomaci appellant, cum magno exercitu missus, devastata eadem multum atque incensa, victor rediit. Sed qualiter pagus iste nomine hoc signaretur, edicam.

*p. 735. — Wid. I, 17. Hor. Od. I, 12, 45. — Wid. I, 17.

(3.) Glomuzi est fons, non plus ab Albi quam duo miliaria positus, qui unam de se paludem[2] generans, mira, ut incolae pro vero asserunt oculisque approbatum est a multis, sepe operatur. Cum bona pax est indigenis profutura, suumque *[haec[b]] terra non[c] mentitur fructum, idem tritico et avena ac glandine refertus, laetos vicinorum ad se crebro confluentium efficit animos. Quando autem seva belli tempestas ingruerit, sanguine et cinere certum futuri exitus[d] indicium premonstrat. Hunc omnis incola plus quam aecclesias, spe quamvis dubia, veneratur et timet. Et haec provincia ab Albi usque in Caminizi fluvium[3] porrecta[4] vocabulum ab eo trahit dirivatum.

*fol. 1'.

4. Sed non longe a predicto amne in pago Chutizi dicto[5] Arn episcopus sanctae Wirciburgiensis[e] aecclesiae**, ab expeditione Boemiorum reversus et iuxta plateam[f] in parte septentrionali, fixo super unum collem suimet tentorio[6], cum missam caneret, hostili circumvallatus agmine, premissisque omnibus per martirium[g] suimet consociis, semet ipsum

*) I. *add. V.* **) VIIII. *add. V.*

a) nobilissima *A, corr. T.* b) *in rasura add. T.* c) terraeña *A,* e *et* a *erasa.* d) exitos *A, corr. T.* e) uirciburgiensis *A,* v *add. T, postea tertium* i *erasum.* f) viam *A, corr. T.* g) omnibus *iteravit A, corr. T.*

1) *Necrol. Mers. (ed. Dümmler, 'Neue Mittheil.' XI), Dec.* 24: Hathuwi mater Heinrici regis. 2) *Poltzscher See, distans dimidia hora ab urbe Lommatzsch. URS. Cf. Schafarik, 'Slaw. Alterth.' II,* 604. 3) *Chemnitz.* 4) *Fines pagi Glomaci (Lommatzsch) fuisse videntur Triebsche fluvius et Albis inde ab urbe Meissen usque ad oppidum Strehla, Zschopau et Mulde a Frankenberg usque ad Wurzen; ad ipsum Chemnitz fluvium mihi tamen non videtur pagus pertinuisse. Cf. III,* 16; *H. Böttger, 'Dioecesan- und Gaugrenzen Norddeutschlands' IV,* 214—217, 224—229. 5) *Scilicet in parte orientali eius pagi (cf. III,* 16*), quae inter fluvios Chemnitz et Zschopau et utramque Muldam iacebat.* 6) *Ipso eo loco, ubi nunc urbs Chemnitz exstat (der Schlossberg), ibi enim via veterrima, quae est ex Bohemia in Saxoniam et quae Prag, Kommotau, Reizenhain, Marienberg, Zschopau, Chemnitz tangit, hunc fluvium transit. E. Trauer, 'Wissenschaftl. Beil. d. Leipziger Zeitung',* 9. *Iul.* 1887.

892 Iul. 13. optulit Deo patri [DCCCXCII° dom. incarnac. anno et[a] temporibus Arnulfi inperatoris][1] cum oblacionibus consecratis in sacrificium laudis, ubi hodie sepe accensa videntur luminaria; et sanctos Dei martires hos esse nec Sclavi dubitant. Predictus antistes in diebus offitii suimet in urbe Wirciburgiensi[b] unum Domino templum et in episcopatu suo ad instar eiusdem aecclesias VIIII in X annis fecit. Et cum maximam harum [is] benediceret, *et cum reliquiae Christi martyris Kiliani — qui de Scottis huc veniens, Christum Gozberto duci et Geilan uxori eius caeterisque comprovincialibus primo predicavit, et instinctu secundae Herodiadis cum sociis suimet Colomanno et Totmanno ibi martirizatus est[2] — circumferrentur[c], Dominus per eum LXX operatus est miracula; et magister coquorum[d. 3] hoc videns, suos sic hortatur discipulos: 'Nolite', inquiens, 'tardare, sed quae vobis sunt credita, diligenter et sine mora operamini. Dominus enim noster Kilianus inclita ex se nunc agit signa absque omni mora'. Quantae autem virtutis supra memoratus presul fuisset, stilo comprehendere nequaquam suffitio, sed hunc apud Deum magni esse meriti ex corde credo.

*p. 7 *fol. 2.

5. (4.) Interim cuiusdam matronae famam, quae Hatheburch dicebatur, [Heinricus]* comperiens, qualiter eam sibi sociaret, iuvenili exarsit amore. Haec erat filia Ervini senioris, qui in urbe predicta, quam Antiquam civitatem[4] nominamus, maximam tenuit partem, et quia is filium non habuit, geminis filiabus suis e medio decedens** reliquit. Ob huius pulchritudinem et hereditatis divitiarumque utilitatem internuntios Heinricus quam propere misit, et quamvis [hanc esse] viduam[5] et sciret[e] velatam, suae tamen ut satis*faceret voluntati, eam fide promissa petivit. Tunc illa multorum precibus et consilio devicta comitatur et honorifice suscepta ac karitative a suis, ut decuit, est habita. Nuptiis ex more peractis, sponsus cum contectali ad Merseburch venit; omnesque convocans vicinos, quia vir fuit industrius[f], tanta familiaritate [sibi] adiunxit, ut quasi amicum diligerent et ut dominum honorarent[g].

*fol *fol. 2'. *fol

*) I. *add. V.* **) hereditatem magnam *add.* 2.

a) et *erasum.* b) *tertium* i *erasum.* c) circumfrererentur *A.* d) cocorum 2. e) c *add. T.* f) industris *A,* illustris *V.* g) honerarent *A, corr. V.*

1) *Hoc sumptum est ex Ann. Quedlinb. a.* 892, *cf. Dümmler, 'Gesch. des Ostfr. Reiches' III,* 355. 2) *Necrol. Wirzb. saec. IX (ed. Dümmler, 'Forschungen' VI,* 116), *Iul.* 8: Eodem die sanctus Chilianus episcopus in castro Uuirziburgo cum sociis suis Totmanno presbitero et Colmanno diacono sub Gozberto duce martirizavit. 3) *De magistro coquorum cf. I. Grimm et A. Schmeller, 'Lat. Gedichte des X. u. XI. Jahrhunderts' p.* 386. *L.* 4) *Die Altstadt Merseburg. L.* 5) *Maritum eius fuisse Osdagum comitem Falke (Trad. Corb.) halucinatus est.*

*p. 736. 6. Ea tempestate Conradus, Francorum quondam *dux egreius[a, 1] et tunc Luthuwici successor pueri, arcem tenebat regni[2]; quem ob meritum sui Otto predictus, ab omnibus regni principibus in regem electus, sibi quasi ad hoc indigno preposuit, seque cum filiis fidei suae ac potestati subdiderat. Spiritualis autem pater et pastor Orientalium tunc fuit Sigimundus, sanctae Halverstidensis ecclesie presul egregius, vir ingeniosus, omnigenarumque, quae spiritalia vel etiam carnalia respicit, arcium scientia omnes suimet contemporales [tunc] precellens[3]. Hic pietate maxima, et quod summum est perfectionis culmen, Christi zelo fervens, ut perpetrati facinus conubii primo audivit, ovium culpam suarum ingemuit, et aliquam inter se fieri amplius commixionem per internuncium et per epistolam *banno apostolicae auctoritatis interdicens, ad condictum ambos[b] synodum vocavit. Heinricus tali rumore turbatus, ad imperatorem properavit, omnemque indicens ei rem ordine, auxilium eius petiit, et quia familiaris ei fuit, et patris commisso ac fideli servitio impetravit. Nam legato ad antistitem concite[4] directo, ut vinctos[c] solveret et ad suimet presentiam differre voluisset, postulavit.

Wid. I, 16. — *fol. 2. — *fol. 3.

7. Post haec Ottone [II. Kal. Decembris][5] carnis universae viam intrante, sepe memoratus iuvenis in vacuum succedens, hereditatem iure et maximam benefitii partem gratuito regis suscepit ex munere; et quod ei defuit, cum suis omnibus egre tulit, ac postea, sicut cum tritico lolium, sic ex eo latentis odii filex excrevit. Quod rex caute considerans, ut ignotum dissimulat; et quem vi aliqua superare non presumpsit, nota Hathonis[6] versutia archipresulis, qua et antecessor suus[7] Aethelbertum[d] comitem[8] Teresi[e, 9] capitis abcisione devicit, et hunc decipere temptavit. Hoc consilium Deus sapiens infatuavit. Nam faber ille, qui iussu presulis torquem aureum, in quo Heinricus occidi deberet, mira arte preparabat, cum ingemiscenti senioris relatu, quo *pacto hec fieri deberent, perquireret, opere ad unguem perducto et presentato, clam postea evadens, obviam ducem predictum

(912) Nov. 30. Wid. I, 21. — Matth. 13, 24—30. — Wid. I, 22. (906). — *fol. 2'. — *fol. 3'. — Hor. Ep. II, 3, 294.

a) *simplici* i *apud scriptores Saxones illius aetatis eandem vim inesse atque litteris* ji *sive* gi, *plurima exempla docent; cf.* nuigerula *VI, 31,* viilia *VII, 8,* Ivicansten *saepius,* Isilbertus *apud nostrum et Widukindum.* b) s *add. V.* c) iunctis *A, corr. T.* d) *primum* e *erasum.* e) tereti *radendo alqs. corr.*

1) *Inde ab a.* 906 *usque ad a.* 911, *quo Ludovico in regno successit.*
2) *I. e regnum tenebat. Similiter Beda Histor. Anglor. III,* 3: Monasterium Hii in cunctis monasteriis . . . arcem tenebat. *L. Ceterum ea, quae in hoc capite narrantur, ante annum* 909. *regnante Ludovico puero facta esse constat; cf. G. Waitz, 'Heinrich I.'* [3]1885, *p.* 16.
3) *'Sedit annis* 894—924; *cf. infra c.* 22. 4) *I. e. citissime. L.*
5) *Necrol. Mers.; Otto mortuus est a.* 912; *cf. Waitz l. c., p.* 12. *et* 195—196.
6) *Hattonis I. archiepiscopi Magontini* 891—913. 7) *Ludovicus rex.*
8) *Babenbergensem, de quo vide Dümmler, 'Ostfränk. Reich' III,* 522—527.
9) *Theres ad Main flumen prope Hassfurt.*

Verg. Aen. VI, 723. habuit, et cuncta ei ordine pandit. Qui rediens nuntium remisit ad antistitem, qui occulta patesceret[1], seque in sui detrimentum celeriter invigilare pronuntiaret. Quicquid enim (913). ad episcopum in Saxonia vel Thuringia pertinuit, totum sibi precepit occupari, amicos regis partibus ex his omnino[a] depredatos expellens. Moxque morte repentina archipresul exspirat hominem[2], et fortuna, quae hactenus[b] regem[c] feliciter asspiravit, Heinrico quam propere cessit. Sed mihi ad alia Wid. I, 23. 24. properanti longum est enarrare, quocies congressi mutuo[d] cederent vel vincerent, et quod postremo bonorum instinctu in amiciciam convenirent.

8. (5.) Interea Conradus longa infirmitate detentus, et quia Caton. dist. 2, 15. *Post inimicicias iram meminisse malorum est,* Wid. I, 25. totius contrarietatis, quae sibi ex parte Heinrici provenerat, oblitus, fratri suo Evurhardo[e] populoque primario in unum collecto consilium hoc dedit, si quando naturae communi se concederet[3], ut eum[f] regni gubernaculo undiquessecus aptum eligerent, animamque suam *cum residua consanguineorum ac familiarium caterva firmae suimet fidei committerent et ad hoc sine aliqua dilatione consentirent. Hanc peticionem extremam cum magno luctu ac gemitu suscipientes et impleturos se vita comite promittentes, festino eius obitu in (918) Oct. 19 (Dec. 23). VIII° ordinacionis suae anno [et] XIIII. K. Novembris[4] [pro dolor!] completo ac exequiis in Viliniburch[5] peractis Wid. I, 26. intererant, et concione in Fridisleri[g. 6] celeriter posita, Heinricum coronaverunt et sibi credita sub Christi et tocius *aecclęsiae testimonio fideli, non sine lacrimis regi tunc et (919). domino commendaverunt. Qui primo, ut decuit, divinae pietatis munus, postque universalem tantae caritatis affectum, humili suscipiens devotione, Deo gratias egit, seque ad haec et ad omnia, quae communi consilio expetissent, se assensurum promisit. Episcopalis unctionem benediccionis, a Herigero archiepiscopo[7] exhibitam, antecessorum more priorum non desideravit, nec suscipere voluit, sed prorsus ad hoc indignum se affirmavit[8]. Attamen in hoc eum equidem peccasse vereor, quia in Vita sancti patris Othelrici[9], quem idem rex post

* fol. 3'. * fol. 4. * fol. 4'. * p. 737.

a) omiū (= omnium *A*), omio *corr. T*; ex his omnibus partibus 2. b) h *add. T.* c) regi *V*; exspirat. Omen et fortuna, q. h. regem f. aspirauerunt, H. q. p. cesserunt 2. d) mutua *A, corr. fortasse N.* e) euerhardo *corr. V.* f) *delevit et add.* Heinricum *in marg. V.* g) frideslari *V.*

1) *I. e. patefaceret. L.* 2) *Mortuus est* 913. *Mai* 15; *Waitz p.* 196. 3) *I. e. moreretur. L.* 4) *Errat Noster: Konradus rex Francorum mortuus est X. Kal. Ian.; XIV. Kal. Nov.* (993) *obiit Konradus rex Burgundiae. Utriusque diem emortualem Thietmarus in Necrol. Merseb. invenit; Waitz p.* 201. 5) *Weilburg ad fluvium Lahn.* 6) *Fritzlar ad fluvium Eder.* 7) *Magontino* 913—927. 8) *De hac re cf. Waitz p.* 39—40. *et* 217—221. 9) *Episcopi Augustani* 923—973, *de quo cf. Waitz p.* 75 *et infra III,* 8. *V. Vitam eius auctore Gerhardo (SS. IV) c.* 3.

ad sacerdotalem promovit ordinem, legi sanctam Christi martyrem *Affram[a] dilecto suimet presuli multa in visu ostendisse, inter quae duos enses, unum cum capula, aliumque sine ea, ac per eum Heinricum regem consecracionis expertem demonstrasse[1]. Sed occulto hoc Dei iuditio relinquens, amplius progrediar.

fol. 4'.

9. (6.) Fama novi regis undiquessecus dispersa amicorum corda laetificat rebelliumque econtra mestificat, quia vir talis fuit, ut suos sciret sapienter tractare, inimicos autem callide viriliterque superare. Interea Tammo* natus est; et mens regis ab amore uxoris decrescens, ob pulcritudinem et rem[b] cuiusdam virginis, nomine Mathildis, secreto flagravit. Iam iamque latentis animi fervor erupit; et iniusto se hactenus multum peccasse conubio tandem professus, per affines legatosque suos filiam[c] Theodrici et Reinildae[d]. [2] ex Widicinni[e] regis tribu exortam, [inter]pellat[f], ut sibi voluisset satisfacere. Et quia flexibilis est mulieris animus, et quia sciebat eum in cunctis eligantem, consensit, coniunctaque ei[3] tam in divinis quam in humanis profuit. Que tres filios congruo pariens in tempore, Ottonem**, Heinricum et Brunonem***, prospere educavit, doloremque partus tantae stirpis dulcedine supe*ravit.

Wid. I, 31. (909). *fol. 5.*

10. Et quoniam mihi sermo est de Ottone, non autumo opus esse, omnia patris sui gesta singulatim discutere, cum et in filio appareat, quanta eius sit dignitas, et scriptis multorum vite eiusdem satis fulgeat claritas. Sed quaedam intersero, quae dictu maxime necessaria[g] puto. Has regiones sibi fecit tributarias, Boemiam, Deleminci[h], Apodritas, Wilti, Hevellun et Redarios; qui statim rebelles aliosque ad hec concitantes, urbem Wallislevo[4] oppugnant, destruunt et incendunt. Ad hoc vindicandum noster convenit exercitus, et Lunzini[i] civitatem[5] obsidens, socios eorundem, eos defendere cupientes, invadit et, paucis effugientibus, prostravit; urbem quoque prefatam acquisivit. Ex nostris autem duo abavi mei, uno nomine, quod Liutheri[k] sonat, signati, milites optimi

Wid. I, 36. (929).

*) qui et Tanckmarus *add.* 2. **) imp. *add. V.* ***) arch. *add. V.*

a) *prius* f *erasum.* b) p. in amorem 2. c) virginem *A, corr. T.* d) *alterum* i *add. T.* e) uidicinni *A*, v *add. T*, widikindi *mutavit V.* f) paellare *A, corr. T*; interpellare cepit 2. g) necessario 1. h) delemcici *A, corr. T.* i) *alterum* i *erasum 1.* k) *duo* i *erasa 1.*

1) *Ab hac visione Heinricus dictus est* Ensis sine capulo *in Ann. necrol. Prumiens. (SS. XIII) a.* 919. 2) *Necrol. Merseb. Mai* 11: Reinhild mater regine Mahtildis obiit. 3) *Nuptiae hae celebratae sunt anno* 909. *Waitz l. l. p.* 18. 4) *Walsleben vicum prope Albim inter Werben et Arneburg situm.* 5) *Lenzen in dextra parte Albis infra Wittenberge.*

Verg. Aen. X, 858. 859. Sept. 7. et genere clarissimi, decus et solamen patriae, Nonas Septembris cum multis aliis oppeciere[1].

11. (7.) Ut nullus Christo fidelium de futura mortuorum resurreccione diffidat, sed ad beatae immortalitatis gaudia anhelanter per sancta proficiscatur desideria, quaedam, quae in urbe Wallislevo post excidium eius[dem][a] *reedificata accidisse veraciter comperi, intimabo. In ipso orientis diei crepusculo solitus erat presbiter eiusdem ecclesiae matutinam canere. Sed cum ad atrium defunctorum veniret, videns in eo magnam multitudinem oblationes offerentem sacerdoti coram templi foribus stanti, primo substitit, posteaque signo sanctae crucis se muniens, per omnes hos, nec uno saltem agnito, oratorium trepidus adiit. Quem una noviter de hoc seculo egressa et sibi bene nota, quid hic vellet, interrogat; edoctaque ab eo, quare venerit, haec omnia ab his esse completa, parvumque temporis eundem victurum predixit. Quod vicinis *post retulit, veraque [haec] esse comprobavit[2]. * fol. 5'. * p. 738.

12. Meis temporibus in Magadaburg — sicut a veracibus accepi testibus, in ipsa tunc continue manens[3] — in aecclesia mercatorum custodes eadem nocte vigilantes, his quae predixi convenientia visu et auditu percipientes, optimos civitatis adducunt. Qui cum longe ab atrio cadaverum adstarent, lucernas candelabris superpositas videre, duosque invitatorium[4] canere matutinasque laudes ordinatim omnes persolvere pariter audiere; accedentes autem nihil omnino intellexere. Hoc ego cum subsequenti die nepti meae, quae Brigida *dicebatur[5], cura regens pastorali monasterium sancti Laurentii[6], referrem[b] in infirmitate sui corporis laboranti[c], protinus ab ea, nequaquam hoc miranti, tale percepi responsum: 'Tempore Baldrici presulis, qui octoginta annos[7] vel plus Traiecti sanctam[d] regebat sedem, in loco, qui[e] Deventeri dicitur, ecclesiam senio dirutam renovans benedixit ac presbitero suimet commendavit. Qui in una dierum valde diluculo ad eam pergens, vidit mortuos in ecclesia et atrio offerentes atque [audivit] cantantes. Quod mox episcopo ut primum is retulit, iussus ab eo in ecclesia dormire, cum lecto, quo re- * fol. 6.

a) dem *a T additum postea erasum est.* b) *alterum* r *add. T.* c) laborante *A.* d) traiectiscā *A,* traiectensem *corr. V.* e) que *A.*

1) *Necrol. Merseb.:* Nonas Septembr. Liuthardus comes cum multis Lunzini obiit. *Annales Corbeienses autem rectius pugnam II. Non. Septembr. a.* 929 *factam esse tradunt; Waitz p.* 128. 2) *Sc. morte sua.* 3) *Versatus est ibi Thietmarus annis* 988—1002; *cf. IV,* 16. *et VI,* 44. 4) *I. e. psalmum* 99. *L.* 5) *Liutharii marchionis* (985—1003) *filiam eam fuisse I. L. L. Gebhardi, Marchiones aquilon. p.* 29 *suspicatus est.* 6) *Videtur monasterium monialium in nova urbe Magdeburg, bello tricennali penitus destructum, intelligere. KIND.* 7) *Baldericus episcopatui Traiectensi praefuit* 918—976; *cf. Hirsch, 'Heinrich II.', I,* 343.

quievit, sequenti nocte a defunctis eiectus est. Ob hoc idem trepidus apud antistitem talia queritur. Is autem precepit ei, ut cum sanctorum reliquiis signatus, aqua sancta asspersus, suam custodire non desisteret ecclesiam. Qui iussa secutus domini, iterum dormire in ecclesia voluit; sed stimulatu[a] timoris sic iacendo evigilavit[b]. Et ecce solita venientes hora, elevaverunt eum, coram altari eum ponentes et in favillas tenues corpus igne resolventes. Hoc ubi presul audivit, penitencia ductus triduanum indixit ieiunium, ut et sibi animaeque defuncti[c] succurreret. Multa, fili, de his omnibus, *ni infirmitas obstaret, dicere potuissem. Ut dies vivis, sic nox est concessa defunctis[d]'. Non oportet plus sapere mortalem, quam, ut sanctus ammonet Paulus, *ad sobrietatem*. (Rom. 12, 3.)

13. Sed quia[e] duo vel tres ad unum sufficiunt testimonium, haec quae novellis nostris evenere temporibus scripsi, ut discat incredulus vera esse prophetarum oracula, e quibus testatur unus: *Vivent,* inquiens, *mortui* [*tui*], *Domine!* et alius: *Surgent mortui, qui in monumentis* [*sunt*], *audient vocem filii Dei et laetentur*[1]. (Ies. 26, 19. Ioh. 5, 28.) Quandocumque a viventibus[f] haec audiuntur vel videntur, novum aliquid[g] signat, ut idoneum in multis approbat testimonium, cuius magnam partem scio, maiorem autem ignoro[h], sed veracibus testimoniis credo. Fui ego in mea curte Retmerslevo[i, 2] dicta, ubi XV. Kal. Ianuarii, VI. feria[3], (1012. Ian. 18.) in primo galli cantu magna lux ab aecclesia emicans totum replevit atrium, sonitusque [grunniencium more] auditur inmensus. Quod meus frater [Frithericus][4] cum satellitibus[k] meis caeterisque huc convenientibus aspecxit[l], et ille, qui coram me dormivit, capellanus audivit. Hoc crastino cum comperirem, si umquam prius ibi aliquid tale contigerit, interrogans, semel hiis[m] similia accidisse ab antiquissimis percepi, et in hoc anno[5] miserabiliter *compleri videbam in obitu [domnae] Liudgardis[n] inclitae[6], ex una parte neptis (1012. Nov. 13.)

(Margin: * fol. 5'. — * fol. 6'. — * p. 738. — * fol. 6. — * fol. 7. (fasc. 2).)

a) stimulati timoris casu *corr. V.* b) e *add. T.* c) defunci *A, corr. T.* d) ut dies —defunctis *in* 1. *erasa sunt.* e) a *add. T.* f) ti *add. T.* g) aliqđ 1. *saepius.* h) ignora *A, corr. T.* i) ratmarsleuo *V.* k) ti *add. V.* l) c *a T additum postea erasum est.* m) *alterum* i *add. T.* n) *ita A videtur scripsisse, V corr.* lukardis.

1) *Optime Thietmarum emendavit Honorius in Imagine mundi:* et alius *(sc. Daniel* 12, 2*)*: 'Multi de his, qui dormiunt in terrae pulvere, evigilabunt'; et ipse Dominus: 'Mortui qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei et procedent'. *L.* 2) *Rottmersleben vico inter Magdeburg et Markt-Alvensleben sito.* 3) *Haec temporis descriptio quadrat tantum in a.* 1002, *quo sexta feria incidit in a. d.* 15. *Kal. Ian., nisi Thietmarus ipse erravit. BETHM. Quoniam autem illud* 10 *annos ante mortem Liutgardis factum esse non posse apparet, verisimillimum fit, Thietmarum dicere voluisse diem* 18. *Ian., XV. Kal. Febr. a.* 1012, *quae fuit feria sexta.* 4) *Is, quem postea praefectum Magdeburgensem factum esse Annalista Saxo a.* 998. 1032. 1049. *tradit.* 5) *I. e. in eo, de quo modo dixit auctor, a.* 1022; *cf. 'Neues Archiv' XIV, p.* 62. 6) *Mortuam eam esse d.* 13. *Nov. a.* 1012 *ipse Thietm. narrat VII,* 24.

meae[1] [ac ex alia nurus][2], et quod inter amicos precipuum est, familiarissimae mihi, de qua in sequentibus edisseram[a] enucleacius. Sepe mihi accidit, ut in nocte ligna incidi audirem, et semel defunctos pariter colloquentes ego et socius meus caeteris dormientibus manifeste percepi, et in his duobus signis *[crastino] subsecuturum funus intellexi. *p. 739.

Hor. Ep. II, 3, 304. 14. Etsi ego *fungar vice cotis,* ferrum et non se exacuentis[3], tamen ne muti canis obprobrio noter, inlitteratis et maxime Sclavis, qui cum morte temporali omnia putant finiri, haec loquor, certitudinem ressurreccionis et pro qualitate meriti futurae remunerationis[b] firmiter indicens cunctis fidelibus. Tres namque sunt animae, non equaliter incipientes nec simul finientes[4]. Prima angelorum incorporeorum, quae cum eis est sine inicio et termino; II[a] hominum, quae cum eis sumit exordium, sed in fine non habens participium. Namque inmortalis est, et ut quidam gentiles opinantur, in futuro non habens hoc offitium, quod in hoc seculo. Tercia species est animae paecudum[c] ac volatilium, quae cum corpore parem inicii finisque sortitur equalitatem. Unde sicut in lege Moysi a Domino data[d] precipitur, ita verus christicola ab eorum sanguine nequa-*quam pollui canonica auctoritate[e] proibetur. Multi enim sunt pauperes, qui hunc in usu commestionis habent, et se in hoc aliquid peccare ignorantes, sibi in hoc contradicentibus cunctis resistunt. Ergo tu homo, gloria et magno honore a Deo coronate et super omnia eiusdem opera constitute, da pre omnibus gratias altissimo, retribuens ei pro possibilitate tua, quae tibi fecit miseratione sua. Et ego repetam longius aberrata. *fol. 7'.

Wid. I, 38. 15. (8.) Rex autem Avares[f]·* sepenumero insurgentes expulit. Et cum in uno dierum hos inpari congressu ledere (924). temptaret, victus in urbem, quae Bichni vocatur[5], fugit; ibique mortis periculum evadens, urbanos maiori gloria, quam hactenus haberent vel comprovinciales hodie teneant, et ad haec muneribus dignis honorat.

Quociescumque contra Deum et seniorem suimet dum (Wid. I, 39). vixit se umquam superbiendo erexit, tocies humiliata potestate

*) i. Ungaros *add. V.*

a) edissero *A, corr. T.* b) re *add. T.* c) pecudum *corr. manus recentior.* d) dat? *1.* e) actoritate *1.* f) e *pro littera expuncta et postea erasa posuit T.*

1) *Filia fuit Swanhildae, cuius frater Bernhardus I. dux Hildegardam Thietmari materteram, Heinrici comitis Stadensis filiam, in matrimonium duxerat; cf. Hirsch, 'Heinrich II.' II,* 304, *n.* 5. 2) *Nupserat Wirinhario comiti, qui patruelis Thietmari fuit.* 3) *Parum accurate redduntur Horatii verba:* cotis, acutum Reddere quae ferrum valet exsors ipsa secandi. 4) *Ex Gregorii I. papae Dial. IV, c.* 3 *(ed. Benedict., Paris.* 1705, *tom. II).* 5) *Püchen sive Püchau iuxta Muldam fluvium inter oppida Wurzen et Eilenburg; cf. Waitz p.* 77.

sua se ad emendationem [condignam] inclinavit. Audivi, quod hic Romam causa orationis petens, plus pedibus quam equo laboraret, et a multis interrogatus, cur sic ageret, culpam profiteretur.*

16. (9.) Hic montem unum iuxta Albim positum et[a] arborum densitate[b] tunc occupatum excoluit, ibi [et] urbem faciens, de rivo quodam, qui in septentrionali parte eiusdem fluit[1], nomen eidem Misni imposuit; quam, ut hodie in usu habetur, presidiis et *imposicionibus caeteris munit. Ex ea Milzenos[2] suae subactos dicioni censum persolvere coegit. (932). Urbem quoque Liubusuam[c, 3], de qua in posterum lacius disputaturus sum, diu possidens, urbanos[d] in municiunculam infra eandem positam fugere, et se dedicios fieri compulit. Ex eo die, qua haec tunc incendio iuste periit, usque ad nostra tempora[4] habitatore[e] caruit. Si quid in regno suimet, ut multi dicunt, is predatus sit, huic Deus clemens ignoscat.

* p. 739. * fol. 8.

17. Insuper Northmannos et Danos armis sibi optemperantes[f] fecit et ab errore[g] pristino revocatos cum rege eorum Cnutone[h, 5] hos Christi iugum portare edocuit. Sed quia ego de hostiis eorundem antiquis mira audivi, haec indiscussa preterire nolo[i]. Est unus in his partibus locus, caput istius regni, [Lederun nomine, in pago, qui Selon dicitur[k]][6], ubi post VIIII[l] annos mense Ianuario, post hoc tempus, quo nos theophaniam[m] Domini celebramus, omnes convenerunt, et ibi diis suimet LXXXX [et VIIII] homines et totidem equos, cum canibus et gallis pro accipitribus oblatis, immo*lant[7], pro certo, ut predixi, putantes hos eisdem [erga inferos] servituros et commissa crimina [apud eosdem] placaturos. Quam bene rex noster fecit, qui eos a tam execrando ritu prohibuit! Acceptabilem enim Deo patri hostiam fert, qui

Wid. I. 40. (934). * fol. 7'. * p. 740.

*) *Erasis duobus versibus, qui in margine sinistro scripti erant, in inferiore marg. add. N:* Anno dom. incarn. DCCCCXXXI° imperator effectus est[8].

a) ex *A*, et *T*, et ex 2. b) denscitate *A*. c) *litterae* 1 *et* uā *erasae 1*; Lubuzuam 2. d) urbanɔ (= urbanus) *A*, *corr. T*. e) at *add. V*. f) optērantes *1*. g) re *add. T*. h) Cnittone 2. i) non placet *A*, *corr. fortasse T*. k) lederun—dicitur *add. T in loco vacuo et supra lineam*. l) VIIII *in rasura fortasse iam A*. m) theophiam *A*, *corr. T*; ephiphaniam *superscripsit V*.

1) *Qui infra IV*, 5. Tribisa, *hodie Triebsche dicitur.* 2) *Milzenorum fines plane fere congruunt cum Lusatia superiore marchia. Eadem haec videtur fuisse expeditio atque illa in pagum Losicin (Lusatiam inferiorem) facta, de qua Ann. Hildesh. et Weissenb. a.* 932 *referunt; cf. Waitz p.* 145. 3) *Lebuse vicum inter oppida Dahme et Schlieben situm in orientali parte provinciae Saxoniae.* 4) *Anno* 1012. *Heinricus II. eam restituit; cf. VI*, 59. 5) *Nomen regis Chnubae, quod apud Widukindum invenit, ex arbitrio noster mutavit; cf. Waitz p.* 159—162. 6) *Leire prope Roeskild in insula Seeland.* 7) *Conf. Adam. Brem. (SS. VII) IV, c.* 27. *et I. Grimm, 'Mythol.'* [4]*I* 36 *sq. L.* 8) *Hoc sumptum est ex loco Widukindi (I. 39) male intellecto.*

Exod. 23, 7. humano sanguini[a] parcit. Precipit enim Dominus: *Innocentem et pium[b] non interficias.*

18. (10.) Antiquum opus Romanorum muro rex predictus in Mersburg[c] decoravit lapideo, et infra *eandem aecclesiam, (* fol. 8'.) (Mai 19. (22.)) quae nunc mater est aliarum, de lapidibus construi et XIIII. K. Iunii precepit dedicari[1]. Caeteras quoque urbes ad salutem regni et templa Domino ob remedium animae devota mente fabricavit*.

Post innumera virtutum insignia idem, decurso vitae (Wid. I, 41.) suimet stadio, sextodecimo regni, aetatis autem suae sexa- (936.) gesimo anno, sexta Non. Iulii[2] Miminlevo moritur, et in (Iul. 2.) Quidilingaburch, quam ipse a fundamento construxit, sepultus, a cunctis optimatibus merito defletur.

936. 19. [*Accidit[d][3] hoc anno dominicae incarnationis (* man. A al. temp.) DCCCCXXXVI°. Indoles[e] [autem] relictae posteritatis tristia principum[f] corda laetificat, et certos voluntariae electionis hos fecit. Ve populis, quibus regnandi spes in subsecutura dominorum sobole [non] relinquitur, et inter se facta dissensione et longa contentione aliquod consilium vel solamen cito non providetur[g]! Si in consanguinitatis linea aliquis tali offitio dignus non inveniatur, saltem in alia bene morigeratus, omni odio procul remoto assumatur; quia maxima perdicio est alienigenos[h] regnare: hinc depressio et libertatis venit magna periclitatio. Ab hoc, de quo dixi, Heinrico et (Wid. I, 39.) successoribus suis usque huc *Saxones elevati et in omnibus (* fol. 9.) sunt honorati. Quicquid[i] in hiis[k] laudatur, ab equivoco eius, de quo scripturus sum vita comite, diligenter servatur, et post, ut vereor, finitur[4].]

20. [Ergo quaecumque de hiis ullatenus[l] nunc pretereeam vel vita deficiente indiscussa relinquam, successor karissime, compleas et temporum qualitates scripturae memoria concludas. Ego peccator et in omnibus neglegens vacavi hactenus[m] a bonis et studui in malis, sero ad ista [et ad meliora] respiciens, animaeque memoriam salutarem nullo modo exer-

*) *Cod. 2 et Ann. Saxo addunt:* Hic in nova Corbeia aram sancti Viti martyris auro et gemmis variis mirifice ornavit hortatu Mathildis coniugis sue.

a) sanguine *A.* b) impium *A.* c) in mesburg *corr.* mersburg *ipse A videtur addidisse.* d) *pergit eadem manus A, sed alio tempore et usque ad finem folii 9, in rasura.* e) indolis *corr. manus posterior.* f) principium *A saepius.* g) providebitur *A, sed erasum* bi *incertum a quo.* h) aligeninos *A,* aligenienas *corr. V.* i) quicqđ 1. k) *alterum* i *add. T.* l) la *add. V.* m) h *add. V.*

1) *Necrol. Merseb. XI. Kal. Iun.:* In Mersburg dedicacio ecclesie infra monasterium constitute. 2) *Ex Necrol. Merseb.* 3) *Hinc incipit altera huius libri pars, quae post quintum demum librum diversis temporibus paulatim conscripta est; cf. 'Neues Archiv' XIV. l. c.* 4) *Veretur videlicet noster, ne Heinricus II. sine liberis moriatur, a successore autem eius Saxones minus honorentur.*

cens. Postquam pastor effectus sum, docui subiectos verbis tantum, et non exemplis[a]. Extrinsecus apparui bonus, interiora violans pessimis cogitationibus; de inmundo semine conceptus, volutabar in luto ut immunda sus. Dicat aliquis: male laudasti te! cui respondeo verum hoc esse, quod deteriorem me nescio[b]. Idcirco me sic arguo, ut, agnitis vulneribus meis, succurras [mihi] medicationibus necessariis et ex magna parte consors mei sic adiuves in omnibus me, sicut velis exhiberi pro te.]

21. (11.) [Et inclita venerabilis gesta Machtildis[c], quae post excessum senioris sui sumopere fecit, equidem paucis comprehendam ad imitationem bonam *fidelibus cunctis[1]; quia sancta est, ut scriptura docet, et salubris cogitatio, pro defunctis orare et elemosinis absolutionem [hiis] impetrare. Legimus[2], ut[d] unius captivi vincula, [quem][e] uxor sua putans mortuum assiduis procuravit exequiis, tocies solverentur, quocies pro eo acceptabiles Deo patri hostiae[f] ab[g] ea offerrentur[h], ut ipse ei post retulit, cum domum suam liber revisit. Hoc exemplo domna[i] Mahtildis, viro suimet vinculo momentaneae mortis depresso, succurrit, non solum pauperibus, verum eciam avibus victum subministrans[k]. Congregationem [quoque] sanctimonialium in die tricesima in supra memorata urbe statuit[3] et huic, quantum ad victus et sui vestitus necessaria suppetebat[l], ex sua proprietate[m, 4], laudantibus hoc suimet filiis, concessit *et scriptis confirmavit. *Asserunt nonnulli eandem hoc sumopere diu enituisse[n], quod iunior filius suimet Heinricus patris sedem possideret. Sed hoc Deus, electos sibi ad unaquaeque semper preordinans, noluit, nec summatum optima pars consensit[o], sed racione prudenti et ideo facile suadenti [haec] merentis reginae animum paulo minus a proposito declinavit, et huic[p] Bawarios ad tuendum[p] apcius assignari[5], prehabito sibi nato[p] maiori, consuluit[p].]

22. (12.) [*Anno dominicae incarnationis DCCCCXXIII. indiccione XI, regni autem primi regis Heinrici V° [venerabilis Sigimundus][q], sanctae Halverstidensis aeclesiae an-

* fol. 9'. — 2. Macc. 12, 46. — Iul. 30. — * man. T. — * p. 741. — * fol. 10, man. A. — Ann. Quedl. 923 (924) Ian. 14. Chron. Halb.?

a) em *add. T.* b) aliquem *add. V.* c) mecht. *corr. V, et ita semper.* d) quod *V.* e) *ita T deleto* et. f) ostias *A*, hostias *T*, hostie *V.* g) habeo *A, corr. T.* h) offererentur *A*, offerrentur *T*, 2, offerri procurarentur *V.* i) dona *A, corr. T.* k) subministras *A, corr. T.* l) te *add. T.* m) propietate *A, corr. T.* n) nisam fuisse *corr. V.* o) summa optimatum pars concessit 2. p) hunc, tuentum, natu, consulit *primo T scripserat, sed ipse correxit.* q) *add. N in loco raso.*

1) *Confer vitas eius SS. X. et IV, quarum neutram noster videtur novisse.* 2). *Apud Gregorium, Dialog. IV, c.* 57. 3) *Cf. Dümmler, 'Otto I.',* 42—43; *fundationem huius monasterii Otto rex confirmavit* 936. *Sept.* 13. *(DOI.* 1.*)* 4) *Urbem Quedlinburg Heinricus rex* 929. *Sept.* 16 *(DHI.* 20*) uxori suae Mahthildae in ius proprium concessit.* 5) *Heinricus dux Bavariae fuit* 948—955.

tistes VI[us]*, XVIIII. K. Februar. [obiit][1], cui Bernhardus, eiusdem capellanus, successit[2], sicut ei prius vir sanctus predixit. Namque is diu infirmus videt in somnis, quod baculum pastoralem e manibus suis elapsum Bernhardus pone sequens elevaret et in aperto portaret. Et expergiscens[a] vocavit eum ad se, dicens: 'Vade ad curtem regiam, sumens ex mea parte, quae tibi sint ad haec necessaria, et acquire gratiam et auxilium ibi optime valentium, ut tibi liceat sine omni offensione mihi succedere. Providebit enim haec omnia [tibi] Deus, dilecte fili!' Edictum amati senioris obeditione humili Bernhardus [mox] complens, dum a rege Heinrico[b] reverteretur, comperit, dominum suimet et patrem de hac luce tricesimo ordinationis suae anno ad Christum migrasse; et mox repedans, predicti regis munere, quod postulat, consequitur. Positum est autem corpus prefati presulis in dextera parte altaris Christi protomartiris [in gradu preiacenti], ut ipse antea premonstravit, non iacendo, sed supra cathedram sedendo, sperans se patroni suimet intercessione sancta et benediccione sacerdotali perpetualiter muniri.]

Exod. — Mai 1? — Wid. —]

23. (13.) [*Qualiter misericors Deus predictum regem in diebus suis respexerit, quamvis de *Pierio fonte* nil umquam biberim, cunctis [tamen] fidelibus innotescam. Fuit in occiduis partibus quidam rex, ab[c] incolis Karl Sot, id est stolidus, ironice dictus[c][3], qui ab uno suimet ducum[4] captus, tenebris includitur carceralibus. Hic Heinrici regis nostri, nepotis autem sui[5], inplorans auxilium[d], dexteram Christi martiris Dionisii et cum ea omne regnum Lothariorum, si ab eo liberaretur, sibi traditurum sacramentis promisit. Nec mora, inclitus miles invictricibus se armis circumcingens, proximum laborantem visitat, et in erepcione eius ac restitucione dignus operator mercedem suam promeruit, et honorem pristinum sibi suisque successoribus in tantum adauxit[6].]

Stat. Silv. I, epith. 6. — Wid. I, 30. (923). — Wid. — Wid. I, 33.

*) *Erasis, quae inter lineas et in marg. dextra scripta fuerunt, N in margine inferiore adiecit:* ab Arnulfo rege ibi positus anno regni suimet VII.

a) g *add. T.* b) einrico *in loco raso add. T.* c) *verba* ab inc. — dictus *in 1. erasa sunt, sed non tam funditus, quin, quid scriptum fuerit, comparato cod. 2. cognosci possit.* d) xi *add. V.*

1) *Annum huius mortis Thietmarus ex Annalibus Quedlinb., cetera data fortasse e Chronico Halberst. sumpsit, diem emortualem sine dubio etiam in Necrol. Merseb. invenit, cuius prima pars perdita est; Sigismundum a.* 924. *mortuum esse probavit Waitz p.* 75. 2) *Sedit annis* 924—968; *cf. II,* 18. 3) *Karolus III. Simplex occidentalis regni rex* 893—923. 4) *Heriberto Viromandensi comite; Widuk. I,* 30 *falso Hugonem dicit. Cf. Waitz p.* 71—72. 5) *De consanguinitate Heinrici et Karoli alibi nihil traditur.* 6) *Heinricum Karolo opem tulisse Thietmarus Widukindi relationi adiecit.*

24. (14.) [Sed quia homo unusquisque proclivior est ad labendum, quam natura suimet muniatur ad standum, quam miserabiliter iste semel deliquerit, ad terrorem et ad devitandum piis non taceam. In cena Domini nimis inebriatus, in sequenti nocte uxori suae multum repugnanti diabolico instinctu inlicite coniunctus est. Hoc factum auctor tanti sceleris et humanae salutis irretitor Satanas cuidam venerandae sic prodidit matronae: 'Mahtild regina, nuper hortatu fol. 11. meo maritali consentiens[a] voluptati, concepit filium *sine omni dubio meum; et tu vide, ut tantum optime celes commissum.' Haec multum ob hoc clam tristis effecta[b] predictae hoc celeriter adnunciavit reginae, ammonens, ut semper episcopos atque presbiteros secum haberet et in ipsa pueri nativitate sacri baptismatis unda ablueret, quicquid[c] in eo sibi dilectum[d] accidisse[e] demon infaustus iactaret. Et sic Deo[f] gratias egit. Videns autem daimon, id est omnia sciens, (Isid. Etym. VIII, 11, 15.) se prorsus esse delusum, domnam increpavit supra memoratam, talia subnectens: 'Etsi mea nunc sit voluntas tuis frustrata[g] blasfemiis, tamen in hoc profeci, quod ex eo et ex omnibus de lumbis eiusdem umquam progredientibus numquam deerit mea comes discordia, nec proveniet eis pax firma.' Mendax ille et veritatis inimicus haec pro voluntate sua dixit et, ut spero, non pro adimplecione. Multi autem affirmant, ut in sequenti dictatu apparet, quod sub eius[1] et filii suimet temporibus crebra fieret commotio et quietis parva certitudo. p. 742. In diebus vero hiis, quibus regnare cepit tercius in *numero ducum Heinricus et in ordine sceptriferorum secundus, tunc illa filex iniquitatis exaruit et[h] pacis bonae flos virens enituit; et si quid prioribus [huic] simile in aliquo nunc accidit, hoc non culpa sui, sed instigatoris fuit impii.]

fol. 11'. 25. [Legimus, quod *omnia tempora* **tempus habent,* sed (Eccles. 3, 1.) non omnia, id est a Deo nullum esse viciis locum ab inicio constitutum; et quia fragilitas carnis sine aliqua contagione non valet esse, a capitalibus se criminibus abstineat et in sollempnitatibus[i] universis mundiciam servet. In legitimis coniuncionibus non esse delictum aliquod scriptura testatur; (1. Cor. 7, 28.) et hoc cum observatione festivitatum honoratur et nulla periculi inminentis procella turbatur. Ad haec amplius approbanda unum profero exemplum. Quidam vir, Uffo nomine, civis[k] Magadaburgiensis[l], nimia ebrietate compulsus,

a) maritalit̄ sentiens *E*, maritali c̄sentiens *T, ut videtur.* b) effectum *E, sed* m *erasum et litterae* u *manu recentiore superscriptum* a. c) *ita 1. 2.* ne quid *corr. V falso.* d) delictum *2.* e) accidisset *W, 2.* f) pp̄lo (= populo) *E, corr. T.* g) frustata *1.* h) ex *E.* i) sollepn. *1.* k) cives *E.* l) l *in his nominibus semper erasum est a V, ni fallor.*

1) *Scilicet Heinrici I. ducis Bavariae* (948—955) *filiique eius Heinrici II.* (955—995); *cf. Dümmler, 'Otto I.' p.* 268.

Dec. 28. [in sancta sollempnitate[a]] Innocentum, coniugem suam Gelsusam consentire sibi coegit, quae eadem nocte a viro alligata suo, cum in congruo tempore pareret infantem in pedibus digitos habentem retortos, obstipuit[b] et, accersito protinus ad se marito, miraculum ostendit. Culpaque amborum hoc evenisse ingemiscens: 'Nonne,' infit, 'predixi, ne sic faceres? Ecce, ira Dei se nobis manifestat, et ne sic ulterius agamus, atrociter rogat. Peccatum tibi magnum [est], iniusta mihi precipere, et mihi, obedienciam tibi exibere[c].' Postquam autem infans baptizatur, inter innocentium agmen de hoc exilio deducitur. Bene est in perpetuum illo[d], qui tali utitur contectali, quae pro absente infatigabiliter orat marito et presentem, oblita sexus, ut se *custodiat, ortatur.]

26. (15.) [*Eo tempore, quo supra memoratus[e] rex maxime vigebat, fuit in Bawaria quidam[e] dux, Arnulfus nomine[1], precluus in mente pariter et corpore[e], qui omnes episcopatus in hiis partibus constitutos sua distribuere[e] manu singularem habuit potestatem; sed cum hic[e] post varios virtutum suimet ornatus vitam hanc finisset[e], non[f] successoribus (937). suis tantum reliquit honorem[2]. Quin[e] potius reges nostri et imperatores, summi Rectoris[e] vice in hac peregrinacione prepositi, hoc soli ordinant[e] meritoque pre caeteris pastoribus suis presunt, quia[e] incongruum nimis est, ut hii, quos Christus sui memores huius[e] terrae principes constituit, sub aliquo sint dominio[e] absque eorum, qui exemplo Domini benediccionis et[e] coronae gloria mortales cunctos precellunt. Audivi[e] tamen nonnullos sub ducum, et quod plus doleo, sub comitum[e] potestate magnam sustinere calumniam, quibus nil[e] licitum est, nisi quod seculi amatoribus prodest. Impia namque potestas cum Deo id consenciente recte dominantes premit, dilatata crudelitate mox furit.]

27. (16.) [*In[g] palacio predicti regis accidit res una mirabilis. In conspectu tocius populi presentis quidam canis, dum eminus hostem suum consedentem agnosceret, propius accedens, dexteram eiusdem rapido morsu ex inproviso abstraxit, et quasi optime fecisset, cauda reverberante mox rediit. Mirantibus hoc cunctis et admodum stupentibus, ab

a) in s. s. *T in loco raso.* b) obstupuit *V.* c) non e. *E.* d) ille *E; e puncto delevit et o superscr. T, deinde alqs.* illi *radendo corr.* e) *versus sedecim priores huius folii, quod non plus 19 versus continet, truncato margine mutili sunt; ex codice 2. supplevimus haec:* oratus rex, dam dux ar, corpore qui, stribuere ma, ic post vari, sset non suc, uin potius, ris vice in hac, dinant meri, quia incongru, huius terrae, ominio absque, et coronae, divi tamen non, mitum po, il li. f) *ita supplendum esse Lappenb. bene coniecit;* successorum suorum nulli 2. g) *duabus paginis fol.* 12' *et* 13 *vacuis relictis eadem pergit manus D.*

1) *Filius Liutpoldi; ducatui praefuit a.* 907—937, *cf. Riezler, 'Gesch. Baierns'*, 1878, *I, p.* 245, 314 *sq.* 2) *Conf. Dümmler, 'Otto I.' p.* 68, 79.

hiis miser is, quid fecerit, interrogatur. Quibus ilico respondit divina ulcione id sibi merito evenisse et prosequitur: 'Inveni', inquiens, 'virum, huius canis dominum, fesso corpore dormientem, et infelix occidi eum, multas tunc ab isto, qui me modo lesit, persecutore impugnaciones perpessus; et quem tum vix evasi, nunc ista sperans prorsus oblita culpabilis occurri. Scio deinceps, quod aut hic aut in futuro examine unusquisque reus sine subsequenti poena[a] non latet ullatenus.']

28. (17.) [Multa sunt[b], lector carissime, regis nostri ac imperatoris[b] predicti facta memoriae semper viventi admodum digna; [sed] qui haec, sicuti fuere, concludere[1] nequeo, tristis omitto, quia hic, sicut predixi, de nostris regibus nomen et in omni virtute sua principatum iuste optinuit. Parvum de magnis eiusdem operacionibus librum habeo inscriptum, sed spero memoriale eius in libro vitae asscrip*tum[c] fore, qui precursoris Christi, inter natos mulierum, ut Christus dominus ac Deus noster affirmavit, maximi, *fidelis famulus erat et in nostra urbe fundamentum subsequentis culturae primus posuit; et quicquid umquam huic ullatenus superedificatur, laudi eiusdem merito signatur. Eligans[d] namque ortus ac finis bonus, ubicumque id fieri potest, optime concordant; ac si hoc in omnibus compleri nequid, laudemus Dominum in hoc quod fecit et, maiestatem suam ut ad summum[e] perducere dignetur, benignitatem suam suppliciter orent quique fideles et maxime tu, Merseburg inclita, cum spirituali prole tua, in tempore dilecti senioris tui more cipressus[2] pre caeteris comprovincialibus tuis exaltata.

*Age grates continuas Deo[3] Et, ut in te bona quaeque divino moderamine perficiantur, studiosa in timore dominico semper adoptato. Mos est enim malorum, Inmemores esse bonorum, Et hoc vertere in peius, Quod creare dignatus est Omnipotens in melius. Si aliquid predicto operi ego umquam addere queo, Nullatenus cessabo. Sin autem, si quis tanti rectoris nostri sit aliquantulum in bono memor, Sit ei propicius omnium, qui sunt, exauditor.

*Primus iste codicellus clausus sit primi morte Heinrici.]

[Otto, decus regni, de stemmate cretus herili
Heinrici patris, fulgebat ubique coruscis
Actibus, et solium concenderat inde paternum.
Huic primo multi contradixere maligni
5 Invidia, cunctos quos vicerat iste superbos

a) o *erasum* 1. b) sunt — imperat *D in rasura scripsit.* c) *alterum* s *add. T.* d) elegans *V.* e) assummum *1.*

1) *Scil.* scripturae memoria, *ut supra c.* 10 (20). *L.* 2) *Animo scriptoris videtur obversata esse cedrus.* 3) *Attende versus.*

Famine divino, quod semper poscit ab alto.
Non fuerat tantus Caroli de morte patronus,
Nec puto simili regnum pastore potiri.
Episcopatus construxit denique senos.
10 Hic Beringerum superans virtute superbum,
Longobardorum sibi subdit colla furentum.
Imperatorem fecit sibi Roma potentem
Hunc, et maritimi solvunt tributa remoti.
Pacis amicus erat bellum lateque premebat.
15 Occidentales sedat Danosque feroces.
Hor. Od. I, 35, 31. Partibus Eois tunc non apparuit hostis.
Maximus in sceptro ter denos sedit et octo
Ann. Quedl. Annos[1] in regno. Tunc disceserat[a] Otto,
Flebilis heu patriae, simul invincibilis, atque
20 Linquens hic post se tunc contectalis amicae
Pignus et gnati, quo laetabantur amici.]

LIBER II.

Wid. II, 1. 936. 1. (1.) *Omnes rei publicae principes magnum reginae Mathildis merorem lenire cupientes, Ottonem, filium eius, patris sui decreto ac peticione uno ore in regem sibi et dominum elegerunt, elevatis dextris conclamantes: 'Vivat et valeat rex victor in eternum!' pariterque cum eo ad Aquasgrani proficiscuntur. Quo cum appropiarent, omnis senatus obviam perrexit, fidem cum subiecione promisit et ad sedem eum ducens usque inperialem statuit eundem in loco priorum, in regem sibi conlaudans ac Deo tunc gratias agens. Hunc Hillibertus, Mogantinae cura[b] cathedrae[2], cum licentia Wigfridi, sanctae* Coloniensis archipresulis[3], in cuius diocesi hoc fuit, [et] auxilio Treverensis[4] benedixit, [anno dominicae incarnationis DCCCCXXXVI°][5] in aecclesia sanctae Mariae semper *virginis, quam cum omni diligentia magnus construxit Karolus. Confortatus in Deo tunc et in regno sceptriferorum Wid. I, 37. (929). maximus[6] Otto coniugem suam Editham, Ethmundi regis Anglorum filiam[7], bene timoratam, quam patre suo adhuc vivente duxerat, consecrari precepit.

* fol. 15 (fasc. 3) man. A. — * fol. 16. — * p. 744.

*) sedis *add. V.*

a) **discerat** *primum T scr., sed ipse corr.* b) **curator** *2.*

1) *Rectius* 37 *annos, sc. ab a.* 936 *Aug.* 8. *usque ad a.* 973 *Mai* 7. *L. Thietmarus hunc numerum ex Ann. Quedlinb. ita videtur collegisse, ut* 936 *primum,* 973 *ultimum regni eius annum numeraret.* 2) *Hildibertus Magontinus archiepiscopus* 927—937. 3) *Wigfridus sedit* 924—953. 4) *Rotberti archiepiscopi* 931—956; *de quo cf. IV,* 31. 5) *Ex Ann. Quedlinb.* 936. 6) Regum maximus *de Ottone Wid. II.* 1. *Similiter de Heinrico I,* 41. *L.* 7) *Rectius Eadwardi* (901—925) *filia, Ethmundi* (940—946) *soror, quem errorem debet noster Widukindo I,* 37. *L. Cf. Dümmler, 'Otto I.', p.* 11.

2. Huius prospera multa turbabant adversa. Nam Boemiorum ducem Ventizlavum[a. 1] Bolizlavus[2] nefandus fratrem *Deo ac regi perimens fidelem, restitit multo temporę audacter et postea devictus est a rege viriliter; fratri suimet Heinrico, Bawariorum duci, ad serviendum traditus[b] est[3]. (Wid. II, 3. (935). *fol. 15'. (950).)

Avares quoque patri suimet quondam contrarii, sed diu pacificati, iterum insurgunt celeriterque fugati redeunt[4]. (Wid. II, 5. (937).)

Discordia etiam inter concives consociosque oritur non minima, quae Tammonem[c] regis et Liudgerdae[d. 5] concitavit[e] filium, eo quod legatio Sifridi comitis Merseburgensis[6], quam sibi idem vendecaverat, Geroni sit tradita [marchioni] hereditasque materna sit ei prorsus ablata. Hunc rex in Eresburch obsedit, filiumque[f] ab iniqua presumptione terroribus et blandiciis[g] amovere curavit. Sed exercitus capta urbe ingressus, iuvenem prefatum usque in ecclesiam sancti Petri, ubi prius ab antiquis Irminsul colebatur, bello defatigatum depulit. Ad ultimum [autem Maginzonis][h] hasta de fenestra tyro perfossus a tergo, secus aram oppeciit[7]; quem rex postea crudeli morte vindicaverat[8] [secundo regni suimet anno[i. 9].] (Wid. II, 9. Wid. II, 11. (938). (Iul. 28). Wid. II, 17. * fol. 15 (fasc. 3) man. A.)

3. (2.) Quaecumque ei publice vel occulte provenere nocentia, divinae miserationis gratia ac intercessione suimet sanctissimae contectalis Aedithae[k] assidua securus evasit. Cuius instinctu[l] Magadabur*giensem aedificare[m] cepit civitatem, ad quam reliquias Christi martyris Innocentii cum magno adduxit honore[10]. Nam urbem hanc ob eternae re- (*fol. 16. (937). Taginon. Chron. Magd.)

a) uvenzlaum *V*; *legendum est* Vencizlavum, *saepissime enim* ti *ponitur pro* ci, *etiam cum nulla subsequitur vocalis: cf. paulo infra* contitavit *et in c.* 4 simplititate. b) *ante* traditus *vocabulum* ei *erasum 1.* c) tommonem *A.* d) Hateburgae 2. *recte.* e) contitavit *1.* f) fratremque 2. *recte.* g) blandicis *1.* h) *in loco vacuo add. T.* i) s. r. s. a. *add. T alio tempore, quam supra* marchioni *et* autem Maginzonis. k) ed. *corr. V semper.* l) instintu *1.* m) a *erasum 1, et ita saepius.*

1) *Wenceslavum I.* (926—935), *filium Wratislavi I.* (912—926), *de quibus vide Palacky, 'Geschichte Böhmens' I.* 2) *Boleslavus I.* (935—967) *Crudelis, cf. Palacky l. l., Dümmler p.* 50—54; *de nominum interpretatione v. IV,* 45. 3) *Anno* 950; *Dümmler p.* 180—181. 4) *Anno* 937; *cf. Dümmler p.* 58. 5) *Thancmari matri nomen Hatheburg fuisse ipse noster recte retulit supra I,* 5. 6) *Sigifridus mortuus erat* 937 *Dec.* 3; *de quo cf. Dümmler p.* 69, *Kurze, 'Gesch. d. sächs. Pfalzgrafsch.' (Neue Mitteilungen XVII)* § 2. 7) *Anno* 938 *Iul.* 28; *cf. Dümmler p.* 69—75. 8) *In pugna Birteniana* (939) *eum occisum esse Wid. II,* 17 *narrat.* 9) *Haec annotatio postmodo adiecta ex Ann. Quedl. a.* 937 *sumpta est atque non ad proelium illud, sed ad mortem Thancmari spectat.* 10) *Non urbem ipsam, sed monasterium S. Mauricii Otto fundavit* 937 *Sept.* 21 *(DOI* 14*); cf. Dümmler p.* 64—66. *Hoc primo loco Thietmarus ex Chronico Magdeburgensi Taginonis amisso (v. praefat. p. XII) hausit, cuius verba ex Ann. Magd. (SS. XVI) a.* 938 *et Gest. arch. Magd. (SS. XIV) p.* 377 *in hunc fere modum restituere ausus sim:* Otto — — novum huius civitatis posuit fundamentum. Secundo namque regni sui anno regalem inibi abbatiam in honore beati Petri apostolorum principis ac Mauricii egregii Thebaeorum ducis dignique contubernalis illius Innocentii militis fundavit, cuius corpus Rodulfus rex Burgundionum ei (* p. 744.)

munerationis gratiam patriaeque communis salutem[1] et acquisivit atque construxit. Iuvit eum ad hoc beatae Edith memoriae, quibuscumque potuit; quae innumera virtute predita, ut signis post obitum claruit, inducias vitae istius sibi concessas Deo hominibusque accepte perduxit. Fuit haec cum viro suo X et VIIII annos, ordinationis suaeque obiit XI° anno, VII. Kal. Febr.[2], unicum relinquens filium nomine Liudulfum, cunctis viribus fulgentem; sepultaque est in civitate prefata in maiori aecclesia[a], in oratorio aquilonari.

Wid. II, 41. (946) Ian. 26.

4. Rex autem in venatione, qua sperabat[b] [se] paululum refocilari, turbabatur vulnere lętali inauditumque sustinuit merorem, quo ab adventu dilecti compescuit[c] filii. Qui ramosam Samii Pitagorae litteram humanae motus vitae signantem, laudabili puer simplicitate[d] percurrit ad bivium et dextrum iter aggressus[3], virgulam breviorem, tamen potiorem, de die in diem ut *virens hedera* exurgit, et in omnibus patrissans, nobilitatem moribus in tantum ornavit, ut cunctis primatibus, *quod *laus est non ultima,* placeret. Unde patris gratia sibi in tantum arrisit, ut hunc communi tocius senatus electione honoris consortem atque laboris decerneret successoremque firmaret[4]. Desponsavit etiam illi Idam, Hirimanni ducis[5] filiam, pulchritudinem et sexum omni probitate vincentem. Quam cum sibi pater vinculo maritali coniungeret, modicum post intervallum soceri ducatum et hereditatem defuncti sibi dedit. Tanti patris ac filii temporibus quantum vigeret regnum, difficile est [ulli] ad enucleandum[6]. Venerabilis autem regina Mahthildis, constructo, [ut predixi][7], in Quidilingeburg mona*sterio, congregationeque sanctimonialium ibi collecta, fideli erga Deum servitio promeruit, quod virtus filii in omnibus floruit.

Hor. Od. I, 25, 17. Hor. Ep. I, 17, 35. Wid. III, 1. Wid. III, 6. (947). (949). (936).

* fol. 17 * fol. 16 * p. 745

a) *prius a erasum.* b) sperabant *A, corr. T.* c) compescitur *V.* d) simplititate *1.*

ac reginae transmissum regium immo divinum munus donavit. XI. Kal. Octobris *(ex DOI* 14 *a.* 937 *Sept.* 21 *et DOI* 15 *a.* 937 *Sept.* 27*)*.
1) *Conf. supra I,* 18 ad salutem regni, *II,* 20 ob spem remuneracionis aeternae defensionemque communis patriae. 2) *Hunc diem praeter Widuk. sine dubio etiam Necrol. Merseb. exhibuit, cuius prior pars periit.* 3) *Eadem imago occurrit in Ann. Quedl. a.* 999. *Nostro versus Persii (Sat. III,* 54*) noti fuisse videntur:* Et tibi quae Samios diduxit litera ramos Surgentem dextro monstravit limite callem; *et eiusdem (sat. V,* 34 *sq.):* Cumque iter ambiguum est et vitae nescius error Diducit trepidas ramosa in compita mentes, *sive Ausonii Idyllion de litteris monosyll.* Pythagorae bivium ramis pateo ambiguis. *L.* 4) *Cf. Dümmler p.* 149. 5) *Hermanni I. ducis Alemanniae* (926—949), *Dümmler p.* 159, 176—177. 6) *Cf. Wid. III,* 63: Imperium cum filio quam magnifice dilataverit, nostrae tenuitatis non est edicere. *L.* 7) *V. supra I,* 21 (11).

5. (3.) Interea Beringerus[1], Luthuvici[a] invasor regni[2], Ethelheidam[b] eiusdem viduam[3] [XII. Kal. Mai captam Cumis][4] depredavit et cum custodia ac inedia lacrimabiliter afflixit. Huius laudabilem formam et famam rex noster animadvertens, Romam pergere simulavit in ipsoque[c] itinere Longobardiam usque perveniens prefatam per legatos[d] alloquitur dominam, [fuga tunc aelapsam a custodia][4], et donis precedentibus placatam suae voluntati consentire coegit pariterque cum ea *Papiam vendicavit civitatem[5]. Qua de re Dudo[e, 6] filius eius, admodum tristis effectus, ad nostrates properavit locisque, quae ad Saleveldun[7] pertinent, abditis doloque idoneis occultavit. Post haec rex, Papia presidio munita dispositisque ibi rebus necessariis, revertitur; quem Beringerus cum duce Conrado[8] subsequitur regisque gratiam urbe Augustana sua filiique deditione promeruit simulque reginae iram supplici venia placavit bonaque cum pace patriam revisit[9].

Wid. III, 7. Apr. 20. (951). Wid. III, 9. (Aug. 20.) * fol. 17. Wid. III, 10. (952). Wid. III, 11.

6. Rex autem Franciam regendo perlustrans latentes insidias, quae a filio generoque Hugone[10] parabantur, comperit moxque eis per internuntios [haec] ira dictante mandavit, ut vel tanti facinoris auctores sibi mitterent vel se potestatis regiae inimicos pro certo scirent. Quos huiuscemodi legationi conivere[f] nolentes collecto exercitu usque in Magonciam persequitur, universis urbibus, quas [natus] possedit, aut captis aut dediciis, hacque manu valida circumsepta[g], rebelles assiduo multum fatigavit bello. Datis tunc electis ex utraque parte obsidibus, pater cum filio loquitur,

Wid. III, 13. (953). Wid. III, 15. Wid. III, 18.

a) luduici *V.* b) adhelheidam *V.* c) ip *add. T.* d) legatas *A.* e) Ludolfus *hic et paulo post corr. V.* f) cōnivere *V.* g) circumseptam *1.*

1) *Berengarius II. rex Italiae* 950—961. 2) *Widukindum (l. l. c.* 7*) et in hoc secutus Thietmarus Aethelheidis maritum priorem* Lotharium *erronee appellat* Ludovicum. *L. Lotharius filius Hugonis regis Italiae* (926—947) *rex fuit cum patre inde ab a.* 931 *et mortuus est* 950 *Nov.* 22; *cf. Dümmler p.* 109—111, 134—141, 184—187. 3) *Filiam Rudolfi II. regis Burgundiae* (912—937), *quae a.* 947 *Lothario regi nupserat; Dümmler p.* 173. 4) *Necrol. Merseb. XII. Kal. Mai.:* Eodem die capta est Aedelheid imp. Cumis a Berengario rege. *XIII. Kal. Sept.:* Eodem die liberavit Dominus Aethelheida(m) regina(m) de vinculis. *L.* 5) *Conf. Dümmler p.* 190—198. 6) *Dudo nihil esse videtur quam contracta nominis Liudolfi (primitus fortasse, Lappenbergio monente, Thiodulfi, quod idem significat quod Liudolfus) forma; ita enim Liutolfus aut Liutoldus episcopus Augustanus (cf. Ann. Aug. SS. III a.* 989*) in Ann. Einsiedl. a.* 988 *Tuto et T$\overset{u}{o}$to appellatur (SS. III p.* 143*); Liudgardis vero, Liudolfi soror, in tabula gen. (ibid. p.* 215*) Dudicha audit. WAITZ.* 7) *Saalfeld oppidum Thuringiae.* 8) *Konrado duce Lotharingiae* 944—953. 9) *A.* 952; *cf. Dümmler p.* 201—206. 10) *Wid. III,* 13: rex . . . audivit, quia ei insidiae pararentur a filio generoque, *nomine non addito: unde Thietmarus, cui* gener *plerumque est* maritus sororis, *pro Konrado duce Lotharingiae, qui Liudgardam Ottonis regis filiam in matrimonio habebat, falso Hugonem Magnum ducem Franciae* (923—956) *posuit, cui Hathui Ottonis soror nupserat.*

(953). ac sui gratiam, si consocios talia machinantes aperiret et *sibi traderet puniendos, daturum spospondit[a]. Hoc cum iuvenis facere nec posset neque voluisset, eo quod apud suos fidem cum iuramento polluere noluisset, a patruo convitiatus Heinrico, urbem rebellaturus ingreditur Ekbertumque comitem[1] cum multis patrui militibus sibi associavit et clam noctis silentio cum suis omnibus exiens, Ratisbonam, quae Reinesburg dicitur, Bawarii caput regni, cum urbibus munitissimis cepit, ductricem Iuthitam solum cum filiis ab his expellens finibus. Thiedricum insuper ducem[2] ac Wigmannum comitem[3] in presidium ad Magontiam denuo possidendam arma commoventes, patre se subsequente, pecunia per legatos amovere temptans, Thiedrico nequaquam asspirante, Vigmannum blandiciis[b] delinitum celeriter corrupit. Interim rex parata in expeditionem militia Bawariam petens, clausis sibi omnibus murorum portis, eadem regione depopulata atque combusta rediit[4].

* fol. 17'.

Wid. III, 19. — Wid. III, 20. — Wid. III, 23. — Wid. III, 24. — Wid. III, 26. — Wid. III, 28.

Wid. III, 30. 7. Tunc Dudo[c] patri suimet ac regi resistere desperans (954). Avares pharetratos conduxit in socios; quod regem protinus non latuit. Namque cum signis militaribus obviam pergit inimicis insurgentibus; sed aliter ei, quam quisquam ratus sit, pro dolor! evenit. Hii siquidem ducibus iniquis per aliam directi viam, Franciam inva*serunt miserabiliterque vastaverunt[d, 5].

* fol. 18.

Sed si quis secreto mentis seu viva voce requirit, unde talis oriatur extraneis audacia, ut tam habitatas longeque semotas presumant infringere regiones: quantum scriptis umquam didicimus vel per *nos scimus, audiat respondentes, quia consensu divino hii facinoribus nostris accenduntur in vindictam Dei nosque admodum territi fugimus ignavi iniusticia nostri fitque tunc, ut qui in prosperis sprevimus timorem Dei, merito sustineamus flagellum Domini, ac invocantes Deum non exaudimur, qui offensam placare supernam nullo modo conabamur. Inde accidit, ut Germania, caeteris comprovincialibus[e] suis inpar, viribus his succumberet; quis[f] murus dicitur esse, quodcumque[g] valet sagittis obstare[6].

* p. 746.

a) *ita semper apud Thietmarum, alterum s erasum 1.* b) *alterum* i *add. T.* c) Ludolfus *V.* d) vas straverunt *A, corr. T.* e) a *add. T.* f) Is *corr. V.* g) quicumque *radendo correxit V; 2. nostram lectionem exhibet.*

1) *Ekbertum unioculum, qui ei obses datus erat (Wid. III,* 19*), filium Wigmanni I.* († 944) *fratris Herimanni ducis Saxoniae, et fratrem Wigmanni II.* († 967); *cf. Wid. II,* 4, *III,* 23—25, 29, 62, *Dümmler p.* 579 *sq.* 2) *Thiedricum tunc quidem comitem, qui* 965 *Geroni in marchia septentrionali successit et exinde ut Gero saepius dux appellatur* († 985). 3) *Wigmannum II., Ekberti fratrem.* 4) *Quaecunque in hoc capite narrantur, cadunt in a.* 953; *Dümmler p.* 215—229. 5) *Conf. Dümmler p.* 231—235. 6) *Similiter Widukind. III,* 46, *qui secutus est Sallustium Catil. c.* 58: Audacia pro muro habetur. *L.*

(954). 8. Commotus tandem Deus meritis iustorum gemituque miserorum, fugavit turbam perfidorum; et rex eos iterum (Wid. III, 31.) alió quam putaret divertentes insecutus, Bawariam rursus invadit. Qui[1] mox de pace tractantes induciasque petentes impetraverunt. Et semper dubii suisque infideles dominis (Wid. III, 32.) cum se apud regem excusare non possent, cum Liudulfo seniore suo nota Reinesburg presidia palantes[a] petunt. Quos (Wid. III, 34.) rex exercitu valido subsecutus, predicta possedit in *urbe; (* fol. 18'.) factaque mutuo longa concertatione, tandem [grandi] famę (Wid. III, 36.) filium suosque pacem petere coegit. Post haec Dudo[b] cum (Wid. III, 37.) Hugone[2] penitentia ductus patris pedibus advolvitur, de (Wid. III, 40.) preteritis veniam et de presentibus supplex poscit emendationem, de futuris quoque cautelam spospondit[c]. Hunc rex suorum devictus consilio principum suscepit commissaque (Wid. III, 41.) remittens, suimet gratiam firmiter dedit. Restituit tum fratri (Wid. III, 43.) suo regnum diu amissum pacificatisque, ut speravit, adversis omnibus Saxoniam victor repetit[3].

9. (4.) [Et] ecce iterum Avares*, quasi iam perpetrati (Wid. III, 44.) sceleris obliti, adversum nos arma commoverant[d]; quos ad- (955). ventare dux Heinricus regi nuncians[e], inceptis eum itineribus revocavit. Rex autem ad Augustanam universos suimet familiares ad se convocat civitatem, affirmans se mori malle quam tanta[f] plus perpeti [mala][4] hortaturque[g] suos, premia promittens cum gratia cunctis se[h] faventibus poenamque[i] fugientibus. Collegit undiquessecus octo tantum legiones, quas adversum hostes dispositas consolatur, morientes ibi remuneracionibus demulcens aeternis, vincentes autem presentibus delectamentis. Quarum extremitates hostis acer iuxta Lech fluvium [celerem] latenter cir*cumeundo incautas (* fol. 19.) opprimit, cesis tunc pluribus ac despoliatis. Hoc rex ut comperit, Conradum ducem cum suis pone misit, qui captivos cum omni preda ex lupi raptoris faucibus eripuit victoria[que] potitus castra revisit.

10. Postera die[5], id est in festivitate Christi martyris (Aug. 10.) Laurentii, rex solum se pre caeteris culpabilem Deo professus atque prostratus, hoc fecit lacrimis votum profusis: si Christus

*) id est ungari *add. V.*

a) fugientes *A, corr. T.* b) Ludolfus *V.* c) *alterum* s *erasum, ut semper in hoc vocabulo.* d) commoverat *A, corr. T.* e) nuncias *A, corr. T.* f) tanti *A, corr. T.* g) h *add. T.* h) sibi *V.* i) o *erasum 1.*

1) *Scil. Bawari.* 2) *Rectius Konrado; v. supra p.* 21. 3) *Haec acciderunt a.* 954; *Dümmler p.* 237—240. 4) *Terent. Eunuch. I,* 1, 3. Non perpeti . . . contumelias. 7. ubi pati non puteris, 21. mori me malim. *L.* 5) *Rectius dixisset auctor* eodem die; *ut in die praecedente pugnam a Widukindo III.* 44 *narratam poneret, adductus est narratione de bello Slavico apud Wid. III,* 45 *his pugnis interposita; cf. Dümmler p.* 257.

(955). dignaretur sibi eo die tanti intercessione preconis dare victoriam et vitam, ut in civitate Merseburgiensi[a] episcopatum in honore victoris ignium construere domumque [suimet] magnam noviter inceptam sibi ad aecclesiam vellet edificare. Nec mora, erectus a terra, post missae celebrationem sacramque communionem ab egregio porrectam Othelrico confessore Wid.III, 46. suo[1], sumpsit [rex] clipeum lancea cum sacra, milites in hostem precedendo resistentemque primus inrupit [ac] mox terga vertentem usque ad vesperam prostravit ac effugavit. Peracta [tandem] cede, virentibus pratis victrice cum turba rex considens, diligenter inquirit, si ab exercitu [suo] aliquis Wid.III, 47. remaneret. Comperit tum ducem Conradum, [generum sui] et egregium militem, oppeciisse; cuius corpus merito defletum atque diligenter procuratum Wormatiam misit tumulandum[2]. Wid.III, 49. Insuper nuntios sanctae premiserat matri, qui cuncta *ordine pandentes, eam cura solverent mentesque fidelium in laudem Christi pariter accenderent. Tantum divinae pietatis donum omnis christianitas maximeque regi commissa, ineffabili suscepit tripudio, gloriam et gratiam spallens unanimiter in altissimis Deo*. *fol. 19'.

Verg. Aen. I, 415. Wid.III, 49. *11. (5.) Interim rex Saxoniam *revisens laetus patriam*, a cunctis principibus a longe [sibi] obviantibus summis excipitur studiis; diuque expectatus a venerabili suimet genitrice profusis pre gaudio lacrimis amplectitur. Quibus suum ilico aperiens promissum, qualiter hoc ad unguem produceret, eorundem ad hoc consilium obnixe peciit et suffragium. Taginon. Chr. Magd. Hiis tunc id collaudantibus piaeque peticioni assipirantibus, statuit[3] rex abbaciam in Magadaburgiensi civitate, incipiens aecclesiam mirum in modum in loco, ubi sancta requiescit Aedith[b] et iuxta quam post obitum [suimet] pausare desideraverat ipse. Ibi etiam episcopatum facere conatus, apud Bernardum, sanctae Halverstidensis aecclesiae antistitem [VII[um]], in cuius diocesi urbs prefata iacet,[c] quamdiu vixit, impetrare non potuit. Quicquid in prediis vel rebus in aliis *p. 747.

*) *Erasis paucis, quae in marg. sinistro scripta post* accenderent *inseri Thietm. voluerat, N in marg. inf. addidit:* In hoc anno Heinricus dux et frater regis obiit.[4]

a) -giensis *A*, i *erasum*, s *puncto deletum*. b) a *erasum 1 (V)*. c) iacuit *V?*

1) *Othelricum episc. Augustanum, quem tunc in urbe sua fuisse constat, inter comites regis versatum esse falso noster collegit ex Gerhardi Vita S. Udalrici c.* 12; *cf. Dümmler p.* 255 *n.* 4. 2) *Cf. infra c.* 38. 3) *I. e. aedificavit; v. supra c.* 3. *Conf. Taginonis chronicon, cuius verba ex Gest. arch. Magd. sic fere colliguntur: (Otto)* — — supra ossa beatae Edith reginae, quae obiit anno dom. incarn. 947, anno vero regni sui 11. monasterium sumptu magnifico, sed spe magnificentiori, mirabili modo arte dispositum aedificavit. Namque civitatem ipsam — — — impetrare non valuit. 4) *Ex Ann. Quedl. a.* 955.

permisso[a] contraxit in tempore, totum hoc Deo militique eius Mauricio concessit heredi.

* fol. 20. 12. (6.) Dum haec aguntur, ex parte Sclavorum *bellum ingruit horridum, hortatu Vigmanni comitis et Ekberhti, ducatu autem Nacconis et Stoinnegui fratris eius.[1] Quos Herimannus dux superare diffidens, regis petivit auxilium. Hic ut erat inpiger, milicia forti aquilonares invadit regiones, malum sepissime, ut scriptura docet, pandentes; ibique Stoingneum, luco absconditum fugientibusque sociis captum, decollari precepit,[2] confratres autem tanti sceleris auctores, Wigmannum, [materterae regis filium],[3] et Ekbertum fugavit. (955). Wid. III, 50. Wid. III, 52. Wid. III, 53. Ier. 1, 14. Wid. III, 55.

Liudulfus vero, regis filius, malorum depravatus consilio, rursum resistit patriaque cedens Italiam perrexit ibique, cum unum ferme annum esset, VIII. Id. Sept. pro dolor! obiit.[4] Huius corpus a sociis eiusdem Magontiam delatum, lugubriter est in ecclesia Christi martyris Albani sepultum. De tam miserabili fama rex in expedicione, qua fuit adversus Redarios, supra modum turbatus, planxit filium ut Davit Absalon.* Wid. III, 57. (956). (957) Sept. 6. Wid. III, 58.

13. (7.) Post haec sedatis bellorum asperitatibus, Romam iterum pergere simulans, Langobardiam manu valida intravit Berengariumque predictum [in monte sancti Leonis[5]] duos possidens annos[6] cum uxore [Willan] et filiis [ac filiabus] ad ultimum cepit [callide] exilioque [eum in Bavanberge[7]], ubi post moritur[8], relegavit. Dehinc Romam armato petens milite eiusdem cives sibi *resistentes[b] bis vicit[9], Wid. III, 63. (961). (962-964). (964). * fol. 20'.

*) *Erasis 6 versibus, qui in margine dextro scripti fuerunt, in inf. marg. hic inserit N*: Thietherdo Hillineshiemmensi antistite mortuo Advinus Magadaburgensis aecclesiae abbas successit.[10]

a) concesso *2*; sibi concessi *A. S*; promisso *Ann. Magd.* b) resistens *1.*

1) *Principum quorundam Slavorum, quos Widuk. subregulos appellat.* 2) *In pugna prope Raxam fluvium (Recknitz)* 955 *Oct.* 16 *facta; Dümmler p.* 265—267. 3) *Ex Ann. Quedl. a.* 955, *ubi tamen Ekbertus dicitur; utriusque matrem fuisse Friderunam Mahthildae reginae sororem Dümmler p.* 580 *probavit.* 4) *Non seditionis causa, sed iussu patris Liudolfus autumno a.* 956 *in Italiam profectus est, ubi* 957 *Sept.* 6 *diem supremum obiit; cf. Dümmler p.* 285—290. *Diem emortualem Thietmarus ex Necrol. Merseb. sumpsit.* 5) *Hodie San Leo sive Montefeltro castellum in montibus Apennini non ita longe ab urbe San Marino situm; Dümmler p.* 340. 6) *A vere a.* 962 *usque ad initium a.* 964; *Dümmler p.* 340—355. 7) *Omnia haec additamenta petita sunt ex Ann. Quedlinb. a.* 964; *quorum cum pars ea, quae a.* 962—983 *continebat, nobis desit, cf. Ann. Hildesh., Weissenb., Lamberti.* 8) *Mortuus est a.* 966; *Dümmler p.* 380—381. 9) 964 *Ian.* 2 *imperator seditionem Romanorum, qui Iohannem papam a.* 963 *mense Decembri depositum restituere studuerunt, oppressit et, cum Romani post discessum eius Iohanne mortuo Benedictum V. papam elegissent, urbem mense Iunio expugnavit; Dümmler p.* 356—363. 10) *Ex Ann. Quedl. a.* 955; *Thiethardus sedit* 928—954 *(Waitz p.* 122, *Dümmler p.* 243*), Othwinus abbas Magdeburgensis fuit a.* 950—954, *episc. Hildesh. a.* 954—984.

Wid. III, 63. (962). urbemque gloriosus intravit.* Insuper benediccionem a domno apostolico Iohanne[1], [cuius rogatione huc venit][2], cum sua coniuge anno regni eius XXVIIII.[3] promeruit inperialem ac patronus Romanae effectus aecclesiae Beneventum, Calabriam atque Apuliam, ducibus eorum devictis, sibi vendicavit.

(8.) Temporibus suis aureum illuxit seculum; apud Wid. III, 64. nos inventa est primum vena argenti;[4] devictus est quoque Wigmannus.

Wid. III, 64. 14. Apud Danos regnante tunc Haroldo[5] contempta Wid. III, 65. christianitas sic per Popponem renovata est presbiterum. Arguebat enim idem et regem et populum, antecessorum cultura suorum deviantem[a], diis ac demonibus vacantem, unum affirmans in tribus personis Deum. Interrogatus autem a rege, si ignito voluisset dicta ferro comprobare, paratum se ad hoc esse hilari respondit animo crastinaque die ferrum ingentis[b] ponderis benedictum ad locum a rege determinatum portavit manumque securam imperterritus elevavit. Quo rex miraculo laetus admodum *effectus, cum suis omnibus Christi iugo protinus humiliter se subdidit, in finemque fidelium more preceptis obtemperavit divinis. Imperator autem hoc ut audivit, vocatum ad se venerabilem virum Popponem, si pugil Christi esset, interrogat et sacerdotali honore sublimat[6]. * p. 748.

Wid. III, 66, 67. (963). (9.) *Gero Orientalium marchio Lusizi[7] et Selpuli,[8] Miseconem[9] quoque cum sibi subiectis imperiali subdidit Wid. III, 68. dicioni. Herimannus dux Seliburem et Mistui[10] cum suis imperatori tributarios fecit. * fol. 21.

*) *Paucis in marg. sin. erasis N in superiore add.:* DCCCCLXI° dom. incarn. a.[11]

a) deinuantem *A, corr. V.* b) ingenti *1.*

1) *Iohanne XII. papa* 955—963. 2) *Ex Ann. Quedl. a.* 961. 3) *Annum regni, qui apud Widukindum non invenitur, unde sumpserit noster, equidem ignoro; neque a.* 964, *sed* 962 *Febr.* 2. *Otto imperator coronatus et unctus est. Dümmler p.* 330. 4) *De illa metallorum inventione cf. Waitz, 'Heinrich I.', Excurs* 15, *Dümmler p.* 498. 5) *Harald Blaatand* 936—986. 6) *De episcopatibus Daniae cf. Lappenberg, 'Archiv' IX, p.* 382—438. *Cui eorum Poppo praefectus sit, non constat.* 7) *Lusatiae inferioris marchiae partem meridianum et occidentalem usque ad Spreewald et Neisse pertinentem.* 8) *Selpuli pagus septentrionalem Lusatiae inferioris partem inter Schlube (Friedrich-Wilhelms-kanal), Oder, Neisse et Spreewald sitam cum territoriis Beeskow, Storkow, Teupitz, Zossen videtur continuisse. Hae pugnae fuerunt a.* 963; *Contin. Regin.* 963, *Dümmler p.* 384. 9) *Mieczylavum I. (cf. IV,* 45*) ducem Poloniae* († 992); *quem non a Gerone, sed a Wigmanno victum esse Widuk. III,* 66 *narrat.* 10) *Mistuwoi (i. e.* urbium expugnator; *polon.* miasto, *boh.* město, = *urbs,* woj = *pugna) Abodritorum dux etiam infra occurrit III,* 18 *et IV,* 2; *Seliburem Wagriis praefuisse Widuk. refert.* 11) *Ex Ann. Quedl. a.* 961.

15. Aequivocus imperatoris, iunior inquam Otto, quem peperit inclita mater Ethelheidis,[a] in nativitate Domini Romae imperator effectus est,[1] patre iubente ac tunc in Campania[b] iuxta Capuam commorante. Qui filio suimet uxorem ab[c] imperatore Constantinopolitano desponsare desiderans, nuntiis eiusdem ob aliam ad se missis causam, suos fideliter commisit principes hanc legacionem ferentes. Quos in ipso itinere[2] Greci solita calliditate ex inproviso irruentes, alios occidunt, quosdam vero captos domino suimet augusto presentabant. Pauci autem ex his effugientes imperatori suo rei eventum aperiunt. Hic detrimentum suorum graviter ferens milites optimos Gunterium[3] [ac] Sigifridum[4] tale facinus ad ulciscendum in Calabriam propere misit. Qui Danaos victoria priori elatos et [sibi] occurrentes occiderunt, alios autem in fuga comprehensos obtruncant naribus tributum a Grecis in Calabria et Apulia extorquentes spoliisque ditati cum gaudio remeabant. Constantinopolitani autem funere suorum et *captivitate tristes effecti, adversus dominum suum[5] conspiravere dolosaeque imperatricis[6] consilio per quendam militem perimerunt[d] eundem, loco eius hunc designantes ad imperii tocius provisorem.[7] Qui mox magnificis muneribus comitatuque egreio non virginem desideratam,[8] sed neptem suam, Theophanu vocatam, imperatori nostro trans mare mittens suos absolvit amiciciamque optatam cesaris augusti promeruit. Fuere nonnulli, qui hanc fieri coniuncionem apud imperatorem inpedire studerent eandemque remitti consulerent. Quos idem non audivit, sed eandem dedit tunc filio suimet in uxorem arridentibus cunctis Italiae Germaniaeque primatibus.

Marginalia: Wid. III, 70. (967) Dec. 25. — Wid. III, 71. — (969). — Wid. III, 72. — * fol. 21'. — Wid. III, 73. — (Dec. 10.) — (972). — (Apr. 14.)

a) adhelheidis *V.* b) capania *1.* c) ad *A saepius, corr. T.* d) peremerunt *V.*

1) *A.* 967 *Dec.* 25; *Ottonem I. tunc prope Capuam commoratum esse Thietmarus ex Wid. III,* 70 *falso conclusit. Conf. Dümmler p.* 429. 435. 2) *Iterum noster Widukindi verba male intellexit sive parum diligenter legit, siquidem non legatos ab Ottone missos, sed exercitus partem ab eo in Apulia (ante urbem Bovino) relictam Graeci aggressi sunt et devicerunt; cf. Dümmler p.* 463—464. 3) *Guntharium marchionem Misniensem* (965—976), † 982; *cf. infra III,* 20, *IV,* 39, *Dümmler p.* 468, *Posse 'Markgr. v. Meissen' p.* 14. 4) *Fortasse comitem Merseburgensem, qui in diplomatis a.* 961—980 *occurrit; cf. 'Sächs. Pfalzgr.' (Neue Mittheilungen XVI) p.* 15—17. 5) *Nicephorum Phocam imperatorem* 963—969. 6) *Theophano, quae humili loco nata (Anastasia) ab imperatore Romano II.* (945—963) *in matrimonium ducta erat et post mortem illius successori eiusdem nupserat; cf. Dümmler p.* 172, 421, 469. 7) *Iohannem Tzimiscen imperatorem* 969—976; *hoc accidit* 969 *Dec.* 10, *cf. Dümmler p.* 469. 8) *Haec recte ita se habere probare nititur Ioh. Moltmann, 'Theophano die Gemahlin Ottos', Dissert. Gotting. a.* 1878.

Chron. Halberst.? 16. (10.) Multa sanctorum corpora imperator ab Italia ad Magadaburg[a] per Dodonem capellanum [suimet][1] transmisit.[2] Hoc [autem], quod de eius[b] [clerico] audivi [nomine[c] Poppone Willehelmi com.[3] germano] memoria dignum, non est pretereundum. Is cum imperatori diu fideliter serviret, nimis infirmatur et, in extasi effectus, in montem excelsum ducitur, ubi civitatem magnam et pulchra [eius] conspicatur aedificia. Inde perveniens ad turrim arduam laboriosos eiusdem scandit aggressus. In cuius sumitate [magna] Christum cum sanctis omnibus sedentem videre promeruit. Ibi Brun [archiepiscopus] Coloniensis[4] ob inanem philosophiae executionem a summo iudice accusatur et a beato Paulo defensus [iterum] inthroni*zatur. Tunc iste vocatus simili de causa redarguitur, et supplici sanctorum intercessione suffultus talem audivit vocem: 'Post tres dies ad me veniens, hanc, quam ego nunc tibi demonstro, cathedram possidebis'. Haec omnia sacerdos, cum evigilaret, cesari ad se accersito explicuit et non esse somnium, sed veram affirmans visionem, gratias ei retulit pro bonis omnibus, quae ei umquam fecit; et sicut ei indictum est, facta confessione et indulta a presentibus remissione, dereliquit aliena, repetens sua cum pace bona, flentem tam felici obitu consolatus seniorem. * fol. 22.

17. (11.) Preciosum quoque marmor cum auro gemmisque [cesar] precepit [ad Magadaburg][d] adduci. In omnibus[que] columnarum capitibus sanctorum reliquias diligenter *includi iussit. Corpus egregii[e] comitis Christini[5] aliorumque iuxta supra memoratam posuit ecclesiam, in qua sibi sepulturam, quamdiu vixit, preparari concupivit. Anno dominicae incarnationis DCCCCLXI., regni autem eius vicesimo V°, presentibus cunctis optimatibus, in vigilia na- * p. 749.

Tagin. chr. 961 (960).

a) magaburg *1*. b) de eo *A*, *corr. T*. c) *hoc vocabulum utrum T alio atque caetera tempore an N adiecerit, dubito.* d) eo precepit adduci *A*, *corr. T*. e) gi *add. T*.

1) *Apud Contin. Reginon.* 964 *hic appellatur* Duodo palatii capellanus *et idem videtur fuisse atque Liudolfus is qui cancellarius Ottonum I. et II. in diplomatis a.* 953—967 *occurrit et episcopatui Osnabrugiensi* 967—978 *praefuit; cf. Stumpf, 'Reichskanzler' II, p.* 8, 48, *Dümmler p.* 165, 368, 438. 2) *De his reliquiis cf. Wedekind, 'Noten' I, p.* 115. 3) *Wilhelmi II. comitis Wimariensis* († 1003); *cf. Ann. Saxo* 965 *et infra V,* 8, *Knochenhauer, 'Gesch. Thüringens'.* 4) 953—965, *frater Ottonis I.* 5) *Christianus in compluribus chartis a.* 937 *(DOI* 14, 16, 17*) comes pagorum Nordthuringa et Suevia, in una a.* 945 *Mai* 1 *(DOI* 64, *ubi marchio appellatur,) comes pagi Seromunti occurrit. Coniugem eius Hiddam, filios Thietmarum et Geronem (v. infra c.* 24, 25*), fuisse Ann. Saxo* 965 *memoriae prodidit. De anno mortis eius nihil constat (errore inductus 'Zeitschr. d. Harzver.' XX p.* 9 *a.* 965 *cum mortuum esse dixi), sed* 951 *Aug.* 28 *(DOI* 134*) Thietmarus successor eius in p. Serimunt commemoratur.*

Dec. 24.

tivitatis Domini corpus sancti Mauricii et quorundam sociorum eius cum aliis sanctorum porcionibus Ratisbone [sibi] allatum est.[1] Quod maximo, ut decuit, honore Parthenopolim[a] transmissum unanimi indigenarum[b] et comprovincialium [conventu] ibidem susceptum est et ad[c] salutem patriae tocius hactenus[a] veneratum est.

(968). Chr. Halb. Febr. 3. * *fol.* 22'.

18. (12.) Interea Bernhardus antistes venerandus plenusque dierum XLVIII°.[d] ordinationis suae anno[2] et in ipso die, id est III. Non. Februarii[3], *obdormivit in Domino. Insuper Willehelmus, sanctae archipresul[e] Magonciae, cui cura ab imperatore, domino suimet et parente, commissa fuit Parthenopolim disponendi caeteraque regni necessaria regendi, cum egrotantis reginae finem Mahtildis expectaret, in Redulwerothe[4] VI. Non. Marci[5] moritur. Huius obitum nimia corporis infirmitate oppressa venerabilis regina, nullo adhuc certa nuntio, presentibus cunctis intimavit: 'Filius', inquiens, 'meus Willehelmus[f], pro dolor! iam expirans[g] [memoriae indiget salutari].' Et Liudulfus, abbas Corbensis[h] egreius[i], corporaliter[k] sibi occurrentem illum nocte eadem, qua transiit, videns, obstipuit[l] et mortuum [hunc] esse [confratribus] nunciavit. Post haec sancta Mahtildis II. Id. Marcii migravit ab hoc exilio, spiritum committens ac creatori suimet reddens Deo sepultaque est coram altari Christi presulis Servacii iuxta seniorem suum, quia quem viventem dilexerat, [huic] se mortuam coniungi, quamdiu deguit, semper inploravit.

Wid. III, 74. Mart. 2. — Wid. III, 74. Mart. 14.

19. (13.) Gero quoque, defensor patriae, dum unici morte turbaretur filii [suimet] illustris Sigifridi[6], Romam pergens, emeritus iam senex coram altari principis apostolorum Petri arma deposuit [victricia] et apud domnum apostolicum sancti impetrans brachium Ciriaci ad Deum cum omni suimet hereditate confugit. Patriamque revisens nati suimet viduam,

Wid. III, 75.

a) h *add. T.* b) indienarum *A (cf. I, 6 n. a)*; g *add. T.* c) d *add. T.* d) *corr. ex* XLVIIII o. e) archipre presul *in duabus lineis 1.* f) uuillehellmus *1.* g) expiravit *A, corr. T.* h) corbeienais *V.* i) *alterum* e *add. V, ni fallor.* k) carporaliter *A.* l) obstupuit *V.*

1) *Conf. Ann. Sax. et Ann. Magd. a.* 961, *ex quibus hic antiquioris fontis contextus colligitur:* Regnante piissimo rege Ottone, anno regni eius XXV., presentibus legatis domni apostolici et universalis pape Iohannis XII. — —, archiepiscopis vero — —, episcopis quoque — —, in vigilia sanctae nativitatis corpus sancti Mauricii et quorundam sociorum eius, insuper et plurimorum reliquiae sanctorum apostolorum scilicet, martirum confessorum atque sanctarum virginum gloriosissimo regi Ratisponae allatae sunt. *Unde Thietmarum hausisse apparet; qua in re annum regni XXV. falso interpretatus est a.* 961, *cum esset* 960. *Dümmler p.* 319. 2) *Rectius XLV. aut XLIV., v. supra I,* 22, *Dümmler p.* 438. 3) *Ex Necrol. Merseb., ni fallor.* 4) *Rottleberode vico inter Stolberg et Kelbra sito.* 5) *Ex Necrologii Merseb. parte deperdita.* 6) *Mortuus videtur esse* 959 *(v. VIII,* 3, *Dümmler p.* 324*), nisi Thietmarus in numero annorum, per quos viduam eius monasterio Gernrodensi praefuisse dicit, erravit, ut saepe in numeris eiusmodi.*

Chron. Halb.? prius velatam monasterio in[a] *saltu, quod suo signatur nomine*, constructo, Hathui vocatam, statuit abbatissam, a Bernhardo consecratam episcopo. Firmatisque his omnibus (965) Mai 20. felici hos obitu precessit XIII. K. Iun.[1]

Wid. III, 75. 20. (14.) Imperator autem comperta lugubri matris et filii caeterorumque nece principum, gravi queritur merore invincibile tocius rei publicae damnum. Urguebat eum ad hoc timor mortis propinquae et, quod Deo rebus promisit in anxiis[b], oportuno tunc complere studuit[c] in tempore. Electum namque a cuncto sanctae Halverstidensis aecclesiae clero et populo Hilliwardum, tunc prepositum et a domno Tagin. chr. suimet Bernhardo ad hoc presignatum, Romam venire precepit. Cumque eodem [venisset][d], quod diu latebat, secretum mentis revolvit, scilicet facturum se in urbe Parthenopolitana[e] archiepiscopatum semper studuisse, ob spem remuneracionis aeternae defensionemque communis patriae, seque ad omnia, quaecumque umquam ab eo expetisset[f], promisit paratum, si consentiret sibi hoc perficere votum. Hic autem, ut erat sapiens, piae conivebat[g] peticioni; partemque parrochiae, quae sita est inter Aram[h] et Albim et Badam[h] fluvios, et [insuper] viam, quae Fritherici dicitur[2], Deo concessit sanctoque Mauricio ac[i] inperatori. *Insuper idem caritative rogatus a cesare augusto, dedit Deo sanctoque Laurentio parrochiam iacentem inter fluvios Willerbizi et Salsum mare et Salam ac Unstred et Helmana et foveam, quae est iuxta Valeshusun[k. 3].

* fol. 23 (fasc. 4). * fol. 23'.

*) Gerinrod *add. V.*

a) in in *in duabus paginis 1.* b) angxiis *videtur A scripsisse,* g *erasum 1.* c) studit *1.* d) *deest in codd.* e) Parthenopolita *1.* f) expitisset *1.* g) cōniuebat *V.* h) oram et bodam, *corr. manus multo posterior.* i) s̄q. maur̄. et *A,* seōq. mauricio ac *T.* k) uvalenhusun *V.*

1) *Unde hoc sumpserit noster, non constat; Gero mortuus est a.* 965 *Mai* 20, *cf. Dümmler p.* 385. 2) *Ad septentrionem videlicet haec parochia Are (Ohre), ad orientem Albi (Elbe), ad meridiem Bada (Bode) terminabatur, ad occidentem vero via Fritherici, quam in occidentali fine burgwardorum Unseburg, Wanzleben, Haldensleben fuisse ex Notitia de actis synodi a.* 967 *Apr.* 20 *Ravennae habitae conscripta (apud Uhlirz, 'Gesch. d. Erzbist. Magd.'* 1887*) fontibusque inde derivatis (Taginonis chron. Magd. deperdito, Ann. Magd., Gest. archiepisc. Magd.) perspicitur; cf. Uhlirz l. l. p.* 48 *n.* 1. 3) *Eius igitur parochiae, quae episcopatui Merseburgensi tribuebatur, fines fuerunt ad septentrionem Wilderbach rivus, qui inter Eisleben et Mansfeld oritur et in Dulcem lacum cadit, Salsus lacus Salzaque, quae ex hoc ad Salam fluit, ad orientem Sala, ad meridiem Unstrut, ad occidentem Helme et fovea quaedam prope Wallhausen sita (cf. DOII* 191 *a.* 979 *Mai* 20, *Winter, 'D. Grafsch. im Hassegau', 'Neue Mittheil.' XIV; Grössler, 'Friesenfeld u. Hassegau', 'Harzzeitschr.' VI). Igitur quod Notitia illa fontibusque derivatis traditur episcopatum Halberstadensi pro concambio datam esse omnem decimationem in ea parte pagi Hosgowe, quae in septentrionali parte lacuum sita fluviis Saale, Wilderbach, Wipper includebatur, minime cum his pugnare apparet; cf. Uhlirz p.* 62—67.

* fol. 23 fasc. 4). * p. 750. 21. Tali munere inperator arridens per *manus suscepit (968). eundem curamque ei baculo committens pastoralem: 'Accipe', infit, 'precium[1] patris [tui]!' Hunc enim, Ericum nomine, cum Baccone [Herimanno, Reinwardo, Wirino, Eserico][2] caeterisque, qui in Quidilingeburg eundem[a] tunc [in pascha sollemni][2] occidere conabantur, decollari precepit[3]. (941). Avum autem meum nomine Liutharium[4], eiusdem consilii participem, libenter perdere voluit; sed sibi familiarium devictus consilio principum, captum hunc misit [tunc] Bawariam ad comitem Bertoldum[5], comprehensis [sibi] omnibus suimet rebus ac [late] distributis, usque in annum integrum; tuncque gratiam regis et sua omnia cum magna pecunia et predio in Sonterslevo et in Vodenesvege[b, 6] iacenti acquisivit. (942). Sed ceptum iter peragam.

22. Imperator vocavit ad se Richarium, Magadaburgiensis ecclesie abbatem tercium, — nam Anno et Otwinus, tunc episcopi, prefuerunt ei[7], — volens hunc dignitate sacerdotali decorare. (Tagin. chr. (968).) Sed visa quadam epistola, quae clanculum [sibi] deferebatur, omisit *Aethelbertumque[c] Treverensem, professione monachum, sed Rusciae [prius] ordinatum presulem[8] [et hinc a gentilibus expulsum], ad archiepiscopatus apicem, inclitum patrem et per omnia probatum, anno dominicae incarnacionis DCCCCLXX°, XV. Kal. Nov.[9] apostolica auc- (* fol. 24. fol. 23'. 970 (968) Oct. 18.)

a) regem *A, corr. T.* b) Vodensvege *A,* e *add. T.* c) adh. *V, semper fere.*

1) *I. e. Wergeld. L.* 2) *Ex Ann. Quedl. a.* 961. 3) *De coniuratione ea cf. Dümmler p.* 116—117. 4) *Comitem Walbeccensem,* † 964 *(Ann. necr. Fuld.); cf. VI,* 43. 5) *Comitem Babenbergensem in pago Nordgau,* † 980 *(Ann. necr. Fuld.), qui postea Liutharii filiam Eilam sive Eilsuith nomine in matrimonium duxit; cf. Dümmler p.* 117. 6) *Gr.-Santersleben et Gutenswegen inter Magdeburg et Neuhaldensleben.* 7) *Anno (episc. Worm.* 950—978*) abbatiae a.* 937—950 *praefuit, Othwinus (episc. Hildesh.* 954—984*) a.* 950—954, *Richarius a.* 954—968; *mortuus enim est II. Id. Mai. (Necr. Magdeb.), et* in ipsa sedis mutatione *(Ann. Magd. et Gesta arch. Magd. ex Taginonis chronico) successit ei Herdingus* (968 *Aug.* 9). *Conf. Dümmler p.* 450—451. 8) *Ruscorum (Russen) sive Rugorum (ut appellantur apud Contin. Regin.* 959 *et DOI* 366 *a.* 968, *unde etiam Tagino hausit,) episcopus Adalbertus fuerat a.* 961—962; *cf. Dümmler p.* 311, 321. 9) *Bulla Iohannis XIII. papae, qua pallium Adalberto tribuitur, data est* 968 *Oct.* 18 *(Jaffé, Reg. pont. Rom.,* ²*I,* 3728*); Thietmari error manavit ex Taginonis chronico, cuius haec pars integra videtur servata esse in Gestis arch. Magd. Ibi enim legitur:* Quo *(Bernhardo)* defuncto et venerabili Hildewardo pro ipso sacerdotii officio functo ipse *(imperator)* — in suburbio Ravennae . . . coadunavit synodum . . . . Anno igitur integro et dimidio iam evoluto . . . Hildewardus episcopus . . . piae eius *(Ottonis)* petitioni annuit . . . . . . Transmutata itaque est abbatia in montem . . . . Iohannes . . . illum *(Adalbertum)* apostolica auctoritate archiepiscopum fore eiusque successores decrevit. Cui et pallium ad missarum sollempnia celebranda dedit et ipse *(ann. Magd.* 970: Dans etiam eidem pall. a. m. s. c.) . . . XV. Kal. Nov., id est in festo sancti Lucae evangelistae, ordinavit.

(968). toritate promovit. Tunc misit eum ad sedem suam cum magno honore precipiens universis Saxoniae principibus, ut Dec. 25. proximum natale Domini cum eo essent[1]. Archiepiscopus autem a clero et omni populo magnifice susceptus, in his festivis diebus consecravit Bosonem, Merseburgiensis aecclesiae pastorem I.[2], Burchardum Misnensis[a] eclesie provisorem [I.][3], Hugonem [episcopum] Citicensem[b] [I.][4]; Havelbergensis aecclesiae custodem [I.] hiis Tudonem coaptavit [prius consecratum][5]: [omnes hos] subieccionem sibi suisque promittentes successoribus, disposita singulis quibusque parrochia [speciali]. Additus est his confratribus Brandeburgensis aecclesiae [I.] pastor Thietmarus [ante hoc unctus][6] et Iordan, episcopus Posnaniensis [I.][7].

23. (15.) Opere precium est, quamvis iure preposterus mihi imputetur ordo[8], hoc adnectere, qualiter imperator fratri suimet, domno Brunoni, nominato a suimet patruo[9] duce Brunone, qui a Luthuwigo[c] rege[10] in expeditionem ad Wid. I, 16. Danos missus, cum episcopis duobus[d] [Thiaedrico et Marc- (880) quardo][e. 11] *caeterisque militibus [IIII⁰ Non. Febr.][12] fluminis *fol. 24'. Febr. 2. inundatione interiit, mortuo Agripinae sedis provisore Wig- (953). frido[13], episcopatum eiusdem ducatumque regni insuper daret Liutharii.

a) misnesis *1.* b) ti *in hoc vocabulo semper erasum.* c) luduuuico *V.* d) tribus *A, corr. V.* e) *in loco vacuo scripsit B.*

Quare noster adductus est, ut synodum Ravennatem, quae habita est 967 *Apr.* 20, *post consecrationem Hildewardi, scil. in aestate a.* 968 *poneret, fundationem igitur archiepiscopatus circiter in initio a.* 970, *festum autem illud S. Lucae in XV. Kal. Nov. a.* 970. 1) *DOI* 366 *a.* 968, *ex quo Tagino hausit.* 2) 968—970, *cf. II,* 36. 3) 968—969, *cf. IV,* 6. 4) *Hugonem I.* 968—979; *cf. III,* 18. 5) *Dudonem episc. Havelb. primum* 948—983; *cf. Dümmler p.* 168, *et infra III, c.* 17. 6) *Thietmarum episc. Brand. primum* (948—?) *tunc iam mortuum fuisse constat, quoniam in DOI* 366 *fontibusque inde derivatis successor eius Dudelinus, quem noster III,* 17 *Dodilonem appellat, occurrit, id quod noster neglexit.* 7) *Episcopatus Posnaniensis paulo post ceteros eodem anno* 968 *fundatus videtur esse; cf. Dümmler p.* 504. *Iordanus sedit* 968—982, *si noster VII,* 5 *non erravit.* 8) *In Halberstadensi Thietmari fonte hoc loco de Gerone archiepiscopo Coloniensi commemoratum videtur esse, de quo priusquam dissereret, noster de antecessoribus pauca dicere voluit; quod suo loco supra omisit, quia Widukindus, quem praeter ceteros secutus est, mortem Brunonis silentio praeteriit.* 9) *Rectius a patris patruo, fratre scilicet Ottonis ducis* († 912) *a.* 880 *mortuo, de quo vide Dümmler, 'Ostfränk. Reich' III.* 10) *Ludovico III. (Iuniore) rege* 876—882. 11) *Thiedrico Mindensi* (853—880) *et Markwardo Hildesheimensi* (876—880). 12) *Episcoporum nomina et dies pugnae sine dubio ex necrologio Merseburgensi suppleta sunt, cuius prior pars periit; ceterum praeter Widukindum nullos de hac re fontes nostro praesto fuisse consentaneum est. Conf. Dümmler, 'Ostfränk. Reich' III p.* 136. 13) *Archiepiscopo Coloniensi* 924—953; *cf. Dümmler, 'Otto I.' p.* 220 *et* 225.

Hic post iniquorum, quamvis sapientissimus esset, consilio depravatus, pro bono malum regi suimet germanoque restituere meditatur. Vocavit namque ad se Hugonem generum, regi, ut supra memoravimus[1], nimis infidelem, ad convivium, et cum corona artificiose gemmata regnum ipso[a] committere, consanguinitatis et iuramenti in[memor,] studuit. Qui cum in sancto die sollempnis paschae paratis omnibus instrumentis regalibus, generum promissa femineo expetentem desiderio coronare voluisset, odio, divinae miserationis gratia sapiencieque cuncta volventis freno, paululum relaxato, puduit incępti et penituit. Accersitoque clam suimet secretario, quem prediximus[2], Wolcmero[b], quod in mente latebat vulnus aperuit qualiterque curaretur, diligenti consilio quesivit. Sed conversis quibusque paratus ad omnia Deus, huic in mentem caelitus misit, quo curam sui senioris respondendo talibus mitigavit. 'Sanctus,' inquit, 'Spiritus tibi, senior karissime, *suggessit, ut non amplius ad*versum nos prevaleret tanti auctor sceleris inimicus; quem sic confundi teque autumo posse honorari. Coronam, quam genero tuo cras te daturum promisisti, vobis consedentibus presentabo, ut fides tua in conspectu omnium clarescat; et invitus corruens disrumpo eandem, ut fraternus amor modo frigidus in posterum recalescat.' Placuit hoc archiepiscopo, et sic expleri votis exultantibus divinas pulsavit suppliciter aures. Mane autem facto, dicta haec ut factis sunt impleta, archiepiscopus magnum simulabat merorem; Hugo autem suique tanta spe frustrati[c] inconsolabilem sustinuere dolorem; consummatisque diebus festivis aliis, quam ratus sit, donis honoratus rediit. Post haec confratres, rex inquam et episcopus, reconciliati invicemque pietatis studio perseverantes omnem inimiciciae scrupulum deinceps amovere curabant.

*fol. 25. *p. 751. fol. 24'.

Sed archipresul, divinitus in cunctis humanitusque pollens proficuitatibus, XIII. ordinationis suae anno, somno pacis soporatus, [V. Id. Octobr.][3] fratrem reliquit[d] tristem. Tales insidiancium[e] laqueos compluresque alios, in regni ac in cura imperii XL ferme annos conversatus, Otto prefatus Christo se in omnibus[f] *protegente securus evasit. Pauca locutus sum de innumerabilibus et isto[g,4] melioribus tanti viri ingenuis actibus, quia liber unus de eiusdem nobili conversatione pleniter inscriptus[5] me aliquid proibet addere.

(965) Oct. 11. *fol. 25'.

a) ipsi *V.* b) *prius* u *erasum 1.* c) fustrati *1.* d) reliqit *1. saepius.* e) insiandicium *1.* f) omibus *1.* g) histo *A.*

1) *Supra (II,* 6. 8*) falso eum dixit noster pro Conrado duce Lotharingiae.* 2) *Errat auctor; Volcmeri mentionem in his libris antea non fecit. L.* 3) *Ex Necrol. Merseb.; Bruno mortuus est* 965 *Oct.* 10/11, *cf. Dümmler p.* 396. 4) *I. e. coniuratione modo narrata. L.* 5) *Sc. Ruotgeri vita Brunonis (SS. IV). L.*

(965). 24. (16.) Imperator autem fraterna clade turbatus, Wolmero, eiusdem familiari[a] capellano[b]·[1], ob amorem eius episcopatum et anime curam fideliter commendavit. Quo sedente tempus a Deo sibi permissum[c] et in omnibus egreie (969) Iul. 18. conversanti et de medio [XV. K. Augusti][d]·[2] discedenti Gero, frater Thietmari[e] marchionis[3], a clero et ab omni populo electus est; et hoc imperatori mox adnuntiatur. Hic quia prefato fratri suo ob multas causarum species iratus fuit, dare huic episcopatum noluit. Interea is, quia capellanus tunc erat, in uno dierum missam celebrans in Papia civitate, vidit solus sanctum Petrum et Ambrosium sancto se benedicentes oleo; et nullo[f] tunc prodidit, sed tantum divinae pietatis munus equa mente portavit. Imperatori[g] autem in sancto dominice resurreccionis die evaginato apparuit angelus gladio, cum iam preparatus excepta corona ad ecclesiam pergere voluisset: 'Nisi,' inquiens, 'in Gerone hodie compleveris electionem, *securus non evadis hanc[h] sedem.' Expavescens ob hoc cesar: 'Domnum,' infit, 'vocate Geronem.' Eique[i] protinus venienti curam baculo pastoralem commisit et indulgentiam humiliter efflagitavit. Hic a suffraganeis postea benedictus, ut signis hodie declaratur, nomen et offitium Deo hominibusque accepte, dum vixit[4], tota mentis devotione portavit.

fol. 26.

25. Huius sancta mater, Hidda[k] nomine[5], Ierusalem orationis gratia petens illicque infirmata, hanc suis legationem pedissequis commendavit: 'Egredienti[l] animae meimet prolongato huius exilii incolatu, corpus meum matri terre celeriter tradite, et mox euntes, haec filio nunciate Geroni, quo peregrinae genitrici suae talem in terris non deneget honorem, qualem pius in caelis dare dignatus est Deus, et altare mihi in aecclesia sanctae constituat Ceciliae.' Talibus preceptis devotae obtemperantes famule dominam suam post haec feliciter exspirantem sepelierunt et statim recedentes miseriam* insciae effugierunt subsecuturam. Nam Saraceni Ierusolimam tunc invadentes[6] nil reliquere victis, quod sancta**

*) non *add. fortasse N, et item 2.* **) Hidda *add. 2.*

a) famiari *A*, li *add. T.* b) capellana *1.* c) permissam *A.* d) *in loco vacuo add. T.* e) thiaetmari *A.* f) nulli *V.* g) Imperatore *1.* h) c *add. T.* i) Cumque *A*, *corr. V.* k) Ida *corr. manus multo posterior.* l) Aegredienti *A.*

1) *Wolcmero (Volcmaro) supra commemorato, qui sedit* 965—969; *cf. Dümmler p.* 466. 2) *Ex Necr. Merseb.* 3) *Filii fuerunt Christiani comitis sive marchionis et Hiddae (v. supra c.* 17 *et infra c.* 25*); Thietmarus marchiae orientali post Geronis mortem institutae praefuit* 965—978; *cf. Giesebrecht, 'Otto II.', Excurs X, Dümmler p.* 388. 4) *Gero sedit* 969—975; *cf. Dümmler p.* 467 *et infra III,* 4. 5) *Quam sororem fuisse Geronis marchionis Ann. Saxo* 965 *tradit.* 6) *Exercitus chalifae Abu Tamim Ma'add el-Mu'izz ex gente Fatimidarum orti expugnata Aegypto Palaestinam intravit et El-Hassan praefectum provinciarum*

* fol. 26'. eis clam tunc predixit *matrona, cum se mortuam iussit propere tumulari et suas abire. Venientes autem heę Coloniam cuncta archiepiscopo pandunt ordine. Quas idem benigne suscipiens Deo gratias egit et iustae eiusdem peticioni satisfecit. Et quia pauca locutus sum de laude ignota tanti presulis, libet in sequentibus[1] cetera disserere, ut in his virtus eiusdem valeat enucleacius apparere.

26. (17.) Imperator audita Ratisbonensis ecclesiae presulis[2] morte, eó perrexit, et ut episcopatum non alio[a] daret, nisi eo[b], qui primus sibi occurrerit, in somnis ammonitus *est. Crastina autem die primitus inlucescente cesar ad monasterium Christi martiris Emmerammi, monachis hoc nescientibus, cum paucis venit et paulatim ostium pulsans a quodam Guntherio[c], aecclesiae pervigili custode et per omnia venerabili patre, intromissus est. Quem intuens ad adorandum primo supplex processit deindeque talibus aggreditur: 'Quid mihi, frater, pro adipiscendo episcopatus honore vis dare?' Senior ad haec subridens: 'Calceos,' infit, 'meos.' Hunc autem cum caeteris confratribus ad eleccionem antistitis ad sanctum Petrum venientem *cesar, explicato cunctis[d] somnio ceteroque rei eventu, cum[e] consilio cleri tociusque populi ad sacerdotem constituit. Is vero accepta benediccione sedebat tantum VI menses[f. 3] egritudineque compressus valida, ad modicum evaluit[g] sumptoque in manus[h] cinere locum, quo de hoc seculo migrare voluit, signo sanctae crucis ipse consurgendo signavit solotenusque positus illud beati Iob carmen beatus et ipse cecinit: '*Auditu auris audivi te, Domine, nunc autem oculus meus videt te; idcirco ipse me reprehendo et ago penitentiam in favilla et cinere.*' Et continuo confessione cum lacrimis peracta emisit spiritum; inpletumque in eodem est, quod antecessor illius similis habitus huic predixit: 'Tu debes, frater, secundus post me hanc aecclesiam regere; sed parvo tempore vives, Deo tantum te misericorditer coronante.' Quod, quamdiu hic peregrinatus est, iuxta Dei voluntatem fieri idem semper optavit.

(942 Febr. 5).

* p. 752.

* fol. 26.

* fol. 27.

Hiob 42, 5.

(942 Oct. 8).

27. Has de duobus episcopis sententias ideo protuli, ut scias, lector, quod celestis gratia imperatori sepe aperiret, quid sibi in humanis fieri placeret. Hic audito obitu tanti

a) alii *V.* b) ei *V.* c) i *erasum est.* d) cuntis *1.* e) cuni (communi?) *1.* f) mensis *A,* i *expuncto T superscr.* e. g) convaluit *V et Ann. Saxo.* h) manis *1.*

Ramla et Damascus pugna prope Ramla (inter Ierusalem et Iaffa) commissa devictum cepit mense Dsul-Higga a. post fugam prophetae 358, *i. e. mense Iun. a. p. Chr. n.* 969; *Wüstenfeld, 'Gesch. d. Fatimiden-Chalifen', Abhdl. d. Gött. Gesellsch. d. Wiss. XXVII,* 1881. 1) *V. infra III,* 2—4. 2) *Isengrimi episcopi* 930—942; *cf. Dümmler p.* 125. 3) *Mortuus est* 942 *Oct.* 8; *Dümmler p.* 125.

(942). patris, Michaelem [huic] succedere fecit[1]. *Qui cum commissa[a] sibi optime diu[b] regeret, commoventibus iterum orientales Ungris, cum caeteris Bawariorum principibus his ad (949). succurrendum venit. Sed exorto[c] mox inter eos duello[c], pro dolor! nostri victi[d] ab hostibus[e] atque prostrati sunt[2]. Episcopus autem, abscisa suimet auricula et caeteris sauciatus membris, cum interfectis quasi mortuus latuit. Iuxta quem inimicus homo iacens et hunc vivere solum ab insidiantium laqueis tunc securus cernens hastam sumpsit et necare eundem conatus est. Tunc iste confortatus in Domino post longum mutui agonis luctamen victor hostem prostravit et inter multas itineris asperitates incolomis notos pervenit ad fines. Inde gaudium gregi[f] suo [exoritur] et omni Christum cognoscenti. Excipitur ab omnibus miles bonus in clero[g] et servatur optimus pastor in populo et fuit eiusdem mutilatio[h] non ad dedecus, sed ad honorem magis. Et nunc revertar ad explanandam narracionis seriem.

* *fol.* 27'.

(964). 28. (18.) Romanorum prepotens imperator augustus valentiorem [sibi] in Christo domnum apostolicum, nomine Benedictum, [quem] nullus absque Deo iudicare potuit, iniuste, ut spero, accusatum, deponi consensit et, quod utinam non fecisset, exilio ad Hammaburcg religari[i] precepit[3], ut post luci*dius indicabo[4]. Interim[5] Hirimannus dux Saxoniam regebat; positaque ad Magathaburg[k] concione, susceptus est ab archiepiscopo manuque deductus ad aecclesiam, accensis luminaribus[l] cunctisque sonantibus campanis. Ibi avum meimet Heinricum[6], tantae resistentem superbiae, dolo capere dux nisus non potuit, quia [hunc] militum magna caterva vallavit. Precepit tamen ei, ut Romam post inperatorem pergeret. Quod libentissime complens transcensis Alpibus ut primum ad imperatorem venit, videns eum a longe solotenus se prostravit; interrogatusque, quid causae hoc esset, quod accusatus apud eum gratiam suam pietatemque solitam

* *fol.* 28.

a) cūmissa *A*, cūomissa *corr. W.* b) optinere *primo A, quod ipse videtur mutavisse in* optine diu; *postea* me *superscr. T.* c) exorta — duella *A.* d) vincti *A.* e) h *add. T.* f) grei *A*, *corr. T* g) bonis implero *A*, *corr. T.* h) ti *add. T.* i) religiri *A*, *corr. T.* k) magadaburg *V.* l) ri *add. T.*

1) *Episcopum* 942—972; *Dümmler p.* 496. 2) *Pugna apud Lovo facta a.* 949 *Aug.* 9; *Dümmler p.* 182. 3) *Benedictum V., qui a Romanis Iohanne XII. mortuo a.* 964 *contra Leonem VIII. papa constitutus erat, Otto eodem anno captum per synodum Lateranensem deposuit; Dümmler p.* 361—364. 4) *V. infra IV,* 18; *VII,* 28. 5) *Thietmarus secundam Ottonis I. expeditionem in Italiam* (961—965) *cum tertia* (966—972) *hic confudisse videtur. In illa Benedictum imperator deposuit; hac durante Aethelbertus archiepiscopatum obtinuit Magdeburgensem. L.* 6) *Comitem Stadensem, cuius filia Kunigunda mater Thietmari fuit; qui idem videtur esse, quem Wid. III,* 51 *expeditionis a.* 955 *contra Slavos factae participem commemorat.*

* fol. 27'. perdidisse timeret, lacrimabiliter respondit. Quem protinus elevatum inperator osculatur singulaque sagaciter perquirens et de susceptione ducis, quomodoque [is] in medio episcoporum ad mensam loco imperatoris sederet lectoque dormiret, perdidicit. Ob hoc cesar augustus mascula bile succensus, Aethel- * p. 753. berto per epistolam mandavit epi*scopo, ut tot sibi equos mitteret, quot duci campanas sonare vel quot coronas accendi preciperet. Inperatoria archipresul peragens edicta, quibus- * fol. 28'. cumque valuit modis se per legatos suimet excusare *contendit. Comes prefatus tam ingeniosus erat, ut cesarem iratum pre caeteris principibus placare potuisset facilius et, quia eius fuit consanguineus, gratiam inperialem usque in exitum [suimet] vitae fideliter obtinuit. Quem torque aureo donatum cesar dimisit remeare suosque familiares contristatis hostibus laetificare.

29. (19.) Interea Hodo[a], venerabilis marchio[1], Miseconem inperatori fidelem tributumque usque in Vurta fluvium[2] solventem exercitu petivit collecto. (972). Ad cuius auxilium pater meus comes Sigifridus[3], tunc iuvenis necdumque coniugali sociatus amori, venit solum [cum][b] suis et in die sancti Iohannis baptistae adversus eum pugnantes primoque vin- Iun. 24. centes a fratre eiusdem Cideburo, exceptis tantum comitibus fol. 28. prefatis, omnes optimi milites interfecti oppecierunt in loco, qui vocatur Cidini[4]. Hac de fama miserabili inperator turbatus de Italia nuncios misit precipientes Hodoni[c] atque Miseconi, si gratiam suimet habere voluissent, usque dum ipse veniens causam discuteret, in pace permanerent[5].

30. (20.) Post haec subditis sibi cunctis hostium cuneis, Wid. III, 75. arduam Alpium transcendit viam, Bawariam invisens regionem, (972). * fol. 29. ibique cunctis sapienter *dispositis, recto itinere ad Maga- Tagin. chr. daburgiensem[d] pergens civitatem palmas ibidem festivo duxit (973). honore. Mart. 16. Namque solebat in sollempnitatibus universis ad vesperam et ad matutinam atque ad missam cum processione episcoporum venerabili deindeque caeterorum ordine clericorum cum crucibus sanctorumque reliquiis ac turribulis[e] ad ecclesiam usque deduci. Hicque cum magno Dei timore, qui est *principium sapientiae,* staret atque sederet, usque Prov. 1, 7. dum finita sunt universa, nil loquens nisi divinum, sed ad

a) ŏdo *corr. V.* b) cum solum suis *A, corr. T.* c) ŏdoni *corr. V.* d) da *add. T.* e) *primum* r *erasum 1.*

1) *Hodo Geroni successit in comitatu pagi Nordthüringen meridiano et in altera marchiarum orientalium (quarum alteram Thietmarus obtinuit, v. s. II,* 24*); cf. Giesebrecht, 'Otto II.' p.* 148—149, *Dümmler p.* 387. *Mortuus est* 993; *cf. IV,* 60. 2) *Warthe.* 3) *Walbeccensis comes, filius Liutharii II,* 21 *commemorati.* 4) *Zehden oppidum in dextra ripa Oderae inter Königsberg et Freienwalde situm.* 5) *Unde perspicitur haec facta esse a.* 972; *cf. Dümmler p.* 502.

(973). caminatam suimet cum luminaribus multis comitatuque magno sacerdotum, ducum ac comitum remeabat. Pro remedio autem animae suae tradidit postera luce ineffabilia Deo munera invictissimoque eius duci Mauricio in prediis, in libris caeteroque apparatu regio, confirmans omnia legitima advocatorum tradicioneque scripturarum, presentia et laude[a] inperatricis et filii atque sub omnium testimonio Christo fidelium.

Mart. 17.

Wid. III, 75. Mart. 23.

31. Dehinc ivit ad Quidilingeburg proximum pascha divinis laudibus humanisque peragens gaudiis. Huc confluebant inperatoris edictu Miseco atque Bolizlavo[1] *duces, [et legati Grecorum, Beneventorum, Ungariorum, Bulgariorum, Danorum et Sclavorum,][2] cum omnibus regni totius primariis; consummatisque pacifice cunctis, ditati muneribus [magnis] reversi sunt ad sua laetantes. [Kal. Apr.][3] Herimannus autem dux ibi tunc moriens inperatoris gaudia turbavit. Huius corpus dum ad Liuniburg[b] a filio suimet Bernhardo deferretur[c], contigit ibi Brunonem, Ferdensis ecclesiae antistitem[4], in proximo esse. Hic quia Herimannum, dum vixit, banno constrictum habuit, suppliciter rogatur a filio, ut et solutionem saltem defuncto inpenderet et in aecclesia eundem sepeliri liceret. Sed is, quod postulat, nequaquam inpetrat.

* fol. 29'.

Apr. 1. (Mart. 27).

32. (21.) Sed quia presulis istius memoriam feci, volupe[d] est mihi de eodem amplius effari. Fuit hic consanguineus[5] predicti[e] ducis, nova monachus Corbeia; et ob venerationem suam inperator eundem Amolongo successorem statuit episcopo[6], qui aecclesiam in Werduun[f, 7], cui racionabiliter prefuit, de ligno* fecit egregiam[g], et magnitudine et qualitate caeteras precellentem benedixit et in senectute bona proficiens [obiit III. Nonas Mai][h, 8], frater[i] prefati ducis. Hic[9] autem dum senio et infirmitate assidua gravatus ad-

Gen. 25, 8. (962) Mai 5.

*) *N in marg. inf. add.:* quia lapis defuit ei. *In sinistro marg. fortasse aliquid erasum est.*

a) laudae *A.* b) *primum* i *erasum 1.* c) defereretur *A.* d) voluntas *V.* e) *ita T,* prefati *A, 2. A. S. 973.* f) uerduun *A, corr. T.* g) egregem *A, corr. T.* h) *in loco vacuo add. T.* i) f. p. d. *erasa sunt 1*; f. ipsius Herimanni ducis *2.*

1) *Boleslavus II. Pius dux Bohemiae* 967—999, *filius Boleslavi I.; cf. Palacky, 'Gesch. Böhmens', Dümmler p.* 502. 2) *Ex Ann. Quedl.* 973. 3) *Ex Necrol. Merseb., ubi sub Apr.* 1 *mors Herimanni III. ducis Alemanniae* (1003—1012) *refertur, quem noster cum hoc confudit. Huius Herimanni mors ibidem sub Mart.* 28 *traditur, in Luneburgensi autem necrologio sub Mart.* 27. *Conf. Dümmler p.* 506. 4) *Brunonem I. episc. Verdensem* 962—975; *cf. II,* 32 *et III,* 6. 5) *Filium Wigmanni I.* († 944), *fratris Herimanni, et fratrem Ekberti unioculi et Wigmanni II. eum fuisse verisimillimum est; cf. Wedekind, 'Noten' II, p.* 71. 6) *Amelungo episc. Verd.* 933—962; *cf. Waitz l. l. p.* 158, *Dümmler p.* 394. 7) *Werden oppidum ad fluvium Ruhr non longe a Düsseldorf situm.* 8) *Ex Necrol. Merseb. Mai* 5: Amulungo episcopus. 9) *Scil. Bruno.*

*fol. 30. modum tardaret, rogatur a[a] cesare, ut Hirimannum[b] *suimet capellanum, Volcmeri fratrem antististis[1], pro filio nutrire et ad iuvamen et ad heredem voluisset [sibi] eligere[c]. Hanc legationem gementi animo suscipiens talia reddit: 'Curam, quam mihi dominus meus indigno committere dignatus est, studiose hactenus rexi; et quamdiu hic conversari debeo, *p. 754. sine tali famine si licet degere[d] concupisco. *Humilitatis ac superbiae non est aequa societas, nec umquam *consortem patitur potestas*[2]. (Lucan. 1, 92.) Quodcumque in alio placet seniori meo, devotus[e] inplebo. Non sit[f] spes iuveni in morte senis decrepiti, quia peccatum est; reminiscatur, quod pellis vituli crebro suspenditur parieti[3].' Talia exorsus, se ad aecclesiam Christi virginis Ceciliae iubet portari humoque prostratus, se indigne hactenus[g] ei servisse [sic] lacrimis queritur effusis: 'A Deo et a te repudiatum me infelix cognosco, cum alienus mihi preponitur et servituti tuae ut dignior assumitur. [Unde] hinc[h] tristis [nunc] abcedere volo et Christi gratiam et tuimet intercessionem sanctam in hoc exspectare desidero. Vellem, ut, sicut ego aliena iniuste non appeto[i], ita nullus umquam[k] de meo gaudere presumeret detrimento. *fol. 30'. Nunc a Deo, quid sibi placeat et aecclesiae *prosit meae, supplex exoro.'

33. Finita hac oratione surrexit et discedens tamdiu in sua morabatur parrochia, quoadusque[l] de nece supramemorati iuvenis certus efficitur[m] et tunc, convocatis in unum sociis: 'Dominum,' dixit, 'non habetis novum; me autem ad monasterium deferte meum, diem iudicii ibidem absque omni vagatione cum magna sollicitatione [exspectaturum]. Et discite vos mortales, omnia, quae vobis sunt salubriter profutura, *non currentis neque volantis*[n], *sed pocius miserantis*[n] *Dei* esse. (Rom. 9, 16.) Simus exemplum vobis, quod nemo confidens in Deum desolatur, nec in se sperans [utiliter] exaltatur. Ponite, filii, in Deo patre spem vestram, et cum auxilio Unigeniti eius et Paracliti consubstantialis vincite timorem noxium. Propicium orate Deum, ut, quod ego in vobis seu umquam vos in me humana fragilitate deliquimus, emendetur deinceps in melius et, ut post me Deo carum et vobis utilem habere possitis seniorem [et tempora prospere arridencia[o]]'. Post haec verba ad[p] predestinatum perveniens locum, quam-

a) ad *A.* b) hirrimannum *A, alterum* r *puncto delevit T*; herimannum *V.* c) nutrire *A, corr. T.* d) rege *A, corr. T.* e) devotis *A, corr. T.* f) sis spes *A, corr. T.* g) h *add. T.* h) in *A, corr. T.* i) appetii *A.* k) nullus de meo nullus de meo *A, corr. T.* l) quamdiu *A, corr. T.* m) effititur *1.* n) volentis – miserentis *V.* o) et t. p. a. *in loco raso add. T.* p) d *add. T.*

1) *Archiepiscopi Coloniensis* 965–969. 2) *Conf. V*, 23. 3) *H. e. iuvenes saepissime mori. L.*

vis multa senectutem suam circumvenirent incommoda, tamen affabilis et laudandae [fuit] conversationis.

fol. 31a (fasc. 5), man. A al. temp. — Ov. Met. I, 775. — Ann. Quedl. 937 Mai 31.

[34. (22.) *Expeditis[1] breviter supradicti[a] imperatoris inclitis actibus, fert animus, priusquam obitum eius scriptis comprehendam, de his aliquid dicere, qui eiusdem temporibus utiles aeclesiae et sibi exspiravere et quod interim accidit renovare. Hillibertus, qui eum unxit, archiepiscopus[2] in secundo regni suimet anno obdormivit in Christo [II. Kal. Iunii][b, 3]; et huic Frithericus succedens Deo placuit et seculo*. In hoc anno Ungarii[c] Thuringiam[d] atque Saxoniam vastantes in locis perierunt [firmissimis], nonnulli autem ex illis, timore sibi alas subministrante, patriam reviserunt. Everhardus, (938). Francorum[e] dux, regi** infidelis, degradatus est et comes Wigmannus humili supplicatione reconciliatus est[4]. In sequenti anno (938.) frater regis Heinricus ab Ewarhardo[f] comite[g] captus, in vinculis tentus est. (939.) In III. anno supramemorati regis Heinricus frater eius et Evurhardus[h] dux ac Isilbertus[i], comes Lutharingorum[k, 5], cum caeteris nequiciae suimet fautoribus cis Renum plurima depopulati sunt. Hoc Udo[6] amicus regis ilico comperiens Evurhardum[h] occidit; Isilbertum[i] autem cum *consociis in Reno dimergi[l], Heinricum[m] autem regis gratiam petere coęgit. Post haec legati Grecorum (944). regi nostro bis ab imperatore suo[7] munera detulerunt utrisque convenientia.]

Ann. Quedl. 954.

35. [Frithericus[n] archipresul[8] XVII. ordinationis suae anno, vir abstemius[o] obiit, et Willehelmus, de matre quamvis captiva [et Sclavonica] tamen nobili et ex rege predicto

*) *Erasis in dextro margine tribus versibus in inferiore add. N:* Hic in fine suo gratias egit Deo, quod aecclesiae suimet nil umquam iniuste acquisierit seu perdiderit.

**) diu *add. N.*

a) er su *in loco raso add. fortasse T*; brevit . . . . p̄dicti *A.* b) *in loco vacuo add. T.* c) *secundum* i *erasum.* d) Thurinniam *A, corr. V.* e) *ita 2. In 1. haec vox erasa est.* f) euerhardo *corr. V.* g) domite *A.* h) euerh. *corr. V.* i) gislib. *corr. V; cf.* I, 6. k) luthuringorum *A.* l) dimergit *corr. V.* m) Hericum *A*; Henricum *V.* n) Fridericus *V.* o) abstinentissimus *2.*

1) *C.* 34—42 *in uno fasciculo postmodum inserto leguntur, atque quae in c.* 34 *et* 35 *narrantur, omnia ex Ann. Quedlinb. petita sunt.* 2) *Magontinus, v. supra II,* 1. 3) *Ex Necr. Merseb.* 4) *Wigmannus I., frater Herimanni ducis Saxoniae,* † 944 *(Ann. necr. Fuld.); quae in Ann. Quedl. sub a.* 937 *narrata acciderunt a.* 938. *Dümmler p.* 72—76. 5) *Gisilbertus, filius Reginharii, dux Lotharingiae* 915—939. 6) *Filius Gebehardi comitis* 910 *ab Ungari occisi, qui patruus Eberhardi fuerat, frater Herimanni I. ducis Alemanniae* (926—949), *comes sive dux Franciae orientalis* (939—949): *cf. Dümmler p.* 175—176. *Hirsch, 'Jahrb. Heinr. II.' II,* 22 *sq., Bresslau, 'Forschungen' XIII,* 106—110. *Udo proavus Thietmari auctoris fuit, siquidem filia eius Iudith Heinrico comiti Stadensi collocata Kunigundam peperit matrem Thietmari.* 7) *Constantino VII. Porphyrogenito* 911—959. 8) *Archiepiscopus Magontinus* 937—954.

genitus, vice eius ordinatur anno dominicae incarnationis DCCCCLIIII°. Dehinc in quarto eiusdem numeri anno signum salutiferae crucis in vestimentis[a] hominum mirabiliter et magis miserabiliter elucens digne accipientibus profuit [et] irridentibus nocuit. Anno dominicae incarnationis DCCCCLXIII. ob depositionem supra memoratam[1] Benedicti papae et exilium, quo moritur[b], seva mortalitas inperatoris exercitum subsequitur, quae Heinricum Treverensem archiepiscopum[2] et ducem Godefrithum[c, 3] cum caeteris innumerabilibus consumpsit. In tertio anno II. Kal. April. aecclesia[d] Halverstidensis cecidit[4]; et inperator de Italia *pergens, Francanavord[e] venit; et in his partibus diu manens inter suos pacem atque concordiam firmavit. Subsequente autem anno inperator iterum Romanorum partes invisit. *In quarto anno equivocus inperatoris, comitante Willehelmo, Magociacensi[f] archiepiscopo, Romam veniens a domno Iohanne venerabili papa[5] in benediccione patri similis efficitur. In VII° autem anno[6] templum Domini in Thornburg[7] conbustum est.]

954. 958. 963(964). 965 Mart. 31. 966. 967. 971.

* fol. 31a (fasc. 5), man. A al. temp. — * p. 755. — * fol. 31b, man. T.

36. (23.) [Placet eciam mihi hoc adnectere, quod Boso, antecessor meus a prefato imperatore constitutus, curam sibi commissam annum I et menses X ac III dies regens, in patria obiit Bawaria Kalendas[g] Nov.[8] sepultusque est in Merseburg, in aecclesia sancti Iohannis baptistae coram [summo] altari. Qui in monasterio Christi martiris Emmerammi*, quod extra urbem Ratisbonam in australi parte situm est, monachus conversacione nutritus est et, inde ad servicium cesaris assumptus, beneficium Citicensis aecclesiae pro magni laboris sui debita remuneracione percepit et iuxta predictam civitatem in quodam saltu, quod[h] ipse construcxit[i] ac suo

970 Nov. 1.

* fol. 31a'.

*) quod construxit Arnulfus imperator *add. V.*

a) festimentis *A.* b) quā horitur *A, corr. T.* c) Godefridum *V.* d) *alterum* c *add. T.* e) *tertium* a *erasum.* f) cia *add. T.* g) II. Non. *primo T scripserat, quod ipse correxit.* h) qđ *corr.* qē *1.* i) c *erasum 1.*

1) *C.* 28; *ceterum et depositio Benedicti et ea, quae illam secuta esse noster ex Ann. Quedl. a.* 963 *(cf. Ann. Hildesh. a.* 963*) tradit, a.* 964 *demum facta sunt. Conf. Dümmler p.* 364—366. 2) *Qui sedit* 956—964. 3) *Godefridus I. auspiciis Brunonis archiepiscopi ducatum Lotharingiae inferioris administravit* 953—964. 4) *De hac re Hildesh., Weissenb. Lambertique annales tacent; tamen hoc quoque ex Ann. Quedl. sumptum esse crediderim.* 5) *Iohanne XIII. papa* 965—972; *v. supra c.* 15. 6) *Rectius VIII°; in numeris eiusmodi Thietmarus plurima menda admisit.* 7) *Thornburg, castellum olim et palatium Ottonis I. et sequentium imperatorum ad sinistram fl. Albis ripam situm, nunc mutato alveo ad dextram fluvii proxime ad urbem Barby (Dornburg vicus), fluctibus Albis plane ferme absorptum est, ut vix rudera cerni queant. URS. Nescio tamen, an hoc quoque loco Dornburg oppidum ad Salam situm dicatur; cf. infra c.* 36 *et V,* 39. 8) *Ex Necr. Mers.*

nomine vocavit, templum Domino de lapidibus edificat consecrarique fecit. Beneficium autem omne, quod ad aecclesias in Merseburg [et] in Mimenlevo[a] positas ac ad Thornburg[1] et Kirberge[2] pertinens[b] fuit, antequam[c] ordinaretur, optinuit; et quia is in oriente innumeram Christo plebem predicacione assidua et baptismate vendicavit, inperatori placuit eleccionem[que] de tribus constituendis episcopatibus [ei] dedit, Misnensis[d], Citicensis atque Merseburg. *Pre hiis omnibus, eo quod pacifica erat, Merseburgiensem[e] ab augusto exposcens aecclesiam, quamdiu vixit, studiose eandem rexit.]

37. [Hic ut sibi commissos eo facilius instrueret, Sclavonica scripserat verba et eos kirieleison cantare rogavit exponens eis huius utilitatem. Qui vecordes hoc in malum irrisorie mutabant ukrivolsa[f], quod nostra lingua dicitur: aeleri [stat[g] in frutectum[3]; dicentes: 'Sic locutus est Boso', cum ille aliter dixerit.[h]] Inperator huic paucas villas ad predictam urbem pertinentes et in pago Chutici positum quoddam castellum, quod Medeburu vocatur[4] — interpretatur autem hoc: mel prohibe[5] —; concessit quoque ei filius suimet et equivocus* aecclesiam in Helpithi[6] positam, quam pater eius in honore sanctae Radegundis constructam, Bernhardum ipse presens dedicare precepit antistitem. Sed cum primus ecclesiae [pater] nostrae, sicut predixi, expiraret, intercessione Annonis, episcopi Wormacensis, inperator Gisilero, moribus et natura nobili, [episcopatum] dedit. Hic consecratur in Magadaburg[i] ab Athelberto archiantistite[k] Iunio mense.]

38. (24.) [[Equidem], quia[l] de Conrado duce, qui gener cesaris iuxta Lech fluvium occisus est, pauca dixi, non incongruum esse reor, quedam tunc a me indiscussa aperire. Post longum tempus imperator ad Merseburg veniens, a quodam proditore com*perit exuvias eiusdem a Sclavis in Zuen-

*) Otto secundus *add. V.*

a) inimenlevo *aperto calami lapsu 1.* b) *ita 2. A. S.;* pertinentes *1.* c) anquam *1.* d) misnessis *T, corr. V.* e) *ita T, postea* i *erasum est.* f) kriolosso *primo T, quod ipse corr.* g) i (= id est) *add. V;* alnus stat in frutectu *2;* alnus quae stat in frutectis *A. S.* h) stat — dixerit *in una integra linea, quam prius vacuam reliquerat, inseruit T.* i) magaburg *1.* k) archiantiste *T, corr. V.* l) a *add. T.*

1) *Dornburg oppidum Thuringiae ad Salam situm.* 2) *Kirchberg castellum prope Ienam nunc dirutum; cf. Hirsch, 'Heinrich II.' I,* 220 *n.* 4. *DO II* 139, 976 *Aug.* 1. 3) w *polon. et boh. = in,* krze(w) *pol.,* křowj *boh. = frutectum,* olsza *pol.,* wolše *boh. = alnus.* 4) *Magdeborn prope Roetham, haud procul a Lipsia. URS.* 5) Medebor *significat silvam mellis plenam* (med *boh.,* miód *pol. = mel,* bor *= silva*); Medeburu *est locativus casus Sclavonica,* Medeburun *(IV, 5) dat. plur. Thiudisca ratione inde derivatus, ex quo Saxones nostrorum temporum etymologia vocis male intellecta fecerunt* Mägdeborn. 6) *Helfta vicus prope Eisleben situs.*

cua[1] sub Cuchavico[a] seniore sibi multum dilecto haberi; et cum auxilio illius hos in singulari prelio devictos suspendi precepit, predaeque maximam partem restituit[2]. Sed hoc ignoro, utrum hanc eiusdem interemptores[b] sumpserint, an sic casu accidente, necis eius inculpabiles, invenerint; et quia hoc ullatenus celare presumpserunt, digna morte poenas[c] persolverunt.]

fol. 31b

39. [Filiam vero suimet, uxorem eius[3], a quodam Conone[d.4], eo quod sibi satisfacere noluisset, late diffamatam *et coniugem suam clam fore ab eodem dictam, cesar hoc graviter ferens sic eam expurgavit. Convocatis[e] omnibus regni suimet principibus[5], primo secretis allocutionibus eandem, si huius rei culpabilis esset, diligenter inquirit; posteaque cum illam adhibito Christi testimonio et sacramentis se nimis excusare vidisset, presentibus cunctis indixit, si aliquis ex numero sibi familiarium eam armis defendere voluisset, ut se firmum in die hac et in perpetuum acquirere potuisset amicum. Burchardus comes[6] haec audiens in medium prosiliit et Cononem[f] per omnia *mentitum fore, coram omnibus dixit. Ille autem cum id verum esse sacramentis affirmaret, cum eodem congressus in primo aditu dexteram mendacem perdidit et iniusticiam suimet devictus innotuit; et misericors Dominus a falso crimine hanc eripuit, quam innocencia[g] vitae sibi placere fecit. Haec marito vivente suo, quamvis sepe despiceretur et laboribus crebris fatigaretur, tamen virili pacientia haec sufferens honorem innatum servare conatur. Cum autem vitam hanc finiret, in aecclesia Christi martiris [Albani] in Mogoncia flebiliter est sepulta; cuius fusum argenteum in eius memoria ibidem est suspensum.]

p. 756. — (950). — *fol. 31c'.* — (953).

40. (25.) [De prefato autem duce Heinrico[h] quaedam dico, quae impie fecit in suimet regno, et in quibus valet considerari[i], quod supradictis omnibus non valet contradici. Patriarcham de Aquileia[7] castrari et archiepiscopum Salz-

fol. 31c, man. E.

a) suchauico *primo scripsit E, sed ipse correxit*; Euchauico 2. *A. S.* b) ter *add. T.* c) o *erasum.* d) cōnone *V.* e) conculcatis *E, corr. T.* f) cōnonem *V.* g) innocia *E,* cē *add. V.* h) heinricho *E.* i) considerare *E.*

1) *Zwenkau oppidum prope Leipzig. L.* 2) *I. e. recuperavit. KIND.* 3) *Liutgardam a.* 947 *Conrado duci collocatam et* 953 *mortuam; cf. Dümmler p.* 158 *et* 228. *Contin. Regin. a.* 950 *autem eandem historiam narrat de* quadam nepte regis, *quam Liutgardam fuisse negandum est; Dümmler p.* 179. 4) *Conrado filio Gebehardi; Cont. Reg.* 950. 5) *In urbe Wormatia.* 6) *Saxonem eum fuisse dicit Cont. Reg. a.* 950; *fortasse hic idem fuit, qui a.* 982 *in Calabria periit (III,* 20*) atque pater Burchardi comitis palatini, qui Thietmari temporibus comitatum Merseburgensem obtinuit. Conf. 'Gesch. d. sächs. Pfalzgr. (Neue Mittheil.) XVII p.* 41. 7) *Engelfridum, ut videtur, quem c.* 944—963 *sedisse dicit Gams, 'Series episc. eccl. cathol.', Ratisb.* 1873.

(954). burgiensem[a. 1] precepit excecari. Causas preponere[b] nolo, quia ad haec promerenda non esse idoneas in veritate scio. (955). Is cum in fine suo a Michaele[c], Ratisbonensi episcopo de tali commisso amoneretur[d], se in priori peccasse[e] solum fatetur et in archipresule nichil; ignorans, quam parva[2] res est, in qua flagitium[f] deest. Unde Davit supplex loquitur: *Ab* Psalm. 18, 13. *occultis meis munda me, Domine!* Huius *coniunx, Iuthitta[g] * fol. 31 nomine[3], cum presens adesset, hanc confessionem audivit * p. 75 et mox viro suimet moriente, corpus eiusdem in aecclesia, quam ipse in honorem sanctae Mariae semper virginis construcxit[4], cum magno merore deposuit, et in quocumque animam eius umquam deliquisse ipsa scivit vel ab aliis comperit, lacrimis ac ineffabilibus emendavit elemosinis.]

41. [Haec in viduitate sua continenter vivens cum Habraham[h], Frisingensem episcopum[5], pre caeteris diligeret, invido vulgari dente admodum inculpabilis dilaniebatur. Quae cum de hac luce migraret, in die depositionis suae ab eodem antistite missam cantante sic expurgatur. Ante communionem is versus ad populum, quae merita eius fuerint, circumstantibus indixit: 'Hoc', inquiens, 'delictum[i], quo diffamata fuit, si hec umquam[k] commisit, faciat omnipotens Pater Filii suimet corporis et sanguinis salutare remedium mihi provenire ad iudicium et ad debitam[l] dampnationem[m] animaeque eius ad perpetuam salvationem.' Et tunc cum mentis ac corporis innocentia sumpsit unicum cunctis fidelibus remedium. Credidit populus, quamvis sero, et cum detraccione iniusta plus ei profuit, cum nocere studuerit.]

42. (26.) [*Fuit in diebus predicti cesaris quidam comes, * fol. 31 d Hed nomine, qui aecclesiam in honore Christi adletae Viti* in Heslinge[6] constructam, quia heredem non habuit, maxima totius proprietatis suae parte dotavit et, congregatione sanctimonialium ibidem facta, eandem abbaciam mundiburdio Etheldagi, Bremensis archiepiscopi[7], subdit[n]. Sed prepositae huic sedi geminae venerabiles matronae, quibus unum erat vocabulum Winnilgerd[o] dictum, cito, pro[p] dolor! obiere.

*) Septennis pueri, qui in nova Corbeia requiescit *add. 2.*

a) salb. *E*, z *add. V.* b) p̄ *erasum 1.* c) michale *E*, *corr. T.* d) amm. *V.* e) pecasse *1.* f) *ita W, A. S. a. 955*; flacium *E.* g) *alterum* t *add. T.* h) h *erasum.* i) debitum *E*, *corr. T.* k) si um hecquam *E*, *corr. T.* l) delictam *E*, *corr. T.* m) dapn. *1.* n) subdidit *V.* o) uuin — gerd *in duabus lineis E*, nil *T in margine adscripsit*; Windilgard *2. A. S.* p) proch *V saepius.*

1) *Heroldum* (939—958) *a.* 954; *cf. Dümmler p.* 104, 248, 295. 2) *i. e. rara, res paucae, conf. I. prol. v.* 14. *L.* 3) *Filia Arnulfi ducis* (907—937), *quam Heinricus a.* 938 *in matrimonium duxerat; Dümmler p.* 80. 4) *In abbatia Niedermünster in urbe Regensburg fundata; Dümmler p.* 508. 5) *Qui sedit* 957—993. 6) *Heeslingen vico ad fluvium Oste prope Zeven sito.* 7) *Qui sedit* 936—988.

Avus[1] autem meus cum filiam suimet, Hathui nomine, ibi educatam prius ac traditam eis succedere rogasset, ab archiantistite prefato impetrare non potuit. Postea vero archipresul a cesare, patrino suimet, rogatus, eandem, cum iam duodecim esset annorum, II. Kal. Mai. die dominica[2] velavit et in proxima die ad abbatissam in patris presentia ordinavit; quod postea eum nimis penituit. Namque, ut dicturus sum, interpositis diebus quinque, Italiae decus *et Saxoniae salus, Otto primus obiit. Pausat autem avia[a] meimet, Iuthitta[b] nomine[3], in aecclesia, quam post de lapidibus, qui in hac terra pauci habentur, filia eius sumopere construcxit[c], excedens ex hoc seculo VII. Kal. Novembr.[4]

973 Apr. 30. — * fol. 31 — * p. 757. — Mai 7. — Oct. 26 (16).

*Aecclesia Fuldensis, pro dolor! incensa, sub eodem inperatore renovata est[5].]

* man. T. — Wid. II, 38.

43. (27.) *Ascensionem autem Domini inperator in Merseburg fuit et, quicquid de promissione remansit, devota mente ibidem complere studuit. Exin III. feria ante pentecosten ad Miminlevo[d] veniens postera die ad mensam laetus sedebat. Qua finita, cum iam vespera cantaretur, infirmari cepit et inclinare. Quem, qui astabant proxime, suscipientes deposuerunt; refocilatusque divino celeriter viatico, orantibus pro eius exitu cunctis, debitum persolvit naturae* Non. Mai. IIII. feria. Sequenti vero nocte viscera eius soluta in ecclesia sancte Mariae sunt tumulata; corpus autem eiusdem aromatibus conditum ad Parthenopolim translatum est ibique honorabiliter atque lacrimabiliter succeptum marmoreoque inpositum sarcophago, sepultum est ab archiepiscopis Gerone atque Aethelberto[e] ceterorumque auxilio episcoporum clerique tocius[6].

* fol. 32 (fasc. 6), man. A. — 973 Mai 1. — Wid. III, 75. — Mai 6. — Mai 7. — Wid. III, 76. — Tagin. chr. — * fol. 31 d

44. (28.) Aequivocus autem eius, iunior scilicet Otto, patre adhuc vivente electus et unctus, iterum conlaudatur a cunctis[f] in dominum et regem. Quantum vero pro liberatione animae senioris suimet Aethelheidis[g] inperatrix invigilaverit usque in finem, dictis non valet conprehendi nec

Wid. III, 76.

*) *Numero quodam, quem inter lineas hoc loco T scripserat, eraso N in inferiore margine adiecit:* XXXVIII° ordinationis suae anno.

a) aua *1.* b) *alterum* t *erasum 1.* c) c *erasum 1.* d) mimnlevo *A*; mimnleue *V.* e) *primum* e *erasum 1.* f) accunctis *A.* g) adelheidis *V.*

1) *Avus sc. maternus, Heinricus comes Stadensis. L.* 2) *Dies dominica hic videtur dici Ascensio Domini, quae anno* 973 *incidebat in Kalendas Maii. L.* 3) *Filia Udonis I. comitis supra commemorati (II,* 34*) et uxor Heinrici comitis Stadensis; cf. III,* 20. 4) *Ex Necrol. Merseb. XVII. Kal. Nov.; apud nostrum litteram X excidisse apparet. A.* 973 *Iuthittam mortuam esse ex hoc loco conici nequit.* 5) *Incensa anno* 937, *renovata a.* 948; *cf. Dümmler p.* 166. 6) *De funeralibus cum taceat Widukindus, ex fonte Magdeburgensi haec hausta esse crediderim.*

factis. *Quicquid enim honoris sibi vel provectus secularis umquam provenit, non ullo suimet merito, sed Daviticis Christo asscripsit laudibus: *Non nobis,* inquiens, *Domine, non nobis, sed nomini tuo da gloriam.* Si in me facundia, scientia et memoria convenirent, in explicanda cesaris laude deficerent. Sicut dominus, sic et[a] principes eius fuerunt. Non eos ciborum seu aliarum rerum superflua varietas, sed in cunctis delectabat aurea mediocritas. Omnes, quae leguntur virtutes, his degentibus florentes, hiis obeuntibus marcesserunt. Hii etsi corporaliter non vivunt, supersunt animae inmortales bonorum provectu operum beata aeternitate gaudentes.

Psalm. 115, 1. — Hor. od. II, 10, 5.

* fol. 3. — p. 758 — fol. 33

45. Sed ut concludam[b] sermonem, post Carolum Magnum regalem cathedram numquam tantus patriae rector atque defensor possedit. Precedentibus mortem eius, ut predixi, plurimis optimatibus omnes, qui superfuerunt, tantae iucunditatis haud[c] inmemores, novam hanc[d] normam, quae sequebatur, nec voluerunt neque sequebantur, sed ad exitum vitae suimet ab recta antiquae veritatis et iusticiae semita sua sponte non deviabant. Inpleri tunc namque videbant, quod a quodam sapiente presago futurorum scriptum est: *Primum *est aureum seculum, deinc aereum postque ferreum sequitur.* Audiat unusquisque fidelium veredica[e] beati Gregorii monita: *Cum augentur dona, raciones crescunt donorum,* et in commissis[f] se nimis peccasse perhorrescat et pro anima inperatoris Deum supplici mente deposcat, ut flagicia servi peccatoris innumera[g], quae in tot sibi subditis rebus precaveri nequiverant, clementer ignoscat, regnorumque dominator omnium populis presentibus atque futuris pervigil piusque custos assistat! Et tu, quicumque mihi succedas, tanti memor beneficii, animae eius recordationem fideli mentis custodia serves maximeque in festivitate Christi adletae Laurentii, cuius intercessionem obnixe postules, ut sicut eo die meritis ipsius hostium huic concessa est divinitus victoria visibilium, ita sibi a Deo donata, quam semper optavit, remissione, laqueos inimicorum mereatur invisibilium evadere a sinistrisque[h] segregatus, in die iudicii collocetur a[i] dextris Dei patris[k]. *.

* man. — * fol. 33 — * fol. man. — Aug. 10.

*) Incipit prologus libri tertii de Ottone secundo *2.*

a) et. et *A.* b) conclaudam *A.* c) *vox* haud *erasa in cod. 1. exstat apud A. S.* d) hac *1.* e) veridica *V.* f) commisis *1.* g) innuma *1. linea super* u *erasa.* h) asinisque *A, corr. T.* i) ad *1.* k) *voces* Dei patris a *T additae postea erasae sunt.*

p. 758. *Tertius in numero regum, sed proximus Otto
Nomine, scribatur[a], et digna laude locetur
Sede patris magni, vivens per secla secundo[b]
fol. 33'. *Successu, miseris qui profuit omnibus horis.
5 Huius prima bonis laetantur, triste supremis
Advenit, nostris criminibus undique magnis.
Tunc luit hic mundus, quod sprevit recta malignus.
Ultrici gladio perierunt plurima regno.
Nulla patet nobis certissima causa, peritis
10 Cunctis est visum, Mersburgi flebile damnum
Ex quo sustinuit, quod pax pia longe recessit
Finibus e nostris, late regnabat et hostis.
Quis valet effari, seviret ut iste crudeli
Funere, cum [Christi] templis nec parceret almi.
15 Congressi mutuo ceciderunt atque duello
Ex nostris multi, Saracenis exuperati.
man. T. [*Vere felices, qui Christum semper amantes
Tranquillae pacis retinent optata, timoris
Funditus ignari pulsantis corda maligni,
20 Plus quam tricenos qui nunc turbaverat annos
Antecessores nostros, et, pro dolor! hostes
Armavit, nostras quoque nunc infringere terras.
Qui caelos terris coniuncxit[c], ponat ut istis
Finem suppliciis, optet modo quisque fidelis.]*

LIBER III.

fol. 34, man. A. 1. (1.) *Tercius regni procurator nostri, Otto secundus, sit codicelli materies mei[1]. Qui iuvenis viribus corporis cluens eximiis, primo quae sunt proterva sectatur, largitusque plurima pietatis opere[2], absque temperamento matura fugit consilia; deindeque castigatus a multis, inposito sibi laudandae virtutis freno, nobiliter in diebus suis conversatus est; sicut in sequentibus explanabo.

*) Expl. prologus. Inc. lib. terc. *2.*

a) Tertius in numero, sed nomine proximus Otto A me scribatur *A, corr. T.* b) felici *A, corr. T.* c) c *erasum.*

1) *Deficiente Widukindi opere Thietmaro ad hunc librum conscribendum minores fontes relinquebantur, inter quos praeter Necrologia Chronicon Halberstadense et Taginonis chronicon Magdeburgense deperdita novimus; ad c.* 1 *etiam diplomatis usus est. Praeterea autem aliquos ei annales brevissimos praesto fuisse nonnullis indiciis commoveor ut suspicer.* 2) Largitus *sensu passivo. Sensus videtur esse: plurima ei donata sunt a parentibus. L.*

(979). Piae genitricis suae instinctu, cuius gubernaculo vigebat, Miminlevo[a], ubi pater suus obiit, iusto acquisivit concanbio decimasque, quae ad Herevesfeld[b. 1] pertinebant; et congregatis ibi monachis, liberam fecit abbaciam datisque sibi rebus necessariis, apostolico confirmavit privilegio[c. 2].

(979). Insuper licentiam archiepiscopum eligendi confratribus Deo famulantibus [Magadaburg] precepto inperiali presente archiepiscopo dedit Aethelberto[3], et cum uno libro, qui[d] hodie ibidem est, in quo sua inperatricisque Theuphanu imago auro splendet formata, munus affirmavit. Quod gratia cesaris et in presentia eius archiepiscopus, preparatus ad missam, cum perlecto euvangelio more solito optime predicasset, recitato coram precepto inperiali, *quo eleccio continebatur, ostendit eundemque, quicumque temerarius hoc umquam auderet infringere, terribili excommunicatione damnavit, cunctis prosequentibus 'Amen! fiat! fiat!' consolidavit.

Pauperem adhuc episcopatum Merseburgiensem largiflua pietate respexit et eius provisori Gisilero, quia hunc multum dilexerat*, Suencuam civitatem[4] cum appertinentibus cunctis ad servitutem sancti Iohannis baptistae tradidit et, quicquid Merseburgiensis murus continet urbis cum Iudeis et mercatoribus ac[e] moneta et foresto inter *Salam ac Mildam fluvios et Siusuli atque Plisni pago iacenti[5], Chorin[6] et

DDOII.

* man.
* man.
* fol.
* fol. 3
* p. 759
* fol.

*) *Erasa in margine sinistro una linea N hic inserit in margine inferiore:* primo abbaciam in Palithi[7], dein

a) miminleue *V.* b) Hereues fel *A*; heresfeld *V.* c) precepto *A*, *corr. T.* d) quod *A.* e) *ita T, A. S.*; cum *A.*

1) *Hersfeld monasterium ad Fuldam fluvium situm.* 2) *Diploma imperatoris et bulla papae, quibus fundatio monasterii Memleben confirmatur, non iam inveniuntur;* 979 *Mai* 20 *(DOII* 191*) Otto tres capellas cum omnibus decimationibus in pagis Friesenfeld et Hassegau, quas a monasterio Hersfeld concambio acquisiverat,* 'ad quendam locum Mimelevo dictum ..., ubi idem senior noster ultimam humanae sortis ingressus est viam, ... in ius et dominium abbatis monachorumque, quos inibi ad dei servitium collegimus, donando' *tradidit.* 3) 979 *Nov.* 19 *(DOII* 207*).* 4) *Zwenkau: v. DOII* 89, 974 *Aug.* 30: civitatem Zuenkowa nuncupatam in regione Chutizi et in comitatu Gundherii comitis sitam. 5) *DOII* 90, 974 *Aug.* 30: forestum in eodem episcopatu et in comitatu Gunterii comitis et in pago Chutizi situm — — inter Salam ac Mildam fluvios ac Siusli et Plisni provincias iacentem. *Siusili pago, qui Chutizi pagum ab aquilonari parte terminabat, Thietmarus VIII,* 50 *regionem circa Eilenburg sitam attribuit, quae in DOI* 231 (961 *Iul.* 29) *Quecizi pagus dicitur; de finibus eius nihil certi constat. Plisni pagus in utraque ripa fluvii Pleisse circa urbem Altenburg iacebat. Conf. Böttger, 'Diöcesan- u. Gaugrenzen' IV.* 6) *Kohren oppidum inter Altenburg et Rochlitz.* 7) *Pöhlde vicus inter Nordhausen et Northeim situs; abbatiam eam Otto II. a.* 981 *Sept.* 23 *(DOII* 259*) archiepiscopo Magdeburgensi dedit.*

Niriechua[1], Bucithi[2] et Cothug[3] ac Borintizi[4] et Gunthorp[a.5] permisit, ei [haec omnia] scriptis *manu propria conroboratis affirmans. *man. T.*

2. (2.) Interim Gero, Agripinae sedis egreius[b] provisor, obiit[6]; de quo quia pauca prelibavi, quae tunc reservavi, paucis edicam. Hic crucifixum, quod nunc [stat] in media, ubi ipse [pausat], aecclesia, ex ligno studiose fabricari precepit. Huius caput dum fissum videret, hoc summi artificis et ideo salubriori remedio nil de se[c] presumens sic curavit. Dominici corporis porcionem, unicum in cunctis necessitatibus solacium, *et partem unam salutifere crucis coniungens posuit in rimam et prostratus nomen Domini flebi*liter invocavit et surgens humili benediccione integritatem promeruit. Is dum capellam clara iam luce intraret suam, Victorem sanctum, ut suis post intimavit fidelibus, cum zablo[d.7] dimicantem atque vincentem vidit. (975). *man. A.* *fol. 35.*

3. Huius obitum cuidam abbatissae Gerbergae[e.8], quam propter castitatem mentis et corporis idem multum dilexerat secumque sepe detinuit, diabolus bonorum invidus omnium, sicut prius[f] solebat in ceteris, prodidit: 'Vellem tibi meum aperire secretum, ni te scirem cuncta hactenus numquam servavisse commissa. Sed si fideliter hoc continere mihi promittis, ea dico ratione[g], quandocumque alicui vis aperire, vitam tibi me non dubites tollere. Gero, tuus familiaris, in hoc anno tantam incidet infirmitatem tres dies, ut mortuus credatur; et si ab aliquo hoc spacium custoditur, tale potest securus evadere periculum.' Sed ancilla Christi verbis obstupefacta talibus fideli se silentio haec promisit omnibus occultare. Haec cum eundem videret evanescere, directo mox itinere archiepiscopo universa narravit. Quod diabolus intelligens in tantum eam cecidit, ut post *innumeros[h] dies vitam hanc fragilem vita mutaret aeterna. Archiepiscopus autem in die depositionis eius missam celebrans meritum eius cunctis asstantibus indixit indulgentiamque ei ab his postulavit, et ipse fecit. *fol. 35'.*

4. Post haec infirmitate predicta gravatus, se Evurgero[i.9] custodiendum commisit. Qui eundem acri dolore defatigatum quasi mortuum lavari feretroque inpositum ad

a) et Gunthorp *erasum in 1 ex A. S. supplevit iam Ursinus.* b) egrius *1.* c) *deest 1; recte suppleverunt iam 2 et A. S.* d) *ita A,* zablo *corr. V.* e) gerbegę *1.* f) pius *A, corr. T.* g) ut *addit V.* h) paucos *A. S. a. 974, Ann. Magd. a. 971.* i) euerg. *V.*

1) *Nerchau oppidum in dextra ripa Muldae infra Grimmam.* 2) *Poetzschau inter Rötha et Grimma (Urs.), an Pautzsch prope Groitzsch?* 3) *Gautzsch inter Leipzig et Zwenkau (Urs.)?* 4) *Brandis oppidum inter Leipzig et Wurzen.* 5) *Gundorf inter Leipzig et Schkeuditz.* 6) *Anno* 975; *Ann. Colon. (SS. I).* 7) *I. e. diabolo. L.* 8) *Coloniensi, ut videtur, ceterum ignotae.* 9) *Eidem fortasse, qui a.* 985—999 *archiepiscopatum Coloniensem obtinuit.*

975. aecclesiam portari posteraque die sepeliri iussit. Hic, ut aiunt populi, tercia nocte quasi de gravi somno expergiscens audivit sonantem campanam et, ut aperirent ei velociter, terna exclamacione rogavit. Obstupefactus is, qui audivit, Evurgerum prefatum custodem aecclesiae, ut episcopo laboranti succurreret, interpellavit. Qui eundem per omnia fuisse mentitum affirmans magno percussit baculo; sicque quievit divae presul memoriae III. Kal. Iulii[1]. Apparuit autem [is] mox Liudulfo abbati[2] dicens: 'Requiem eternam nobis cantate!' et evanuit [ab oculis eius. Huius vice Warinus[3] eleccione et inperatorio munere protinus ungitur][a, *].

Iun. 29.

(975 Ian. 13). 5. (3.) *Mortuo quoque Roberto, Magontinae sedis archipresule[4], inperator cancellarium suimet nomine Willigisum[5], multis hoc ob vilitatem sui generis rennuentibus, eidem prefecit aecclesiae. Sciebat enim Petro attestante[b], quod *non est personarum acceptor Deus*, sed omnes se ex corde diligentes pre caeteris amat, inconprehensibili honore remunerans. Qualiter autem *hunc pastorem futurum divina pietas presignaverit, non est silendum. Huius mater, quamvis paupercula, tamen, ut in sequentibus apparet, bona, dum eundem in utero portaret, vidit per somnium, quod sol e sinu[c] suimet fulgens totam radiis flammantibus repleret terram. Et in ea nocte, qua [haec] talem peperit infantem, simili procreacione totum hoc iumentum, quod ipsa in domo sua habuit, quasi gratulabundum dominae respondit. Ille, qui tunc natus est, sol erat, quia sanctae predicationis suae radiis corda multorum a Christi caritate torpentium illuxit. Et idcirco in eius nativitate masculini sexus mirabilis multitudo gignitur, quia vir Dei ad salutem patriae totius summa predestinatione regnaturus exoritur. Felix mater, quam Dominus pre caeteris contemporalibus suis in tantum *visitavit, ut prolem nobilioribus coequalem vel etiam nonnullis meliorem pareret et ostensae [sibi] visionis spem oculis et re ipsa veram esse probaret. Sed haec alias dico[d].

Acta ap. 10, 34.

* fol. 36.

* p. 760.

* fol. 36'.

*) *Erasis in marg. sin. 4 versibus N in inferioribus huius et sequentis paginae marginibus adiecit haec:* Anno medii Ottonis II. Heinricus Bawariorum dux captus est et ad Gilhiem[6] deductus caute custoditur. In hoc anno hiemis asperitas longa fuit et sicca et magna nix effunditur caelitus.[7] *Idem eraso in dextro huius imae paginae margine numero* DCCCCLXXX° *in summo sequentis marg. addidit* DCCCCLXXV°.

a) ab — ungitur *in ultimis paginae lineis una et dimidia antea vacuis relictis add. T.* b) *alterum* t *add. T.* c) essinu *A.* d) pleo *A, corr. T.*

1) *Ex Necr. Merseb., cf. Necr. Gladbac.* 2) *Corbeiensi* 965—983; *v. II,* 18. 3) *Archiep. Col.* 975—985. 4) *Qui sederat* 970—975. 5) *Cancellarius fuit* 971—975, *archiepisc. Magont. et archicapellanus* 975—1011. 6) *Ingelheim; pro* Ingelhiem *falso lectum* in Gilhiem. 7) *Ex Ann. Quedlinb.; cf. Ann. Hild. a.* 974 *et* 975.

974. 975.

6. (4.) [Inperator[a] prima expedicione Buschuth civitatem cepit[1]. Secunda][2] Danos sibi rebelles petens, ad Sleswic properavit[b, 3]. Ibi etiam hostes suos foveam, quae ad[c] defensionem patriae parata[d] est[4], et portam, quae Wieglesdor[e] vocatur[5], armis preoccupare videns consilio Bernhardi[f] ducis et avi meimet Heinrici comitis omnes has munitiones viriliter exuperat[g].

In hoc itinere prima malae irrisionis in clericos exclamatio attollitur et a malis hominibus hodie servatur. Admodum miserabile est, cum aliquid boni a iustis inventum in usu ad modicum habetur, statim ut nimis detestabile a maxima multitudine repudiatur. Quod Deo autem displicet et hominem ad promerendam reatus sui penam protrahit, hoc discit et [ut] ruminando firmat. Quamvis [vero] multi irrisiones non serio faciant, tamen sine peccati macula has nulla*tenus peragunt. (* *fol. 37, man. T.*)

Urbem unam in hiis finibus cesar edificans presidio firmat. Brun presul supra memoratus[6] VII. Id. Marcii[7] (Mart. 9 (Febr. 14).) obiit, et Erp, prepositus Bremensis, intercessione Aetheldagi archipresulis ordinatur. Temporibus hiis ego natus sum VIII. Kal. Augusti, mense Iulio. (Iul. 25.)

976.

7. (5.) *Anno[h] vero dominicae incarnationis DCCCCLXXVI (* *man. A.*) Heinricus, dux Bawariorum, honore et communione privatus, Boemiam fugit[8]. Quem inperator ibidem valido petens exercitu cum duce Bolizlavo[i] manentem, nil ibi prorsus in neutro horum profecit, sed magnam Bawariorum catervam, sibi ad

a) inperator — cepit *T scr. in una linea rasa,* secunda *sequenti lineae idem anteposuit.* b) uenit *A, corr. T.* c) a *A,* ad *corr. T.* d) munita *A, corr. T.* e) Heggedor 2. f) n *add. T.* g) *in cod. 1 hic exstat spatium vacuum dimidii et duorum versuum, quorum ultimus erasus.* h) *pergit A in initio quintae lineae.* i) bolizlauo *A,* v *super* u *posuit V, tandem utraque littera erasa est; et ita postea semper* u *deletum est.*

1) *Boussu ad fluvium Haine in pago Hennegau. Expeditionem illam Otto fecit contra Reginharium III. et Lantbertum, filios Reginharii II. Longicollis, qui ab Ottone I. a.* 958 *in Bohemiam relegatus erat. Illi tunc ex Francis reversi occisis Wirinhario et Reginoldo, quos Otto I. terrae illi praefecerat, bona paterna et comitatum Hannoniae recuperaverant, ab Ottone II. autem iterum expulsi sunt. Conf. VIII,* 46, *Gesta episc. Camerac. (SS. VII) I,* 95, *Ann. Altah. (SS. XX)* 974. 2) *Quae hoc loco postmodum noster inseruit, ex Ann. Quedl. petita sunt; cf. Ann. Weissenb. et Lamberti (SS. III), a.* 974. 3) *V. Lamberti Ann. a.* 975 *(Altah.* 974*), et Theodorici monachi Trondhemiensis historiam apud Langebek SS. rer. Danic. V p.* 316; *quem locum optime illustravit I. Asmussen, 'Archiv f. Staats- u. Kirchengesch. d. Herzogth. Schleswig, Holstein u. Lauenburg' I p.* 252 *sq. L.* 4) *Vulgo dicitur Danevirke. L.* 5) *Wieglesdor, Fifeldor, Heggedor, Aegidora, Oegisdyr nominibus Oceani portam significari, illam autem non portam veram fuisse, sed fluvium Eider dici I. Grimm, 'Mythologie'* [4] *I. p.* 198 *probavit.* 6) *Episcopus Verdensis; v. II,* 31. 32. 7) *Ex Necrol. Merseb.; v. VII,* 34. 8) *Conf. W. v. Giesebrecht, 'Gesch. d. deutschen Kaiserzeit'* [5] *I p.* 576—580; *Riezler, 'Gesch. Baierns' I,* 361—369.

976. auxilium huc venientem et iuxta Pilisini[1] urbem castra metatam, dolo cuiusdam militis Bolizlavi sic perdidit. Vespere facto Bawarii se lavantes nulla custodum securitate fruuntur; et ecce hostis loricatus adveniens nudos eosdem in tentoriis et in virentibus pratis occurrentes prostravit et cum omni preda laetus et incolomis revertitur. Inperator autem, audita tantorum strage virorum et quod nulla sibi via redeundi patuit, recto itinere ad civitatem suam, quae 977. Camma dicitur[2], venit et in proximo anno prefatum ducem 978. ad Pataviam[3] confugientem subegit. [In consequenti anno H. dux et Ekbertus comes et Heinricus presul[4] apud inperatorem accusati Magadaburg capti sunt et exilio deputati longo[a].][5]

(978). 8. (6.) *Post haec [autem] inperator omni studio ordinavit expeditionem suam adversus [Lutharium][6], regem Karelingorum[7], qui in Aquisgrani palacium et sedem regiam, nostrum semper respicientem dominium, valido exercitu presumsit invadere sibique verso aquila designare. Haec stat in orientali parte domus morisque fuit omnium hunc locum possidentium ad sua eam vertere regna. Quem celeriter abeuntem cesar insequitur depopulatis omnibus et incendio consumptis usque ad Parisiam sedem. In illo itinere multis infirmitate nimia compressis Brun, comes Harneburggiensis, Nov. 30. miles per cuncta laudabilis[8], obiit II. Kal. Decembr.[9] Reversus inde inperator thriumphali[b] gloria, tantum hostibus incussit terrorem, ut numquam post talia incipere auderent; recompensatumque est hiis, quicquid dedecoris[c] prius intulere nostris.

*fol. 37', p. 761.

(973). Interim Augustanae pastor aecclesiae Othelricus, gemma sacerdotum, L° ordinationis suae anno excedens a seculo, fructum laboris devoti Christo remunerante percepit [IIII. Non. Iul. 4. Iulii][d. 10]. Heinricus autem huic succedens, parvo tempore sedebat, ut post enucleabo[11].

a) In cons. — longo *T in margine sinistro addidit.* b) *ita V*; thiumphali *A.* c) *ita V*; decoris *A.* d) IIII. non. Iulii *in loco vacuo add. T*; *proxima quoque verba postea inserta esse fortasse conieceris ex verbo* enucleabo *in margine posito.*

1) *Pilsen.* 2) *Chamb oppidum ad fluvium Regen situm.* 3) *Passau.* 4) *Episcopus Augustanus* 973—982. *Noster hic vero cum illo, qui tres tantum menses custodia tentus est, confudisse videtur Heinricum Minorem (de quo v. III,* 24 *et IV,* 3*). Conf. Vitam Udalrici (SS. IV) c.* 28, *Herimann. Contr. (SS. V) a.* 978. *L.* 5) *Ex Ann. Quedl.; cf. Ann. Hild. a.* 978. 6) *Hoc nomen fortasse ex Ann. Quedl. Thietmarus adiecit.* 7) *Haec expeditio facta est a.* 978. *V. Ann. Hildesh., Lamberti et Colonienses (Altah.) et quae de ea fusius narrantur in Gest. episc. Camerac. (SS. VII) I c.* 97—98. *L.* 8) *Thietmari proavus; v. IV,* 16. 9) *Necrol. Mers. III. Kal. Dec., Necr. Luneb. V. Kal. Dec.* 10) *Ex Necr. Mers.; annus fuit* 973, *v. Vitam Udalr. (SS. IV) c.* 27. 11) *Quod tamen omisit noster. Conf. supra c.* 5 (7) *not. et infra c.* 12 (20) *not. L.*

* fol. 38. 9. (7.) *Accusatus apud inperatorem Gero comes[1] a Waldone et in loco, qui Sumeringe dicitur[2], ortatu Aethelberti archipresulis et Thiedrici marchionis captus, patri meo patruoque[3] firmiter est commissus. Deindeque convocatis ad Magathaburg cunctis regni principibus congressi sunt hii[a] iudicio in insula quadam singulari certamine, vulneratusque in cervicem bis Waldo ardencius insequitur hostem percuciensque ictu valido capud prostravit eundem. Interrogatus autem Gero comes ab eodem, si plus potuisset pugnare, coactus est, quod iam defecisset, profiteri. Waldo tum egressus aqua refocilatur depositis armis et post tergum mortuus cecidit. Tunc Gero iussus est decreto iudicum et voce inperatoris a carnifice quodam decollari III. Id. Augusti[4]. Haec pugna nullo[b] nisi tantum archiepiscopo Aethelberto et Thiedrico placuit marchioni; correptusque est inperator ab Ottone, Bavariorum duce, Liudulfi filio[5], [eodem die venienti,] et a comite Bertoldo[6], quod ob tam vilem causam tantus vir umquam damnari debuisset. Libet paucis exponere Liudulfi Corbensis[c] meritum *patris, cui multum vigiliis ieiuniisque laboranti plurima Deus dignatus est revelare. Hic in die prefati certaminis cum diluculo missam humiliter et timorate, ut semper solebat, celebraret, vidit super altare comitis capud Geronis finitaque hac aliam pro defunctis cantavit; exutisque sacerdotalibus vestimentis, cum silentio exivit congregatisque fratribus obitum eius indicavit orationemque pro eo fieri communem suppliciter postulavit. Decollatio autem eius in ipso solis occasu fiebat.

(979). — * fol. 37′, p. 761. — Aug. 11. — * fol. 38′.

* man. T. 10. [*Pro cuius memoria soror eius Tetta et coniunx eius Aethela[d] monasterium in loco qui Eleslevo dicitur[7], ubi ipse requiescit, construentes ... partem[e] tocius suimet hereditatis tradidere Deo eiusque precursori dilecto, hoc privilegio et imperiali precepto ea racione firmantes, ut abbacia ibidem liberaliter facta inperatoris suorumque potestatem ac tutelam respiceret successorum. Comitis prefati

a) hi duo *2, A. S. a. 979.* b) nulli *V.* c) corbeiensis *V*; abbas Nove Corbeie *2.* d) *prius* e *erasum 1.* e) *in 1. ante* partem *spatium trium fere litterarum vacuum relictum est*, decimam partem *A. S. l. l.*, omnem suam hereditatem *Ann. Magd.*

1) *Qui in DO I.* 387 (970 *Ian.* 25) *et DO II.* 115 (975 *Iul.* 15) *comes in pagis* Northuringa *et* Mrozini *occurrit.* 2) *Sömmeringen vicus olim inter Kl.-Dedeleben et Pabsdorf (inter Halberstadt et Schöppenstedt) situs; Schmidt, 'Urk. d. Hochst. Halb.', Register.* 3) *Sifrido comiti et Lothario, fratri eius, filiis Lotharii de Waldebike. URS.* 4) *Necrol. Magd. III. Id. Aug.:* Gero et Waldo. *Annus fuit* 979; *cf. Ann. Hild. et Lamberti.* 5) *Ex Ida genito (cf. II,* 4*); qui post mortem Burchardi II. a.* 973 *ducatum Alemanniae, Heinrico autem deposito a.* 976 *etiam Bavariae acceperat.* 6) *Babenbergensi; cf. II,* 21. 7) *Congregationem sanctimonialium in propria urbe Alsleben ad Salam fluvium sita in honore S. Iohannis baptistae a comite Gerone ipso iam fundatam esse testatur DO II.* 190 (979 *Mai* 20). *L.*

corpus post tres annos, cum iuxta illud contectalis sua poneretur, integrum una cum vestimentis inventum est.

980. Ann.Quedl. Inperante tunc predicto Ottone VI annos[1], Lutharius rex cum filio suimet[a] ac muneribus magnificis ad eum venit, et sibi satisfaciens amiciciam eius *firmiter acquisivit. Et in hoc anno cesar noster Italiam pergens numquam has regiones, pro dolor! amplius invisit.] * p. 762.

Tagin. chr. 981. 11. (8.) [Post haec] *prefatus antistes[b] Aethelbertus[c. 2], inperatore iam Roma commorante, terciodecimo suae ordinacionis[d] anno, suos docendo et confirmando ac Gisilleri[e] presulis[3], quia [tunc] cum cesare fuit, diocesim perlustrans, Iun. 20. XIII. Kal. Iulii in Merseburg missam celebravit[f] proximamque noctem cum Hemuzone, venerabili laico, in Chruvati[g. 4] laetus duxit; crastinoque die exurgens tristis capitis nimium queritur dolorem, et tamen abibat; cumque Cirmini villam[5], ad Frekenlevo[h. 6] pergere cupiens, preterisset, ni cito a suis sustentaretur, ex equo paulatim declinans in terram cecidisset. Is vero tapeto superpositus, completis[que] omnibus, quae a clericis dicenda erant, fideliter migravit ad Christum Iun. 21. XII. Kal. Iulii[i. 7]. Huius corpus ad Ivikansten[k. 8] delatum atque sacerdotali apparatu vestitum navigio ad Magadaburg usque deductum est, flebiliterque a confratribus et maxime a monachis susceptum, commendatum est ab egregio sanctae Halverstidensis aecclesiae episcopo Hilliwardo, favente sibi Hardingo abbate[9] venerando, in medio aecclesiae coram altari apostolorum Philippi et Iacobi. Quanta sollicitudine idem sibi sub*ditis invigilaret gregibus, lector attende! Sepenumero ad ovile sancti Iohannis baptistae sanctique Mauricii noctis silentio venit, duobus tantum comitantibus, qualiterque confratres[l] ad matutinam convenirent vel, qui in dormitorio remanerent, ex improviso perspexit; et si bene fuit, Deo gratias egit, sin autem, culpabiles digna castigatione redarguit.

* fol. 39, man. A. * fol. 39'.

a) sui imet *in duabus lineis 1.* b) Prefatus autem *A.* c) aethlbertus *1.* d) consecracionis *A, corr. T.* e) *alterum* l *in hoc nomine semper fere erasum est.* f) caelebrauit *A.* g) *ita etiam Gesta arch. Magd.*; choruueti *V*; Cruwati *Ann. Magd. a. 981*; Crowate *Ann. Saxo*; Erderwate *2.* h) frankenleue *V.* i) *ita Thietmarum dictasse scriba male audiente aut certe dictare voluisse consentaneum est*; innii *1.* k) gevikensten *V.* l) fratres *A,* c̄ *add. T.*

1) *Scilicet ex morte patris sui. L. Dicit noster annum* 980, *quoniam haec usque ad finem capitis ex Ann. Quedl. a.* 980 *sumpsit; cf. Ann. Hildesh.* 2) *Magdeburgensis* (968—981). 3) *Merseburgensis* (971—981). 4) *Kl.-Corbetha vicus in sinistra ripa Salae inter Merseburg et Halle situs.* 5) *Zscherben prope Halle; quod nomen* Schermen *debebat scribi, nisi secutum esset analogiam nominis vici Zscherben prope Merseburg, quod ex* Sciervene *(Chron. Gozecense c.* 8, *SS. X) ortum est.* 6) *Freckleven ad Wipperam infra Sandersleben.* 7) *Necrol. Mers., Magd., St. Maximini Trevir.* 8) *Giebichenstein prope Halle.* 9) *St. Iohannis Magdeburgensi (inde ab a.* 968*).*

12. Sed clerus et populus tanti patris funere turbatus Ohtricum[a] confratrem et tunc imperatori fideliter servientem communiter eligerunt in dominum et archipresulem; quamvis hoc nullo modo posse fieri predictus archimandrita, dum adhuc viveret beneque valeret, multis ex eorum numero publice prediceret. Cum enim episcopus et Ohtricus numquam convenirent moribus, magna confratrum et hospitum, quia magister fuit scolae, caterva bene elaborata, maluit idem exire, quam in monasterio permanere. Huic cesar cum apud archiepiscopum licentiam sibi famulandi [vix] impetraret, contigit in die resurreccionis sanctae, episcopum ad missam paratum, subdiacono, ut mos est, sanctam crucem coram tenente, ambabus eandem complectens manibus, ut Ohtricus et Ico[b] numquam sedem possi*derent suam, lacrimis postulat profusis. Peracto autem divino pleniter ministerio, cum idem ad mensam sederet, prefatos numquam sibi successuros palam cunctis presentibus innotuit. Qualiter autem hoc sibi fuerit revelatum, non aperuit, nec umquam mihi aliquis intimare potuit. Post mortem quoque eius Walterdo sibi dilecto[1], qui et Dodico vocabatur, ut ipse mihi pro vero narravit, in somnis idem cuncta, quae in hac re vivus prenuntiaverat compleri, talibus affirmavit. Hic in lecto positus excessu mentis vidit archiepiscopum in australi ecclesiae ianua, quae cimiterium respicit, stantem, eundemque quasi Romam cum baculo suimet pergere cupientem hiis[c] exasperavit verbis: 'Mi Dodico, ut quid[d] meum alio[e] prebebis honorem?' Cui respondens is: 'Nonne', inquit, 'in tristi meo habitu non voluntatem, sed oboedientiam[f] solum, senior carissime, vales considerare?' Ad haec archiepiscopus tunc prosequitur: 'Pro certo', dicens, 'scias, Ohtricum sedem numquam possessurum meam.'

13. Universus autem clerus et populus, ut supra memoravi, completa electione, miserunt Ekki*hardum, qui dicebatur Rufus, cum consortio aliorum fratrum et militum, qui hanc imperatori nunciarent et de promissis ammonerent. *Qui cum Italiae partes, ubi cesar tunc commorabatur, itinere *adtingerent[g], Gisileri suffragium, qui apud inperatorem tunc plurimum valebat, implorantes, legationis suae secretum [ei] aperiunt. Promissa ab eo est hiis[c] fidelis intercessio completurque sibi cunctis proxima in omnibus benevolentia[h]. Namque ut audita cesaris auribus instillavit, pedibus supplex advolvitur, *promissa et diu expectata longi

Tag. chr. 981.

Tag. chr.

* p. 762.
* fol. 39, man. A.
* fol. 40, (fasc. 7).
* fol. 39'.
* fol. 40'.
* man. C.
* man. A.
* p. 763.

a) h *semper erasum 1.* b) Leo *2*; Hico *Ann. Magd. a. 982 et Gesta arch. Magd.*; Iko presb. *Necr. Mers. ad Nov. 3.* c) *alterum* i *add. T.* d) qđ *1.* e) alii *V.* f) o *erasum 1.* g) *ita V*; antingerent *A.* h) beniu. *radendo alqs. corr.*

1) *Postmodum praeposito* 984—1012, *archiepiscopo* 1012; *cf. VII*, 17.

981. laboris premia postulans[a], Deo hoc consentiente, protinus impetrat. Egressus autem interrogatur a nuntiis et maxime ab Ohterico, qui se fidei suimet firmiter commendavit, si quid in sibi creditis proficeret, quod vix suis necessitatibus in hoc subveniret, respondit. Corruptis tum pecunia [cunctis] primatibus maximeque Romanis, quibus cuncta sunt semper venalia, iudicibus, qualiter ad archiepiscopatum aliqua racione veniret, primum secreto *revolvit, deindeque palam domni papae Benedicti septimi[1], qui[b] sic vocabatur ex numero precedentium equivocorum, obnixe petit auxilium, quod, cum totius consilio senatus si posset impendi, ex sua parte sibi paratum fore et hic promisit. * *fol.* 41.

Tag. chr. (Sept. 9). Lament. 4,1. 14. Positum est Romae concilium generale[2]; sapientissimi conveniunt, impleturque illa Ieremiae prophetia: *Quomodo obscuratum est aurum, mutatus est color optimus,* et caetera. Nam cum iudices ab apostolico interrogarentur, si liceret Gisillerum promoveri ad archiepiscopatum, quia certam non haberet tunc sedem, sed ab episcopo iniuste, ut semper sit questus, ablatam Hildiwardo, caruisset hactenus quam possiderat: tunc hoc auctoritate canonica percipere iure meritoque verbis affirmabant et exemplis, Davitica Psalm. 57,2. transgredientes monita: *Recte iudicate, filii hominum;* et illud:

Hor. Sat. II, 2, 8. 9. *Corruptus iudex nequid discernere verum.*

Lector, crede mihi, quod piget atque pudet me his longe inferiorem hoc verbis exponere, quod hii ob presentem ac futurum pudorem noluerunt omittere. Merseburg, quae usque *huc liberaliter[c] dominabatur, aecclesiae Halverstidensi, sede episcopali destructa, subditur, et Gisillerus, eiusdem non pastor sed mercenarius, ad maiora semper tendens, deside- Sept. 10. rata IIII. Id. Septembr. percepit[3], proverbii non memor il- Prov. 16, 8. lius: *Quanto alcior gradus, tanto gravior fit casus.* Certe si voluisset is in cura sibi credita persistere, omnem scrupulum in aliquo sibi umquam obsistentem imperatoris auxilio potuisset expellere magnamque securitatem ac rerum affluentiam cunctarum sibi suisque successoribus efficere. Sed quia Dei iudicia sunt hominibus occulta, numquam autem iniusta, non illo[d] solum, sed communibus nostrimet inputo peccatis, quibus, domesticis quicquid adversi accidit, iuste asscribitur. * *fol.* 41'.

Tag. chr. 15. Ohtricus vero Beneventum postea veniens infirmatur. [Confrater] meus, nomine Huswardus, [ut mihi retulit,] vidit

a) postulas *A, corr. T.* b) quia *A.* c) libera *2, A. S. l. l.* d) illi *V.*

1) *Qui sedit* 974—983. 2) 981 *Sept.* 9; *cf. Iaffé, 'Regesta'* [2]*I p.* 482, *nr.* 3808. 3) *Ex Taginonis chronico, qui bullam Benedicti VII (Iaffé* [2]*I p.* 484, *Schmidt, 'Urk. d. Hochst. Halb.' I,* 31*) legerat.*

[is] assistere sibi Aethelleken[a], prepositum quondam nostrum[1] sed tunc defunctum, annonam sancti Mauricii eminus sibi porrigentem. Expavescens tali visione idem: 'Cernis,' inquid, 'frater, aliquid?' et exponens ei ordine cuncta: 'Ve mihi,' dixit, 'misero et peccatori, quod umquam monasterium meimet et obedientiam ob ambitionem *dereliqui, et si divina largitas aliquam mihi concedere dignatur sanitatem, supplex huc venio numquamque recedo.' Talia prosequutus infirmitate validiori opprimitur et post paucos dies in prefata civitate Nonas Octobris[2] moritur ac sepelitur, non ullum sapientia atque facundia sibi relinquens similem.

981. *fol. 42. * fol. 41. Oct. 7.

16. (9.) Gisillerus autem accepta ab imperatore licencia Magadaburg II. Kal. Decembris[3] Thiedrico Metensis aecclesiae episcopo[4] comitante venit. Fuit hic amicus cesaris et valde ei carus unusque ex numero corruptorum, qui mille[b] talenta auri atque argenti pro veritatis obumbracione ab archiepiscopo percepit. Cui quidam, cum ab eodem iussu imperatoris ad matutinam iocculariter benediceretur: 'Saciet te', inquid, 'Deus in futuro, quem hic omnes non possumus auro.' Tunc omnia nostram prius aecclesiam respicientia divisa sunt miserabiliter, Sclavonicae ritu familiae, quae accusata venundando dispergitur[5]. Pars episcopatus nostri, quae iacebat inter Salam et Elstram ac *Mildam fluvios, et Plisni, Vedu et Tuchurini pagos[6], cum villis Passini et Piscini[7], Fritherico *Citicensi datur episcopo[8]. Wolcoldo[c] autem, Misnensis aecclesiae antistiti, pars illa conceditur cum adpertinentibus villis Wissepuig[9] et Lostatawa[10], quae ad Gutizi[d] orientalem pertinet ac fluviis Caminici Albique distinguitur[11]; sibi autem retinuit* VIIII urbes, quarum sunt

Tagin. chr. Nov. 30. *p. 764. *fol. 42'. * fol. 41'.

*) Gisilherus *add. V.*

a) *primum e erasum 1.* b) milia *A, corr. T.* c) vuolcoldo *A,* v *erasum.* d) guntizi *A,* n *puncto deletum et postea erasum.*

1) *Adaldagus a.* 968 *primus Magdeburgensis ecclesiae praepositus constitutus erat; Ann. Magd.* 970 *et Gesta arch. Magd. c.* 10 *(SS. XIV p.* 382*) ex Tag. chron. Inter vivos occurrit* 979 *Iul.* 8 *(DO II.* 193). 2) *Ex Necr. Mers.* 3) II. Kal. Decembris, id est in festivitate sancti Andreae *Ann. M. et Gesta a. M. ex Taginonis chronico.* 4) *Qui sedit* 965—984; *cf. Vitam eius auctore Sigiberto (SS. IV).* 5) *De dissolutione episcopatus Merseburgensis cf. Uhlirz, 'Gesch. d. Erzb. Magd.'* 1887. 6) *Scil. ea pars dioeceseos, quae ad occidentem Sala, ad septentrionem Elstra inde ab ostio usque ad Lipsiam et linea inde usque ad Muldam prope Wurzen perducta, ad orientem Mulda, ad meridiem pagis Plisni (cf. supra c.* 1*), Tuchurini (circa oppidum Teuchern), Vedu (ad rivum Wetau) terminabatur.* 7) *Gr.-Possna inter Leipzig et Grimma et Pissen prope Markranstedt; cetera, quae in hoc districtu episcopatus propria fuerunt, ut Zwenkau, Kohren, Nerchau, cetera (cf. III,* 1*) in usum abbatiae relicta videntur esse.* 8) *Qui sedit* 979 — *c.* 991. 9) *Non iam exstat; Wisseburg dicitur in diplomate Heinrici II. a.* 1004 *Mart.* 5 *(Stumpf* 1374*).* 10) *Lastau in dextra ripa Muldae infra Rochlitz.* 11) *Quae hic de finibus pagi Gutizi orientalis*

981. haec nomina: Scudici, Cotug, Vurcin[a], Bigni, Ilburg[b], Dibni, Pauc[c], Liubanici[1] et Gezerisca[2]. Precepta, quae munera regalia seu inperialia detinebant, aut igni comburebat aut aecclesiae suae mutato nomine designari fecit[3]. Mancipia et totum, quod Merseburg respicere debuit, ne umquam colligeretur, sponte dispergit; abbaciam ibi statuit[4] eidemque Ohtradum[d], venerabilem de sancto Iohanne monachum, prefecit. Postque Heimonem de eodem monasterio constituit. Sed quae res destruccionem hanc subsequerentur, lector attende!

* fol. 4

982(983). 17. (10.) Gentes, quae suscepta christianitate regibus et inperatoribus tributarie serviebant, superbia Thiedrici ducis aggravatae presumpcione[e] unanimi arma commoverant. Quod patri meo comiti Sigifrido, priusquam fieret, sic revelatum est. Vidit in somnis aerem nube densa contractum, et pre ammiracione, *quid hoc esset, percontatus audivit vocem talia proferentem: 'Nunc illud compleri debet vaticinium: *Pluit Deus super ius*[*tos et inius*]*tos.*' Quod eciam III. Kal. Iulii scelus, percusso in Hawelbergium[f] presidio[5] destructaque ibidem episcopali cathedra, primum exoritur. Transactis autem trium spaciis dierum Sclavorum conspirata manus Brandeburgiensem episcopatum, [XXX annos[6] ante Magadaburgiensem constitutum,] cum iam prima sonaretur, invasit, fugiente prius [tercio] antistite eiusdem Wolcmero[g], et defensore [eius] Thiedrico ac militibus ipsa die vix evadentibus. Clerus ibidem capitur, et Dodilo, eiusdem sedis antistes [II.], qui a suis strangulatus tres annos iacuit tunc sepultus[7], e tumulo eruitur et, integro adhuc eius corpore ac sacerdotali apparatu, ab avaris canibus predatur et iterum temere reponitur; omnis aecclesie thesaurus distrahitur et sanguis multorum miserabiliter effunditur. Vice Christi et piscatoris eiusdem venerabilis Petri varia demoniacae heresis cultura deinceps veneratur et flebilis haec mutacio non solum a gentilibus, verum etiam a christianis extollitur.

Tag. chr. — Math. 5, 45. — Iun. 29. — Iul. 2.

* fol. 43 — p. 76 — * fol. 4

a) *alterum* u *add. T.* b) hilburg *A,* h *puncto deletum et postea erasum 1.* c) a *erasum 1.* d) h *erasum 1.* e) p̄sumcione *A,* p *add. T.* f) hauelberg *radendo alqs. corr. 1.* g) *prius* u *erasum 1.*

dicuntur, minime conveniunt cum eis, quae Thietmarus I, 4 *terminis pagi Glomaci exposuit. Illa pars parochiae fluviis Chemnitz et Zschopau et utraque Mulda inclusa videtur fuisse.* 1) *Schkeuditz (ad Elstram), Gautzsch (v. s. III,* 1*), Wurzen, Püchen, Eilenburg, Düben, Pouch, Löbnitz (ad Muldam). URS.* 2) *Neque Gerichshain (Urs.) neque Göhritzsch (Böttger l. c.); locus ille non iam exstat.* 3) *Cuius rei exemplum vidimus in abbatia Pöhlde supra c.* 1. *L.* 4) *De cuius fundatione v. bullam Benedicti VII. a.* 983 *Apr.* 27 *(Iaffé* ²*I,* 3821*).* 5) *Qua in re Dudo episcopus primus mortem videtur occubuisse; quem secutus est Hildericus* (983—1008). 6) *Cum episcopatus Brandenburgensis fundatus sit anno* 948, *archiepiscopatus Magdeburgensis vero anno* 968, *patet Thietmarum in illo annorum numero errasse. L.* 7) *Mortuus igitur erat a.* 980.

18. (11.) Temporibus hiis[a] ecclesia Citicensis a Boemiorum[b] exercitu Dedi[c.1] duce capta est et depredata, Hugone primo tunc episcopo hinc effugato[2]. Tagin. chr.

*fol. 43'. *Posteaque monasterium sancti Laurencii martiris in urbe, quae Calwo[d] dicitur[3], situm desolantes[4], nostros sicuti fugaces cervos[e] insequebantur; nostra etenim facinora nobis formidinem et his suggerebant validam mentem. 982 (983).

Mistui, Abdritorum dux, Hômanburg, ubi sedes episcopalis quondam fuit, incendit atque vastavit. Quid[f] vero ibi mirabilium Christus operaretur ę celis, attendat religio tocius christianitatis. Venit de supernis sedibus aurea dextera, in medium collapsa incendium expansis digitis, et plena cunctis videntibus rediit. Hoc admiratur exercitus, hoc stupet Mistuwoi[g] timoratus; et id mihi indicavit Avico, capellanus tunc eius, et spiritualis frater meus postea effectus[5]. Sed ego *p. 765. cum eodem *sic tractavi, reliquias sanctorum itinere in caelum divinitus collatas abisse hostesque terruisse atque fugasse*.

19. Desolatis tunc[6] omnibus preda et incendio urbibus ac villis usque ad aquam, quae Tongera vocatur[7], convenerunt e Sclavis peditum ac equitum plus quam XXX legiones[8], quae sine aliqua lesione residua quaeque suorum auxilio deorum [tunc] devastare non dubitarent, [tubicinis precedentibus]. Non latuit hoc nostros. Conveniunt episcopi Gisillerus *fol. 44. et Hilliwardus cum marchione *Thiedrico[9] caeterisque comiti- Tagin. chr.

*) *Erasis sex in sin. marg. versibus N in inferiore haec addidit:* Post haec Mystuwoi in amentiam versus in vinculis tenetur; et aqua benedicta inmersus: 'Sanctus', inquid, 'me Laurentius incendit!' et antequam liberaretur, miserabiliter obiit.

a) *alterum* i *add. T.* b) bemiorum *A; littera* o *superposita sed iterum deleta.* c) Dedone *2, A. S. a. 983.* d) calue *V.* e) ceruuos *A.* f) Qđ *corr.* Qd *1.* g) mistuiuoi *A*; mistuvuoi *T.*

1) *De quo v. VI,* 48—50. 2) *Quod multo prius accidisse necesse est, siquidem Hugonem iam a.* 979 *mortuum esse Ann. necr. Fuldenses memoriae produnt. In codice autographo haec verba contextui postmodum inserta esse W. Giesebrecht, 'Otto II.', Excurs XI non recte suspicatus est. Sed in fonte Thietmari, scil. in Chronico Magdeburgensi Taginonis, haec exempla ad illustrandas 'multas bellorum turbines', quibus 'temporibus prefati cesaris sancta quatiebatur aecclesia' (Ann. Magd.* 983*) collecta promiscue videntur conscripta fuisse, ita ut haec verba in margine adicerentur: Thietmarus autem res falso ordine composuit.* 3) *Kalbe oppidum ad fluvium Milde situm.* 4) *Non Bohemi videlicet, sed eidem, qui Havelberg et Brandenburg destruxerant.* 5) *Dies eius emortualis Oct.* 7 *in Necrol. Merseb. notatur. L.* 6) *Scilicet ab eis, qui Kalbe vastaverant.* 7) *Tanger rivus, qui prope Tangermünde in Albim cadit.* 8) XXX milia *Ann. Magd.* 983, *qui hoc loco* (Quos Saxonici principes — — fuga transacta) *integra Taginonis verba servasse videntur.* 9) *Quem a.* 983 *propter seditionem Slavorum depositum esse Ann. Saxo temere huic narrationi adiecit. V. Ann. Quedl.* 985: Theodericus et Ricdagus marchiones preclari obierunt.

982 (983). bus, Ricdago[1], Hodone[a] et Binizone[2], Fritherico[3], Dudone[4] ac patre meo Sigifrido aliisque[b] compluribus; qui ut dies sabbati primo illuxit, missam omnes audiunt, corpus animamque coelesti sacramento muniunt hostesque obvios fiducialiter inrumpentes paucis in unum collem effugientibus prosternunt[5]. Laudatur a victoribus in cunctis Deus mirabilis operibus, approbaturque veredicus[c] Pauli[6] doctoris sermo: *Non est prudentia neque fortitudo nec consilium adversus Dominum.* (Proverb. 21, 30.) Derelicti sunt, qui prius Deum spernere presumpserunt idolaque manufacta et prorsus inania creatori suo stulti preposuerunt. Appropiante tunc nocte nostrisque a longe castrametantibus, hii, quos supra memoravi, furtim, pro dolor! evasere. Omnes autem nostri, exceptis tribus, crastino gaudentes remeabant, applaudantibus[d] cunctis, quos obviam habuere vel domi invenere.

(Tag. chr.) 20. (12.) Interim[7] cesar Romanum sic regebat inperium, ut quod patrem suum prius respiciebat, omne detineret, et Saracenis sua inpugnantibus viriliter resisteret et a finibus suis longe hos effugaret. *Calabriam a crebra Grecorum incursione et Saracenorum depredatione magnam vim[e] peti cesar comperiens, ad supplementum exercitus sui Bawa- (982.) rios ac fortes in armis Alemannos vocavit[8]. Ipse autem cum Ottone duce, fratris filio Liudulfi[f], ad urbem Tarentum, (Mart.) quam Danai iam presidio munitam optinuerant, festinavit (Apr.) eamque viriliter in parvo tempore obpugnatam devicit. Saracenos quoque valido exercitu sua populantes superare contendens[g], cautos illo speculatores misit, qui certa de hostibus referrent. Quos primo infra urbe quadam[h, 9] clausos effugavit

a) hǒdone *V.* b) ceterisque *A*, aliisque *corr. T.* c) veridicus *radendo alqs. corr. 1.* d) applaudaentibus *V.* e) III 1. f) *prius* i *erasum 1.* g) *ita V*; contendas *A.* h) urbē quādam *corr. V.*

1) *Marchione Misniensi* (976—985) *et comite in pago Suevia (Stumpf* 828). 2) *Comite Merseburgensi, de cuius comitatu v. VI,* 50. 3) *Comite in pagis Harzgau et Nordthüringen, postea comite palatino Saxoniae* (995—1002), *de quo vide 'Gesch. d. sächs. Pfalzgrafschaft' (Neue Mittheilungen XVII) p.* 31—38. 4) *Eodem, ut videtur, quem a.* 993 *obiisse Ann. necr. Fuld. referunt; fortasse hic Dudo sive Liudolfus pater fuit Brunonis Brunsvicensis comitis, de quo cf. VIII,* 8; *certe gentis Brunonum in pago Derlingun videtur fuisse.* 5) In loco, qui Belxem dicitur *A. S. a.* 983. 6) *Ita non Paulus, sed Salomon Proverb.* 21, 30. *L.* 7) *Nunc demum Thietmarus ad res Italicas venit ordinem secutus fontis sui, cuius haec videntur fuisse verba (Gest. arch. Magd. p.* 389): *(Imperator autem)* anno Domini 982 apud Calabriam contra Sarracenos periculosissime dimicans occiso exercitu ipse natando per mare vix aufugit et veniens Veronam curiam celebravit. 8) *De hac vocatione notitia exstat imperatoris satis notabilis (Iaffé, Bibl. V,* 471*), quam Thietmarus neglexit; cf. Lehmann, 'Forschungen' IX,* 435—444 *W. v. Giesebr., 'Kaiserz.' I,* 848, *Matthäi, 'Klosterpolitik Heinrichs II.', diss. Gott.* 1877. 9) *Quam Scillacium (Scylaceum, nunc Squillace) nominavit Pratillo in Chron. Cav. spurio; de quo cf. Pertz, 'Archiv' IX.*

devictos, postque eosdem in campo ordinatos fortiter adiens[a] innumeram ex his multitudinem stravit prorsusque hos speravit esse superatos. Sed hii ex inproviso collecti ad nostros unanimiter pergunt et paululum resistentes prosternunt, pro dolor! III. Id. Iulii ...[b] Richarium lanciferum et Udonem ducem[1], matris meae avunculum[2], comitesque Thietmarum, Becelinum, Gevehardum, Gunterium[c. 3], Ecelinum eiusque fratrem Becelinum cum Burchardo et Dedi[4] ac Conrado ceterisque *ineffabilibus, quorum nomina Deus sciat[5].

21. Imperator autem[6] cum Ottone prefato caeterisque effugiens ad mare venit, vidensque a longe navim, salandriam nomine, Calonimi equo Iudei ad eam properavit. Sed ea preteriens suscipere hunc recusavit. Ille autem littoris presidia petens invenit adhuc Iudeum stantem seniorisque dilecti eventum[d] sollicite exspectantem. Cumque hostes adventare conspiceret, quid[e] umquam fieret de se[f], tristis hunc interrogans, et habere se amicum apud eos, cuius auxilium speraret, animadvertens, iterum equo comite in mare prosiliens ad alteram, que seque*batur[g], tendit salandriam, et ab Heinrico solum milite eius, qui Szlavonice Zolunta vocatur, agnitus intromittitur, et in lecto senioris eiusdem navis positus, tandem ab ipso etiam cognitus, si inperator esset, interrogatur. Qui cum hoc diu dissimulare *studuisset[h], tandem professus: 'Ego sum', inquit, 'qui peccatis meis id promerentibus ad hanc veni miseriam. Sed quid nobis sit modo communiter faciendum, diligenter accipite. Optimos ex meo nunc perdidi miser imperio et propter hunc doloris stimulum neque terras has intrare nec horum amicos *umquam possum vel cupio videre. Eamus tantum ad urbem Rossan[7], ubi mea coniunx meum prestolatur adventum omnemque pecuniam, quam teneo ineffabilem, cum eadem sumentes visitemus imperatorem

a) ad eius *1*; ad eius interitum *2*; adiens *coniecit Wagnerus.* b) *inter* Iulii *et* Richarium *septem fere literarum spatium vacuum est 1.* c) i *erasum.* d) euuentum *A.* e) qđ *1.* f) *ita V?*; dente *A.* g) sequabatur *A*, *corr. V.* h) studuissaent *E.*

1) *Udonem II., filium Udonis I. (v. II, 34), fratrem Konradi I. ducis Alemanniae* (982–997), *ducem Franciae orientalis.* 2) *Frater igitur fuit Iuthittae II,* 42 *commemoratae.* 3) *Marchionem Misniensem depositum, patrem Ekkihardi marchionis; cf. IV,* 39. 4) *Burchardum et Dedi filios Dedonis comitis in pago Hassegau* († 957) *fuisse plerique recentiores suspicati sunt; cf. 'Neue Mittheil.' XVII l. c.* 5) *Necrol. Mers. Iul.* 13 *nomen habet Heinrici episcopi Augustani, quem, 'cum ibi pugna cum Sarracenis ageretur, plurimis ex utraque parte occisis, sive captum sive occisum' esse Vita Udalrici c.* 28 *tradit; in Necr. Mers. Iul.* 16 *tamen legitur:* Heinricus episcopus a Saerecenis cum aliis multis occisus. *Necrol. Luneb. Iul.* 14: O. Gunther et Udo et alii multi occisi. 6) *Thietmarum in sequentibus cantilena latina, cui 'Modus Liebinc' nomen erat, usum esse Scherer acute demonstravit (Müllenhoff und Scherer 'Denkmäler',* 2. *Ausg., p.* 337*).* 7) *Rossano oppidum in Calabria ad sinum Tarentinum situm.*

982. vestrum, fratrem scilicet meum, certum, ut spero, meis necessitatibus amicum.' His dulcibus colloquiis provisor navis delectatus consensit et perdius ac pernox ad condictum pertingere locum properavit. Quo cum propiarent, binomius ille iussu inperatoris premissus inperatricem et, qui cum ea erat, Thiedricum[a] presulem supramemoratum cum somariis plurimis quasi pecunia sarcinatis vocavit.

22. Greci autem primo ut inperatricem cum tantis de urbe prefata muneribus exire viderunt, anchoram ponentes[b] Thiedricum antistitem cum paucis intromittunt. Sed inperator rogatu presulis vilia deponens vestimenta et induens meliora, viribus suis et arte natandi confisus, ut stetit in prora, mare velociter insiluit. Quem cum quidam ex circumstantibus Grecis apprehensa veste detinere presumeret, perfossus gladio Liupponis, egregii militis [1], retrorsum cecidit. Fugierunt[c] hii in alteram partem navis, nostri autem, quibus huc veniebant, puppibus incolumes cesarem sequebantur[d], *eos littoris securitate prestolantem premiaque promissa magnis muneribus Danais implere cupientem [2]. Hii vero multum perterriti promissionibusque diffidentes abierunt, patrios repetentes fines;

quique dolo omnes semper vicerant naciones,
simili se tunc delusos arte sentiebant.

Quanta autem laeticia a presentibus posteaque venientibus imperator susceptus sit, explicare non valeo.

23. (13.) Sed ut in omnibus, lector carissime, certus efficiaris, salandria [3] quid sit[e], vel cur ad has pervenerit horas, breviter intimabo. Haec est, ut prefatus sum, navis mirae longitudinis et alacritatis[f] et utroque latere duos tenens remorum ordines ac centum quinquaginta nautas. Duabus hoc unum erat nomen navibus, quae iussu basilei Nicaphoris Calabriam petierunt colligendi gratia tributi; quae licet Romano specialiter serviat inperio, tamen ne aliquam a Grecis paciatur[g] molestiam, auri debitum quotannis voluntarie persolvit Constantinopolitanis. Inperator autem has venientes inextinguibilemque ab omni re preter acetum ferentes ignem sibi coniunxit et in mare ad comburendas Saracenorum *naves conductas direxit. Quarum una, sicut predixi, suscipere devictum eundem recusavit, seu ob ignoran-

* fol. 4 — * fol. 4

a) thredricum 1. b) *ita V*; ponens *A*. c) i *erasum 1*. d) sequabantur *A*, *corr. T*. e) *ita V*; quissit *A*. f) aclaritatis *corr.* claritatis *1*. g) paciantur *A*.

1) *Qui Liuppo sive Liebo et cantilenae illi perditae, quae de his rebus exstabat, et ei, quae in modum illius composita ad nostram aetatem pervenit, nomen videtur dedisse; cf. Scherer l. l. Liuvo pincerna regis occurrit* 978 *Mai* 10 *(DO II.* 177*).* 2) *Imperator Iulii d.* 31. *adhuc in civitate Rossano degit. L.* 3) *Chelandria apud Liudprand. (SS. III) V, c.* 9 *sqq. L.*

tiam sui, seu ob metum subsequentis inimici; altera autem, quae hunc instinctu Heinrici suscepit[a], velut prefatus sum, invita reddidit.

24. (14.) Paululum mihi nunc devianti mens est incepta perficere. Omnes nostri principes, comperta tam miserabili fama, conveniunt dolentes et, ut eum sibi liceret videre, per epistolae portitorem unanimi supplicatione poscebant. Quorum legationem cesar ut audivit, desideranti animo consensit. Ponitur[b] in Berna civitate conventus[1] [et omnis huc convocatur principatus][c], necessaria[d] ut hic[e] tractarentur[f] multa. [*Solus dux Bernhardus in media revertitur via; namque una ex urbibus suis . . .[g], quam imperator contra Danos opere ac presidio firmavit, dolo ab hiis denuo capta, cesis defensoribus eiusdem incensa est[h].[2].

*Anno dominicae incarnationis DCCCCLXXXIII. inperator Verone placitum habuit, et Heinricus minor exilio solutus dux Bawariorum effectus est. Et *in hoc anno Sclavi unanimiter restiterunt cesari et[i] Thiedrico marchioni[3]. Et filius inperatoris[k] ab omnibus[l] in dominum eligitur.]

25. (14.) *Post paucos dies discedebant ultimum vale dicentes[4]; namque inperator cum Romam veniret[m], relicta matre sua venerabili in Papia civitate, graviter infirmatus ut extrema persensit adesse, omnem suimet pecuniam partes divisit in quatuor, unam aecclesiis, II[am] pauperibus, III[am] dilectae suimet sorori Mahtildae, quae abbaciam in Quidilingeburg devota Christo famula obtinuit, quartam suis tristibus donavit ministris ac militibus. Factaque latialiter confessione coram apostolico caeterisque[n] coepiscopis atque presbiteris acceptaque ab eis optata remissione VII. Id. Decembr.[5] ex hac luce subtractus est; terreque commendatur, ubi introitus orientalis paradisi domus sancti Petri cunctis patet fidelibus et imago dominica honorabiliter formata venientes quosque stans benedicit. Equidem sortis memor humanae multumque indigens indulgentiae, coeli terraeque Deum et Dominum supplex efflagito, ut, quicquid[o] hic in mea umquam pecca-

Tag. chr. (983 Iun.).
* man. T.
* man. T al. temp. — 983.
* p. 767. — Ann.Quedl.
* fol. 47, man. A. — Tag. chr.
Dec. 7.

a) it *T in rasura correxit.* b) fit *A, corr. T.* c) et — princ. *add. T in loco raso.* d) alterum s *add. T.* e) ut hic *T in rasura.* f) tractabantur *A, corr. T.* g) *inter* suis *et* quam *spatium octo fere litterarum relictum.* h) *pergit idem T, sed alio tempore, linea et dimidia, quae antecedunt, vacuis relictis.* i) et et *1. in duabus lineis.* k) ra *add. T* l) ab omnibus *in rasura 1.* m) venirent *A.* n) ceterisque *1.* o) quidquid *corr.* quicquid *1.*

1) *Veronae imperatorem invenimus* 983 *Mai.* 7 *(DO II.* 291*) et Iun.* 1–18 *(DO II.* 292—312*).* 2) *Adam. Brem. II*, 18. 3) *Haec ex Ann. Quedlinb.* 983 *petita sunt, ubi eandem Sclavorum seditionem dici, de qua supra c.* 17—19 *tractavit, noster non animadvertit.* 4) *Hoc cap. cf. cum Ann. Magd. a.* 983: Post haec Romam reversus *etc., in quibus integra Taginonis narratio cognoscitur, cum Gesta hoc loco Thietmarum exscripserint.* 5) *Necrol. Mers.*

verit aecclesia, clemens remittat, pro beneficiis autem centuplum largiatur, potestateque[a] inmerito mihi [concessa indulgeo], [te] obnixe [successorem] *postulans, ut huic veniam nemini in ultimis denegandam semper ex corde tribuas. *p. *fol. 4 *man.

983. Dec. 25. 26. (15.) *Huius inclita proles, nata[1] sibi in silva, quae Ketil vocatur[2], in die [proximi] natalis Domini ab Iohanne archiepiscopo Rawennate[b, 3] et a Willigiso Magociacense in regem consecratur Aquisgrani, et completo hoc officio, mox legatus tristi nuncio tanta perturbans gaudia advenit. Movit multorum corda ineffabilis dolor, virtus sublata queritur, quam sepissime incolumem homo fragilis et dubius persequitur. (cf. Hor. Od. III, 24. 31.) Sedit hic bis quinos solares annos post obitum patris sui, regni tutor et inperii, hostibus cunctis horrendus commissis[que] gregibus inexpugnabilis murus. *fol. Nutat ancxia[c] in tantis rebus populi sentencia, quam cito firmavit divinae maiestatis miseracio. Solvitur a Traiectensi custodia dux Heinricus et ab eo rex tenellus ad nutriendum sive ad degradandum a Warino, Coloniensi archiepiscopo, cuius firmae fidei ab inperatore predicto [is] commissus fuit, assumitur. Obseram modo tercii seriem voluminis duro vecte necis deflendae tercii inperatoris[d] nostri et certitudinem pietatis almae, qua[d] omnem exclusit ambiguitatem, stilo laetus aperire conabor*.

LIBER IIII.

984. 1. (1.) *Anno dominicae incarnacionis DCCCCLXXXIIII° domna inperatrix Theuphano, tercii mater Ottonis et, pro dolor! in hoc ordine ultimi, novitate diri[e] vulneris et unici absencia filii perculsa, ad Ethelheidam[f] inperatricem Papiam civitatem veniens magno succipitur luctu caritativoque lenitur solatio. Prefatus vero dux cum Poppone venerabili episcopo[4], sub cuius potestate diu tenetur, et cum Ekberto comite unióculo[g] Agripinam veniens, regem patronus legalis de Warino, ut predixi[5], archipresule suscepit, eiusdemque auxilium cum omnibus, quos ad sui gratiam convertere poterat, firmiter est adeptus. Dispositis autem, prout sibi placuit, cunctis dux ad Corbeiam cum eis venit ibique Thiedricum[6] *fol. 51 (fasc. 6) man. B.

*) Explicit liber tercius. Incipit liber quartus de Ottone tercio imp. 2.

a) potestaque *A, corr. T.* b) rauuonate *primum T scr., deinde add. alterum* n, *postea alterum* u *erasum est.* c) c *erasum 1.* d) peratoris — qua *in loco raso 1.* e) *ita 2, A. S. a. 984*; di *1.* f) Adhelh. *V semper.* g) monoculo *2, A. S. l. l.*

1) *A.* 980; *v. Ann. Magd. et Ann. Sax. L.* 2) *Ubi hodie villa parochialis Kessel iuxta fluvium Niers ad arcem Gennep in districtu Cleviensi. L.* 3) *Iohanne XIII. archiepiscopo* 983—998. 4) *Traiectensi* (976—990). 5) *V. supra III,* 26. 6) *Comitem palatinum* (982—995); *de eo et fratre eius Sigeberto v. 'Neue Mittheil.' XVII l. c.*

p. 768. et Sicconem comites ac confratres nudis pedibus *veniam 984. postulantes dedignatur suscipere. Quod hii egre ferentes abierunt, cognatos suimet et amicos a ducis ministerio toto mentis nisu amovere studentes. Qui cum palmarum sollem- Mart. 16. nia in Magadaburg celebrare voluisset, omnes regionis illius principes[1] huc convenire rogavit atque precepit, tractans quomodo se suae potestati subderent regnique eum fastigio sublevarent. Huic consilio maxima pars[a] procerum hoc dolo consensit, quod licenciam a domino suimet rege, cui iuraverat, prius peteret postque secura novo regi serviret. Quidam autem ob eius indignationem digressi, occultis meditantur astutiis, qualiter hoc numquam fieret[2].

* fol. 51'. 2. (2.) Inde egressus Heinricus proximum *pascha Quidi- Mart. 23. lingeburg[b] festivis per[egit] gaudiis[3]. Quo magnus regni primatus colligitur, a quibusdam autem venire illo nolentibus ad omnia diligenter inquirenda nuntius mittitur. Hac in festivitate idem a suis publice rex appellatur laudibusque divinis attollitur. Huc Miseco et Mistui et Bolizlovo[4] duces cum caeteris ineffabilibus confluebant, auxilium sibi deinceps ut regi et domino cum iuramentis affirmantes. Multi ex his fidem violare ob timorem Dei non presumentes paululum evaserunt et ad civitatem Hesleburg[c. 5], quo consocii eorum adversus ducem iam palam conspirantes conveniebant, [festinavere]. Quorum haec sunt nomina. Ex oriente hii comites cum Bernhardo duce et Thiedrico marchione, Ekkihardus[6], Biio, Esic[7], Bernwardus comes et clericus[8], Sifrith eiusque filius[9], Fritherícus[10] et Ciazo[11] confratres. Conprovincialium autem Thiedricus et Sibert confratres[12], Hoico[13], Ekkihardus et Bezeco germani, Brunig et sui, militesque sancti Martini[14]

a) ita *V; pras B.* b) quidelingaeburg *B.* c) hesteburg *B, corr. T, ut videtur.*

1) *Igitur Sigifridum quoque Thietmari patrem, qui infra inter adversarios ducis non dicitur.* 2) *Conf. Ann. Hildesh. h. a.* 3) *Ubi ipsum Thietmarum puerum tunc adfuisse ex IV,* 16 *perspicimus.* 4) *Boleslavus II. dux Bohemiae* (967—999). 5) *Hohen-Assel prope Burgdorf inter Hildesheim et Wolfenbüttel.* 6) *Guntheri marchionis depositi (IV,* 39) *filius et postea marchio Misniensis* (985—1002). 7) *Biio et Esic comites Merseburgenses, de quibus cf. 'Neue Mittheil.' XVII l. c.* 8) *Postea magister regis* (987—993) *et episcopus Hildeshemensis* (993—1022); *cuius Vita auctore Thangmaro exstat SS. IV.* 9) *Sifrith, comes Northemensis eiusque filius aequivocus. De quibus confer Schrader, 'Die älteren Dynastenstämme zwischen Leine, Weser und Diemel'; quem hic tamen locus fugit. L.* 10) *Comes Eilenburgensis; cf. VIII,* 50. 11) *Qui infra c.* 44 Ziazo, *in diplomate autem a.* 1000 *Ian.* 31 *dato (Stumpf* 1211*)* Zazzi *vocatus idem videtur fuisse atque Daedi ille Thiedrici* de tribu, quae Buzici dicitur, *filius (VI,* 50*), cuius nominis aliam formam* Dadi *Widuk. III,* 18 *exhibet. V. 'Neue Mittheilungen' XVII p.* 32—34. *Conf. polon.* dziekan = *decanus,* dziakon = *diaconus,* dziad = *boh.* děd *(= avus).* 12) *V. supra c.* 1. 13) *Conf. infra c.* 8. 14) *Scilicet ecclesiae archiepiscopalis Magontinae.*

984. iussu archipresulis Willigisi, quibus adherebat occidentalium maxima multitudo.

3. Quod dux comperiens suos magnis muneribus ditatos cum gratia dimisit; ipse autem cum valida manu ad perturbandam hanc coniurationem seu pacificandam ad Werlu[1] properans Popponem misit episcopum, ut adversantes sibi disiungere [vel] reconciliari temptaret. Qui cum cepto itinere persisteret, hostes congregatos iamque ducem petere paratos inveniens vix pacem mutuam in loco, qui Seusun[2] dicitur, ad condictum pepigit diem. *Ad quam dux Bawariam continuo proficiscens cum venire aut noluisset[a] aut propter Heinricum ducem, qui tunc Bawariis atque Carentis prefuit munere prefati inperatoris[3], non potuisset, hostilis immanitas urbem comitis Ekberti, quae Ala[4] dicitur, possedit; destructisque protinus muris intrantes Ethelheidam inperatoris filiam, quae hic nutriebatur, cum pecunia ibi plurimum collecta rapiunt gaudentesque redeunt.

* fol. 52.

4. (3.) Dux autem conversis ad se omnibus Bawariorum episcopis comitibusque nonnullis Francorum terminos his fretus sociis adiit et in pascuis ad Bisinstidi[5] pertinentibus ad alloquendos regionis illius principes consedit. Magontinae tunc provisor aeclesiae Willigisus cum duce Conrado[6] caeterisque optimatibus huc venit. Hos dux, quibuscumque valuit modis, sibi coniungere temptans eosque a promissa regi suo cum sacramentis fide numquam vita comite recessuros unanimi eorum responso percipiens coactus est futuri timore duelli cum iuramentis affirmare, ut III. Kal. Iulii ad locum, qui Rara vocatur[7], veniret puerumque matri suae illisque redderet. Tunc unusquisque remeavit ad sua, mente diversa pre gaudio atque tristicia.

Iun. 29.

a) noluissed *B.*

1) *Palatium Werla inter Goslar et Wolfenbüttel situm fuit prope vicum Burgdorf; cf. Oesterley, 'Histor.-geogr. Wörterbuch d. Mittelalters'.* 2) *Seesen inter Goslariam et Gandersheim; dictum Sehuson in Ambergo in DO II.* 36 *(974 Iun. 7). L. At infra VII,* 21 *nomine Sehusun oppidum Seehausen prope Oschersleben situm significatur.* 3) *Heinricum Minorem, filium Berhtoldi ducis Bavariae* († 947), *qui deposito Heinrico duce a.* 976 *dux Carinthiae tunc a Bavariae seiunctae constitutus, duobus autem annis post ipse depositus mortuo Ottone Alemanniae et Bavariae duce a.* 982 *Bavariae et paulo post etiam Carinthiae ducatum acceperat.* 4) Ala urbs *in Ann. Stederburg. (SS. XVI)* Alsburch, Olesburch *dicta hodie est Ölsburg vicus inter Hildesheim et Braunschweig prope Peine ad fluvium Fuse situs. Conf. Wedekind, 'Noten' I,* 40, *Oesterley l. c.* 5) *Bürstadt in districtu Heppenheim prope Wormatiam; Oesterley l. c.* 6) *Konrado I., Udonis I. filio (II,* 34*) duce Alemanniae (et Franciae orientalis)* 982—997; *cf. Hirsch, 'Jahrb. Heinr. II.' II,* 25. 7) *Gross-Rohrheim in praefectura Hasso-Darmstadensi Zwingenberg. L.*

* p. 769. 984.

5. (4.) *Post haec Heinricus Bolizlavum[a], ducem Boemiorum, in cunctis suimet necessitatibus semper paratum, cum suis adiit honorificeque ab eo succeptus cum exercitu eiusdem a finibus suis per Niseni[1] et Deleminci pagos usque ad Mogelini[2] ducitur. Deindeque cum nostris obviam *sibi pergentibus ad Medeburun[3] proficiscitur. Wagio vero miles Bolizlavi ducis Boemiorum, qui Heinricum cum exercitu comitatur, cum ad Misni redeundo perveniret, cum habitatoribus eiusdem pauca locutus Frithericum Rigdagi marchionis tunc in Merseburg commorantis amicum et satellitem[4] ad aecclesiam extra urbem positam[5] venire ac cum eo loqui per internuntium postulat. Hic ut egreditur, porta post eum clauditur, et Ricdagus eiusdem civitatis custos[6] et inclitus miles iuxta fluvium, qui Tribisa dicitur[7], ab hiis dolose occiditur. Urbs autem predicta Bolizlavi mox presidio munita eundem cito dominum et habitatorem succepit.

* fol. 52'.

6. (5.) A quo Wolcoldus[b] antistes[8] vulgi instinctu varii expellitur [et ad] Willigisum archiantistitem veniens benigne ab eodem succipitur[c]. Hunc enim pro filio episcopus nutrit et, cum ad eoas ordinaretur regiones, secundo Ottoni[d], cui magisterio prefuit, diligenter vice sui habendum commendavit. Hoc semper iste in animo tenuit ac maximo honore cognovit, et tunc adprime, cum sibi fuit necesse; et in Erpesfordi[e, 9], quo ipse desideravit, procurari[f] eundem sumopere iubet. Ibi diu conversatus post mortem Ricdagi marchionis incliti[10] Ekkihardo succedente et Bolizlavo ad propria remeante, sedem propriam revisit. Posteaque Bolizlavi amiciciam firmiter acquirens, cum in Pragu[g] cenam Domini celebraret, posteraque die, quae est parasceue, *cum memoriam divinae[h] [passionis] rite perageret, paralisi perculsus asportatur et in hac infirmitate usque ad finem huius vitae, quamvis ad tempus evalesceret, permansit. Sedebat[i] XXIII annos, X. Kal. Sept.[11] ex huius carnis ergastulo [eductus]. In huius vice

(985). cf. Virg. Aen. I, 415. * fol. 53. (992) Aug. 23.

a) bozlauum *1.* b) *prius* u *erasum 1.* c) susc. *V.* d) ottone *B.* e) erfordia *V.* f) procurrari *B.* g) praga *radendo alqs. corr.* h) dominicae *2. A. S.* i) *ita V;* Sebat *B.*

1) *Qui in sinistra parte Albis fluminis a monte 'Erzgebirge' usque ad fluvium Triebsche (v. infra) pertinebat.* 2) *Mügeln oppidum inter Grimma et Riesa.* 3) *Magdeborn, cf. II,* 37. 4) *Conf. VI,* 50. 5) *Ecclesiam S. Nicolai in foro novo suburbii Misniensis. L.* 6) *Sc. burggravius Misniensis. Fortasse is, quem occisum esse Oct.* 11. *Necrol. Luneb. (ed. Wedekind, 'Noten' III) commemorat. L.* 7) *Triebsche rivus, qui prope Meissen in Albim cadit.* 8) *Misniensis episcopus secundus* (969—992); *v. infra.* 9) *Erfurt.* 10) *Ricdagus, marchio Misniensis obiit anno* 985. *V. Ann. Quedl. et Ann. necr. Fuld. L.* 11) *Mortuus est a.* 992, *siquidem successor eius Eid* († 1015) *plus* 23 *annos episcopatui praefuisse fertur (VIII,* 35*); ordinatus igitur est c.* 969, *nisi Thietmarus in numero erravit. A.* 971 *Volcoldus episcopus occurrit in charta DO I.* 406.

984. Eid[a], nostrae congregationis frater, vir iustus et magne simplicitatis, ordinatur hortatu Gisilleri archipresulis, de cuius inclita[b] conversacione multa ad edificationem nostram utilia, cum tempus fuerit, narrabo, nunc inceptis persistens.

7. (6.) Interim fautores regis Willehelmum comitem[1], duci nimis familiarem, in Wimeri[c, 2] possidentes comperto eiusdem adventu illo festinant ac iuxta villam, quae Iteri dicitur[3], convenientes castra metati sunt, crastino contra eum bellaturi. Quod cum ducem protinus non lateret, Gisillerum huc misit archiepiscopum, qui voluntatem eorum perquireret pacemque, si potuisset ulla fieri racione, firmaret. Hic cum senioribus congregatis suae legationis aperiret secretum, dictum est ab his: si regem suum et dominum reddere nilque de rebus suis preter Merseburg, Walbizi[4] et Frasu[5] ad supramemoratum diem sibi detinere voluisset idque sacramentis credibilibus approbaret, quod tunc cum securitate eorum ex parte consolidata huic abire liceret; sin autem, quod eundi redeundique[d] nullus vivo patesceret locus. Quid plura? quicquid exposcunt, crastino impetrant eumque ad Merseburg, ubi ductrix Gisla[6] *longo tristis sedebat abcessu, hii discedentes ire permittunt. Is vero cum fidelibus suis singula quaeque discutiens seque ob Dei timorem patriaeque salutem a proposito[e] recessurum suo veraciter indicans grates auxilii suimet ac bonae voluntatis condignas refert et, ut cum illo ad condictum pergerent diem, omnes caritative postulat. * fol. 53'.

Iun. 29. 8. Ventum est ad Rara ab inperatricibus in Papia humiliter divinam consolationem huc usque prestolantibus et ab universis imperii ac regni principibus; fidelisque promissio ducis completur, data cunctis, qui ad regnum pertinebant, gratia sui abeundique licentia. Stella a Deo predestinati rectoris media die cernentibus universis clara refulsit[7]. Fit unus laicorum atque *clericorum in Christi laude concentus ac prius repugnantium supplex affectus, convenitque in unum dissona turba dominium. Rex a[f] suimet matre aviaque diligenter susceptus, Hoiconis magisterio comitis conmissus est. Inter regem et ducem pax firmatur, usque ad supramemorata Bisinstidi prata, utrisque sua petentibus. Convenientibus autem his malorum instinctu in malo dis- * p. 770.

a) id *B, corr. T.* b) *erasum est 1.* c) uuimari *V.* d) reundique *1.* e) *ita V;* pposito B. f) ab . . . . suimet ex matre *B.*

1) *Willehelmum II.* († 1003); *cf. Knochenhauer, 'Gesch. Thüringens'.* 2) *Weimar.* 3) *Eythra prope Zwenkau.* 4) *Walbeck oppidum ad Alleram prope Helmstedt.* 5) *Frohse oppidum ad Albim paulo infra Schönebeck.* 6) *Heinrici ducis Bavariae uxor, filia Conradi regis Burgundiae, qui erat frater Adelheidae imperatricis. URS.* 7) *Idem referunt Ann. Quedl. a. 984; cf. tamen 'Neues Archiv' XIV l. c.*

cesserunt, sicque multum temporis stetit intervallum[a]. Oritur autem inter hunc[1] et prefatum Heinricum, qui minor dicebatur, magna sedicio, qua[b] Herimanni[c] comitis consilio postmodum finita regis gratiam in Francanafordi[d] et ducatum dedicius promeruit[2]. (985 Iul.)

* fol. 54. 9. (7.) Celebrata est proxima paschalis sollemnitas *in Quidelingeburg a rege, ubi quattuor[e] ministrabant duces, Heinricus ad mensam, Conrad ad cameram, Hecil[3] ad cellarium, Bernhardus equis prefuit. Huc etiam Bolizlavus et Miseco cum suis conveniunt omnibusque rite peractis muneribus locupletati discesserunt. In diebus illis Miseco semet ipsum regi dedit et cum muneribus aliis camelum ei presentavit[4] et duas expediciones cum eo fecit[5]. (986) Apr. 4.

In primo anno regni eius antistes Hillinessemensis Adwinus[6] Kal. Dec.[7] obiit et Osdagus, eiusdem monasterii prepositus, successit. Quo sedente quinque annos et tunc exspirante[8] Gerdagus tunc cellerarius[f] ordinatur. Et cum ille in III° ordinationis suae anno Romam causa orationis petens reverteretur, VII. Id. Dec.[9] obiit, et corpus eiusdem per singula divisum membra in scriniis duobus ad monasterium suimet a consociis lugubriter delatum est. Hos antistites duos Gisillerus archipresul casu ibidem adveniens terrae commendavit. [Tunc Bernwardus[g], magister regis, facta eleccione consecratur[10].] 984 Dec. 1. 989 (Nov. 8). 992 Dec. 7.

(8.) Multis bellorum asperitatibus Sclavos lacessere rex non desistit[11]. Orientales quoque adversum se presumentes insurgere devicit. De occidentali parte quam plures arma sepius commoventes multosque depredantes, vi et arte is superare contendit. Puerilia non est opus numerare, longumque videtur, quae pro prudentibus is effecerit consiliatoribus, *enarrare. * man. T.

10. [Cometa[12] apparens damna in pestilenciis subsequutura *indixit. * fol. 54'. Ann. Quedl. (989).

a) interuuallum *B.* b) quę *codd.* c) *prius* i *erasum 1.* d) francinfordi *radendo alqs. corr.* e) *prius* t *erasum.* f) *ita V;* cellenarius *B.* g) n *erasum 1.*

1) *Scil. Heinricum ducem.* 2) *I. e. Heinricus dux olim depositus Bavariam recepit, cum Heinrico Minori Carinthia relinqueretur; charta regia in Frankfurt data est* 985 *Iul.* 2 *(Stumpf* 896*). Conf. Ann. Quedl.* 985. 3) *Heinricus Minor dux Carinthiae* († 989). 4) *Conf. Ann. Quedl. et Hild.* 986. 5) *A.* 985 *et* 986; *cf. Ann. Hild.* 6) *Othwinus quondam S. Mauritii Magdeb. abbas secundus* (950—954); *cf. II,* 12. 7) *Necr. Mers.* 8) *Necr. Mers. Nov.* 8. 9) *Necr. Mers.* 10) *De episcopis Hildeshemensibus cf. Ann. Quedl. a.* 989 *et* 992, *Ann. Hild.* 990, 992, 993, *Vitam Bernw. (SS. IV) c.* 2; *tamen inde noster nihil horum videtur hausisse.* 11) *V. Ann. Quedlinb. a.* 986, 987, 990. *L.* 12) *Hinc prima earum partium incipere videtur, quae Thietmarus Annalibus Quedl. fonte principali usus libro summatim absoluto in spatio antea vacuo relicto inseruit. Conf. infra c.* 13 *et 'Neues Archiv' XIV p.* 74—79.

1.Cor.13,11. *Inperator, iam factus vir, ut ait apostolus, *evacuavit quae*[a] *erant parvuli;* semperque Merseburgiensis destruccionem aeclesiae deflens, quomodo haec renovaretur, sedula mentis intentione volvebat[b] et, quamdiu in corpore vixit, hoc votum perficere studuit monitis[c] piae matris[1]. Quae talia, ut mihi Meinsuith[d, 2] post retulit, sicut ab ipsa percepit, in somnis vidit. Apparuit ei intempestae[e] noctis silentio sanctus Christi adleta Laurencius dextero mutilatus brachio: 'Cur', inquiens, 'quis[f] sim, non interrogas?' Et illa: 'Non audeo', infit, 'domine mi!' Ille autem prosequitur: 'Ego sum' dicens et nomen innotuit. 'Quod in me modo ipsa consideras, tuus effecit senior[3], eius persuasu seductus, cuius[4] culpa electorum Christi magna multitudo discordat.' Post haec nati suimet commisit fidei, seu vivente Gisillero seu moriente fieri potuisset, redintegrato[g] episcopatu patris sui animam in novissimo die ad eternam requiem renovaret. Haec, quamvis[h] sexu fragilis, modestae tamen fiduciae et, quod in Grecia rarum est, egregiae conversationis fuit regnumque filii eius custodia servabat virili, demulcens in omnibus pios terrensque ac superans erectos. De fructu vero ventris sui decimas Deo obtulit filias suas, I. ad Quidilingeburg Aethelheidam nomine, alteram ad Gonnesheim[i], *quae Sophia dicitur[5].]

* man. B.

Verg.Georg. I, 247, Aen. XII, 846.

* fol.

(999). (1002). * fol. 55.

Ann.Quedl.? (990). 11. (9.) [Eo tempore Miseco et Bolizlavus inter se dissonantes multum sibi invicem nocuerunt[6]. Bolizlavus Liuticios[7] suis parentibus et sibi semper fideles in auxilium sui invitat; Miseco autem predictae imperatricis adiutorium[k] postulat. Quae cum tunc in Magadaburg fuisset, Gisilerum eiusdem archiepiscopum comitesque hos, Ekkihardum[8], Esiconem, Binizonem[9], cum patre meo et eius equivoco[10], Brunone[11] ac Udone[12] caeteris*que compluribus eo misit. Qui [vix cum IIII] proficiscentes [legionibus] ad pagum Selpuli

* p. 771.

a) ꝗ (= que) *B;* ꝗ *add. T.* b) uuoluebat *B.* c) *ita V;* monotis *B.* d) meinsuth *B.* e) in tempestate *B, corr. T.* f) *ita V;* quid *B.* g) reidintegrato *1.* h) quavis *1.* i) gandesheim *V;* Gunesheim *2.* k) adiurium *B, corr. T.*

1) *Theophano imperatricis.* 2) *Quam confratrem Thietmari Magdeburgensem fuisse Strebitzki, 'Forschungen' XIV vix cuiquam persuaserit.* 3) *Sc. Otto II. imperator. L.* 4) *Sc. Gisileri. L.* 5) *Ann. Quedlinb. a.* 999. *Sophiam harum sororum natu maiorem fuisse dicunt. L.* 6) *V. Ann. Hildesh. a.* 990. 7) *Eo nomine, quo communis ortus vel maxime exprimitur (*lud. *pol.,* hliud *sorb. = populus, cf. germ.* leute*;* liutici *= populares), omnes liberae Slavorum gentes, quae inter fluvios Elbe, Elde, Peene, Oder incolebant, ipsae sese complectebantur; cf. VI,* 25. 8) *Marchionem Misniensem.* 9) *Comites Merseburgenses.* 10) *Sigifrido Nordhemensi; cf. supra c.* 2. 11) *Hic videtur primus ille coniux fuisse Giselae postmodum imperatricis, de quo cf. Hirsch, 'Jahrb. Heinrichs II.' I, Excurs V.* 12) *Stadensi?*

dictum[1] venerunt ac iuxta unam paludem, supra quam pons longus porrigitur, [consederunt]. Et ecce, in noctis silentio unus ex sociis Willonis, qui pridie ad perspiciendum suimet predium precedens a Boemiis captus est, evadens periculum imminens Binizoni primô indixit comiti. Tunc nostri eius ammonitione celeriter surgentes se preparant et in ipso iam venientis aurorae crepusculo missam audiunt, quidam stando et alii super equos sedendo; et in ortu solis exeunt e castris[a] solliciti de eventu futuri certaminis.] 990.

12. [Tunc Bolizlavus cum suis venit t[urmatim III. Id. Iulii][b], et utrimque nuncii mittuntur. Et ex parte Bolizlavi quidam miles, Slopan[c] nomine, ad perspiciendum agmen nostrorum accessit et reversus inde interrogatur a domino, qualis esset exercitus hic, si cum eodem potuisset pugnare an non. Ortabantur enim hunc satellites sui, ut nullum de nostris vivum [sineret] abire. A quo sic ei re*dictum est: 'Exercitus [hic] quantitate parvus, qualitate sua optimus et omnis est ferreus. Pugnare cum eo tibi potis est; [sed] si tibi hodie victoria evenit, sic prosterneris, ut fugiendo Miseconem inimicum te continuo persequentem vix aut nequaquam evadas[d] et Saxones tibi hostem[e] in perpetuum acquiras. Si autem victus fueris, finis est de temet ipso et de omni regno ad te pertinenti. Non enim remanet spes ulla resistendi inimico te undiquessecus[f] vallanti[g].' Talibus alloquiis furor illius sedatur, et pace facta[h] principes nostros alloquitur, ut, qui contra eum huc venirent, cum eo ad Miseconem pergere et in restituendis suimet rebus se apud Miseconem adiuvare[i] voluissent. Hoc laudabant nostri, et Gisilerus archipresul cum Ekkihardo, Esicone ac Binizone comitibus proficiscebatur cum eo, caeteris omnibus domum cum pace revertentibus. Advesperascente iam die hiis omnibus arma[k] sumuntur et mox cum iuramento firmatis redduntur. Venit Bolizlavus cum nostris ad Oderam; ad Miseconem nuncius mittitur, qui diceret, [se] in potestate sua auxiliatores suos habere. Si regnum sibi ablatum redderet, hos incolomes abire permitteret; sin autem, omnes perderet. Sed Miseco huic talibus respondit: si voluisset rex suos acquirere[l] salvos aut ulcisci[m] perditos, faceret; et si hoc non fieret, quod propter eos nil omnino perdere voluisset. Hoc Bolizlavus ut accepit, salvis omnibus nostris, quaecumque potuit, ex locis circumiacentibus predatur [ac incendit][n].]

Iul. 13.

* *fol. 55'.*

a) et astris *B, corr. T.* b) urmatim—iulii *in loco raso scr. T.* c) Flopan *V; Zlopan A. S. a. 990.* d) euadis *radendo alqs. corr.* e) hostes *V.* f) undiquesecus *B; alterum s add. T, quod postea rursus erasum est.* g) uuallanti *B.* h) patefacta *1; A. S. l. l. omisit hanc vocem.* i) aduuuare *1.* k) armis *B.* l) acquireret *V.* m) ulcissi *B, corr. T.* n) ac incendit *in margine add. T.*

1) *Conf. II*, 14.

990. 13. [*Inde[a, 1] reversus urbem unam ...[b] nomine[2] possedit et hanc cum domino eius, urbanis nil repugnantibus, acquisivit eundemque Liuticis ad decollandum dedit. Nec mora, diis fautoribus[c] haec ostia ante urbem offertur et de reversione ab omnibus tractatur[d]. Tunc Bolizlavus sciens nostros ex parte Liuticiorum incolumes non posse domum sine eo pervenire crastino dimisit eos crepusculo, ut ammoniti fuerant, multum properantes. Quod ut predicti hostes comperierunt[e], pone sequi maxima electorum multitudine[f] mox nitebantur[f]. Quos Bolizlavus [vix] conpescuit talibus: 'Vos, qui in meum huc venistis auxilium, videte ut hoc perficiatis bonum, quod incepistis, pro certo scientes, quod hos, quos in fidem succepi meam et in bona pace dimisi, vita superstite mea nullum hodie pacior perpeti malum. Non est nobis honor nec consilium, hactenus amicos familiares nos nunc effici [manifestos] hostes. Scio magnam inter vos esse inimiciciam; et hanc ulcisci eveniunt vobis tempora hiis multo apciora.' Hiis sedati eloquiis Liutici duos ab eo [detenti][g] ibidem dies et tunc invicem salutantes antiquum[que] foedus[h] renovantes discescerunt. Et tunc illi infideles, qui nostros insequerentur, quia pauci erant, ducentos milites eligerunt. Quod nostris mox a quodam Hodonis[i] satellite comitis intimatum est. Unde in ipsa accelerantes hora, Deo gratias! ad Magadaburg incolumes pervenerunt, hostibus se in vanum sic laborantibus.]

fol. 56, man. T.

14. (10.) [Id ut primitus *audivit, prosperitati eorum arrisit imperatrix. Sed quia de optima eius conversacione parum mihi ad noticiam[k] venit, ideo superius strictim de inmensa eius nobilitate explicui. Haec occidentales tunc inhabitat regiones, quae *hoc nomine merito dicuntur, quia ibidem sol et omnis equitas cum [obediencia et] caritate mutua in occasum se vergit. Nox nil aliud est, nisi umbra terrae*, et hoc totum, quod indigenae isti operantur, nil nisi peccatum. Hic predicatores sancti in vanum laborant, hic reges et caeteri principes modicum valent; predones et iusti persecutores dominantur. Multa sanctorum corpora in hiis partibus requiescunt; sed habitatores[l] hos, ut video, spernunt prevaricantes. Sed ne quis me *Crispini discipulum lippi esse*

fol. 56'. — *p. 772.* — Hor. Sat. I, 1, 120.

*) Per quam perfidorum peccata intelliguntur *add.* 2.

a) *hoc folium est singulare et postea fasciculo insertum.* b) *spatium hic septem fere litterarum relictum 1.* c) d. f. *erasa in 1; sed A. S. ea adhuc legit.* d) trac tur *in duabus lineis 1.* e) i *erasum 1.* f) multitudo m. nitebatur *primo scr. T, quod ipse mutavit.* g) *add. V.* h) fodus *B, corr. T.* i) hŏdonis *V.* k) *ita V;* nociam *T.* l) habitores *primo T, quod ipse corr.*

1) *Hoc folium integro fasciculo cum sit interpositum, ea quoque, quae antecedunt et ad eandem narrationem spectant, posteriore tempore quam cetera scripta esse necesse est. V. supra c. 9 n.* 2) *Nomen eius supplendum esse Nimptsch (v. VIII, 59—64) sine causa sufficiente Ursinus ex Cosma (SS, IX) III, 1 collegit.*

arbitretur, de hiis sileo, quia ob inlicitas coniungciones aliasque ineffabiles versucias hos prope interitum esse non dubito. Innumeras antistitum excommunicaciones spreverunt et propter hoc stare diu non poterunt. Hoc tantum una mecum, queso, Christi fideles orate, ut hii mutentur in melius et ad nos numquam veniat[a] talis usus.]

Ann. Quedl. 989 (990) Oct. 21.

15. [Nunc autem de fine imperatricis predictae locuturus, quae hunc precesserint signa, narrabo. Anno dominicae incarnationis DCCCCLXXXVIIII sol defecit XII. Kal. Novembris [et V. diei hora][1]. Sed cunctis persuadeo christicolis, ut veraciter credant, hoc non aliqua malarum incantacione[b] mulierum vel esu[2] [fieri] vel huic aliquo modo seculariter adiuvari posse, sed sicut Macrobius[3] testatur caeterique sapientes fieri asserunt, et id de luna.] *[Et sequenti anno][c] consummato in bonis vitae suimet cursu in Niumagun*) infirmatur [imperatrix] atque ab hac vita XVII. Kal. Iulii[4] discedens sepulta est ab Ewergero[d] sanctae Coloniensis aecclesiae archiepiscopo in monasterio sancti Pantaleonis, quod datis inpensis Brun archipresul ibi requiescens construi precepit, presente filio ac multa pro remedio matris his confratribus largiente. Quod [cum] inclita inperatrix Ethelheidis comperiret, tristis protinus effecta regem [tunc VII annos regnantem][5] visitando consolatur ac vice matris secum tamdiu habuit, quoad ipse protervorum consilio iuvenum depravatus[e] tristem illam dimisit.

* fol. 57, man. B. — 990 (991). — Iun. 15.

Hor. Od. IV, 4, 36. — 991.

16. (11.) Huic *bene nata* virtutibus ornanti pater meus comes Sigifridus domi miliciaeque fideliter servivit, et in expedicione ad Brandanburg, qua ultime militavit[6], ab equo cadens valido corporis dolore fatigari cepit. Sensit insuper octavum sibi adesse annum, sic ei in somnis presignatum. Dormiens namque in Colonia his suscitatur denuo verbis: 'Sigifride, vigila et ab isto die post octo annorum curricula vitam te hanc finire presentem pro certo scias.' Hunc prefinitum diem vigilanti semper animo previdit ac, quibuscumque virtutum fructibus valuit, preoccupare non desistit. Me autem in Quidilingeburg apud suam materteram nomine

*) Teophanu *add. V.*

a) ueniant *primo T, quod ipse corr.* b) ne *postea add. T.* c) et s. a. *in loco raso T.* In s. a. *V.* d) *prius* u *erasum 1.* e) depuatus *1.*

1) *Ex Ann. Quedl., ubi tamen hoc rectius ad a.* 990 *ponitur; v. 'Neues Archiv' XIV p.* 75. 2) *Conf. I. Grimm, 'Deutsche Mythologie'* [4] *II p.* 588—590. 3) *Comment. in Ciceronis 'Somnium Scipionis' I,* 15. 4) *Necrol. Mers.* 5) *Ex Ann. Quedl.* 6) *Quae nulla alia fuisse potest nisi ea, de qua Ann. Hild. a.* 991 *referunt, siquidem Sigifridus post imperatricem Theophano mortuus videtur esse, sed antequam Reginbertus episcopus Oldenburgensis ordinaretur (cf. IV,* 43, 44*). Certe aestate a.* 993 *Sigifridus non iam vixit; cf. infra c.* 22.

Emnildam[1], quae paralisi longo tempore laboravit, primo
988. litteris bene adhuc instructum sumpsit[a] et Ricdago abbati
[II.] de sancto Iohanne in Magadaburg commendavit. Ibi
991 Nov. 1. tres annos ego conversatus in omnium festivitate sanctorum
ad sanctum Mauricium, quia ad altare *hoc me dare non *fol. 57'.
potuit, fraternitatis consortio ab eo iunctus sum, proximaque
Nov. 30. sancti Andreae natali magnum et valde cunctis acceptabile
convivium duos dies peractum est.

992 Mart. 15. 17. Inde egressus et imminente quadragesima in civitate
Wallibizi dicta infirmatus Id. Marcii[2] defensor patriae ac
homo verus utriusque debitum persolvit naturae. Quem
mater sua venerabilis omni probitate Mahtildis, celeriter
hunc prosecutura, cum coniuge Cunigunda deflet. Namque
tanto orbata solatio cum inmenso merore diem expectavit
Dec. 3. extremum ac in eodem anno tercia Nonas Decembris[2] fideliter
migravit ad Christum*. Patruus autem meus, nomine
Liutharius, cui equaliter nobiscum haec hereditas contigit,
Verg. Aen. II, 3. matri meae antiquum *renovans dolorem* multa intulit mala
et, quamvis haec [firme] suimet fidei[b] a matre sua sibi fuerit
commissa, tamen omnibus eiusdem bonis eam privare contendit.
Quid multis moror? Inperatoris auxilio cuncta[c]
ei restituuntur[d].

(988 Apr. 29). 18. (12.) *[Interea[e] Atheldagus [archiepiscopus] Bremensis
obiit[3], et Liaevizo[4] successit, qui papam Benedictum[5]
(964). exulem a patria suimet, quae sita est in confinio Alpium[e]
et Suevorum, huc secutus erga Deum et regem ad hunc
Ann. Quedl. honorem promeruit venire. *Sclavi iterum appetiti subduntur *p. 773.
(987). regi renovatis iuxta Albim castellis, et in hieme aqua inundans
et ventus ingens multum nocuit[6]. Aestas nimia frugibus
(988). et seva mortalitas hominibus nimis nocuit[7].
991 (992). Anno dominicae *incarnationis DCCCCXCI[f]. [8] Hilliwardus, *fol. 58.
sanctae Halverstidensis aecclesiae venerabilis antistes, qui
Ann. Quedl. me baptizavit[g] atque confirmavit, templum Domini, quod

*) *N in inf. marg. add.:* DCCCCXCVI° dom. inc. anno. *In sinistro marg. aliquid erasum est.*

a) sumsit *B*, p *add. T.* b) *ita V;* fidet *B.* c) cunta *1.* d) *ita V;* resistuntur *B.* e) Interea—Alpium *in loco raso 1.* f) *post hunc numerum literam I erasam esse, id quod Lappenb. suspicatus est, equidem non credo.* g) bapzavit *1.*

1) *Haec sine dubio illa fuit* Emnild filia Brunonis, *quam a.* 991 *mortuam esse Ann. Quedl. tradunt. Unde colligitur Brunonem Thietmari proavum fuisse.* 2) *Necrol. Mers.* 3) *Ann. necr. Fuld.* 988. *Unde Thietmarus hoc sumpserit, equidem non video.* 4) *I. e. Libentius, apud Italianos* Libenzo *sive* Livenzo *dictus, apud Saxones* Livizo *sive* Lievizo; *noster hic* Liaevizo *scribit, ut VI,* 51 *et VIII,* 50 Thiaedricus. 5) *Benedictum V, cf. II,* 28. 6) *Ex Ann. Quedlinb. a.* 987. 7) *Indid. a.* 988. 8) *Ex Ann. Quedl., qui hoc rectius ad a.* 992 *referunt; cf. supra c.* 15, *'Neues Archiv' XIV p.* 75, 78.

ipse a fundamento edificans tunc ad unguem usque perduxit, XII. Kal. Nov.[1] dedicavit. Adfuit ibi tunc rex cum inperatrice Ethelgida et avia eius, abbatissa Mahtildis et archiantistites hii: Willigisus, Gisilerus et Liewizo cum suis confratribus XVI[2]. Festivitas autem erat eadem Christi confessoris Galli, in cuius monasterio predictus presul edoctus est, et ideo semper studuit in hac celebritate suum perficere desiderium, et tunc inerat XXIIII[tus] ordinationis suae annus. Hunc adiuvit in omnibus fidelis suimet capellanus Hildo et prudentissime cuncta disposuit. Omnes Saxoniae primates hic tunc convenientes caritative succipiuntur. Numquam fuit[a] ante nec post, ut veraces affirmant, in divinis laudibus et in negociis secularibus omnia plenius cunctisque acceptius peracta.]

991 (992). Oct. 21 (Oct. 16)

* fol. 57'.

19. [In sequenti anno in galli cantu primo lux ut dies ex aquilone effulsit et unam sic manens horam undique celo interim rubente evanuit[3]. Fuere nonnulli, qui dicerent eodem anno vidisse[b] tres soles et lunas tres ac stellas[c] invicem pugnasse. Et post haec Ekbertus Treverensis archiepiscopus, cuius successor Liudulfus fuit[4], et Dodo Mirmigendensis, post quem Suitgerus ordinatus est[5], Erp quoque Ferdensis, cui Bernharius *tunc ibi prepositus subponitur[6], obiere. Fames quoque valida nostras oppressit[d] regiones[7].

992 (993). Ann. Quedl.

Dec. 9.

* fol. 58'.

In tercio[e] predictae dedicationis anno avunculi mei a piratis capti sunt, ut in sequentibus patet.[8]

993 (994).

In quarto pestilencia[f] cum fame et bello orientalibus ingruit, et rex Apodritos petit et Wiltios vastavit.[9]]

994 (995).

p. 773.

20. (13.) [Post haec rex in Magadaburg cum suis principibus colloquium habuit, ad quod Heinricus Bawariorum dux inclitus venit. Et cum inter hunc [et] Ratisbonensem[g] Gebehardum[10] longa haberetur contentio, cum bono ibidem finitur consilio. Et pius ille dux, qui omne suimet delictum continuis mundavit elemosinis, inde pergens ad Gondesem[h. 11],

(995).

fol. 58.

a) fuerunt *V.* b) se *B*, vidis *addit T*; *fortasse* vidisse se *voluit. L.* c) stellis *B, corr. T.* d) oppresit *1.* e) tercia *1.* f) pestilecia *1.* g) ractisbonensem *B.* h) Gandēsem *V.*

1) *Ita male pro XVII. Kal. Novembr. scripsit Thietmarus, quia non animadvertit in Ann. Quedlinb. ad a.* 992, *ex quibus haec de ecclesiae Halberstadensis dedicatione sumsit, plane alia quaedam de phaenomeno XII. Kal. Nov. viso narrari. L.* 2) *Quorum nomina vide in Ann. Quedlinb. et Chron. Halb. a.* 992. *L.* 3) *Ex Ann. Quedlinb. a.* 993. 4) *Ex Ann. Quedl.* 993 *et* 994; *Ekbertus sedit* 977—993, *Liudulfus* 994—1008; *cf. VI,* 35. 5) *Ex Ann. Quedl.* 993; *Dodo sedit* 967—993, *Suithgerus* 993—1011; *cf. IX,* 24—26. 6) *Ex Ann. Quedl.* 994; *Erp sedit* 975—994, *Bernharius* 994—1014; *cf. III,* 6, *VIII,* 31. 7) *Ex Ann. Quedl.* 994. 8) *Indidem; cf. c.* 23—25, *'Neues Archiv' XIV,* 77. 9) *Ex Ann. Quedl.* 995. 10) *Gebhardum I. episcopum* 994—1023. 11) *Gandersheim.*

(995). ubi domna Gerberg soror suimet fuerat[a] abbatissa [1], egritudine premitur subitanea; et tunc vocans ad se equivocum eius talibus instruit: 'Vade celeriter ad patriam ac dispone regnum ac numquam regi ac domino resistas tuo. Multum [enim] me penitet hoc umquam fecisse. Patris memor sis tui, quia numquam hunc in hoc seculo videbis.' Filioque (Ann. Quedl.) mox abeunte dux preclarus in infirmitate [sua] semper Aug. 28. kirieleison ex corde clamans migravit ad Christum V. Kal. Sept.[2], sepultus ibidem in medio aecclesiae coram sanctae crucis altari[b]. Quod cum filius eiusdem comperiret, electione et auxilio Bawariorum patris bona apud regem optinuit. Ann. Quedl. Eodem anno Thiedricus comes palatinus et Sibertus frater eius de hoc seculo transierunt.]

Ann. Quedl. (994). 21. (14.) [Ea tempestate nepos meus marchio Heinricus[3] Ewerkerum[c], *Bernwardi[d] Wirciburgiensis aecclesiae episcopi[4] (* fol. 59.) militem egregium, set nimis superbum, cepit et ob inlatas sibi iniurias in loco, qui Lindinlog dicitur[5], excecavit. Rex autem de internuntiis ab episcopo id multum querentibus comperiens hocque graviter ferens predictum comitem exilio relegavit, et post haec gratiam suimet huic dedit et apud antistitem digna emendatione reconciliavit. Predictus presul post haec Liupoldum marchionem Orientalium[6] et nepotem Iul. 8. eius Heinricum ad missam sancti Kiliani, quae est VIII. Id. Iulii, ad se vocans cum magna caritate eosdem habuit; et [comes] in sacra nocte post matu*tinam cum suis militibus (* p. 774.) ludens, ex uno[e] foramine ab excecati amico sagitta volante[f] Iul. 10. vulneratus est et facta confessione VI. Id. Iulii exspiravit[7], innocens in facto predictae accionis et in consilio. Hic postera die [ibi] sepultus merito defletur, quia sibi prudentiorem et in cunctis actibus meliorem [nullum reliquit].

Ann. Quedl. (994). Hiemps, quae precesserat, asperitate et pestilentia nimioque frigore et vento ac insolita siccitate plena erat. In hac devicti sunt Sclavi.]

22. (15.) [Sed quia superius destruccionem Brandaburgiensis aecclesiae dixi, nunc qualiter ad tempus prefato subderetur [regi], breviter explicabo. Fuit in nostra vicinitate quidam miles inclitus, Kiza nomine[8], qui a marchione

a) fu *erasum 1.* b) altare *B.* c) *prius* u *erasum 1.* d) n *erasum 1.* e) una *B.* f) *sic A. S. a.* 994; uallente *B*, vallante *V.*

1) 959—1001. 2) *Ex Necrol. Merseb.* 3) *Berhtoldi et Eilae filius (cf. II, 22), marchio in pago Nordgau, a posterioribus plerumque Heinricus de Schweinfurt dictus.* 4) *Qui sedit* 990—995. 5) *Lindenlohe vicus prope Burglengenfeld oppidum in districtu Oberpfalz situs; v. Hirsch, 'Jahrb. Heinr. II.' I, p.* 18. 6) *Berhtoldi fratrem et Heinrici patruum.* 7) *Ex Necr. Mers.; Ann. Quedl. exhibent* VII. Non. Iun. 8) *Num hic sit is, qui in DO II.* 162 *(977 Iul. 30) comes in pago Helmengowe occurrit, dubito.*

Thiedrico aliter, quam sibi placeret, habitus est. Ob hoc et quia facultas suae nequaquam [pietati][a] suppeteret[b], ad hostes perrexit nostros; *qui eundem in omnibus sibi nimis fidelem cognoscentes suprammemoratam urbem nobis sacius ad nocendum eidem commiserunt[1]. Hic postea nostris delinitus blandiciis eam regiae potestati cum semet ipso tradidit.[2] Unde Liutici[c] nimio furore succensi [eum] cum omnibus, quas habebant, catervis ilico petebant. Interea rex in Magathaburg fuit; et cum hoc comperiret, quos ibi tunc habebat, celeriter eo misit, Ekkihardum marchionem et [tres] avunculos meos[3] cum Fritherico comite palatino[4] [et patruo meo][5]. Et hii[d] omnes eo cum suis venientes interrupti sunt ab hostibus se acriter irrumpentibus[e]; et una pars ex nostris in urbem venit, alia vero, quae remansit, cesis militibus nonnullis rediit. Tunc rex collectis undiquessecus sociis illo properat, et hostes nostri magnam vim defensoribus urbis inferentes, cum ultimam legionem vidissent, [cito] amotis fugierunt[f] castris. Nostri autem in ereptione interius gaudentes kirieleison canunt et advenientes unanimiter respondent. Munita urbe presidio rex abiit et eandem in sua potestate diu tenuit. Post haec Kizo ad Quidilingaburg cum veniret, civitatem suam cum uxore et satellitibus suis perdidit; quae omnia urbe excepta [post] recepit. Unus autem suimet miles, Boliliut[g] nomine[6], cuius consilio hoc totum, quamvis tunc absens esset, agebatur, ibidem dominabatur; et Kizo cum in his partibus [post] latenter nocere voluisset, optimus miles cum suis *interfectus est[h].]

(* fol. 59'. — (991). — (993). — * fol. 59. — * p. 774. — * man. T.)

23. (16.) *[Et, sicut predixi,][i.7] tres avinculi[k] mei, Heinricus, Udo et Sigifridus, cum Ethelgero caeterisque compluribus, piratis sua populantibus VIIII. Kal. Iulii[8] navibus occurrunt, factoque invicem certamine Udo decollatur, Heinricus autem cum fratre suimet Sigifrido et comite Elergero devictus, dictu miserabile, a pessimis hominum captus deducitur[l]. Hoc infortunium [inter] Christi fideles fama

(* fol. 60 (fasc. 9), man. B. — (994). — Iun. 23.)

a) pietati *add. T*, l pietati *corr. V*. b) eret *V super rasura*. c) liutisci *B*. d) *alterum* i *add. T*. e) irruppentibus *1*. f) i *erasum 1*. g) boliut *B*, *corr. T*; Boliwit *A. S. a.* 992. h) interfectus est *pagina deficiente T in margine adiecit; infra V scripsit:* Hic sequitur: Et sicut predixi tres avunculi mei. i) et sicut predixi *T in loco raso scripsit*. k) auunculi *V*. l) dedicutur *B; deducuntur V;* abducitur *A. S. a.* 994.

1) *Quod a.* 991 *factum esse Ann. Hildesh. tradunt.* 2) *Id quod Ann. Hild. ad a.* 993 *referunt.* 3) *Stadenses comites, de quibus paulo infra agitur.* 4) *Qui tunc nondum comes palatinus videtur fuisse, siquidem antecessor eius Thiedricus a.* 995 *demum mortuus est; cf. 'Neue Mittheilungen' XVII l. c.* 5) *Liuthario marchione.* 6) *Ita et hic et infra (c.* 64*) legitur. Nomen Boli-liut* magnum populum *videtur significare; conf.* Bolizlavus *infra c.* 45, Liuticios *supra c.* 11. 7) *Supra c.* 19. 8) *Necrol. Mers. VIII. Kal. Iul.:* Udo.

(994). volante [mox] dilatatur. Bernhardus dux, qui proximus fuit, nuntios quam propere misit, qui precium pro eorundem redemtione eis promitteret et conveniendi pacifice ac locum colloquendi peteret. Parati sunt, pacem firmam[a] et ineffabilem pepigerunt pecuniam. Quid autem ad haec primo [rex][b] deindeque in nostris partibus omnis christianorum larga benignitas debito humanitatis offitio inpenderit, explicare non suffitio. Mater autem mea tanto dolore intrinsecus commota omne, quod habuit vel acquirere ullo modo potuit, pro fratrum ereptione attribuit[c].

24. Execrata vero piratarum[d] turba cum maximam collectae pecuniae partem inmenso suimet pondere perciperent, Heinrici vice filium eius unicum Sigifridum nomine cum Garevardo[e] [et Vulferemo], Ethelgeri autem loco avunculum [eiusdem] Thiedricum et amitae suimet filium Olef vocatum succipientes, ut, quod de promisso eis tesauro adhuc remansit, eo velocius colligeretur[f], eos abire Sigifrido solum remanente permisit. *Hic quia filium non habuit, a matre mea remedium ab uno filiorum suimet postulavit. Quae tam necessariae peticioni satisfacere desiderans *nuncium[g] ad abbatem Rigdagum[1] celeriter misit, qui fratrem meum Sigifridum tunc ibi sub habitu monachico degentem accepta licencia reduceret. Hic quia satis prudens vir fuit, cunctis sollicite perquisitis iniustae legationi resistit[h] et, propter curam a Deo sibi creditam quod hoc facere non presumeret, respondit. Nuntius autem, ut ei iussum fuit, ad Ekkihardum, qui tunc[2] custos aecclesiae sancti Mauricii et magister erat scolae, veniens, ut me ob rem necessariam matri meae remitteret, supplex rogavit. Veni et cum laicali habitu, quo apud piratas debui obses conversari, prioribus Iun. 28. adhuc indutus vestimentis V. feria profectus sum.

25. Et in ipsa dię Sigifridus de pervigili hostium custodia, qua multum vulneratus detinebatur, sic divino evasit auxilio. Idem in angustia vehementi positus cum Nodbaldo et Edicone, quomodo evaderet, plurimum semper versans precepit hos veloci navicula, quantum his, qui eum detinebant, satis valuisset ministrare, de vino ac de caeteris appertinentibus sibi deferre. Iussis tum sine mora completis canes avari saturabantur[i]; factoque mane presbiter ad missam paratur, et comes cunctis absque custodibus solum hesterno gravatis vino ad proram lavaturus accedens puppi parate

* fol. 60'. * p. 775.

a) firmam dare *2. A. S. l. l.* b) *ita T, 2;* inperator *scripserat B, quod restituit V.* c) at *erasum 1.* d) piratum *1.* e) e *add. T.* f) *ita V;* colligetur *B.* g) nuccium *1.* h) *ita V;* insistit *B,* restitit *A. S. l. l.* i) saturabuntur *1;* saturantur *A. S. l. l.*

1) *Abbatem S. Iohannis Magdeb. secundum, qui quando Herdingo (III,* 11*) successerit, non constat.* 2) *Scilicet ex morte Ohtrici* († 981).

insiluit. Extollitur clamor, presbiter quasi consiliator[a] capitur, (994).
* fol. 62. anchorae *levantur, remiges velociter hos fugientes insequebantur. Quos comes vix evadens, cum littoris securitatem attingeret, ut prius ipse precepit, paratos invenit equos et ad civitatem suam Hersevel dictam[1], ubi frater suus Heinricus [et] uxor eius Ethela[2] tanti gaudii inscia fuit, pergere properavit. Hunc hostes pone sequuti urbem, quae littori[b] vicina stabat, Stethu nomine[3], incurrunt eum curiose in abditissimis querentes locis; et non invenientes feminis inaures vi rapiunt tristesque recedunt. Tali furore omnes succensi crastino clericum et nepotem meum[4] cum caeteris obsidibus Iun. 29. universis naribus ac auribus et manibus obtruncant, foris eos proicientes in portum. Tunc fugientibus his unusquisque a suis rapitur merore inaudito insurgente. Ego autem visitatis meimet avunculis remeavi Christo largiente incolumis, caritative a familiaribus meis susceptus.

26. (17.) [In illo tempore Liudulfus, Augustensis episcopus venerabilis, VIII. Kal. Aug.[5] obiit; et Gevehardus, [Elewangensis][c] abbas, ordinatur[6]. Ann. Quedl. (996) Iul. 25. * fol. 60'.

* p. 775. Interim in quadam villa Horthorp dicta[7] natus est infans, dimidius homo, posterioribus auce[8] similis, dextram aurem et oculum leva minorem habens, dentes croco similes, sinistrum brachium absque IIII digitis solo cum pollice integrum; ante baptismum attonite videns, et post nihil, IIII[a] die moriens. Magnam hoc monstrum facinoribus nostris intulit pestilentiam[d]. Ann. Quedl. (995).

* fol. 62'. *Predictus antistes Hilliwardus, cum aecclesiam et gregem sibi commissum XXVIIII annos[9] gloriosissime verus Israelita regeret, VII. Kal. Dec.[10] exspirans sepultus est extra aecclesiam infra claustrum, ubi ipse sibi prius paraverat domicilium. Et cum confratres eius in electione convenire non possent, [pre]positus est hiis[e] de capella regis *Arnulfus et Id. Dec. ordinatur, sicut ille vir sanctus antecessor eius, dum adhuc valeret, predixit cunctis tunc presentibus: 'Hunc,' inquiens, 'hospitem honerate[f], *et quantum potestis illi servite. Providere enim debet is vos post me.' Et cum idem iam in Ann. Quedl. (996). Ioh. 1, 47. Nov. 25. Chron. Halb.? Dec. 13. * man. T. * man. B.

a) conliator *1.* b) *ita V;* littore *B.* c) *in loco raso T.* d) pestilentiam *in margine scripsit T.* e) *alterum* l *add. T.* f) *ita T;* honorate *V.*

1) *Harsefeld vicum in districtu 'Geestkreis Stade' ad fluvium Lühe situm.* 2) *Quam Geronis a.* 979 *decollati filiam fuisse Ann. Sax. a.* 979 *memoriae prodit; ubi Adela non Heinrici, sed Sigifridi uxor dicitur.* 3) *Stade.* 4) *Sigefridum, Heinrici comitis filium.* 5) *Necrol. Mers. VI. Kal. Aug., Necrol. Magd. VIII. Kal.* 6) *Liudulfus sedit* 989—996, *Gebhardus* 996—1000. 7) *Hordorf ad Bodam inter Groningen et Oschersleben.* 8) *I. e. avicae, aucae (cf. ital.* oca*) sive anseri.* 9) *Accuratius dixisset noster:* in XXVIIII. anno. 10) *V. Ann. Quedl., Necrol. Mers. et Magd.*

(996). agone exitus sui iaceret, vidit gloriam Dei et vocato ad se Vulfhario suimet capellano: 'Vides', inquid, 'frater, aliquid?' Et ille se nihil vidisse respondens audivit ab[a] eo, quod caminata haec, in qua tunc iacebat, in qua duo antecessores[b] sui obierunt, divina maiestate plena fuisset. Et haec dicens transivit de hoc[c] carcere ad indeficiens lumen.]

Ann. Quedl. (996) Dec. 25. (996) Apr. 12. 27. (18.) [Rex autem natali Domini in Colonia fuit[1], et pacificatis omnibus in his regionibus, ad Italiam diu desideratus perrexit, in urbe Papia paschale peregit festum. Dehinc Romam veniens gloriose nepotem suum Brunonem, Ottonis filium ducis[2], in loco Iohannis papae[3] nuper defuncti cum omnium laude presentium[d] *statuit; in ascensione Christi, quae tunc erat XII. Kalendas Iunii, anno etatis suae XV., regni autem XIII., indi*ctione octava[4], ab eodem unctionem imperialem percepit et advocatus ecclesiae sancti Petri efficitur. Post haec vero imperium illud priorum suorum more gubernavit, etatem suam moribus industriaque vincens.]

Mai. 21. (996). * cod. 2 fol. 2.. * p. 776.

28. (19.) [In prima estate[5] Aethelbertus[e], Boemiorum episcopus, qui nomen, quod Woytech[f] sonat[6], in baptismate, aliud in confirmacione percepit ab archiepiscopo Parthenopolitano, in eadem urbe ab Ohtrico[g] superius memorato[7] litteris instructus, cum sibi commissos ab antiquae pravitatis errore monitis divini precepti[h] amovere nequivisset, omnes excommunicans Romam ad excusandum se apud apostolicum venit eiusque licentia sub districta Bonifacii abbatis regula[8] humiliter multo tempore conversatus bono deguit exemplo. Postque[i] cum permissu eiusdem patris Prucorum[k] mentes a Christo alienas freno sanctae predicationis edomare temptaret, cuspide perfossus nono[l] Kalendas Mai[9] capitis abscisione

Ann. Quedl. (997) Apr. 23.

a) habeo *B.* b) antecessoris *1.* c) deo *B,* h *et* c *add. T.* d) *desunt huius quaternionis folia interiora quattuor (fol. 62 a—62 d).* e) Adalbertus *2.* f) *ita correxit Lappenb., cf. Brunonis Vitam S. Adalberti (SS. IV)*; uuortech *2,* uuoitegus *1 infra VIII, 56.* g) Ochtrico *2.* h) preceptis *2.* i) Postq̃ (i. e. Postquam) *2.* k) paucorum *2, corr. Lapp.* l) nouo *2.*

1) *Hoc ex narratione annalium parum accurate lecta Thietmarus videtur sumpsisse, ubi Otto ex Italia reversus natalem Domini diem a.* 996 *Coloniae celebrasse dicitur.* 2) *Cognatus erat regi Bruno, utpote qui aviam habuerat Liutgardin, Ottonis M. filiam, uxorem Conradi, ducis Francorum, cuius filius Otto, dux Carinthiae et marchio Veronae, pater erat Brunonis. URS.* 3) *Iohannis XV. (XVI.)* (985—996)*; Bruno papa Gregorius V. dictus sedit* 996—999, *v. infra c.* 43. 4) *Haec omnia ex Ann. Quedl., ubi tamen rectius:* indictione nona. 5) *Hoc non ad iter Romanum, sed ad mortem Adalberti spectat, quae in Ann. Quedl.* 996 *sub reditum imperatoris et celebrationem natalis Domini refertur.* 6) Woytěch *bohem. solatium belli significat (*wogna *boh.,* wojna *pol.* = *bellum,* tešiti *boh.* = *solari).* 7) *V. supra III,* 12. 13. 15. 8) *Scil. in monasterio S. Bonifacii Romae in monte Aventino constructo, ubi Adalbertus a.* 989—994 *fuit; cf. Vitam eius auctore Brunone (SS. IV) c.* 14 *(p.* 602*).* 9) *Ann. Quedl., Necr. Mers.*

(997). optatum[a] semper martirium solus ex suis percepit absque omni gemitu, ut in ipsa nocte in sompnis ipse vidit cunctisque fratribus predixit: 'Putabam', inquiens, 'me missam celebrare solumque communicare.' Sed nefandi sceleris auctores eum iam expirasse cernentes ad augmentum sui sceleris divinaeque ulcionis corpus pelago mersere beatum, caput sude conviciando figentes ac exultando redeuntes. Quod Bolizlavus, Miseconis filius, comperiens data mox pecunia martiris mercatur incliti cum capite[b] membra. Imperator autem Romae certus de hac re effectus condignas Deo supplex retulit odas, quod suis temporibus talem sibi per palmam martirii assumpsit famulum.

Ann. Quedl. (996). Eo tempore Bernwardus, sanctae Wirciburgensis ecclesiae[1], iussu cesaris ad Greciam missus in Achaia moritur cum maxima sociorum suorum caterva. Per quem quia plurima Deus faciat mirabilia, plures affirmant.]

Ann. Quedl. (997). 29. (20.) [Inperator autem a Romania discedens nostras regiones[c] invisit et accepta Sclavorum rebellione Stoderaniam, quae Hevellun[d] dicitur, armato petens milite, incendio et magna depredacione vastavit et victor Parthenopolim rediit. Ob hoc hostes nostri Bardengun[e] turmatim aggressi a nostris sunt devicti[2]. In illo certamine Ramwardus, Mindensis episcopus, fuit, qui socios arrepta in manibus cruce sua sequentibus signiferis precessit et ad haec facienda potenter consolidavit. In illo die Gardulfus comes cum paucis occubuit[3] (Nov. 6), ex[f] hostibus autem maxima multitudo; caeteri relicta preda fugierunt.]

Ann. Quedl. (997). 30. (21.) [Crescentius autem Romae absente papa predicto, qui post benedictionem Gregorius vocabatur, Iohannem Calabritanum, Theophanu imperatricis dilectum comitem et tunc Placentinum antistitem[4], substituit et sibi imperium tali presumptione usurpavit, inmemor iuramenti et magnae pietatis ab Ottone augusto sibi illatae. Insuper nuncii eiusdem a predicto invasore capti diligenti custodiae traduntur[5]. Ann. Quedl. (998). Imperator mox ut haec audivit, illo properans domnum apostolicum sibi obviare per internuncios postulavit. Iohannes autem supplantator hiis appropinquantibus fugit; sed postea

a) *sic A. S. a. 996;* optavit *2, ubi* quod *supplevit Leibnitius.* b) capita *2.* c) regionis *2.* d) Hevellim *2.* Heveldun *A. S. a. 997; cf. I, 10. VI, 57.* e) berdangan *2,* Bardangao *Ann. Quedl.; cf. VI, 36* derlingun, *VIII, 44 et 72* Hassegun, *IX, 10* Northuringun. f) et ex *2.*

1) *Qui sedit* 990—996. 2) *Ex Ann. Quedl.* 997. 3) *Necrol. Mers. Nov.* 6: Gardulf obiit. 4) *Iohannes Placentinus episcopus a.* 992 *Octob.* 16 *interfuit dedicationi ecclesiae Halberstadensis; vide (Ann. Quedl. et) Chron. Halberstad. (SS. XXIII). Conf. de eo Arnulfi Gesta arch. Mediol. (SS. VIII). L. Inter papas numeratur Iohannes XVI (XVII).* 5) *Omnia ex Ann. Quedlinb. a.* 997.

(998). a fidelibus Christi et cesaris captus linguam cum oculis ac naribus amisit. Crescentius vero Leonianum ingressus claustrum[1] imperatori resistere frustra temptavit. Namque Apr. 17. inperator dominicam resurrectionem Romae celebrans, post Apr. 24. festivos dies instrumenta bellica preparans, post albas[2] domum Thiederici[3], ubi ille perversus sedebat, Ekkihardum marchionem impugnare iussit. Qui eandem perdius et pernox lacescere non desistens tandem per machinamenta alte constructa ascendit et eundem decollatum voce imperatoria per pedes laqueo suspendit et timorem cunctis presentibus ineffabilem intulit[4]. Gre*gorius autem papa cum magno honore in- * p. 777 tronizatur[5], et cesar sine omni infestatione deinceps dominabatur.]

31. (22.) *Videtur[a] mihi optimum, quaedam eiusdem [* 62 b'. temporis facta memorare, quae nonnullis puerilia et multum mirabilia esse videbantur, sed haec a Deo predestinata in suis virtutibus agnoscuntur. Vir felicis memoriae, comes profecto Ansfridus, vir omni inquam bonitate conspicuus, dum adhuc esset alto progenitorum germine[6] puerulus, cum omni lege mundana a patruo suo Rotberto[b], Trevericae civitatis episcopo[7], tum divina adprime est institutus; inde a patruo suo, scilicet suo equivoco, XV comitatuum comite[8], strennuo domino Brunoni, archiepiscopo Agrippinensi, traditur[c] ad res militares. Sic bonae indolis adolescens penes ipsum cottidie proficiebat, donec primi Ottonis magni imperatoris Romam cum exercitu iam acquisituri mancipatus est servitio. Cui in inicio militiae eius iniunxit, ut tentorium suum, quod adeo pulchrum videbatur, cottidie poneret e regione contra imperiale et spatam suam duceret, ut in hoc probaret, si palatinis se agiliter initiaret. Hoc ideo tam gratanter suscepit, quia psalmos oris eius dulcissimos, hunc per devia sequens[d] quasi delectationis causa aviculis insidiando, sine detractione[e] frequentare occultius potuit.

a) *hinc fol. 62 b', i. e. tertiam perditarum octo paginarum coepisse crediderim.* b) rutperto 2. c) tradetur 2. d) sequens *Ursinus restituit ex A. S.* e) *sic A. S. l. l.;* detritione 2.

1) *A papa Leone IV.* (847—855) *munita; vulgo* urbs Leonina. *L.* 2) *I. e. dominica Quasimodogeniti.* 3) Castellum Crescentii, quod vulgo domus Theodorici appellatur. *Ekkehardus Uraug. (SS. VI) a.* 1083. *Hodie Castello di S. Angelo. L.* 4) *Romae data est charta imperatoris* 998 *Apr.* 29 *(Stumpf* 1151*).* 5) Imperator mox — intronizatur *ex Ann. Quedlinb. a.* 998. 6) *Patruos eius Ruotbertum et Ansfridum ipse Thietmarus hic commemorat; Ruotbertus autem frater Mahthildae reginae fuisse fertur: et Ruotbertus igitur et Ansfridus I. et pater Ansfridi II. (quem Lantbertum fuisse 'ex archivis monasterii Gemblacensis colligi' Miraeus 'Chron. Belg.' p.* 221 *dixit) filii Thiedrici et Reinhildae, de quibus cf. I,* 9, *videntur fuisse. Wilmans, 'Kaiserurkunden d. Prov. Westf.' I,* 433 *sq.* 7) *Qui sedit* 931—956. 8) *Eodem fortasse, de quo Widuk. II,* 28 *agit, nepote Gisilberti ducis.*

32. Romam sane predicto cesare ingrediente, non minimum confisus in iuvene fecit eum spataferium suum, dicens: 'Dum ego hodie ad sacra limina apostolorum perorabo, tu gladium continue super caput meum teneto. Nam fidem Romanam antecessoribus nostris sepius suspectam non ignoro. Sapientis enim est, adversa quaeque longe adhuc posita cogitando prenoscere, ne forte improvisa valeant superare. Deinde redeundo ad montem Gaudii [1], quantum volueris, orato.' Inde vero reversus abbatiam, quae dicitur Torna [2], de hereditate propria construxit, in qua filiam suam abbatissam, plurimarum Deo devotarum sanctimonialium matrem, assensu pontificis [3] constituit, sanctoque Lantperto [4] pro remedio animae suae ex integro tradidit.

* p. 77

[* 62 b'.]

33. (23.) Huius vero omnipotentis Dei famulae quia mentionem fecimus, quod nostris temporibus per eam Dominus operatus est, silentio non preteribimus. Hospitalitatis non oblita tantae dapsilitatis circa egenos et peregrinos extitit, ut quadam die de vino nil sibi vel sororibus beneficentiae [a] communicationisque causa pretermisit. Hoc dum celleraria sibi nuntiasset, ait: 'Equo animo esto, cara, et confortare! Dei enim gratia satis nobis poterit dare.' Statimque solito more ante crucem prostrata in oratorio sanctae Mariae cepit orare, vinumque in vase funditus pridie exhaustum crescere cepit, quoadusque superfluxit. De quo non tantum sanctimoniales, sed et quam plures diu ad laudem Domini biberunt circummanentes vel adventantes.

34. Interea contigit, ut domina Heresuit [b] comitissa, ipsius scilicet coniux reverenda, in curte sua, qui dicitur Gilisa, cepit egrotare. Quae statim velut mortis presaga futurae festinavit ire ad Torna. Quo dum pre nimio dolore nequiret pervenire, in domo cuiusdam maioris remansit in itinere. Qui, sicut ipse nobis retulit, nimiae ferocitatis canes habuit, quorum latratum ipsa infirma graviter sustinuit. Hospes ut audivit, festine precatus ab ipsa hos libentissime voluit capere vel ad ultimum, si potuisset, eciam occidere. Horum dum neutrum potuisset, mirabiliter accidit, ut nullus eorum postea quivit latrare, donec sancta Dei ancilla obdormivit in pace. Quam secus monasterium communis [c] laboris comes sanctae simplicitatis in secretario sepelivit. Huius cameraria multis annis fuit ydropica. Huic visum est in vigilia natalis Domini, quod ad sepulchrum dominae suae candelas deberet afferre; quod et fecit. Mox dum

Dec. 24.

a) beneficientie *2.* b) Hersuit *A. S.*; heresuint *2.* c) sui communis *A. S. a. 995.*

1) *Nunc Monte Mario in dextra ripa Tiberis, cf. Waitz, 'Verfassungsgesch.' VI,* 186. 2) *Turne oppidum in sinistra ripa Mosae infra Maastricht prope Roermonde situm.* 3) *Leodiensis.* 4) *Leodiensi.*

matutinae laudes celebrarentur, exivit, solutionem habuit, sana coram omni populo rediit.

35. (24.) Post discessum autem dominae ipsius felix comes, non de terreni operis casu desperatus, sed in virtutis volatu eo ipso sublevatus, mente disposuit, ut monasterialem *vitam subiret, sicubi maioris obedienciae regulam inveniret. Quod dum in exordio per intentionem agitur, a tercio Ottone imperatore ad episcopatum Traiectensem per Notgerum, Leodii pontificem[1], summa necessitate vocatur. Illud profecto dum audivit, capellam Aquensem introiit et mundi dominam exoravit, ut si esset a Deo, canonice perficeretur, si non, misericorditer annullaretur. Sed postquam Evergerus, Coloniensis archiepiscopus, suffraganeorum consensu imperatori sibique in[a] medium consuluit, vellet nollet ad episcopum acclamatur[2]. Non multo post quinque curtes de sua proprietate beato Martino tradidit, fideli inquam fideiussori talionis earum.

* p. 77

(995).

36. In senectute ergo sua, caligantibus iam oculis ipsius, factus est monachus. Septuaginta duos pauperes propria manu cottidie pavit. Illorum quippe infirmioribus, camerario precedente, cecus ipse ab imo vallis ad summa montis balneum portans preparavit in nocte et mutatoria ceteraque necessaria corporis prebuit, iubens eos in pace recedere, ut sic sua opera obnubilare valeret. In eodem monte monachorum congregationem ordinavit[3], a quorum prioribus scopis est sepius castigatus, dum auderet resistere eorum iussionibus. Quicquid ad ultimum acquirere potuit, pauperum manibus tribuit. Aviculis etiam in hieme manipulos super arbores ad manducandum intuitu pietatis in monte suo ponere[b] fecit. Sub clamidis absconso continue vestiebatur cilicio.

* cod. 1, fol. 63, man. B

(1006).

(1009) Dec. 25. (1010) Mai 3.

A natali Domini usque ad sanctae crucis inventionem infirmabatur, quo temporis spatio ultra tres panes non manducavit. Appropinquante iam carnis eius dissolutione, crucem in fenestra, quae ibi post caligationem oculorum eius facta fuit, vidit et circumstantibus se videre manifestavit, laudans Deum et dicens: 'In circuitu tuò, Domine, lumen est, quod numquam deficiet.' Tandem sacrosancti viatici perceptione munitus, doctus tota expectatione Iudicem diligere atque, ut ita dixerim, timendò presencialiter rennuit timere perpetualiter. Multum in sanctae Dei genitricis intercessione,

* p. 77

a) s. ‡ in 2. b) poni *A. S.*

1) *Qui sedit* 972—1008. 2) *Ansfridus episcopus fuit* 995—1010. *De eo vide etiam Alpertum de temporum diversitate (SS. IV) I,* 11–15. *L.* 3) *In loco, cui nomen erat Hohorst, postea Heiligenberg, prope urbem Amersfoort; cf. chartam fundationis a.* 1006 *Nov.* 16 *datam in Actis Sanct. Mai I,* 430. *In hoc monasterio Alpertus opus illud videtur conscripsisse; cf. Wattenbach, 'Geschichtsqu.'*[4] *I,* 303.

cui se suaque dederat, confisus tamdiu signaculo sanctae crucis sese signavit, quoadusque obdormiens in pace manu simul et mente quievit. (1010). Mai. 3.

37. Post cuius obitum Traiectenses nudis pedibus et armatis manibus venerunt flentes, orantes et domesticis dicentes: 'Pro Dei nomine date nobis pastorem nostrum, quo portetur ad suae sedis tumulum.' Quo contra reverendae vitae abbatissa, eius scilicet filia sanctissima, cum capellanis et militibus respondit: 'In eodem loco debet sepeliri, ubi e vita presenti a Deo est permissus exui.' Perventum est ad hoc, ut armati ex utraque parte periculosissime convenire et plures vita deberent carere, nisi quod domna abbatissa se in medio eorum prostravit et adeo pacem inter illos vel ad momentum rogavit. Interea videbatur militibus, quod ex illa parte, qua fratrum fuerant officinae, ab aqua Ema nominata[1] ad montis supercilium ipsius traherent[a] sarcofagum. Quod dum niterentur, corpus a Traiectensibus sustollitur et levissime, sicut ipsi iurant adhuc, ultra aquam ducitur. Sic nutu Domini fortior pars delusa est militum. Post translationem corporis sacri fragrancia miri odoris percepta est in via, quae ultra tria miliaria veracissimorum hominum, sicut ipsi testantur, nares perfudit et pectora.

cod. 1, fol. 63, man. B. 38. (25.) [Revocemus ad memoriam, quod miserabiliter Gisilero archipresuli *incuria sui contigit damnum. Imperator ob defensionem patriae Harnaburg civitatem opere muniens necessario[2], eam IIII ebdomadas ad tuendum huic commisit. (997 Iun.). Qui fraude ignota ad placitum a Sclavis vocatus cum parva multitudine exiit. Alii namque precesserunt, et quosdam in urbe reliquit. Ecce autem unus e consociis eiusdem a silva erumpere hostes prodidit. Congredientibus vero tunc ex utraque parte militibus, archiantistes, qui curru venit, equo fugit aláto, ex suis mortem evadentibus paucis. (Ovid. Fast. III, 416.) Sclavi[b] victores preda interfectorum [VI. Nonas Iulii] sine periculo pociuntur[3] et archiepiscopum sic elabisse conqueruntur. (Iul. 2.) Custodivit tamen, quamvis sic lugubriter mutilatus, urbem ad dictum diem Gisilerus tristisque reversus obviam habuit patruum meimet marchionem Liutharium, cuius curam civitas predicta tunc respiciebat; firmiterque ei eam committens *abiit. (* p. 779.) Accessit autem comes et, ut urbem vidit incendio fumigantem, archiepiscopum remeare per internuntium frustra petiit. Ipse autem ignem in duobus locis iam alte ascen-

a) *ita A. S. a.* 1010; traheret 2. b) c *add. T.*

1) *Eem fluvio.* 2) *Ipse imperator ibi adfuit chartis testibus a.* 997 *Iun.* 5, 8, 13 *(Stumpf* 1113–1115*).* 3) *Plurimi mortui adnotantur in Necr. Mers. Iul.* 2. *L. Conf. Necr. Magd. Iul.* 2*:* Obitus militum sancti Mauricii, qui occisi sunt in Arneburg.

(997). dentem extinguere temptans, cum nil omnino proficeret, portam hostibus patentem derelinquens domum mestus revisit; et accusatus post apud inperatorem inputatam sacramento purgavit culpam. *Post VIII dies[1] predictae cedis mater mea, Cunigund[a] nomine, tercia Id. Iulii[2] in civitate Germeresleva[3] expiravit.] *fol. 64. *man.

Iul. 13.

39. (26.) *Ekkihardus* ex nobilissimis Thuringiae australis natalibus huius[4] genealogiae ortum ducens, cum gradatim ad virilem pertingeret aetatem, parentelam suimet omnem tam morum quam actuum gravitate[b] inclitorum[c] honorat; quia, ut legimus: *dedecorant bene nata*[d] *culpae***. Is post multas bellorum asperitates, quas cum patre suo Guntherio[e] ab honore suo diu suspenso[5] perpessus est, ad gratiam imperatoris secundi [Ottonis[f]] et ad patriam honorifice cum remearet, Thietmari comitis[6] viduam et Bernhardi ducis*** sororem[7], nomine Suonehildam, in matrimonium sibi copulavit ex eaque primogenitam nomine Liudgerdam acquisivit filiam. *fol. 6 man.

Hor. Od. IV, 4, 36.

Liutharius autem ex clara Thuringiae septentrionalis prosapia editus, cum vir factus aetatem virtutibus superaret[g]; cumque secundo multum karus esset Ottoni, eius auxilio quandam matronam[h], Godilam nomine, ex occidentali regione nobiliter natam, cum licentia Wirdunensis Wigfridi presulis[8] consobrini eius sibi in coniugem desponsavit et acquisivit, quae peperit ei in tertio decimo aetatis suae anno primogenitum, patris sui nomine appellans Wirinharium[i]. fol. 64

40. Sed cum duae propagines istae, puer inquam et puella, ex tam nobilissime vitis radice emersissent, iamiam paulatim ad maturitatem fructus pertingere inclitis virtutum scalis nitebantur[k]. Sed Liutharius comes, ut puellae illius formam et conversationem bonam primo persensit, qualiter

*) marchio Misnensis *add. V.*
**) *Pro eo versu* 2 *hunc exhibet:* Valde mali mores deturpant nobiliores.
***) de Luniburg *add. V.*

a) gunigund *primo T, quod fortasse ipse corr.* b) graulte *1.* c) *ita aut* inclitam *legendum. Conf. infra V, 16;* inclitum *1. L.* d) *ita V*; benata *B.* e) i *erasum 1.* f) Ottonis *add. V.* g) *ita videtur legendum*; superare *B*; c. v. f. esset, a. v. superare nitebatur *V*; v. f. esset a. v. superavit *A. S.* h) matrimonium *1, quod non dictatum a Thietmaro, sed a scriba non satis intento, cui illud vocabulum paulo ante occurrerat, per errorem scriptum esse apparet.* i) uuurinharium *B;* uuerinharium *V.* k) nitebatur *B, corr. T.*

1) *Non IX, sed XI: fugaci errore inductus noster Idus Iul. in tertio decimo die videtur posuisse.* 2) *Necr. Mers. III. Id. Iul.:* Cunigund obiit. 3) *Nord-Germersleben vicus prope Mkt.-Alvensleben et Rottmersleben.* 4) huius *pro* suae. *L.* 5) *Guntherius, qui post mortem Geronis a.* 965 *marchiae Misniensi praefectus erat (v. DO I,* 366 *a.* 968*), propter seditionem cum Heinrico duce factam a.* 976 *depositus et cum Ekkihardo filio excommunicatus est; v. MG. LL. II B, p.* 171. 6) *Marchionis Orientalium a.* 978 *mortui, de quo v. II,* 24. 7) *Filiam igitur Herimanni ducis.* 8) *Qui sedit* 962—983.

p. 7

fol. 64. eam *consociaret filio suo, mentis secreto semper volvit. Et ad ultimum erumpens per fideles internuntios Ekkihardo tunc marchioni desiderium diu latens[a] aperuit ac celeriter inpetravit. Convenientibus tunc in unum familiaribus eorundem, promisit legitime Ekkihardus Liuthario, eandem se filio suo daturum in uxorem, more suo et iure presentibus cunctis optimatibus affirmans. Qui* cum tercio Ottoni multum placeret et apud eundem inter alios primates plurimum valeret, nescio qua causa depravatus pactum firmissime stabilitum interrumpere quam maxime conatur. Quod mox Liutharium non latuit, et ut hoc ne fieret, anxia mente volvebat.

41. Imperatore et Ekkihardo pariter tunc in Romania (998). commorante, commissa erat regni istius cura venerabili abbatissae Mathildi, de qua[b] superius memoravi, in cuius civitate Quidilingaburg[c] nuncupata puella haec educabatur. Fit publicus in Darniburg[1] abbatissae totiusque senatus in unum conventus. Interim Wirinharius, ut arbitror, non consilio patris, sed amore virginis et ob metum manifesti[d] dedecoris, cum confratribus meis Heinrico, Fritherico ceterisque militibus optimis urbem prefatam ascendit sponsamque suam et reluctantem et clamantem vî auferens cum suis ad Wallibiki letus et incolomis pervenit. Quod cum abbatissa fol. 64'. ab certo comperiret legato, graviter commota cunctis *hoc principibus lacrimis queritur obortis, rogans ac precipiens, (Verg. Aen. IV, 30. XI, 41.) ut armati omnes publicos hostes celeriter insequerentur [ac] ut captis seu occisis virginem sibi reducere conarentur. Nec mora, iussa haec miles armatus accelerare contendit et, priusquam urbem munitam adtingerent, eosdem per compendiosa itineris interruptos vî capere vel occidere seu effugare anhelavit. Compertum est autem a viatoribus, quod hi, quos insequębantur, valida manu clausisque portis, notis iam gauderent presidiis; nulli patere ingressum; aut velle mori, aut se [ibi] defendere et numquam ulli[e] sponsam reddere. Quo audito admodum tristis effectus revertitur.

42. Liutharius autem et cum eo Alfricus senior milesque comitis Ekkihardi Thietmarus proficiscentes voluntatem p. 780. sponsae per*quirunt, seque ibidem tunc manere malle quam reverti, satis certi ab eadem effecti domnae abbatissae[f] caeterisque[g] haec responsa intimabant. Consulenti tunc de talibus primates abbatissae dictum est ab his, quod sibi

*) i. (= id est) e(kkehardus) *add. V.*

a) *ita A. S. l. l.*; lateris *1.* b) quo *1.* c) quidilingabur *1.* d) manifasti *1.* e) illi *B*; ulli *T.* f) *alterum* s *add. T.* g) ceterisque *B*, a *add. T.*

1) *Derenburg oppidum inter Halberstadt et Wernigerode.*

(998). videretur optimum, in Magadaburg fieri conventum, huc sponsum cum contectali venire, auxiliatores quoque omnes aut se reos ibi presentare, aut damnatos fugere. Sicque factum est. Confluente maxima illuc multitudine, Wirinharius cum suis cooperatoribus nudis provolvitur pedibus, uxorem reddit. Veniam de commissis sibi suisque auxilio principum[a] promissa[b] emendatione promeruit. Sed venerabilis in omnibus Mahtildis finito colloquio Liudgerdam[c] secum duxit, non pro retentione, sed pro timoris[d] magni confirmatione[e].

43. (27.) *Bonae autem[f] suimet voluntatis propositum preventu subitaneae mortis interruptum est. Namque post paucos dies, cum haec ad locum a Deo sibi paratum veniret, continuo infirmata Bernwardum[g], sanctae Hillinessemensis[h] aecclesiae tunc pastorem, vocavit et accepta ab eo quam (999) Febr. 6. postulavit indulgentia VIII. Id. Febr.[1] hominem exuit interiorem sepultaque est in aecclesia ad caput avi[i] suimet regis Heinrici. Hoc funere inperatrix Ethelheidis[k] mater eiusdem supra modum turbata ad imperatorem nuntium misit, qui et obitum eius huic innotesceret[l] et equivocam suam sororem eius huic succedere postularet. Cesar piis assensum prebens desideriis amitae suimet necem deflet et abbaciam dilectae suimet germanae [per Becelinum portitorem] virga a longe commisit aurea et, ut ab episcopo benediceretur Arnulfo, precepit. Aethelheidis[m] autem inperatrix urbem, quae Celsa vocatur[2], [interim] edificans collectis ibidem monachis Dec. 17. omnibusque perfectis in eodem anno XVI. Kal. Ianuarii[3] gaudens appeciit, de quibus orta fuit; cuius fideli servitio iusta recompensans premia Deus ad tumbam eius plurima hodie operatur miracula. [Papa quoque Gregorius bene Febr. 4. dispositis Romae omnibus II. Nonas Februarii[4] obiit, Gerberto sibi mox succedente[5,n].]

44. (28.) *Post haec imperator Gisillerum archiepiscopum, eo quod duas teneret parrochias, in sinodo accusans Romana iudici*ali eum sententia ab offitio suspendi ac per internuntios ab apostolico eundem illo vocari precepit[6]. Qui

a) piorum *B videtur scripsisse, corr. T.* b) *alterum* s *add. T.* c) Liuderdam *1.* d) amoris *2, A. S. a. 999.* e) ir *add. T.* f) autem *erasum in cod. 1; exstat ap. A. S.* g) n *erasum 1.* h) hillinessēmensis *B saepius.* i) atavi *B.* k) adhelheidis *V semper.* l) *ita V;* innoceret *B.* m) aetheldis *B;* hei *add. T.* n) Papa — succedente *scripsit T in loco vacuo relicto.*

1) *Sine dubio ex ea, quae periit, Necrologii Mers. parte; Ann. Quedl. a.* 999 *et Necrol. Luneb. habent VII. Id., Ann. Necrol. Fuld. a.* 999 *VI. Id.* 2) *Selz oppidum Alsatiae Adelheidi ab Ottone I.* 968 *Nov.* 16 *(DO I,* 368*) datum.* 3) *Ex Necrol. Mers.; de vita Adelheidis cf. Bentzinger, diss. Bresl.* 1883. 4) *A.* 999 *mortuum eum esse noster in Ann. Quedl. invenit, diem mortis ex Necrol. Merseb. videtur sumpsisse.* 5) *Silvestri II. papa* 999—1003; *cf. VII,* 40. 6) *De actis concilii illius generalis a Gregorio V. papa praesente imperatore aut exeunte a.* 998 *aut inito* 999 *Romae habiti cf. Iaffé, 'Regesta'* [2] *I, p.* 494.

tunc paralisi percussus, cum huc venire nequiret, Rotmannum misit clericum, qui iuramento, si aliter non crederetur, se excusaret. Datis tum induciis differtur, usque dum inperator cum comprovincialibus episcopis hoc discutere valuisset. (999).

Postea cesar auditis mirabilibus, quae per dilectum sibi martyrem Deus fecit Aethelbertum, orationis gratia eo pergere festinavit. Sed cum Ratisbonam veniret[1], a Gebehardo, eiusdem aecclesiae antistite, magnifico honore susceptus est, comitantibus secum Ziazone tunc patricio[2] et Robberto oblacionario cum cardinalibus. Nullus imperator maiori umquam gloria a Roma egreditur neque revertitur. Huic Gisillerus obviam pergens gratiam eius quamvis non firmam promeruit et comitatur. (1000). (Ian.).

45. Cesar autem ad Citicensem perveniens urbem a secundo Hugone, eiusdem sedis provisori tercio[3], ut decuit imperatori, suscipitur. Deindeque recto itinere Misnensem tendens ad civitatem a venerabili Egedo, huius aecclesiae episcopo, et a marchione Ekkihardo, qui apud eum inter precipuos habebatur, honorabiliter accipitur. Decursis tunc Milcini terminis huic ad Diedesisi pagum[4] primo venienti Bolizlavus, — qui maior laus non merito, sed more antiquo interpretatur,[5] — parato in loco, qui Ilua dicitur[6], suimet hospicio, *multum hilaris occurrit. Qualiter autem cesar ab eodem tunc susciperetur et per sua usque ad Gnesin[a],[7] deduceretur, dictu incredibile *ac ineffabile est[8]. Videns a longe urbem desideratam nudis pedibus suppliciter advenit et ab episcopo eiusdem* Ungero[9] venerabiliter susceptus aecclesiam introducitur et ad Christi gratiam sibi inpetrandam martyris Christi intercessio profusis lacrimis invitatur. Nec mora, fecit ibi archiepiscopatum, ut spero legitime, sine consensu tamen prefati presulis, cuius diocesi omnis haec regio subiecta est; committens eundem predicti martyris fratri (Mart.) * fol. 66. Tagin. chr. p. 781.

*) Posnaniensi *add.* 2.

a) genesin *B.*

1) *Ubi datae sunt chartae a.* 1000 *Ian.* 31 *et Febr.* 6 *(Stumpf* 1211 *et* 1212*).* 2) *De quo cf. supra c.* 2. 3) *Qui post Fridericum sedit c.* 991—1002. 4) *Inter fluvios Oder, Bober, Katzbach situm. L.* 5) Bolii *in antiqua Slavorum lingua = major,* sława *pol. = gloria. Idem fere significat Wenceslavus (*więcej *pol. = plus); cf. Mieczyslavus (*miecz *pol. = gladius), Iaroslavus (*jary *= vernus, vigens), Mistislavus (*miasto *= urbs), Wladislavus (*władać *pol. = walten), Sobislavus (v. VI,* 12*), Prebizlavus (IV,* 64*).* 6) *Eilau vicus ad fluvium Bober paulo infra Sprottau situs; ubi tunc finem Poloniae fuisse hinc perspicimus. Conf. V,* 9—10, 18. 7) *Gnesen.* 8) *Haec et quae sequuntur Thietmarus ex Taginonis chronico (Ann. Magd.* 996 *et Gesta a. M. p.* 390*) sumpsit, sed suis additamentis, ut facere solebat, auxit.* 9) *Qui sedit* 982—1012; *v. VII,* 5.

(1000). Radimo eidemque subiciens Reinbernum, Salsae Cholbergiensis aecclesiae episcopum, Popponem Cracuaensem[a], Iohannem Wrotizlaensem[b], Vungero Posnaniensi[c] excepto[1]; factoque ibi altari sanctas in eo honorifice condidit reliquias.

46. Perfectis tunc omnibus imperator a prefato duce magnis muneribus decoratur et, quod maxime sibi placuit, *Tagin. chr.* trecentis militibus loricatis. Hunc abeuntem Bolizlavus *Mart. 24.* comitatu usque ad Magadaburg deducit egreio, ubi palmarum *Mart. 25.* sollemnia celebre peracta sunt[2]. Secunda feria archiepiscopus eiusdem loci imperatoris edictu priorem suscipere sedem rogatus data internuntiis magna pecunia inducias usque ad Quidilingeburg vix impetravit. Fit illuc magnus senatorum *Mart. 31.* concursus[3]; paschalia eciam ibi peraguntur gaudia, et habito *Apr. 1.* in II. feria sinodo iterum *Gisillerus vocatur. Hic infirmitate[d] oppressus valida a predicto excusatur Rotmanno et in multis a Waltherdo tunc preposito defenditur. Indicitur[e] *(Mai).* huic concilium in Aquisgrani[f.4], quo ipse cum suis veniens iterum ab archidiacono Romanae sedis alloquitur. Qui sapienti consilio usus generale sibi postulat dari concilium; sicque indiscussa dilata sunt haec omnia, usque dum haec Deus finire dignatus est nostris propicius temporibus.

47. (29.) Imperator antiquam Romanorum consuetudinem iam ex parte [magna] deletam suis cupiens renovare temporibus multa faciebat, quae diversi diverse sentiebant. Solus ad mensam quasi semicirculus factam loco caeteris[g] eminenciori sedebat. Karoli cesaris ossa ubi requiescerent, cum dubitaret, rupto clam pavimento, ubi ea esse putavit, fodere, quousque haec in solio[5] inventa sunt regio, iussit. Crucem auream, quae in collo eius pependit, cum vestimentorum parte adhuc imputribilium sumens caetera cum veneratione magna reposuit. Sed quid memorem singulos eiusdem ac- *Prud. in Symm. II, 766.* cessus et recessus per omnes suimet episcopatus et comitatus? Cunctis apud Transalpinos bene dispositis Romanum visitabat

a) a *erasum 1.* b) uuratizlaensem *V.* c) posnaniensem *B.* d) infirmate *B,* it *add. T.* e) inciditur *B, corr. T.* f) aqisgrani *1.* g) cętęris *corr.* ceteris *1.*

1) *Tagino l. c.:* imperator — — in ipsa urbe Gnesi Gaudentium beati Adalberti germanum consecrari fecit archiepiscopum eique tres alios episcopos in tribus locis, id est Salzcholberch, Cracowe, Wrotizlave ordinatos subiecit; Poznaniensem vero episcopum non assentientem priori iuri et Magdeburgensis archiepiscopi subiectioni reliquit. *Tunc igitur a.* 1000 *ab Ottone archiepiscopatus in Gnesen et episcopatus in Kolberg, (quam urbem iam tum salinis claram fuisse hinc apparet,) Krakau, Breslau constituti sunt. Diploma ibi datum est Mart.* 15 *(Stumpf* 1213*).* 2) *Charta ibi data est Mart.* 23 *(Stumpf* 1214*).* 3) *Diplomata ibi data sunt Apr.* 1—21 *(Stumpf* 1215—1219*).* 4) *Ubi datae sunt chartae Apr.* 30—*Mai.* 15 *(Stumpf* 1220—1224*).* 5) *Quo nomine hoc loco non sellam regiam, sed sarcophagum significari Linder, 'Forschungen' XIX, p.* 181 — 186 *demonstravit.*

imperium Romuleasque pervenit ad arces; ubi [ab] apostolico (1000). caeterisque coepiscopis magnis laudibus suscipitur[1].

48. (30.) Post haec Gregorius, qui cesari valde carus (1001). erat, dolo eum capere nisus occultas tendebat insidias. *Quibus collectis et ex inproviso adversus eum iam insurgentibus, inperator de porta cum paucis evasit, maxima (Febr. 16). suorum caterva sociorum inclusa; et vulgus numquam suis contentum dominis malum huic pro ineffabili pietate restituit. Deinc nuntio suimet omnes cesar sibi familiares convenire illuc rogat et precipit, demandans singulis quibusque, si umquam de honore sui vel incolumitate curarent, ad ulciscendum eum ac amplius tuendum armato ad se milite properarent. Romani autem, manifestati tunc sceleris culpa se[a] erubescentes seque invicem supra modum redarguentes, omnes inclusos emisere securos, gratiam imperatoris et pacem modis omnibus suppliciter expetentes[2]. Quos ubicumque vel in ipsis vel in rebus suis cesar ledere potuit, verbis eorundem mendacibus diffidens, nocere non tardavit. Omnes regiones, quae Romanos et Longobardos respiciebant, suae dominacioni[b] fideliter subditas, Roma solum, quam pre caeteris diligebat ac semper excolebat, excepta, habebat. Conveniente tum cum Heriberto, sanctae[c] Agripinae archiepiscopo[3], plurima fidelium turba, inperator laetatur; et quamvis exterius vultu semper hilari se simularet, tamen conscientiae secreto plurima ingemiscens facinora noctis silentio vigiliis oracionibusque intentis, lacrimarum quoque rivis abluere non *desistit. Sepenumero omnem ebdomadam excepta V. feria ieiunus perducens, in elemosinis valde largus exstitit.

49. Appropinquan*tem eius obitum multa prevenere importuna[d]. Namque nostri duces et comites, non sine conscientia[e] episcoporum, multa contra eum conspirare nituntur[f], Heinrici ducis, postea successoris sui, ad hoc auxilium postulantes. Hic ultima patris suimet et equivoci[g] monita, qui in Gonneshem[h] obiit ac requiescit, memori servans in pectore, et sibi hactenus in cunctis fidelis, nullum his prebuit assensum. Inperator hoc statim comperiens et pacienti ferens animo, in Paterna urbę[4] pustellis interiora prementibus et interdum

a) se *erasum 1;* culpam erub. *A. S. a. 1001.* b) *ita V;* domanacihoni *B.* c) sedis *add. V.* d) importunia *B.* e) *ita V;* concientia *B.* f) netuntur *B.* g) eq̊uoci *1.* h) Gandeshem *V.*

1) *Romae fuit Otto iam Nov.* 1 *charta teste (Stumpf* 1242*).* 2) *Narrationem de his rebus accuratissimam et copiosissimam ab hac paulo divergentem Vita Bernwardi (SS. IV) c.* 23—27 *praebet; cf. W. v. Giesebrecht, 'Kaiserz.'* [5]*I,* 744 *sq.* 3) *Qui post Ebergerum sedit a.* 999—1021. 4) *Paterno.*

(1002). paulatim erumpentibus infirmatur[1]. Qui facie clarus ac fide Ian. 24. precipuus VIIII. Kal. Febr.[2] Romani corona imperii exivit ab hoc seculo, suis insuperabilem relinquens merorem, quia tempore eo non fuit ullus largior ac per omnia clemencior Apocal. 1, 8. illo. *Alfa et O* misereatur eo[a] tribuens pro parvis magna, pro temporalibus sempiterna.

50. (31.) Hii autem, qui extremis eius intererant[b], haec tam diu celabant, quoad exercitus undique tum dispersus per internuntios colligeretur. Tunc tristis turba dilecti senioris corpus comitata magnas bellorum asperitates VII dies continue perpessa est; nullaque securitatis certitudo ab hostibus concessa est, nisi tum dumtaxat, quando ad Bernam perveniunt civitatem. Exin cum ad *Pollingun[3], curtem Sigifridi presulis Augustanae[4], venirent, ab Heinrico duce suscepti lacrimis eiusdem vehementer iterum commoti sunt. Quos singulatim, ut se in dominum sibi et regem eligere voluissent, multis promissionibus hortatur; et corpus imperatoris cum apparatu imperiali, lancea dumtaxat excepta, quam Heribertus archipresul clam premittens suam sumpsit[c] in potestatem. Archiepiscopus autem custodia parumper detentus relicto ibi pro vadimonio suimet fratre[5] cum licentia abiit, ac sacram mox lanceam remisit. Is cum omnibus, qui huc inperatoris funus sequebantur, excepto antistite Sigifrido, duci tunc non consenciebat[d], neque omnino[e] denegabat[d], sed quo[f] melior et maior populi tocius pars se inclinaret, libenter assensurum pronunciabat.

51. Dux vero cum his Augustanam attingens urbem dilecti senioris intestina duabus lagunculis prius diligenter reposita in oratorio sancti presulis Othelrici, quod in honorem eius Liudulfus, eiusdem aecclesiae episcopus, construxit, in australi parte monasterii sanctae martyris Afrae sepulturae honorabili tradidit et ob animae remedium suae [C] mansos propriae hereditatis concessit. Deindeque dimissa cum pace magna multitudine ad civitatem suam, quae Nova vocatur[6], corpus cesaris prosequitur. Posteaque ab equivoco suimet Heinrico, cuius sororem vivente *inperatore[g] iam duxit, suppliciter exoratus tandem corpus valedicens singulis ad loca destinata dimisit.

a) ei *V*. b) intererent *B*, *corr. T*. c) supsit *1*. d) consentiebant, denegabant *B*. e) non *inserit 2*. f) qui *B*, *corr. T*. g) inperatorem *B*.

1) *Fabulas de morte Ottonis narrant Landulfus (SS. VIII) II*, 18—19, *Sigebertus (SS. VI), Ann. Colon. Maximi (SS. XVII)*. 2) *Ex Necrol. Mers. parte deperdita; eundem diem habent Ann. Quedl.* 3) *Polling iuxta fluvium Ammer, infra Weilheim. L.* 4) *Episcopi* 1000—1006. 5) *Heinrico episcopo Würzburgensi* 996—1018; *v. VI*, 32. 6) *Neuberg iuxta Danubium. L.*

52. (32.) Interim principes Saxoniae comperta senioris sui nece inmatura ad Frasam curtem regiam, quam tunc Guncelinus comes[1] ex parte inperatoris in benefitium tenuit, tristes conveniunt, Gisilerus archiepiscopus Magadaburgiensis cum coepiscopis, Bernhardus dux, Liutharius et Ekkihardus ac Gero marchiones cum optimatibus regni, de statu rei publice tractantes[a]. Comes autem Liutharius ut perprimo persensit, Ekkihardum se velle exaltare super se, archiepiscopum predictum et meliorem procerum partem in secretum foras vocavit colloquium, hoc omnibus dans consilium, ut iuramento firmarent, se nullum sibi dominum vel regem communiter vel singulariter electuros ante constitutum in Werlo colloquium. Quod ab omnibus laudatum, excepto Ekkihardo, et collaudatum est. Hic se paululum a regni fastigio dilatum graviter ferens erupit: 'O Liuthari comes,' [inquiens][b], 'quid[c] adversaris?' Et ille: 'Num', inquid, 'currui[d] tuo quartam deesse non sentis rotam?'[2] [Sic] interrupta est ęleccio et fit vera antiquorum[e] relacio, quod unius noctis intermissio fiat unius anni dilacio [et illa usque in finem vitae huius pro*longacio. Tempore predicti cesaris monasterium in Hilleslevo[f.3] a Sclavis combustum est, eductis sanctimonialibus; et eodem die multi ex nostris sunt interfecti][g]. (1002).

53. (33.) *Equidem ab incepto multum devians tandem revertar, exequias inperatoris succincte[h] perstringens. Cuius corpus cum ad Coloniam veniret, primo susceptum est ab archiepiscopo eiusdem civitatis Heriberto. Ad monasterium sancti Severini post palmas II. feria, ad sanctum [Pantaleonem][i] III[a] defertur feria, ad sanctum Gereonem IIII. die. In cena Domini ad sanctum Petrum portatur, ubi penitentibus more aecclesiastico introductis et indulgentia resolutis animae presentis corporis ab archipresule remissio datur, a consacerdotibus [autem] memoria exposcitur, lacrimabiliter autem a populo supplici impenditur. VI. feria illucescente[k] funus elevatum, ad Aquasgrani sancto perducitur in sabbato; die vero dominica in aecclesia sanctae Mariae semper virginis in medio sepelitur choro. Inpensa ab eo cunctis pietas obnixe oraciones fletusque suasit perducere concrepantes. Dominicae resurrectionis festa, angelorum ac hominum gau-

Mart. 30 –Apr. 1. Apr. 2. Apr. 3. Apr. 4. Apr. 5.

a) tractatans *B, corr. T.* b) *additum a T, postea erasum.* c) qđ *1.* d) *ita V;* curru *B.* e) *ita V;* anquorum *B.* f) hfllelleuo *primo T, quod ipse corr.* g) *haec inseruit T in loco antea vacuo relicto.* h) succinte *1.* i) albanum *B, corr. T.* k) illusessente *B.*

1) *De quo v. VIII,* 5. 2) *Nobilitatem generis et propinquam cognationem cum regia gente videtur per quartam rotam intelligere. Haec saltim praerogativa erat Heinrici, de qua Adelboldus cap.* 1. *KIND. Conf. tamen Hirsch, 'Jahrb. Heinr. II.' I, p.* 200 *n.* 3. 3) *Hillersleben inter Wolmirstedt et Neu-Haldensleben.*

(1002). paulatim erumpentibus infirmatur[1]. Qui facie clarus ac fide
Ian. 24. precipuus VIIII. Kal. Febr.[2] Romani corona imperii exivit ab hoc seculo, suis insuperabilem relinquens merorem, quia tempore eo non fuit ullus largior ac per omnia clemencior
Apocal. 1, 8. illo. *Alfa et O* misereatur eo[a] tribuens pro parvis magna, pro temporalibus sempiterna.

50. (31.) Hii autem, qui extremis eius intererant[b], haec tam diu celabant, quoad exercitus undique tum dispersus per internuntios colligeretur. Tunc tristis turba dilecti senioris corpus comitata magnas bellorum asperitates VII dies continue perpessa est; nullaque securitatis certitudo ab hostibus concessa est, nisi tum dumtaxat, quando ad Bernam perveniunt civitatem. Exin cum ad *Pollingun[3], curtem Sigifridi presulis Augustanae[4], venirent, ab Heinrico duce suscepti lacrimis eiusdem vehementer iterum commoti sunt. Quos singulatim, ut se in dominum sibi et regem eligere voluissent, multis promissionibus hortatur; et corpus imperatoris cum apparatu imperiali, lancea dumtaxat excepta, quam Heribertus archipresul clam premittens suam sumpsit[c] in potestatem. Archiepiscopus autem custodia parumper detentus relicto ibi pro vadimonio suimet fratre[5] cum licentia abiit, ac sacram mox lanceam remisit. Is cum omnibus, qui huc inperatoris funus sequebantur, excepto antistite Sigifrido, duci tunc non consenciebat[d], neque omnino[e] denegabat[d], sed quo[f] melior et maior populi tocius pars se inclinaret, libenter assensurum pronunciabat.

* fol. 68. * p. * fol

51. Dux vero cum his Augustanam attingens urbem dilecti senioris intestina duabus lagunculis prius diligenter reposita in oratorio sancti presulis Othelrici, quod in honorem eius Liudulfus, eiusdem aecclesiae episcopus, construxit, in australi parte monasterii sanctae martyris Afrae sepulturae honorabili tradidit et ob animae remedium suae [C] mansos propriae hereditatis concessit. Deindeque dimissa cum pace magna multitudine ad civitatem suam, quae Nova vocatur[6], corpus cesaris prosequitur. Posteaque ab equivoco suimet Heinrico, cuius sororem vivente *inperatore[g] iam duxit, suppliciter exoratus tandem corpus valedicens singulis ad loca destinata dimisit.

* fol. 68'.

a) ei *V.* b) intererent *B, corr. T.* c) supsit *1.* d) consentiebant, denegabant *B.* e) non *inserit 2.* f) qui *B, corr. T.* g) inperatorem *B.*

1) *Fabulas de morte Ottonis narrant Landulfus (SS. VIII) II*, 18—19, *Sigebertus (SS. VI), Ann. Colon. Maximi (SS. XVII).* 2) *Ex Necrol. Mers. parte deperdita; eundem diem habent Ann. Quedl.* 3) *Polling iuxta fluvium Ammer, infra Weilheim. L.* 4) *Episcopi* 1000—1006. 5) *Heinrico episcopo Würzburgensi* 996—1018; *v. VI*, 32. 6) *Neuberg iuxta Danubium. L.*

(1002). 52. (32.) Interim principes Saxoniae comperta senioris sui nece inmatura ad Frasam curtem regiam, quam tunc Guncelinus comes[1] ex parte inperatoris in benefitium tenuit, tristes conveniunt, Gisilerus archiepiscopus Magadaburgiensis cum coepiscopis, Bernhardus dux, Liutharius et Ekkihardus ac Gero marchiones cum optimatibus regni, de statu rei publice tractantes[a]. Comes autem Liutharius ut perprimo persensit, Ekkihardum se velle exaltare super se, archiepiscopum predictum et meliorem procerum partem in secretum foras vocavit colloquium, hoc omnibus dans consilium, ut iuramento firmarent, se nullum sibi dominum vel regem communiter vel singulariter electuros ante constitutum in Werlo colloquium. Quod ab omnibus laudatum, excepto Ekkihardo, et collaudatum est. Hic se paululum a regni fastigio dilatum graviter ferens erupit: 'O Liuthari comes,' [inquiens][b], 'quid[c] adversaris?' Et ille: 'Num', inquid, 'currui[d] tuo quartam deesse non sentis rotam?'[2] [Sic] interrupta est ęleccio et fit vera antiquorum[e] relacio, quod unius noctis intermissio fiat unius anni dilacio [et illa usque in finem vitae huius pro*longacio. Tempore predicti cesaris monasterium in Hilleslevo[f, 3] a Sclavis combustum est, eductis sanctimonialibus; et eodem die multi ex nostris sunt interfecti][g].

* p. 783.

* fol. 69.

53. (33.) *Equidem ab incepto multum devians tandem revertar, exequias inperatoris succincte[h] perstringens. Cuius corpus cum ad Coloniam veniret, primo susceptum est ab archiepiscopo eiusdem civitatis Heriberto. Ad monasterium sancti Severini post palmas II. feria, ad sanctum [Pantaleonem][i] III[a] defertur feria, ad sanctum Gereonem IIII. die. In cena Domini ad sanctum Petrum portatur, ubi penitentibus more aecclesiastico introductis et indulgentia resolutis animae presentis corporis ab archipresule remissio datur, a consacerdotibus [autem] memoria exposcitur, lacrimabiliter autem a populo supplici impenditur. VI. feria illucescente[k] funus elevatum, ad Aquasgrani sancto perducitur in sabbato; die vero dominica in aecclesia sanctae Mariae semper virginis in medio sepelitur choro. Inpensa ab eo cunctis pietas obnixe oraciones fletusque suasit perducere concrepantes. Dominicae resurrectionis festa, angelorum ac hominum gau-

Mart. 30 -Apr. 1. Apr. 2. Apr. 3. Apr. 4. Apr. 5.

a) tractatans *B, corr. T.* b) *additum a T, postea erasum.* c) qđ *1.* d) *ita V*; curru *B.* e) *ita V;* anquorum *B.* f) hillelleuo *primo T, quod ipse corr.* g) *haec inseruit T in loco antea vacuo relicto.* h) succinte *1.* i) albanum *B, corr. T.* k) illusessente *B.*

1) *De quo v. VIII*, 5. 2) *Nobilitatem generis et propinquam cognationem cum regia gente videtur per quartam rotam intelligere. Haec saltim praerogativa erat Heinrici, de qua Adelboldus cap.* 1. *KIND. Conf. tamen Hirsch, 'Jahrb. Heinr. II.' I, p.* 200 *n.* 3. 3) *Hillersleben inter Wolmirstedt et Neu-Haldensleben.*

(1002). dia communiter gratulabunda, propter fragilitatem[a] convenientium non valuerunt digna veneracione compleri, quia peccatis hoc promerentibus suis agnoverunt pariter vindictam Dei. Acquirat animae istius veniam cum lacrimis, quicumque sit professione [fidelis][b] Deo, quod [is] nostram renovare studuit aecclesiam conatu mentis summo. Percipiat in terra viventium semper adoptatam com*munionem piorum cum bonis Domini indefectivis, qui [semper] studuit misereri miseris.

54. (34.) Maxima pars[c] procerum, qui hiis interfuerunt exequiis, Herimanno duci[1] auxilium promittunt ad regnum acquirendum et tuendum, Heinricum mencientes ad hoc non esse idoneum propter multas causarum qualitates. Longabardi autem audito[d] imperatoris discessu de futuris nil solliciti neque de dignis penitentiae fructibus cupidi Hardwinum[e, 2] sibi in regem elegerunt, destruendi pocius gnarum artis quam regendi, ut in divino iudicio ipsis post claruit huius rei auctoribus. Sed haec posterius exponenda[f] relinquens ab eo incipiam scribere, qui pietate divina et virtute sua omnes[g] adversum se umquam erigentes humiliavit et cervice flexa sibi honorem inpendere coegit. Et hic quintus in ordine, secundus in nomine, notet quinti[h] titulum libri.*

55. (35.) [[Et[i]][3] *quia omne, quod in huius planiciȩ operis asscribendum est, ordinatim ponere nequeo, in consequentibus sensim recolligere equidem non erubesco. Iterantis[k] enim varia vicissitudine fruor, qui rectae semitis[l] ductum nunc ob asperitatem, interdum autem propter ignorantiam flexuosa callium varietate mutat. Unde Miseconis, Poleniorum incliti ducis et in superioribus libris ex magna parte signati, residuum ex*plico factum. Hic a Boemia (966). regione nobilem sibi uxorem senioris Bolizlavi[4] duxerat sororem, quae, sicut sonuit in nomine, aparuit veraciter in re. Dobrawa enim Sclavonice dicebatur, quod Teutonico sermone Bona interpretatur.[5] Namque haec Christo fidelis

*) *Cod.* 2 *ita pergit:* Prologus libri. Quia omnia — residua gesta explicabo *(ita).* Libellus interpositus de quibusdam pretermissis. Miseco dux inclitus a Boemia regione *etc.*

a) *ita V*; fragitatem *B.* b) *ita T*; coram *B.* c) pras *B, corr. T.* d) audita *B.* e) harduuigum *corr. V.* f) expenendo *B.* g) se *add. V.* h) quarti *B, corr. T.* i) et *add. T.* k) itinerantis *V.* l) semite *V.*

1) *Herimanno II. duci Alemanniae* 997—1003, *filio Konradi I. ducis; v. 'Jahrb. Heinr. II.' II,* 25. 2) *Arduinum marchionem Ivreae; v. 'Jahrb. Heinr. II.' I,* 236 *sq.* 3) *Hinc incipit altera huius libri pars, quae in reliqua huius fasciculi parte et in integro fasc.* 11 *postmodum interposito varias res ex temporibus Ottonis III. singillatim insertas continet; cf. I,* 19, *'Neues Archiv' XIV,* 82 *sq.* 4) *Boleslavi II. ducis Bohemiae* 967—999; *a.* 966 *nuptias illas fuisse Ann. Cracov. vetusti et Ann. capituli Cracov. (SS. XIX p.* 577*) tradunt, a.* 965 *Ann. Polon. (ibid. p.* 615*).* 5) Dobry *pol.* = *bonus.*

dum coniugem suum vario gentilitatis errore implicitum esse perspiceret, sedula revolvit angustae mentis deliberacione, qualiter hunc sibi sociaret in fide[a]; omnimodis placare contendit, non propter triformem mundi huius nocivi appetitum, quin pocius propter futurae mercedis[b] laudabilem ac universis fidelibus nimis desiderabilem fructum.]

56. [Haec sponte sua fecit ad tempus male, ut postea diu operari valuisset bene. Namque in quadragesima, quae [con]iuncionem[c] predictam proxima sequebatur, cum a se abstinentia carnis et affliccione corporis sui decimacionem Deo acceptam offerre conaretur, dulci promissione a viro suimet propositum frangere rogatur. Illa autem ea racione consensit, ut alia vice ab eodem exaudiri facilius potuisset. Quidam dicunt, eam in una carnem manducasse quadragesima, alii vero tres. Audisti[d] nunc, lector, delictum eius; *fol. 70'.* modo *considera fructum eligantem piae voluntatis illius. Laboravit enim pro conversione coniugis sui ac exaudita est a benignitate Conditoris sui, cuius infinita bonitate persecutor suimet studiosus resipuit, dum crebro dilectae uxoris ortatu innatae infidelitatis toxicum evomuit et in sacro *p. 784.* *baptismate nevam originalem detersit.[1] Et protinus caput (967). suum et seniorem dilectum membra populi hactenus debilia subsequuntur[e] et nupciali veste recepta inter caeteros Christi adoptivos[f] numerantur. Iordan, primus eorum antistes[2], multum cum eis sudavit, dum eos ad supernae cultum vineae sedulus verbo et opere invitavit. Tunc congratulantur legitime[g] coniugati, predictus mas et nobilis femina, illisque subdita omnis familia gaudet se in Christo nubsisse. Post haec peperit bona mater filium longe sibi degenerem et multarum perniciem genitricum, quem fratris sui nomine Bolizlavi[h] appellavit, hunc inquam, qui in eadem primo latentem maliciam aperuit deindeque in viscera sevit, ut in sequentibus a me manifestum fit.]

57. (36.) [Sed cum mater eiusdem obiret[3], pater eius unam sanctimonialem de monasterio, quod Calva dicitur[4], Thiedrici marchionis filiam, absque canonica auctoritate duxit. Oda fuit nomen eius, et magna erat presumptio illius. Spreverat enim sponsum coelestem, preponens ei virum *fol. 71.* *militarem, quod cunctis aecclesiae rectoribus et maxime antistiti suimet venerabili Hilliwardo displicuit. Sed propter

a) et *add. V.* b) c *add. T.* c) coniunctionem *V.* d) Audistis *D.* e) subsequntur *1.* f) adoptiuuos *D.* g) legime *1.* h) bolizlaum *V.*

1) *A.* 967 *Ann. Crac. vet. et Ann. cap.*, 966 *Ann. Pol. Cf. Roepell, 'Gesch. Polens' I, vierte Beilage, p.* 622—626. 2) *Poznaniensis* 968—972; *v. II,* 22. 3) *A.* 977 *mortuam eam esse Cosmas (SS. IX) tradit.* 4) *Kalbe oppidum ad fluvium Milde situm.*

salutem patriae et corroboracionem pacis necessariae non venit hoc ad discidium, sed reconciliacionis continuae remedium salubre. Namque ab ea Christi servitus omnis augebatur, captivorum multitudo ad patriam reducitur, vinctis catena solvitur reisque carcer aperitur; et ut spero, ei magnitudo perpetrati facinoris a Deo remittitur, cum in ea tantae pietatis dileccio cognoscitur. Legimus autem, quod is frustra Dominum[a] placare studeat, qui inceptae propositum nequiciae omnino prorsus non abiciat. Haec genuit viro suimet tres filios, Miseconem, Suentepulcum et . . .[b. 1], cum magno honore ibi degens usque ad finem viri, accepta cum quibus fuit et proficua de quibus venit.]

992. 58. (37.) [[Sed] anno dominicae incarnationis DCCCCXCII°.[c] regni autem tercii Ottonis . . .* prefatus dux iam senex et febricitans ab exilio hoc ad patriam** transit[2], relinquens regnum suimet plurimis dividendum, quod postea filius eiusdem Bolizlavus[3], noverca et fratribus*** expulsa excecatisque familiaribus suis Odilieno atque Pribuvoio[4], vulpina calliditate contraxit in unum. Hic ut tantum solus dominaretur, ius ac omne fas postposuit. Duxit hic Rigdagi[d] marchionis filiam, postmodum dimittens eam; *et tunc ab Ungaria sumpsit uxorem, de qua habuit filium, Besprim nomine, similiter expellens eam. Tercia fuit Emnildis[e], edita a venerabili seniore Dobremiro[5], quae Christo fidelis ad omne bonum instabilem coniugis sui mentem declinavit et[f] immensa elemosinarum largitate et abstinentia utriusque maculas abluere non desistit. Peperit haec duos filios, Miseconem[6] et alium, quem dilecti senioris sui nomine pater vocavit[7]; filias quoque tres, quarum una est abbatissa, II[a] nupsit Hirimanno comiti[8], tercia filio regis Wlodemiri[9], sicut dicturus sum.]

*) *Hoc loco in* 1. *rasura trium fere litterarum est; item in dextro margine pauca erasa sunt, in inferiore autem addidit N:* X° et VIII. Kal. Iunii. **) caelestem *add.* 2. ***) tribus *add.* 2.

a) domini *D, corr. T.* b) *in cod. 1 et apud A. S. l. l. spatium relictum, quod in priore manus seculi XVII. nomine* Bolizlauum *supplevit.* c) DCCCXCII° *1.* d) *ita T*; ricdagi *D.* e) erminildis *2. A. S.* f) et et *1.*

1) *Tertium hunc Odae filium fuisse Wlodoweium (Wladiwoi) illum, de quo noster agit V,* 23, *primus Palacky, 'Gesch. Böhmens' I,* 252 *suspicatus est.* 2) *Annum* 992 *etiam habent Ann. Hildesh. et Ann. necrol. Fuld.* 3) *Boleslavus I. dux Polonorum* 992—1025. 4) *De nomine cf. Prebi-zlavus infra c.* 64; woj, wojna = *pugna, bellum. Conf. Wladiwoi V,* 23. *Mistuwoi II,* 14. 5) *De nomine cf. IV,* 55 *Dobrawa et VI,* 11 *Iaromir.* 6) *Mieczyslavum II. ducem* 1025—1034. 7) *Ottonem; cf. IX,* 1. *Quem eundem fuisse atque Besprim illum paulo supra dictum Roepell, 'Gesch. Polens' I,* 164 *voluit.* 8) *Ekkihardi marchionis filio; cf. VI,* 33, *VIII,* 11. *Nomen ei fuit Regilinde; v. 'Jahrb. Heinr. II.' I,* 254 *n.* 5, *v. Zeissberg, 'Kriege Heinrichs II. mit Bolesl. v. Polen' Wiener SB. LVII p.* 431. 9) *Suentopulco; v. VIII,* 72.

59. (38.) [Inperatoris autem predicti gratia et hortatu gener Heinrici, ducis Bawariorum, [Waic][1] in regno suimet episcopales cathedras faciens coronam et benediccionem accepit.

Nec sileo quoddam miraculum temporibus prefati cesaris Romae caelitus exortum. Nam cum ducis Herimanni milites monachorum sancti Pauli prata vi sua comprehenderent, suppliciter ab hiis sepe rogati discedere noluerunt. Et continuo nubes variae ascendunt, fulmina micant, terrorem dominicum monstrantes; tonitrus terribilis protinus subsequitur ac ex eorum numero optimos quatuor occidens caeterosque fugans pauperes Christi in [hoc] mundo non esse contemptibiles ostendit. Protector enim est talium mise*ricors Deus et hos honorantes[a] ac in necessitate sua *exaudientes digna retribucione provehit eorumque persecutores aut hic, quod levius habetur, aut in futuro, quod est gravius, punit.]

60. [*Cesaris eiusdem soror, Mahtild nomine, Herimanni comitis palatini filio Ezoni[b] nupsit[2]. Et hoc multis displicuit; sed quia id non valuit emendare legaliter, sustulit hoc unicus frater illius pacienter, dans ei quam plurima, ne vilesceret innata sibi a parentibus summis gloria.

In temporibus suis Conradus, Suevorum ductor egreius[3], (997). ac eiusdem frater Heribertus comes[4] necnon Hodo inclitus marchio[5], pro dolor! morte momentanea depressi[c] sunt. (993). Sigifridus autem predicti marchionis filius in Nova urbe[6], ubi pater suus requiescit, inter monachos diu in eodem habitu conversatus cucullam proiecit, laicalem suscipiens vestem[7]. Qui ab Ekkihardo abbate suo[8] et Gisillero archipresule vocatus ad sinodum Parthenopolim[d] venit et, quam-

a) honerantes *D.* b) ezone *D.* c) *ita V*; depresi *D.* d) parthepolim *1.*

1) Rex Pannoniae *add. Ann. Sax. a.* 999. *Fuit Stephanus I. rex Ungariae* (997—1038), *qui Giselam Heinrici ducis et postmodum regis sororem in matrimonio habuit; cf. 'Jahrb. Heinrichs II.' I,* 299 *sq.* 2) *De quo cf. 'Jahrb. Heinrichs II.' I, Excurs IV (auct. Usinger); Mahthild diem supremum obiit a.* 1025 *Nov.* 4, *Ezzo a.* 1034 *Mai.* 21. 3) *Konradus I. dux Alemanniae* (982—997), *filius Udonis I. comitis* († 949) *et pater Herimanni II. supra commemorati, mortuus est* 997 *Aug.* 20; *cf. W. v. Giesebrecht, 'Deutsche Kaisergesch.'* [5] *I, p.* 669. 4) *Cuius filii infra occurrunt Gevehardus (VIII,* 49*) et Otto (V,* 24, *IX,* 7. 18*).* 5) *Mortuus est teste Necrol. Luneb. Mart.* 13; *quod a.* 993 *accidisse v. Leutsch, 'Markgraf Gero' p.* 136 *probavit.* 6) *München-Nienburg oppido ad confluentem Salae et Bodae sito.* 7) *Cum Hodo in monasterio Nienburgensi a Thietmaro marchione et fratre eius Gerone fundato sepultus sit et Gero Thietmari filius in marchia ei successerit, Sigifridus autem Hodonis filius invitus monachus factus sit, praeterea etiam Geronis nepoti Hodoni nomen fuerit, Hodonem fratrem Thietmari, sed non matrimonio legitimo genitum fuisse suspicor.* 8) *Abbate Nienburgensi* 994—1017; *cf. VIII,* 65.

vis invitus, pristino habitu indutus iudiciali sententia duodecimus ipse sacramentis exsolvit, exemplo unius, qui Romae simili sententia se in conspectu prefati inperatoris purgavit. Patres eorum spirituales plenum super se testimonium habuere; sed iudicibus, ut vereor, corruptis absque omni suimet culpa eosdem perdidere.]

61. (39.) [Memorare *etiam mihi libet Franconis episcopi Wormacensis brevem vitam, qui iuvenis ac omni probitate cluens cesari augusto placuit; et cum eundem suae coniunctum familiaritati in divinis pollere sedulo vidisset, (998). mortuo predictae civitatis antistite Hillibaldo[1], eidem succedere fecit. Qui unum dumtaxat annum sedens in Italia (999). obiit, ibidem sepultus[2].

Vellem libentissime, si umquam fieri potuisset, ut optimorum quorumlibet memoria per inutilium opera meimet manuum presentibus ac posteris quadam novitate accepta floruisset, ut hii omnes, etsi hoc non delectati, pro pietate tamen sua apud Deum omnipotentem recordentur[a] mei. *Agnosco enim memet ipsum, et minus, quam debeo, ac in baculi fragilitate harundinei[b] nil prorsus confidens iustis suffragatoribus me peccatorem supplex committo.]

(999). 62. [Voluit quoque imperator[c] capellanos suimet Herponem de Halverstidi ac Racônem de Bremun episcopali gradu sublimare; et hiis in lecto ob infirmitatem validam iacentibus pastoralem baculum dedit, sed uterque sine sacerdotali uncione discescit[3]. Quid vero de hoc dicere possim, ignoro, cum numquam de talibus aliquid legi vel etiam audivi. Cognitor omnium Deus haec solus ordinavit et scire potest.

(40.) *Hii duo, quamvis pii, tamen inter episcopos non debent asscribi, quia in benedictione hiis consortes non valuerunt effici. Razo[d] autem iussu dilecti senioris sui ossa supra dicti papae Benedicti, sicut ipse prelocutus est, de Hammaburg Romam reduxit. Namque pater venerabilis, domnus inquam apostolicus, dum in exilio esset in Christi servitio studiosus cumque adhuc aquilonaris haec pars optata pace gauderet: 'Hic,' inquit, 'fragile corpus meum debet resolvi; et post haec omnis[e] ista regio gentili gladio desolanda ferisque inhabitanda relinquitur, et ante translationem meam

a) recordarentur *D.* b) harundei *1.* c) impator *primo T, quod ipse corr.* d) Raco *C, corr. T.* e) 1 *add. T.*

1) *Qui sedit* 979—998. 2) *A.* 999 *Aug.* 27; *cf. Vitam Burchardi episcopi Worm.* (1000—1025), *qui frater Franconis fuit (SS. IV,* 829—846*).* 999 *Aug.* 28 *exhibent Ann. necrol. Fuld.* 3) *Erpo Franconis successor electus iam tertio die, Razo in itinere ordinationis accipiendae causa ad imperatorem suscepto Curiae eodem anno mortuus est. Cui Burchardus successit; cf. Vitam eiusdem l. c.*

[non videbit] indigena pacem firmam. Quandocumque vero domi resideo, apostolica intercessione paganos quiescere spero.']

63. (41.) [In tempore prefati cesaris multi obiere pii, quorum vitam ignoro ac propterea de hiis sileo. De quorum numero quaedam cometissa, nomine Cristina[a], predii suimet, quod in Stuwi[b] civitate[1] habuit, magnam partem sancto tradidit Mauricio in Magadaburg. Haec vitae huius celerem cursum [cum] in Christo vivens pertransiret, VIII. Id. Marcii[2] ad diu optati thalamum sponsi gaudens venit; quod Gisilero archipresuli[c] [tunc] Parthenopolitano *in Quidilingeburg tunc moranti sic manifestatum est. Apparuit ei quidam vir, dicens ei: 'Scisne, quod omnis milicia caelestis exercitus se preparat ad adventum Christo fidelis animae ac ad condignam susceptionem talis sponsae? Iam enim venit ad remuncrationem atque ad aeternae mansionis beatam spem.' Qui cum evigilaret, Waltherdo tunc preposito primitus innotuit; et cum is *venerabilem matronam ex hac luce ęadem nocte, qua haec visa sunt, migrasse mox audiret, seniori refert et visionem suam dixit esse completam. Haec bona quaeque conscientiae tegens secreto suae fuit caeteris matronibus[d], quae apud modernos[e] sunt, longe dissimilis, quarum magna pars menbratim* iniuste circumcincta, quod venale habet in se, cunctis amatoribus ostendit aperte. Cumque sit in hiis abhominatio Dei et dedecus seculi, absque omni pudore coram procedit** speculum tocius populi. Turpe est ac nimis miserabile, quod peccator unusquisque non vult delitescere[f], sed ad irrisionem bonis et ad exemplum malis presumit procedere.]

Mart. 8. — cf. Pers. I, 3.

64. (42.) [In diebus illis nupsit Mahtild sanctimonialis, filia Thiederici[g] marchionis, cuidam Sclawo, nomine Prebizlavo[3]. [Quae post] a Brennebrugiensis[h] iniusto provi*sore civitatis Boliliuto[i, 4] capta in tantum constricta est, ut neque dominicam nativitatem nec aliam sollempnitatem vel ieiunio congruenti prevenire vel festivis celebrare gaudiis potuisset. Ubi quendam puerum genuit, quem lugubriter educavit, posteaque tantae solutionem miseriae [et abbaciam

*) *pro* iniuste — cunctis *haec exhibet* 2: inhonesta circumcincta turpitudinem suam, quasi eam venalem habeat, cunctis.

**) procedit et, unde verecundari deberet, irreverenter in spectaculum totius populi ponit 2.

a) cristana *C, deleto* a *T superscripsit* i; *deinde radendo alqs. corr.* cristina. b) stuui *C,* v *add. T.* c) archipresule *C.* d) matronis *V.* e) modernas *C, corr. T.* f) *ita V;* delitiscere *C.* g) *prius* e *erasum 1.* h) brandebvrgensis *V.* i) *ita 1, neque quisquam mutavit;* bolibuto *L.*

1) *Stoeben villa Thuringica non procul a Camburgo ad Salam. URS.* 2) *Ex Necrol. Merseb., ut videtur.* 3) *De nomine cf. IV,* 58 Pribuvoius *et IV,* 45 Boleslavus. 4) *De quo cf. supra IV,* 22.

in Magadaburg] [1] indigna percepit. Cuius vir [antea][a] a confratribus geminis Ugione ac Ufficone V. Kal. Ianuarii occubuit [2]. Huius frater, Liudulfus nomine, deposito clericatu arma sumens ultricia multum nocuit nostris, captus autem a cesare iterum restitutus est gradui pristino.]

Dec. 28 (30).

65. (43.) [In temporibus predicti caesaris fuit in urbe Parthenopolitana quidam decanus, Hepo nomine, hilaris homo et valde utilis in monasterio et maxime in choro. Qui cum iam senex et in cunctis actibus suis maturus esset, paralisi subito percussus obmutuit; sed summi auxilio medici psalmos optime potuit cum confratribus canere; ad caetera vero parum valuit asspirare. Et in hac mirabili re laudanda virtus Christi cognoscitur, quae servienti[b] sibi fideliter vires suggerere in multis approbatur. Sed cum venerabilis pater in relicto habitu monachico se nimis peccasse facta confessione [tunc] in*gemuisset idque ortatu fratrum in receptione eiusdem emendare voluisset, non longe post Nonas Ian. [3] obiit, sepultus ad sanctum[c] Iohannem cum caeteris confratribus, cum quibus vivere deberet, si sic humana fragilitate fieri posset.]

* fol. 74'. — Ian. 5.

66. [Predictae autem custos ecclesiae Ekkihardus, cognomine Rufus, arte grammaticus et tunc magister scolae, cum in una dierum altare magnum et aureum gemmisque optimoque ornatum electro, si aliquid in eo deesset, considerare voluisset, ex inproviso ab eodem deprimitur; et ex hac collisione tardatus pecuniam suimet diu congregatam larga manu distribuendam Waltherdo commisit preposito et post paucos dies II. Non. Septembris spiritum fidelem exalavit [4]. Quem non in aliqua re accuso; sed hoc veraciter scio, quod, si quis sanctum offendit Mauricium, dampni subsequentis[d] non ignoret periculum. *Huius thesaurum quidam iuvenis instinctu[e] diabolico cum nocte tenebrosa furari voluisset in primoque aditu trepidare incipiens desistere iam studuisset, ut ipse post retulit, vocem quandam ad haec audacter[f] agenda exortantem audivit. Sed ille miser sumpta ibidem corona celeriter in ipsa est captus[g] fractisque cruribus rotae superpositus.]

Sept. 4. — * man. T.

67. (44.) [*Nec lateat te lectorem cuiusdam fratris mei constantia Huswardi; ad quem iuxta [me tunc] dormientem

* fol. 75, man. C.

a) *ita T; post* hęc *C.* b) servientibus *C.* c) sanctam *C.* d) dampnis sequentis *C, corr. T.* e) institu *primo T, postea idem add.* nc. f) fiducialiter *primo T scripserat, postea idem corr.* audacter. g) ecclesia *add. A. S. a. 999.*

1) *Abbatiam S. Laurentii in nova urbe Magdeburg, cui antea Brigida, libro primo memorata, praefuerat. KIND.* 2) *Necrol. Luneb.* 3. *Kal. Ian.:* Prebeszlaus frater noster. 3) *I. e.* non longe post, scil. Nonis Ian.; *Necrol. Magd. Ian.* 5. 4) *Inter annos* 995—1002; *cf. supra c.* 24. *Diem habent Necr. Mers. et Magd.*

cum diabolus, insidiator noster callidus, in nocte crebro accederet ac prope eum iacendi locum frustra peteret, ad ultimum, ut sibi pro accipienda mercede voluisset servire, suppliciter rogavit. At ille pius votique non inmemor dominici, ut promissum sibi premium inprimis ostenderet posteaque responsum suimet perciperet, postulavit. Tunc is: 'Consimili,' infit, 'bravio[1], quo meum in occidente nuper ditavi ministrum, te mihi consensurum remunerabo.' Auditis tali- * p. 787. bus alloquiis pres*biter hic venerandus, ut sepe antea consueverat, signo sanctae crucis et increpacionibus asperis hunc effugavit; cumque in occiduis partibus quendam clericum ob criminis sui magnitudinem laqueo suspensum esse conperiret, nobis omnibus et antecedens [ac] consequens intimavit. Et mirum est, cum omni dominica die ad dormitorium [illud] Christi crux vera portaretur, ille malignus * fol. 74'. * fol. 75'. talia facere est ausus. *In illo itaque anno predictus frater, victor, ut spero, effectus ac de commissis penitentia ductus, VII. Kal. Martii[2] seculare periculum evasit. Febr. 23. Quem agonizantem mater sua, Berhta nomine, [iam] decrepita consolatur, geminum patienter ferens dolorem. Namque tunc erat annua dies filii suimet Bevonis, optimi militis, cui prius oculos abstulit marchio Ekkihardus.]

68. (45.) [Nec taceam Merquardi visionem confratris nostri. Hic, ut ipse mihi gemens retulit, ductus est in cimiterium commune, ubi sepulchrum nimis incensum vidit, et a ductore suo sic allocutus est: 'In hanc ardentem tu debes cito proici foveam; et Rodulfus te sequi deberet, ni modo in limine Ludgeri[a] conversus staret.' Ambo enim hii fuerant monachi in monasterio confessoris predicti, qui locum hunc, Helmanstidi [vocatum][3], proprietate[b] sua construxit *man. T.* tempore Karoli imperatoris magni, frater Hildigrimi, Cathelauensis episcopi sanctaeque Halverstedensis aecclesiae rec- Ann. Quedl. toris primi, quam tenuit XL et VII [annos], discedens ab hoc seculo, regnante tunc Luduvico imperatore pio, dominicae incarn. DCCCXXVII° anno[4]. Liuderus[c] autem primus 827. Mirmingerdęvordensis aeclesiae pastor a Carolo caesare *fol. 75, man. C.* * fol. 76. effectus est *et optime ordinata suimet parrochia et loco Wirdunun[5] ex propriis constructo inpensis anno dominicae [incarnationis][d] DCCCVIII° premium caeleste recepit[6]. Post 808(809).

a) g *add. T.* b) pietate *C, corr. T.* c) Liudigerus *V.* d) *deest in codd.*

1) *I. e. brabeo, praemio. L.* 2) *Necrol. Magd.* 3) *Helmstedt oppidum.* 4) *Ex Ann. Quedl.* 781 *et* 827. *Catalaunensi episcopatui Hildegrimus praefuit c.* 804—809, *Halberstadensi* 809—827; *cf. Abel, 'Karl d. Gr.' I, p.* 290 *sq.* 5) *Werden ad fluvium Ruhr prope Essen.* 6) *Ex Ann. Quedl. a.* 809.

quem predictus imperator* nil nisi quinos vixerat annos, emittens spiritum V. Kal. Febr.**, LXX° primo etatis suae anno, regni autem XLVII°, imperii vero XIIII[1]. Predictus autem presbiter in[a] hoc anno, quo haec vidit, habitum [resumere[b]] pristinum et obedientiam vovit et non longe post XVIII. Kal. Mai obiit[2]. Haec quae de confratribus meis dixi[c] non arguendo, set potius, ut cauti simus et bonos imitaturi, obsecrando locutus sum.]

814 Ian. 28. — Apr. 14(15).

69. (46.) [Regnante tertio Ottone Albi[3], filius Guncelini[d.4], a satellite suo in quadam silva ob inutilem causam occisus est. Cuius comitatum cum beneficio iuxta Mildam iacenti Gisilerus archipresul accepit. Huius camerarius et confrater meus Gunterius[e], mortuo Dodone Asanbruniensis aecclesiae episcopo[5], carus imperatori et sepe fideliter serviens, Italiam venit. Cumque ibidem clementer susciperetur et in omnibus exaudiretur, in sequenti nocte vidit Christi martires Crispinum atque Crispinianum ad se venientes et, si suum vellet accipere episcopatum, [interrogantes]. Quibus cum respon*deret: 'Si Deus vult et vobis placet,' perfixus est ab hiis duabus hastis; et [mox] evigilans nullatenus per semet ipsum potuit exurgere. Crastino autem caesar ut eius infirmitatem comperit, fidele promissum[f] complevit. Post haec idem convalescens domum rediit acceptaque consecratione cum magno dolore vixit pene IIII annos[6], VIII. Kal. Decembris[7] haec mutans temporalia in aeternaliter manentia. Nescio, si quid[g] Deo vel sanctis martyribus suis in eo displicebat. Hoc vidi et de caeteris audivi, quod vir iustus et bene timoratus fuit, mitis et castus et, sicut hii, cum quibus modo requiescit, asserunt, plurimum nunc valere aput Deum, ut signis probatur in multis. Ego hoc veraciter scio, quod reum non bis vindicat Deus in id ipsum.]

(996). — * fol. 76 — Nov. 24. (998).

70. (47.) [*Predictorum vero reverenciam martirum in libris antiquioribus satis lucentem, lector, ut a me cognoscas, unam rem profero, quam frater meus Brun, in nova educatus Corbeia et eiusdem altaris servus, de priorum relatu

* man.

*) Karolus sanctus *add. V.*

**) in octavo Agnetis *add. V; idem in margine:* Translatio sancti Karoli est VI. Kal. Augusti.

a) an hoc *C, quod ex duplicatione vocis* anno *a scriba male auditae ortum esse apparet;* in *corr. T.* b) *in loco vacuo add. T.* c) dix̄ *C, corr. T.* d) guncelino ab *C.* e) i *erasum 1.* f) promisum *1.* g) qđ *1.*

1) *Ex Ann. Quedl. a.* 814. 2) *Necrol. Mers. et Magd. Apr.* 15. 3) *Fortasse Aluui dictus in Necr. Mers. Dec.* 17. *L.* 4) *Guntherii marchionis* († 982), *ut videtur.* 5) *Qui sederat* 978—996; *cf. Erhard, 'Regesta histor. Westf.' I.* 6) *Maior fides Annalibus necr. Fuld. habenda est, qui eum a.* 998 *mortuum esse referunt.* 7) *Necrol. Mers. et Magd.*

suorum mihi indicavit. Tempore predicti abbatis Liudulfi[1] in omnibus bonis admodum memorandi erat quidam iuvenis confrater suus et regularis monachus; qui cum in sibi commisso tunc moratus officio supranominatorum reliquias martirum solito more secum *veheret incurioseque tractaret, persensit in poena celeriter subsequenti, quod peccavit in martires *Christi. Namque moritur carnaliter, qui sanctis Dei servire neglexit spiritualiter. Et*) ut hoc predicto abbati innotescerent[a], ante ianuas aecclesiae exeunti illo[b] nocte obviaverunt. Quos ut primum aspexit, timore magno perculsus substitit silentiumque servavit. Cui protinus talia dicunt: 'Cur non interrogas, pater, qui simus vel ob quam rem huc venissemus?' Qui cum retulisset eis, quod non auderet, audivit mox ab illis nomen eorum et causam et quod hoc inultum non relinqueretur. Discedentibus autem hiis, abbas confratribus suis haec indicavit dicens: 'Mortuus est ille iuvenis, qui in nostra nunc erat obedientia, de incustodita[c] sanctorum, quos secum habuit, reverentia. Heu mihi talia umquam consentienti!' [Et] non longe post venit nuncius, qui haec vera esse affirmaret et corpus [eiusdem] adduci intimaret.]

71. [Venerabilis autem vir nec huic obviam exire[d] voluit nec fratres more solito illud suscipere sinit; sed iratus ad truncum[e] talia fatur: 'Quare tu proterve eos, qui cum unigenito[f] Dei vivi filio cum honore *habentur magno, neglegenter tecum ducere vel post tale facinus huc ausus es *absque supplici interventu ullatenus venire?' *Decanus[g] autem defunctum fratrem pro possibilitate sua excusans tale a patre suo responsum accepit: 'Mi frater amate, scis, quae servus ad oculum in tuo conspectu îs egerit; quid vero absentialiter fecerit, ignoras; ego autem optime perpendo**), qui hunc in tormentis gravibus nunc intellego. Et modo nostrorum intercessionem patronorum supplex peto, ut per hos divina pietas mihi innotescat, quando ei a se laxato mihi liceat peccatori absolutionem facere et communionem dare. Asperum nimis est eculeo[h] recalcitare et hominibus indecens irata maiestate indulgentiam exhibere.' Post hanc vocem pius abba ad oratorium, speciale suimet in rebus anxiis asilum, nudis pedibus venit et more solito in se et aliis humanam

*) ipsi martyres sancti *add.* 2, *A. S.*
**) et intime ingemisco *add.* 2, *A. S.*

a) et notescerent *E, corr. T.* b) illi *V.* c) inta *E, quod correxit T superscripto* custodi. *Hinc V effecit:* de neglecta custodia s. q. s. h. et r.; *A. S. a. 990 habet:* ob incustoditam s. q. s. h. reverentiam. d) exhire *E,* h *puncto deletum.* e) tractum *E, corr. T*; truncum corporis 2, *A. S. l. l.* f) unigenitus *E, corr. T.* g) haec *scripsit D, sed non prius quam fol. 184'–191.* h) aculeo 2. *A. S. l. l.*

1) *V. supra II,* 18; *III,* 3. 9.

fragilitatem deflens placavit Deum et solvit reum; et protinus cum multis gratiarum accionibus exsurgens divina potestate coram fratribus cunctis defuncto crimen remisit et corpori aeclesiae communionem ac sepulturae dedit.]

72. (48.) [Nunc, lector, audisti de contemptu sanctorum gravem poenam; modo accipies de amore continuo salubrem medicinam. Fuit olim sub tempore Godescalki[a] *abbatis[1] quidam monachus nomine Alvricus, cui in capite [suo] multum nocuit migranea, quae duplex est, aut ex gutta aut ex vermibus.* Sed cum eundem iam poene deficientem confratres custodirent, casu accidit, ut singulariter egredientes hunc dumtaxat solum relinquerent. Tunc e cloaca egressi sunt demones, libros speciales in manibus habentes eorumque[b] lectione gravi infirmum de suis actionibus inscriptis in vanum terrentes. Namque inclitus Christi martir Vitus ilico ingressus eisdem[c] fugam manu indixit et iuxta eum stans consolatur eum et, quis esset, protinus ei intimavit ac data benedictione surgere eum iussit et haec mandata predicto abbati celeriter deferre: *'Videsis[d], ut tot ammoniciones nostras sic incuriose non accipias, ne in posterum vacua lamentacione gemas. Pro vero enim assero tibi, si amplius inobediens mihi eris, a Deo contempneris et [te][e] adhuc superstite alium in tua sede dominum videbis.'** Haec, ut puer[f] sanctus per monachum egrotantem prenotavit, abbas neglegens[g] postea persensit[2]. Inde bonorum crebros hortatus hominum servare, consilium nimis est salubre; quanto magis horum, qui merito suimet inter filios Dei feliciter *conputati voluntatem eius sciunt in

* *fol.* — * *man.* * *fol.* — * *fol.* 78 *p.* 78

*) *Sequentia ita exhibet* 2., *cum quo A. S. a.* 891 *convenit:* Cui pro remedio ostensum est a quibusdam, ut secari in capite debuisset, quod et factum est, sed de die in diem dolor augebatur in tantum, ut iam desperaret. Sed — casu accidit ut singuli e. h. d. s. iacentem r. Tunc e cloaca vidit septem demones teterrimos procedere. Sex eorum singuli portabant in manibus sex libros, id est omnes XXXVI. Septimus vero immense magnitudinis volumen gestabat et sedens lectione eius gravi infirmum de suis actionibus, que ab infancia vel cogitando vel loquendo vel operando usque in eam horam umquam gesserat, in vanum terrebat. Preciosus namque martir Vitus, veste fulgida indutus, vultu angelico conspicuus, e templo celle, in qua eger iacebat, contiguo procedens ingreditur et inmunde turbe fugam manu indixit.

**) *Codex* 2 *pergit:*

Dixerat hec astans et mox disparuit infans.

Hec autem ut preciosus martir, puer inquam Vitus, p. m. e. denunciavit, a. n. p. p. Nam ei adhuc viventi suppositus est ipsius rogatu venerabilis abbas Bovo, vir omni laude dignissimus. Hinc igitur bonorum c. h. h.

a) c *erasum 1.* b) que *erasum 1.* c) easdem *D.* d) sis *erasum 1.* e) *add. V.* f) vir *C;* puer *T.* g) negligens *radendo alqs. corr.*

1) *Corbeiensis* 890—900. † 913. 2) *Depositus enim est a.* 900.

eventu[a] futurorum. Quicumque temerarius sapienti non innititur consilio, videbit, quis[b] sit in semet ipso. De talibus plurima habemus exempla, quae imitatores suos ad elaboratum perducunt bravium, cum veniunt ultima.]

73. (49.) [Augusto sepe memorato Gisillerus archipresul multum carus fuit, quod Ekkihardum marchionem primo latenter momordit posteaque paululum emersit, cum hunc in omnibus sibi priorem esse non sine gravi dolore persensit. Interim predicti comitis* subditi quoddam furtum in oppido Goresin dicto [1] fecere, quod nostri protinus inultum non reliquere. Namque eos coram suis comprovincialibus accusatos laqueo suspenderunt, quia hoc prefato seniori, ut iustum erat, innotescere non noverunt. Ob hoc furor comitis nondum extinctus accenditur[c], et miles eiusdem haec ad vindicanda armari iubetur. Rambaldus[d] ab eo unice dilectus collecta multitudine grandi predictam circumdedit villam virosque omnes cum bonis, que possederant, capiens secum abduxit ad urbem suam. Nec ullum ex hiis solverat, nisi quem precium grave postea *redimerat. Qualiter autem tale facinus reconciliaretur, nostros id mihi conquerentes cum interrogarem, nullam subsequi emendationem ab hiis audivi et graviter ingemui. Si in hac provincia aliquid valeret lex divina, non sic insaniret secularis potencia[e]. Dico enim presentibus atque futuris, quod non potest haec causa senescere vel sine sacerdotali districcione finiri legitime. Unusquisque potest, in quantum velit, tacere, sed successori suo indiscussam racionem nequaquam valet abalienare; et in quocumque loco[f] aliquid[g] tale oritur, ibi canonica auctoritate finitur. Si consentiret[h] voluntas coepiscoporum, sicut legitur in actibus apostolorum, non sic corroboraretur pertinax presumpcio iniquorum. Cum aliquis ex numero illorum recte inpugnatur, ab alio, quolibetcumque id fieri potest modo, defenditur[i]; et non est hoc excusacio, set ad multum deteriora quaedam iniusta sibique in posterum nocens confortatio. Ergo redeant ad unanimitatem, qui fideliter credant in unitatem, ut eo fortius confundant venenatam perversorum conspirationem. Et haec dicta sufficiant.]

74. (50.) [Nunc *autem de quodam confratre[k] meo, nomine Conrado, pauca loquar, ne[l] sit apud me in aliqua

*) ek (= Ekkihardi) *add. V.*

a) ineum tufuterorum *C, corr. V.* b) qis *1.* c) acenditur *1.* d) ramboldus *radendo alqs. corr.* e) potentencia *1.* f) loca *C.* g) aliqđ. h) sicsentiret *C*; si ĉsentiret *corr. V*; si consentiret *2.* i) descenditur *C, corr. V*; *cod. 2 vero ita hunc locum emendare studuit:* impugnatur ab aliquo episcoporum, quocumque modo id fieri possit, ab aliis condescenditur illi, et hoc non est compassio sed etc. k) confre *C*, confre *corr. V.* l) ni *1.*

1) *Gr.-Görschen prope Lützen.*

oblivione, qui proximos suimet dilexit divina iussione. Hic archiepiscopi Geronis[1] avunculus fuit, et ad peragendam iugem Christi servitutem[a], ut in homine potest fieri, voluntas atque efficacia in eo pariter convenit. Audivi namque ab eodem sepissime, quod, postquam aliquid cantando vel legendo publice conplevit, iterum se id facturum studiosus optavit. Numquam inobediens prepositis suimet erat, sed eos caritate continua[b] cum ceteris confratribus subiugaverat. Sed tam venerabilis persona caesari predicto ubi primo fit nota, mox ab illo efficitur amata propinquitatique suimet coniuncta. Hunc, ne dignitatem optatam et ab augusto sibi propositam perciperet, mors inmatura inpedit eundemque ab hac luce[c] V. Kal. Septembr.[2] abstulit. Hic genitus in Saxonia pausat in Italia, quem filium spiritualem flet Parthenopolis inclita.]

Aug. 28.

75. (51.) [Quam egreios proceres in hac urbe vidi, quorum laudabilem vitam pro debito nec sum imitatus neque memoriam eorum post solutionem carnis *assequutus. Heu me misero[d]! qui tot tantisque immerito sum coniunctus in fraternitate, sed longe dissimilis existo in condigna conversacione. Ego in peccatis iam pene mortuus, ut spero, vivam in lucido conspectu Dei eorundem meritis refocilatus; quia etsi in hoc seculo parum boni operatus sum, tamen defunctorum semper memor sum. Voluntas mea interdum bona est; sed quia eidem vires aptas suggerere[e] non studeo, parum prodest. Semper me accuso, sed sicut debui reatum non solvo; sumque ideo in omnibus corrigibilis[f], quia me non converto ad eum, qui est super omnia laudabilis. *Agnosce*, lector, *procerem*[g], et videbis in me parvum homuntionem, maxilla deformem leva et latere *eodem, quia hinc olim erupit semper turgescens[h] fistula. Nasus in puericia fractus ridiculum de me facit. Idque totum nil questus essem, si interius aliquid splendescerem. Nunc sum miser, nimis iracundus et ad meliora inflexibilis, invidus, subsannans alios, ipse deridendus, nulli pro debito parcens, *glutto* et simulator, avarus[i] et detractor et, ut haec *convicia merito illata concludam, peior sum, quam possit dici vel ullatenus estimari[i]. Unicuique sit fas non solum muttire[k], quin pocius in aperto[l], quia peccator sum, dicere, et post correptionem fraternam congruit suppliciter orare. Multi a populo laudantur, nisi pauca res eis obstaret, quod inter optimos haberentur; et

Iuv. Sat. VIII, 26.

Pers. Sat. V, 112.

* fol.

* p. 7 fol. 81

* fol.

a) *ita V*; servitem *C*. b) continuo *C*, *corr. T*. c) lucē *1*. d) miserum *V*. e) *ita V*; suggere *C*. f) incorrigibilis *2*. g) proceritatem *V*. h) *ita V*; turgencens *C*. i) *verba* avarus — estimari *in 1. erasa sunt; exstant tamen in cod. 2; ubi ad finem legitur:* q. d. p. v. estimari. k) mutture *C*, *correxisse T videtur*. l) apto *C*; apte *V*.

1) *Magdeburgensis* 1012—1023; *cuius parentes Dedi de Wodeneswege et Eilicam fuisse Ann. Saxo a.* 1023 *et Gesta arch. Magd. c.* 18 *ex antiquiore quodam fonte referunt.* 2) *Necrol. Magd.*

quia verum est, hominibus de perfectione iusta nimis deesse, quid[a] prodest de inferioribus hiis tale quid[a] promulgare? Omnis laus in fine canitur et mortalis conversacio igne probatur.*]

*Heinricus scandit, postquam puerilia vicit,
Ardua virtutum cretus[b] de stemmate regum.
Huic pater Heinricus dux et genitrix erat eius
Gisla, suis meritis aequans vestigia regis
5 Conradi patris, Burgundia regna tenentis.
Nutrit preclarum Wolfgangus presul[1] alumnum,
Qui sequitur dominum toto conamine Christum.
Postque necem patris ductor successit[2] herilis
Eius et imperium longe spectat quoque clavum[3].
*T. 10 [Maxima[c] pars regni Sclavo vastata crudeli
Multum laetatur, quod ab huius pace potitur
Sedibus optatis iustoque[4], rapacibus altis[5] — Verg. Aen. VI, 203.
Prorsus depulsis ac dira lege sedatis.
Inflatos omnes contra se deprimit hostes,
15 Demulcens socios iocundo famine cunctos[d].
Si quo deliquit modicum, statim resipiscit
Fructibus ac dignis curabat vulnera carnis.
Utilis aecclesiae cunctis miseratur ubique.
Mersburg, si scires huius pia vota, sitires
20 Adventum tanti rectoris et inclita Christi
Munera laudares condignaque premia ferres.]**

LIBER V.

1. (1.) *Largifluus divinae pietatis respectus, humanae necessitati non nostri merito, sed suae miserationis munere gratuito superhabundans, fidelium corda suorum ad laudis amorem suae et ad referendas ei grates accendit ac me, stultum ingenio, prepeditum eloquio ac in omnibus neglegentem[e] et nimis ociosum, bonos[f] in hoc imitari compellit. *Magnus*[g] *est enim Deus,* ut Davit testatur, *et laudabilis valde;* — Psalm. 95,4.

*) *In hac pagina, cuius dimidia pars inferior vacua relicta est, manus aliqua posterior s. XI. a ceteris omnibus, ut videtur, diversa haec adiecit, quae postea erasa sunt:* Uirgo singularis, inter omnes mitis, nos culpis solutos mites fac et iustos.
Incipit prologus lib. quinti *add.* 2.

**) Inc. lib. quintus 2.

a) qđ *1.* b) natus *V.* c) *versus tres, qui proximi sequuntur, in rasura leguntur, unde apparet haec esse postea inserta.* d) cuntos *primo T, quod ipse correxit.* e) negligentem *radendo alqs corr.* f) bonis *A, corr. T.* g) Maguum *A, corr. T.*

1) *Ratisbonensis* 972 — 994. 2) *In ducatu Bavariae a.* 995. *L.* 3) *I. e. gubernaculum regni. L.* 4) *I. e. iustitia. L.* 5) *Hominibus superbis et rapacibus. L.*

2. Macc. 7, 28. *cuius sapienciae numerus non invenitur ullus, qua omnia ex nichilo creavit hominemque solum dumtaxat conformavit.* Qui dum talia inmemor beneficiorum[a] non perpendit, iumentum in suo stercore conputrescens iuste apellatur. Sed quicumque hoc verbum *gnoti seaucton*[b], in superliminaribus templi antiquitus notatum, intra se memoriter retinere omniaque, *quae in verbis seu operibus facienda sunt, in nomine Domini,* ut sanctus ammonet Paulus, satagit inplere, ille est, qui a patre Deo in filium optatus *denario,* quamvis tarde veniat, remuneratur *diurno.* Haec ego considerans, quia retributione condigna sanctae Trinitati *et individuae unitati respondere nullatenus valeo, sancti Iohannis baptistae intercessionem, *ut corde et corpore ad hoc idoneus reddar, supplex efflagito.

(Macrob. Saturn. I, 6. — Coloss. 3, 17. — Matth. 20, 2.)

2. De temporibus autem hiis, in quibus respexit Deus aecclesiam nostram obprobriumque eius auferre dignatus est, laeciori mente et laciori stilo scribere pietatemque ducis Heinrici summa preordinacione[c] in regnum electi conor retegere. De quo post mortem imperatoris cuidam venerando patri revelacione divina sic dictum est: 'Recordaris, frater, qualiter cecinit populus: *Deo nolente voluit dux Heinricus regnare?* nunc autem debet Heinricus [divina predestinacione] regni curam providere.' Omnia, quae ad divina vel humana pertinebant, hunc pre caeteris[d] sibi tunc contemporalibus, nollent, vellent, ad regnum promovebant. Sed quis ex nostra regione ei obesset scrupulus, paucis iam prescribens, occidentalium iniquam presumpcionem neque consilio neque prudentia neque fortitudine contra Deum valentem enucleabo.

(cf. Prov. 21, 30.)

1002. 3. (2.) Herimannus[e], Alamanniae et Alsaciae dux, timoratus et humilis homo, a multis, quibus lenitas eius placuit, seductus contra Heinricum se armavit[1]. Theodericus vero Liuthariorum[f] dux[2], vir sapiens et militaris, quo se pars populi maior et melior inclinaret, securus expec*tabat. Interim patruus meus, de quo superius memoravi[3], profectus occulte ad Bavanberg cum avunculo suo Ricberto[4], quem a comitatu suo imperator deposuit Liudgeroque[5] Arnulfi presulis[6] militi dedit, gratiam ducis[7] ac spem retinendi et augendi benificii, quamquam[g] servato adhuc sacramento manus eidem non

a) *ita V;* beiciorum *A.* b) gnotis eaucton *1.* c) diuina predestinacione *A, corr. T.* d) cetęris *1.* e) i *erasum 1. saepius.* f) luth. *radendo alqs corr. 1.* g) quam *1;* quamvis *A. S. a. 1002.*

1) *Conf. supra IV,* 54. 2) *Thiedricus I., filius Friderici I.* († 978), *dux Lotharingiae superioris* (978—1027). 3) *Marchio Liutharius; v. supra IV,* 38. 39. 52. 4) *Filio Brunonis comitis Arneburgensis, de quo v. Hirsch, 'Jahrb.' I,* 455—56, *'Neue Mittheil.' XVII,* 38—40. 5) *Qui in charta a.* 1022 *Dec.* 5 *(Stumpf* 1795*) comes in pagis Derlingowe et Harthegowe occurrit.* 6) *Halberstadensis* 996—1023. 7) *Sc. Heinrici.*

applicuit[1], tamen cum sui nepotis Heinrici[2] auxilio adeptus[a]. 1002.
Huius consilio dux quendam militem ad civitatem, quae Werlu dicitur, ad neptes suas, consorores Sophyam et Ethelheidam[3], et ad omnes, qui tunc ibi convenerunt, regni primates[b] misit. Qui omnibus in unum collectis legationem suam aperuit auxiliantibusque domino suimet ad regnum bona plurima promisit. Cui mox a maxima multitudine vox una respondit, Heinricum Christi adiutorio et iure hereditario regnaturum; se paratos[c] ad omnia, quae sibi umquam scirent esse voluntaria. Hocque dextris manibus elevatis affirmatur.

4. (3.) Ekkihardus cum suis, quia presens non erat, simulata tunc paciencia hoc pertulit, quia quicquid peccatur a multis, ut scriptura testatur, inultum est. Vespere autem iam facto, cum prefatis dominis* in magna domu[d] sedilia *auleis ornata et mensa esset variis cibis referta, Ekkihardus eandem preoccupans cum Arnulfo episcopo et Bernhardo duce ibi epulatur. *Ante ruinam enim exaltabitur cor et ante gloriam humiliabitur.* Quod mentem consororum prius tristem caeterosque complures, qui interfuere, multum commovit; renovaturque in eundem odium diu celatum, sed cito, pro dolor! finiturum. Namque cum predictus marchio omnia aliter, quam [um]quam[e] speraret, ibi provenire prospexisset, optimum duxit, ut occidentales visendo regiones Herimannum ducem cum caeteris optimatibus de rei publice suique commoditate alloqueretur. Salutatis postera die suis familiaribus inimicisque caute notatis cum Bernwardo[f] antistite[g] Hillinishem[h] venit, ubi ut rex suscipitur honorificeque habetur.

fol. 83. — Prov. 18, 12.

5. Deinde ad Pathelbrunnan[i] pergens clausas invenit portas et iussu venerabilis Retharii presulis[4] intromissus primo ecclesiam causa oracionis intrat postque ad domum, ubi episcopus cenabat, veniens caritative susceptus est. Ibi tunc interdictum[k] est huic, quod colloquium in Diusburg[5], cuius gratia huc venerat, fieri nullo modo potuisset. Insuper animadvertit, *multum displicere antistiti[l] de incepto eius inconvenienti. Et propter hoc abiens, cum ad Northeim, Sigifridi comitis curtem, veniret, diligenter susceptus est

fol. 83'.

*) dominabus s. (= Sophia) et e. (= Ethelheidis) *V; quae in cod.* 2 *non inveniuntur.*

a) *supplendum cum A. S. l. l.:* est. *L.* b) primatis *A.* c) peratos *A.* d) domo *V.* e) quam quam *pro simplici* quam *scr. A,* quam umquam *postea corr. T.* f) n *a T additum denuo erasum est.* g) antiste *A, corr. V.* h) Hildenshem *V.* i) l *a T additum denuo erasum est.* k) inter *erasum 1;* interdictum 2, dictum *A. S.* l) antisti *A, corr. T.*

1) *I. e. sacramento Werlae iurato (IV, 52) fidelis Liutharius Heinricum nondum regem agnovit.* 2) *Schweinfurtensis; cf. infra c.* 14. 3) *Filiae fuerunt Ottonis II. imperatoris, fratruelis scilicet ducis Heinrici rixosi L.* 4) *Episcopi Paderb.* 983—1009. 5) *Duisburg.*

1002. atque, ut ibi pernoctare vellet, rogatur. Intimaverat huic occulte domna Ethelind cometissa[a], quod Sigifrith et Benno, senioris suimet filii, cum confratribus Heinrico et Udone[1] aliisque conspiratoribus suis *de nece sua positis tractarent insidiis, suppliciter efflagitans, ut aut ibi usque in crastinum maneret seu alio diverteret. Talia comes benigne suscipiens propositum itineris propter eos interrumpere nequaquam posse nec velle respondit. Inde protinus discedens caute suos per omnem diem hanc circumspexit et, ut optimus erat miles, ne terrerentur, ammonuit. Quod eminus hostis e latentibus insidiis considerans, quia non utile sibi tunc videbatur, distulit et sequenti nocte inceptis persistere dextris confirmavit.

6. (4.) Pervenit autem comes ad locum predistinatum[b], qui Palithi[c] dicitur; et facto vespere comedit et in lignea caminata cum paucis[d] dormitum ivit. Caeteri vero quam plurimi in proximo quiescebant solario. *Quos cum sopor oppido lassos gravaret, inimica manus incautos opprimens invasit comitemque clamoribus inmensis excitatum a lecto celeriter surgere compulit. Is vero braca suimet et quibuscumque potuit igni vires suggerit et, quod tunc premeditari[e] non valuit, fractis fenestris maiorem nocendi quam se defendendi[f] hostibus aditum patefecit. Nec mora, pre foribus occiditur miles Herimannus[g] et exterius ad auxilium domino properans Athulfus, ambo fortes et usque ad mortem fideles. Vulneratur insuper Erminoldus, imperatoris camerarius[h, 2], ac solus tunc repugnat Ekkihardus, vir domi miliciaeque laudabilis; cui Sifridus hasta fortiter emissa nodum cervicis infregit terramque oppetere compellit. Quo casu protinus perspecto alacriter[i] omnes irruunt, capud amputant et, quod miserum est, funus predantur*. Facta sunt autem Apr. 30. haec II. Kal. Mai[3]. Peracto tandem inmani scelere percussores laeti et incolumes[k] redeunt. Hii autem, qui in solario erant ignavi, nec dominum laborantem in aliquo adiuvabant nec mortuum ulcisci[l] conabantur. Abbas vero

*) Ekkehardi *add. V.*

a) comitissa *radendo alqs corr. 1.* b) predistitatum *A, corr. T*; predest. *V.* c) polithi *radendo alqs corr.* d) *ita V.* pacis *A.* e) premeditare *A.* f) *ita V*; defendi *A.* g) heriman' *1.* h) cameris *A, corr. T.* i) la *add. T.* k) incolomes *A*; incolumes *T.* l) *ita V*; ulcissi *A.*

1) De Catelenburch *add. Ann. Sax. Filios Sigefridi comitis ex secundo matrimonio cum Ethelinda inito illos fuisse Lappenbergius censuit. At Heinricum et Udonem Sigifridi et Bennonis fratres fuisse Thietmarus non dicit: vertendum enim non est* mit ihren Brüdern, *sed* mit den Brüdern. *De Udone comite Katlenburgensi cf. Bresslau. 'Jahrb. Konrads II.' II, Excurs VIII.* 2) *Eius meminit Necr. Mers. Mai* 9. *L.* 3) *Ex Necrol. Luneb., ut videtur. Eundem diem Ann. Quedl. exhibent.*

fol. 84'. eiusdem[a] loci[b], *Alfkerus[c] nomine[1], corpus visitavit ac commendationem animae summa devotione perfecit. 1002.

7. (5.) Quae vero sit causa, quae hos ad tale facinus perpetrandum persuaserit, veraciter explicare nequeo. Quidam dicunt, Heinricum instinctu predicti comitis ab imperatore flagellis cesum haec sepius in eum meditatum fuisse. Alii autumant, sicut predixi, in Werlu ob contumeliam consororibus illatam, quia isti libenter his serviebant, ac per convivia[d] minasque ab ipso sibi manifestatas haec eos incepisse. Hoc tantum scio, quod decus regni, solatium patriae, comis suis[e], terror inimicis et per omnia perfectissimus foret, si in humilitate solum persistere voluisset. Huius vitae cursum quam probabiliter[f] egit, qui apud dominum suimet beneficii maximam partem acquisivit in proprietatem[g]! Milzientos a libertate inolita servitutis iugo constrinxit. Boemiorum ducem Bolizlavum, qui cognominatur[h] Rufus[2], ad militem sibi aliumque[3] ad amicum familiarem blandiciis[i] ac minis adipiscitur. Super omnem[k] Thuringiam communi totius populi electione ducatum promeruit. Comites vero orientales paucis tantum exceptis regnumque in *spe habuit. fol. 85. Quae omnia ad tam miserabilem hunc detraxere finem.

8. Huius fama diu mox propagata domnam Suonehildam venire fecit obviam filiique eius laeticiam turbavit Herimanni. Is[l] namque, cum iussu patris Willehelmum comitem[4], senectute ac omni bonitate proficuum, ob vindicandam[m] Widikindi et Herimanni necem a filio suimet[5] eis inlatam valida manu in Wimeri[n] possideret emeritumque senem in presentiam predicti comitis venire et, quicquid ipse ab eo exposceret, implere iuramento constringeret, accepta nece parentis inprovisa cum matre celeriter occurrit patrisque corpus ingenti luctu suscipiens in urbe, quae Geniun[o] dicitur[6], sepeliri fecit. Peracto autem tricesimo die[7] domna Suonehildis ad Misni proficiscitur cum filiis.

9. (6.) Interim Bolizlavus, Miseconis filius patri longe inferior, de morte laetatur comitis Ekkyhardi; moxque

a) eadem *A, corr. T.* b) loci loci *in duabus paginis 1.* c) f *add. T.* d) conviva *A, corr. T.* e) comissus *A,* spes comissis *corr. aut T aut N.* f) *ita V, 2, A. S.;* probabiter *A.* g) *ita V;* propietatem *A.* h) cognomitatur *1.* i) *ita V;* blanciis *A.* k) *alterum* m *add. T.* l) Isque *A.* m) vindictam an *A, corr. T.* n) uuimari *V.* o) un *erasum, sed vix a Thietmaro, qui punctis delere solet;* n *supra lineam scriptum fuit, fortasse a T demum additum.*

1) *Qui postea monasterio Magdeburgensi praefuit a.* 1005—1009; *cf. VI,* 20. 2) *Boleslavum III. ducem Bohemiae* 999—1002, *filium Boleslavi II.; cf. Palacky, 'Geschichte Böhmens' I.* 3) *Boleslavum ducem Poloniae* (992—1025). 4) *Willehelmum II. comitem Wimariensem* († 1003); *cf. Knochenhauer, 'Geschichte Thüringens'.* 5) *Willehelmo III.* 6) *Gross-Iena villa, sita ubi fluvius Unstrut effluit in Salam. L.* 7) *Cf. Sachsenspiegel I, art.* 22. *L.; Vita Hludowici c.* 21.

1002. collecto exercitu omnem Geronis marcham[a] comitis[1] *citra Albim iacentem deindeque premissis obsidibus Budusin civitatem[2] cum omnibus appertinenciis comprehendens statim Strielam[b] urbem[3] invasit, Misnenses *pecunia corrumpere clam temptans. Qui novis semper gaudentes in una dierum, cum presidii maximam multitudinem[c] ob acquirendam equorum annonam exisse conperirent, portam, quae orientem respicit, in ea parte, quà satellites habitant dicti Sclavonice Vethenici[4], Cukesburgienses[d], Guncelino ad hoc duce irruunt Bececonemque[e], Herimanni comitis satellitem, primo occidentes ad caminatam eiusdem omnes armati conveniunt, fenestram lapidibus impugnant grandibus, dominum urbis[5], Ozerum nomine, sibi ad occidendum reddi vociferantes. Sed Thietmarus miles ex cubiculi sola municione: 'Quare sic,' infit, 'agitis?* quis furor vos ita seduxit, ut obliti benificiorum comitis Ekkihardi spontaneaeque invitationis sic assurgitis in perniciem filii? Si causam tanti facinoris seu[f] publice seu clam cuiquam nostrum vultis aperire, commissi emendacionem vobis complacitam futurique timoris vestrimet securitatem ex mei senioris nostrorumque omnium parte firmiter, qualitercumque vultis, promitto. Hunc quem in mortem vobis dari inclementer exposcitis, nobis viventibus[g] *non accipitis. Pauci sumus; aut communiter mori aut incolumes urbe hac nos exire pro certo sciatis.' Tunc illi auditis sermonibus his colloquuntur[h] abeundique licenciam hiis prestantes ducem Bolizlavum per internuncios invitant portisque

*) Cur in tantum scelus itis *add.* 2, *A. S.*

a) marchiam *V.* b) i *erasum 1.* c) multudinem *1.* d) cukesburgiens *1.* e) beccceonemque *1*; Beccionemque *A. S.*; *cf. IV, 2* Bezeco. f) *ita V*; se *A.* g) degentibus *A, correxisse T videtur* quamdiu supersumus *2, A. S.* h) colloquntur *1.*

1) *Filii Thietmari marchionis, qui cum fratre suo Gerone archiepiscopo Coloniensi monasterium Nienburgense fundaverat et a.* 978 *mortuus erat. Pro Gerone tunc puero Hodo comes usque ad a.* 993, *quo mortuus est, marchiam illius, scil. Orientalem inter Salam et Albim in septentrionali parte Misniensis sitam, administrasse videtur, qui fines eius longe ad orientem protulit; cf. IV*, 60. 2) *Bautzen.* 3) *Strehla oppidum in sinistra ripa Albis infra Riesam situm.* 4) *Vocabulo* Wodnik *apud Polonos castellanum notari Lappenb. dixit, qua de re ego nihil investigare potui.* Prze-wodnik *pol.*, wednik *sorab. est* dux, Anführer, Wegweiser, *quae vocis significatio huic loco parum convenire videtur. Praeterea* Vethenici *derivari potest aut a* woda *pol.* = *aqua, aut a* widać, widzieć = *videre. Atque equidem eo nomine incolas suburbii ad flumen siti* (der Wasservorstadt) *significari censuerim, Thietmarus autem alteram sententiam sequi videtur, siquidem interpretatur* Cukesburgienses. *Ad interpretationem enim vocis Slavonicae hoc spectare Ursinus, cui Hirsch ('Jahrb.' I,* 206*) assentitur, recte cognovit. Quod autem Lappenb. Guncelinum a burgwardo Ciuskesburg in chartis (Stumpf* 1001 *et* 1565*) commemorato Cukesburgiensem dici arbitratus est, ego nullo modo probare possum.* 5) *Burggravium Misniensem L.*

eundem[a] suscipiunt apertis; completurque quod scriptum 1002. est: *Letantur, cum male fecerint, ac exultant in rebus pessimis;* Prov. 2, 14. et iterum*: *Sunt principia eorum ut mel et novissima quasi* Ibid. 5, 3. 4. *abscinthium*[b].

10. Hac elatus[c] prosperitate Bolizlavus[c] omnes regionis illius terminos usque ad Elstram fluvium preoccupavit presidiisque suimet munit. Congregantibus se tunc unanimiter ad haec prohibenda nostris dolosus ille legatum obviam misit, qui se protestaretur cum gratia Heinrici ducis ac licencia haec incepisse; in nullo se incolis nociturum et, si quando is in regno vigeret, voluntati eiusdem in omnibus assensurum; sin autem, quod his tum placeret, libenter facturum. Hoc animadvertentes nostri *verbis* credidere *phaleratis*[1] et inhoneste, quasi ad dominum, ad eundem profecti honorem innatum supplicatione et iniusta servitute** mutabant. Quam inique comparandi sunt antecessores nostri et *contemporales! Vivente egregio Hodone[d] pater istius Miseco domum, qua eum esse sciebat, crusinatus[2] intrare vel eo assurgente numquam presumpsit sedere. Deus indulgeat imperatori, quod tributarium[e] faciens dominum ad hoc umquam elevavit, ut oblita sui genitoris regula semper sibi prepositos auderet in subiectionem paulatim detrahere vilissimoque pecunie transeuntis inescatos amo in servitutis libertatisque detrimentum capere.

(Terent. Phorm. III, 5, 15. — fol. 86'.)

11. (7.) Alter autem Bolizlavus, Boemiorum provisor, cognomento Rufus et impietatis auctor immensae, antiquo more iam paulolum refrenato duci aspiravit Heinrico; qui inicio mensis Iunii cum primis Bawariorum et orientalium Iun. Francium[f] Wormatiam venit, causa Renum ibidem transeundi Magontiaque benediccionem accipiendi. Quod prohibere Herimannus dux nititur nullumque eis patefecit Reno favente ingressum. Dux autem Heinricus habito de hiis rebus cum suis consilio, simulato in Bawariam reditu transituque quasi desperato, ad urbem Larsem[3], ubi sanctus requiescit Nazarius, venit. Deindeque ad Magontiam celeriter *properando Renum securus enavigat. Hic VIII. Id. Iunii[4] ibidem com- Iun. 6 (7). muni devotione in regem electus a Willigiso, eiusdem sedis archiepiscopo, suffraganeorumque suimet auxilio accepta re-

(fol. 87.)

*) Sed vere illis eveniet, quod item scriptum est 2.
**) Sclavi *add.* 2, *A. S.*

a) eundemque *A.* b) c *erasum 1.* c) *ita V*; elatis, bolizlauum *A.* d) hǒdone *V.* e) triburarium *1*; sclavum *add. 2.* f) Francorum *V.*

1) *Ex Terentii Phorm. III*, 5, 15: phaleratis dictis ducas me. *URS. Ita et infra VII*, 51 *(VIII*, 71*):* promissiones phaleratae. *L.* 2) *A Slavico* crusina, *i. e. veste pellicea. L.* 3) *Lorsch.* 4) *Necrol. Mers. et Magd. Iun.* 7*:* Ordinatio Heinrici regis.

1002. gali unc*cione cunctis presentibus Deum collaudantibus coronatur. Francorum et Muselenensium[a, 1] primatus regi manus tunc applicans[b] gratiam eiusdem meruit. *p.

12. Omnibus huc undique confluentibus in[c] miliciam a rege susceptis rursus Renum inundantem rex novus[d] transiens per orientalem Franciam[e], sibi quam fidelem, Alemanniam invadere et cum depopulatione illius terrae ab inceptis Herimannum resistentem conatur avertere. Dux autem ut audivit sua a rege predata, nondum volens humiliari[f], sed pro dolor! contra dominum et regem exaltans se, caput ducatus sui Argentinam, que Strazburg dicitur, quia episcopus eiusdem urbis Wicelinus[2] sibi resistere presumpserit, cum Conrado suimet genero[g, 3] milite petit armato murosque ascendens nil victis reliquid[h]. Sed execrata Alemannorum turba ad rapiendum promptissima inscio duce maiorem ecclesiam sanctae Dei genitricis intrepida *intrans omnem thesaurum diripit et, quod maximum erat facinus, igne domum Domini consumpsit. Si vere felix fuisset, primi ingressus acerbitate deterrita numquam maiora aggredi presumeret. Nam antistitis militibus Reinwardo auctore infideliter repugnantibus maxima hostium caterva irruens proprio perfossa hastili corruit vitamque hanc divina ultione miserabiliter finit. Haec Herimannus insolabili[i] questus merore discescit inultumque, quia defendit numerus, reliquid. *fol.

Iun. 24. 13. (8.) Regi autem apud Augiam insulam[4] nativitatem[k] sancti Iohannis baptistae commoranti fama velox et sepissime dubia Herimannum[l] ducem litem duello causa finiendi venire nuntiavit eundemque hinc discedere adventumque ducis cum iudicio pugne in pratis virentibus ac latis fecit exspectare.

Iun. 29. 30. Ibi tunc apostolorum[5] celebrans festa longumque certitudinem prestolans ducem inceptis persistere neque velle nec posse pro certo comperit. Consultum est ei a malesuasis fautoribus, quod Argentinae damnum Constantia impleret. Namque eiusdem civitatis episcopus, nomine Lanbertus[6], cum Curiensi pastore *Othelrico[7] Herimannum[m] auxiliabatur, non tantum ex animo, quantum in civitatis contiguo[8]. Sed *fol.

a) muselesnensium *A.* b) applicatis *A.* c) i *A*; i *V.* d) *ita V*; nouis *A.* e) franctiam *A.* f) humiliare *A.* g) ge ro *in duabus lineis 1*; germano *2, A. S.* h) reliqid *A*, reliqit *radendo alqs. corr.* i) insolabli *1.* k) in nativitate *V.* l) i *erasum 1.* m) hermanno *V.*

1) *Muselenenses sunt Mosellani, accolae Mosellae fluminis et incolae Lotharingiae superioris, cuius dux antea dubitaverat; cf. supra c.* 3. 2) *Wernherus episcopus* 1001—1029. 3) *Konrado Ottonis Carinthiae ducis (de quo v. infra c.* 24*) filio, qui Herimanni filiam Mahthildam in matrimonium duxerat et postea ipse dux Carinthiae fuit* 1004—1012; *cf. VII,* 22, *'Jahrb.' I,* 217 *et* 246. 4) *Reichenau.* 5) *Petri et Pauli.* 6) *Lantbertus episcopus Constantiensis* 995—1018. 7) *Qui sedit* 1002—1026. 8) *I. e. propter civitatis suae vicinitatem. L.*

rex, ut erat de Dei timore sollicitus et de acquirendis certus, horum profana sprevit[a] consilia curtesque[b] ducis vastando circuiens ad ultimum clamore devictus pauperum ad Franciam[c] remeare disposuit. 1002.

14. Et ecce Heinricus[d] comes[1], Bertoldi amiteque meae[2] filius, ad regni apicem acquirendam regi usque huc fidelis adiutor, animadvertens senioris sui mentem[e] sibi paululum alienam, per optimos exercitus eiusdem viros diu firmiterque promissum Bawarii regni ducatum dari postulavit. Quibus rex tale fertur dedisse responsum: 'Nonne scitis, haec in hac expeditione nequaquam fieri posse, Bawarios ab initio ducem eligendi liberam habere potestatem, non decere tam subito eos abicere neque constitutionis antique ius absque consensu eorum frangere? Si voluisset exspectare, usque dum ipse ad has regiones venirem, cum communi consilio principum eorundem ac voluntate sibi libenter in hoc satisfacerem[f].' Quod ubi Heinricus ab internuntiis accepit, in maiorem promissi muneris desperationem *veniens paulatim se ab regis substraxit familiaritate; comitaturque tamen regem ab Alemannia proficiscentem in Franciam, postea ad Thuringiam.

*fol. 88'.

(9.) Ibi tum[g] Willehelmus, Thuringiorum tunc potentissimus[3], obviam pergens dominumque venientem cum magna gratulatione suscipiens regis[h] efficitur. Ibi tunc rex a prefato comite et a primis illius[i] regionis conlaudatur in dominum et ab omni populo rogatus[k] debitum his porcorum[l] remisit censum[4].

15. Inde Merseburg veniens susceptus est ab Heimone abbate et a fideli suimet comite Esicone, qui urbem hanc et Alstidi[5] ac Thornburg[m][6] cum appertinenciis vivente Ekkihardo hocque graviter ferente viriliter usque in presentiam optati senioris servavit. Huc conveniunt archiepiscopi Lievizo[n] Bremensis et Gisilerus Magadaburhgiensis[o] cum caeteris confratribus, Rethario Patheburnensi[p], *Bernwardo[q] Hillinesemensi, Arnulfo Halverstidensi, Ramwardo [Mindensi[7], Egedo][r]

*p. 795.

a) *ita A. S.*; sperū (*i. e.* spervit) *A*, spei *radendo alqs. corr.* b) *ita V;* curesque *A.* c) franctiam *A saepius.* d) *ita V;* heinricis *A.* e) m̄t *A, quo eraso V post* alienam *add.* mēte̅; *A. S. exhibet:* suimet—dignationem. f) satisfacere *1.* g) *erasum 1.* h) miles *add. V.* i) illis *1.* k) regatur *A, corr. T.* l) *erasa haec vox in 1; sed habent Ann. Saxo et 2, ubi legitur:* rogatur debitum censum porcorum illis dimittere, quod et fecit. m) n *add. T.* n) luuizo *radendo alqs. corr.* o) h *add. T.* p) patheburhgiensi *A, correxisse T videtur.* q) n *erasum 1.* r) *verba inclusa, quae in codd. desunt, supplenda esse iam monuit Urs.*

1) *Schweinfurtensis, marchio in pago Nordgau.* 2) *Eilae; v. infra c.* 38. *Filia fuit Lotharii Walbeccensis comitis, qui a.* 941—942 *in custodia Bertoldi fuerat; cf. II*, 21. 3) *Conf. supra c.* 7. 4) *V. 'Jahrb.' I*, 221. 5) *Allstedt oppidum Wimariense inter Eisleben et Artern situm.* 6) *Dornburg oppidum ad Salam situm; cf. tamen II*, 35. 7) *Qui sedit* 996—1003; *cf. 'Jahrb.' II*, 211.

1002. Misnensi, Bernhario[a] Ferdensi, Hugone Citicensi, ducibus autem Bernhardo[b] ac Bolizlavo cum marchionibus Liuthario et Gerone ac palatino comite Fritherico[1] *aliisque[c] quam pluribus tam episcopis quam comitibus, quorum nomina longum est enarrare per singula. Hii omnes regem supplici devocione suscipiunt.

* cod. fol.

Iul. 24. 16. Crastina itaque die, id est octavo Kalendas Augusti, Bernhardus dux[2] cum consensu omnium astante coram rege voluntatem plebis convenientis aperiens omniumque necessitatem ac legem specialiter exponens, quid eis misericordiae dictis promittere seu factis vellet impendere, diligenter inquirit.

Talia quaerebat ac contra rex referebat:

Verg. Aen. I, 600. 'Deo primum deindeque vobis omnibus condignas grates persolvere nequaquam sufficio. Unde voluntatis meae secretum vobis aperio, quod ex adiutorio efficaciter vobis omnibus impendere desidero. Notum etenim mihi est, quam fideliter vestris regibus semper ubique obaudientiam et solatium prestare[d] studueritis. Et ideo vos magis in omnibus optime honorare, diligere et ad regni provectum nostramque salutem libet conservare. Et ut certi de hiis sitis, quomodo vobis placet, salvo honore regni affirmo, quia non rennuentibus nec contradicentibus vobis, set potius quasi applaudentibus et huc me invitantibus hac regali dignitate honoratus appareo. Legem igitur vestram non in aliquo corrumpere, set vita comite malo clementer in omnibus adimplere et vestrae rationabili voluntati, in quantum valeo, ubique animum adhibere.'

17. Taliter effatur rex, et vox una levatur
Protinus astantis plebis regi iubilantis
Laudes et grates super has tantas pietates.

Bernhardus igitur dux accepta in manibus sacra lancea ex parte omnium regni curam illi fideliter committit.

Rursus tolluntur voces laudesque canuntur
Undique, Christe, bonis hiis pro tantis tibi donis;
Insuper et fletus fundunt pia pectora letos.
Inclita letare Mersburg, hiis congratulare,
5 Da iubilum Christo condignum sole sub isto.

Istum inquam solem, id est diem, venerabiliter cole, quo electus est in te, qui te repudiatam post haec semper meditatus est provehere et ad priorem statum reducere. Benedictus sit Deus, qui se honorantes et ex corde diligentes exaltat ad horrorem et dedecus se execrantium. Finis venit

a) n *add. T.* b) berhardo *A;* berhnardo *V.* c) *fasciculus tertius decimus, quem sine dubio idem A exaraverat, totus periit; quae desunt, ex cod. 2 supplevimus.* d) prare 2.

1) *Qui in eo munere Thiedrico a.* 995 *mortuo (v. IV,* 20*) videtur successisse, a.* 1002 *autem iam mortuus esse; cf. 'Neue Mittheil.' XVII l. c.*
2) *Conf. 'Jahrb.' I,* 222 *sq.*

1002. luctus tui, quia salutaris auster amicam temperiem tibi afflavit. Non diu in servitute manebis, quia ad dominandum libere, o Syon, renovaberis. Set amplius progrediamur.

18. (10.) Omnes qui priori imperatori serviverant, Liudgero solo remanente[1], regi manus complicant, fidele auxilium per sacramenta confirmant. Bolizlavus[a] autem Misnensem urbem tantummodo innumerabili pecunia acquirere satagebat et, quia oportunitas regni non erat, apud regem optinere non valebat, vix impetrans, ut haec fratri suo Guncelino[2] daretur, redditis sibi Lusizi[b] et Milzieni[c] regionibus[3]. Hunc Heinricus comes, nepos meus[4], oppido diligens, quocumque modo potuit, libenter et amicabiliter eum adiuvabat. Quem cum bene muneratum et cum licentia regis abeuntem comitaretur, concurrentem vidit armatam multitudinem et, per Deum testor, absque regis consilio et conscientia adversus se insurgentem. Qui cum causam tanti tumultus investigare et, ne plus damni oriretur, voluisset compescere, vix securus socium fracta exteriori porta educit. De sequentibus autem militibus nonnulli a comprimenti turba sunt predati, quidam autem admodum sauciati mortem Bernhardi ducis auxilio evaserunt. Hi namque curiam regiam armati intrantes et de hac exire iussi nolentes culpa sua tale periculum merito sustinuerunt. Bolizlavus autem hoc factum esse dolo mali consilii autumans gravi merore consumitur, regi, quod non promeruit, imputando. Salutato ergo Heinrico et, si umquam indigeret, auxilio suo firmiter promisso patriam celeriter p. 796. *revisit. Cumque pervenisset ad Strelam urbem, protinus eam incendens magnam multitudinem comprovincialium secum abduxit, nuncios quoque quosdam remittens, quoscumque potuit, regi avertere contendit. Quod mox ad aures regis postquam pervenit, suos familiares caritative rogavit, ut archanas Sclavi insidias perquirerent et, si fieri posset, exploratores eius capere temptarent. Verg. Aen. II, 81.

a) **Bolizlaus 2** *semper*. b) **Liudizi 2,** *A. S.*; **Liusizi** *Urs. correxit*. c) *ita A. S.*; **miltizieni 2.**

1) *V. supra cap.* 3. 2) *Guncelino Ekkihardi marchionis fratri; qui quo iure frater Boleslavi dicatur, non liquet, quoniam neque patrem nec matrem cum illo communem habuisse potest. Conf. 'Jahrb.' I*, 223 *n.* 7. *Fortasse Oda Boleslavi noverca (IV*, 57*) Guncelini mater fuit.* 3) *Scilicet Boleslavo Lusizi et Milzieni regiones datae sunt (cf. VI*, 2*), ita ut Elstra nigra finis regni Polonici efficeretur. Quae Hirsch et Usinger ('Jahrb.' I*, 224 *n.* 1*), Neumcnn ('Neues Lausitz. Mag.'* 33*), v. Zeissberg ('Kriege Heinrichs II. mit Boleslaw v. Polen' Wiener SB. LVII, p.* 275—76*) diplomate Heinrici* 1004 *Aug.* 8 *dato (Stumpf* 1391*) nisi, quo rex monasterio Nienburgensi loca quaedam illorum finium ut sua donat, contra hanc sententiam proferunt, mihi nequaquam probantur neque ullius sunt momenti, quoniam rex illos pagos iam vere a.* 1004 *aggressus autumno eiusdem anni recuperavit (v. VI*, 2. 14. 15*).* 4) *Marchio in pago Nordgau.*

1002. 19. (11.) Dispositis itaque omnibus, prout tempus tunc erat, regnum Liuthariorum petere contendit. Veniente autem eo ad urbem, quae nova Corbeia vocatur, ab ea nomen sortita, unde cepit, scilicet ab illa Francorum Latinorum Corbeia, ubi requiescit sanctus Vitus infans et martir, inclita Cunigunda[a] sua coniux ei occurrit; ubi ambo a venerabili abbate Thietmaro[b. 1] cum omni honore suscipiuntur, et ibi divinis et humanis honorati, ad Pathebrunnan[c] leti proficiscuntur. Aug. 10. Postera luce, quae mundo festiva illuxit beati Laurentii martirio, domna Cunigunda benedictionem et coronam et Sophia soror imperatoris a rege iam constituta abbatissa[2] consecrationem a Willigiso[d] archiepiscopo humiliter susceperunt. Publicum inde consurgit gaudium, quod, pro pudor! admodum turbavit insatiabilis avaritia Bawariorum. Hii namque paucis domi semper contenti, exterius vero propemodo insaciabiles, cum vicinorum fruges vi diriperent eosque hoc defendentes[e] caederent, pugna gravissima invicem oritur. Domestici regis exeunt[f], indigenae cum adventitiis preveniunt et subsequuntur. Fit magnus conflictus congredientium devictumque agmen Bawariorum in regalem curtem fugit. Hic Heinricus, frater Eilberti cancellarii[3], qui ad mensam regi iugiter serviebat, hasta vulneratus occubuit. Quapropter, qui prius aberant, collecti Saxones iterum insecuntur et, ni dux Bernhardus cum validiori manu medius interveniret, numerus militum infinitus mutuo caderet. Post haec autem castigati sunt omnes, quicumque inveniri poterant tanti sceleris auctores. Mestitiam praesulis postea placavit Bockenevorde[4] a rege tradita.

20. (12.) Rex autem recto itinere hinc ad Diusburg perveniens Liutharienses quam tarde exspectat. Leodicensis[5] vero et Camaracensis[6] presules primi huc venientes archiepiscopum Coloniensem[7] diu morantem exspectant. Quem cum altius, quam quisquam crederet, custodia, qua paululum, sicut iam dixi, detinebatur[8], in mentis secreto

a) cunigundis *A. S.*, cunegundis *2 semper.* b) *ita A. S.*; thoitmaro *2.* c) patherbrunnon *2, A. S.* d) Willigisio *2.* e) prohibentes *A. S.* f) superveniunt *A. S.*

1) *Error hic videtur singularis (procul dubio ab interpolatore commissus, qui haec omnia de Corbeia addidisse videtur, cum Adelboldus, qui Thietmarum sequitur, Gruonae reginam Heinrico occurrisse dicat.* WAITZ*); nam Thietmarus abbas anno* 1001 *Mart.* 12 *diem supremum iam obiit. V. Ann. Corbei. (SS. III), Ann. necr. Fuld. et Necrol. Luneb. Successerat ei Hosed abbas. L.* 2) *Gandershemensis* 1002—1039. 3) *Qui postea episcopus Frisingensis fuit* 1006—1039. 4) *Böckenförde, villa parrochialis in districtu Arnsberg, praefectura Lippstadt. Exstat charta imperatoris super hac donatione a.* 1005 (1006) *Oct.* 24. *Corbeiae data (Stumpf* 1433*). L. Conf. tamen 'Jahrb.' I,* 227 *n.* 4. 5) *Notger episcopus* 972—1008. 6) *Erlwinus episcopus c.* 995—1012. 7) *Heribertum.* 8) *Conf. supra IV,* 50.

morderet, simulabat se ob hoc tam sero ad regis gratiam accessisse, quod in accipienda benedictione Magontinum[a] sibi rex voluisset preponere. Igitur hii confratres, episcopi scilicet, regem pariter eligentes fidemque sacramentis firmantes usque ad Aquasgrani[b] eundem comitantur. Quo in nativitate sanctae Mariae a primatibus Liuthariorum in regem collaudatur et in sedem regiam more antecessorum suorum exaltatur et magnificatur. 1002. Sept. 8.

Interim Franciam revisere insistentemque hyemis asperitatem ibidem perducere conatur, ut vere primum exorto Herimannum ducem in Cisalpinis partibus sibi solum resistentem vi cogeret cedere. Qui de vindicta Dei, quam in Argentina promeruit, multum timidus populumque propter se laborantem non amplius sustinens per intercessores fidos sibi suisque fautoribus regis gratiam postulat.

21. (13.) Sed antequam id ab eo deliberatum esset, quaedam res ab Alamannis perpetrata est, a nobis non pretereunda. Gerhardus, comes Alsatiae[1], accepto a rege quodam comitatu prefati ducis cum domum rediret, iuxta unam urbium castra metatus est. A quo urbani pacem vix unam noctem impetrantes egressi sunt dolose quasi ad colloquium, sed revera ad explorandum. E quibus unus calliditate eque ac velocitate persepe probatus propius accessit signiferamque lanceam, qua beneficium ducis comes idem acceperat a rege, coram tentorio eius affixam elevando circumspexit ad ultimumque cum ea urbem securus, cunctis incassum pone[c] sequentibus, intravit. In urbe mox exultatio magna *extollitur, porta clauditur, comes quasi honore privatus irridetur. Qui eandem primo dulcibus promissis frustra temptans recipere, sed illis negantibus redditum, tristis abiit, tam vacuus a beneficio quam a militari signo. *p. 797.

(14.) Fuere in alia civitate munitissima, Brizach dicta[2], episcopi duo, Argentinensis[3] et Basiliensis[4], ad presidium, quorum milites cottidie ob acquirenda equorum pabula armati exire solebant. Quod amici ducis caute considerantes eo tempore, quo hii paululum precesserant, simili habitu sarcinatisque equis ad urbem cantantes pergunt et pro sociis a custodibus intromittuntur. Proiectis ilico oneribus magna voce se hostes manifestant episcopisque vix elapsis omnia diripiunt.

a) mogont. *A. S.*, mogunt. *2.* b) Aquisgrani *2.* c) pene *2 saepius.*

1) *Gerardus I., Everhardi Alsatiae comitis filius, qui duxerat Evam, filiam Sigifridi, comitis Luciliburgensis, Cunegundis imperatricis sororem. L. Conf. 'Jahrb.' I,* 535. 2) *Alt-Breisach in dextra Rheni ripa.* 3) *Wernherus; cf. supra c.* 12. 4) *Adalbero II.; cf. Gams Series episc.*

1002. Oct. 1. 22. Post haec Herimannus dux, matris meae avunculi[1] filius, divina, ut predixi, compunctione Kalendis Octobris Bruselae[2] regi humiliter presentatur. Misericorditer eius gratiam impetravit et in beneficio et in omnibus iusti desiderii satisfactionem persolvens, excepto Argentinae dampno, quod idem iussu et consilio regis de sua proprietate et abbatiam in eadem urbe sitam reparavit, miles et amicus eius fidus efficitur. Hiis ita dispositis rex ad Bawariam perrexit, ut eis adventu suo et omni caritate innotesceret, quod eos precipue inter omnes amaret. Quem Ratisbonam[a] venientem Gebehardus, eiusdem presul egregius, cum cleri totiusque populi tripudio suscepit ibique festum sancti Martini celebrantem in multis honorificavit. Nov. 11.

23. (15.) Interim Boemiorum dux Bolizlavus, quia *potestas consortis et successoris est semper pavida*[3], Iaremirum fratrem eunuchizans iunioremque Othelricum[b] in termis suffocare cupiens, una cum matre[4] eosdem patria expulit *solusque vice basilisci noxii regnans*[5] populum ineffabiliter constrinxit. Qui pondus illati facinoris diutius ferre non valens Wlodoweium[6], qui potestas exercitus interpretatur[7], a Polenia clam vocans, aspidem venenatam absque omni legis pietate suos tractantem, hunc in sedem basilisci illius, id est Bolizlavi, deiecto eo, consanguinitatis linea et pietatis affectu unanimiter electum collocavit. De quo rem unam incredibilem dico, sed non alicui christiano imitabilem, quod hic numquam sine potu unam horam perdurare valuerit. Sed Bolizlavus, quae sola via fugae patuit, ad Heinricum marchionem, qui proximus ei tunc fuerat, confugiens propter illatas sibi iniurias ab eo captus est; postmodum, quia hospes eo advenerat, dimissus ad equivocum suum amitaeque filium, in sceleribus comparem, licet facultatibus disparem, vitae dumtaxat amore perrexit. Iste autem potiori usus consilio ad regem Ratisbonae adhuc commorantem proficiscens cum humili subiectione et fideli promissione hunc in dominum elegit et, quae postulavit ab eo, in beneficium acquisivit et habitus in omnibus caritative revertitur cum bona pace.

(Lucan. I, 92.) (Ib. IX, 726.)

24. (16.) Dum haec aguntur, Hardwigus[c], de quo superius dixi[8], de prosperitate et adventu regis Heinrici admodum

a) ratisp. 2, *A. S. plerumque.* b) otelricum 2. c) hartwigus 2 *semper.*

1) *Non Udonis II.* († 982), *qui III,* 20 *item Kunigundae avunculus (i. e. Iuthittae frater) appellatur, sed fratris eius Konradi I. ducis Alemanniae* (982—997); *cf. 'Jahrb.' II,* 25. 2) *In oppido Bruchsal districtus Karlsruhe.* 3) *Conf. II,* 32. 4) *Emma; v. infra c.* 29. 5) *Conf. IX,* 7. 6) *Miseconis, ut videtur, filium; cf. IV,* 57. 7) *Pol.* władać = *thiud.* walten; woj, wojna = *pugna, bellum. Conf.* Wladimir *VIII,* 72, Wladislaw *IV,* 45. 8) *Conf. IV,* 54.

curiosus, omnes introitus Longobardiae, qui ab accolis clusae vocantur, vigilanti custodia firmabat. Qui, ut superius dixi, eleccionis suae consiliatores et fautores, ut digni fuerant, tractare non desistebat. Inter quos Brixiensem episcopum[1] aliqua, quae sibi displicebant, loquentem capillis arripiens et solotenus ut[a] bubulcum deiciens cunctis ineffrenatam manifestavit iram. Sed quid eum singulis vitiis circumscribere conor, cum in regno et populo appareat, quae turba iniquitatis ad haec perpetranda eum armaverit? Unde nonnullos priores[b] sibi suppositos[2] commissi poenituit, et per internuncios et per litteras Heinricum regem ad defendendum se venire rogabant aut, eo in aliis negotiis occupato, principes suos mittere[c]. Horum necessitati ad succurrendum Otto Carentorum[d] dux et Veronensium comes[3] cum Heriberti comitis[4] filio Ottone et Ernasto Liupoldi[e] marchionis filio cum aliis paucis ob spem maioris auxilii ab Italis promissi a rege dirigitur. 1002.

25. Quis autem ille dux Otto fuerit, quia superius reticui, breviter intimabo. Hic igitur a Conrado duce et Liudgarda, filia Ottonis maximi, procreatus morum gravitate actuumque probitate parentelam suam decorabat[5]. Et cum post mortem cesaris iure consanguinitatis et aetatis virtutumque maturitate ab Heinrico tunc duce in regem eligeretur, tantum hoc onus humiliter excusans eundem *primus per internuncios ac per se ipsum quasi ad haec aptiorem sibi preposuit fideliterque semper adiuvit. Hunc ex parte regis venientem archiepiscopumque Ravennae Frithericum[6] cum marchione Thiedolfo[7] ceterisque regis fidelibus ei ad auxilium occurrentem Hardwigus in medio positus *linceisque oculis* omnia perlustrans[f] cum comperiret, ad interrumpendos eos Veronam cum magna multitudine venit clusasque ab episcopo eiusdem civitatis[8] huc usque munitas expugnando cepit. Hor. Sat. I, 2, 90.

a) *ita A. S.*; ad *2*. b) tunc *add. A. S.* c) *ita A. S.*; mitteret *2*. d) carrentorum *2*. e) arnesto liuppoldi *2*. f) collustrans *A. S.*

1) *Non Godefridum Thiedoldi marchionis fratrem ('Jahrb.' I,* 239*), quem a.* 976 *Lunam transiisse et c.* 998 *mortuum esse Gams (Series episc.) dicit, sed Adalberonem, qui* 976—1007 *videtur sedisse.* 2) *I. e. primates sibi subditos. L.* 3) *Primum Otto a.* 978 *Heinrico Minore Bertoldi ducis Bavariae* († 947) *filio deposito ducatum Carinthiae cum marchia Veronensi acceperat. Deinde a.* 983 *Heinricus restitutus est, quo mortuo a.* 989 *Heinricus II. Bavariae dux Carinthiam recepit. Post mortem illius a.* 995 *Otto iterum dux factus est* († 1004). 4) *De quo v. IV,* 60. 5) *Similis fere locutio legitur supra IV,* 26 (39). *L.* 6) *Qui post Leonem II. (v. VIII,* 2*) sedit* 1001—1004; *cf. VI,* 6 *et Gams l. c.* 7) *Thiedoldo (ita legitur VI,* 6*) sive Thedaldo marchione de Canossa, filio Adalberti sive Azzonis illius, qui a.* 951 *Adelheidam reginam in praesidium suum receperat, et avo Mahthildae marchionissae illius celeberrimae; cf. Bresslau, 'Jahrb. Konrads II.' I, Excurs IV, p.* 431 *sqq.* 8) *Otberto (c.* 988—1008*).*

1002. Audiens autem Teutonicos in Tridenti planitie consedisse illo properat et eos non inveniens iterum velox se in campaniam Veronensem[1] recepit.

Dec. 25. 26. Quo dominicae nativitatis festa in quodam castello celebrante[a] Otto dux, omnia eius acta ut primo intellexit, legatos sibi licentiam transeundi aut ex sua parte accipiendi postulantes misit. Hiis petitis ex profunda calliditate animi Hardwigus respondit: 'Hic pernoctate, ut cum meorum amicorum consilio vos crastino de hiis omnibus certos remittam.' Ille autem nunciis[b] nostris id ignorantibus per omnem eam noctem singulariter suos in castris positos circumquaque perlustrans ad preliandum mane contra Teutonicos mentem[c] corroborare et arma preparare monet. Proxima primum oriente aurora legati ducis responsi gratia regem[d] aggressuri, cum Longobardos militari manu pugnae intendere eventum cernerent, ipsum, quid hoc significaret, percunctantes certam adversus ducem congressionem iussi abire perceperunt. Quos Hardwigus cum exercitu pone[e] secutus ad Ungaricum[f] montem[2], ubi dux cum suis legatos expectabat, sole iam mediante pervenit hostesque, quamvis per fodrum et ad custodiendas undique vias divisos, tamen ad resistendum paratos invenit. Confligunt itaque utrimque fortia agmina impetu vehementi et, nisi Teutonicorum[g] aciem hostium numerositati imparem fuga Ottonis, germani presulis Gebehardi[3], turbaret et impediret, victricem eam hostis Langobardus sensisset. Tum[h] vero ex magna parte mutilata, pro pudor! ceditur et victoriae honore privatur, sed non sine maximo Hardwigi detrimento.

27. (17.) Interea rege a Bawaria egresso et in Francanafordi[i] incarnationem dominicam celebrante, multorum legationes ei deferuntur; qui legati primo benigne auditi, dehinc largiter munerati omnes revertuntur leti. Ibi quoque dux Herimannus[k] humiliter regi famulatur et ab eo caritative, ut talem decuit personam, habetur. Inde rex discedens Muselenorum pagum visitavit et ad Theodonisvillam[4] veniens generale ibidem colloquium cum comprovincialibus habuit. Rege vero ibidem omnibus aliqua necessitate laborantibus benigne legem dare cupiente, Herimannus ac

(Dec. 25. — 1003. (Ian.))

a) celebranti 2. b) nuncius 2. c) *ita lacuna in cod. 2. suppleta ex A. S. a 1003.* d) tyrannum *A. S.* e) *ita A. S.*; pene 2. f) Ungarium *A. S.* g) thetunicorum 2. h) Cum 2. i) franckenforde 2; Franconevorde *A. S. a. 1003.* k) heremannus 2. *saepius.*

1) *Insolita locutio. Campos Veronenses hanc regionem appellavit Liudprandus (SS. III) II*, 11; *Thietmarus ipse VI*, 4 *eam appellat planiciem Veronensem. L.* 2) *In valle Brentae fluminis inter Tridentum et Bassanum; cf. 'Jahrb.' I*, 241. 3) *Ratisbonensis* (994—1023). 4) *Diedenhofen. Rex ibi fuit Ian.* 15 *teste charta (Stumpf* 1341 *et* 1342*). L. Conf. 'Jahrb.' I*, 243—248.

Theodericus solo nomine duces, sed non re, temptabant hoc impedire, sed frustra[a], continuo animadvertentes auctori iustitiae se merito succumbere. Nam rex quoddam castellum ducis, Mulsberg dictum, ob instantem totius populi necessitatem destrui et ut numquam reedificaretur, firmiter precepit. 1003.

28. Hiis absque remotione[b] omni peractis rex ad Aquasgrani iter disposuit, ut ibi anniversarium domini et antecessoris sui cesaris[1] summa diligentia compleret et Liutharienses unanimiter convenirent. (Ian. 24.) Quem quamvis paululum tardaret interim innata infirmitas, tamen ad perficiendum iusti desiderii propositum Christi illi aspiravit vires ineffabilis pietas. Dein Traiectum[2] amore sancti presulis Servatii[3] veniens de prelio nostrorum male pugnato ibi certum comperit. Et quia omne, *quod nequit corrigi, lenitur*[c] *patiencia,* (Hor. Od. I, 24, 19.) quamvis graviter, tamen sapienter audita sustulit incommoda. Inde Leodium ob impetranda Christi athletae Lamberti patrocinia veniens ibi colica passione admodum gravatur, sed praedicti martiris intercessionis suffragiis liberatur. Hinc ad Aquasgrani rediens purificationem Dei genitricis (Febr. 2.) ibidem venerabiliter peregit. Inde ad Niumagun[4] commeans pluribus diebus quadragesimae ibi moratur, primo (p. 799.) *regnum Dei iustitiamque eius quaerere, postea humanae fragilitati studens necessaria suggerere.

29. (18.) Mortuo interea duce Wlodoweio fratres predicti, una cum matre expulsi[5], a Boemensibus penitentia ductis revocantur. Quos Bolizlavus, Poleniorum rector, collecto undique exercitu petens iterum expulit equivocumque suum exulem pristinis honoribus prefecit seque domum, latentibus insidiis suis alta mentis intentione, recepit. Sciebat enim nepotem suum se[d] nimis vindicaturum in fautoribus suae expulsionis, sperans se tunc meliori occasione forsan introducendum. Quod et ita accidit. Enimvero cum Bolizlavus[e] Boemensis cerneret populum suum, execrando ritui deditum, in maxima securitate constitutum, impietatem suam ad confringenda foedera pacis, quam sacramentis firmaverat, in tantum armavit, ut collectis in unam domum coram se cunctis optimatibus primo generum suum gladio in caput eius merso ipse occideret ceterosque inermes in ipsa sancta (Febr. 9.) quadragesima, vir sanguinum et dolosus nec sibi concessos (Ps. 5, 7.)

a) nam *add. A. S.* b) dilatione *A. S.* c) leniter 2. d) se *deest apud A. S.* e) bolislaus 2.

1) *Ian.* 24; *v. IV*, 49. 2) *Maastricht.* 3) *Episcopi Tungriae, qui a.* 384 *mortuus et illic sepultus esse fertur.* 4) *Noviomagi constat ex chartis regem fuisse Febr.* 23 *et* 28 *(Stumpf* 1346—1349*). L.* 5) *Iaremirus et Othelricus materque eorum Emma; cf. supra c.* 23, *'Jahrb.' I,* 251 *et Excurs VIII: 'Die Verhältnisse Böhmens u. Polens im Zeitalter Heinrichs II. etc.'*

1003. umquam dignus dimidiare dies[1], cum suae malitiae fautoribus interficeret.

30. Ob hoc residuus populus multum formidans ad Bolizlavum Polenum nuncios clanculum misit, qui perpetrati facinoris magnitudinem edicerent et futuri timoris ereptionem ab eo poscerent. His libenter auditis mox per legatum fidelem hunc[a] ad colloquium cominus in arce quadam[2] ad tractanda cum eo quaedam necessaria communis utilitatis cum paucis ad se postulat venire. Huic iunior Bolizlavus ilico consentiens ad condictum locum perrexit[b] caritativeque ab eo primo susceptus in sequenti nocte erutis sibi oculis, ne umquam in suos tale quid perpetraret vel amplius ibidem regnare valuisset, ab eius familiaribus est prohibitus exilioque longo deputatus est. In sequenti igitur die ad Pragam velociter properans ab incolis semper de nova dominatione gaudentibus introducitur communiterque in dominum laudatur. Accrescente igitur ibi seculari potentia, attollitur infrenatae mentis multo maior solito contumacia. Haec, lector, attendens scito, quod, cuius animus in prosperis fit elatior, in adversis sepe erit humilior, quod non esse sapientis scriptura testatur.

31. (19.) Haec omnia rex dictante fama comperiens, honesta gravitate animi patientis tulit, suis dumtaxat imputans peccatis, quicquid in regno suis temporibus incommoditatis[c] accidit. Itaque, quod oportunum tunc maxime sibi videbatur, dissimulatis omnibus, quae eis acciderant, nuncios ad Bolizlavum misit, mandans ei, si terram nuper a se occupatam[3] de sua gratia, ut ius antiquum poscit[d], retinere sibique in omnibus fideliter vellet servire, se eius voluntati in hiis assentire, sin alias, se armis illi velle contraire. Hanc legationem, etsi iustam et bene compositam, tamen Bolizlavus indigne suscipiens futuram ultionem merito promeruit. Finita namque quadragesimali abstinentia, sicut Mart. 28. exorsus sum, festum paschale Quidilingaburg antecessorum suorum more honorabiliter rex celebravit. Ibi tum iniquam presumptionem Bolizlavi et aspirationem Heinrici[4] dissimulans familiaribus suis, ut tantam festivitatem decebat, arrisit. Ibi etiam Ottonem ducem et Ernastum[e] a prelio male pugnato revertentes regiis donis honorat paternisque adminiculis

a) nepotem *A. S.* b) Qui mox consentiens ad condictum locum avunculo occurrit. *A. S.* c) incommodi *A. S.* d) possit 2; more antiquorum r. *A. S.* e) arnestum 2.

1) *I. e. attingere vel dimidium dierum sibi concessarum. L.* 2) *In urbe Krakow hoc accidisse posteriores tradunt.* 3) *Videl. Bohemiam, id quod Usingerum ('Jahrb.' I, 224 n. 1) fugit.* 4) *Marchionis in pago Nordgau.*

consolatur. Nuncios quoque *Redērariorum[a] et horum, qui Liutici dicuntur, misericorditer suscepit hactenusque rebelles munerum dulcedine promissionumque iocunditate sedavit[b] et de inimicis familiarissimos effecit. 1003.

32. (20.) Post haec rogationum[c] dies a Christi fidelibus iugiter colendas Merseburg celebrans, de aperta Bolizlavi ducis et Heinrici marchionis rebellione intimatum est. Proximum pentecostes festum in Halverstidi a rege celebratur. Post haec ad Bawariam tendens Heinricum auxilio Bolizlavi resistentem primo devincere posteaque positas[d] a longe insidias amovere conatur. Comperit etiam ad hoc, quod Ernastus ab eo nuper honoratus et domnus Bruno, frater suus[1], cum eo iniuste conspiraverant, ignorantes quod scriptum est: Mai 3-5. Mai 16.

Virtus consilii expers mole ruit sua. Hor.Od.III, 4, 65.

*Rex autem ob sedandam horum arrogantiam familiares suos undiquesecus colligens intrante Augusto[e] bona prefati comitis invadendo vastavit eumque, ubicumque extra urbem potuit, invitum latitare compulit. Dicat aliquis, non ignorans causam tantae presumptionis, necessario eum[2] hoc fecisse: sublimioribus non congruere potestatibus, tam firmiter promissa *cuiquam fideliter servienti subtrahere devotionemque ceterorum abalienare. Quibus reciproco non ullam in hoc seculo esse dominationem, nisi a Deo; et qui se contra eam erigat, divinae maiestatis offensam incurrat; subitaneam iniquae mentis inflationem pacientiae gubernaculo debere retrahi, et cum humili supplicatione consolationem expectare sibi veraciter profuturam; saciusque arbitror esse, alcius de die in diem ascendere, quam ruinam inexuperabilem [subito] incurrere. Libenter nepotem meum aliqua ex parte defenderem, si veritatem a cunctis fidelibus honorandam polluere auderem. Aug. Rom.13,1.2.

33. Approbata sunt in multis antiquorum proverbia: inveterata populi facinora parere nova mali pudoris detrimenta. Namque patri regis genitor istius non ut miles, sed ut inimicus sepe resistit imperatorumque partem, ut ipse testatus est, ob confirmatam sacramentis gratiam adiuvit. Similiter et iste usque in finem ultimi Ottonis ei fidelis erat seniorique suo usque ad haec infelicia strennue ministrabat tempora. Set regi *secreto mentis latebat repostum* patris suique zelus infinitum. Spero autem, quod hoc omne pro amore Christi inultum semper[f] relinqueret, si hunc tam crudeliter et cum caeteris sibi contra*riis aperte sibi renitentem non cerneret. Heinricus marchio quamvis in hoc Verg. Aen. I, 26.

a) redariorum *2.* b) selavit *A, corr. T.* c) rogatianum *1.* d) positos *A.* e) augusta *A.* f) sep *1. saepius.*

1) *Bruno frater regis, qui postea* (1006—1029) *episcopus Augustanus fuit.*
2) *Scilicet Heinricum marchionem.*

1003. crimine solus culpabilis appareret, tamen absque consilio aliorum hoc primitus non aggreditur. Et quia pro magno dedecore in hoc seculo proditor habetur, maluit hoc conscientia gementi celare, quam sui damnum aliorum augere detrimentis; et ob haec, qui prius viriliter suam ab hoste defendere studuit patriam, tunc aperuit huic in rapinam, mittiturque ei clam a Bolizlavo auxilium nihil sibi omnino proficuum.

34. (21.) Venienti autem tunc regi ad locum, qui Hatheresburgdi[a] dicitur[1], omnem thesaurum suum se precedentem Maganus, comitis predicti miles, cum suis corripit ac tum intra se dividentes ad Amardelam civitatem[2] letus revertitur. Quos rex pone insecutus possedit[b] compositisque bellorum instrumentis eos vitam solum reddita urbe et preda fidis intercessoribus postulare compulit. Tunc destructa penitus eadem divisaque inter suos Poleniorum multitudine rex inde ad Crusni castellum[3], in quo frater comitis Heinrici, Bucco nomine, dominam suam Gerbergam cum filiis custodire debebat, proficiscitur[c]. Exercitum autem undiquesecus circumsedentem Heinricus comes cum suis exterius inpugnabat quosdam vulnerans aliosque incaute frumentum equis *congregantes perimit. Quod ne amplius fieri potuisset, rex curiose previdit positis militibus quadringentis hostemque secretiora cuiusdam[d] vallis petere loca coegit. Quem ibi castra metantem rustici unius incontinens lingua custodibus prodidit. Hii autem medii fervore diei illō latentibus tendentes insidiis, ut primum castra visis agnovere tentoriis, alta voce per kirieleison sotios convocantes, hostes relictis ibidem omnibus suis, capto solum Ernasto, effugarunt. Reversi tunc idem ex magna parte tristes effitiunt consodales admodum laetantes; presentatoque regi captivo capitalis sententia a iudicibus decernitur, quae Magontinae archipresulis Willigisi intercessione supplici et, quae regi placuit, redemptione amovetur.

35. Tunc audita senioris sui fuga Buccō comes gravi dolore concutitur [ac, quid sibi tunc] foret faciendum, [socios] consulit. A quibus diversa percepit responsa. Quidam dixerunt ob fidem seniori suimet promissam ac ignaviam perpetuo eis inputandam mori malle, quam urbem cum tali pignore regi umquam dare; superstite adhuc seniore suo auxilium semper sperare profuturum. Alii autem, qui plus

a) *ita A, sed alterum* r *crasum est;* Hatheresbrugge *A. S.* b) possedet *A.* c) proficissitur *A.* d) cuidam *1.*

1) *Hersbruck oppidum ad fluvium Pegnitz situm; v. 'Jahrb.' I,* 266.
2) *Ammerthal vicum prope Amberg situm.* 3) *Kreussen oppidum inter Baireuth et Auerbach.*

sapi*ebant, aque torrenti et homini potenti arduum esse testabantur resistere; devictos raro aut numquam promereri veniam, incolomes et nullo se tunc vulnere tardatos cum domina suimet caeterisque bonis ac hospitibus abeundi licentiam *apud regem imploraturos affirmabant. Horum, ut opinor, consilio custos eiusdem civitatis Bucco cum Ottone germano suimet domine[1] loquitur eiusque suffragiis urbem regiae potestati tradidit; ipse autem cum omnibus sibi commissis securus abiit. Confestim civitas radicitus dirui a rege iubetur, set parcentibus huius rei auctoribus magna ex parte cum aedificiis servatur. 1003.

36. (22.) Interim, dum rex Heinrici comitis urbem, Crusni vocatam, possedit, Bolizlavus eum in aliquo ledere sumopere nisus clam exercitum colligit et per nuntios suimet Guncilinum fratrem ortatur, ut memor firmae promissionis urbem Misnensem suae redderet dicioni amiciciamque renovaret pristinam. Ille autem sciens istius ingressu a gratia regis et a domenio[a] tali se penitus exclusum fuisse mandatis talibus respondet: 'Omnia, quae praeter haec a me expetis, frater, libenter inpendo et, si umquam haec faciendi *oportunitas accidit, non recuso. Sunt mecum senioris mei satellites, qui talia non paciuntur; et si hoc publicatur, vita mea cum omnibus, quae possideo, periclitatur.' Hac legatione accepta Bolizlavus internuntios custodiri et legionem ad Albim properare[b] iussit. Hic qualitatem vadorum secreto perquirens mane facto [ipse] subsequitur et ad Strelam civitatem, quia suae dos erat filiae[2], demandat, ut nec sibi quicquam timerent neque cum clamore illato convicinos de hac re certos efficerent. Nec mora, exercitus iussu ducis in quatuor dividitur et ad Cirin castellum[3] vespere conveniri precipitur. Duae[c] autem phalanges premissae, ne sui aliquam a marchione molestiam paterentur, providere studebant. Totus hic pagus, qui Zlomizi[4] dicitur, optime tum excultus, in una hac die igne, gladio et habitatoris eductione flebiliter desolatur.

37. Sed qualiter is[d], qui omnes crebro fallere solebat, a quibusdam[e], qui in Mogilina urbe[5] sedebant, deluderetur[f], memorare libet. Hii cum a legione ad eos missa inpugnarentur: 'Cur sic facitis?' inquiunt. 'Vestrum seniorem optimum scimus et hunc nostro preponere volumus. Tantum

a) demonio *1*; dignitate sua *A. S.* b) re *add. T.* c) ę *in loco raso T.* d) his *A.* e) quiþam *A, corr. T.* f) deludetur *A, corr. T.*

1) *Otto frater Gerbergae idem fortasse fuit, qui supra c.* 24 *Heriberti filius dicebatur.* 2) *Conf. supra IV*, 58. 3) *Zehren vicum in sinistra Albis ripa infra Meissen situm.* 4) Glomaci *vel* Glomuzi *I*, 3. 5) *Mügeln; cf. IV*, 5.

1003. precedite et nos cum familiis et possessionibus *universis subsecuturos[a] non dubitate.' Talia orantes non amplius vexabant hostes et seniori suo hos[b] adventare pro certo nunciabant. Sed cum commilitones ad condictum sero confluere locum hosque[c] domi sedere dux cerneret, multum irascitur et mendacibus sociis poenas[d] minatur. Postera luce, orto iam sole, preda innumerabilis premittitur et magna pars hostium Albi inmergitur. Caeteri domum redeuntes inlesi dividunt predam, deo et[e] seniori suo optima[f] quaeque assignantes. Non fuit minor captivorum numerus quam tria milia et, ut presentes affirmabant, multo amplius.

38. (23.) Heinricus [vero] comes[g] [se iam defecisse[h] a]nimadvertens ad urbem Crana dictam[1] properat ibique Sifridum, filium comitis Sigifridi[2] iuvenem, auxilio se expectantem collato inveniens nec sibi neque huic ullam in rebellione spem in his partibus promisit. Tandem cum eo[i] multa locutus eandem incendit seque ad Boemiae tunc invasorem Bolizlavum cum domno Brunone residuisque fautoribus concessit[k]. Sifridus vero spe palam resistendi frustrata non eos comitatur, set de futura commissi emendatione certus revertitur. Rex autem ad Cranam hostem insecutus fugientem, lenivit in hoc suimet animum, quod ag*novit se inimicum in destruendis preoccupasse. Misit tunc Heinricum, Wirciburgiensis[l] episcopum, et Erkanbaldum, Fuldensis coenobii abbatem[3], ut Suinvordi castellum[4] incenderent atque diruerent. Quos adventantes Heinrici comitis inclita mater, Eila nomine[5], ut talibus decebat personis, suscipiens et salutans, ut precepta intellexit regalia, perturbatur concitoque cursu ad aeclesiam properans ibidem ignis concremationem prius sustinere, quam hac comburente viva vellet exire, testatur. Unde seniores prefati ob Christi amorem[m] seculares postponendo timores decretam mutabant sententiam; murosque urbis ac aedifitia solotenus frangentes tristem matronam his mulcebant promissis, si quando cum gratia regis id fieri potuisset, hoc *totum ex sua parte se renovaturos.

Rex autem devastata omni comitis proprietate[n] et cum beneficio late divisa ad Bavanberg venit ibique exercitu suo Sept. 8. bona cum pace dimisso nativitatem Dei genitricis sollemp-

a) subsequituros *A.* b) has *A.* c) hasque *1.* d) o *a T additum postea erasum est 1.* e) deo et *erasum 1.* f) optimo optimo *A.* g) com̄ *1.* h) se iam defecisse a *in loco raso T.* i) ea *A.* k) c̄ccessit *1.* l) *tertium* i *erasum 1, ut plerumque in his nominibus.* m) amore *1.* n) propietate *1.*

1) *Kronach oppidum.* 2) *Nordhemensis, ut videtur.* 3) *Qui, postquam abbatiae illi a.* 968—1011 *praefuit, Willigiso in archiepiscopatu Magontino successit* († 1021). 4) *Schweinfurt.* 5) *De qua cf. supra* c. 14.

nibus celebravit gaudiis. Inde profectus ad silvam Spehteshart nuncupatam[1] laborem expeditionis delinivit suavitate venationis. *Completa ibidem autumnali iocunditate per Franciam transiit ad Saxoniam, indicens hiis proxima hieme suam ad Milzieni expeditionem. Post haec natale Domini in Palithi[a] more priorum divinitus ac humanitus honorando[b] peregit. — *1003. *fol. 93. *Dec. 25.*

39. (24.) Deinde ad Thornburg[2] veniens Willigisum archipresulem cum caeteris familiaribus ad Gisillerum[c] misit archiepiscopum[3] tunc nimis infirmum, ut memor Domini, quicquid[d] in destructo Merseburgiensi episcopatu[e] hactenus deliquid, hunc resumendo iniustamque sedem relinquendo in ultimis saltem emendare voluisset. Hunc* primo propter Herimannum[f], quem sibi idem semper in regno summopere conatur preponere, odivit posteaque data huic suimet gratia inter familiarissimos habuit; commissisque ei omnibus in Saxonia suimet proprietatibus fidelem in hiis persensit provisorem, multa, quae tunc suae arridebant voluntati, per eundem complens. Tandem zelum Dei amplius[g] ferre non valens perfecto hunc persecutus odio hos, sicut predixi, nuntios misit. Quibus vix talibus respondit: 'Dentur mihi trium vel quatuor induciae dierum et mihi liceat abire; quibus transactis *certa vobis referam.' Hoc apud regem inpetrans et in curru, ut diu tunc solebat, exiens ad Thriburi[h] curtem suam[4] venit ibique duos commoratus dies VIII. Kal. Febr.[5] migravit ab hoc seculo. — 1004. Tagin. chr. *fol. 93'. Ian. 25.

40. Quo audito rex corpus archiantistitis precedens usque ad Magadaburch subsequitur, premittens[6] eó capellanum suimet Wigbertum, ut de electione Taginonis[i] unanimem confratrum voluntatem inpetraret. Set prepositus eiusdem civitatis, Waltherdus nomine, convocatis in unum — Tagin. chr.

*) archiepiscopum Gislerum rex *add.* 2.

a) polithi *radendo alqs corr. 1.* b) honerando *1. ut iam supra.* c) *alterum* l *erasum 1.* d) qicquid *1.* e) episcapatu *1.* f) i *erasum 1.* g) Tandem vero zelo Dei instinctus iniustitiam tantam amplius 2, *A. S.* h) h *add. T.* i) *ita iam A, sed postea aliquis inferiorem partem litterae* g *et totam* n *erasit, quae V restituit; item fere fol. 97, 97', 98.*

1) *Spessart.* 2) *Dornburg ad Salam; de villa Dornburg ad Albim sita hic cogitari non potest, quoniam Thornburg non longe a Thriburi curti abfuisse ex eis, quae sequuntur, perspicitur.* 3) *Illum tunc in ipsa urbe Thornburg fuisse necesse est censeamus; quae inter* commissas ei *regis* in Saxonia proprietates *videtur fuisse.* 4) *Sine dubio villam illam* intra Thuringiam nomine Driburi in comitatu Ekkihardi marchionis *sitam, quam Otto III.* 1000 *Ian.* 17 *(Stumpf* 1210*) Magdeburgensi ecclesiae donaverat. Quae siquidem prope Dornburg iacebat, nulla nisi Ober-Trebra vicus inter oppida Apolda et Sulza situs fuisse potest.* 5) *Hunc diem noster et apud Taginonem et in Necrol. Mers. et Magd. invenit.* 6) *Ex hoc quoque intellegitur regem non ita prope a Magdeburg abfuisse.*

1004. confratribus universis obitum senioris et adventum regis pariter indixit, obsecrans, ut invicem unum aliquem inquirerent, cum quo antiquam eligendi consuetudinem retinerent. Cui ab omnibus ilico respondetur, eundem se communiter velle in dominum divina ad hoc favente gratia habere. Hoc cum magna, ut decuit, humilitate idem suscipiens veniam Ian. 28. prostratus peciit. Delatum est[1] corpus archiepiscopi ad sanctum Iohannem[2] ibique proximam noctem dignis serva- Ian. 29. tur honoribus. Postera autem die cum ad sanctum portaretur Mauritium, adveniente tunc ibidem rege, ab eo omnique clero et populo suscipitur secundamque noctem diligenter custoditur.

Ian. 30. 41. Mane iam facto Arnulfus episcopus *a rege ad confratres et ad milites[a] admodum tristes gratia Taginonem eligendi mittitur. Cui legationem suam cunctis ordine pandenti Walterdus respondens pre omnibus: 'Scimus,' inquit, 'quid vester senior intendat. Volumus, si licet fieri, potestatem habere eligendi; et cunctis presentibus his, me quamvis indignum voluerunt in vacuum succedere, ut ipsi potestis probare. Detrimentum aeclesiae fieri nostrae multum veremur; quod ne eveniat[b], regiam pietatem ac vestram petimus intercessionem. Non sumus inmemores proverbii cuiusdam Lucan. III, 145 sq. sapientis[3]: *Libertatem populi, quem regna cohercent, libertate dominantis*[c] *perire, tantumque eius umbram*[d] *servari, si cunctis eiusdem velit obtemperare preceptis.*' His dictis presul egressus regiis omnia instillavit auribus. Qui mox prepositum vocans multumque ei promittens et sui licentiam ac consotiorum in eleccione Taginonis gratiam acquisivit. Confestim in maiorem convenientibus aecclesiam cunctis, rex baculo Arnulfi presulis clerum et populum Taginoni venerando patri cum redditura summo iudici racione commisit eundemque in cathedram episcopalem ipse constituit, asstantibus universis [et] laudes Deo canentibus. Celebrata pro defunctis memo*ria corpus archiepiscopi coram altari[e] australi sepelitur.

42. (25.) Set antequam ad nostrae sedis renovationem[f] perveniam, libet quaedam de *prefato viro, qui tunc ordinandus erat, disserere. Fuit hic egregii clericus Vulfgangi, qui Ratisbonensem pius pastor, habitu et conversatione monachus,

* fol. | fol. 9 | * fol. | * p. 8 | fol. 9

a) ministeriales 2, *A. S.* b) nee veniat *A, postea alterum e erasum.* c) dominatis *1.* d) ūba (= verba) *A, corr. T.* e) altare *A.* f) renouationis *A, deinde s erasum 1.*

1) *Trium fere dierum spatium cum sit itineri a Thriburi ad Magdeburg facto tribuendum, die Ian.* 23 *corpus archiepiscopi illuc videtur pervenisse.* 2) *Monasterium Bergense. L.* 3) *Lucani, apud quem (Phars. III,* 145—147*) haec leguntur:* Libertas, inquit, populi, quem regna coercent, Libertate perit; cuius servaveris umbram, Si quidquid iubeare velis.

rexerat aecclesiam[1]. Huic tam carus erat iste, ut in vice filii a puero nutriens eundem iam adultum bonis suimet omnibus prefecisset. Insuper ducis et imperatoris gratiam in tantum ei acquisivit, ut[a] si quando se de hac luce divina iussione subtraheret, hunc sibi successurum non dubitaret. Consummato tunc huius exilii cursu ...[b] in sanctitate admirabili venerabilis antistes ..., cum iam usque ad mortem egrotare cepisset, accersito ad se dilecto Taginone[c]: 'Pone,' inquit, 'fili, os tuum super os meum, accipiens a Deo insufflationem spiritus mei, ut, ubicumque ardore iuventutis incalescente in gemina caritate [sis] frigidus, a summa potestate meique benivolentia temperamentum accipias; et si meis honoribus forsitan privaberis, post bis quinos solares annos, cum mea apud Deum luo commissa, maioribus pro certo laetaberis.' Post haec vir sanctus, cum finem suum adesse *in spiritu presciret, iussit se in ecclesiam portare[d]; expletisque ab eo orationibus caeterisque, quae a fratribus facienda erant, se cum sibi commissis Deo commendans pridie Kal. Octobr.[2] sanctum emisit in pace spiritum.

994. | fol. 95. | Sept. 30 (Oct. 31).

43. Electus ille ab universis ad imperatorem venit, set promissa non percipit, dato tunc ab imperatore episcopatu capellano suimet Gebehardo. Committitur huic iste fideliter et, quamvis ab eo honorabiliter haberetur, tamen, quia bonum et malum non sunt ad aliquid[3], non longum tempus cum eo ob morum suorum[e] inequalitatem[f] versatur. Adhesit namque ilico Heinrico tunc duci et propter castitatem mentis et corporis ei complacuit ac usque ad hanc diem, quam prefatus sum, malis moleste, bonis accepte, perdius et pernox ei servivit, Deo et hominibus sua specialiter inpendere satagens; completur[que] ob hoc a rege propter sancti viri ab eodem unice dilecti amorem* veredicum[g] eiusdem vaticinium, decursis tunc, ut ipse domnus Tagino sepe mihi retulit, decem annorum curriculis. Qui carissimum suimet dominum ac reginam cum omnibus consociis multiplicibus, ut decuit, honorat muneribus nequaquam suae benignitati ad hoc subpetentibus.

1004.

44. (26.) Inde[4] rex cum eodem ad cas*tellum ipsius, nomine Givikansten[h], pergens omnia, quae ibidem ab Gisilero

fol. 95'. | Ian. 31.

*) quippe qui nutritor ipsius regis extitit *add.* 2; nam et n. i. r. fuerat *A. S.*

a) *deest 1.* b) *post* cursu *quattuor, post* antistes *novem fere litterarum spatium erasum est 1.* c) tagione *A;* taoione *radendo alqs corr. 1.* d) portari *radendo alqs corr., et ita 2.* e) suorum *A.* f) inequalitate *1.* g) veridicum *radendo corr. alqs 1.* h) giuikanstaen *A.*

1) *A.* 972—994. 2) *Necrol. Mers. Oct.* 31: Vulfgangi episc. 3) *I. e. non conveniunt. L.* 4) *Rex cum die Ian.* 30 *sepulturae Gisilheri Magdeburgii, Febr.* 2 *consecrationi Taginonis Merseburgii interfuerit, itineri illuc facto duo dies Ian.* 31 *et Febr.* 1 *relinquuntur.*

1004. antistite collecta sunt, singulariter perspicit et haec esse
Tagin. chr. superflua testatur. Dehinc Merseburg diu pastore suo viduatam consolationis gratia adiens eandem pristinis restitui honoribus quam maxime conatur. Ibi tunc Tagino venerandus
Febr. 2. IIII[a] Non. Februarii, id est yppapanti Domini, id est obviacione iusti Simeonis, accepta ab Hilderico antistite[1] licentia, qui primus horum in ordine fuit confratrum, a Willigiso archipresule Magontino consecratus est, presente rege ac Romano nuncio omnibusque coepiscopis ad haec faventibus. Et quia is[2], *ut scriptura eius testatur, ab solo ordinandus apostolico, huc[3] venire propter instantem necessitatem non potuit, ibidem[4] sacri crismatis delibucione tercium implevit numerum[5], [Waltherdo post se omnem committens episcopatum][a, 6]. Rex autem, quo semper esurivit atque sitivit, iusticiae cibo gestiens tunc saciari, quia aliter non posse fieri apud Arnulfum presulem sciebat, [cum] centum concambio mansorum super solum Merseburgiensem burgwardum episcopalem redemit bannum. Quicquid autem a carissimo Taginone exposcerat, bonae voluntatis habundantia hoc largiente perceperat. De Misni *atque de Citici episcopatibus decrevit regia potestate ad integrum redire, quod antiquitas hinc demptum valuit explicare. Unde hiis versibus preludo Christi odas concinentibus*:

* fol. 9... * man. * fol. 96. * man.

O sol iusticiae fulgens[b] super omnia, Christe[c]!
Adventu primo mundum redimensque secundo
Cum patre plasmator dissolvens, examinator
Solus, pro variis dispensans[d] premia factis
5 Humano generi sceleris per prona labenti,
Vera dies, lucem tu nunc benedicito talem,
*Qua pius aecclesiam visitasti despoliatam. * p. 804. * fol. 9... (fasc. ... man. ...
Mersburg te laudet, de tuis munere gaudet,
Eius et nati, pastores ac renovati
Verg. Aen. II, 537. 10 *Persolvant grates* tibi nunc ex corde fideles.
Inclite rex regum, modo suscipe fasma[7] tuorum,
Clemens Heinricum de caelis respice servum

*) *2. in imo margine add.:* Incipit prol. lib. sexti.

a) et w. commisit *2, A. S.* b) fulges *1.* c) x̅p̅riste *1.* d) dispensas *1.*

1) *Havelbergensi* 983—1008; *cf. III,* 17. 2) *Tagino: cuius scriptura hoc loco commemorata nulla alia fuisse potest nisi chronicon illud Magdeburgense nunc perditum, ex quo Thietmarum hausisse iam pridem constat.* 3) *Sc. Romam.* 4) *Sc. Merseburg.* 5) *I. e. tertius archiepiscopus constitutus est.* 6) *De hoc loco cf. Pflugk-Harttung, 'Forschungen' XXV, Uhlirz l. c., p.* 114. 7) *I. e. orationem; sed qua ratione ductus noster ad hoc exprimendum graeca voce φάσμα usus sit, non liquet, nisi, id quod Lappenb. suspicatus est, a fando eam derivari credidit.*

Et contectalem suimet[1] defende fidelem,
Hiis tua pro parvis bona prestans maxima donis.
15 Vivat in aetheria Taginonis spiritus aula,
[Waltherd et Gero valeant in fine beato].
A Christo salvi sint omnes atque locandi
Sedibus Elisiis, te, Mersburg, qui pietatis — Luc. Phars. III, 12.
fol. 96'. *Affectu dextris exaltavere benignis.
20 Omnia qui primus regis, Deus, atque supremus,
Hanc moderare, tuo queat ut subsistere remo;
Eius custodes tua sint precepta sequentes,
Hostes nil valeant, conversi sed bona reddant.
Sis rogo propicius, qui destructor fuit huius;
25 Insuper et cunctis, qui subvenere malignis,
Da veniam, laeti quo spectent certa futuri.
man. D. [*Urbs Wormacensis gaudet temporibus istis
Libertate sua, cuius manebat in umbra
Hactenus, atque ducum fuerat sub lege suorum[2].
30 Burchard antistes[3] laetatur et inter heriles
Ex animo proceres, quod non timet amplius hostes
fol. 96. Nunc ex contiguo, longe semotus ab illo.
Aula ducis domini domus est iam preclua Christi,
Et iudices varios clerus nunc deprimit illos.
man. T. 35 *Hoc rex Heinricus fecit pietate coruscus[a],
Hanc propriis solvens rebus Christoque remittens.
Annuit ista pius [Otto[b] dux at]que benignus
Munere regali concessit habunde teneri.
Ex hoc laetantes sint semper quique fideles]*.

LIBER VI.

p. 804. *fol. 97 (fasc. 15), man. A.* 1. (1.) *Post salutiferum intemeratae virginis partum consummata millenarii linea numeri et in quarto[c] cardinalis loco[d] ac in eiusdem quintae[c] inicio ebdomadae, in — 1004. Febr.

*) Excipit prologus. Incipit liber sextus *add.* 2.

a) choruscus *littera* h *puncto notata ideoque deleta 1.* b) o. d. at *in loco raso alio atramento idem T.* c) *ita Thietmarum dictasse aut certe dictare voluisse iam Ursinus cognovit;* quinto — quartę *1.* d) loc *in loco raso T.*

1) *Cunigundam reginam.* 2) *Duces Wormatienses posteri Konradi Rufi appellantur, qui amisso Lotharingiae ducatu in Francia occidentali, ubi plurima bona propria et comitatus nonnulli eorum fuerunt, condicionem ducum similem obtinuerunt, sicut etiam Udo comes* († 949) *et ei, qui ab illo originem duxerunt, in Francia orientali. Conf. Bresslau, 'Forschungen' XIII, p.* 106—110. *Hic locus spectat ad chartam regis a.* 1002 *Oct.* 3 *datam (Stumpf* 1326*), qua Heinricus* totum praedium omnemque proprietatem, *quam* per dilecti consanguiuei — Ottonis quoque ducis firmam traditionem in proprium ius *acceperat*, sicut ipse *(Otto)* visus est habere infra eandem civitatem, hoc est Wormatiam, praedictae ecclesiae *tradidit* cum omnibus ad eandem proprietatem iuste et legaliter pertinentibus; *cf. Hirsch, 'Jahrb. Heinr. II.', I, Excurs VII.*
3) *Episcopus Wormatiensis* 1000—1025.

1004. Februario mense, qui purgatorius dicitur, *clarum mane illuxit* seculo, et Heinricus, Dei gratia rex, antecessorum nevam suorum cupiens emundare sibique veniam promereri aeternam dispositis secundum suimet placitum ad haec pertinentibus cunctis perrexit ad domum suam, ubi se corporaliter[a] semper solebat reficere, ut ibi desiderato diu alimento paululum recrearetur in mente. Convocansque ad se omnes regni primates dedit episcopatum sanctae Merseburgiensis aeclesiae cuidam[b] capellano suimet, [nomine] Wig*berto, cum archiantistitis baculo Taginonis[c], cum quo ipse, quicquid antecessor suus iniuste de hac auferre presumsit aecclesia, renovationi eiusdem arridens reddidit[1], consentiente hoc Arnulfo presule, Eido quoque et Hilliwardo[2] episcopis, [quibus] diocesis illa fuit divisa, ac omni populo applaudante. Ductus mox cum divina iubilatione ad sedem suam Wigbertus *eodem die ab archiepiscopo suimet Taginone et a confratribus Hillerico et Wigone[3] cum predictis coepiscopis consecratur.

Pers. III, 1.

* p. 805. * fol. 97'.

2. (2.) Interim Bolizlavus suo furore et comitis Heinrici[4] instinctu magnam vim Bawariis omnibusque concivibus suis intulit. Ob hanc causam rex indicta prius expeditione Milzini fines hostiliter invasit et, ni superflua nivis effusio celeriter resoluta eum inpediret, omnis haec regio habitatore vastata caruisset[5]. Inde reversus tristis Guncelino marchioni caeterisque patriae defensoribus positis auxiliatur presidiis; ac tunc Merseburg veniens fratrem suum[6] fugisse ad Ungariorum[d] regem[7] veniae gratia acquirendae, Heinricum autem incepti multum penituisse ab fidis intercessoribus ab eo missis comperit. Quorum et maxime percari suimet Taginonis[e] et Bernhardi ducis supplicaciones etsi invitus suscipiens prefato comiti suimet gratiam ea ratione indulsit, ut predium sibi suisque fautoribus et incolatum redderet, ipsum autem, quamdiu voluisset, in custodia detineret. Heinricus vero se nimis in omnibus culpabilem lacrimabiliter professus more et habitu penitentis regi se tradidit eiusque iussione *ab archipresule predicto in castellum Ivicansten[f] detruditur diligenterque a suis militibus die noctuque servatur*.

* fol. 98.

*) *Erasis in dextro margine versibus* 2 *vel* 3 *N in imo addidit:* Ibi tunc preter aliud bonum opus in una die psalterium cum CL veniis cantavit.

a) corparaliter *A.* b) *ita A. S.; vocabulum in 1. erasum* quidam *fuisse videtur.* c) tagionis *A*; taginonis *T*; taolonis *radendo alqs corr.*; taginonis *restituit V.* d) i *erasum 1.* e) daginonis *V saepius.* f) *legendum* Givicansten; *cf. I, 6.*

1) *De hac renovatione vide 'Jahrb.' I*, 279—296, *Uhlirz l. c.* 2) *Citicensi* 1002—1032. 3) *Brandenburgensi* 992—c. 1019. 4) *Conf. V*, 38. 5) *Quam expeditionem Ann. Quedl. minus recte in a.* 1003 *ponunt; cf. 'Jahrb.' I*, 299, *n.* 1. 6) *Brunonem; cf. V*, 38. 7) *Stephanum I. sororis suae maritum; cf. IV*, 59.

3. (3.) Interea rex Italicae haud inmemor iniuriae [omnes] suos fideles ad hanc ulciscendam hortatur ac instanti quadragesima ipse eó cum armato milite destinavit pergere. A Merseburg tunc exiens sancti Mauricii apud Deum intercessionem itinerisque prosperitatem Magadaburg peciit[1]. Inde per[a] Thuringiae orientalisque fines Franciae transiens ad Ratisbonam venit; ibique habito regali placito militi suimet generoque Heinrico[2] XII. Kal. Aprilis cum omnium laude presentium cumque hasta signifera ducatum dedit[3]. Dehinc Augustanam urbem itinere attingens a Sigifrido antistite [eius] honorabiliter introducitur et habetur. Ibi tunc duas tantum noctes commoratus reginae diligenti salutatione licentiam dedit ad Saxoniam abeundi dilectoque eam[b] commisit Taginoni. Ipse autem cum exercitu progreditur usque ad locum qui Tinga[c.4] dicitur. Ibi domnus Brono, frater eius, cum Ungaricis intercessoribus regi presentatur et ab eo data sibi gratia misericorditer suscipitur. Equidem ab archiepiscopo Taginone rogatus ad predictam civitatem[5] veni et cum eodem *redii. Venimus ad saltum Geronis[6] ibique cum venerabili abbatissa Hathui palmas sollemniter peregimus; IIII[a] feria ad Magadaburg regina veniens cenam Domini et subsequentem dominicae resurreccionis sollempnitatem ibidem celebravit.

1004. Febr. 29. Mart. 21. Apr. 9. Apr. 12. Apr. 13. Apr. 16.

* p. 805. * fol. 97'. * fol. 98'.

4. (4.) Rex autem per multas itineris asperitates[d] ad Tridentum[e] veniens urbem ibi palmarum festa colit et exercitum nimii laboris necessitate afflictum hac celebri [sollempnitate] paululum respirare permisit. Quem adventantem Hardwigus [rex] presciens ac multum expavescens ad municiones supramemoratas nuntios probatos misit; ipse autem collectis agminibus in Veronensi[f] planicie considens sperabat presentia preteritis prosperitatibus forsitan respondere. Hunc transitum Heinricus rex interclusum aut vix aut nequaquam expugnandum comperit; et alió se vertens cum suis tractat familiaribus, si clusas hinc longe remotas[7] Carentanis auxiliantibus intercipere ullatenus valuisset. Quod consilio prudenti, quamvis arduum multis videretur,

Apr. 9. * fol. 98.

a) Inper *1*. b) eá *1*. c) *ita T in rasura*, $\overset{i}{q}$ . . . inga *A*; Tonga *A. S.* d) asperitatis *1*. e) tridentem *1*. f) numeronensi *A*, num *linea delevit et* v *superscripsit T*, *postea* n *et* m *erasa*, *ut restet* uveronensi.

1) *Ibi adfuit charta (Stumpf* 1372*) teste Febr.* 24; *'Jahrb.' I*, 300. 2) *Fratri Cunigundae reginae, filio Sigifridi Lützelburgensis comitis.* 3) *Qua in re ipsum se adfuisse Thietmarus paulo infra dicit; Italicae et Boemicae expeditionibus in c.* 4—15 *non minus copiose enarratis haud scio an Heinricus frater eius interfuerit. Cf. infra c.* 15. 4) *Nunc Thingau, prope civitatem Kempten. L.* 5) *Non Thingau videlicet, sed Regensburg aut Augsburg.* 6) *Gernrode in ducatu Anhaltino. L.* 7) *In finibus urbium Vicenza et Treviso sitas; 'Jahrb.' I*, 303.

1004. effectum est. Carentani regalibus iussis ilico optemperantes in duas dividuntur legiones; unam, quae ante ipsum diei crepusculum montem clusis *superpositum cum peditibus *fol. 99. clam *preoccupabat, alteram[a], *p. 806. quae iam facto mane ad has expugnandas subsequitur, audito[b] a premissis commilitonibus signo tam vehementi, ut ex latentibus hostium insidiis audiri potuisset. Qui post tergum, ut opinabantur, securi, venientibus obviam armati properant. Sed nostri eos ex latere irruentes alios effugarunt, quosdam autem precipicio[c] et in Brenti fluminis[1] inundacione compellebant interire[d]. Sicque victores clausas[e] usque ad regis adventum sollicite tuebantur.

5. Hoc rex ab internunciis ut audivit, relictis omnibus impedimentis, optimis satellitibus exceptis, cum magna difficultate eas pertransit et iuxta litus aquae supramemoratae in quadam grata planitię castra metatus est, ut ibidem[f] Apr. 13. 14. cenam Domini et crismatis consecracionem ac passionem Apr. 16. dominicam et sanctam eius resurreccionem sumopere veneraretur. Interdicta est omnibus per bannum regalem a palatino comite fuga[2] et resistentibus viriliter promittitur solatio Apr. 18. futura. Rex autem in III[a] feria aquam transiens predictam fixis iterum tentoriis requievit, exploratores prestolans sollicite ad quaerendam[g] Hardwigi hostis conversationem clan*destinam[h]. *fol. 99'.

6. (5.) Longobardorum vero mens hactenus in malo unanimis divinae pietatis instinctu dividitur et ab iniusto supplantatore disiuncta a Deo coronato regi[i] Heinrico securum fuga patefecit ingressum. Verona primo eundem succipiens exultat in Domino, advenisse defensorem patriae, auctorem verǫ abisse totius miseriae. Huic occurrunt diu expectato Thiedoldus[k] marchio cum predictis auxiliatoribus, gaudens tempus advenisse, quo[l] secretum bonae voluntatis sibi liceret huic aperire. Tunc rex tali comitatu Brixnam[3] veniens ab archiepiscopo Ravennate[4] et ab huius sedis provisore [Ethelberone][5] cum comprovincialibus succipitur. Inde Pergamam[6] ab Arnulfo imperatore olim devictam[7] itinere attingens, Mediolanensem archipresulem[8] fide sacramentis

a) cum — alteram *suppletum ex A. S.; in cod. 1 hic maior versus pars abscissa est.* b) ito *in loco raso scr. T.* c) precipio? *A, corr. T.* d) ī ī rire (= interrire) *A,* īterire *corr. T.* e) *prius* a *erasum 1.* f) dem *in rasura scr. T.* g) adquirendam *A.* h) *Post syllabam* clan *in 1 maior versus pars abscissa est;* destinam — mens *suppleta ex A. S.;* clandestinam *et* vero *desunt in 2.* i) rege *A.* k) Thiadolfus *A. S.;* Thiedolfus *eum vocavit cod. 2 supra V, 25.* l) qua *1.*

1) *Brenta.* 2) *De poenis eorum, qui ex exercitu fugerunt* (herisliz), *cf. Waitz, 'Verfassungsgesch.'* [2]*III,* 309, [2]*IV,* 479. 582, *'Jahrb.' I,* 304. 3) *Brescia.* 4) *Friderico; conf. V,* 25. 5) *Qui sedit* 976—1007; *v. V,* 24. 6) *Bergamo.* 7) *V. Ann. Fuld. (SS. I) et Reginonis chron. (SS. I) a.* 894, *Liudprand. I,* 23. *L.* 8) *Arnulfum, qui sedit* 998—1018.

firmata recepit. Post haec Papiam visitans urbem ab archi- 1004.
antistite hoc et a primis illius regionis succeptus cum ad- *fol. 99. *p. 806.
mirabili laudę ad aeclesiam ducitur et communi electione
sublimatus in solium regale collocatur[1]. (Mai 15).

7. (6.) Eademque die revelatur, qua mutabilitate totius mundi huius instabilis cursus in pronum semper volvatur. Namque inter tot gaudia subito insevit inimica pacis discordia *et a superflua vini ebrietate de vili causa interrupta est miserabiliter fidei connexio et sacramenti. *fol. 100. Concives adversus noviter electum regem armantur, ad palatium properant, et maxime hii, quibus ius Heinrici displicebat, Hardwigi autem relaxatio mulcebat. Clamor ut a rege auditur, et quid hoc esset, explorari cicius[a] ab eo iubetur. Cui protinus respondetur, plebeios[b] furore subitaneo inflammatos et servili[c] presumptione animatos, hanc commotionem primitus incepisse; caeteros quoque omnes in detrimentum sui vel dedecus convenisse. Quos iam irrumpentes Heribertus, Agripinae* provisor egregius, sedare conatus, de fenestra ut causam tantae invasionis inquirit, lapidum imbre et sagittarum infusione retruditur. Palatium autem ab hostibus graviter impugnatum, a domesticis[d] regis facile numerandis est viriliter defensum. fol. 99'. Divisis etenim in plura necessaria nostris maior vis excrevit inimicis. Tandem audito clamoris immensi strepitu nostri gregatim ad regem properant hostesque adhuc insanientes paululum expellunt; sed imminente iam nocte sagittis atque lapidibus obviis tardantur. Quae ad providenda urbis tunc incendunt moenia.

*fol. 100'. 8. Nostri autem, qui foris erant, urbis propug*nacula fortiter ascendunt, quibus hii sic melius resistebant. Ibi tum quidam egreius[e] iuvenis, Gisilbertus nomine, frater reginae, a Longobardis vulneratus oppeciit[2] et consociorum tristiciam vehementer adauxit. Quem Vulferam miles in medium agmen prosiliens unumque ex his per galeam usque in iugulum feriens securus vindicavit. Sic alternando quietem cunctis amicam [belli a]speritate[f] mutabant. Nonnullos ex hostibus, quos vi capiebant nostri, vivos regi presentabant. Subi[to ibi]dem una domus, quae nostros tuebatur defatigatos, a Longobardis incensa ruit, at eos nulla spei certi*tudine *p. 807. potitos alacriores bello reddidit. Interim Alemanni cum

*) sedis *add.* 2.

a) exploraci eius *A, corr. T.* b) plebios *1.* c) seruile *A.* d) domestis *1.* e) egrius *1.* f) quietē belli cuntis amicū a — speritate *in duabus lineis A*; quietem cunctis amicam — belli' asperitate *corr. T*; Martis 2, praelii *A. S.*

1) *V. 'Jahrb.' I*, 306. 2) *Scilicet illo die vulneratus Mai* 18 *mortuus est; Necrol. Merseb. XV. Kal. Iun.:* Gisilbertus frater reginae Chunigundae obiit.

1004 (Mai 15). Francis et Liuthariensibus[a] tandem haec mala rescientibus fractis intrantes muris in tantum concives persecuti sunt, ut e municione domuum[b] suarum nec unus egredi presumeret. Harum sumitate hii nostros iaculis gravantes[c] inmissis incendio perierunt[d] illato. Difficile est cuiquam ad enarrandum, quanta ibidem strages diversis efficitur modis. Milites regis tum victores sine ulla offensione spoliis interemptorum utuntur. Hoc mise*rabili asspectu rex motus et, ut residuis parcerent, firmiter[e] precipiens se ad municionem sancti Petri contulit hostibusque veniam suppliciter inplorantibus misericorditer indulsit. Tunc absentes quique[f] accepta regis victoria aut ipsi[g] veniunt, ut talia declinarent, aut obsides mittunt, fidem, auxilium et subiecionis debitum regi promittentes[h].

* fol. 10

9. (7.) Sedatis tunc Papiae calamitatibus rex ad Pontem longum[1] venit Longobardorumque[i] residuum agmen per manus suscipit; habitoque ibidem cum omnibus conloquio rebusque maximis prudenter ordinatis Mediolanum sanctissimi presulis Ambrosii amore peciit; moxque ad prata[k] predicti Pontis[l] reversus presentem populum de subito eius conquerentem discessu promissa celeri suimet reversione ceterisque consolationibus multis placavit. Insistentem [vero] Iun. 4. tunc pentecostes sollemnitatem in loco, qui Grommo[2] vocatur, celebrat. Inde tum procedens Tuscos[m] sibi obviantes in consorcium sibi firmiter servientium suscepit. Dehinc patriam revisere festinans Alemanniae fines, nuper a ducis[n] Herimanni solatio privatos[3] filioque eius et equivoco adhuc puerulo de*ditos, ad regendum et confirmandum invadit.

* fol. 10

Inde in Alsacia positam petens Argentinam, venerabilem Iun. 24. Christi precursoris ibi excolit nativitatem. In cuius vigilia Iun. 23. quae Dominus per eum fecit mirabilia, non sunt mihi pretereunda, quia haec piis ad delectacionem, reprobis autem dicuntur ad terrorem. Domus, in qua rex populo legis iusticiam dabat[o], subito cecidit, uni dumtaxat presbitero nocens cum domna excommunicati iniuste[p] sedulo commoranti. Ille pre caeteris in hoc crimine culpabilis morte sua, prius confractis cruribus, luit poenam commissi facinoris. Quam

a) *primum* i *erasum 1.* b) domium *A, corr. T.* c) graventes *A, corr. T.* d) erunt *in rasura 1.* e) firmater *A, corr. T.* f) quique *A,* quiqi *corr. nescio quis posterior.* g) ipsa *A, corr. T.* h) promittens *1.* i) longobarumque *1.* k) pratam *A.* l) pont' *1.* m) induntuscos *1, qui error nescio an ortus sit in dictando ex duplicatione vocabulorum* inde tum; in Dntuscos *2,* in diuttuscos *A. S.* n) n. adducis *A.* o) *ita in loco raso T.* p) iniustae *A.*

1) *Pontelungo non longe a Pavia remotum.* 2) *Hunc locum, qui apud Adalboldum (Vita Heinr., SS. IV) Chromo vocatur, Grumo prope Cadempino in via montis Ceneris esse G. de Wyss ('Anzeiger für Schweiz. Gesch.'* 1887 *p.* 41*) probavit.* 3) *Herimannus II. dux* 1003 *Mai* 4 *mortuus erat, cui Herimannus III. successerat.*

dulcia piorum gesta ad aedificationem animae ipsi legimus 1004.
et ab aliis visu ac auditu didicimus et tamen obdurato corde miseri desipimus nec amovemur inolita nequicia certis malorum poenis neque delectamur inestimabilibus iustorum premiis[a].

10. Hinc rex discedens[b], sancti Martini presulis limen Magontia supplex adiit ibique natale apostolorum[1] venera- Iun. 29. biliter coluit. (8.) Post hoc[c] per Franciam orientalem iter faciens Saxoniam, ut sepe professus est, securitatis ac tocius ubertatis quasi florigeram paradisi aulam, revisit. Ibi tunc diu reconditum zeli latitantis archanum ab simplici corde *fol. 102. evomuit et ad compes*cendam Bolizlavi arrogantis seviciam omnibus in sua dicione Christo sibique fidelibus expeditionem Augusto iam mediante indixit. Statuto igitur termino Aug. in Merseburg exercitus fit collectio ac in hostem tandem secreta promocio. Assimulato namque in Poleniam itinere naves Boruz[2] et Nisani[d, 3] glomerantur, ut ficta suorum benivolentia non fieret inimico circumeundi propalatio ulla. Interim magna inbrium effusio in transeundis fluminibus exercitui ineffabilis fit retardatio, et cum minime quis hoc conicere potuit, in Boemiam rex celeriter perrexit. Huius adventum leo rugiens[e, 4] cauda subsequenti impedire satagens in silva, quae Miriquidui[5] dicitur, montem quendam cum sagittariis [prorsus] intercluso omni aditu firmat. Rex autem id comperiens, premissis clam loricatis militibus electis, hostibus invitis arduam irrupere viam, facilem subsequentibus parantes[f] callem. Inter haec Bolizlavo in una *p. 808. dierum cenante unus ex nostris, capel*lanus Reinberni pre-

a) nec ad correctionem vitae iustorum premiis ineffabilibus delectati convertimur *2*. b) ab Argentina *add. 2, A. S.* c) hac *A.* d) *ita T, 2*; naves citiza nicici *A.* e) rui-gens *A, corr. T.* f) parentes *1.*

1) *Petri et Pauli.* 2) *Boritz haud procul a Riesa iuxta Albiam. L. Adalboldus c.* 43 *exhibet:* usque Citizam; *unde apparet illum Thietmaro vivo ex opere eius nondum perfecto haec hausisse. Conf. Waitz, SS. IV, praef. p.* 682. *Citiza in pago Nicici ad sinistram ripam Albis fluminis prope Bleddin inter Pretzsch et Wittenberg e regione vici Schützberg in colle quodam videtur situm fuisse, cui idem nomen Schützberg est.* 3) *Nisani hoc loco non pagi, sed vici cuiusdam nomen esse apparet; quem vicum fuisse Neussen prope Mühlberg et olim in ipsa ripa Albis situm probatum est a Wedekindo, 'Neues Lausitz. Magazin' XVIII,* 217. *De vico Neussen (a.* 1251 Nisene*) cf. etiam Knabe, 'Hist.-stat. Nachr. aus d. kursächs. Amt Torgau', Progr. Torgau* 1887. 4) *Boleslavus.* 5) *Quod nomen* Myrkvidr *etiam occurrit in carmine Islandico Atlaquida in groenlezka. Hic designatur tractus montanus, qui hodie vocatur: das Erzgebirge. V. etiam chartam Friderici I. imp. a.* 1162 *Febr.* 26 *(Stumpf* 3929*). L. Hoc nomen idem est atque* Mirewidu *nomen alius silvae infra IX,* 28 *commemoratae et obscuram silvam significat:* mrok *slavonice,* murk *in dialecto Germaniae inferioris,* myrkr *apud Germanos septentrionales* = tenebrae, widu = silva.

1004. Aug. sulis sui[1], de adventu nostri exercitus loquitur et ab eo mox auditus, quid diceret, rogatur. Cui responsa referenti tum id[a] infit: 'Si reperent ut ranae, iam possent huc advenisse.' Et verum est [hoc], *ni aspiraret regem[b] divina pietas et hunc non inflaret superbie magnanimitas, non proveniret nobis tam subito victoriae prosperitas. * fol. 102

11. Adiuvit eciam regem exulis Iaremiri, qui firma pax interpretatur[2], comitatus, et adoptatus eiusdem adventus Boemiorum delinivit agmen. Horum consultu et vocatione regi introitus patefecit et in ipsa regionis istius ianua unum castellum[3] sua eidem sponte reddidit. Rex propter[c] Bawarios nondum adventantes tardato paululum itinere ad urbem Satzi[4] dictam venit et concives hos, portas sibi ilico aperientes et Polenos intus presidio positos occidentes, suimet cognovit amicos. Videns rex tantam stragem commovetur et superstites in una precepit aecclesia retrudi. Adest eciam, qui Bolizlavum a comprovincialibus esse interemptum pro certo referret. Letantur in Deo familiares regis, corruptique tristantur fautores adulterini ducis. Hii invicem mussantes ex iniusti cordis sui secretario hoc evomuere mendacium: si rex umquam in bona securitate consisteret, se tunc ad nihilum valere multaque ab eo pati contraria debere. Propter hoc latente igniculo sub cinere *in hoc itinere ac postea sepissime regi suo cunctorum hostem fidelium brutis peiores animalibus preposuerunt, ignorantes, quod ab eorum fraude vicarium suimet in terris Deus pater ingenitus, speculator desuper, liberaturus erat ę caelis. * fol. 102

12. (9.) Tunc Iarimirus iussu regis cum optimis militibus ex nostris ac cum incolis sibi adherentibus ad capiendum seu occidendum serpentem venenosum Pragam premittitur. Quem preoccupantes nuncii prescriptorum *rem ordine pandunt* Bolizlavo de tali periculo prius securo. Hic legatione tali commonitus clam se preparavit et subsequenti nocte iam mediante audiens in urbe proxima, quae Wissegrodi[5] dicitur, campanas cives ad bellum sonitu hortantes cum prima legione exivit et patriam fugiendo revisit. Quem Zebizlovo[6], frater Adthelberti presulis et Christi martyris, subsequutus in ponte vulneratus oppetiit et magnum hosti- Virg. Aen. III, 179.

a) iđ *corr.* id *1.* b) regi *radendo alqs corr. 1.* c) proter *1.*

1) *Colbergiensis, cf. supra IV,* 45. 2) Iar *polon.* = *ver,* jary = *vernus, vigens;* mir = *pax. Conf. Iaropolk VIII,* 72 *n., Iarislaw VIII,* 65; *Wladimir VIII,* 72, *Dobremir IV,* 58. 3) *Tunc Gnewin, hodie Brüx vocatum; 'Jahrb.' I,* 317. 4) *Saatz.* 5) *I. e. Hochburg (*wysoký, *compar.* wyžšj *bohem.* = *altus,* grod *pol.,* hrad *boh.* = *castellum); hodie Wyssehrad.* 6) *Hic a Cosma (SS. IX) c.* 29 *appellatur Sobebor: accuratius igitur nomen scribendum est* Sobi-slaw *et significat eum, qui 'sibi gloriam' petat; cf. IV,* 45.

1004.

bus gaudium, suis autem luctum ineffabilem reliquit. Crastina autem die Iarimirus adveniens populis iura veniamque commissi poscentibus ante portam dedit ilicoque intro- *fol. 103'.* missus pristinis honoribus magna *iocunditate inthronizatur ac tunc depositis vilibus indumentis preciosioribus[a] ornatur. Huic ibi tum presentatur, quicquid unusquisque militum hosti fugitivo vel occiso spoliorum abstulit. Muneribus idem delectatus plurimis ad Wissegrodi introducitur ibidemque in dominum exclamatur, regis indulgentiam et secum huc usque perseverantibus diu elaboratum promisit bravium. Confluit undiquesecus tam vulgi quam seniorum[b] ineffabilis turba ad gratiam novi ducis percipiendam et ad prestolandum gloriosi regis accessum. Hic tandem adveniens ab antistite Thieddego[1] et a duce Iarimiro cum immenso cleri tociusque populi tripudio succipitur et ad eclesiam sancti Georii[c] deducitur. Cunctis mox dignitatibus a rege honoratur Iaremirus paternis, convocatis indigenis coram omnibus.

Sept. 8.

13. (10.) Sed cum ibi sanctae Dei genitricis ortum omni celebrem mundo rex veneraretur, Goddescalcus[d], sanctae Frisingensis[e] aecclesiae venerabilis pastor[2], nomen[3] cum re possidens, missam canere ac populos instituere ab eo precipitur et ab episcopo sedis illius permittitur. Perlecto tunc euvangelio* presentes idem ammonet de timore divino et de conservando geminae dilectionis vinculo, de obedientia Dei *fol. 104.* sublimiorumque *honore potestatum et ad ultimum regem suaviter aggreditur, ut semet agnoscere et omnia, quae a primis vitae huius cunabulis usque ad hoc tempus honoris alicuiusve commoditatis umquam percepit, largitate divina pocius quam suis meritis asscribere voluisset. Insuper misericordiae mentionem fecit, quae unicum est salutis presidium, venerabile fidei ornamentum et magna[f] remissio peccatorum. In cuius opere servando unicuique Christo fidelium tria sunt semper optanda: posse et velle ac perficere. Quae cum a cunctis sint adinplenda, ab his maxime, qui *p. 809.* nullum ledentes sibi avent similia *a Domino recompensari; et, ut acceptabile ab his Deo votum fiat, ex corde debet unumquodque largiri et cunctis debitoribus remitti, ne mali vice servi[g] diris asstringantur tormentis. Et his concludens: (Matth. 18, 23–34.) ‘Te,’ inquiens[h], ‘obtestor per nomen et amorem eius, qui suō debitori decem milia talentorum, id est *Iudeis recutitis*[i] suo- (Martial. VII, 29, 5.)

*) gradum ascendit *add.* 2; gradum ascendens *A. S.*

a) preciosoribus *1.* b) nobilium 2, *A. S.* c) *i. e.* Georgi *aut* Georgii; *cf. I, 6.* d) goddescalcē *1.* e) *prius* n *add. T.* f) magno *A.* g) seru *1.* h) Te, o rex gloriose 2. i) recucitis *1*; recusatis 2.

1) *Episcopo Pragensi* 997—1017. 2) *Qui sedit* 994—1006. 3) *Quod ‘servum Dei’ significat.*

1004 Sept. 8. rum transgressionem preceptorum indulsit, Heinrici quondam marchionis, nunc autem, ut spero, vere penitentis, senior karissime, miserearis, vincula solvas et gratiam dones, ut eo liberiori animo hodie Deum interpelles: 'dimitte nobis *debita nostra' et reliqua.' Hac rex exhortatione lacrimabiliter profusa placatus sic se facturum firmiter spopondit[a] et post haec domum veniens misericorditer adimplevit.

* fol. 104'

14. (11.) Statutis tunc ibidem[b] omnibus Bawarios domum remisit. Ipse [vero] cum Boemiorum duce novo Milzienos, qui tum sibi fuere proximi, terminos per ineffabilem itineris difficultatem adiens Budusin urbem[1] possedit. Sed cum in una dierum unumquemque suimet fidelium ad expugnandam eandem incitaret, ab uno sagittario[rum e][c] propugnaculis, ni divina custodiretur providentia, vulnere inproviso lederetur. Quod illi, qui secus se stabat proximus, nocuit et propositum inimici in alio peregit. Rex autem elevato ad Deum corde supplici hunc laudat, qui solitam pietatis vigilantiam sibi inmerito revelavit. Urbs vero prefata igne iam adportato combusta iaceret, ni hoc Guncelini marchionis iussio infausta prohiberet.

15. Vulnerantur invicem multi et nonnulli perempti sunt. Ex nostris autem unus nobilis et genere et virili conversatione, Hemuza nomine, cum urbanos crebro certamine provocatos pene usque ad muros insequeretur, molaris dimidio lapidis *per galeatum caput prostratus ab inimicis insultantibus in urbem mortuus trahitur. Huius cadaver Heinricus comes, frater meus, cuius is miles fuit, precio comparatum ad patriam reduxit. Alter vero, qui ob assiduum[d] venationis exercicium indomitus Tommo[3] vocabatur, dum in Sprewa flumine hostibus fortiter resistit, torrentum lubricatione lapidum corruit optimaque diu protectus lorica tardo [tandem] vulnere, pro dolor! oppeciit. Hunc unus ex suis satellitibus[e], ne aliquo deduceretur, cum prohibere temptaret, cuspide perfossus super eum corruit. Predicta belli asperitate[f] iam pene devicta, iubente per nuntium suimet Bolizlavo, regiae potestati urbs salvis defensoribus traditur presidioque novo munitur. Post haec rex cum exercitu itinere ac inedia iam defatigato domum rediit, marchiones, ubicumque opus fuit, solitis adiuvans amminiculis[4].

(Oct. 25).

* fol. 105 (fasc. 16) man. B.

a) *alterum s erasum 1.* b) Dispositis in Praga *2, A. S.* c) rum *in rasura, e in margine add. T.* d) as *add. T.* e) ti *add. T.* f) assperitate *A.*

1) *Bautzen.* 2) *Unde comperimus Heinricum Bohemicae interfuisse expeditioni; ex cuius narrationibus tota haec relatio videtur hausta esse.* 3) *Idem, ut videtur, qui Thangmarus dicitur in Ann. Quedlinb. a.* 1003 *et Tanko laicus in Necrol. Merseb. Oct.* 25. *L.* 4) *Igitur, quamquam bellum nondum erat confectum, tamen rex hos fines ut sui iuris provincias iusto regimini reddere potuit; v. V,* 18.

16. (12.) Hic cum se in Merseburg optatae quieti indulgeret, Esiconem venerandum comitem[1] longa infirmitate vexatum vitam hanc in Linbici[a,2] finisse comperit. Huius corpus adveniens ipse suscepit et honorifice sepeliri iuxta ecclesiam sancti Iohannis baptistae in septentrionali parte precepit; pro cuius animae remedio quoddam eiusdem predium Uppusun[3] nominatum cum candelabris duobus argenteis altari *sancto et confratribus ibidem Deo famulantibus dedit[4]. Insuper Wigberto antistiti mercatores et Iudeos *Apaellas*[b] ab Gisilero primitus acquisitos ac diu commutatos reddidit. Comitatum super Merseburg et benefitium ad hunc pertinens Burchardo[5] et super quatuor urbes iuxta Mildam fluvium positas Thiedberno benefitium concessit. Omne autem predium sibi iuditio retinuit. Heinricum comitem[6] a custodia absolutum cum gratia abire precepit.

1004. (Nov. 22). * fol. 104'. * fol. 105'. Hor. Sat. I, 5, 100.

17. (13.) Sicut sanctae matris aecclesiae prospera spirituali eiusdem proli ad augendam Christi gloriam[c] sunt preloquenda, ita eiusdem detrimenta ad compunccionem[d] provocandam huic sunt enarranda; quia haec unanimi laeticia, ista autem mesticia pari conquerenda et molli paciencia sunt ab hac sufferenda. In Pathelbrunnun monasterium et *omnis eiusdem apparatus flamma nostrae iniquitatis ultrix consumens multorum corda fidelium commovit, quae amor divinae remunerationis ad haec renovanda communiter accendit.

* p. 810. * fol. 105 (fasc. 16) man. B.

18. Posita est etiam in loco, qui Throtmunni[7] dicitur, magna sinodus, ubi rex coepiscopis presentibusque cunctis plurima questus est sanctae aecclesiae inconvenientia et communi eorundem consilio haec statuit deinceps prohiberi et optimo novae institutionis decreto gravem peccatorum suimet *sarcinam relevari[e]: 'Anno dom. incarn. MV., anno autem domni Heinrici secundi regnantis IIII° in die Non. Iulii actum est in Throtmunni hoc decretum gloriosissimi eiusdem regis et contectalis suae Chungundae reginae[f]

1005. * fol. 106. Iul. 7.

a) linbizici *A, deinde* libzic *radendo alqs corr., multo post alius* liubizic *restituit; equidem censuerim Thietmarum dixisse* linbici. b) *ita B videtur scripsisse, postea hoc vocabulum erasum est 1;* Apellas *2.* c) spiritualibus filiis ad incitandos ipsos ad gloriam Iesu Christi sponsi eius *2.* d) c̄pungcionem *B.* e) *Sic A. S.;* reulari *1.* f) regis *B, corr. T.*

1) *Merseburgensem.* 2) *Leimbach, ut videtur, prope Querfurt, non longe ab Obhausen remotum;* Libzic *esset Leipzig,* Liubizic *Lübschütz ad fluvium Muldam prope Püchen.* 3) *Obhausen, vicus prope urbem Querfurt. URS.* 4) *V. chartam imperatoris datam Merseburg a.* 1004 *Nov.* 23 *(Stumpf* 1397*), per quam memoria comitis Esiconis instituitur. Conf. Calend. Merseb. Nov.* 22 *de morte Esiconis comitis. L.* 5) *Comiti palatino (c.* 1002—1017*), de quo cf. 'Neue Mittheil.' XVII l. c.* 6) *V. supra c.* 2 *et* 13. 7) *Dortmund.*

1005. necnon[a] et archiepiscoporum Heriberti Coloniensis, Lievizonis[b] Bremensis[a], Daginonis Magadeburgensis archipresulis[c] tertii[a]; episcoporum autem[d] Notgeri[e] Leodicensis, Suithgeri [M.][f, 1], Ansfridi[a] [T.][2], Thiederici [M.][3], Thietmari [A.][4], Berenharii [F.][5], Berenwardi[g] [H.][6], Burchardi[a] [W.][7], Retharii [P.][8], Wigberti [M.][9], Ekkihardi [S.][10], Othinkerdi[a, 11]. In obitu cuiusque prenominatorum singuli episcoporum[a] infra XXX dies, nisi infirmitas impedierit, missam pro defuncto[a] celebret, et unusquisque presbiter in monasterio[a] similiter[h] faciat. Presbiteri vero forenses tres missas peragant[a]. Diaconi et ceteri inferioris ordinis psalteria X. Rex[a] et regina infra XXX dies MD denarios[i] pro animae redemptione[a] erogent et totidem pauperes pascant. Episcopi singuli CCC[a] pauperes pascant et XXX denarios expendant et[k] triginta[a] lumina accendant. Dux autem B.[12] D pauperes pascat et XV[a] solidos expendat. Vigiliam sancti Iohannis baptistae et apostolorum[a] Petri et Pauli et vigiliam sancti Laurencii et omnium sanctorum[a] in pane, sale et aqua decernimus ieiunare; vigiliam [assumptionis][l] sanctae[a] *Marie et omnes vigilias aliorum apostolorum sicut in quadragesima. Quatuor tempora sicut in quadragesima, excepta VI. feria ante natale Domini, quam in pane, sale et aqua[a] decernimus ieiunare.'

19. (14.) Fresones [rex] navali exercitu[a] adiens ab[m] ceptis contumacibus[n] desistere et magnum Liudgardae[a] sororis regine zelum[o] placare coegit[13]. Iussit[p] etiam[a] in pala-

* p. 8
* fol. 1
* fol. 1

a) *magna pars folii 106 in cod. 1 abscissa est; ex cod. 2 supplevimus haec:* necnon et, mensis, tii episcoporum, idi T., Thiederici M. Thi, rchardi W., Retharii P., i. In obitu cuiusque pre, rum infra XXX dies nisi infir, defuncto celebret et u, terio similiter faciat. Presbiteri, gant. Diaconi et ceteri inferi, Rex et regina infra XXX dies MD, tione erogent et totidem pau, CC pauperes pascant et XXX de, ta lumina accendant. Dux, XV solidos expendat, apostolorum Petri et Pau, sanctorum in pane sale, assumptionis sanctae, aq, tu ad, udgardae, sit etiam in pala. b) liuizonis *radendo alqs corr. 1.* c) a. t. *desunt 2.* d) istorum quoque episcoporum 2; *quod in 1 fuisse nequit.* e) episcoporum Suitgeri Mirmingardevordensis, Thiederici Metensis, Bernharii Ferdensis, Bernwardi Hildinesheimensis, Retharii Patherbrunnensis, Burchardi Wormatiensis, Nothgeri Leodiensis, Ansfridi Traiectensis, Thietmari Osnabruggensis, Wicperti Merseburgensis, Ekkikardus . . . . . Othinkardi . . . . 2. f) M. *a T additum; ita in abscissis quoque nominibus sedes nonnisi littera initiali indicatas fuisse spatium folii abscissi docet. L.* g) n *erasum 1.* h) unusquisque presbiteriorum similiter 2, *A. S.* i) id. denarios *1.* k) et totidem 2, *A, S.* l) *deest 2, sed haec in 1. abscissa esse spatium docet. L.* m) b *erasum 1.* n) ab incepta contumelia 2, ab i. contumacia *A. S.* o) zelus *B.* p) Praecepit 2, A. S.

1) *Mirmingerdensis* 993—1011. 2) *Traiectensis* 995—1010; *de quo v. supra IV*, 31—37. 3) *Thiedrici II. episcopi Mettensis* 1005—1046, *fratris Cunigundae reginae; de quo cf. 'Jahrb.' I*, 360. 4) *Asanbruniensis sive Osnabrugiensis, qui sedit* 1003—1023; *v. 'Jahrb.' III*, 282. 5) *Ferdensis* 994—1014. 6) *Hildeshemensis* 993—1022. 7) *Wormatiensis* 1000—1025. 8) *Paderbornensis* 983—1009. 9) *Merseburgensis* 1004—1009. 10) *Schleswigensis* († 1026); *de quo cf. Lappenberg, 'Archiv' IX*, 395—408. 11) *Ripensis, filii Toki ducis Winlandiae; cf. Schol. ad Adam. (SS. VII) c.* 47, *n.* 37. 12) *Bernhardus I. dux Saxoniae* 973—1011. 13) *Liutgarda Cunigundae soror, Sigifridi Lützelburgensis comitis filia, nupta fuerat cum Arnulfo Thiedrici II.*

1005.

tio et in omnibus regni suimet[a] comitatibus[b] expeditionem ad Poleniam conventumque ad Liezka[1] per bannum[b] fieri. Convenit exercitus statuta hora[c], id[b] est XVII. Kalendas Septembris condicto loco. Et[d] rex sanctae Dei genitricis[b] assumptionem Magadaburch celebrans, in[e] ipso[b] die post missam et caritatem expletam comitante regina[b] Albiam transnavigans proficiscitur[f].

Aug. 16. Aug. 15.

* p. 811.

20. (15.) In hiis[g] diebus Ricdago[b],* ob *crimen quoddam ab[h] abbacia suimet a Taginone[b] episcopo deposito Alfkerus, monachorum in Palithi Christo servientium[b] provisor, in vacuum ponitur; et proposita sanctae [b] conversationis religio hactenus firmiter consistens[b] miserabiliter destruitur et in nomen prepos
iturae[i] mutatur[b], unde et miseriae futurae prima exstitit indicio. Hoc[b] etiam, quod per labentia accidit tempora, o[k] si[b] fuisset *dextrae mutatio excelsae*! Auctores sanctae insti*tutionis in omni pietate modernos oppido precellentes quod sumopere construentes et usque ad aedificationem, ut sibi videbatur, perfectam complentes prudenter ordinavere, hoc nostro, pro dolor! in tempore malorum instinctu, ut vereor, non in melius, [sed in peius] versum[l] est. Utinam[m] propter specialem nostrae utilitatis hoc non oriretur effectum.

Psalm. 76, 11.

* fol. 107.

21. Verum est, quod hii, quorum nova conversatio et in habitu et in victu laudabilis extat, vero[n] non sunt sepe, quod simulant. Dicit namque scriptura[2]: *Simulata*[o] *equitas non est equitas, sed duplex iniquitas*[p]. Omnis hominum Deo acceptabilis fructus in corde bono consistens a bonis veste pulchra et aurea cibi potusque mediocritate nonnumquam dissimulatur. Quod autem abstemiis et diploide indutis subtrahitur, cui hoc inpenditur? Si in earum id transit augmenta aecclesiarum, dupliciter proficit, et in animabus fratrum, si propter Deum ista paciuntur, et in rebus domesti-

*) abbate de monte sancti Iohannis baptistae *add.* 2; *quae in* 1. *defuisse tenuitate spatii comprobatur.*

a) o. c. regni sui e. in p. et conventum in *l.* 2. b) tibus expeditionem, bannum fieri. Con, id est XVII. Kalendas Septembris con, tricis assumptionem Mag, so die post missam et caritatem, gina Albiam transnavigans, Ricdago ob crimen quoddam, none episcopo deposito Alfkerus mo, servientium provisor in va, sanctae conversationis rel, tens miserabiliter dest, mutatur unde et miseriae fut, Hoc etiam quod, si fuisset dextrae *abscissa* 1. c) E. c. statuto die 2. d) loco. Rex autem sollempnia de pausatione sancte Marie virginis 2. e) *deest* 2. f) proficissitur 1. g) Diebus hiis 2. h) ab a. s. *desunt* 2. i) proposituręę 1. k) *erasum* 1. l) versus *B, corr. T.* m) nam *in rasura scr. T.* n) *ita B; errore inductus T inde fecit* conversacio. o) ta *add. T.* p) iquitas 1.

comitis Hollandiae († 988) *filio, Ekberti Treverensis archiepiscopi* (977—993) *frátre, qui a.* 993 *a Frisonibus occisus erat; cf. 'Jahrb.' I,* 352—353, *Wenzelburger, 'Gesch. d. Niederlande' I,* 1878. 1) Liezeca *locus, ubi affuit Otto III. a.* 995 *Aug.* 18 *(Stumpf* 1043*) et* 997 *Aug.* 20 *(Stumpf* 1120*). Nunc Leiskau inter Magdeburg et Zerbst. L.* 2) *Augustinus in psalm.* 63, *p.* 650. *L.*

1005. cis eorum elemosina lucrandis. Sed si extrinsecus omne defertur, qua securitate hoc crescit, cuius profectu multorum diminutio gemit? Certe non id firma stabilitate exaltatur, sed lugubriter quandoque degradatur[a]. Si sileat veritas Christus eiusque precones linguam mordeant omnes, estne hoc totum per omnia bene limatum? Tuba sonat *euvange- *fol. 1
Math. 10,26. lica, *nihil opertum fore, quod non revelabitur.* Postquam voluntati nostrae in omnibus satisfecimus, ineffabile malum *p. 8 dissimulato facinore perpessi sumus; fragilis naturae nos commortales sumus et omnia nutu suo pondera in terram ferri non nesscimus[b]. Resipiscenda[c] respiciamus, ammonentes neque spernemus, promissa fidelibus cunctis premia cum mandatorum observatione divinorum acquiramus. Non videamur nostris antecessoribus meliores, quia pariter decepti in varia specie recti hiis sumus [nimis] inaequales. Nemo irascatur, cum propter Deum familiariter[d] ab aliquo arguatur. Caritas benigne a cunctis succipiatur et ob recompensacionem supernam veritas nuda sufferatur[e]. Optet fidelium supplex peticio omnium necessariam de rebus his et de criminibus aliis a Christo indulgentiam. Et ego longe digressus [re]- *fol. 1 petam inceptae narrationis cursus.

22. (16.) Ordinatis legionibus rex* inde progreditur, et regina celeriter reversa optatum dilecti senioris sui in Saxonia sollicite prestolabatur adventum. Exercitum[f] autem nostrum cum prosperitate ad locum, qui Dobraluh dicitur[1], in pago Luzici[g] venientem Heinricus et Iarimirus duces ad supplementum eiusdem cum suis properantes laetificant maioreque[h] consilii et fortitudinis spe roborant. Hic ducibus corruptis et sua defendere cupientibus per solitudines paludesque circumductus ad*modum gravatur et, ne cito ad *fol. 1 hostem ledendum perveniret, invida eorum malignitate tardatur. Inde provinciam Nice vocatam[2] itinere attingens[i] iuxta Sprewam fluvium[3] castra metatus est. Hunc cum hostem ex latere abdito nocentem Thiebernus[4] miles egre-

*) a Liezka *add.* 2.

a) *hunc locum 2 ita exhibet:* exaltabitur — degradabitur et sanctorum patrum institutio redintegrabitur. Sileat v., que est C., p. e. o. l. m.: lapides clamabunt, hec omnia non bene esse limata. Tuba euangelica sonat, n. o. esse, q. n. r. Veniet, inquam, veniet tempus, quo et istorum hypocrisis detegetur et antiqua patrum institutio per omnia laudabilior his diversis novitatibus esse cognoscetur. Nos peccatores postquam. b) ones *(pro* ōnes*)* scimus *B,* non nesscimus *corr. T.* c) resipiscanda *1.* Omittenda quaeque respiciamus, admonitores nostros non spernamus, sed conversi promissa f. c. p. c. o. m. Dei acquiramus. Non v. m. a. n., quia ab eorum probatissima conversatione deviantes ipsis nimis inequales sumus. Nemo fidelium irascatur, cum propter Deum caritative ab aliquo admonetur. Caritas 2. d) famialiter *B, corr. T.* e) suffaratur *B, corr. T.* f) excercitum *B.* g) luidere *2*; liudice *A. S.* h) maioraque *1.* i) attingentes *1.*

1) *Dobrilugk in Lusatia inferiori. L.* 2) *I. e. eam fere Lusatiae inferioris marchiae partem, quae inter Spree et Neisse fluvios iacet.* 3) *Spree.* 4) *Fortasse Thiedbernus ille supra c.* 16 *commemoratus.*

1005. ius[a] comperiret, ob laudem sibi specialiter usurpandam optimos e[b] consociis clanculum eligendo convocans eum dolo intercipere temptat. Qui satis providus, ut sic melius sequentes lederet, inter lignorum condensitatem iacencium fugit et sagittis, quibus maxime defenduntur, more solito remissis primo hunc posteaque Bernhardum, Isin et Bennonem, Arnulfi presulis[1] inclitos satellites, cum aliis commilitonibus [multis] VIII. Id. Septembr.[2] incautos *prostravit et despoliavit. [Ob] hoc rex cum omni suimet comitatu dolore concutitur et ob hoc Bolizlavus doluisse a nonnullis veracibus perhibetur. Post haec Liuzici nostris pridie, quam ad Oderam fluvium venirent, sotiantur, deos suimet precedentes subsequuti[c].

Sept. 6 (5). — * p. 812.

23. Quamvis autem de hiis aliquid dicere perhorrescam, tamen, ut scias, lector amate, vanam eorum supersticionem inanioremque populi istius executionem, qui sint vel unde huc venerint, strictim enodabo.

(17.) Est urbs quaedam in pago Riedirierun[d, 3] Riedegost[4] nomine, tricornis ac tres in se continens portas*, quam undique silva ab incolis intacta et *venerabilis circumdat magna. Duae eiusdem portae cunctis introeuntibus patent; tercia, quae orientem respicit et minima est, tramitem ad mare iuxta positum[5] et visu nimis horribile monstrat**. In eadem est nil nisi fanum de ligno artificiose[e] compositum, quod pro basibus diversarum sustentatur cornibus bestiarum. Huius parietes variae deorum dearumque imagines mirifice insculptae, ut cernentibus videtur, exterius ornant; interius autem dii stant manu facti, singulis nominibus insculptis, galeis[f] atque loricis terribiliter vestiti, quorum primus Zuarasici[6] dicitur et pre caeteris a cunctis gentilibus honoratur et colitur. Vexilla quoque eorum, nisi

* fol. 108'.

*) unaqueque per singula cornua *add.* 2.

**) que nulli facile patet *add.* 2.

a) egrius *1.* b) a *B*; e *T.* c) subsecuuti *1.* d) *ita T*; riedirerum *B*, redirirun *2.* e) artifitiose *B.* f) galei *B*; galea, *deinde* galeis *corr. T.*

1) *Halberstadensis.* 2) *Ex Necrol. Mers., ubi sub VIIII. Id. Sept. haec leguntur:* Benno laicus. Bernhaer . . . Ysi laicus, Oddo laicus cum aliis occisi sunt hora V. 3) *De hoc pago (i. e. terra Redariorum), qui maximam partem, orientalem scilicet et australem, ducatus Meklenburg-Strelitz sive praefecturam Strelitz et Stargard occupabat, vide Lisch, 'Jahrb. d. Ver. f. meklenb. Gesch. u. Alterthumsk.' III. L. Cf. 'Jahrb. Heinr. II.' I, 260; Böttger l. l. III.* 4) *Rectius Adam. Brem. (SS. VII) II,* 18 *hoc nomen* (Redigast) *deo, qui ibi colebatur, urbi autem nomen* Rethre *tribuit. Quam prope vicum Prillwitz in orientali ripa lacus Tollense sitam fuisse Lisch l. c. p.* 21 *probavit.* 5) *Lacum Tollense.* 6) *Idem nomen occurrit in epistola a S. Brunone ad Heinricum II. imp. data (apud W. v. Giesebrecht, 'Kaiserzeit'* [5]*II,* 702—705*). L.*

1005. ad expeditionis necessaria, et tunc per pedites, hinc nullatenus moventur.

24. Ad haec curiose tuenda ministri sunt specialiter ab indigenis constituti. Qui cum huc idolis immolare seu iram eorundem placare conveniunt, sedent hii dumtaxat[a] caeteris asstantibus et invicem clanculum mussantes terram cum tremore infodiunt, quo sortibus emissis rerum certitudinem dubiarum perquirant. Quibus finitis cespite viridi [eas] operientes equum, qui maximus inter alios habetur et ut sacer ab his veneratur, super fixas in terram duarum cuspides[b] hastilium inter se trans*missarum supplici obsequio ducunt, et premissis sortibus, [quibus id] exploravere prius, per hunc quasi divinum denuo auguriantur. Et si in duabus hiis rebus par omen apparet, factis completur; sin autem, a tristibus populis hoc prorsus omittitur[1]. Testatur idem antiquitas errore delusa vario[c], si quando his seva longae rebellionis assperitas[d] immineat, ut e mari predicto aper magnus et candido dente e spumis lucescente exeat seque in volutabro delectatum terribili quassatione multis ostendat.

25. (18.) Quot regiones sunt in his partibus, tot templa habentur et simulacra demonum singula ab infidelibus coluntur, inter quae civitas supramemorata principalem tenet monarchiam. Hanc ad bellum properantes salutant, illam prospere redeuntes muneribus debitis honorant et, quae placabilis hostia diis offerri a ministris debeat, per sortes ac per equum, sicut prefatus sum, diligenter inquiritur. Hominum ac sanguine pecudum ineffabilis horum furor mitigatur. Hiis [autem] omnibus, qui communiter Liutici vocantur, dominus specialiter non presidet ullus. Unanimi consilio ad placitum suimet necessaria discucientes in rebus efficiendis omnes concordant. Si quis vero *ex comprovincialibus in placito hiis contradicit, fustibus verberatur et, si forinsecus palam resistit, aut omnia incendio et continua depredatione perdit aut in eorum presentia pro qualitate sua pecuniae persolvit quantitatem debitae. Infideles ipsi et mutabiles ipsi inmutabilitatem ac[e] magnam exigunt ab aliis fidem. Pacem abraso crine supremo et cum gramine datisque affirmant dextris. Ad hanc [autem] perturbandam et facile pecunia corrumpuntur.

Hii milites, quondam servi nostrisque iniquitatibus tunc liberi, tali comitatu[2] ad regem auxiliandum proficiscuntur. Eorum cum cultu consorcia, lector, fugias, divina-

* p. 81 * fol. * fol. 1 * fol. 1 * fol. 1

a) duxtaxat *1*. b) cupides *1*. c) varia *B*. d) *primum s erasum 1*. e) et mutabiles, *ut videtur, iteravit B*; inmutabilitatem ac *corr. T*.

1) *Cf. I. Grimm, 'Deutsche Mythologie' II*, 551 *sq.* 2) *Sc. idolorum suorum. URS.*

1005. rum mandata scripturarum auscultando[a] adimple: et fidem, quam Athanasius profitebatur episcopus, discens memoriterque retinens, haec, quae supra memoravi, nil esse probabis veraciter*.

*25. (19.) Inde mox inparibus ducibus inequales turmae usque ad Oderam fluvium pervenientes fixerunt tentoria iuxta amnem, qui Pober dicitur Sclavonice[1], Castor Latine. Quos Bolizlavus munitis littoribus prefati fluminis cum exercitu grandi in Crosno[2] sedens ullo modo transire prohibuit. Sed cum rex VII dies ibidem moratus naves atque pontes pararet, divinus respectus missis speculatoribus [suis] vadum ostendit optimum. Quem sex legiones in ipso diei crepusculo[b] iussu regis intrantes incolumes eo fruuntur. Quod ęminus agnoscentes Bolizlavi custodes *triste nuncium ac incredibile seniori suimet celeriter detulerunt. Hic tandem per tres vel amplius legatos certus effectus amotis propere castris ipse cum suis, pluribus ibidem relictis rebus, fugit. Id rex cum suis caute considerans Christo laudes cum clero et omni populo alta voce cecinit et cum securitate flumen pertransiit. Hii autem, qui precesserunt, ni Liuticios diu tardantes exspectarent, hostes in tentoriis inprovisos opprimerent. Quos nostri alacriter[c] insequuti, veluti fugaces cervos persequi cum non valerent, ad consocios revertuntur.

27. (20.) Profectus est inde rex et usque ad abbaciam, quae Mezerici dicitur[3], perveniens annualem ibi Thebaidae legionis festivitatem, qua maxima tunc veneracione potuit, complere [studuit] et, ne monasterium hoc ac absentium mansiones monachorum aliquam a suis pateretur molestiam, studuit prohibere. Dehinc hostem in nulla suimet urbium pernoctare presumentem proxima queque vastando prosequitur et non longius quam duo miliaria ab urbe Posnani rogatus a suis primatibus consedit. Excercitus autem in colligendis frugibus caeterisque rebus necessariis divisus magnum[d] ab insidiantibus inimicis sustinuit damnum. Interim per fidos intercessores regis gratiam Bolizlavus peciit et exaudiri [mox] promeruit. Tagino archiepiscopus cum aliis familiaribus regis ad civitatem predictam a Bolizlavo rogatus venit et *cum iuramentis ac emendacionibus condignis

Sept. 22.

*) *Repetit cod. 2 quae iam dixerat:* Hi supra memorati milites, quondam servi n. q. i. t. l., t. c. a. r. auxilium ferendi causa pervenerunt.

a) scripti rari auscultante *B, corr. T.* b) us *add. T.* c) alacliater *B, corr. T.* d) magnam *B, corr. T.*

1) Bobr *pol. et boh. = castor.* 2) *Crossen.* 3) *Meseritz iuxta Obram fluvium in provincia Posen. L.*

1005. firma pacis foedera apud eundem pepigit[1]. Laeti tunc revertuntur nostri, quia itineris longitudine et nimia fame cum intermixta belli asperitate magnum sufferebant laborem.

28. (21.) Post haec rex in nostris partibus, erutis tocius nequiciae auctoribus, optatae securitatis prospera solidare sumopere nititur et Bruncionem[2] inclitum satellitem in (Dec.) Merseburch[3], [e] Sclavis autem optimos, Borisen et Vezemuisclen[a, 4], cum caeteris fautoribus in Welereslevo[5] laqueo suspendi precepit. Sepe cum Sclavis in Wiribeni iuxta Albim positam[6] conventione habita, nolentibus seu volentibus hiis, necessaria regni suimet tractavit atque potenter finivit.
1006. Arnaburch prius[7] devastatam[b] ob defensionem patriae renovavit, queque diu hinc iniuste ablata[c] erant, restituit[8]. Sinodali iudicio iniustas fieri nuptias christianosque gentilibus venundari presens ipse canonica et auctoritate apostolica prohibuit Deique iusticiam spernentes spirituali mucrone[d] interfici precepit.

29. (22.) Interea[9] Balwinum[e] ducem Wlandariorum[f, 10] iuventus et rerum affluentia ac mala iniquorum inflacio adversus regem armavit et Valentinam urbem[11] possidere potestatique[g] suimet subdere suasit. Quod rex ubi primum comperit, ipse cum signis militaribus accedens *eripere eandem assidua pugnatione temptavit; et nil proficiens abiit, expeditionem suam in proxima estate super Balwinum[e] fieri orientalibus et occidentalibus firmiter indicens[12]. Advenit
1007. optatum tempus, exercitus grandis colligitur[h], et a rege cum eodem ad Scellam fluvium[13] pervenitur. Ibi se Baldwinus armato milite presentans transitum regi prohibere frustratoria spe nititur[i]; sed prudenti quorundam consilio nostri navibus alio latenter transvecti eiusdem nimiam presump-

*p. 3 *fol. 1 *fol. 1

a) nez. *corr. nescio quis 1;* uezemisclen *A. S.* b) m *add. T.* c) ablatorum *B, corr. T.* d) mutrone *1.* e) balduinum *V.* f) Flandrie *corr. V.* g) ta *add. T.* h) collogitur *B, corr. T.* i) ti *add. T.*

1) *Pacis condiciones nusquam traduntur, tamen pristinos terminos (ad fluvium Bober) restitutos esse consentaneum est; v. infra c.* 34 *et supra IV,* 45, *V,* 18, *VI,* 15. 2) *Hunc eundem fuisse, cuius mortem Necrol. Luneb. Sept.* 21 *refert, Lappenbergio concedere non possum, quoniam rex Sept.* 22 *in abbatia Meseritz commoratus est.* 3) *Ibi versatus est Dec.* 7 *duabus chartis (Stumpf* 1434, 1435*) testibus.* 4) *Has esse formas accusativas nominum* Boris *et* Vezemuiscle *(Weze-mysl) iam Strebitzki cognovit.* 5) *Fallersleben oppidum; cf. Oesterley, 'hist.-geogr. Wörterb.' Ita noster etiam* Wolcmer *scribit pro* Folcmar. 6) *Werben oppidum in sinistra parte Albis prope ostium Havelae situm.* 7) *Anno* 997; *v. supra IV,* 38. 8) *Hoc iam in a.* 1006 *cadere videtur, quoniam ea non omnia mense Decembri a.* 1005 *acta esse possunt.* 9) *Hoc anno* 1006 *factum esse etiam Ann. Quedl. et Sigeb. Gembl. tradunt.* 10) *Baldwinum IV. ducem Flandriae* 988—1036. 11) *Valenciennes.* 12) *De his rebus cf. 'Jahrb.' I,* 394—403. 13) *Schelde.*

1007. (Aug. 19). (Oct.). tionem ex inproviso irruentes confundunt. Fugiente eo rex in Christo victore laetatur, flumen transgreditur vicinitatemque contiguam populatur[1]. Cum autem ad abbaciam, quae Gent dicitur[2], veniret[a], a confratribus illius aecclesiae susceptus loco eodem[b] et bonis *p. 814. *appertinentibus [cunctis] pepercit. Tandem Balduinus magna necessitate coactus humili supplicacione veniam inpetrat[3] et non longe post[4] per manus regis* effectus Walecorn et[c] prenominatam urbem in beneficium adipiciscitur**.

(Nov. 1). 30. (23.) Pacificatis tunc partibus hiis generaliter[d] concilium in Fronkenevordi[e] a rege ponitur[5] et hoc ab omnibus Cisalpinis antistitibus visitatur.

Hor. Ep. I, 2, 40. Causam vero precedentem, lector, auribus accipe! Rex a puero quandam suimet civitatem, Bavanberg[f] nomine, *fol. 111'. *in orientali Francia sitam, unice dilectam pre caeteris excoluit et uxore ducta eandem ei in dotem dedit. Postquam autem ad regni curam divina miseratione promovetur[g], semper tacita mente ibidem episcopatum construere gestit. Sed quia, ut Flaccus testatur, *dimidium facti, qui cepit, habet,* novam ibi inchoat aecclesiam cum criptis duabus et perficit. Omnia autem, quae ad divinum pertinuit misterium, paulatim congregans Heinricum Wirciburgiensem episcopum sibi multum familiarem, ut proposito animi suimet asspirare voluisset parrochiamque in pago, qui a Radinzca fluvio[6] nomen sortitur, positam concederet, sibi concambio vendicandam [sepe rogavit]. Dilecti senioris iustas peticiones presul benigne suscipiens ea racione consensit, ut pallium suae permittens aecclesiae Bavenbergiensem sibi subderet pastorem; hocque baculo suimet regi dato et quodam predio pro commutatione prefata tradito clam firmavit. Cum vero se archipresulatum nullatenus adipisci posse sentiret, promissa complere rennuens ad concilium vocatus supramemoratum venire noluit.

*) miles *add. 2, A. S.*

**) *Erasis supra in dextro margine sex versibus hoc loco in imo margine inseruit N:* Mense Iulio et XII° Kal. Aug. Gisla, venerabilis matrona et mater regis nostri inclita, obiit et Ratisbone sepelitur.

a) venirent *B.* b) eidem *radendo alqs. corr. 1.* c) et Valencinam 2, Valentinianam *A. S.* d) generale *corr. incerta manus 1.* e) frankenuordi *radendo alqs. corr. 1.* f) babanberg *V.* g) promotur *1.*

1) *Quod XIV. Kal. Sept. accidisse Ann. Blandinienses (SS. V) a.* 1007 *referunt; 'Jahrb.' II,* 10—13. 2) *St. Bavonis abbatiam in urbe Gent.* 3) *Aquisgrani mense Oct.* 1007; *v. 'Jahrb.' II,* 12. 4) *Valenciennes Baldwinus fortasse a.* 1009, *Walcheren* 1012 *demum accepit; cf. 'Jahrb.' II,* 282 *et* 321. 5) *Vide 'Jahrb.' II,* 66—70. 6) *Rednitz.*

1007 (Nov. 1). 31. Consedentibus ibidem ordine archiepiscopis cum omnibus suimet suffraganeis[a] rex humotenus prosternitur et a Willigiso antistite, in cuius diocesi sinodus habebatur, elevatus *cunctis presentibus talia fatur*: 'Ob recompensationem futuram Christum heredem elegi, quia in sobole acquirenda nulla spes remanet mihi; et, quod precipuum habui, me ipsum cum modo acquisitis seu adquirendis in sacrifitium Patri ingenito iam dudum secreto mentis optuli. Episcopatum in Bavanbergę[b] cum licencia antistitis mei facere hactenus concupivi et hodie iustum hoc perficere volo desiderium. Ob hoc serenissimam vestrimet interpello pietatem, ne absencia eius, qui apud me voluit obtinere, quod mihi non licuit huic concedere, propositum voluntatis meae queat impedire, cum in baculo eius mutuae confirmacionis signo clarescat, hunc non propter Deum, sed ob dignitatis nullatenus adipiscendae dolorem fugisse. Moveat omnium corda presentium, quod per ambitionem suam sanctae matris aecclesiae augmentum anullare cum nuigerula[c] legatione presumit. Ad haec firmiter constituenda contectalis meae presentis et unici fratris et coheredis mei[1] larga benignitas asspirat, et sibi placita[d] adimplecione hiis me eadem restituere uterque pro certo sciat. Si quando autem episcopus venire et promissa dignatur suscipere, paratum me ad omne, quod vobis bonum videtur, procul dubio inveniet.'

* fol. 11 — * p. 81 — * fol. 11

32. Finitis talibus alloquiis, Beringerus antistitis *Heinrici capellanus surrexit, propter timorem regis seniorem suum huc non venisse et detrimentum aecclesiae sibi a Deo commissae in aliquo fieri numquam laudasse testatus[e], et obsecrat cunctos presentes per Christi amorem, ne talia fieri absente eo futurum sibi in exemplum paterentur. Privilegia eiusdem ibi alta voce recitantur. Inter haec quocies[f] rex anxiam iudicum sententiam nutare prospexit, toties prostratus humiliatur. Tandem archiantistite[g] Willigiso, quid[h] de hiis faciendum foret, iudicio perscrutanti Tagino primus respondit, haec tunc[i] secundum regis eloquium legaliter fieri posse. Cunctis presentibus eius sermonem tunc affirmantibus et

* fol. 11

*) *Cod.* 2 *et A. S. hoc exordium sermoni praemittunt:* Domini et patres gloriosi, a mea parvitate huc asciti hodie convenistis; et, quamobrem vos asciverim, vestris auribus aperiam precorque omnium vestrum clementiam, ut in his, que, spero, mihi divina gratia inspiravit, amore Christi inflammati faveatis. Quia in sobole acquirenda nulla mihi spes remanet.

a) suffrancaneis *B, deinde prius* ne *erasum 1.* b) e *erasum 1.* c) *i. e.* nugigerula; *cf. 1, 6.* d) placito *B.* e) testus *B, corr. T.* f) quociens *B,* n *puncto deletum 1.* g) architistite *1.* h) qđ *1.* i) *ita in loco raso T,* haec tunc iusta voluntas et petitio regis consensu omnium vestrum legaliter potest impleri *2, A. S.*

1) *Brunonis episcopi Augustani* 1006—1029.

subscribentibus Everhardo[a] tunc cancellario cura pastoralis a rege committitur et hic a prefato archipresule eodem die consecratur[1]. Post haec autem Heinricus antistes auxilio confratris Hiriberti[2] regis gratiam et adimplecionem [sibi] placitam acquisivit. 1007 (Nov. 1).

*p. 815. *33. (24.) Sed quia raro illucescit[b] serenitas, quam non sequatur caliginosae nubis obscuritas, regi pascha Ratisbone celebranti[3] de Liuticis[c] et ab hiis, qui a civitate magna Livilni[d] dicta missi fuerant[4] et a Iaremiro duce, Bolizlavum multa sibi contraria molyri cupientem asserebant seque ad haec perficienda verbis ac pecunia ab eodem introduci *affirmabant. Intimabant quoque ei, si hunc amplius in pace et gratia suimet haberet, ut servitutem eorum firmiter non teneret. Haec rex cum suis principibus[e] caute considerans diversaque ab hiis consilii responsa percipiens inique voluntati eorum in hoc consensit, quod generum suimet Hirimannum[5] illo mittens condicta pacis foedera[f] interdiceret. Quam legationem ab internuntiis Bolizlavus comperiens prefatum comitem, quamvis ad se prius invitatum, non bene suscipit et percepta ab eo narratione in multis se excusat: 'Sciat,' inquiens, 'testis omnium Christus, quicquid[g] deinceps facturus sum, id invitus implebo.' Post haec collecto exercitu pagum, qui Morezini dicitur[6], iuxta Magadaburch iacentem populatur et fraternitatem, quam in Christo cum Parthenopolitanis prius coniunxerat, hostili assperitate disrupit. Inde ad urbem, quae Zirwisti[7] dicitur, veniens urbanos terrore gravi et hortatu dulci devictos secum vehebat. Hoc totum nostri comperientes tarde veniebant ac morosius[h] [eos] insequebantur. Horum primicerius fuit Tagino archiepiscopus; et haec omnia prius sciens, non bene providebat[8]. Fui hic equidem cum illo; et cum nos omnes ad locum, qui Iutriboc appellabatur[9], venissemus, visum est sapientissimis, non esse consilium, hostes tam parva multitudine persequendos, et reversi sumus. 1008 (1007). (Apr. 6). *fol. 113.

a) aeuerhardo *B.* b) illucessit *1.* c) ci *add. T.* d) *ita T*; liulni *aut* lullni *B*; Luvirm *A. S.* e) princibus *1.* f) faedera *B, eraso* a. g) quicqit *B*; quicqid *T.* h) *alterum* o *add. T.*

1) *Qui sedit usque ad a.* 1040. 2) *Archiepiscopi Coloniensis.* 3) *Quae Thietmarus in a.* 1008 *collocare videtur, Ann. Quedl. a.* 1007 *tradunt. L.* 4) *Hos igitur a Liuticis diversos fuisse necesse est. Livilni urbs fortasse in Lusatia sita fuit, cf. 'Jahrb.' II,* 7; *cetera, quae ibidem de situ eius proferuntur, mihi non probantur.* 5) *Filium Ekkihardi marchionis, qui filiam Bolizlavi Regilindam uxorem habuit; cf. IV,* 59. 6) *Mortsani pagus inter fluvios Albim, Stremmam, Havelam et Nutham situs. L. Conf. Böttger, 'Dioecesan- u. Gaugrenzen' III.* 7) *Zerbst.* 8) *Mai.* 10 *Tagino cum rege in Bamberg versatus est, Mai.* 25 *magnae Magontinae synodo interfuit; 'Jahrb.' II,* 14. 9) *Jüterbog.*

1008 (1007). 34. *Bolizlavus autem Luzici, Zara[1] et Selpuli denuo occupat et non longe post Budusin civitatem presidio Hirimanni[a] comitis munitam socer invidus possedit[2]. Mittens autem nuncios suimet urbanos postulat, ut urbem hanc sine utrorumque labore sibi redderent[b] et nullam a seniore suo ereptionem sperarent. Fit pax mutua ad VII dies. Iste parat impugnationes; hii per legatum suimet a domino et a principibus regni suppliciter auxilium poscunt, se alios VII[c] dies hosti resistere promittentes. Venit marchio H. ad Magadaburg Walterdum tunc prepositum interpellans omnesque specialiter per legatos evocat primates; quos multum [hic tunc][d] tardasse vehementer queritur et tamen milites suos per internuncios solatur. Qui cum assidua Bolizlavi impugnatione laborarent viriliterque diu resisterent, videntes nonnullos ex sociis eorum nutare dominumque se ad liberandos non venisse, licentiam hinc exeundi cum omnibus, quae habebant, apud ducem prefatum impetrantes urbem [ei] reddiderunt tristesque patriam repedabant.

* fol.

* fol. 114

1008. (Apr. 7). 35. (25.) Mortuo [post pascha] Treverensis aecclesiae archiepiscopo venerabili Liudulfo[3] cappellanus eiusdem Aethelbero[e], frater reginae et immaturus iuvenis[4], plus timore regis quam amore religionis communiter eligitur. Rex autem, ut hoc audivit, *prioris non inmemor in germano eiusdem Thiedrico[5] non premeditatae constitutionis uxorem dilectam caeterosque suimet familiares de episcopatu eodem[f] inpetrando sollicitos sprevit et Meingaudo[g], Willigisi[h] archipresulis camerario, nobili secundum carnem viro, eundem dedit[6]. Propter hoc subdolae generationis furor accenditur. Palás[7] a Trevirensibus[i] contra regem firmatur ac terra haec hactenus pacifica crebris concremacionibus[k] quatitur et, quicquit[l] hii inmites in dominum lenem [prius] peccaverunt, equali lance[m] receperunt. Quid hii omnes hic et in futuro examine dicturi sunt, quorum culpa inef*fabili aecclesia[n] mater incorrupta tocies in filiorum suimet nece et despoliacione gemens lacrimas a maxillis descendentes ante con-

* fol. 1

* p. 81 * cod. fol. 2

a) herimanni *V.* b) reddeunt *B, corr. T.* c) *littera* V *erasa 1.* d) quos multum quos multum *B, corr. T.* e) aethelberto *B,* athelbero *radendo alqs. corr. 1.* f) eidem *B, corr. T.* g) meingozo *B, corr. T.* h) uuilligiso *B, corr. T.* i) trever. *V.* k) cre *add. T.* l) qicqit *B, corr. T.* m) lancea *1.* n) ęcclesię *1.*

1) *Orientalem Lusatiae inferioris partem inter fluvios Neisse et Bober circa urbem Sorau sitam.* 2) *Eosdem igitur fines recuperavit, quos a.* 1002 *occupatos a.* 1004 *et* 1005 *amiserat.* 3) *Obiit* 1008 *Apr.* 7; *'Jahrb.' II,* 199. 4) *Quem Usinger ('Jahrb.' I,* 360 *n.* 3) *cum Adalberone III. episcopo Mettensi* 1047—1072, *Thiedrici ducis Lotharingiae superioris filio, confundit, qui iam a.* 1005 *puerili aetate episcopus constitutus a Thiedrico Cunigundae fratre expulsus erat.* 5) *Episcopo Mettensi* 1005—1046, *de quo cf. superiorem notam.* 6) *Qui sedit usque ad a.* 1015; *cf. VIII,* 26. 7) *Palatium Trevirense; cf. 'Jahrb.' II,* 203.

spectum vindicantis Dei fundit? Tali presumptione rex commotus illó cum exercitu properat, archiantistitem inthronizatum ibidem consecrari Aethelberonemque excommunicari precipiens. Obsidione eciam continua[1] eos, qui Palas tuebantur, in tantum constrinxit ut fame et assidua inpugnatione defatigati aut interius perire aut in potestatem regis inviti deberent exterius venire. Quod ne fieret, Heinricus dux improvisa calliditate impediens, eos exire inlesos apud regem obtinuit. Postquam vero de hiis rei certitudinem rex inquisivit, gravitate mentis *id ferens, ut in sequentibus referam, ultus est. 1008.

36. (26.) Interim antecessor meus*[2] longa infirmitate detentus diem sollicitus supremum prestolatur. Sed quaedam de eo ante conclusionem ad memoriam eiusdem expedire [mihi] libet. Hic ex[a] optimis Turingiae australis parentibus originem[3], in Magadaburg autem ab Ohtrico[b] disciplinae regimen sumpsit. Hunc egregie[c] educatum Gisilerus archiepiscopus sibi familiariter[d] in servicium ascivit et multo tempore secum habuit, benefitio singulari et archipresbiteratus offitio demulcens. Novissime autem quaedam ei iniquorum assidua susurracione subtrahens mentem eius in tantum abalienavit, ut relictis omnibus suis Heinrico regi, sicut prefatus sum, adhereret[e] optimeque ei placeret. Fuerat enim egreius[f] et statura et facie, facundia et voce pulcherrima, sapiens in consilio, iocundus in concilio ac largitatis inmensae; unde divina visitatione et tali virtute sacerdotalis[4] gradum ascendit. Qui in diebus sibi divinitus concessis haec suae acquisivit aeclesiae: Sidegeshusun[5] et Wiribeni[6], in Derlingun[7] VIIII mansos ac in Daluvu[g][8] VII, in Ninstidi[9] III; de sua vero proprietate concessit in Uppusun[10] VII mansos et saltum, qui Pulcher Mons dicitur. De libris rebusque aliis divina respicientibus[h] misteria multa contraxit.

37. Non minus quam decem annos toxicata[i] *lesus potione crebram passionem corporis et in mense Martio maximum

*) Wigbertus *add.* 2.

a) rex *B.* b) oftrico *B,* ortrico *radendo alqs. corr. 1.* c) *alterum* g *add. T.* d) familialiter *1.* e) adheret *B, corr. T.* f) egrius *1.* g) daluuu *1;* Daliwi *L.* h) respicienstibus *1.* i) *primum fasciculi 16. folium excisum est, quod supplevimus ex 2.*

1) *Regem inde a medio Septembri usque in Novembrem ibi moratum esse chartae docent; de omnibus his rebus vide 'Jahrb.' II,* 199—209. 2) *Wigbertus episcopus Merseburgensis* 1004—1009. 3) *Fortasse Wigbertus marchio Merseburgensis a.* 965 *constitutus pater aut certe agnatus eius fuit.* 4) *Sc. dignitatis. L.* 5) *Sotterhausen in praefectura Sangerhusana. URS.* 6) *Burg-Werben vicus prope Weissenfels situs.* 7) *Nieder-Roeblingen in praefectura Alstadiensi. URS. (Num forte [Nie]der-[Röb]lingen?!). Locus ignotus est.* 8) *Thaldorf in praefectura Querfurtensi. URS. Fortasse Dölau vicus prope Halle situs.* 9) *Nienstedt in praefectura Sangerhusana. URS.* 10) *Obhausen; v. supra c.* 16.

1008. sustinuit laborem. Si quid in eo suis vel alienis umquam occurrit contrarietatis, hoc stimulus effecit immensae infirmitatis. Predicatione assidua commissos a vana superstitione erroris reduxit lucumque Zutibure[a, 1] dictum, ab accolis ut Deum in omnibus honoratum et ab aevo antiquo numquam violatum, radicitus eruens sancto martiri Romano in eo ecclesiam construxit; praeter hanc tertiam et quartam in Magadaburg multasque alias ipse dedicavit. Si quid in eum varium vulgus et sepe mentiens garrivit, bonis incredibile satis esse persuadeo. Multi enim, *cum alios culpant,* ignorant, (Caton. Dist. I, 5.) quoniam *nemo sine crimine vivit.* Hic venerabilis vir quinque annos in episcopatu et sex ebdomadas et dies quinque sedit. Flebiliter sepe peracta confessione et ab episcopis (1009) Wigone[2] et Herico[3] in extremis eum visitantibus percepta (Mart. 24.) remissione nono Kal. Aprilis feria tertia[4] in Merseburg de hac luce ad Christum, ut spero, felix migravit. Sepultus est, ubi unus electorum Christi, dux eius, dum vixit, et socius, per visum sibi prius monstravit.

38. (27.) Huic equidem ego, qui haec scribo, indignus (1008) succedere a pio pastore Taginone[b] predestinabar. Natale (Dec. 25.) Domini[5] in Palithi[c] celebrante rege, cum simmista[d] suo Taginone ipse tractavit, qualiter post mortem Wigberti presulis Merseburgensem ecclesiam bono provisori commendaret. Cui ille inquit: 'Est in meo monasterio quidam frater nomine Thietmarus, quem vos ipsi[e] bene nostis; hunc sua modo prudenter disponentem ad hoc largiente Deo spero idoneum.' Ad haec rex infit: 'Utinam hanc voluisset suscipere, qui me fautorem certissimum ad ea, quibus indigeret, non dubitaret habere.' Nepos meus Thiedricus[f, 6] ilico ad me mittitur, qui haec mihi ex parte *regis et episcopi[g] intimaret et ad haec (* p. 817.) facienda pro posse persuaderet. Ego in Magadaburg positus legacionem hanc percepi et talibus respondi: 'Deus omnipotens domino et patri nostro pio vicissitudinem retribuat, quod mentionem meam alicubi in bonum facere dignatur. Ad haec me immeritum esse iudico, unde ea laudare adhuc nequaquam presumo: potens est enim Deus, episcopum ad-

a) Zudibure *A. S. 1009.* b) thaginone *2 semper.* c) palithe *2.* d) simpnista *2*; simmista *A. S. a. 1009.* e) ipse *2.* f) thiderici *2.* g) archiepiscopi *A. S.*

1) Zutibure *sive* Zuentibor *(cf.* Zuetepulco *VII,* 39, Zentepulcum *IX,* 32*) significat silvam sanctam (*święty *polon. = sanctus,* bor *= silva). Illic aedificata esse videtur villa* Scudibure *in DHII. a.* 1012 *Oct.* 17 *(Stumpf* 1565*) commemorata, hodie Schkeitbar inter Lützen et Zwenkau.* 2) *Brandenburgensi.* 3) *Havelbergensi, qui Hilderico* 1008 *Oct.* 30 *mortuo successerat; cf. infra c.* 46. 4) *Diem* 9. *Kal. Apr. non* 3, *sed* 5. *feriam fuisse, iam Wedekind annotavit. L.* 5) *De controversia, quae de hac re inter nostrum et Ann. Hild. intercedit, v. 'Jahrb.' II,* 206. 6) Theodricus subdiaconus *Taginonis archiepiscopi capellanus commemoratur in Necrol. Magdeb. Oct.* 30; *cf. infra c.* 46 *et VII,* 14.

(* cod. 1 fol. 115 fasc. 1 man. 1) (* fol. 1)

1009.

huc viventem de manu mortis eripere. Si autem prorsus recuso, me ab solita eius gratia repudiari vereor; non est mihi preter hunc aliquod auxilium, a quo vel haec promereri vel maiora valeam percipere. Post mortem presulis, quod Deo placet in potestatibus ab eo constitutis, vita comite libenter adimplebo.'

39. Rex autem in Franconevord[a] audita morte episcopi memoriam pro eo debitam precepit fieri. Iam vero tum quorundam instinctu mentem suam a me ad meliora convertebat; voluit enim Ethelgero cuidam bene merito honorem hunc impendere. Quod cum regis familiaris Tagino resciret, summopere rennuit et cum assidua supplicatione eo me *cum gratia regis per Gezonem prepositum[1] vocavit. Venit ille ad me ad curtem meam, quae Retmerslevo dicitur[2]; et ea nocte vidi baculum episcopalem iuxta lectum meum stantem, et interrogavit me unus dicens: 'Vis aecclesiam suscipere Merseburhgiensem?' Et ego: 'Si Deus vult,' inquam, 'et, qui iubet venire, archiantistes.'[b] Ille autem prosequutus: 'Cave,' infit, 'quia, quicumque sancto cerebrum movet Laurentio, statim insanit.' Cui mox respondi: 'Tueatur me custos hominum Christus, ne in hoc vel in aliquo offendam maiestatem divinam sanctorumque intercessionem avertam.' Cumque evigilarem, obstipui et protinus exiliens *iam clarum diem fenestras intrare* vidi; et ecce is, de quo nunc dicebam, intravit et ostensis mihi duabus epistolis in sabbato sancto ad Augustanam urbem me rogavit et[c] precepit venire.

(* cod. 1, fol. 115 (fasc. 16), man. B.) (Pers. Sat. III, 1.)

40. Veni ad Parthenopolim et in die palmarum cum licentia prepositi[3] ac confratrum inde profectus III. feria post resurrectionem dominicam loca attingebam predestinata et ab archiepiscopo, quamvis irato, quod sic tarde venirem, misericorditer susceptus sum. Postera die vocatus interrogabar ab eo iussu regis, si aliqua parte hereditatis meae eclesiam vellem adiuvare meam. Cui talia referebam: 'Vestra iussione huc veni et de hoc modo nil certi nec possum vel volo respondere. Si divino consensu et regis largitate vestra voluntas, pia semper in me, hic adimplebitur, *quicquid in hoc aut in rebus aliis pro animae remedio meae et de debito commissi facere possum, devotus implebo.' Hoc verbum archiantistes benigne suscipiens et laudans me ad cappellam Brunonis episcopi, ubi rex eundem exspectabat, duxit et paratus[d] ad missam regi me per manus tradidit. Qui ut cum electione presentium pastoralem mihi curam inmerito

(Apr. 10.) (Apr. 19.) (* p. 817.) (Apr. 20.) (* fol. 115'.)

a) franckenvort 2. b) an *add. T.* c) rogauit. Aet *corr.* Et *1.* d) p, sum *B.*

1) *Merseburgensem, ni fallor, cf. VIII,* 70. 2) *Rottmersleben; cf. I,* 13. 3) *Walthardi.*

1009. commisit cum baculo et prostratus veniam petii, cantor introitum incepit: *Venite benedicti patris mei*, et in maiori ecclesia omnes interim ad missam campanae sonabantur; quod etsi casu et non iussu alicuius seu dignitate mea evenisset, tamen rex bonum hoc esse omen testatur. Peracto tunc ibi
Apr. 23. magno[a] a Brunone venerabili presule convivio, proximo sabbato ad Novam Urbem[1] venimus. Ibi tunc in octavo dominicae sollempnitatis die a predicto archipresule, Hilliwardo confratre nostro adiuvante et coepiscopis non minus quam IIII asspirantibus, in regis presentia crismate in sacerdotem perunctus
Apr. 24. sum VIII. Kal. Mai. Inde Ratisbonam in Danubio flumine navigio perducimur[b].*).

41. (28.) Interea Heinricus dux[2] rebellionis gratia Bawariam clanculum intrare presumens, interclusum sibi aditum a provida regis sollercia ut primo persensit, mox fugiendo revertitur. Quocirca optimi Bawariorum Ratisbone regali edictu conveniunt et, quamvis *duci suimet ad tres annos se alterum nôn eligere omnes sponte iurarent, tamen ob[c] hoc a rege iurgati blandiciis[d] atque minis ab eius famulatu et auxilio deducuntur sibique specialiter assumuntur. Ibi tunc confratres de monasterio Christi martiris Emmerammi, quod Arnulfus imperator in honorem eius construxit hicque ad corporaliter[e] pausandum elegit[3], unanimiter regis pedibus provoluti ex parte presulis suimet Gebehardi multa flebiliter[f] me eadem audiente queruntur, et laici presentes magnis lamentationibus hiis subsequuntur. Difficile est mihi enarrare et alicui credere, quanta de hoc populus sibi subditus ad vanam[g] *pertinentia superstitionem animaeque detrimentum suae dissereret[h]. Hoc solum scio, quod moribus et raris apparatibus huic similem numquam vidi neque[i] de antiquioribus audivi. Si interiora exterioribus concordant, aut melior est caeteris aut[4] longe inferior. Optime prius culta diruens novis insudat maximis laboribus. Patriam cum commissis deserit, aliena, et quamvis longe sunt, supervacuis cultibus colit. Deum testor, quod non ob reprehensionem sui tantum haec loquor, — quia nostra fragilitas in proximis

*fol. 116' *fol. 11 *fol. 11 *p. 818.

*) *Eraso uno versu, qui in margine sinistro et inter lineas scriptus erat, in imo margine add. N:* In diebus illis famis magna in hac regione fuit.

a) magna *B.* b) perducim' *1.* c) ab *B.* d) *tertium* i *add. T.* e) corparaliter *B saepius.* f) flebiter *1.* g) unam *B*, a *add. T.* h) *alterum* s *add. T.* i) et *B*, *corr. T.*

1) *Neuburg ad Danubium. L.* 2) *Frater reginae, anno* 1004 *dux Bavariae constitutus (v. supra c.* 3*), qui tunc proditione eius a rege cognita (c.* 35*) aperte seditionem fratris sui adiuvit.* 3) *Cf. Dümmler, 'Gesch. des Ostfränk. Reiches' III*, 474. 4) *Sc. si non concordant. L.*

dissimulanda et ob melioracionem est castiganda, — quantum veritate ad hoc me persuadente vehementer hoc cum multis ammiror. Propicius *illi Deus, ut, si haec bona intentione faciat, in iustificationibus Dei sine querela cursum huius peregrinationis incedat. Si autem tumore elacionis aliquo magis inflatus quam[a] amoris fomite spiritualis tanta operatur, ad vituperandam solum presentium conversationem convertatur ab iniquitatibus suis ac per lucracionem secularium aedificationem fidelium sequutus animarum nullo prematur detrimento sui. Felix est in Christo, qui aeternam iusticiae cultu memoriam et a malo suspensus auditu divinam promeretur ad dexteram vocationem.

1009. *fol. 116'.

42. (29.) Rex dum haec, quae nunc longe progressus aiebam, discutit, ad invadendam episcopalem cathedram iussu regis ego precedebam. Primoque ad curtem meam, Sclavonice Malacin[b] dictam, Teutonice autem Egisvillam[1], veni et subsequenti luce iuxta Elstram fluvium et Iteri oppidum[2] cum convocatis aecclesiae meimet famulis[c] ad consolandum presentes et ad vocandum absentes loquebar. Fugerat enim maxima horum[d] multitudo suimet inconstantia et antecessoris mei infirmitate prevalida. Inde ad Merseburhg proficiscens per Ericum antistitem[3], a confratribus primo honorifice susceptus, inthronizabar. Dies dominica crastino illuxit, et ego peccator[e] missam cantans populos advenientes amonicionis egentes[f] institui et peccata confitentibus divina potestatę, *tamen infirmitate mea resolvi. II. feria rogationum[g] dies incipiunt, et hinc ad Magadaburhg peticione archiantistitis mei pergens IIII. feria a spiritualibus meimet fratribus non pro qualitate meriti, set pro quantitate amoris inmensi succipiebar. Ascensionis inclitum et regale misterium communi devotione pro nostra possibilitate peregimus.

Mai. 22. *fol. 117. Mai. 23. Mai. 25. Mai. 26.

43. (30.) Inde ad Wallibizi[4], ubi tunc prepositus confratres Deo semperque virgini Mariae ibidem servientes VII annos ac tres ebdomadas[h] et tres dies rexi, tantum onus simoniaco, pro dolor! subiens exemplo, non in pecunia, sed in predio patruo meimet dato. In hoc multum culpabilis spero districti iudicis veniam, quia ob defendendum gregem dominicum et instituta parentum observanda multo magis id egi. Ergo te lectorem per Deum testor, ut textum huius narrationis inspicias et pro qualitate meriti discernas examinatorisque venturi horridam faciem lacrimabili supplicatione preoccupes.

a) quam et *B.* b) malauin *B.* c) famulus *corr.*, familis *1.* d) harum *1.* e) peccatorum *B.* f) egens *1.* g) rogantionum *1.* h) ebdomas *1.*

1) *Eisdorf in praefectura Lützen. L.* 2) *Eythra.* 3) *Havelbergensem.* 5) *Walbeck.*

Avus meus, de quo predixi, Liutharius, postquam in dominum suimet et regem deliquid[1], nevam hanc abluere sedulo cogitavit. Unde monasterium in loco, [qui Rivus] dicitur Silvaticus, in honore sanctae Dei genitricis construxit ibidemque Willigisum statuit prepositum, concedens fratribus hiis ad victus vestitusque necessaria decimam hereditatis (964) suae partem. Quo discedente[2] uxor sua Mahtildis votum (Ian. 21). dilecti senioris sui faventibus ad haec duobus suimet filiis perficere anhelavit *et post obitum Willigisi patris egreii[a] Reginbertum de orientali Francia natum succedere fecit. Hic decurso multorum spacio annorum, mortuo[b] tunc patre meo et matre eius[3], auxilio patrui meimet Liutharii Antiquae[c] (992). civitatis[4] antistes a tercio Ottone effectus est[5].

* *fol.* 11

44. Fuit tunc in nostra vicinitate clericus nobilis genere, Thiedricus nomine, qui suasu prefati comitis decem[d] mansis preposituram hanc comparavit. Quo tot[6] annis vel plus 1002. sedente, defuncta matre mea, ego heres tercius successi[7] et predii medietatem[e], quae cenobium respiciebat prefatum, a confratribus[f] meis suscepi. Exin patruum sepe alloquebar meum, quatenus mihi liceret curam subire predictam et, si non potuisset id fieri dono, saltem fieret *mediocri precio. Hic[g] post longam animi constantis deliberationem[h] posthabito caritatis et affinitatis debito magna ex[i] parte mea poposcit; et quia in fratribus meis nullo fruebar amminiculo, desiderio eiusdem, pro dolor! consensi ac eiusdem aecclesiae, cuius tunc fui paterna tradicionę [servus, dominicae] incarnationis Mai. 7. [anno] millesimo II. Non. Mai[k] custos effectus sum, annuente id antecessore meo ob acceptam commutationem sibi placitam.

* *p.* 81

* *fol.* 118

45. In hoc offitio plus iniquitatis quam divinae aequitatis ociosus operator exegi et pro hoc dignos penitentiae fructus numquam exercere conabar. Non ullum consanguinitatis linea mihi *coniunctum accuso, sed bona pro malis omnibus his exflagito. Mortua uxore fratris mei [rogatus sum ab eo, ut] sepulturam [ei] preparare voluissem optatam. Sed cum scirem Willigisum venerabilem ibi esse tumulatum,

* *fol.* 11

a) egreei *B.* b) mortua *1.* c) uae *add. T.* d) tredecim *B.* e) meditatem *1.* f) acfrīb. *1.* g) h̄ *1.* h) longa a. c. deliberatione *1.* i) et *B*; ex *T.* k) *legendum est:* millesimo secundo Nonas Mai.

1) *Anno* 941; *cf. supra II,* 21. 2) *Ann. necrol. Fuld.* 964: XII. Kal. Febr. obiit Liutharius comes. 3) *Pater Thietmari Sigifridus mortuus est* 992 *Mai.* 15, *avia eius Mahthildis eodem anno Dec.* 3; *v. supra IV*, 17. 4) *Aldenburg in Wagria. L. Hodie Oldenburg oppidum.* 5) *Dedicationi Halberstadensis ecclesiae* 992 *Oct.* 16 *iam Reginbertum episcopum interfuisse Ann. Quedl. tradunt: aestate igitur eiusdem anni illum ordinatum esse necesse est. Cui rei optime conveniunt ea, quae Thietmarus in sequenti capite dicit.* 6) *I. e. totidem, scil. decem: qua re perducimur ad a.* 1002, *quo ordinatum sese esse ipse quoque noster paulo infra refert.* 7) *I. e. tertius Willigisi successor Thietmarus factus est.*

primo rennui ac postremo rectum et pudorem voluntati eiusdem supposui miserque aggressus sum, quod utinam non fecissem; et, quod gentibus nefas videbatur, christianus ego in deiectione sepulcri et ossium[a] confratris mei operabar. Et calicem argenteum, quem ibi inveniebam, pauperibus ad dividendum reservari precipiebam; quem postea nullatenus comperiebam. Agnovi [post] in infirmitate sequenti, quia in Deum nimis peccavi. Sed cum hanc divino superarem auxilio, causa orationis Coloniam pecii. Quadam autem nocte audiens clamorem inmensum, quid hoc esset, percontatus sum, et: 'hic ego sum,' inquid, 'Willigisus, qui culpa tui errans vagor.' Expergefactus mox obstipui et usque huc et, quamdiu vivo, culpabilis hoc ingemisco.

46. (31.) Ad percipiendum presbiteratus ordinem ad Alstidi civitatem a domino Taginone vocabar et in via hac peracti facinoris confessionem feci; et quod ad emendationem eius promisi, pro debito non complevi. Presbiterii vero dignitatem XII. Kal. Ianuarii[1] a prefato archiepiscopo, presente Heinrico rege et casulam mihi optimam largiente, indignus percepi. Antequam vero episcopus ordinarer, in ea ebdomada, qua recordacio fratrum a cunctis fidelibus universaliter cęlebratur, talia per somnum quidam mihi nun*ciat: 'In hoc,' inquiens, 'anno presul Hillericus et Meinric decanus ac tu mandatum Dei inplere debetis.' Cui sic respondebam: 'Ut sit voluntas in caelo, sic fiat.' Et in ipso mense et in tertia[b] Kal. Novembris[2], quae tunc proxima fuit, antistes predictus, ut sibi prius revelatum est, in Christo exhalavit[3]. Sed quia Deus omnipotens humanam fragilitatem sepe dignatur[c] visitare et[d] consolari, congruum est laudibus et scriptis hoc posteris innotescere[e], ut glorificetur[f] nomen Domini et prospiciat homo instabilis sibi. Praesul supramemoratus in Magadaburg invalescente [prius] nimia corporis egritudine a quodam egreio viro in somnis sibi apparente sic ammonitus est: 'Ne sis modo de fine tuo sollicitus: quatuor annos et duas ebdomadas vel tres exspectabis et bona, quaecumque possis 'operari non desistas'[g]. Haec locutus evanuit[h] et, sicut iste predixit, episcopus mente, ut spero, vigilanti supervixit,

(1004) Dec. 21. — 1008 Oct. 11. — Oct. 30. — * fol. 118'.

a) ossuum *B.* b) tercia *radendo alqs. corr. 1.* c) dignitatur *1.* d) visitaret *B, corr. T.* e) enarrare: laus et honor Christo, quo magnificetur in isto *2.* f) glorifecetur *B.* g) exspectabis. Tu vero tempus a Deo tibi concessum non negligas, sed, quicquid boni possis, instanter operare, ut eternam vitam promerearis *2, A. S. a. 1008.* h) Dixit et in vacuas se mox transfuderat auras *2.*

1) *Anno* 1004 *hoc factum esse demonstratur 'Jahrb.' I,* 327, *quoniam illo demum anno Tagino archiepiscopus factus est.* 2) *Ex Necrol. Mers.* 3) *Hillericus episcopus Havelbergensis obiit anno* 1008; *v. Ann. Quedl. L. Cui successit Ericus iam supra commemoratus.*

1008. morte, pro dolor[a]! subitanea lineam vitae huius concludens supremam*.

Nov. 2. 47. Post omnium memoriam sanctorum ego de me multum pavidus licentiam abeundi a decano postulavi et eundem, ut se provideret, ammonui. Ad curtem[b] meam, quae Retmerslevo[c] dicitur, veni et in nocte proxima suppliciter Deum rogavi, ut aliquam de me certitudinem dignaretur aperire. In primo subsequentis diei crepusculo, id est in Nov. 10. vigilia sancti Martini, ut paululum quiescebam, sic tunc, ut mihi videbatur, Walterdus, tunc noster prepositus, haec dicens *apparuit: 'Vis tibi profutura scire[d]?' Et ut voluntatem meam in hoc sensit, mox volumen unius martyrologii[e] diligenter inspiciens plumbum[f], quo murus mensuratus dirigitur, tacendo inmisit, et post longum temporis intervallum hoc substitit. 'Et quid nunc est?' aio ad eum; et ille: 'V,' inquid; et vidi manifeste numerum hunc atramento signatum, incertus, utrum dies an ebdomadas seu menses an signaret annos. Et protinus respondebam ei, utrum prius indictum an posterius innotesceret tempus; et ille tacendo exivit. Equidem *premonstratas mihi inducias cura non sine maxima notavi, sed bonis operibus nullatenus[g] preveni. Adveniente 1009. quinto mense, quamvis plus mortem quam hoc sperarem, completur utrumque in accepto episcopatu somnium, quia in eo preceptis obedivi divinis et numerum complevi signatum. Unde inconveniens esse mihi videbatur, ut sine speciali rectore aecclesia, quam actenus regebam, esset, ac eidem Willigisum, fratrem meum ex patre, huius altaris servum, communi fratrum consilio preposui; et inde ad Mersseburg Iun. 5. veniens cum domino meimet rege proximum pentecosten celebravi.

Iun. 48. (32.) Dehinc ad Magathaburg omnes venimus. Ibi tum nepos meus marchio Wirinharius a rege in multis accusatus gratiam eius et beneficium suimet instinctu Daedi[h] comitis perderet, nisi infirmitas eius subitanea [id] inpediret et ni hoc Burchardus comes palatinus *prudenti consilio differret. Rex inde[i] progressus varias occidentalium mentes probare

*fol. 1 — *p. 82 — *fol. 12 — *fol. 1

*) *Eraso uno versu, qui in margine sinistro et inter lineas scriptus erat, in imo margine add. N:* In sequenti nocte lux magna et a multis visa apparuit.[1]

a) prodor *1.* b) cortem *B.* c) retmersleue *radendo alqs. corr. 1.* d) re *add. T.* e) martorlogii *1.* f) blumbum *1.* g) nullatus *1.* h) a *erasum 1.* i) e *add. T.*

1) *Necrol. Magdeb. Oct.* 30: obiit Hillericus episcopus; eadem nocte revertente archiepiscopo Tageni cum duobus cappellanis suis Theodrico subdiacono et Erico presbitero aperto caelo quasi per hostium lux clarissima facta est quasi per unius horae curriculum.

1009.

et, ne solito commoverentur, sedare temptavit[1]. Quos nonnulli iniusticiam dominorum suorum pati nolentes laudant, nos autem quasi ignavos econtra vituperant. Sunt[a] plerique, qui corporis voluptatibus cunctis servientes freno equitatis a Deo inpositae regi nullatenus curant, sed hoc, virtute seu fieri valet arte, de futuro nil solliciti[b] defendunt et omnes in hoc sibi non consentientes detractione et odio insaciabili persequuntur. Sed ego hiis neque suimet fautoribus consentio; quin potius illis, qui Deo se potestatibusque ab eo constitutis humiliant et cedunt, asspiro, quibus videtur esse sacius omnia propter Deum pati, quam litigio[c] et execrabili periurio divinam maiestatem offendere. Nostri predecessores suis senioribus semper fideles in extraneas nationes ac non in viscera optimi seviebant milites. Hoc posteritas discat et alia fugiat et, quae mutanda sunt, non in peius, sed semper in melius transferre contendat; beatitudinem octenam libenter attendat eorumque opposita fugiens eam apprehendere studeat. Quid illos amplius corripere vel hos attollere volo, cum unusquisque pro qualitate sui seminis pro certo recipiat fructum futurae messis? Cum pro corruptibilibus accipiendis semper laboramus, cur non ad indeficientis coronam *honoris sublato timore aliquantulum properamus? Hanc ad capiendam rex noster, ut predixi, in itineribus et aliis necessitatibus maxime laborans amicos fecit sibi inimicos, iuste eosdem exosus.

cf. Matth. 5.

* fol. 120.

49. (33.) Interim Daedi comes magnum dedecus in verbis et in operibus predicto nepoti meo inferens excitavit malum, quod fore putavit oblitum[2]. Consilio enim eius et auxilio urbs patris eius et nostra Walmerstidi[3], Slavonice autem Ustiure[4], eo quod Ara[5] et Albis fluvii hic conveniunt, vocata, combusta est et depopulata.

Commovit hoc omne animosum iuvenis egregii pectus, et cum hostem de civitate Tongeremuthi[6] dicta, quia Tongera fluvius ibidem in Albiam cadit, equitare veraciter comperiret, fratrem meum Frithericum cum XX tantum militibus armatis secum sumens a summitate[d] unius campi ad Mosum villam[7] pertingentis, qua eminus asspici[e] potuit, viriliter aggreditur et eundem fugientibus mox plus quam XXXX sociis fortiter

Verg. Georg. III, 81.

(Iul. 9).

a) Sed *corr.* Sunt *1.* b) sollititi *1.* c) quas ligitios *B, sed utrumque s erasum est.* d) assummitate *B.* e) *prius s erasum 1.*

1) *Iul.* 2 *charta teste (Stumpf* 1537*) iam in palatio Ingelheim fuit;* '*Jahrb.*' *II*, 280—284. 2) *I. e. novis illis iniuriis Daedi Wirinhario in memoriam revocavit veterem quandam iam patri eius Liuthario illatam et paene oblivione obrutam; unde apparet urbem Wolmirstedt non a.* 1009, *sed ante a.* 1003, *quo Liutharius obiit, deletam esse.* 3) *Wolmirstedt.* 4) Usta *polon. et boh.* = *ostium.* 5) *Ohre.* 6) *Tangermünde.* 7) *Mose dominium prope Wolmirstedt situm.*

1009. resistentem cum Egilhardo suimet milite occidit[1]. Et post hoc iuste perdidit, quod prius pene[a] inracionabiliter eius persuasu amisit.

50. (34.) Sed si te lectorem audire delectat, unde is fuerit, de tribu, quae Buzici[2] dicitur, et de patre Thiedrico originem duxisse accipies. Hic Rigdago marchioni, agnato[b] suimet, ab infancia serviebat et gemina cordis ac corporis virtute pollebat; et, ut predixi[3], Boemios *adversum nos insurgentes ad Citicensem perduxit[c] aecclesiam. Ubi cum hiis vastando circumquaque perlustrans ad ultimum captivam matrem suam hostis, non filius, cum caetera adduxerat preda. Post haec reconciliatus regis *efficitur tertii Ottonis et in parvo tempore gratiam eius et familiaritatem promeruit. Interim Bio comes Merseburgiensis in expeditione obiit[4], et Gisillerus[d] archipresul huius comitatum, qui inter Wipperam[5] et Salam et Saltam[6] ac Villerbizi[7] fluvios iacet, isto acquisivit[e]. Insuper Zurbizi[f, 8] burgwardum, quem antecessores sui in benefitium possiderunt, sibi et confratri suimet Fritherico vendicavit. Insuper Thiedburgam Thiedrici marchionis filiam duxit[g] et ob hoc omne adeo [in]tumuit, ut regi molestiam in oculto et multis offerret[h] in aperto.

Dec. 25. Proximum natale Domini rex in Palethi celebravit et ibidem Thiedrico predicti comitis filio comitatum ac[i] omne beneficium iure et ortatu[k] reginae ac principum[l] suimet dedit. Insuper marcam et quicquid[m] Wirinzo ex parte regis tenuit, hoc totum Bernhardo comiti[9] concessum est.

51. (35.) In diebus illis Thiaedricus Metensis[n] episcopus et dux Heinricus frater eius[10] cum caeteris conspiratoribus magnam regi et suis familiaribus molestiam inferens sibi

a) pene *corr.* poene, *sed* o *post eraso 1.* b) auagnato *fortasse scripserat B, deinde* aui-agnato *superscripto* i *T videtur correxisse; postea* uia, *sive quodcumque fuit, erasum, ut restet* a . . gnato. c) perdux *1.* d *alterum* l *erasum 1.* e) isto ac acquisivit *1.* f) curbizi *B.* g) dux *1.* h) offeret *1.* i) at *1.* k) & iterũtu *B, corr. T.* l) principium *B saepius.* m) qicquid *1 saepius.* n) mettensis *B.*

1) *Necrol. Merseb. Iul.* 9: Daedi obiit comes. Aeilherdus. *Conf. tamen 'Jahrb.' II*, 288. 2) *Hoc nomine si locus aliquis significatur, alius esse non potest atque Pausitz villa in sinistra ripa Muldae inter oppida Nerchau et Wurzen sita, id quod Lappenb. voluit. Alii hoc gentis cuiusdam nomen fuisse dixerunt, quam a Burchardo sive Buccone marchione Thuringiae a.* 908 *occiso derivaverunt; quos ego secutus sum 'Neue Mittheil.' XVII.* 3) *Supra III*, 18. 4) *Post a.* 990 *(cf. IV,* 12*) et ante a.* 1004, *quo Gisilher mortuus est; fortasse in una earum expeditionum, quae annis* 991 *et* 992 *ad urbem Brandenburg expugnandam factae sunt.* 5) *Fluviolum eum, qui inter Harzgerode et Stolberg oritur et prope Bernburg in Salam cadit.* 6) *Salzam rivum, qui ex Salso lacu in Salam fluit.* 7) *Rivum Wilderbach, qui urbem Eisleben praeterfluit et in Dulcem lacum cadit.* 8) *Zörbig.* 9) *Theoderici marchionis filio, de quo cf. 'Jahrb.' II*, 288—289. 10) *Fratres Cunigundae imperatricis; de expeditione a rege contra eos autumno huius anni facta v. 'Jahrb.' II*, 281—284.

successoribusque suis inexsuperabile detrimentum promeruit. 1009.
Ecclesia namque una, quae extra Metensem stabat civitatem, et congregatio ibidem serviens a Sclavis[1] Deum non timentibus vastatur. Sed hoc damnum magna *ex parte rex cum iuramentis et ex sua proprietate restituens, ne quid[a] huic simile accidisset, cuncto exercitui cavere precepit. Vineas et edificia cum frumento caeterisque utilitatibus lesit. Vidi epistolam non longe post, ubi octingentorum numerus mancipiorum sancti Stephani inscriptus fuit, quae propter famem et aliam necessitatem a patriis finibus egressa sunt absque conscientia prepositorum, exceptis[b] omnibus, qui cum consensu eorum abierant. Sacius esset huic aecclesiae, quod numquam natus fuisset homo ille.

fol. 121.

52. Describam quoque[2] unum facinus eorum, quod in Adram[3] lugubre[c] peregerunt. Rex autem habuit concilium in Magontia civitate et hii tunc interfuere. Et cum omnia ibidem secundum suimet placitum respondere non potuissent, reversi sunt irati, pace tamen ad tempus facta; et cum eos sequerentur nil mali sperantes Heimo Wirdunensis episcopus[4] et dux[5] Thiedricus, latentes insidias[d] inproviso irruunt et paucis effugentibus cum episcopis[e] interfecti sunt innumerabiles viri. Dux ille nimis vulneratus [et], quia amicus eorum fuit, captus abducitur et multos dies custoditur. Post haec datis obsidibus solvitur et a regis gratia ob hoc non movetur.*

(1011).

53. (36.) Interea[6] Herimannus comes et Guncelinus marchio invicem certantes inusitato in hiis regionibus more conflixere. Namque Guncelinus Strelam civitatem a militibus Herimanni custoditam expugnare temptans et nil proficiens Rocholenzi[f] urbem iuxta Mildam flumen positam[7] et non bene provisam incendio con*sumere precepit. Insuper quicquid incommoditatis predicto comiti, quia semper patrui in fratrum filios seviunt[g], facere potuit, id nullatenus distulit. Herimannus et Ekkihardus confratres castellum quoddam iuxta Salam situm, quod Guncelinus unice sibi dilectum muris et presidio firmavit bonisque innumerabilibus replevit,

1009. fol. 121'.

*) *Erasis in dextro margine versibus duobus et dimidio N in inferiore addidit:* anno dominicae incarnationis millesimo .... Bernhardus dux Corbeia obiit.

a) qđ *1.* b) acceptis *B, corr. T.* c) lugub *1.* d) insidiantes *B.* e) episcopo *B, corr. T.* f) rocholenti *B, qui saepe* ti *pro* ci *exhibet;* rocholenzi *corr. T, postea* n *erasum est.* g) seruiant *B, corr. T.*

1) *Liuticiis a rege contra rebelles ductis.* 2) *His verbis Thietmarus digressionem parvam indicat, quam de rebus in occidentalibus regni partibus postea gestis ingreditur; v. 'Jahrb.' II,* 310—311. 3) *Odernheim vico inter Oppenheim et Alzey sito.* 4) *Qui sedit* 988—1024. 5) *Lotharingiae superioris.* 6) *De chronologia horum capitum usque ad finem libri cf. 'Neues Archiv' XIV, p.* 70 *sq.* 7) *Rochlitz.*

1009. ex improviso manu valida circumdantes expugnant et divisa omni congerie[a] radicitus [illud] deiciunt ac incendio consumunt.

54. Pervenit [hoc] ad aures regis, et confestim idem[b] ad Merseburg haec ad discutienda[c] properavit. Sed cum ibidem predictorum sententias comitum animadvertisset, culpam omnem Guncelino imputat, quia se in multis prius sperneret et in illato sibi dedecore ultorem non exspectaret. Adiecit autem, quod familias multorum sepe id sibi querentium Iudeis vendidit et nec iussu suo has reddere nec *latrocinia multis a sua potestate nocentia umquam curavit compescere[d]. Insuper questus est maiorem apud Bolizlavum fratrem gratiam hactenus habuisse, quam [ei] deceret aut sibi placere deberet. Hii presentes erant, qui cum semet ipsis reum esse maiestatis accusare voluerunt. Inter tot lamentationes et eiusdem suorumque excusationes, principum communiter[e] consilium a rege quaeritur et ab hiis diu hoc secrete volventibus taliter respondetur: 'Scimus hunc erga vos inexcusabilem non esse et, ut vestrae* pietati se omni reluctatione remota tradat, nobis bonum videtur. Ammoneat *vos misericors Deus, ut non qualitate suimet meriti, sed[f] pro quantitate ineffabilis clementiae vestrimet, ad exemplum omnibus ad vos conversis [in eo faciatis].' Horum consultu rex asspirans suscepit eundem et Arnulfo antistiti firmiter custodiendum tradidit, presidii continuatione ab hostibus Misni muniens eamque ad tempus providendum Fritherico[1] committens[g].

1010. 55. Proxima vero messe interventu reginae et instinctu cari Taginonis Herimanno comiti marcham dedit et consilio et laude[h] principum eorundem.

(37.) Interea predictam urbem Brun comes, frater Guncelini, ordine vicis suae custodiebat; et ecce priori die, quam Herimannus adventaret, magna Poleniorum caterva in primo diei crepusculo Albim transgressa usque ad portam civitatis sibi promissae silenter veniebat. Sed cum positis ibidem militibus facilis ei non pateret introitus, est reversa tristis, pro dolor! illesa, et nemini nocens. Huius rei ductores erant duo Wethenici[i] ex suburbio, ut post revelatum est. Namque hii sanguine suo talem merito presumptionem persolvunt. Bolizlavus autem inter spem metumque sollicitus[k] [in] Budusin[l] [hos] expectabat et, ut adventare socios comperit, delusum se graviter portat. Post [haec][m] Herimannus comes

Verg. Aen. I, 218.

*) que magna esse expertum est *add.* 2. *A. S.*

a) congerit *B, corr. T.* b) id est *B, corr. T.* c) discuenda *1.* d) es *add. T.* e) communice *B, corr. T.* f) si *B, corr. T.* g) comitens *1*, commisit *2.* h) cum filio et laudant *B, corr. T.* i) ci *add. T.* k) sollicit *1.* l) busin *1*; Budizin *A. S.* m) *ita T;* Postadte *B pro* postera die.

1) *Dedonis fratri supra (c. 50) memorato, comiti Eilenburgensi.*

1010. per regalem nuncium[a] introducitur ac debitoribus suis, quicquid in eum deliquerant, dextera hoc affirmante ab eo remittitur.

56. Rex autem in hac estate et proxima hieme consilio et virtute[b] pacificatis hostibus contumeliam et dampnum a Bolizlavo sibi illatum crebra meditatione revolvit[c] et post pascha expedicionem suam atroci[d] iussione[e] indixit[1]. 1011. (1010).

fol. 122'. (38.) Fit conventus in Belegori, quod pulcher *mons dicitur[2], in Geronis predio marchionis. Tunc Bernhardus dux et Waltherdus prepositus gratia Bolizlavum convertendi precesserunt ac nil ibi, quod sibi placeret, invenientes reversi sunt. Venit etiam huc Iarimirus Boemiorum dux inclitus et regi per[f] omnia fidelis. Nec preterire possum, quod miserabile nimis predicto comiti ibidem accidit. Nos omnes — nec aliquem excipere valeo — vice amicorum hostes huic fuimus exceptisque dumtaxat mancipiis omnia consumpsimus et quaedam ignę. Huius rei nec rex ultor seu defensor* fuit.

57. Inde ad Luzici[g] pagum, in cuius fronte urbs quaedam Iarina[3] stat, a Gerone dicta marchione, qui magnus fuit et sic nuncupabatur[4]. Ibi tunc capti sunt duo fratres ex provincia Hevellun et ex urbe Brandeburgiensi, qui ad Bolizlavum causa eum contra regem vertendi venerunt et inde digressi inciderunt palam laqueum, quem occulte tetenderunt. Hii de multis interrogati[h] et nihil de hiis omnibus volentes profiteri in uno colle pariter susspendio periere. Infirmabatur tunc ibidem rex et sibi dilectus Tagino. Tunc principes angusto[i] versant in pectore, quid deberet fieri de incepta expeditione[k]. Tandem ab hiis inventum est, quod rex cum episcopis [quibusdam] et infirmiori multitudine rediret; Arnulfus autem et Meinwercus[5] episcopi cum duce Iarimiro et marchionibus Gerone et Hirimanno caeterisque compluribus Cilensi[6] et Diedesi vastarent. Sicque factum est. Verg. Georg. IV, 83.

*) nec alius quis redditor *add.* 2.

a) noccium *B*; nuccium *T*. b) v̄tute *B*, *corr.* *T*. c) reuuoluit *B*. d) atrici *B*, *corr.* *T*. e) iussionē *1*. f) pro *1*. g) luziti *1*. h) interogati *1*. i) augusto *1*. k) exspeditione *B*.

1) *In a.* 1011 *igitur noster hanc expeditionem ponere videtur*, *quam a.* 1010 *fuisse ex Ann. Quedl. et ex itinerario regis constat.* 2) Bialy, bielo *pol.*, běle *boem.* = *albus*; gora *pol.* = *mons*. *Belgern oppidum in sinistra Albis ripa supra Torgau situm est.* 3) *Gehren, villa parrochialis in extremis finibus circuli Luccaviensis ipsiusque marchionatus inferioris Lusatiae. URS. Cf. etiam 'Jahrb.' II,* 292—293. 4) *Magnus audit etiam apud Widukindum III,* 54 *et in Ann. Quedlinb. a.* 1013. *L.* 5) *Paderbornensis episcopus* 1009—1036. 6) *Cilensi sive Silensi (cf. VIII,* 59*) pagus, a quo Silesia nomen accepit, regio dicebatur circa montem Zlenz (Zobten) inter fluvios Katzbach, Oder, Glatzer Neisse sita.*

1011 (1010). 58. Predicti seniores, cum urbem Glogua dictam[1], ubi Bolizlavus ipse fuerat ac eos perspicere poterat, gregatim et loricati trans*irent[a], militum haec a muris cernentium animos provocant; et hii ducem suimet, cur hoc pateretur, alloquentes sibi *eos temptandi licentiam poscunt. Quibus talia refert: 'Exercitus, quem videtis multitudine parvum, virtute magnus est et [e] milibus caeteris electus. Hunc si aggrediar, sive vincam seu superabor, in posterum depressus[b] sum. Regi possibile est, alium ilico[c] exercitum congregare*. Multo melius est, nos hoc modo pacienter ferre et alias, si possit fieri, absque magno nostri detrimento hiis superbientibus nocere'**. Sic insolens militum animus sedatur et in hoc itinere nulla eiusdem voluntas in nostris adversitatibus saciatur. Quamvis crebra imbrium inundatione[d] nostri tardarentur, tamen late magnum hostibus damnum intulerunt. Tandem vastatis omnibus circumquaque iacentibus Boemii ad sua, nostri autem per Milzienos fines laeti ad Albim remeabant; premissis ilico ad regem nunciis[e] se cum bona prosperitate venturos indicant. Hic Dei gratia iam bene[f] convalescens legationem istam et pone sequentes amicabiliter in Mersburg suscepit et archiepiscopus Tagino de Stręla Sept. 22. [prius] a rege divisus sanctam Thebeorum sollempnitatem in Magadaburg celebravit et ad regem huc incolumis venit.

1011. 59. (39.) Tractatis tunc patriae laborantis necessitatibus plurimis rex iterum occidentales invisit regiones[2] et fluctivagos habitatorum[g] animos sapientiae freno edomans natale Dec. 25. Domini festiva iucunditate in Palithi celebravit[3]. Tunc 1012. iterum sibi percaram Merseburg invisit et firmata ibi ad V annos mutua [pace][h] cum consilio paucorum urbem Liubusuam dictam[4] edificare et confirmare precepit; de qua multi predixere venturum, quod in hoc anno[5], pro dolor! agnoscunt non esse fal*sum. Ad hanc venimus in fine mensis Ianuarii Febr. 2. et ibidem sanctae Dei genitricis purificationem veneratione iusta peragentes in XIIII diebus opus inpositum complevimus et presidio urbem munientes remeavimus. Iuxta hanc in parte aquilonari stat[i] civitas, quam a predicta nil nisi una vallis[k] dividit; et in hac XII portae sunt. Hanc cum diligenter

*) et nos appetere *add.* 2.
**) et nostras iniurias vindicare *add.* 2, *A. S.*

a) n *add. T.* b) *ultimum* s *add. T.* c) c *add. T.* d) ĩmundatione *1.* e) veredariis *2, A. S.* f) bone *B, corr. T.* g) ta *add. T.* h) pace, *quod B post* paucorum *scripserat, hic posuit T.* i) *alterum* t *add. T.* k) uualdis *B.*

1) *Glogau.* 2) *De hac expeditione v. 'Jahrb.' II,* 310—311; *cf. etiam supra c.* 52. 3) *Hoc in Dornburg factum esse Ann. Hild. tradunt.* 4) *Anno* 932 *dirutam, cf. supra I,* 16. 5) *I. e.* eodem anno, *scilicet* 1012, *cf. VII,* 20.

1012. lustrarem, opus Iulii Cesaris et magnam Romanorum structuram Lucano ammonente[1] tractavi; haec plus quam X milia hominum capere potuisset. Minor autem, quam tunc perfecimus, ab [I.] Heinrico rege usque ad hoc tempus vacua erat; et quam flebili miseria haec cito corruerit, enumeratis, quae inter haec acciderant, explicabo.

1011 Aug. 10. (40.) [In priori estate[2] IIII. Id. Aug. monasterium in Wallibizi cum IIII aecclesiis et campanis omnibus ac cum edificiis apertinentibus propter peccata mea incendio periit.]

1012 Mai. 6. 60. Peracta in civitate Bavenbergensi aecclesia maiore, cum natalicius regis dies esset [et XXXV. iam inciperet annus[3]], II. Non. Mai[4] omnis primatus ad dedicationem istius aulae ibidem congregatur; et sponsa haec Christi per manus [Iohannis[a] patriarchae de Aquileia[5] et aliorum plus quam XXX episcoporum][b] consecratur[c. 6]. Hiis ego peccator interfui et, ut summo decuit regi, in omnibus [hanc] ornatam vidi. *[Post hec sinodus[d] hic fit magna[e], in qua Gevehardus[f] Ratisbonensis ecclesiae episcopus ab archiepiscopo suimet[7] arguitur[g] et Metensis aecclesiae presul Thiedricus a rege increpatur[h], eo quod [in] epistola suimet hunc iniuste apud papam[8] accusaret. Sed haec omnia et multa alia consilio prudenti finita sunt, et restitucio parrochiae[i] [tunc] promissa est mihi.]

* man. T.

LIBER VII (VI, 41—61).

1012. Iun. 1. 1. (VI, 41.) *Conpletis[9] omnibus in orientali Frantia utilitatibus rex Merseburgensem revisit civitatem ac ibi sanctam pentecostes sollempnitatem celebrat. Et in primo mane dominicae diei, qua sanctus apostolos replevit Spiritus, Tagino archiepiscopus infirmari cepit, et missam canere non potuit. Tunc iussus [sum] indignus hoc offitio succedere.

* fol. 124 (fasc. 18), man. B.

a) iohanni *1.* b) *verba* iohanni—aquile *in loco raso exstant, ubi B* XL episcoporum vel plus consecratur *videtur scripsisse;* ia-episcoporum *supra lineam addita sunt.* c) consecratur *deest 1, inest in 2.* d) sidus *primo T, quod ipse corr.* e) magnus *corr.* magna *T.* f) Gehardus *corr.* Gevehardus *T.* g) accusatur *corr.* arguitur *T.* h) incraepatur *corr.* increp. *1.* i) parchię *corr.* parrochię *T.*

1) *Respicit noster, quae Lucanus Pharsal. VI,* 29—65 *refert de castris prope Dyrrhachium a Iulio Caesare exstructis. L.* 2) *Anno igitur* 1011. 3) *Non a.* 978, *sed* 973 *Heinricum natum esse Hirsch, 'Jahrb.' I,* 88—89 *probavit.* 4) *E Necrol. Merseb., ubi ipse Thietmarus ad eum diem adnotavit:* Natalis dies Heinrici imperatoris. 5) *Qui sedisse videtur* 984—1019, *cf. Gams, 'Series episc.', 'Jahrb.' III,* 141. 6) *De festivitate ea v. 'Jahrb.' II,* 86 *sq.* 7) *Hartwigo Salzburgensi archiepiscopo* 991—1023. 8) *Sergium IV.* (1009—1012). 9) *Hinc incipit altera operis pars, quae ante priorem incohata et diversis temporibus usque ad a.* 1018 *ita continuata videtur esse, ut singulae quaeque res non longo tempore post, quam factae sunt, litteris mandarentur. Atque VII,* 1—15 *iam ante primum librum a.* 1012 *conscripta esse videntur. Conf. 'Neues Archiv' XIV l. c.*

1012 Iun. 2. *Postera die ad modicum evaluit archiantistes et ad regem ambulans se multum commovit et post hoc in tantum tardatur, ut per se numquam aliquid facere potuisset. Accersito tunc ad eum fratre meo[a] abbate Sigifrido*[1] [ac] presuli[b] Erico, Iun. 5. et illis confessionem fecit et in V. feria, cum iam inde voluisset pergere, iuxta caminatam regis solio portatur suo et elevato a capite pilleo dormientem aloquitur seniorem: 'Grates tibi condignas, domine mi karissime, referat omnipotens Deus de cunctis miseracionibus tuis, [quibus] peregrinum [me] hactenus visitasti et consolatus es'**. Et tunc ad aecclesiam veniens audivit missam, [ipse] presentes benedicens. Inde portatur[c] ad navim et in ea ad Ivicansten deductus Iun. 7. est. Ibi tum sabbato requiescebat; et in die dom. iuxta Iun. 8. urbem suam Spiutni vocatam[2] navigio venit. In II. autem Iun. 9. feria in ipso itinere[d] cum iam pene defecisset, Walterdum ad se vocavit prepositum; eiusque fidei se suosque committens V. Id. Iunii[3] non obiit, sed ad Christum, quem semper amavit, laetus abiit. Fit oratio a confratribus cum intermixtis fletibus et Bodo miles *ad regem ad haec indicanda mittitur. Corpus autem archiepiscopi ad Frasam ipso die venit et ibi sacerdotalibus vestimentis paratum ad sedem suam transfertur et cum ingenti tristicia ab omnibus suscipitur.

* p. 82 | * fol. 1 | * fol. 1

2. (42.) Ego autem haec omnia in Merseburg sero Iun. 11. comperiens in ipso depositionis die orto iam sole adveniebam; et cum in aecclesia maiori pauca orationis verba effunderem, veni ad refectorium, ubi prepositus cum universis confratribus atque militibus sedens de electione tractabat. In quorum presentia ego stans multum flevi, turbatus dolore vehementi; et salutatis omnibus sedebam et, quid ab his [tunc] esset dispositum, interrogabam. Ad haec Waltterdus: 'Misi,' inquid, 'legatum meimet ad regem, qui haec ei, quae nobis

*) Sigefrido nove Corbeie modo abbate 2.

**) Et det tue benignitati ob recompensationem earum in celesti Ierusalem premium, quod ipse suis dilectoribus ineffabile preparavit; me enim amodo viventem non es visurus, quia iam, ut spero, viam universe carnis sum ingressurus. Vale igitur, domine carissime, vale in Domino! *add.* 2.

a) mat *B*; meo *T*. b) i *add. T*. c) ur *in loco raso scr. T*. d) in ipse canere *B*, *corr. T*.

1) *Quem a.* 1009 *abbatem coenobii St. Iohannis Magdeburgensis electum esse Ann. Magd. tradunt.* 2) *Quae* Zputinesburg *et* Zpuitneburg in pago Nudzici *vocatur in duabus chartis uno die* 961 *Iul.* 29 *datis (DO I,* 231 *et* 232*)*, municipium Zpuitne dictum in orientali parte Salae fluminis situm *in DO I,* 386 (970 *Ian.* 24*)*, Rodenburg *in Gest. arch. Magd. c.* 15, *p.* 394; *nunc Rotenburg in dextra ripa Salae inter Wettin et Könnern.* 3) *Necrol. Mers. Iun.* 9: Tagino archiepiscopus obiit et Unger.

1012 Iun. 11.

accidérant mala, indicaret et voluntatem suam in rebus faciendis inquireret. Et hic ad nos Hericum antistitem misit, ut electio a nobis non fiat, sed tantum consensus unanimis et hic indicetur ei. Nunc autem omnium pietas presentium me, quamvis ad hoc indignum, decernit, si Deus consentit et si vult rex.' Cui sic protinus respondebam: 'Sum unus ex his, qui electionis huius ac consecracionis participes esse debent; et hoc vobis consilium do ac illud adiuvare, in quantum possum, volo. Senior meus imperet[a], quod velit; vos autem, quod accepistis a Deo et antecessoribus suis, videte ne perdatis. Te autem fratrem primus eligo mihi ad archiantistitem, non karitate tua, sed utilitate certa [in te agnita]; et presen*cium mentem nunc singulariter scire desidero.' A quibus hoc unum percepi responsum: 'Waltterdum nobis in dominum et archiantistitem eligimus.' His tunc confirmatis ille surrexit et coram prostratus veniam petiit, divinam interpellans pietatem, ut haec nobis omnibus retribuere dignaretur, et a sua parte bona promisit omnia. Tunc ego me inclinans rogavi eum per nomen Domini et per verae fraternitatis amorem, ut aecclesiae meimet admodum despoliatae parrochiam sibi iuste pertinentem, si ad hunc[b] perveniret honorem, restituere aut sibi hanc cum aliis rebus inde abstractis voluisset sacramentis firmare. Hoc mihi in presentia omnium firmiter promisit.

*fol. 125.

3. Interim lassatus ab itinere presul Hericus dormivit et episcopus Wigo veniens electionem nostram consolidavit. Mittitur a nobis omnibus tunc custos[c] aecclesiae Redingus[d] ad regem, ut memor Domini et antiquae promissionis, si umquam sic accidisset, familiam sancti Mauricii orbatam et nimis tristem tanto patre consolari voluisset.

(43.) Sonata iam prima Ericus antistes evigilat, et missam pro defunctis cantavit. Post euvangelium autem, ad[e] quid[f] rex eum huc mitteret, presentibus innotuit et defuncto archipresule absolutionem nobiscum fecit et ab omnibus fieri postulavit. Tertia enim tunc dies erat, qua sacerdos predictus obierat, quae cum septima atque tricesima in uniuscuiusque [fidelis] exitu est memoriter ob misterium in se continens cele*branda, id est ob fidem sanctae trinitatis et septiformem spiritum. Ac *dehinc corpus benedictum usque ad locum sepulchri carmine et planctu[g] defertur ac positum est occidentali parte in choro ante criptam, quam ipse fecit et consecravit et in qua se, quamdiu vixit, coram altari rogavit sepeliri; ubi idem[h] lacrimabiles sepe effudit orationes. Sed Waltherdus locum hunc, in quo nunc pausat,

Iun. 11.

*p. 825.

*fol. 125'.

a) imperat *B.* b) n *add. T.* c) gustos *B.* d) reedignus *1*, *altero* e *eraso.* e) at *B*, *corr. T.* f) qđ *1.* g) plantu *1.* h) ubidem *B*, *corr. T.*

1012. quia non erat dedicatus, animae salubrem et introeuntibus cunctis conspicabilem dilecto suimet seniori[a] providit.

4. Sed quia beati omnes virtutibus suis cum[b] Christo vivunt et in hoc seculo scriptis, non est bonum tanti patris inclitam conversacionem silentio tegere, sed veritatis luce omnibus proficuis innotescere. Erat hic iustus et timoratus ac mirae caritatis, largus et fidelis, castus ac mitis, prudens et stabilis, canonicus[c] habitu, sed monachus in omni conversatione sua. Vicia in cunctis ob melioracionem aspere carpebat, bona quaeque laudans. Non fuit apud modernos ullus pastor, qui confratribus suis familiarior esset. Hos amavit atque coram populis laudavit*. In primo ordinationis suae anno templum Domino edificare cepit. Presbiteris et diaconibus vestitum suimet VIII siclis, subdiaconibus autem et infantibus[1] IIII adauxit. Nisi infirmitas obsisteret, omni die missam et psalterium cantavit; et quia ieiunare ob lassitudinem non potuit, elemosinarum multitudine redemit. In vigiliis supra modum laborat et, quia parum man*ducare ob infirmitatem dentium potuit, potu quamvis mediocri facile saciatur.

5. Nobiles genere et moribus amavit, ignobiles autem non contempsit, sed in sua familiaritate non[d] habuit. Cultores Christi dilexit, contemptores autem eius iusto persequitur odio. Omnia sibi divinitus commissa excoluit et lucrari contendit. Antequam divinum perageret misterium[e], severus fuit et post omnibus hilaris arrisit; et persepe cum suis kirielison cantavit. Nequeo[f] ex parte mea numerare, quantum pietatis munus mihi indigno studuisset impendere; hoc tantum scio, quod numquam illi digna remuneratione de hiis respondi: obedientiam, quam eo[g] suisque successoribus in examinacione promisi, minime adimplevi. Harnaburg[2] et Frasam[3] ac Pretim[h, 4] urbes cum curte una, quae Eseconis fuit comitis, suae acquisivit aecclesiae. Apparatum episcopalem satis egreium et affluentem congregavit. VIII annos et menses

*fol. 12 *fol. 12

*) Hos amavit, memorabatur eorum ubique in bonum et eos coram rege et principibus et universis populis intus et exterius semper laudavit 2.

a) *alterum* 1 *add. T.* b) cum *aut* tum *1.* c) canicus *1.* d) *erasum in 1, sed exstat in 2.* e) officium *2.* f) neque *1.* g) ei *radendo alqs. corr. 1.* h) p̄tucinā, *ut videtur, B;* p̄tim *corr. T.*

1) *Eis videlicet, qui in choro ministrabant. (L.)* 2) *V. chartam regis a.* 1006 *Apr.* 7 *(Stumpf* 1421*); 'Jahrb.' I*, 372. 3) *Frohse curtem regiam, quam Guncelinus marchio beneficium habuerat (IV, c.* 52*), rex post depositionem illius S. Mauritio* 1012 *Ian.* 21 *tradidit (Stumpf* 1554*); 'Jahrb.' II*, 278. 4) *Prettin in ripa aquilonari Albiae inter Wittenberg et Torgau. L.* Pretucina *esset Pretzsch paulo infra ad Albim situm.*

1012. IIII et VIII dies columna ecclesiae sedebat, cadens, ut predixi, presentialiter; sed invisibili templo Domini translata manet perpetualiter.

Iun. 9. Eodem die[1] Vungerus Posnaniensis cenobii pastor, consacerdos suus et suffraganeus, XXX. ordinationis [suae] anno obiit[2]. Nunc haec dicta suffitiant et, de quo mihi nunc sermo est, amplius loquar.

6. (44.) Redingus ad regem veniens legationem suam suppliciter profert et, quamvis ardue, tamen desiderata *im- *fol. 126'.* petrans per internuntium Walterdum, in exequiis dilecti senioris studiosum, etiam XX talenta argenti Thiedrico nepoti meo[3] in elemosinam excepto victu largientem, vocat. Et ego iussus venire proficiscebar cum eo ac in sabbato Gronam[4] (Iun. 14.) sero venimus. Mox in presentiam regis venientes misericorditer suscipiebamur, et pauca locutus rex nos ad hospicium ire permisit. Castrametati enim tunc sumus extra urbem et iuxta lucum, ubi modo sancti est aecclesia Alexandri. Crastino fuit dominica dies et festivitas Christi martyris Viti*; et (Iun. 15.) ego valde mane missam confratribus meis cantavi et post hanc in urbem vocati ivimus usque ad caminatam regis. Et ibi solus intromittitur Walterdus et ibi usque ad terciam soli colloquebantur; et egressus tunc Walterdus anulum portat in manu sua et ostendens nobis: 'Ecce habetis,' inquid, 'pignus subsecuturae pietatis!'[a]

7. Et tunc omnes nos in presentiam venientes examinatione regis, ipso primitus eum laudante, predictum patrem elegimus et optimi quique aspirabant; [et mox a rege accepit baculum pastoralem]. Post sacramentum regiae[b] potestati exhibitum introductus est *ad aecclesiam, quam ibi a rege constructam (*man. T.*) antecessor suus benedixit, *et laus Domino a presentibus (*man. B.*) canitur. Deinde regiam[c] interpellabam pietatem, ut de aecclesiae necessitatibus meae *aliquid loqui [cum eo] digna- (*p. 826.*) retur; et ut ego postulabam, firmae suimet commisit [me] fidei. Thiedricum quoque nepotem meum, ut ipse desideravit, *rex per manus illi dedit. Et cum generos suimet tunc iterum (*fol. 127.*)

*) solennitas pretiosi martyris Viti pueri Saxonie patroni, qui in nova Corbeia requiescit 2.

a) Ecce pignus indicium future dignitatis pie mihi promisse 2. b) regi *B*, ę *add. T.* c) am *add. T.*

1) *Ex Necrol. Merseb.* 2) *Sederat igitur inde ab a.* 982, *nisi Thietmarus in numero erravit.* 3) *Taginonis capellano, de quo cf. VI,* 38 *et VIII,* 7. 4) *Non Gronau oppidum haud longe ab Hildesheim situm, id. quod Wedekind, 'Noten' II,* 360 *sq. probare studuit, sed Grone prope Göttingen, quoniam palatium illud antiquum in via Merseburg-Paderborn situm fuisse necesse est; cf. itinerarium regis a.* 1002 *('Jahrb.' I,* 223 *sq.),* 1013 *('Jahrb.' II,* 393—396*),* 1022 *('Jahrb.' III,* 346—347*); ex quibus ea, quae Wedekind pro sententia sua protulit, corrigenda sunt.*

1012. exercitu petere voluisset, cum presentibus suimet principibus[a], qualiter Bolizlavus ab[b] hiis invaderetur, tractavit[c]. Hoc omne archiepiscopo noviter instituto et suas curtes in Saxonia
Iun. 15. positas[d] commendavit. Eodem die omnes declinavimus unusquisque ad sua.

Iun. 21. 8. In proximo autem sabbato archipresulem Walterdum Arnolfus [presul] iussu regis inthronizavit et utrique honore
Iun. 22. ac magna iocunditate ibi suscepti sunt. Postera die unctus est Walterdus ab Eido Misnensis[e] aecclesiae venerabili episcopo III[o,f] cum adiutorio suimet confratrum Wigonis, Hilliwardi ac Herici et a me hiis multum inferiori. Adiuvit
Iun. 23. autem nos Arnulfus presul. II. feria omnes nos cum caritate bona et munere magno[g] abivimus. Fuerat enim viilia[h] sancti Iohannis baptistae, et tunc Redingus ab archiepiscopo constitutus est ad prepositum cum communi electione confratrum.
Iun. 24. In die sancto ad Montem cum solito honore [is] ductus a me et a fratrę meo Sigifrido*[1] succipitur. Ibi tunc missam cantans populos primo instituit et post ab [ab]bate multum rogatus, ut ibi caritatem faceret, ob turbam sibi adherentem
Iun. 29. omisit. Fuit [in] natali apostolorum[2] in sede sua ac tunc commissos salubriter ammonuit.

9. (45.) Interim a Bolizlavi[i] nunciis rogatus Sciciani[3] causa pacem faciendi[k] venit et ibidem magnifice succeptus duas [ibi] tantum noctes mansit; ac nil ibidem proficiens[l] muneribus magnis revertitur. Affuit mox expeditionis in-
Iul. 24. *dictae statuta dies, id est VIIII. Kal. Aug.; iuxta locum[m], qui dicitur Zribenz[4], convenimus et sic sursum usque [prope Belegori] adcendimus. Tunc visum est principibus[n] non esse bonum perfici iter nostrum, sed optimis marcham firmari
Aug. 2. presidiis. Et in consequenti nocte archiepiscopus capite nimis infirmatur; cumque ad eum mane venissem, diu eum in tentorio tardantem expectavi. Egressus tandem queritur mihi se multum egrotasse. Promisit autem se ad reginam in Merseburg tunc manentem venturum et ibi me allocuturum. Tunc ego abcessi, et ille prius recusans tamen, quia inventio
Aug. 3. Christi protomartiris tunc fuit [et dominica dies], missam cantavit, pro dolor! ultimam.

*) sancti Viti monacho *add.* 2.

a) p̄cibus *1.* b) ad *1.* c) intrauit *B, corr. T.* d) positos *1.* e) misnessis *1.* f) IIII[o] *B.* g) magna *B.* h) *cf.* I, 6. i) bozlaui *1.* k) faciendam *B.* l) fi *add. T.* m) i. in loco *B, corr. T.* n) principibus *1. ut iam aliquoties.*

1) *Coenobii illius abbate.* 2) *Petri et Pauli.* 3) *Zützen prope Luckau; cf. VIII,* 51 *et IX,* 1. *Alii (v. 'Jahrb.' II,* 332 *sq.) vicum Zinnitz inter Kalau et Luckau situm dici arbitrati sunt; quod nomen ex* Sciciani *oriri nullo modo potuit.* 4) *Schrenz in praefectura Zorbigensi. URS.*

10. V. feria ego ad Merseburg veniens, dum me cum confratribus meis ad adventum eius prepararem, audivi ab internuntiis, quod ille ad Ivicansten non bene valens curru veniret. Proxima die huc equitans Bernwardum[a] Hillinissemmensis aecclesiae episcopum causa benedictionis et, [quam] bene sciebat, curationis gratia vocatum ibidem repperi et Frithericum comitem, cuius frater erat Dedi comes. Et cum introirem, sedebat archiepiscopus in solio et me suscipiebat quam caritative; et suimet pedes tunc a tumore[b] solito relaxatos intuetur et dolet, quia, dum hii turgebant, venter levius habebat [eius]. Intimaverat is tunc mihi, si hoc periculum sanus evaderet, nullus amicorum mihi fidelior esse potuisset. Fui tunc ibidem usque ad vesperam et tum invitus redii, quia crastino erat vigi*lia Christi adletae Laurentii, cuius festivitas dominica instabat die. Qua cum ego populis venientibus pauca predicarem, communiter ab his pro infirmo archiantistite orationem fieri supplex postulavi.

1012. Aug. 7. — Aug. 8. — * fol. 128. — Aug. 10.

11. III. feria ante primam, ubi ille fuerat, veniebam; et tunc hic erat Eid episcopus, multum pro eo in oratione continua laborans. Et cum caminatam, ubi ille pius iacuit, ingressus essem, nec loquentem audivi nec bene cognoscentem[c] [hunc] vidi. Advenere etiam eo vivente Arnulfus et Hilliwardus cum Meinwerco et Erico coepiscopi, omnes hunc pariter benedicentes et indulgentiam ei facientes. Ego autem peccator unxi[d] eum oleo sanctificato in locis maxime dolentibus. Iarmirus quoque dux [adfuit], quem frater suimet Othelricus et satelles tocius debiti inmemor in sacro sabbato dominicae resurreccionis [proximae][1] a regno Boemiorum expulit et Bolizlavum, quem etsi amicum sibi consanguinitate[2], tamen pro hoste[e] hactenus habuit in persecutione, fuga petere coegit. Hic quia archiepiscopum cunctis laborantibus nimis fidelem esse *sciebat, sperans eius incolumitatem ad impetrandam regis gratiam intercessionem [eius] quaerebat; et cum hunc iam defecisse videret, dexterae[f] eius [se] committi et per eam nobis, lacrimis postulat profusis. Sed [archipresul], cum iam finis adesset, nescio quid videns ad levam, signo sanctae crucis potenter dextera se munit et aversus corpore et vultu contraxit faciem quasi ploraturus et mox remisit laetus.

Aug. 9. — Aug. 10. — * p. 827.

12. *Hoc ego videns ob tristiciam egressus sum, et interim presentes eundem videntes iam semianimem a lecto protinus elevaverunt ac tapeto superposuerunt. Accensis

* fol. 128', Ann. F.

a) n *erasum 1.* b) attumore *B.* c) cognocentem *1.* d) hunc si *B.* e) oste actenus *B,* h *utrimque add. T.* f) dextrę *B,* e *add. T.*

1) *Anno igitur* 1012. 2) *Boleslavi mater Dobrawa soror fuerat Boleslavi II. Bohemiae ducis, cuius filius Iaremirus fuit.*

1012. tunc luminaribus vocabar et iam stola indutum in agone laborantem vidi. Cuius pectori crux sancta fuit superposita; in manibus cinerem et subtus habebat cilicium, ut Eid episcopus monstrabat. Et cum sol die iam mediante declinaret, Aug. 12. cum incenso sibi adhibito II. Id. Aug.[1] transiit anima eius ad creatorem suum, unde erat, derelinquens, quod non erat. Orantibus tunc cum lacrimis presentibus [cunctis] ego infelix pro debito[a] eosdem non adiuvi: et quod tunc mihi obviaret in animo, non possum cuiquam prodere; sed hoc tantum, Christi fideles, mecum orate, ut Dominus, cui nullum latet secretum, ne huic neque mihi hoc inputet.

13. Post haec solutis visceribus et intra aecclesiam atque caminatam sepultis corpus preparatur et sancto altari presentatur. Ibi tum facta pro defunctis memoria nos ibi cenavimus et corpus eodem die usque ad Coniri[2] pro- Aug. 13. sequimur. In via plangens familia obviavit. Crastino cum ad villam iuxta montem sancti Iohannis sitam venissemus, clerus omnis flens adfuit et Iudeorum magna[b] et, quorum erat pater, orphanorum multitudo conveniens dolorem lamentando manifestat; et nos in ecclesia maiore cum funere intrantes amici cum hereditariis omnibus, elevatis cum luctu manibus, miserabiliter suscipiunt. Quis non tunc plangeret, cum talia videret? Querimonia autem omnis haec novo non equabatur dampno.

14. (46.) Omnes nos confratres ad capitulum tunc [venientes], nepotem meum[3] excepto Bennone[4] eligimus, *non[c] hoc ob iuventutem eius impleri[d] sperantes, sed pro conservandae electionis gratia ac[c] caritate archiepiscopi Taginonis maxime facientes. Vespere autem facto Arnulfus venit episcopus, quibuscumque valuit bonis, ad haec aspi- Aug. 14. rans. Postera die renovata electione corpus archipresulis tumulatur ad dexteram antecessoris sui in australi manica[e, 5] et in vigilia assumptionis sancte Marie. Quod regina ut primo comperit, per Geconem pincernam[f] suum regi iam iuxta Metensem urbem cum exercitu sedenti indixit[6]. Hic

* fol. 12

a) bi *add. T.* b) Iudeorum synagoga 2; Iudeorum pars *A. S.* c) non hoc — gratia ac *desunt 1, absciso primo fol. 129 versu. Supplevimus ex 2. L.* d) impleri posse 2, *sed exstant in 1 partes inferiores duarum litterarum* p *in verbis* impleri *et* sperantes, *inter quas voci* posse *spatium non relinquitur.* e) absida *2.* f) in *add. T.*

1) *Necrol. Merseb. Aug.* 12: Waltherdus archiepiscopus Magdeburgensis IIII. obiit. 2) *Könnern.* 3) *Thiedricum saepius commemoratum.* 4) *Bernhardo canonico Magdeburgensi (cf. IX,* 5*), qui paulo post episcopus Oldenburgensis ab Unwano archiepiscopo Bremensi* (1013—1029, *cf. Adam. II,* 47), *sed ante mensem Iulium a.* 1014 *(cf. VIII,* 3*) ordinatus est et ecclesiae illi usque ad a.* 1023 *praefuit.* 5) *Manica apud architectos illius aevi significat cuiusvis aedificii, praesertim templi, latus sive latiorem eius partem. URS.* 6) *De obsidione civitatis Mettensis anno* 1012 *facta v. 'Jahrb.' II,* 335.

1012.

vehementer illud ammirans et, qualiter se res nobiscum haberent, interrogans eundem, regnum prout curaretur ab ea, celeriter remisit[a].

15. Epitafium autem archiantistitis, non lapide aliquo, sed memori corde inscribendum, lector, exaudi! Walterdus[b] quamvis interpretetur potestate durus, severus in aperto, mitissimus[c] fuit in occulto. In timore continuo et amore iusto Deum agnovit et proximum. Fragilitatem carnis fletus amaritudine crebri et elemosinarum largitate ineffabili resolvit. *p. 828. Utraque[1] hic pollens virtute regi acceptus cunctisque *primatibus admodum extitit honorandus, quem senior suimet benedictione et solo nomine precellebat; verus et compaciens ac aeclesiae suimet fortis propugnator erat. Sine omni iactantia convicinis plurima impendit; ille solus sibi suffecisse cunctis innotuit. Audivi eundem multum iurare, quod non ob ambicionem, sed laborantis aecclesiae et pene deficientis utilitatem hunc expeteret honorem. Ad hoc se dixit immeritum et ibi duos esse confratres, quos libenter eligeret, si hoc ullo modo fieri posse speraret. ***Iustus et tenax propositi*** suimet ***vir*** iste (Horat. Od. III, 3, 1.) *fol. 129'. fuit. Laudari se non *appetebat ab aliis nec aliis ipse detrahebat. Ex nobilissimis[d] natalibus genealogiam ducens acceptam ingenuitatem nullatenus inhonestavit[e], sed provectiori industria decoravit. Erat eiusdem pater Erp senior, vita laudibili, carus cunctis suimet contemporalibus; mater autem eius Amulred nomine, [quae] castitate pia et opere herili *man. T. inter alias lucebat matronas. *Haec vero omnia, quaecumque potuit bona, pro eiusdem memoria diligenter inpendit.

*man. C. 16. *Predicto[2] autem Walterdo in somnis [prius] dictum est, quod archiepiscopatum Magadaburgensem accipere et ad

a) ea. celeriter. remisit *1.* b) *in 2, quae sequuntur, valde mutata ita leguntur (Acta SS. Iuni I, p. 926):* Walthardus, quamvis potestas dura interpretatur, — severus in aperto, mitissimus in occulto sentiebatur. — Homo fuit timoratus, — bene morigeratus; — gemina pollebat dilectione, — summa florebat religione. — Creber in vigiliis — orabat in lacrymis; — largus elemosinis — opem ferebat miseris. — Hiis honoratus virtutibus — regi placebat et primatibus; — ab hoc amabatur, — ab illis venerabatur. — Hunc suus predecessor benedictione — et solo precellebat nomine. — Ecclesie sue in omnibus — propugnator erat fortissimus. — Sine omni iactantia — vicinis suis impendit plurima. — Me audiente iuravit — et pro vero affirmavit, — quod non per ambitionem — hunc expetisset honorem; — sed ob utilitatem ecclesie laborantis — et iam pene deficientis. — 'Scio', dixit, 'me esse immeritum — hoc suscipere officium. — Sunt hi duo fratres, quos libenter elegissem, — si sic ullo modo fieri potuisse scissem'. — Iustus et tenax propositi — vir iste fuit sui. — Laudari se ab aliis non appetebat — nec aliis ipse detrahebat. — Genealogiam duxit ex nobilissimis natalibus, — quam extollebat bonis moribus. — Eius pater Erp dicebatur, — qui vita laudabili decorabatur, — carus omnibus — suis contemporalibus. — Mater eius Amulradis nomine, — et castitate florens et bono opere, — bona fama alias — preibat matronas. c) mittissimus *F.* d) appetebat — nobilissimis, *abscisa in 1 supplevimus ex 2, ubi haec ita leguntur:* ab aliis non appetebat n. a. i. d. Genealogiam duxit ex n. n., quam extollebat bonis moribus. e) inho *abscisa sunt 1.*

1) *V. supra I,* 2. 2) *Quae sequuntur, quamquam ad eundem Walthardum spectant, tamen multo posteriore tempore scripta sunt. Cap.* 22 *enim, in quo noster iam Annalibus Quedlinburgensibus usus est, propter id ipsum ante a.* 1016 *scriptum esse non potest; c.* 16—22 *autem ab eodem librario C uno fere, ut videtur, tenore exarata sunt.*

1012. modicum tempus [eum] possidere deberet. Et in hoc anno, quo hoc inpleri debuit, cuidam matronae venerabili mater sua iam defuncta per visum apparuit. Quae cum ab ea salutaretur et, quomodo tunc valeret, interrogaretur, respondit: 'Bene,' et adiecit: 'Scisne,' inquiens, 'quod archiepiscopus noster Tagino de hoc seculo migrare et Walterdus sibi debet succedere? non ut hic sit aliquantulum regnaturus, sed in ultimo examine inter iudicantes sessurus. Ab eodem in caelo est tabula [ex] argento pene perfecta; et cum haec cicius completur, ab aspectu hominum is premia recepturus[a] aufertur.' Ipse vero, ut soror sua mihi intimavit laica[1], — alteram enim habuit sanctimonialem, — id ipsum presciens vocavit eam ad se dicens: 'Recor*daris modo, qualiter mihi olim promisisti, si hereditati meae umquam succederes, ut predium, quod in Osulfstidi[2] habeo, pro animae remedio meae sancto Mauricio traderes?' Cui haec omnia profitenti et digito[3], ut ipse peciit, confirmanti flens respondit: 'Mihi non licet vivere; tu autem fac, ut dixisti, et pro certo scias, quod de residuis nil abalienabo vobis consororibus meis.' Sciebat haec omnia conpleri debere, sed speravit in maiori tempore.

17. XXVIII annos prepositus erat et hoc nomen et officium pre caeteris contemporalibus [cunctis] honorifice tenebat. Sarcophagum ingens ad includendas sanctorum reliquias de argento fecit. Ecclesiam rotundam post incendium huius civitatis[4] magnum dilapsam a fundamento erexit; et ibidem canonicorum congregationem facere proposuit et hiis de sua proprietate predium voluit dare supradictum. Non fuit [is] verbosus, sed conscienciae secreto congruis temporibus manifestanda contegit. [Hoc solum pre omnibus queritur, quod aecclesias et clerum non benedixit; de pallio autem nil doluit][5]. Ineffabilem librorum copiam et sacerdotalem[b] apparatum cum plurimis secularia respicientibus contraxit. Quae omnia in subitaneo eius fine multorum inutiles manus distraxerunt[c]. [Sedebat namque][d] *tantum VII ebdomadas et II dies.

18. (47.) Hoc totum ideo dixi, ut de eius celeri obitu nec palam nec in occulto ullus miretur vel sua speciali

* fol. 13.. — p. 829 — * fol. 13.. — * fol. 13..

a) recepturos *1*. b) sacerdolem *1*. c) distracserunt *1*. d) s. n. *T in loco raso*.

1) *Quam matris nomine Amulrad nominatam Suitgeri episcopi Babenbergis* (1040—1046) *et papae (Clementis II.* 1046—1047*) matrem fuisse Ann. Saxo a.* 1040 *tradit.* 2) *Olvenstedt vicus inter Magdeburg et Gutenswegen situs.* 3) *Conf. I. Grimm, 'Deutsche Rechtsalterthümer' p.* 140 *sq.* 4) *Scilicet Magdeburg; quod vero Schum in praefatione editioni Gestorum archiepisc. Magd. (SS. XIV, p.* 364*) praemissa ob inusitatum pronominis demonstrativi usum hunc locum ex Magdeburgensi quodam fonte exscriptum esse putat, equidem probare non possum.* 5) *Bulla enim P. M. Benedicti VIII. sexto demum die post archiepiscopi obitum, scil. die* 18. *Augusti, indict.* 10, *primo Benedicti pontificatus anno scripta est.. URS.; vide Iaffé* [2]3989.

culpa haec evenisse arbitretur; quia multi ante eum plus quam XXX sedebant annos, qui nec hic nec in futuro maioris meriti erant. Ve hiis, qui in hac peregrinatione diu vivunt et id spacium male operando perdunt; et bene illis est, qui dies sibi concessos cum cauta sollicitudine in Christi servicio ducunt. Male operantes quique* poenas sibi augent; econtra autem, quibus abbreviatur vita presens, si sunt culpabiles, cito admyssa luunt. Boni autem omnes, etsi corporaliter non eque degant, una tamen felicitatis aeternitate gaudent. Non ille solus tam parvo tempore sedit. Legimus[1] Tertulinum a sancto Stephano papa presbiterii dignitatem et post IIII dies ob amorem Christi constantiamque fidei martyrium a tiranno susce*pisse; et in utroque ordine is semper manet. Iste quidem peccata luit et in brevi pro laboribus iustis bravium[a] a Deo recepit, [et hoc] multis ilico manifestatum fuit. Haec autem omnia enarrare perlongum est; qualiter vero de hiis mihi acciderit, Deo teste, quia non mentior, explicabo.

p. 829.

19. *Fui in presidio ad Misni et in natalicio die apostolorum Symonis et Iudae post matutinam apparuit mihi ille venerandus; et cum hunc mortuum[b] bene cognoscerem, quomodo se res eius haberent, protinus interrogabam. Et ille: 'In poenis[c]', inquid, 'pro qualitate meriti fueram, quas omnes prorsus iam superabam'; et ego mox admodum gavisus: 'Licet mihi', inquam, 'campanas sonare et populos ad laudem Dei accendere?' Et ille respondit: 'Bene, quia verum est.' Et tunc amplius in colloquendo progressus: 'Estne,' dixi, 'hoc vobis notum, quod multorum susurratione mens regis alienata est a vobis, eo quod post ordinationem vestram contra eum multa opȩrari studuissetis?' Et ille: 'Credite mihi, obsecro, credite', ingeminans, 'quia in hoc culpabilis non sum.' Cum autem percontari hunc vellem, cur tam cito obierit, evigilavi et hoc scire non licuit mihi. Accepi post a veracibus[d], quod [is] in omnium commemoratione sanctorum divinis clementer presentari mereretur obtutibus. Omne quod de illo dixi, non de speciali aliqua suimet caritate protuli, quia verum est, quod ante benedictionem [suam] mediocriter dilexit me et ob defensionem suimet aecclesiae inpedit[e] multa meae. Veritatis gratia

fol. 131. — 1012 Oct. 28.

*) longeva vita *add.* 2.

a) brauiuiū *1.* b) *prius* m *add. T.* c) o *add. T.* d) veratibus *1.* e) inpendit *C.*

1) *In Adonis (Surius 'de prob. sanct. hist.' VII, p.* 1163 *sq.) et Notkeri (Henr. Canisii 'Lection. Antiqu.' tom. II* 3 *p.* 161*) martyrologiis a. d. II. Non. Aug. narratur,* Tertulinum *sive* Tertullinum *a beato Stephano pontifice presbyterum consecratum,* post biduum *autem ad Valerianum imperatorem ductum et illius iussu crudelissimis atque diuturnis suppliciis usque ad necem excrutiatum esse: re vera Valerianus* 253—260 *regnavit et Stephanus I. papa* 254—257 *sedit, Tertullianus autem inter a.* 220 *et* 240 *mortuus videtur esse.*

1012. et obprobrii ob mutationem subsequuturi haec locutus sum, minora quam *fuerint, quia post se meliorem nullum reliquit. Post huius sepulturam Hericus antistes ex nostra parte ad regem cum electione mittitur, cui mox epistolam de aecclesiae detrimento [meae] inscriptam et regis clementiam ammonentem commisi.

20. (48.) Interim Bolizlavus[1] de nece archipresulis certus congregato exercitu Libusuam, de qua predixi, peciit; et quia sciebat, ob effusionem Albis ex nostra parte nullum urbanis posse ad auxilium venire, castrametatus est ibi. Miles [eius] ad bellum hortatus accessit, et defensor ad modicum resistit. Magnam enim hanc urbem nil nisi mille homines tuebantur, cui vix ter totidem suppeterent[a]. Bolizlavus ad prandium sedebat et satellites suos iam victores urbem ingredi gaudens cernebat. Porta aperitur et multorum sanguis effunditur. Capiuntur [ex hiis] optimi Guncelinus ac Wiso[b] et eiusdem infelix custos Scih[c] vulneratus. Is namque urbem, quamcumque umquam ad tuendum accepit, [non] ignavia sui, sed infortunio miserabili semper amisit. Hii omnes ducti sunt in presentiam superbi triumphatoris, cuius edictu mox ad custodiendum abducti sunt. Ex sociis autem predicti ducis non minus quam quin*genti ibidem remanserunt. Aug. 20. Facta est vero haec miserabilis cedes XIII. Kal. Sept.[2]. Divisa tunc inmani preda ac urbe incensa victrix turba cum seniore suo laeta rediit.

21. (49.) [Ab] internuntiis festinantibus haec regina in Merseburg tunc manens conperit[d]. Ego autem, prepositi dum ortatu Redingi duo altaria, unum, ubi archiepiscopus requiescit, et aliud in septemtrionali eiusdem templi parte Aug. 22. XI. Kal. Septembris dedicarem indignus, in Magadaburg primitus id rescivi et mox ad reginam velociter abii. Omnes nos conprovinciales iuxta Mildam sedere et ad adventum regis haec omnia providere ab ea iussi sumus. Interim rex ab expeditione occidentali revertitur et Geronem[3] suimet capellanum[e] ponere in vacuum[f] conatur. Huic presul Hericus occurrens et[g] legationem[h] [suam] aperiens non exauditur[i]. [Thiedricus] nepos meus [tunc] ad Gronam[4] vocatus venit et a rege per manus succipitur et in vice Geronis deinceps Sept. 21. habetur. In natali sancti Mathei apostoli rex ad Sehusun[k, 5]

a) superent *C, corr. T.* b) wisso *C, prius s puncto deletum 1.* c) cih *C, corr. T;* Isich *A. S.* d) t *add. T.* e) e *add. T.* f) ua *deest excisum 1.* g) et *deest excisum 1.* h) *inter vocabulum* legationem *in initio 15. lineae positum et* cuum, *a quo 14. orditur, leguntur litterae* cuu *a C exaratae, qui 14. lineam scripturus loco paulo inferiore coeperat, statim autem denuo exorsus illas delere oblitus est.* i) au *add. T.* k) sein *C, corr. T.*

1) *Dux Poloniae.* 2) *Necrol. Merseb. Aug.* 20: In Liubuzaua multi peremti sunt. 3) *De quo cf. IV,* 74. 4) *Ubi rex charta teste (Stumpf* 1564*) Sept.* 17 *versatus est.* 5) *Seehausen oppidum non longe a Magdeburg ad occidentem versus situm; Seesen oppidum prope Gan-*

venit; et ego accedebam et, cum iam tempus esset, ammonui 1012.
hunc coram cunctis residentibus, ut aliquid[a] de parrochia
fol. 132'. meimet caeterisque rebus iniuste ablatis ante con*stitucionem
archipresulis cum eo voluisset tractare. Ibi me tunc firmae
suimet fidei commisit, ut cum iusticia aut alio salubri consilio
* p. 830. haec finirentur. Postera die rex ad Maga*daburg veniens Sept. 22.
in refectorio fratrum omnes nos convenire precepit. Ibi tunc
regali peticione [et] salva in posterum electione Gero
communiter eligitur; et in aecclesia se primitus altari tradens
et communionem fratrum X mansis acquirens[b] baculum a
rege accepit pastoralem; et mox inthronizatus ab Eido
unctus est episcopo, nobis confratribus predictis [eum]
adiuvantibus. Thebeorum festivitas martyrum a rege ibi Sept. 22.
celebre ducitur, et post haec ab archiepiscopo magnificis
muneribus idem cum suis omnibus honoratur. Inde [hii] ad
Mersburg[c] properantes diu ibi manebant[1] et procurationem
regni cum[d] summis tractabant[e].

22. Erlwinus[2] Camaracensis[f] episcopus[3] in hoc anno Ann. Quedl.
ac Conradus[4] et Herimannus puer[5] duces egreii obierunt.
Quidam vero monachus infirmitate magna depressus multa
per visum sibi revelata vidit, quae interim, dum ipse ea
secum loquitur, a presentibus scriptis notata[g] sunt et pro
maximo habentur miraculo. Nati sunt autem in hiis diebus
duo fratres cum dentibus, in ore similes aucae, quorum
alter dextri dimidium brachii, sicut ala aucae, [habebat];
fol. 133. qui tercia die nativitatis suae invicem ridentes *civili dis-
sensione moriuntur[6]. Quidam vero miles, cum bona sancti
Clementis vi tolleret et inde rectum facere noluisset, in una
dierum a muribus intra cubiculum inpugnatur ineffabilibus.
Qui primo fuste arrepto eos prohibere temptans posteaque
evaginato eos aggressus gladio et [sic] nil proficiens arca
quadam, ut ipse rogavit, includitur, ac in medium fune
suspenditur; et cum exterius haec plaga sedaret hicque liber
solvi debuisset, ab aliis[h] usque ad mortem corrosus invenitur[7].

a) aliqit *1.* b) acquirans *C*, acquiraens *corr. T.* c) b *excisum 1.* d) *ita A. S., vocabulum excisum in 1.* e) *post haec erasa sunt in 1:* dehinc ad occ̄. f) ra *excisum 1.* g) nota *1.* h) luis *aut* suis *C.*

dersheim situm, de quo Hirsch ('Jahrb.' II, 337*) cogitavit, hoc loco dici non potest, quoniam regem* postera die *Magdeburg venisse Thietmarus narrat.* 1) *Charta teste (Stumpf* 1565*) Oct.* 17 *rex ibi moratus est.* 2) *Abhinc usque ad finem libri Thietmarus Annalibus Quedlinburgensibus usus est; v. praefationem et 'Neues Archiv' XIV l. c. Atque hoc quidem caput totum ex Annalibus sumptum est.* 3) *Qui sedit* 995—1012. 4) *Konradus I. Ottonis filius, Carintkiae et Franciae occidentalis (Wormatiensis) dux* 1004—1012. 5) *Herimannus III. Alemanniae dux* 1003—1012, *filius Herimanni II.* 6) *Melius dicitur in annalibus:* Quos civili contigit consensu mori, quia eos diu vivere erat omnibus timor. 7) *Cf. Chronic. Ebersheim. c.* 21 *(SS. XXIII,* 442*).*

1012. Tunc cunctis presentibus et postea venientibus manifestum fit[a], quod hunc ira Dei vindex predicti facinoris sola consumpsit.

23. (50.) Interea Iaremirus, de quo predixi, regis gratiam suppliciter petens *pro misericordia et restitucione exilium ac custodiam Ethelbodi presulis[1], Ansfridi successoris episcopi, suscepit; qui in inmensa cede Bawariorum ad Bolizlavum [sine regis ac sui licencia] cum muneribus iter agencium et trucidacione sibi commissorum et non aliqua regis infidelitate talem promeruit ulcionem. Nostri hoc audientes inimici irriserunt; nostri autem [concives] id ut sibi profuturum timuerunt[2]. Et hiis liceat in semet ipsis hoc factum cognoscere, qui id consilium regi nostro umquam dedere. Post haec Othelricus [frater eius] ad Merseburg a rege vocatus venit et regnum, quod sibi iniuste prius usurpavit, gratuito munere suscepit[3].

Ann. Quedl. Eadem tempestate inundantes pluviae ac se *surgentes piratae multum, pro dolor! nocuere.

In illo tempore inundante Danubio in Bawariis et stagnante Reno [ita] ineffabilis populi ac pecoris, edificiorum quoque et silvarum tali inpetu erutarum multitudo periit, quod omnes harum habitatores parcium sua vel antecessorum memoria id numquam accidisse firmabant, hoc gementes ex variis criminibus suis tunc evenisse et post haec aliquid magnum timentes sibi esse venturum. Equidem longe digressus* redeam.

24. (51.) Rex a Mersburg discedens navigio ad Harneburg venit. Ibi cum Sclavis confluentibus plurima discuciens

Nov. 1. pace [vero] ibi firmata rediit et omnium festa sanctorum in Helmanstidi celebravit; deindeque occidentales properat invisere regiones.

Interea domna Ludgerd nimis infirmata, me quia unice dilexit et, ut supra memoravi[4], linea consanguinitatis mihi fuerat coniuncta, per internuncium vocavit. Sed [cum] post crepusculum[b] ad Walmerstidi, ubi illa iacuit, venirem, caminatam ingressus vidi eam nimis laborantem et ob hoc a spalmis non deficientem. Inter quos hoc solum ore volvebat

Ps. 63, 9. 10. et mente: *Me*, inquiens, *suscepit dextera tua, Domine; ipsi vero in vanum quesierunt animam meam.* Haec nullum omnino

*) a ceptis tempus est ut *add.* 2.

a) fecit *C, corr. T.* b) crepulum *corr.* crepusculum *T.*

1) *Adalboldi episcopi Traiectensis* (1010—1026), *qui postea ex hoc potissimum chronico hauriens vitam Heinrici II. regis conscripsit (SS. IV ed. Waitz): cf. de illo 'Jahrb.' II*, 296—301. 2) *Dicere voluisse noster videtur:* timuerunt, ut id sibi prodesset *sive* profuturum esset. 3) *Quod tenuit usque ad a.* 1037. 4) *Vide I,* 13.

1012.

ad me proferens verbum, cum a me interrogaretur, si sancto voluisset ungi oleo, respondit: 'Libenter, quia post hoc Christi voluntas cito perficitur in me.' *Vestimentis tunc parata novis me vocavit; et perfectis omnibus ad unctionem iuste pertinentibus: 'Quam pulcra es nunc!' dixi ad eam; et illa: 'Video,' infit, 'iuvenem formosum ad dexteram,' oculis designans in eam. Post haec digressus ob fatigationem itineris diu dormivi et tunc expergiscens audivi eam pre nimio dolore graviter ingemiscentem; et propius accedens cantavi spalterium, usque *dum eam in extremis esse presentes testarentur; et tunc conpletis, quae ad haec dicenda erant, cum ipsa sanctorum invitacione transiit felix anima eius Idibus Novembr.[1] ad sponsi caelestis thalamum. (Nov. 13.)

25. Huius obitum quidam laicus, civis Parthenopolitanus, cum in infirmitate iaceret, predicens: 'Est,' inquit, 'domna Liudgerd de hoc seculo transitura; et vere beatus est ille, qui eam meretur incedere viam.' Cum iam primo illucesceret, corpus ad Wallibizi nobis comitantibus defertur et in proxima die iuxta monasterium in aquilonari parte, ubi Liutherdus pater XXVI annos inclusus[a, 2] requiescebat, deponitur et a viro suimet Wirinhario ineffabiliter defletur. Fuerat enim haec vite eius et animae diligens custodia et in divino maxime sudans famulatu pro illo plus quam pro se ieiuniis in frigore et oracione continua peractis et elemosinis ab omnium huc usque tuebatur insidiis hostium. Dico autem cunctis presentibus atque futuris, quicquid boni in [hoc] seculo pro alicuius memoria a fidelibus exhibetur, *si non licet ei prodesse[b], pro quo agitur, numquam a Deo ei irritatur[3], qui hoc facere studiosus conatur[c].

26. In primo[d] Heinrici regnantis anno predicta Liudgerd post mortem patris sui ad virum suum, a quó iniuste tamdiu disiuncta fuerat[4], mense Ianuario rediit. (1003.) (52.) Et post nuptias marchio Liutharius in occidente infirmatus et pocione Paulina[5] inębriatus ex inproviso obiit

a) inculsus *corr.* incuisus *1.* b) prodore *1.* c) canatur *1.* d) prima *B.*

1) *Necrol. Mers. Nov.* 13: Liukierd cometissa obiit. 2) *Quo nomine non Liutharium comitem, Wernheri avum a.* 964 *mortuum (VI,* 43*), de quo Lappenb. cogitavit, sed eremitam quendam* 26 *annos ibi inclusum notari apparet.* 3) *I. e. irritum fit. L.* 4) *Cf. IV,* 42. 5) *Potionem Paulinam Aegidius medicus saec. XII. exeuntis in carmine de virtutibus et laudibus medicaminum composito (Polyc. Leyser, 'Hist. poet. et poem. medii aevi', p.* 629*) inter medicamenta refert; Nicolaus Myrepsus ('Medicamentorum opera', Basil.* 1549, *fol. de antidotis nr.* 230 *p.* 74*) etiam praeparandi illius medicaminis rationem exponit (cf. 'Jahrb.' I,* 255*). Tamen dubitaverim, an illorum scientia ex hoc loco fluxerit, Thietmarus autem priorem S. Pauli ad Timotheum epistolam V,* 23 *respiciens nihil aliud quam vinum dixerit.*

1003 Ian. 25. octava[a] Kal. Febr.[1]; sepultus in Colonia in eodem loco, ubi ipse prius rogavit, in australi parte templi, quó in cena Domini penitentes introducuntur. Huius vidua, nomine Godila[2], quodcumque boni potuit, pro memoria eius[dem] facere non desistit. Filio suimet Wirinhario beneficium patris [et marcam] cum ducentorum precio talentorum acquisivit, 1007. permanens in castitate IIII annos. Et tunc consanguineo suimet Hirimanno[3] nupsit, nil curans inpositum ab Arnulfo presule bannum et, quod dexteras episcoporum sibi hoc a Deo interdicencium fefellit trium. Propter hoc est [ex]-communicationis gladio ab antistite predicto iugulata nullam-[que] in procreanda prole spem deinceps adipiscitur.

1012. 27. Sed ego delirans, id est ab incepto paululum devians, Ann. Quedl. regis Heinrici inclitam conversationem agrediar. (53.) Is[b] (Nov.) magnam sinodum ob dampnationem Thiedrici Metensis episcopi posuit[4]. [*Huic in eodem concilio ab omnibus episcopis ibidem convenientibus interdictum est, ut ante purgacionem missam non caneret.] Dec. 25. *Post haec natale Domini in Palithi festivis peregit gaudiis; et ibi tunc Walkerus Treverensis aecclesiae servus[c] et capellae suimet custos providus 1013. egrotavit et nobis inde euntibus ibidem relinquitur; III. Id. Ian. 11. Ian.[5], pro dolor! moriturus.

Ann. Quedl. 28. Interim Lievizo Bremensis archiepiscopus longa infirmitate depressus diem pius[d] sollicite prestolabatur Ian. 3. supremum et in nocte hac, quae ultimam precesserat diem, consotios crebris iam defatigatos [vigiliis] talibus mulcebat alloquiis: 'O dulcissimi fratres et filii, ne quisquam vestrum de superna diffidat clementia et ut labor vester [nunc] paululum relevetur, de me exemplum vobis admodum credibile profero. Domnum papam Benedictum* in his partibus exul[e] quesivi[6] et, ne ad hunc pervenirem, a multis iterantibus [sepe] tardatus nullis [eorum] acquievi blandiciis[f]**. Huic, *dum vixit[g], studiosus adhesi et post excessum eius Aetheldago[h] seniori meo servi vice famulabar. Hoc ipse considerans

* fol. 135 · * man. · * fol. 13 man. · * fol. 136 · * p. 832.

*) Otto cesar iniuste accusatum deponi consensit et *add.* 2.

**) Tandem vero ad eum perveniens et eum in divinis officiis studiosissimum videns *add.* 2.

a) octauo *B* b) his *corr.* Iis *1.* c) cliens 2. d) tempus *corr.* diem piis *1.* e) exsul *B.* f) suasionibus 2. g) quamdiu supervixit 2. h) ędtheldago *primo B, quod aut ipse aut T videtur correxisse.*

1) *Sine dubio ex parte Necrol. Merseb. nunc deperdita.* 2) *Filia Wirinharii cuiusdam in occidentali Saxonia nobilis; cf. IV*, 39. 3) *Non Ekkihardi marchionis filio, qui Boleslavi filiam in matrimonio habuit, sed Werlensi fortasse comiti, quem Thietm. VIII*, 49 *filium Gerbergae, IX*, 26 *patrem Heinrici dicit; cf.* '*Jahrb.*' *I*, 254, 466–467. 4) *In Coblenz et Mainz; Ann. Quedl.* 1012, '*Jahrb.*' *II*, 343. 5) *Fortasse ex deperdita Necrol. Mers. parte.* 6) *Conf. IV*, 18.

pauperes suos fidei commisit meae. Dehinc camerarius eiusdem effectus sum. Sed cum ille pius, quam semper optavit, caelestem pergeret ad patriam, vestra electione communi et munere regali huic indignus succedebam. Omne, quod invicem peccavimus, amore Christi ex corde remittamus, ut cum bona pace [nunc] separati mereamur in die ultimo [iterum] sociari. *Hoc in extremis meimet salubre vobis consilium dó, ut Oddonem, qui fraternitatis vestrae est particeps[a], communi nostrorum consensu ad rectorem nostrae eligatis[b] aecclesiae et ad utilitatem patriae, divinam supplicantes pietatem, in cuius manu cor regis est, quatinus id sibi placite perficiatur.' Talia hortantem omnes exaudiunt et sui benivolentiam et procurationem unanimiter laudant. Crastino dominica dies illuxit, et ille beatus pater summo pastori gregem sibi subditum manibus elevatis cum spiritu committens II. Non. Febr.[1] defunctus pergit, quo vivens tetendit. Fuerat enim unus ex numero eorum, quos *ut nubes et quasi columbas* propheta miratur *suas volare ad fenestras*. Ille enim ob vigiliarum et ieiunii assiduitatem, dum adhuc valeret, quasi mortuus ignotis videbatur. Ad altare dominicum numquam sine oblacionibus accessit; assiduus populi monitor et hilaris omnibus arrisit dator. Is erga Deum promeruit, quod inter continuas piratae furentis incursiones sedis sua hactenus permansit intacta.

1013. Ian. 3. — * fol. 135'. — Ann. Quedl. — Ian. 4. — Isai. 60, 8.

29. (54.) Interea rex de Alstidi discedens, ubi epiphaniam Domini celebravit et Bolizlavi nuntios pacem poscentes et confirmationem cum Misecone eiusdem filio fieri promittentes audivit, ad Merseburg venit; et ibidem predicti antistitis obitum comperit *et hunc queritur ob presentem fructum, gratulatur autem propter subsequentem interventum, recordationem eius sumopere faciens. Post haec transit a nobis et purificationem sanctae Dei genitricis in Magadaburg celebravit. Et in ipsa die predictus Oddo clericis comitantibus ac laicis supplex venit, et regis gratiam sicut prius ad complecionem eleccionis per fidos intercessores postulat. Quos rex nullatenus audit, sed capellano suimet Unwano[c] cum laude advenientium, etsi non spontanea, episcopatum dedit, Oddonem per manus succipiens et promissa sibi pietate demulcens. Tunc iussu regis et presentia eius-

Ian. 6. — * fol. 136. — Febr. 2. — Ann. Quedl.

a) partipes *1*. b) eligamus *B*, *corr*. *T*. c) unuuano *corr*. unuano *1 et ita infra*.

1) *Obiit ille Ian.* 4 *secundum Necrol. Luneb. et Adam. Bremens., et ita etiam Thietmarum scribere voluisse ex sequentibus apparet. Haec etiam dies anno* 1013 *dominica fuit. L. Hunc quoque diem dubitari non potest, quin Thietmarus in parte illa Necrol. Merseb. nunc deperdita invenerit.*

1013. dem a Gerone archipresule cum consensu et auxilio episcoporum Ekkihardi[1] et Thurgati[2] Unwan ungitur archiantistes[a. 3].

Ann. Quedl. 30. Et interpositis diebus paucis Miseco Bolizlavi filius cum magnis veniens muneribus regis efficitur et fidem cum sacramento firmat. Dehinc cum honore magno remittitur et, ut iterum veniret, delectatur. In hiis diebus tempestas magna post solis occasum contigit ac omnes nos admodum turbavit. Diruit namque aecclesiam extra urbem positam, quae de rubro facta est ligno regnante primo Ottone. Incendium quoque plurima archipresulis bona consumpsit. Insuper regias pervenit ad aures, quod nepos meus Wirinharius (Verg. Aen. II, 81, IX, 395.) cum Ekkihardo *Hirimanni marchionis fratre ad Bolizlavum sine licencia pergeret[b] ibidemque multa gratiae suimet contraria loqueretur[b] eiusque nuncios hic sepe in secreto haberet[b]. Hoc omne rex graviter suscipiens utrosque in suam venire presentiam iussit. Id cum facere non auderent, comprehensis omnibus suimet bonis, ut regiae potestati resisterent, diffamantur. Tandem nepos meus gratiam et incolatum cum predio suimet et auro comparavit. Alter vero longe post (Ann. Quedl.) cum fideli interventu restituitur. [Eodem anno Wonlef (Mart. 18.) heremita et verus Israhelita[4] XV. Kal. Aprilis[5] obiit.]

(Febr. 24.) 31. (55.) In proxima XL[ma] rex ad Werlu veniens diu (Ann. Quedl.) colica passione [ibi] infirmatur et *[multa[c] per visionem sibi revelata sunt]. Ad ultimum lacrimis et oracione multorum convalescens, quia in tam brevi intervallo ad predestinatum (Apr. 5.) non valuit pervenire locum[6], paschale festum cum Meinverco sibi admodum familiari in Pathebrunnan digna veneracione (Mai. 24.) peregit; pentecosten autem nobiscum. In cuius vigilia Boli- (Ann. Quedl. Mai. 23.) *zlavus cum securitate obsidum apud se relictorum venit, et (Mai. 24.) optime suscipitur. In die sancto manibus applicatis miles efficitur *et post sacramenta regi ad aecclesiam ornato in- (Mai. 25.) cedenti armiger habetur[7]. In II. feria regem magnis muneribus á se et a contectali sua oblatis placavit deindeque regia largitate his meliora ac multa maiora cum benefitio diu desiderato [suscepit] *et obsides suos cum honore et laeticia remisit. Post haec vero Ruciam nostris ad hoc auxiliantibus petiit; et magna regionis illius parte vastata, cum commotio inter suos et hospites Pezineigos[8] fieret, eosdem quamvis suimet fautores iussit interfici omnes.

* fol. 1.. * fol. 137 * man. * p. 83. * man. * fol. 1..

a) archiantes *B*, archiantites *corr. T*. b) pergerent — loquerentur — haberent *corr.* pergeret — loqueretur — haberet *1*. c) multa — sunt *in loco raso T postea addidit, quam ea, quae sequuntur, scripsit.*

1) *Sleswicensis. L.* 2) *Scarae. L.* 3) *Qui sedit* 1013—1029. 4) *Conf. Ioh.* 1, 47; *notior nominis* Wonlef *(sive* Wunnileif*) ea est forma, quae apud Germanos septentrionalis in usu fuit, sc.* Olaf. 5) *Ex Necrol. Mers.* 6) *Aquasgrani; v. Ann. Quedlinb.* 7) *I. e. ante regem incedens gladium illius portavit; cf. 'Jahrb.' II*, 396, *n.* 1. 8) *Petschenegi, gens Hunici sive Tartarici originis, qui in aquilonari*

1013. (56.) In diebus illis Bronhag abbas Vuldensis deponitur[1], et succedente sibi Popone converso et tunc Laressemensi[a] pastore[2] hoc monasterium confratribus late discedentibus a priori statu mutatur. *Ann. Quedl.*

In civitate Bernhardi ducis Liunberg dicta[3] eodem anno aeris fit mira mutacio atque motio et inmensus terrae hiatus. Hoc stupet accola et se prius numquam vidisse testatur. *Ann. Quedl.*

32. Rex autem ad occidentales pergens regiones iter suum ad Longabardiam disposuit et iterum ad nos repedavit; et inde XI. Kal. Octobr. (Sept. 21.) discedens per Bawariorum fines atque Swevorum usque ad locum, qui dicitur ...[b], properavit[4]. Huc excercitus undique confluit et bene adiuvantium voluntas patuit. Et hinc usque ad Romam rex sine omni scrupulo (1014). regina comitante venit. Ad supplementum huius itineris Bolizlavus antea invitatus nil asspiravit et in bene promissis more solito mendax apparuit. Insuper antea domno papae questus est per ępistolae portitorem, ut non liceret sibi propter latentes regis *insidias, promissum principi apostolorum Petro persolvere censum[c]. Tunc vero missis illo nuntiis tacite rimatur, qualiter rex in [hiis] partibus haberetur; quoscumque potuit, ab eius gratia per hos amovere conatus. Tantus fuit huic respectus Dei et sic piorum quesivit interventum ac ita cluebat militis incliti firma fides et de sacramentis terribilibus adeo curavit! Attende lector, quid inter tot flagicia is faciat. Cum se multum peccasse aut ipse sentit aut aliqua fideli castigatione perpendit, canones coram se poni, qualiterque id debeat emendari, ut quaeratur, precipit ac secundum haec scripta mox scelus peractum purgare contendit. Maior tamen est ei consuetudo periculose delinquendi, quam in salutari penitentia permanendi. *Ann. Quedl.*

*fol. 137'.

33. (57.) Huius conpar et quasi collega Hardwigus, a Longabardis falso rex appellatus, adventum magni regis et potentiam excercitus doluit; et quia suis viribus huic ad nocendum diffidit, in castelli munitionem se protinus recepit, hoc solum ingemiscens, quod rex ad maiorem tunc vocatus

a) larhiraemensi *B, corr. T.* b) *nomen huius loci librarii neglegentia omissum esse videtur, cum nihil spatii ei sit relictum in 1.* c) n *add. T.*

Ponti Euxini parte incolebant, propter antiquam discordiam, quae inter illos et Russos eorum finitimos extabat, cum Boleslavo coniuncti fuerunt. 1) *Qui a.* 1011 *Erkanbaldo tunc archiepiscopo successerat et postea episcopus Halberstadensis factus est* (1023—1036); *v. Gesta episc. Halb. (SS. XXIII).* 2) *Qui utrique monasterio usque cd mortem (*1018 *Apr.* 7*) praefuit; v, 'Jahrb.' II,* 410 *sq.* 3) *Lüneburg.* 4) *Chartis testibus (Stumpf* 1586—1588*) rex Sept.* 22. *Balgstedt, Oct.* 2. *Bamberg, Oct.* 7. *Ratisbonae fuit; natale Domini Papiae celebravit. 'Jahrb.' II,* 414 *sq.*

accessit honorem. Post longam [animi] exestuantis deliberacionem legatos ad regem misit, qui comitatum quendam sibi dari *peterent et coronam suimet cum filiis[1] ei redditurum veraciter promitterent. Hoc cum consilio quorundam acquiescens facere rex noluisset, ut in sequentibus enucleabo, ad magnum suis familiaribus provenire dampnum id postea persensit.

34. Sed priusquam haec aggrediar, quae superius indiscussa oblivione preterii, prescriptis interponere conor.

(58.) Fuit quidam Brun nomine, contemporalis et conscolasticus meus, ex genere clarissimo editus, sed divina miseratione pre caeteris parentibus inter filios Dei electus[2]. Hic ab Ida venerabili matre sua unice dilectus magisterio Geddonis philosophi[3] traditur, et omne, quod habere[a] debuit, cum habundancia[b] suggeritur. Huius pater erat Brun[4], senior egregius et per cuncta laudabilis, amicus mihi consanguinitate[5] et omnibus erat proximus familiaritate. Filius autem eius [et equivocus], cum mane ad scolam ire debuisset[c], antequam ab hospicio exiret, veniam petiit et ludentibus nobis in oratione [is] fuit. Ocio negocium preposuit et sic fructificans ad maturitatem pervenit. A tercio desideratur Ottone et succipitur, quem non longe post deserens solitariam quesivit vitam[6] [et de opere suo vixit]. Is vero post mortem gloriosissimi imperatoris, regnante[d] tunc secundo Dei gratia Heinrico, ad Mersburg veniens benediccionem cum *licencia domni papae[7] episcopalem *ab eo peciit et eius iussione ab archiepiscopo Taginone consecracionem et, quod ipse detulit huc, pallium ibidem suscepit. Dehinc ob lucrum animae laborem subiit diversae ac grandis viae, castigans corpus inedia et crucians vigilia. Multa a Bolizlavo caeterisque divitibus bona suscepit, quae mox aecclesiis ac familiaribus suis et pauperibus nil sibi retinendo divisit.

35. In duodecimo conversionis ac inclitae conversationis suae anno ad Pruciam pergens steriles hos agros semine divino studuit fecundare; sed spinis pululantibus horrida non potuit facile molliri. Tunc in confinio predictae regionis

(Marginalia: * fol. 1[illegible]; * fol. 139; (997).; * p. 834; * fol. 1[illegible]; (1004) (Nov.).; (1009).; Matth. 13, 3—8.; * fol. 13[illegible])

a) abire *B*, *corr. T.* b) habuncia *1.* c) debuiset *1.* d) rengante *1.*

1) *Scil. obsidum loco habendis; v. 'Jahrb.' II,* 416. 2) *De quo cf. v. Zeissberg, 'Heinrichs II. Polenkriege', Wiener SB. LVII,* 346—369. 3) *Scholae Magdeburgensis magistri; cf. VIII,* 35. *Qui in illo officio Ekkihardo Rufo (IV,* 66*) videtur successisse; cf. Uhlirz l. c., p.* 112. 4) *Comes (?) Querfurtensis, de quo v. Gesta archiep. Magd. c.* 15, *p.* 395, *Ann. Magd. a.* 1009, *Ann. Sax. a.* 1009 *et* 1106. 5) *Fortasse originem duxit a. Brunone comite Arneburgensi, qui proavus Thietmari fuit.* 6) *Quod a.* 997 *factum esse ex eo sequitur, quod paulo infra annus* 1009 duodecimus conversionis ac inclitae conversationis *appellatur.* 7) *Silvestris II., ut Gesta episc. Halberstad. referunt; 'Jahrb.' II,* 267 *sq.*

et Rusciae cum predicaret, primo ab incolis prohibetur[a] et plus euvangelizans capitur deindeque amore Christi, qui aeclesiae caput est, XVI. Kal. Martii[1] mitis ut agnus decollatur cum sociis[b] suimet XVIII. Corpora tot martirum insepulta iacuerunt, quoad Bolizlavus id comperiens eadem mercatur ac domui suae futurum acquisivit solatium. Facta sunt autem haec in tempore serenissimi regis Heinrici, quem Deus omnipotens triumpho tanti presulis honorificavit et, ut multum spero, salvavit. Pater autem predicti antistitis longe post infirmatus [et], ut ipse mihi narravit, precepto [filii] monachicum suscepit habitum et XIIII. Kal. Novembr. in pace quievit[2]. (1009). Febr. 14 (Mart. 9). Oct. 19.

36. (59.) Nec flocci pendenda[c] est Geronis satellitum marchionis *magna presumtio, quam stupeat fidelis et fugiat amore pietatis. Causa proferatur in medium et tunc perpendatur factum, si sit laudabile an bonis omnibus detestabile. Arnulfus antistes ad saltum Geronis[3] a venerabili eiusdem loci abbatissa Hathawi ad festivitatem Christi martiris Ciriaci ad convivium invitatus venit[4]; et in dię sancto, [cum] post missam de aecclesia ambularet, vidit clericum accipitrem in manu sua tenentem; et zelo commotus hunc cum brachio suimet comprehendit ac secum duxit, non ut puniretur, sed sic verbis mediocribus corriperetur. Fama volans milites predictos congregat, quorum primus Hugal[d] nomine ad episcopum veniens, cur seniorem suum sic inhonorare voluisset, interrogat. Et antistes: 'Quid feci?' inquid. 'Vidi abominationem Christi et, quia in meo factam episcopatu cernebam, sustinere non potui. Nil mali factum est. Ponamus diem vobis complacitam; et ubi culpabilis a communibus invenior amicis, digna emendatione restituo.' Et ille prosequitur: 'Nec sic,' inquiens, 'esse debet nec ita fieri valet. Hodie aut sacramento vos excusate aut seniori meo et nobis ad emendandum promittite.' Ad haec presul: 'Sancta me,' infit, 'sollempnitas prohibet iurare et vos illud suscipere. Et multum miserabile mihi videtur, quod iusticia a vobis mihi solum denegatur.' *fol. 139. Ann. Quedl. (1013). Mart. 16. Verg. Aen. XI, 139.

37. Post haec *ille iratus egreditur, et miles armatus ignorantia comitis[e] glomeratur; et cum iam vellet episcopus cenare, videt omnes appropiare. Domus, in qua fuit, a suis firmiter obseratur et, ne hostibus facilis pateret ingressus, *fol. 139'.

a) prohibitur *1.* b) suis *D*; suis sociis *2.* c) floccipendaenda *1.* d) 1 *add. T.* e) ignorante marchione *A. S.*

1) *Ann. Quedl. et Gesta episc. Halb. exhibent VII. Id. Mart., et cum noster III,* 6 *in hoc die mortem Brunonis episcopi Verdensis* (962—975) *posuerit, utriusque episcopi diem emortualem ex deperdita illa Necrol. Merseb. parte ab eo sumptum esse equidem existimo, ita ut per errorem St. Brunoni d. Febr.* 14, *Verdensi d. Mart.* 9 *tribueret.* 2) *Necrol. Merseb. Oct.* 19: Brun conversus obiit. 3) *Gernrode.* 4) *A.* 1013 *hoc factum esse Ann. Quedl. tradunt.*

(1013). omni modo munitur. Sed cum eam iam inpugnare voluissent, dictum hiis [est] veraciter, quod sacerdos alio declinans ibidem non inveniretur. Tunc is in claustro et tandem in monasterio queritur et Dei gratia non ullo sui dedecore latens et haec omnia cernens nullatenus[a] invenitur. Ad ultimum sedato furore hii ad hospicium[b] pergunt et domos suas tristes revisunt. Convocatis postera luce militibus suis Arnulfus ad propriam[c] remeavit sedem abbatissamque nimis flentem solatur. *fol. 140'.* Mart. 17.

38. Hoc totum rex comperiens conspiratores hos sibi precepit presentari. Quem cum marchio predictus nimis iratum cerneret, per internuntios fideles eum placare nititur. Hos rex ea racione audivit, ut prius CCC[orum] pondera talentorum episcopali solverent dicioni et, qui in hoc facto culpabiles esse deputarentur, aut sacramento suorum XI amicorum expurgarent aut secundum canonicam auctoritatem[d] [ei] satisfacerent. Facta tunc inter eosdem mutua pace post pascha ponuntur induciae. Huc nostri eorundem[que][e] amici conveniunt et ego *cum illis affui; et ut pecunia datur predicta, episcopus in occidentale monasterium venit, sedens[f] ibidem [in] solio summi gradus. Ibi tunc solus marchio se iuramento admodum credibili expurgat; *satellites autem sui more poenitentum[g] de manu predicti antistitis singulariter suscipiunt ea ratione ieiunium, ut, si quando amonerentur, onus subirent impositum. Apr. 5. * *fol. 1[…]* * *p. 83[…]*

cf. Ann. Quedl. 1014. Luc. 16, 9.

39. (60.) Illud etiam adnectendum est, qualiter Othelricus Boemiorum dux, *mammona iniquitatis* interpretatus [1], Bosionem inclitum suimet militem caeterosque complures interfici preceperit, eo quod hos fratrem adiuvare exulem [2] a falsis murmuratoribus[h] audierit et omnes caute in hiis cladibus discerent, qualiter sibi in futurum precavere debuissent. Quod Dominus in utroque testamento iubet observari firmiter, id in hiis regionibus compleri prohibet ambicio ceca semper. Germanum enim, quem merito [pre] hiis diligere debuit, verebatur et, ne umquam ad se veniat, diligenter custodire conatur. Boemii regnante Zuetepulco duce [3] quondam fuere principes[i] nostri. Huic a nostris parentibus quotannis solvitur [4] census, et episcopos in sua regione *fol. 141.*

a) nullatus *1.* b) hospicum *1.* c) propia *B*, propria *corr. T.* d) auttoritatem *1.* e) nostrique eorundem *B*, *corr. T.* f) sedit *B.* g) ponitum *B*, *corr. T.* h) murmutaribus *B*, murmutatoribus *corr. T*; criminatoribus *2.* i) principes *et* huic a *et* episcopos — minoratur *erasa in cod. 1, sed ita ut dispici possint.*

1) Ôdil-rîch = *praediis dives.* 2) *Iaremirum, qui Traiecti captus tenebatur; cf. supra c.* 23. 3) *Swantopluk (bohem.* swaty, *pol.* swięty = *sanctus; boh.* pluk, *pol.* polek = *germ.* volk*) Moraviae dux potentissimus regnavit a.* 870—894; *cf. Palacky, 'Gesch. v. Böhmen' I, Dümmler, 'Ostfr. Reich' II. III.* 4) *Sic pro* solvebatur. *L.*

Marierun[1] dicta habuit; quod omne is[a] et successores sui superbia tumidi perdiderunt, quia *omnis humilitas* euvangelio teste, *crescit et arrogantiae sublimitas minoratur*. Sine maximo timore in hiis nullus dominatur provinciis. Caritas pura gemit exclusa[b], quia regnat ibidem periurium cum fraude socia. [Matth.23,12.]

[fol. 140'.] 40. (61.) *Superius [de] universali papa Brunone disputans[2] cum successorem eius Gerbertum tantum nominarem, ut de eo lacius aliquid scribam, non incongruum est. Erat is natus de occiduis regionibus, a puero liberali arte[c] nutritus et ad ultimum Remensem[d] urbem ad regendum [iniuste][e] promotus[3]. Optime callebat astrorum cursus discernere et contemporales suos variae artis noticia superare. Hic tandem a finibus suis expulsus Ottonem peciit inperatorem; et cum eo diu conversatus in Magadaburg oralogium fecit, illud recte constituens, considerata per fistulam quadam stella nautarum[f] duce[4]. Post haec autem predicto [papa] Gregorio defuncto is gratia inperatoris eidem successit et usque ad tempus Heinrici regis sedebat, Silvester vocatus[5]. In cuius vice Iohannes Phasan [id est gallus] positus sedem apostolicam dies sibi commissos regebat[6], sub quo aecclesia Merseburgiensis renovatur et privilegii auctoritate sui roboratur. Huic succedebant Sergius[7] ['qui vocabatur bucca porci'[g]] atque Benedictus[8], ambo preclari et consolidatores nostri[9]. [(991).] [(994).] [(999).] [(1003).] [(1009).]

41. Ab omnibus hiis sacerdotibus summis adventus regis admodum desideratur, sed diversorum reluctatione hostium diu tardatur. Benedictus sit in cunctis operibus suis omnipotens Deus, qui Romam longo tempore a multis temporibus depressam[h] tali pastore consolari et pacificare dignatus est! Namque papa Benedictus Gregorio quodam[i] in electione prevaluit. Ob hoc iste ad[k] na*tivitatem dominicam ad regem in Palithi venit cum omni paratu apostolico, expulsionem suam omnibus lamentando innotescens. Huius crucem rex in suam suscepit custodiam et a caeteris abstinere precepit, [(1012).] [fol. 141.] [(1012).]

a) et hic in sua r. M. d. habuit episcopos, que omnia hic 2, *A. S.* b) exculsa *1.* c) parte *B*: naturalibus artibus 2. d) remensam *1.* e) in *erasum 1.* f) nautorum *1.* g) porc̄ *1*; porcus *A. S. a. 1009.* h) dep̄sam. *1.* i) cuidam *radendo alqs. corr. 1.* k) per *B, quod ipse videtur correxisse.*

1) *Mähren.* 2) *Gregorio V. papa* 996—999; *cf. IV*, 27, 43. 3) *Annis* 991—999 *Gerbertus Remensi,* 998—999 *etiam Ravennati sedi praefuit; conf. K. Werner, 'Gerbert v. Aurillac, die Kirche u. Wissenschaft s. Zeit'.* 4) *Ab Ottone III. invitatus Gerbertus Remis, ubi ab adversariis urgebatur, excessit (Epist.* 153 *apud Duchesne, Hist. Franc. Script. II,* 789—844*), id quod a.* 994 *factum videtur esse; cf. Werner l. c., p.* 93—94, *de fistula illa ibid. p.* 75—76. 5) *Silvestrem II. papam* 999—1003 *sedisse constat.* 6) *Iohannes XVIII. (XIX.) papa* 1003—1009. 7) *Sergius IV.* 1009—1012. 8) *Benedictus VIII.* 1012—1024; *de quo v. 'Jahrb.' II,* 385—391. 9) *Quippe qui episcopatum Merseburgensem bullis roboraverint.*

promittens sibi, cum ipse illuc veniret, haec secundum morem Romanum[1] diligenter finiri. Advenit optati temporis acceleratio, et rex Heinricus a papa Benedicto, qui tunc pre (1014) Febr. caeteris antecessoribus suis maxime [dominabatur], mense Februario in urbe Romulea cum ineffabili honore suscipitur et advocatus sancti Petri meruit fieri.

42. [Et] quia de secunda eius ordinacione locuturus sum, condecet eum me prius laudare, de cuius hoc venit gratuito munere, *ut magister gencium [nos ortatur Paulus: Ephes.5,20. *Deo patri pre omnibus et in omnibus, fratres,*] *gratias agite;* Thess.5,18. *haec est enim voluntas eius in Christo Iesu*[a] *domino nostro.* Iure laudandus est a nobis, qui multum profuit nobis munere et gratia aeterni regis. Heinricus etenim rex aecclesiam adaugxit[b] nostram multis utilitatibus, inprimis divino apparatu; et de omnibus curtis, *quas in Thuringia et in Saxonia habuit, duas [nobis] tradidit familias[2]. Euvangelium auro et tabula ornatum eburnea et calicem aureum atque gemmatum cum patina dedit et fistula[3], cruces duas [et ampulas] ex argento factas et magnum calicem ex eodem metallo cum patina simul ac fistula dedit. Quicquid [in prediis] ab antecessoribus meis neglectum erat, precepto renovarat*.

*fol. 14 fasc. 2 man. E — * man. — * p. 83 — * fol. 1 man. — * p. 83

*Quem laudant superi, veneremur nos quoque servi
Promentes dignas nostris ex cordibus odas.
Est hic namque Deus trinus, in deitate sed unus,
Et sine quo nullus regnat, Deus ille benignus
5 Atque bonum summum, depellens omne nocivum;
Largitur caelo, quae prosunt omnibus, alto.
Verus mendaces confuderat hic modo testes
Heinricum regem dicentes inperialem
Curam non suscepturum nec denique longo
10 Tempore regnandum, sed seva morte premendum.
Nunc sunt [bisseni], quod regno prefuit, anni,
Scandens cesaream post rector clarus in aulam
Illo mense, meam quo solverat ipse cathedram.
Mart.IX,53. Ista dies pulchro signetur clara lapillo,
15 Qua regi nostro se subdit Roma benigno
Atque liquore sacro perfusus gaudet et almo
Fert grates Domino, qui se visitavit ab alto
Ac Cunigundam contectalem sibi caram.

*) *Carmini praemittitur in* 2. *vox* Prologus.

a) ihu *1.*, Ihesu *Lapp., qui littera* h *graecam* η *significari non animadvertit.* b) adauxit *corr.* adaugxit *T.*

1) *I. e. ius canonicum.* 2) *Conf. chartam regis datam Merseburg* 1010 *Iul.* 28 *(Stumpf* 1538*).* 3) *Scil. eucharistica, de qua v. Wetzer et Welte, 'Kirchenlexicon' IV, p.* 1525.

Summus pastor ovat[a], chorus atque suus quoque cantat,
20 Quod sunt securi tanto rectore potiti.
Merseburg, et tu concinnes omnibus actu*.

LIBER VIII (VII).

fol. 142 (fasc. 2), man. E. 1. (1.) *Decursis[1] a dominica incarnatione[b] [post millenarii plenitudinem numeri][c] annis tredecim et in subsequentis anni secundo mense ac ebdomada tercia, anno autem regni eius tercio decimo[2] et die dominica ac XVI.[d] Kal. Marcii Heinricus Dei gratia rex inclitus a senatoribus duodecim vallatus[e], [quorum VI rasi barba, alii prolixa mistice incedebant cum baculis,] cum dilecta suimet coniuge Cunigunda ad aecclesiam sancti Petri papa** expectante venit[3]. Et antequam introduceretur, ab eodem interrogatus, si fidelis vellet Romanae patronus esse et defensor aecclesiae, sibi autem suisque successoribus per omnia fidelis, devota professione respondit et tunc ab eodem unctionem[f] et coronam cum contectali sua suscepit; priorem autem coronam super altare principis apostolorum suspendi precepit. Eodem die papa[4] eis cenam ad Lateranis fecit copiosam. In octava vero die inter Romanos et nostrates magna oritur commocio in ponte Tiberino et utrimque multi corruerunt, nocte eos ad ultimum dirimente. Huius rei auctores germani tres extitere, [Hug, Hecil ac Ecilin,][5] qui postea capti sunt et in custodia detenti; ex quibus [unus][g] in hiis partibus evasit, [secundus][h] autem ad [Fuldu][i] deductus [est], in Ivicanstene [autem] castello [III[us]] diu servatur.

1014. Febr. 14. Febr. 21.

p. 837. *2. (2.) Arnulfum fratrem suum, quem Ravennati[k] antea[6] prefecit aecclesiae, cesar denuo inthronizatum ab apostolico [ibidem] consecrari precepit[7]. Subplantatorem [Aethelbertum]

1014.

*) Da iubilum Domino, per quem pollere videris *add.* 2, *ubi legitur:* ac tu.
**) cum clero *add.* 2, *A. S. a.* 1014.

a) hovat *B.* b) incarcione. c) post millenarii plenitud nri *add. T; eraso* d nri *N scripsit* dinem numeri. d) *X erasum, ab N ni fallor, qui Ann. Hild. inspexit; at VI. Kal. Mart. non fuit dies dominica.* e) uuallatus *B.* f) inunctionem regalem 2. g) duo *E, corr. T.* h) evaserunt tertius *E, corr. T.* i) nos *ni fallor E, corr. T.* k) rauentati *1.*

1) *C.* 1—2 *ante maiorem libri septimi partem et, antequam Annalibus Quedlinb. Thietmarus potitus est, iam a.* 1014 *conscripta videntur esse; cf. 'Neues Archiv' XIV l. c.* 2) *Rectius duodecimo: neque vero a die Iun.* 7 *(cf. V,* 11*) noster annos regis numeravit, sed annum* 1002 *primum Heinrici II. posuit; cf. prologum libri II.* 3) *De hac Heinrici expeditione Romana v. 'Jahrb.' II,* 414—440. 4) *Benedictus VIII.* 5) *Filii Otberti II. (Estensis) marchionis, quos Arnulfus, Gesta archiep. Mediolan. (SS. VIII) I,* 18, *Hugonem, Azzonem et Adalbertum appellat; de seditione eorum cf. 'Jahrb.' II, Excurs V.* 6) *In synodo Ravennae mense Ianuario eiusdem anni habita; 'Jahrb.' II,* 416—420. 7) *In synodo Romana; 'Jahrb.' II,* 426 *sq.*

1014. autem eius *iniuste ibi diu sedentem primo voluit degradare; sed assidua piorum devictus intercessione alteri prefecit aecclesiae, [nomine Aricia[1]. In Ravenna duos et Romae totidem sinodali iudicio papa deposuit, ab archiepiscopo Leone iam muto[2] consecratos.]*

* fol.

Apr. 25. (3.) Dominicam resurrectionem imperator in Papia civitate celebrans instabilem Longobardorum[a] mentem caritate cunctis exhibita firmavit. Dehinc sedatis tumultibus universis reversus est ab Italia[b]; et Hardvigus ob hoc admodum gavisus Fercellensem invasit civitatem, Leone eiusdem episcopo vix effugiente[3]. Omnem quoque hanc civitatem comprehendens iterum superbire cepit; *[quem, ut in sequentibus[4] expono, divina maiestas nimis humiliatum[c] se culpabilem cognoscere coegit][d].

* man.

[In[5] hiis partibus cesar** episcopatum, quod erat tercium[6] devoti operis sui ornamentum, in Bobia[7] civitate, ubi christicolae sancti et confessores incliti Columbanus et Attala corporaliter requiescunt, communi consilio et licencia comprovincialium episcoporum construxit; quia summa necessitas et, quae eam precellit, Christi caritas ad hoc instigavit. Hic cum maxima prosperitate et gloria Alpinas superat difficultates ac nostrae regionis adiit serenitates, quia aeris huius et habitatorum[e] qualitates nostris non concordant partibus. Multae sunt, pro dolor! in Romania atque in Longobardia insidiae: cunctis huc advenientibus exigua patet caritas; omne, quod ibi hospites exigunt, venale est, et hoc cum dolo, multique toxico[f] hic pereunt adhibito.]

* fol. 1

Apr. 28. 3. (4.) *Eodem[8] anno IIII. Kal. Mai obiit Karolus comes, Riedagi marchionis filius, qui omne suimet benefitium

* fol. 1 man.

*) *Erasis in margine sinistro sex aut pluribus versibus N in inferiore inseruit:* Sanctorum instituta patrum in sacris ordinibus ibidem et apud nos diu, pro dolor! neglecta cum excommunicatione redintegrata[g] renovavit. Prohibent namque canones, ut ante XXV annos diaconus, presbiter autem et episcopus ante XXX annos nequaquam ordinetur. Hoc quia non servavimus, miseri prevaricatores sumus excommunicationemque incidimus.

**) Henricus secundus *add. W.*

a) langobarum *corr.* longobarum *1.* b) a. I. cesar *E, sed* cesar *linea deletum (a Thietmaro) et postea erasum est 1.* c) humiatum *corr.* humiliatum *T* d) quem — cognoscere *in rasura,* coegit *supra lineam T postea addidit, quam sequentia scripsit.* e) habitarum *corr.* habitatorum *T.* f) toxicato cibo *2.* g) redingrata *1.*

1) *Arezzo.* 2) *Leone II. archiep. Ravenn.* 999—1001, *qui Gerberto successerat.* 3) *De quo cf. Löwenfeld, 'Leo von Vercelli', diss. Gott.* 1877. 4) *Infra c.* 24. 5) *Haec T in inferiore parte fol.* 142' *posteriore tempore supplevit, quam ea, quae sequuntur, scripta sunt.* 6) *Scilicet post Merseburgensis et Babenbergensis episcopatuum constitutionem.* 7) *Bobbio.* 8) *Quae sequuntur c.* 3—30 *inde ab aestate a.* 1014 *usque ad aestatem a.* 1016 *paulatim videntur conscripta esse, Annalibus Quedlinb. nondum adhibitis; v. 'Neues Archiv' XIV. l. c.*

1014. iniuste accusantium turgida inflatione et nulla sui[a] culpa prius perdidit et illatum facinus aequanimiter portavit.

Apr. 28. Eodem die[1] neptis mea Mahtildis[2], quae in Geronis saltu cum domna Hathui abbatissa iure consanguinitatis diu nutriebatur, [animam] exhalavit; quam quia sibi successuram venerabilis matrona semper optavit, insolabili merore mortuam flevit et hanc in proximo mense Iulio IIII. Non.[3] eadem[b] Iul. 4. subsequitur. De cuius laudabili vita quaedam breviter percurro. Fuit haec reginae Mahtildis inclita neptis [ac] in XIII. aetatis suae anno Geronis filio marchionis Sigifrido nupserat, et[c] cum eo tantum VII annos coniuncta erat. Post cuius excessum ob Dei amorem et tristis solatium senioris sacrum a Bernhardo antistite velamen et mox consecrationem, ut predixi[4], suscepit, sedens LV annos, tam assidua in Christi servitio ut Anna*.[5], et tantae largitatis ut Sarepthena[6], in castitate et abstinentia similis [Iudith][d], ecclesiam sibi commissam diversis decorans[e] ornatibus. Huius obitum signa prenuntiabant ista. Vivarium[f], quod in orientali parte urbis est positum, usque in mediam diem apparuit sanguineum et post viridi[g] colore est variatum. Multis est [visum], quod meritis istius neptis mea se cum palma virginitatis precederet. Sepulta est autem egreia Christi *sponsa (* fol. 143'.) a Bernhardo Antiquae civitatis episcopo[7], non ubi petiit, sed ubi gemens congregatio sua rogavit, in medio aecclesiae coram sanctae crucis altari[h], ubi postmodum per eius nobile meritum quodam[i] viro diu debili et cum scabellis [diu] ambulanti tribuit omnipotens Deus facilem gressum.

4. (5.) Inperator autem transcensis Alpibus caeterisque adiacentibus provinciis regendo decursis natale Domini cele- Dec. 25. bravit in Palithi. Et post haec ad Merseburg veniens, Boli- 1015. zlavi fidem et auxilium suis innotuit fidelibus et, ut ab eis ad excusationem aut indictae rei emendationem is vocaretur, unanimes poscit[8].

1014. Nov. 7. Interim nepos meus, comes *Wirinharius (* p. 838.), instinctu[k] malesuasae iuventutis et dolosarum machinamento mulierum cum paucis[l] ad urbem Bichlingi vocatam[9] dominica die

*) vidua *add.* 2, *A. S.*

a) sua *B*, sui *corr. T*, *postea* sua *restitutum 1.* b) eidem *B*, *corr. T.* c) ac *B*, *corr. T.* d) *hoc nomine spatium relictum explevit T.* e) decorauit *B.* f) uuarium *B*; viuuarium *T*, *deinde primum* u *erasum est.* g) virido *B.* h) altare *B.* i) cuidam *radendo alqs. corr. 1.* k) instintu *B*, c *add. T.* l) pacis *1*; cum pacis obtentu . . . d. d. ad u. b. v. venit cum paucis 2, *A. S.*

1) *Necrol. Merseb.* 2) *Bernhardi I. ducis filia; Jahrb. III*, 2. 3) *Necrol. Merseb.* 4) *V. supra II*, 19. 5) *Sive Hanna, v. Luc. evang. II*, 37. 6) 1. *Regum* 17, 9—16. 7) *De quo v. VII*, 14 *et IX*, 5. 8) *De his rebus cf. infra c.* 9. 9) *Schloss-Beichlingen inter Kölleda et Heldrungen situm.*

1014. venit et domnam eiusdem Reinildam prius a se desideratam fraudatis custodibus rapuit invitam. Namque inperatori, ut nullo[a] absque scientia et consilio suimet umquam sociaretur marito, haec antea firmiter promisit; et ob hoc cum clamore et eiulatu deducitur. Hoc audientes cum clientibus satellites armati conveniunt, et ex his unus, Vullerd nomine, vulnere diro tardatur. Sed una ex ancillis cum se pariter [ab]duci rogaret et iussu senioris sui hanc sumere Alwinus nobilis voluisset, vallatur undique et nepotem meum *iam tunc egressum revocat in auxilium. Hinc antequam ei[b] succurreretur[c], pro dolor! oppetiit. Et dominus eius adveniens infra clauditur et ab uno servorum[d] sauciatur; quem protinus lancea perfossum muro infixit, et caeteros, ut sibi propius accedere non auderent, terruit. [Et] cum suos longe cum matrona [iam] exisse, sibi[e] autem nullum evadendi locum patere vidisset, relicto protinus equo se dimisit a muro et a lapide sequenti admodum depressus tristes vix pervenit ad socios. A quibus usque [Wi][1] ad villici cesaris domum portatus ibi cum paucis[f] est dimissus; et dominam cum magna festinatione avexerunt, nunc hic nunc illic cum ea latitantes[g], adventum domini solliciti prestolantes.

* fol.

5. Sed villicus iniquitatis [plenus][h] hospitem infirmum inperatori [mox] prodidit et eius mentem fecit nimis hilarem. Speravit enim eum in suam venientem potestatem in exemplum[i] [aliis] periturum aut precio ineffabili ab hoc redempturum. Nox iam erat* et Bernhardus[2] ac Guncelinus[3] et Willehelmus[4] comites cum suis militibus a cesare missi, ubi egrotus iacuit, veniebant; et hos adfuisse Wirinharius a suis presciens sibi familiarem Willehelmum salutat, caeteris duobus indicens, si gladium elevare potuisset, quod numquam in eorum potestatem incolumis venire voluisset[k]. Willehelmus vero eius vulnera ligans et, quod ad Merseburg, ut sibi iussum fuerat, *venire nullo modo valuisset, intellegens a suis fecit eum portari ad proximam villam Elerstidi dictam[5] ibique in domo nimis lapidibus firmata precepit custodiri, ipse cum suis ad inperatorem[l] reversus.

Nov. 9.

Nov. 10.

* fol.

*) nox erat et toto fulgebant sidera celo, cum ecce *add.* 2, *cf. Verg. Aen. III*, 147. *IV*, 522. *VIII*, 26. *L.*

a) nulli *V.* b) *ita T in loco raso.* c) succurretur *1.* d) seruuorum *B.* e) sit *B, corr. T.* f) pacis *B,* u *add. T.* g) latantes *B,* ti *add. T.* h) *ita supplevi; in codd. hoc vocabulum deest.* i) exsemplum *B.* k) uoluissent *B.* l) ra *add. T.*

1) *Wiehe oppidum prope Memleben situm.* 2) *Marchio aquilonaris, de quo v. VI*, 50. 3) *Non marchio Misniensis depositus, qui tunc in custodia tenebatur (v. VI*, 54 *et VIII*, 66*), sed comes ille pagi Nordthüringen Wernhero vicinus, qui IV*, 52 *et VIII*, 18 *commemoratur.* 4) *Willehelmus III. comes Wimariensis.* 5) *Allerstedt vicum inter Wiehe et Memleben situm.*

1014 Nov. 10.

6. Eodem die [nos] ad presentiam cesaris vocati, quali presumptione suum[1] nepos meus interruperit votum, ab eodem flebili lamentatione percepimus. Namque cum Brun a Milone inimico eius in domo propria, ubi omnibus est pax habenda, occideretur[2] idque ab omnibus indigenis inperatori lugubriter intimaretur, multum rogatus, ut suorum more antecessorum tam sceleratis hominibus predium cum incolatu prohiberet idque sacramentis firmare ex sua[a] parte iussisset[3], elevatis manibus omnipotenti Deo et cunctis presentibus illud se, quamdiu viveret, impleturum[4] promisit. Et quia scimus multo sacius esse, bonum non vovere Deo quam postea declinare, rogitemus eum, cui haec dedit promissa, sicubi ea humanitatis gratia seu malo is fregerit ortatu, emendatione condigna resipiscat. Post inperatoriam lamentationem optimi quique dedere consilium, ut comprehensis omnibus suimet bonis domna revocaretur et huius rei auctores[b] aut capti presentarentur[c] aut fugientes usque ad mortem persecutionem paterentur; ipse autem comes superata infirmitate, si culpabilis efficeretur[d], capite privaretur; si autem haec omnia cum consensu matronae acta fuissent, *optime uteretur sponsa. Frater meus comes Heinricus haec ad implenda ilico mittitur, et ut ad Alstidi ad publicum venirent colloquium, iubetur. Illo tunc proficiscente predicti comites advenerunt et cesari, quae facta sunt, nuntiaverunt.

fol. 145.

Nov. 11.

7. Postera die, id est in sancti festivitate Martini[5], Wirinharius, pacienti animo adversa quaeque sustinens hactenus, exspiravit, nullum hostibus lucrum, suis autem invincibile dampnum relinquens. Ob hoc rex tristatur et Thiedricus hostis eius[6] lacrimatur. Hoc ego comperiens Thiedrico nepoti meo[7] abeundi licentiam petii et corpus amici per satellites meos de Miminlevo, ubi tunc abbacia fuerat et Reinoldus eiusdem provisor egregius debita hoc procuraverat humanitate, ad Helpithi[8], ubi hoc expectabam, *reduxi. Sed eodem iam tunc nimis fetente, exsolvi protinus viscera iussi iuxta[e]

p. 839.

a) exua *B*, s *add. T.* b) c *add. T.* c) p̄sentaretur *B*, n *add. T.* d) efficiretur *1.* e) x *add. T.*

1) *Scil. imperatoris.* 2) *Fortasse hic Brun comes ille fuit Brunsvicensis, primus Giselae imperatricis maritus, quem circa a.* 1006 *mortuum esse Eccard ('Hist. geneal.') probavit (v. 'Jahrb.' I, Excurs V, C); Milonem autem proavum Milonis comitis Nordthuringiensis et patrem Theoderici et Hanulfi de Ammenesleve, de quibus Ann. Saxo a.* 1040 *refert, fuisse suspicatus sim.* 3) *Accuratius noster dixisset:* et ut id . . . iuberet. 4) *I. e. semper se scelera eiusmodi puniturum.* 5) *Necrol. Merseb.* 6) *Filius Dedi comitis a.* 1009 *a Wernhero occisi.* 7) *Regis capellano (v. VII, 21), quem Wernheri fratrem et Liutharii marchionis filium fuisse Hirsch, 'Jahrb.' I,* 330, *ex hoc loco argute collegit.* 8) *Helfta vicum prope Eisleben situm.*

1014. aecclesiam iubens sepeliri meam et usque ad Wallibizi illud prosequebar, ponens ad levam dilectae coniugis[1]·*.

Verg. Aen. I, 507. 8. (6.) Interim cesar in Alstidi populis iura dabat et, ut presentes affirmabant, meis haec amicis denegabat. Insula, quae Porei dicitur[2], quia prius comes Bernhardus predictum voluit occidere Wirinharium[a], per iniustos iudices sibi eam cesar precepit assignari. Hoc Wicmannus comes[3] prohibet et iniustum[b] esse affirmat; omnes populi mussant et christum Domini peccare occulte clamant. [Ibi tunc] stella multis in medio appa*ruit die**. Et inde exiens natale dominicum in Palithi coluit, et in IIII. feria ante pascha ad Mersburch venit. In cena Domini crisma in eius presentia indignus benedixi. In vigilia [autem] sanctae resurrectionis, quae tunc fuit V. Id. Aprilis[4], Redbald abbas Wirdunensis[5] obiit; et Hethenricus[c] eiusdem cenobii prepositus eligitur[d]. In die sancto archiepiscopus Gero missam cantavit[6]; et interim Othelricus Boemiorum dux advenit et dies hos sollemnes duximus admodum hilares.

* fol. 1 · * fol. 1

Dec. 25. · 1015. · Apr. 7. · Apr. 9. · Apr. 10.

9. Interea Hirimannus marchio pascha duxit cum socero[7] et inde vix solutus ad imperatorem cum nuntio[e] eiusdem Stoignewo diu exspectatus venit.

Idem legatus mentiri semper solitus ad cesarem in occidentali parte, plus ad perturbandum, quam, ut simulaverat, ad pacificandum, ab instabili seniore suo missus est[8]. (Febr.) Quem cum consociis suimet inperator [suis familiaribus] committens generos[f] suos gratiam eiusdem nudis pedibus querentes misericorditer suscepit[9] et tunc demum, nuigerulus[g] ut haec cerneret[h], presentari iussit et publice domino eius[i]

* fol. 14

*) *Hic inter lineas et in dextro margine nonnulla verba uno versu asscripta fuerunt, quibus funditus erasis N in inferiore margine addidit:* Post XIIII dies domna Swonehild, socrus eiusdem, morte subitanea VI. Kal. Decembr.[10] obiit.

**) *Erasis in margine sinistro tribus versibus N in inferiore addidit:* In octava sancti Andree[11] Rigmannus presbiter[k], qui aecclesiae prefuit suae LXXXV annos, in Christo obiit.

a) harium *add. T.* b) iustum *B.* c) hetenricus *B*, h *add. T.* d) li litur, *ut videtur, B in duabus lineis;* eli gitur *corr. T.* e) o *add. T.* f) geros *B*, ne *add. T.* g) nugerulus *B*, i *add. T; cf. VI, 31.* h) cernerent *B.* i) eorum *B, corr. T.* k) *ita etiam in Necr. Merseb. Dec. 7; pr. 1.*

1) *Liutgerdis. URS.* 2) *Parey, insula Albiae, haud procul a Ierichow et Genthin. L.* 3) *Wigmannus III. filius Ekberti unioculi, nepos Wigmanni I.; 'Jahrb.' II,* 346. 4) *Necrol. Merseb.* 5) *Werden.* 6) *Quod Magdeburg factum esse Thietmarus hoc loco referre omisit; at cf. infra c. 35, Strebitzki, 'Forschungen' XIV.* 7) *Boleslavo Polonorum duce.* 8) *Accuratius noster dixisset:* missus erat, susceperat, iusserat, responderat; *sed imperfecto, perfecto, plusquamperfecto temporibus sine ullo discrimine utitur.* 9) *Quod mense Februario aut Martio eiusdem anni factum esse necesse est; 'Jahrb.' III,* 15. 10) *Necrol. Merseb.* 11) *Necrol. Merseb.* Dec. 7.

respondit. Hic cum alia, quam cesar preceperit, domi retulisset, 1015. cum prefato comite[a] pacem firmare cupienti iussu ducis infausti remittitur[1] et in conspectu inperatoris et principum[b] Apr. eius fallax et in invicem disturbans esse convincitur[2]. *Tunc iterum [Bolizlavus] se ad excusandum vel inobedientiam ad emendandum a cesare vocatus in presentiam eius venire noluit, sed coram principibus[c] suis haec fieri postulavit.

* fol. 146.

10. Sed quantam ei benignitatem imperator prius[3] ostenderit, lector, attende!

(7.) Prefatus dux mille artium scientia plenus filium (1014). suimet Miseconem ad Othelricum Boemiorum provisorem misit, ut memores mutuae consanguinitatis se invicem pacificarent et cunctis hostibus suis et maxime cesari pariter resisterent. Ille vero hoc omne in detrimentum sui esse compositum a veracibus accipiens hunc comprehendit, ex consociis eius optimos quosque interficiens, ac caeteros una cum seniore capto Boemiam reduxit ac in carcerem proiecit. Quod cum inperator comperiret, Thiedricum nepotem meum illuc misit, ut satellitem suum sibi redderet et, si de gratia suimet aliquid curaret, hunc nullatenus perderet. Cui hoc fertur dedisse responsum: 'Senioris mei iussa in omnibus sequi tam posse quam velle mihi admodum necesse est. Eripuit me nuper indignum omnipotens Deus de ore leonis eiusque catulum in perniciem meam missum mihi tradidit. Et si hunc liberum abire permitto, certos hostes in patre et filio semper habeo; sin autem retineo, aliquem cum eo fructum me acquisiturum sperabo. Videat dominus meus de hiis omnibus, quid[d] *sibi placeat ac mihi aliquatenus proficiat, et hoc totum devotus inplebo.'

* fol. 146'.

11. Sed cum Thiedricus cum hac legatione reverteretur, alius mox celeriter remittitur, qui eundem mitti rogaret firmiterque [ei] preciperet, promittens ex parte cesaris omnem eius excludi sollicitudinem et bonam firmari pacem. Tunc Othelricus nolens volens captivum reddidit et imperatorem multum placavit. Bolizlavus autem de erepcione filii supra modum gavisus per internuntios suimet condignas cesari gratias egit, postulans, ut eum sibi ad honorem, inimicis autem suis ad dolorem remitteret et futuram utriusque remunerationem ipse veraciter agnosceret. Quod inperator tunc non posse fieri respondit, sed, cum ad Merseburg veniret[4], cum communi principum consilio suorum voluntati suimet

a) comiti *1.* b) pricipum *1.* c) princibus *1.* d) qđ *1.*

1) *His verbis redit noster ad mensem Aprilem.* 2) *Ad haec videntur ea spectare, quae Thietm. supra in c.* 4 *dixit.* 3) *Anno* 1014; *'Jahrb.' III*, 12—14, *Excurs I.* 4) *Coniunge:* promisit se, cum ad Merseburg veniret (= venisset), . . . satisfacturum.

(1014). se tunc satisfactu*rum promisit. Hoc Bolizlavus ut audivit, non bene suscepit, qualiterque filium in suam redigeret potestatem, semper tacita mente et crebra legatione revolvit[a]. * p. 840 * fol. 14

(Nov.). 12. (8.) Ad condictum[b] cesar ut venit locum[1], cunctos optimates, quid sibi de hac re esset faciendum, consuluit. E quibus Gero archiepiscopus loquitur[c] primus: 'Cum tempus fuit et cum vestro honore id fieri potuit, me ista[d] hortantem non exaudistis. Nunc a vobis est mens Bolizlavi ob longam filii retentionem et custodiam aversa, et vereor, si hunc sine obsidibus aut aliis confirmationibus remittitis, ut in posterum fidelis servitii in ambobus *careatis.' Talia loquentem maxima presentium turba consequitur et pars corrupta id cum honore magno fieri [non] posse ingeminat. Vicit pecunia consilium et, ut hoc Bolizlavo carius esset, in fidem suam et cum omnibus, quae habebant, Miseconem [haec][e] a cesare suscipiens[f] reduxit; et promissa percepit, ammonens eundem et filium, ut memores Christi et firmae Dei[2] nullum cesari incommodum amplius inferrent nec suos decipi paterentur amicos. Huic dulci ortatui[g] fistulae blandientis more ab hiis protinus respondetur, quod factis postmodum nullatenus completur. Quamvis enim hiis aut fides parva sit aut nulla, tamen hoc nobis inputant, quod ex parte cesaris et nostrorum is tam sero remittitur, qui in numero militum habebatur. * fol. 14 * p. 8

1015. 13. Hoc eis erat semper in animo[3] et propterea se in presenciam cesaris non venire affirmabant. Et verum est, Luc. 14, 18. quod vox euangelica testatur, excusationem aliquam hunc querere, qui ab amico familiari meditatur discedere. Haec inperator agnoscens a nobis discessit[4] et proximos rogationum Mai. 16–18. dies in Capungun[5] fuit, quo ipse curtem suam de civitate Cassalun[h] dicta[6] transtulit[7]; et ibi cum consilio sui archipresulis Heriberti predictam Hethenrico curam[8] commendavit. [Interim ecclesia incipitur nostra presente archiepiscopo Gerone, cuius primos posui lapides in modum sanctae crucis Mai. 18. XV. Kal. Iunii][i]. Et tractatis ibidem[9] rebus necessariis in Mai. 28. vigilia pentecostes ad Immedeshusun[10] venit, illic cum anti-

a) reuuoluit *B.* b) conditum *1.* c) loqt' (i supra) *1.* d) hista *B.* e) hec *in loco raso add. T.* f) succipiens *B.* g) ortatu *1.* h) cassulun *B, corr. T.* i) Interim — Iunii *add. T in margine; 2. vero eadem inseruit post* sollempnitatem *ibique pergit:* rege manente Immedeshusen; illic.

1) *Merseburg, ubi imperator charta teste (Stumpf* 1636*) Nov.* 1 *fuit; cf. etiam supra c.* 6. 2) *I. e. iurisiurandi. L.* 3) *Digressione finita iam redit noster ad Aprilem a.* 1015. 4) 1015 *Apr.* 17 *imperatorem in Merseburg fuisse charta testatur (Stumpf* 1648*).* 5) *Ober-Kaufungen prope Cassel situm.* 6) *Cassel.* 7) *Sive* transtulerat; *cf. 'Jahrb.' III,* 74. 8) *Abbatiam Werdensem; cf. supra c.* 8. 9) *Kaufungen.* 10) *Imbshausen vicum inter Northeim et Gandersheim situm; cf. 'Jahrb.' III,* 8.

1015 Mai. 29.

*fol. 147'. stite Meinwerco hanc sanctam [festive][a] *ducens[b] sollempnitatem[c]. (9.) Illic Val Corbensis abbas, prius[1] ab cura suspensus, deponitur, et unus ex Larsemensi monasterio [Druhtmer] sine fratrum consensu predictorum assignatur. Quo ad sedem suam in hac venienti ebdomada, omnis congregatio exceptis VIIII flens abiit et, [ut Liudulfus abbas predixit], locum hunc pene vacuum non sponte reliquid*.

14. (10.) In hiis diebus festivis Ernost[d] inclitus Alemanniae dux, pueri successor Herimanni[2], cum in silva quadam illicite venaretur, ab uno militum suimet plus ignorantia *p. 841. *quam voluntate spontanea, ut cervam sagittare[e] debuit, pro dolor! vulneratur[f]. Hic, quia mortem sibi imminere perspexit, socios vocat et, ut reo parcerent, supplicatur; et quia hic tunc presbiterum, quo[g] sua confiteretur peccata, non habuit, unum ex militibus huius vice propius accedere iussit. Quem cum adesse perspiceret: 'Omnes,' inquid, 'accedite et commortalis vestri ac[h] peccatoris facta aure cordis percipite et, qualiter curentur, unanimiter succurrite; absentibus[que]

*) *Codex* 2 *(cf. VIII, 75 et A. S. a.* 822*) addit:* Quia vero huius cenobii mencionem sepius feci, libet aliqua de eius inchoacione et rectoribus breviter dicere, quia unum ex antiquissimis est. Anno dominice incarnacionis octingentesimo vicesimo secundo Liudowicus imperator augustus, Karoli Magni filius, imperii sui anno decimo per venerabilem Adelhardum antique Corbeie abbatem hoc cenobium fundavit, in memoriam, unde cepisset, Corbeia nova loco nomen imponens. Ipse tradidit eidem loco multa predia, scilicet Huxeri villam[3], Eresburg et Meppiam[4] abbacias. Huius vero filius Liudwicus contulit nobile donum, abbaciam scilicet in Visbike[5] et decimas in episcopatu Asnebruggi cum decimalibus ecclesiis. Tradidit quoque piscacionem in Wisera, quae dicitur Hocwar[6]. Lotharius imperator venit cum orientalibus Francis in Sclaviam et eorum regem Gestimulum occidit ceterosque subegit et dedit ecclesie Corbeiensi ipso anno dedicationis eius, ut cronica testatur[7]. Insuper reges et principes et ceteri nobiles ipsum locum multis divitiis et prediis ditaverunt et Romani pontifices magnis privilegiis et honoribus extulerunt. Hic requiescit inclitus martir Vitus, septennis puer, translatus eo de Francia per Warinum eius loci primum abbatam[8], cuius martiris patrocinio Saxonia rerum suarum prosperitate in immensum excrevit[9]. Situs est hic locus super fluvium Wiseram in episcopatu Paderbrunnensi.

822. (836).

a) *in loco raso scr. T.* b) n *add. T.* c) p *add. T.* d) ernest *radendo alqs. corr.* e) sagitare *1.* f) uulneretur *B.* g) cui *radendo alqs. corr. 1.* h) a *B,* c *add. T.*

1) *Anno* 1014; *cf. Ann. Quedl., Corbeiens. (Iaffé, Bibl. I,* 37*).* 2) *Herimanni III.* (1003—1012)*, cuius sororem Giselam post mortem Brunonis Ernestus in matrimonium duxerat.* 3) *Höxter.* 4) *Meppen.* 5) *Fischbeck vico prope Wisaram infra oppidum Hameln sito.* 6) Quia vero — Hocwar, *quae etiam apud Ann. Sax. a.* 822 *leguntur, ex Catalogo abb. Corb. (Iaffé, Bibl. I,* 66—72*). Conf. Wilmans, 'Kaiserurk. d. Prov. Westf.' I,* 110. 7) Lotharius — dedicationis eius *ex Ann. Quedlinb. L.* 8) *Qui abbatiae praefuit a.* 826—856. 9) Insuper reges — excrevit *ex catalogo quodam donatorum Corbeiensium (apud Wilmans l. c. p.* 508—510*).*

1015. cunctis fidelibus peccatricem meimet animam queso commendate et uxorem meam, ut honorem suum servet et mei non obliviscatur, ammonete.' Haec dicens, in quocumque umquam se aliquid deliquisse recordari potuit, cunctis presen- Mai. 31. tibus innotuit et mox de luce [hac] II. Kal. Iunii[1] discessit, sepultus in Wirciburg iuxta patrem suum marchionem Liupoldum, ut ipse rogavit. Hic iuvenis, ut spero, felicem habet animam, cui, sicut ipse vivens testatus est, plus placuit coram multis hic erubescere, quam coram omnipotenti Deo latere. *De hoc exemplum, fratres in Christo, capite et *fol. 1.. morbum interius latentem medico caelesti[a] aperite et antidotum[b] eius salubre nullatenus spernite et, quicumque sit in fine nostro confessor, non moretur in gementi professione peccator, ut ab eo in caelis inveniatur propicius remissor.

Mai. 29. 15. (11.) Ad supramemoratam[c] sollempnitatem et ad predictum locum[2] quidam rusticus de occiduis veniens partibus novam imperatori legationem detulit et hanc nullo[d] nisi eo[d] soli umquam aperire voluit, portans adhuc [stimulum hunc, quo tunc pecus arans minavit][e], cum hoc ei caelitus [per columbam] iussum fuit[f]. Et hic[g] erat tantae longitudinis, ut omnes, qui eum[h] viderant, nimis ammirarentur. [Ipse[i] *fol. 14 vero rediens cunctis interrogantibus indicat iussu cesaris, se ad Aquasgrani post expedicionem venturum et responsum ab eo ibidem accepturum. Et quia hanc admonicionem et crebro aliam innumerabilem inperator sprevit, vindictam sensit.]

Iun. 24. 16. In nativitate sancti Iohannis baptistae, quae tunc *p. 84 proxima erat, ad Gosleri cesar veniens Ernasti ducatum nepti suae[3] et filio eius[4] dedit; et inde ad Magathaburg proficiscens interventum Cristi militis Mauricii ad exsuperandam hostis Bolizlavi contumatiam suppliciter rogavit. Dehinc ad locum, qui Sclancisvordi vocatur[5], cum exercitu glomerato perrexit et magnum comprovincialibus et marchioni eorum *Geroni *fol. 14 Iul. 8. intulit [damnum[k]]. VIII. Id. Iulii fit nostra congregatio et pro defensione debita habitatoribus hiis[l] predatio magna. Postquam nostri Albim transierunt, inperatrix et ego cum illa ad Mersburg pergentes cesaris adventum in his partibus

a) cęleste *B.* b) antitodum *1.* c) suprememoratoram *B, corr. T.* d) nulli nisi ei *radendo alqs. corr. 1.* e) stimulum — minauit *in loco raso T.* f) fuer *corr.* fuit *1.* g) hęc *B.* h) eam *B.* i) Ipse — sensit *T in loco vacuo.* k) *deest 1.* l) *alterum* i *add. T.*

1) *Necrol. Merseb.* 2) *Kaufungen.* 3) *Giselae Ernesti viduae, cuius mater Gerberga, Konradi Burgundiorum regis filia, matertera Heinrici fuerat.* 4) *Ernesto II.* (1015—1030). 5) *Nomen huius loci, si hodie exstaret, aliud esse non posset atque* Schlenzfurt; *quaerendus est locus in sinistra parte Albis inter Riesa et Wittenberg: fortasse illic, ubi hodie 'die Furtmühle' iacet ad rivum quendam in chartis geographicis antiquioribus modo Grenzbach modo Schleussbach vocatum, qui prope Dommitzsch in Albim cadit, inter vicos Trossin et Meltitz.*

1015.

expectavimus. Nostri autem, ut ad pagum Lusici dictum venerunt, a presidio ex Ciani urbe[1] egresso[a] temptantur; quod agnoscentes magnam ex eo multitudinem[b] occidunt et Hericum, qui dicebatur Superbus et qui ex nostra regione ob omicidium illó fugit, captum in vinculis cesari presentabant.

17. Inde usque ad Oderam inperator profectus ad locum, qui Crosna dicitur[2], optimos ab exercitu[c] ad Miseconem ibi turmatim sedentem misit, ut eum de promissa sibi fide ammonerent et, ne propter[d] eum ab inperatore sua perderent bona, cum dedicione sua preoccupare voluisset, unanimiter rogarent. Quibus is talibus respondit: 'Agnosco[e] me gratia[f] cesaris ab inimici potestate ereptum [ac] vobis fidem promisisse; et eam libenter in omnibus adimplerem, si liber existerem. Nunc autem, ut ipsi scitis, sum mei patris dominio[g] subditus et, quia ille hoc prohibet et sui milites hic modo presentes talia fieri non paciuntur, invitus omitto. Patriam, quam queritis, meam, si possum, defendere usque [ad] adventum [mei] patris volo et tunc eum ad gratiam cesaris et ad amorem vestrum inclinare cupio.' Hoc nostri audientes regressi sunt et haec inperatori responsa detulerunt. Interim Bernhardus[h] *dux cum suis fautoribus, episcopis et comitibus, et profanorum turba Liuticiorum ab aquilone Bolizlavum peciit et hunc presentem munita undiquessecus Ódera habuit.

18. (12.) Cesar autem in inventione Christi protomartiris Oderam transmêans reluctantem Poleniorum multitudinem admodum prostravit et nemo ex nostris nisi Hodo *inclitus iuvenis cum Ekkrico et alio Guncelini comitis satellite cecidit[3]. Hic cum Sigifrido, Hodonis filio marchionis[4], ab imperatore accusatus, eo quod Bolizlavo[i] nimis familiaris actenus fuisset[k], eodem die viriliter se expurgant[l]: et a suis Hodo longe digressus, cum hostes solus fugientes insequeretur, sagitta per caput inmissa primo oculum et post vitam perdidit istam. Sed cum Miseco eiusdem corpus cognosceret, quia eius apud nos fuerat custos et sodalis, multum flevit et id bene procuratum ad[m] exercitum misit. Eorum autem, qui ex parte hostili oppetierunt[n], non minor erat numerus quam sexcenti, predam relinquentes nostris ineffabilem.

(Marginalia: * fol. 14.; fol. 149.; Aug. 3.; p. 842.; * fol. 14.)

a) egreso *1.* b) tu *add. T.* c) exertitu *1.* d) *alterum* p *add. T.* e) co *add. T.* f) gratiam *B.* g) *ita A. S.* domino *1.* h) ha *add. T.* i) bolizlouo *1.* k) familiares a. fuissent *B.* l) *ita 1*; expurgavit *A. S.* m) et *B*; ad *T.* n) oppierunt *B*, et *add. T.*

1) *Fortasse Zahna oppido inter Wittenberg et Iüterbog sito; fortasse* Ciani *in* Ciciani *(cf. VII, 9) emendandum est ('Jahrb.' II.* 332*), sed* Zinnitz *nomen vici inter Kalau et Luckau siti ex hoc oriri nullo modo potuit.* 2) *Crossen, ubi fluvius Bober Oderam influit. L.* 3) *Necrol. Merseburg. Aug.* 3: Hodo et Ekkricus cum multis interfecti sunt. 4) *De Sigifrido patris honoribus privato cf. IV*, 60; *cuius consanguineus Hodo minor videtur fuisse.*

1015. 19. Hoc Bolizlavus, ubi tunc mansit, ab internuntiis festinantibus mox rescivit; et quamvis eo libenter pergere voluisset, tamen presentibus inimicis introitum patescere ausus non est. Quocumque nostri in navibus declinabant, illuc ipse cum suis equo sequebatur alato. Ad ultimum vero erectis celeriter velis, nostri per omnem unam navigabant diem, et inimicis eos tunc comitari non valentibus, litus optatum securi com*prehendunt, et proxima incendunt loca. Quod cum eminus dux prefatus agnosceret, more solito fugit et nostris fiduciam et locum nocendi invitus concessit. Dux vero Bernhardus cum suis imperatori ad auxilium, sicut ei prius iussum est, venire cum nequivisset, per pedites clam missos ei eventum rei et necessitatem inobedientiae indicens vastatis circumquaque iacentibus locis domum rediit. Othelricus quoque, qui cum Bawariis ad cesarem venire debuit, ob multas causarum qualitates[1] dimisit. Et quamvis hii imperatorem non comitarentur, tamen fidele servitium sua[2] vicinitate ostendunt. Namque Othelricus quandam urbem magnam Businc dictam[3] petiit et in ea non minus quam mille viros absque mulieribus et liberis capiens incendit eandem et victor remeavit. Heinricus autem Orientalium marchio[4] cum Bawariis comperiens Bolizlavi milites iuxta se predam fecisse protinus insequitur et ex hiis fortiter resistentibus octingentos[a] [occidit] predamque omnem resolvit*.

cf. Ovid. Fast. III, 416.

* fol. 1[..]

20. (13.) Sed antequam haec omnia cesar comperiret, multum sollicitus, quamvis parvo uteretur excercitu, tamen potestative, quamdiu voluit, in hiis partibus fuit; et tunc reversus ad pagum, qui Diadesisi dicitur, venit in angusto, pro dolor! castrametatus loco, ubi nullus, excepto apum magistro, qui ibidem tunc interfectus est, sedit. *Bolizlavus autem audiens imperatorem aliam, quam intraret, viam hinc[b] exiturum, iuxta Oderam omnimodis [sua] firmavit. Sed cum hunc iam abisse comperiret, magnam peditum multitudinem ad locum, ubi noster consedit exercitus, premisit, precipiens eis, si ali-

* fol. 1[..] (fasc. 2[..] man. [..])

fol. 15[..] p. 84 fol. 151

*) *Erasis in sinistro margine octo circiter versibus N in inferiore addidit:* Interim Redingus Magadaburgensis prepositus, Nonas Aug.[5] in Christo obiit. Mense eodem et XIIII. Kal. Sept.[6] Eila, venerabilis cometissa[7] obiit et in monasterio, quod ipsa construxit[8], ab Everhardo antistite[9] traditur sepulture.

a) octingentis *B, corr. T.* b) hanc *C, corr. T.*

1) *Similiter II,* 16: multae causarum species. *L.* 2) *Sc. Bohemiae. L.* 3) Businc *(i. e.* Businici*) non Bautzen urbs, cuius nomen tunc* Budusin *fuit, dici potuit, sed forsitan Posnitz vicus Silesiae prope Iägerndorf situs.* 4) *Filius Liutpoldi, marchio* 994—1018. 5) *Necrol. Merseb.; cf. infra c.* 35. 6) *Necrol. Merseb.* 7) *Mater Heinrici comitis (V,* 38*), amita Thietmari (V,* 14*).* 8) *In Schweinfurt.* 9) *Bambergensi* 1007—1040.

1015. (Sept. 1).

qua oportunitas sibi accidisset, huius saltem aliquam partem ledere temptaret. Insuper abbatem suum, Tuni nomine, simulata pace ad caesarem misit, qui protinus ab eo explorator esse cognoscitur et ibidem, quousque omnis pene exercitus factis in precedenti nocte pontibus paludem transcenderet preiacentem, detinetur.

21. Tunc ille, monachus habitu, sed dolosa vulpis in actu et ob hoc amatus a domino, rediit; et imperator Geroni[a] archiepiscopo et Geroni[b] inclito marchioni ac Burchardo [palatino] comiti residuos committens progreditur et, ut se solito cautius circumspicerent, ortatur. Post hoc ab hostibus prope in silva latentibus magnus clamor ternis mugitibus attollitur et mox nostrum agmen[c] sagittariis intermixtim currentibus ab hiis appetitur. Quibus primo conflictu secundo[que] fortiter resistunt et ex eis multos palantes occidunt. Set fugientibus quibusdam ex nostris confortati hostes glomerantur et nostros iterum incurrentes dissipant et separatos sagittis fal*lentibus perdunt. Gero autem archiepiscopus et Burchardus comes vulneratus vix evadentes cesari haec referebant. Liudulfus autem iuvenis cum paucis capitur et Gero ac Folcmarus comites cum CC militibus optimis occisi spoliati *sunt[1] quorum nomina et animas Deus omnipotens misericorditer respiciat et nos, quorum culpa hii[d] tunc oppetiere, sibi per Christum reconciliet et, ne quid tale ulterius paciamur, clemens custodiat.

*fol. 150'. *p. 843.

22. (14.) Imperator, ut hoc triste nuncium audivit, ad tollenda interfectorum corpora redire voluit; set multorum tardatus consilio id quasi invitus omisit et Aeidum antistitem, qui eis licentia infausti ducis sepulturam inpenderet et Geronis corpus marchionis inploraret, remisit. Venerabilis [vero] pater cesari[e] voluntarie consentiens concito cursu revertitur; et ut miserabilem aspexit stragem, flebiliter ingemuit et suppliciter [pro hiis] oravit. Hunc cum victores et tunc in preda solum morantes eminus viderunt, de consequentibus timidi primo fugerunt, deindeque propius accedentem salutaverunt et sine omni offensione eum abire permittunt. Hic a Bolizlavo multum de pernicie nostra gaudenti, quod postulat, inpetrans sine mora rediit et corpora sociorum cum magno[f] labore inimicis faventibus[g] sepelivit. *Funus autem predicti marchionis et socii eius Widredi usque ad Mysni fecit reduci. Haec ibidem Hirimannus comes flebiliter suscipiens et usque ad Novam urbem[2], ubi Gero Agripi-

*fol. 151.

a) ieroni *C, corr. T.* b) ieroni *1.* c) acmen *C, corr. T.* d) *alterum* 1 *add. T.* e) cesare *C.* f) magna *C.* g) se fav. *C.*

1) *Necrol. Merseburg. Sept.* 1: Gero et Wolcmarus comites cum sociis suimet 200 peremti sunt. 2) *München-Nienburg.*

1015. nensis[a] archiepiscopus et Thietmarus marchio, frater eius, vitricus istius[1], pater autem interempti comitis, in honore Dei genitricis et sancti martyris Cypriani regnante secundo Ottone abbaciam construxerunt[2], cum fratribus suis Guntterio[b.3] ac Ekkihardo comitatur. Quae Gero archiepiscopus tunc terrae commendans domnam Aethelheidam[c] eiusque filium Thietmarum et merentes amicos ac milites solatur.

23. (15.) *Interim caesar cum suis ad Strelam urbem pervenit; et Miseconem cum exercitu subsequi sciens, Herimannum marchionem ad Mysnensis defensionem civitatis properare iubet. Ipse vero ad Merseburg recto tetendit itinere. Miseco autem a patre nefario instructus, ut primo nostros abisse divisos nullamque post se custodiam esse relictam sensit, Id. Septembris Albim iuxta urbem predictam[4] cum VII legionibus in ipsa transcendit aurora, quosdam circumquaque iacentia vastare, alios vero urbem precipiens inpugnare. Quod Wetennici[d] conspicientes seque tueri posse desperantes superpositae civitatis municionem relictis pene omnibus suis ascendunt. Ob hoc hostes *admodum gavisi suburbium intrant relictum et hoc ablatis rebus inventis incendunt et superius castellum in duobus locis accensum infatigabiliter aggrediuntur. Hirimannus [vero] comes videns auxiliatores suos admodum paucos iam defecisse[e], Christi pietatem et eius incliti martyris Donati intercessionem sanctam prostratus postulans mulieres ad succurrendum hortatur. Quae propugnacula attingentes lapidibus viros adiuvant, ignem inpositum, quia defecit [aqua], medone extingunt et Deo gratias! inimici furorem et audatiam minuunt. Hoc totum Miseco de monte iuxta posito cernens socios adventantes exspectat. Qui depopulantes et, ubi ignis inveniebatur, omnia usque ad Ganam[f] fluvium[5] concremantes sero lassis revertuntur equis[g] et ibi cum seniore suo cras ad urbem pugnaturi pernoctarent, ni Albim crescere viderent. Propter hoc exercitus nimis defatigatus cum securitate inopinata remeavit et ducis sui cor anxium hac prosperitate[h] relevavit. Imperator autem, haec ut audivit, quoscumque tunc colligere potuit, ad succurrendum suo marchioni propere mittit et suburbium non longe post redintegrare precepit. Ad huius operis supplementum

Sept. 13.

* fol. * ead. al. * p. * fol. * fol. 15

a) *ita C scripsisse videtur*; coloniensis *V.* b) i *adrasum 1.* c) ath. *radendo alqs. corr. 1.* d) uuene nici *1, interposita inter* e *et* n *littera quadam dimidia, quam A. S. prorsus neglexit, Lapp.* i *interpretatus est, equidem* t *significare crediderim*; wenetnici *autem pro* wetennici *i. e.* Wethenici *lapsu calami positum esse mihi videtur.* e) defesisse *C.* f) Granam *2, A. S.* g) eqis *C,* u *add. T.* h) prosperate *1.*

1) *Mater Herimanni Suanhild priore matrimonio Thietmaro* († 978) *iuncta fuerat.* 2) *Conf. Ann. Sax. et Ann. Magd. a.* 971 *et* 975. 3) *De quo cf. IX,* 22. 4) *Meissen.* 5) *Iahne rivum, qui prope Riesam a sinistra parte in Albim cadit.*

fol. 152. et custodiam Gero archiepiscopus et Arnulfus presul *VIII. Id. Octobr. cum comitibus caeterisque [com]pluribus conveniebant. Hiis omnibus ego longe inferior interfui. In XIIII diebus incepta ad unguem [nos][a] perducentes abivimus, committentes urbem Fritherico comiti ad IIII ebdomadas. 1015. Oct. 8.

24. (16.) Gero archiantistes* et ego eiusdem comes ad locum, qui Mucherini dicitur[1], veniebamus. Ibi tunc ego de promissis dulcibus eum ammonens percepi ab eodem *cum baculo eius, quem hodie teneo, parrochiam super has IIII urbes, Scudizi, Cotuh, Bichini et Vurcin[2], et villam, quae ... dicitur[b], [et Geserisca . . .]** VIII. Kal. Novembr., presentibus hiis testibus: Heribaldo, Hepone, Ibone, Cristino atque Seberto. Eodem die ad urbem Curbici[3] dictam venimus, ubi convenientibus archiantistitis[c] militibus id manifestavi, quam misericorditer erga me senior suus egerit. Ibique de infirmitate venerabilis Fritherunae comperivimus, ad cuius hospicium tunc nos fuimus; quae, pro dolor! in sequenti die, id est VI. Kal. Novembr.[4], hominem exuit interiorem. Inde archiepiscopus ad[d] Magadaburg profectus omnium festivitatem sanctorum celebravit et ego in Wallibici. * p. 844. Oct. 25. Oct. 27 (28). Nov. 1.

(17.) Interim [Hardvigus, nomine tantum . . . .***. Imperator autem occiden]tales[e] invisens regiones, quae ibi tunc erant emendanda, correxit.

25. (18.) Post haec autem Eid antistes egreius a Polenia saltem cum muneribus magnis reversus egrotare cepit *et in urbe Libzi vocata[5] fidelem Christo animam XIII. Kal. Ianuarii[6] reddidit. Et Hilliwardus Citicensis episcopus ad huius procurationem vocatus mox adfuit et domum, qua vir * fol. 152'. Dec. 20.

*) Maiedeburgensis *add. V.*

**) *Erasis verbis* et villam — dicitur *et compluribus, quae T inter lineas et in dextro margine tribus versibus scripserat, N in superiore margine adiecit:* de residuis V, Ilburg, Pauc, Dibni, Liubanizi et Geserisca[f], differens ac in posterum dicens relicturum.

***) *Erasis in dextro margine sex fere versibus N in inferiore addidit:* rex perdita urbe Fercellensi, quam diu expulso Leone episcopo iniuste possedit[7], infirmatur et radens barbam monachus est effectus terciaque Kalendas Novembris obiit[8], sepultus in monasterio.

a) ad unguem per unguem *C, corr. T.* b) *inter* Vurcin *et* VIII *in 1. rasura est viginti fere litterarum, ex quibus haec cognosci possunt:* & villa.quę . . . n.ci dr̄; *inter lineas dispiciuntur verba* & geserisca *a T scripta et postea erasa.* c) archiantistis *1.* d) ac *1.* e) Interim imperator occidentalis *C*; *erasis verbis* imperator occiden, *quae in fine lineae 18. legebantur, T in rasura scripsit* Hardvigus nomine *et in dextro margine sex, ut videtur, versus, qui excepto primo vocabulo* tantum *toti erasi sunt, atque in sinistro margine praescripsit lineae 19:* Imperator autem occiden. f) Gezerisca *V.*

1) *Mockrehna vicus inter Torgau et Eilenburg situs.* 2) *Schkeuditz, Gautsch (?), Püchen, Wurzen; cf. III,* 16. 3) *Zörbig.* 4) *Necrol. Merseb. Oct.* 28: Fritherun comitissa. 5) *Leipzig.* 6) *Necrol. Merseb.* 7) *Conf. supra c.* 2. 8) *Rectius, ut videtur, Necrol. Divionense mortem eius in die Decembr.* 14. *ponit; v. 'Jahrb.' II,* 438.

1015. sanctus abierat, optimis redolere odoribus introiens agnovit; et corpus eiusdem usque ad Misni prosequitur. Sepelivit illud coram altari[a], auxilio comitis Willehelmi, qui ordine suo eandem tunc custodivit civitatem. Sed quia superius promisi, me de eius vita in sequentibus dicturum, de magnis pauca loquar. Erat vir predictus nobilis genere, dives in prediis, sed paupertate spiritus haec pro nihilo ducens. Ante benedictionem in Magadaburg cum caeteris confratribus regulariter ac multum laudabiliter vivens et post in divinis gregibus lucrandis alcius insurgens pro possibilitate sua apostolicam imitatus est vitam. Nulla umquam utitur camisia neque braca, nisi tunc, cum missam cantavit; quam idcirco sepius dimisit, quia se ad hoc indignum iudicavit. Hiemis asperitatem qualiter is umquam sustineret, multi ammirabantur. Crebro a suis pene desperatus in stuba vix recreabatur; corpus suum nimis afflixit ieiuniis, plus nudis pedibus quam aequo[1] laborans. Cum sibi et sociis late vagantibus victum defecisse vel aliquid arduum occurrere videret, Deo gratias egit et omnes hoc dicere iussit. In baptizando et predicatione continua et confirmatione non modo suae utilis erat aeclesiae, sed aliis quam pluribus. *De hiis, quibus ipse cum suis vivere debebat rebus, sibi subtractis pene ducentos aeclesiae suimet acquivisit mansos. Crisma et clerum raro, templa autem Domini libenter consecravit, et tunc crebro [sine missa. Oculi eius ob assiduam fletus nimii effusionem iam caligabant.] Nobis contemporalibus suis ob crimen nostrum eius conversacio displicuit et ei nostra. XXIII annos et amplius labore ineffabili vivens[2] finem suum ante predixit et, ut numquam ad Misni poneretur, multum rogavit. Id namque semper in mente ob timorem futurae desolationis desideravit, ut ad locum Colidici[b] dictum[3], ubi Christi Magnus martyr corporaliter requiescit, et ipse mereretur tumulari. Sed comes Herimannus, sperans precibus eiusdem locum sibi a Deo paratum adiuvari, ut prefatus sum, ibidem fecit eum deponi.

Dec. 24. 26. (19.) In vigilia natalis Domini[4] Meingaudus Trevericae civitatis archiepiscopus obiit in urbe sua Cophelenci dicta[5], [sedens VIII annos et VII menses[6]]; indeque corpus

a) altare *C.* b) *primum et tertium* i *erasa 1.*

1) *Accuratius dixisset noster:* plus aequo *aut* plus quam aequum. 2) *Sederat igitur inde ab anno* 992, *nisi Thietmarus de numero erravit.* 3) *Colditz oppidum inter Rochlitz et Grimma ad Muldam situm; ubi S. Magni ecclesiam usque in hoc saeculum fuisse V. Cl. Klion illius loci parochus benigne mihi rettulit.* 4) *Necrol. Merseb.* 5) *Coblenz.* 6) *Certe scribere voluit Thietmarus:* VII annos et VIII menses, *siquidem Meingaudus in fine mensis Aprilis a.* 1008 *archiepiscopus constitutus est; v. VI,* 35, *'Jahrb.' III,* 27.

fol. 153'
p. 845.
* fol. 1
n. D.
fol. 154.

suum ad sedem propriam[a] delatum honorifice ad antecessores suos locatur. Imperator haec audiens de tantorum detrimento patrum turbatur, qualiterque loca bene suppleret vacua, cum familiaribus suis tractavit; [et] natalem dominicum [in Pathebrunnun][b] festivis peregit gaudiis. Et post hanc Popponem, Liupoldi marchionis filium et tunc Bavenbergensis aeclesie prepositum, Treverensi prefecerat urbi; et [cum is][c] ab Erkanbaldo[d] Magociacensi archi*episcopo iussu cesaris et licentia Virdunensis episcopi[1], qui primus horum *in ordine fuit confratrum, consecrari debuisset, a Thiederico Metensi antistite, eo quod a se iustius haec ordinacio fieri deberet, assidua acclamatione et humili peticione id incassum prohibebatur. Nam inperator hunc scripta demonstrantem et banno id interdicentem non exaudivit, sed unctionem[e] conpleri precepit. In hiis diebus vice Eidi presulis Eilwardus, Thietmari marchionis cappellanus, ortatu Herimanni confratris[2] a cesare constituitur et in dominica die ante palmas in Merseburg a Gerone archiepiscopo nobis faventibus benedicitur.

1015. Dec. 25. 1016. fol. 153'. p. 845. Mart. 18.

27. (20.) Proximam palmarum iucunditatem inperator cum Heinrico venerabili Wirciburgiensis aeclesiae episcopo complens, IIII[a] feria ad Bavanberg venit, ibique cenam Domini et passionem cum paschali tripudio honorabiliter peregit[3]. Et quia Rothulfus Burgundiorum rex, avunculus eius[4], sicut vocatus erat, huc venire non potuit, nepotem sibi dilectum obviam sibi pergere rogavit. *Fit eorundem conventio in urbe Argentina[f, 5] et mutue caritatis invicem larga benignitas consociis[g] arrisit utrisque. Fuit quoque ibidem Rothulfi regis inclita coniunx[6], quae familiaritatis huius adiutrix *filios suimet duos, senioris autem sui privignos, cesari commendavit; dilectis sibi militibus hoc totum dedit in beneficium, quod sibi ab avinculo suimet tunc est concessum et quod Willehelmus[7] Pictaviensis hactenus[h] habuit

Mart. 25. Mart. 28. Apr. 1. fol. 1.. .. D. fol. 154.

a) propiam *C*, r *add. T*. b) in P. *add. T in spatio ante vacuo relicto*. c) cum is *T in loco raso*. d) erkinbaldo *C*, *corr. T*. e) hunctionem *C*. f) argentiua *1*. g) consosociis *1. in duabus lineis*. h) actenus *D*, h *add. T*.

1) *Heimonis* 988—1024. 2) *Herimannus marchio Misniensis non Thietmari II. marchionis, sed patris illius Geronis* († 1015) *frater fuit, quoniam utrumque Suanehildis pepererat (c.* 22*); qui error auctoris fortasse inde fluxit, quod Eilwardum iam Geronis capellanum fuisse ei obversatum est.* 3) *Ibidem fuit etiam Apr.* 18; *v. dipl. Stumpf* 1668. 4) *Rudolfi III., qui a.* 993 *Conrado patri in regno successerat, soror Gisela mater Heinrici fuit, cf. prologum libri V.* 5) *Mense Maio aut Iunio: Mai.* 18 *imperator in Mörfelden prope Darmstadt fuit (Stumpf* 1671*), Iun.* 21 *in Kembs prope Basel (Stumpf* 1673*).* 6) *Nomine Irmingardis; v. 'Jahrb.' III,* 34—39. 7) *Est is comes Otto Wilhelmus I., Adelberti Italiae regis et Gerbergae Burgundicae filius, a quo antiqui comites Burgundiae descendunt. URS. Conf. 'Jahrb.' I,* 382 *sq. Noster, quod Pictaviensem illum appellat, confundit eum cum genero eius Wilhelmo V. duce Aquitaniae* (994—1030).

1016. regio munere prestitum. Imperator sapienti usus consilio hoc voluit cum hiis id sibi firmius subdere, quod longe prius rex predictus ei sacramentis post mortem suam sancierat. Omnem namque Burgundiae regionis primatum[1] per manus ab avinculo suimet accepit et de maximis rebus sine eius consilio non fiendis securitatem firmam.

28. Episcopatum in hac regione quodam[a] nobili viro dedit, de quo postea vix securus evasit. Namque Willehelmus, prepotens vir in hiis partibus, ut hoc omne comperit[b], eundem persequi et ad ultimum fugientem solum canibus precepit inquiri. Quos cum antistes iam defatigatus latrantes audiret, quod unicum tunc habuit solacium, signo sanctae crucis sua post [se][c] signans vestigia, quasi mortuus iacuit et ad predam paratus fuit; et ecce canes rapidi loca eminus olfacientes signata, ut grandi turbine retroacti, reversi sunt: et sic verus Dei famulus per incognita nemoris loca ad amicos perrexit fines.

29. Cesar autem regi et contectali eius cunctisque suimet principibus ineffabilem pecuniam dedit et firmata iterum antiqua tradicione eos abire *permisit, ipse exercitu congregato ad Basulam urbem profectus. Sed cum ibi Willehelmum munitis urbibus resistentem et introitum sibi prohibere cupientem audiret, parva multitudine diffisus amicam manum undiquessecus colligit et provincias sibi rebellare[d] presumentes incendio late flagranti securus desolavit. Cumque se nullam urbium earundem expugnare pro certo sciret, reversus est tristis, quod nec hic nec in parte orientali nocituram hostibus suis intulit molestiam.

(21.) Interim inperatrix in nostris commorata provinciis defensionem patriae cum nostris principibus meditatur. Hostis autem noster[e] Bolizlavus inter haec nil nostra lesit, sed sua munit et certus de eventu cesaris effectus[f] laetatur et nimis extollitur. Namque multi, quibus hoc cognitum erat, veraciter asserebant, si cesar ad eum tunc[g] turmatim veniret, timorem[h], quod eundem de nostris respiceret, restituere et eum ad servitutem[i] suam pace tantum concessa promptum et fidelem habere potuisset.

30. Sed Burgundiorum rex mollis et effeminatus bona, quae nepoti suimet promisit, impedire eorum instinctu voluit, quibus relaxato iusticiae freno velud *infelici vitulo per latum*

a) cuidam *radendo corr. alqs. 1.* b) comperiit *D.* c) *in codd. deest.* d) repallare *D*, rebaellare *corr. T.* e) nostri *D, corr. T.* f) effectatus *D.* g) tum *D*, tunc T. h) timem *1.* i) servitem *D*, tu *add. T.*

1) *I. e.* primates, principes; *cf. Waitz, 'Forschungen' XIII*, 492—494, *et supra V*, 11: Francorum et Muselenensium primatus.

liberos currere placuit[1]. Cum vero iterum ceptis persistere studuit, eorum conflacione et pessima reluctacione non potuit. Nullus enim, ut audio*, qui sic presit in regno: nomen tantum et coronam habet et episcopatus hiis dat, qui a principibus hiis eliguntur; ad suam vero u*tilitatem pauca tenens ex inpensis antistitum[a] vivit et hos vel *alios in aliquo extrinsecus laborantes eripere nequit. Unde hii manibus complicatis cunctis primatibus velud regi suo serviunt et sic pace fruuntur. Ob hoc solum talis rector inter eos dominatur, ut eo liberius malignorum furor[b] invicem vagetur et ne lex nova alterius regis ibi adveniat, quae inolitam consuetudinem rumpat. Willehelmus comes, de quo predixi, miles est regis in nomine et dominus in re[c]; et in hiis partibus nullus vocatur comes, nisi is, qui ducis honorem possidet: et ne illius potestas in hac regione paulo minus minueretur, consilio et actu imperatoriae maiestati, sicut predixi, reluctatur.

1016. — 155. — 846.

31. (22.) In precedenti estate[2] Bernharius sanctae Ferdensis aecclesiae pius pater et antistes[d], cum se iam ad occasionem huius vitae[e] vidisset inclinare, cunctos debitores suos ad se dulciter vocans in Deum et in aecclesiam sibi commissam humanitus deliquisse ammonuit et confitentibus cunctis misericorditer indulsit. Omnes autem, qui se aliquo contra eum fore culpabiles negabant[f], sic arguebat: 'Ne queso, filii, sic faciatis! Non concupisco vos ex mea vel successoris mei parte ullatenus decipi, sed nunc vos volo a talibus exsolvi et pace sincera a vobis segregari.' Is aecclesiam suimet CCC mansis iuste adquisitis adauxit, imperatorem suum et omnes Christo fideles ex corde dilexit et maxime sibi subditos summi *pastoris exemplo amavit. Sedebat ille vir venerabilis XXIIII annos[g, 3] et turrim unam de lapidibus, qui in hac terra[h] pauci habentur, iuxta Ferdensem aecclesiam fabricari incipit; et exin subtractus est a nostris aspectibus lucifer ille VIII. Kal. Aug.[4] Quod cum inperator

1015 (1014). — 155'. — Iul. 25.

*) rex est *add.* 2.

a) anstitum *1.* b) suror *1.* c) *ita A. S.;* ĩre (terre) *mutatum in* ĩre *1.* d) antistites *1.* e) vit *1.* f) negebant sic arguebant, nequoso f. s. faciasti *1.* g) annis *D, corr. T.* h) trra *D,* e *add. T.*

1) *V. Ecbasin captivi, ed. I. Grimm, 'Lateinische Gedichte d.* 10. *u.* 11. *Ih.' (ed. Voigt) v.* 66 *sq.:* Ac misero vitulo ... Illi consimilis patrum frenabar habenis ... *v.* 88: Nititur ... quo possit currere late. *v.* 248: Infelix vitulus ... *L.* 2) *His verbis apud nostrum nihil aliud temporis significari potest nisi aestas anni praecedentis, i. e.* 1015. *Tamen hoc fortasse cum parvo errore ex Annalibus Quedlinb. petitum est, ubi mors Bernharii rectius in a.* 1014 *ponitur. Conf. Usinger, 'Forschungen' IX,* 346—360. 3) *Fuerunt XX anni, v. Ann. Quedl.* 994. *Thietmarus ea, quae ipse IV,* 19 *de ordinatione Bernharii ex Ann. Quedl. conscripsit, postea male videtur intellexisse et a.* 992 *primum,* 1015 *igitur vicesimum quartum illius episcopi annum posuisse.* 4) *Necrol. Merseb.*

1015 (1014). comperiret, ut filius absentiam patris, sic flevit mortem tanti senioris. In cuius vice Vidzierum[a], Coloniensis[b] aecclesiae quondam prepositum, set tunc ab Heriberto archipresule Aug. 24. depositum, VIIII. Kal. Septembr. diu renitentem posuit et ab Erkanbaldo archiantistite consecratum ad sedem propriam cum honore magno remisit. *fol. 156* *p. 847*

Notandum quoque est et non absque singultu gravi proferendum, quod monasterium in Miminlevo constitutum a libertate diu corroborata in servitutem redactum est[1]. Deposito namque eiusdem coenobii abbate Reinoldo dispersisque late confratribus [hiis] Heresfeldensi aecclesiae eiusque tunc provisori Arnoldo[2] illud subditum est.

32. (23.) In quadam provincia[c] Sueviae regionis et in comitatu Becilini comitis accidit res una mirabilis et admodum[d] terribilis. Una mulier maritata[e] subitaneae mortis nexibus depressa obiit. Huius corpus post lavacionem et debitam procuracionem ad aecclesiam a merentibus sociis delatum est. Haec a feretro se ex improviso erigens ac presentes cunctos fugans evocat ad se virum suimet cum familiaribus caeteris ac hiis specialiter munus singulare asscripsit, verbis *consolata dulcibus; ac post haec in pace quievit. Mirum est quod dico, sed mirabilis Domini haec solum opera cognosco; et ne quis haec vera esse diffidat, testimonium hiis haud vituperabile profero: predictus comes hoc imperatori pro vero[f] retulit et ille mihi coram multis confratribus id intimavit. Sepe contigit, quod in imagine mortuorum callidus homini apparet inimicus hunc modis temptans deludere variis; et stulti quique sic esse autumant. Ego autem veraciter innotesco cunctis fidelibus, quod post commendacionem animae ac debitum sepeliendi[g] officium more christiano diligenter completum corpus illud exanime numquam ante universae carnis resurrectionem absque omni ambiguitate complendam resurgit, nisi[h] meritis iustorum ad tempus fiat; quod tunc solum accidit, cum mundus ista eorum inclita conversacione floruit. Puto predictam mulierem multum valuisse, cui post mortem gustatam iustum complere desiderium et tunc sine gemitu denuo licuit somno pacis obdormire. *fol.* *fol. 157*

33. *Beatus ille est, qui opus bonum acceleracione continuata perficit nec moras prolongacione diutina suspendit. *ead. al.*

a) *alterum* i *add. T.* b) coloensis *1.* c) previncia *D.* d) addomum *1.* e) marita *D,* ta *add. T.* f) fero *D, corr. T.* g) sepelienae *1.* h) *alterum* i *add. T.*

1) *Haec quoque res in memoriam Thietmari Annalibus Quedlinb. redacta esse potest, qui eo loco purgationem Corbeiensis monasterii referunt, quam noster supra in* c. 13 *narravit.* 2) *Qui abbatiae Hersfeldensi praefuit* 1012—1031.

Econtra autem ille miserorum loco assignatur, qui aut iusta prorsus spernere aut haec, ut non possint compleri, differre conatur. In utrisque ego sepe culpabilis duas tantum res nunc profero, in quibus memet ipsum graviter *accuso. (fol. 156'.)

(24.) Post decretum in Throtmanni peractum[1] Richarius (1005.) Magadaburgiensis aeccle*siae presbiter et spiritualis frater (p. 847.) meus infirmatur; et ego, quia non eram ibi, eundem non visitavi. Cum autem[a] pridię, quam ille vir[b] iustus obierit[c], venirem, ad eum non accessi, sed in posteram distuli diem: et tunc is sine mea caritate mortuus est. Corpus eiusdem ad aecclesiam delatum de confratribus [nostris] et, quia vigilias[d] sustinere non potui, a vicario meo custoditum est. Hic non longe post sepulturam[e] eius in somnis apparens mihi: 'Quare,' dixit, 'non visitastis me, et psalterium non cantastis neque memoriam in Throtmanni inventam fecistis?' Qui cum excusacionem meam audiret, respondit: 'Male haec dereliquistis.' Et tunc interrogabam eum, quomodo valeret; et ille: 'Ut in sabbato,' infit, 'obdormivi, in alia[f] ad requiei dulcis gaudia transivi.' Cumque ego sciscitarem ab eo, qualiter se patris mei atque matris res haberet: 'Bene,' retulit, sic prosecutus: 'Genitrix tua per me tibi indixit, in II. aut in V. feria eam assecuturum.' Et haec ingemiscendo evigilavi, pro certo sciens, communem iustorum institucionem sanctam esse ac salubrem, si custoditur; sin autem, grande periculum. Etsi in hoc nullum accuso preter me, vereor tamen, maximam multitudinem huius pacti alteriusque esse prevaricatricem; et quanto plus spernimus mandata prepositorum, tanto culpabiles sumus in examine[g] eorum.

34. (25.) *Insuper in altero deliqui crimine, quod me (fol. 157.) umquam fecisse penitet ex corde. Redingus Parthenopolitanae (1015 Febr. 22.) congregacionis prepositus[2] in quadragesima, quae finem suum precesserat[3], me huc venientem caritative suscipiens loqui secum in secreto postulat et obortis mox lacrimis sic exorsus (Verg. Aen. VI, 867.) est: 'Subitanea me deprimi morte multum timeo et precedentes causas vobis aperio. In Arnaburgiensi civitate semel et in ista bis sic mihi ex inproviso accidit, ut nec videre vel aliquid potuissem audire, exuperans hoc celeri auxilio Christi. Ex hoc tempore nimis sollicitus fui et confratribus meis ad hoc, ut spero, idoneis vulnus iniquitatis mee retecxi; et quia vos mihi fideles[h] semper agnovi, ad testimonium meae confessionis supplex voco, quia me non diu victurum existimo.' Hanc peticionem devotus suscepi ac me in omnibus eidem

a) ant̄ 1. b) ū (ver) D, corr. T. c) abierit D. d) vidias D, corr. T. e) sepuram D, ltu add. T. f) alio D. g) exanime 1. h) s erasum 1.

1) *Anno* 1005; *v. VI,* 18. 2) *Qui Walthardo successerat a.* 1012; *v. VII,* 8. 3) *Mortuus est* 1015 *Aug.* 5, *cf. infra c.* 35 *et supra c.* 19.

1015. satisfacere promisi. Post haec idem me de talibus ammonuit et, quia tunc tempus congruum non fuit, laudabilis desiderii sacietatem a me non percepit. Quamvis alicuius conversi plagam ob infatigabilem conscientiae meimet peccatricis fetorem [libenter] non inspiciam et curare desperem, tamen huius confratris onus libenter subirem, si oportunitatem aliquam nobis ad haec respondere vidissem.

Apr. 8. 35. In proxima parasceue Rotmanus presbiter et archiepiscopi prepositus Geronis inprovisae necis inpetu *nocte deprimitur et in lecto mortuus invenitur. Hoc admirabile et nimis terribile cunctis audientibus videbatur; sed Deo gratias! pridie elemosinam largitur et confessionem suam Apr. 9. conmuniter et non sine fletu magno fecit. In sabbato sancto Apr. 10. huc veni et sanctam hanc sollempnitatem cum archipresule meo celebriter peregi[1]. Ibi tunc Redingus[a], prudens homo et per omnia cautus, fratri suo et dilęctae sorori suam dividens substanciam: 'Habete haec,' infit, 'vobis, ut, cum me [cito] corporaliter perdatis, in hac caritate vobis me Iun. 24. fidelem fuisse agnoscatis.' In nativitate [vero] sancti Iohannis baptistae cum fratre meo abbate Sigifrido* fui et ibi preposito sepe memorato ultima salutacione valedicens nil me ad accipiendam reconciliacionem [sibi], pro dolor! exhibui nec[b] hunc me amplius expetere sensi; et cum eundem, sicut Aug. 5. predixi, [post] mortuum conperirem, tunc sero hic ingemui, ad quod prius respicere neglecxi[c]. *[Prefuit autem confratribus suis tres annos et VI ebdomadas, vir pius et sapiens ac nimium fidelis, sepultus in porticu australi iuxta mona-1016. sterium. Huic in sequenti successerat[d] anno Geddo venerabilis pater, quondam scolae magister, sed tunc aecclesiae Iun. 29. custos, in festivitate apostolorum Petri et Pauli; in quorum Iun. 28. vigilia[2] prius obiit Esico inclusus, qui multa ob Christi amorem mutaverat loca.]

36. *Zelus dominicae domus, quae est in Christo mater nostra spiritualis, etsi raro, tamen interdum comedit me; ideoque, quod modo sum loquutus, me preposito intermiscere operi compellit.

(26.) Audivi sepius numero Anglos, ab angelica facie, id est pulchra, sive quod in angulo istius terrae siti sunt[3], dictos, ineffabilem miseriam a Sueino Haraldi[4] filio, *immiti Danorum rege, perpessos[e] esse et ad id coactos[f], ut, qui

* fol. … * fol. 1… * man. * fol. 1… (fasc. 2… man. … * p. 84…

*) novae Corbeiae monacho *add.* 2.

a) rediggus *D, corr. T.* b) ne *1.* c) c *add. T.* d) succerat *corr.* successerat *T.* e) *primum* s *add. T.* f) coatos *1.*

1) *Conf. supra c.* 8. 2) *Necrol. Merseb.* 3) *Widuk. I,* 8. 4) *Haraldi Blaatand Danorum regis* 936—986.

1016. prius tributarii erant principis apostolorum Petri ac sancti patris eorum Gregorii[1] spirituales filii, immundis canibus[2] impositum sibi censum quotannis solverent et maximam regni suimet partem, capto ac interempto habitatore, tunc hosti fiducialiter inhabitandam inviti relinquerent. Consentiente hoc Domino et ob castigandas quorundam suimet infidelium[a] culpas hostes[b] predictos ad hoc instigante tantum insevit persecutor, qui nec suis parcere umquam[c] didicit; ille inquam supramemoratus, non rector sed destructor, post mortem patris sui a Northmannis[d] insurgentibus[3] captus, cum a populo sibi tunc subdito cum ingenti precio solveretur, quia ab occulta pessimorum susurracione se ob[e] hoc servum nominari comperiret, quod salubriter in paucis ulcisci potuit, hoc impaciens communi dampno et, si voluisset scire, sibi maxime nocenti meditatur vindicare. Potestatem namque suam hostibus extraneis tunc relinquens securitatem vagatione, pacem *bello, regnum exilio, Deum caeli et terrae diabolo mutavit[f] et habitata quaeque vastando sic se suorum non empticium neque volentem dominum, sed spontaneum crebro se iactavit inimicum late, pro dolor! regnantem.

*fol. 158'.

37. Iste autem cum grandi labore sui et contemporalium inter pios[g] impius[h] diu conversatus respectu divino mors multorum morte tarda depremitur et fugientibus mox sociis ibidem sepelitur[4]. Quod cum Aethelrad[i] rex Anglorum[5] multo tempore ab eodem fugatus pro certo comperiret, gratias agens Deo patriam letus revisit et collectis in unum cunctis militibus suis corpus inimicum exterminare conatur. Et ut hoc non fieret, quaedam matrona prius per familiares suos ammonita servatum pignus a terra elevans, etsi indigena, tamen ad patrias navigio direxerat arctos, id est septemtrionalem plagam[6]; quae hoc nomen ab arcturis duabus, hoc est ab ursis minoribus atque maioribus sortitur, quas serpens unus, ut astrologi asserunt, circumdat et dividit. (1014).

(27.) Pars terrae illius[k] tantum frigida est, quantum a solis calore aliena, et mentes incolarum caritatis geminae

a) in *erasum 1.* b) hostem *B, corr. T.* c) numquam *B.* d) norhmannis *1.* e) ab *B.* f) mutatum *B.* g) pos *1.* h) *hic vox* libere *expuncta et post erasa 1.* i) aethelhrad *B, alterum* h *expunctum et post cum priore* e *erasum est.* k) illis *B,* u *add. T.*

1) *Gregorii I. papae* 590—604, *qui primus Anglos ad fidem christianam convertere coeperat.* 2) *Danis tunc nondum ad christianitatem conversis.* 3) *Hericum Sveciae regem Svenni regnum expugnasse et per bis septem annos* (987—1000) *tenuisse Adam. II,* 32 *tradit; cf. Dahlmann, 'Gesch. v. Dänemark' I,* 89—92. 4) *Sven regnavit* 986—1014 *et mortuus est in Anglia* 1014 *Febr.* 2; *cf. Dahlmann l. c.* 93—98; *Lappenberg, 'Gesch. v. England' I,* 449. 5) *Aethelred II. rex* 978—1016. 6) *Scil. Roeskildiam in Selandia. L. Conf. Dahlmann l. c.* 101.

expertes; ibi sunt Scithe[a], qui *domos suas secum vehentes* feris et *equino lacte* pascuntur[1].

38. In hiis partibus est unus rex Gutring[b] nomine[2], qui in monasterio Ferdensi sub episcopo eiusdem loci Erpone in clericatu educatus ad diaconatus gradum pervenit indignus[c]. (993). Sed postquam predictus antistes *obiit, iste elapsus nomen et ordinem, alter Iulianus[d], abiecit et vocabulum christianitatis solum professus in multis invenitur longe alienus. Is a suis primo ut est agnitus, ilico succipitur et hereditario honore sublimatur. Quod Deo displicet, nemo laudet, nullus imitetur; presens fructus ob terrorem futurum spernatur. Et ille rex, servus peccati, filius[e] mortis, non, ut putat, dominatur, sed cotidiano pondere aggravatur; de quo Dominus per Esaiam[f] clamat: *Filios enutrivi, exaltavi, ipsi autem spreverunt me.* Pro cuius consociorumque eius conversione et digna emendacione ac perseverantia omnis christianitas oret et, ne tale quid in membris suis amplius paciatur, Deum imploret. Quamvis de illo hoc solum dicerem, sunt, pro dolor! alii, qui similem subiere sententiam, illud Pauli non attendentes, *quia melius[g] est viam veritatis non cognoscere, quam post noticiam declinare.*

* fol. 15
Is. 1, 2.
2. Petri 2, 21.

39. (28.) Sed quia nullus ad comprehendendas aquilonaris regionis varietates, quas natura pre caeteris mirabiles ibidem operatur, et crudeles populi istius executiones sufficit, omitto[h] et de geniminis[i, 3] viperarum, id est filiis Suenni persecutoris, pauca edissero. Hos peperit ei Miseconis filia ducis[4], soror Bolizlavi successoris eius et *nati; quae a viro suimet[5] [diu] depulsa non minimam cum caeteris perpessa est controversiam. Huius proles multum in omnibus patrissantes dilecti genitoris corpus delatum flebiliter suscipiunt (1014). et tumulant et, quicquid dedecoris *patri suimet ingeri ab Anglis propositum est, paratis navibus ulcisci studebant. Eorum facinora, quae hiis intulere plurima, me quia latent,

* fol. 16
* p. 849.
* fol. 159

a) scithi *B.* b) gulring *corr.* gutring *1 linea per* l *transversa post erasa.* c) adignus *B, corr. T.* d) ordinem, ut ille demonis exemplar Iulianus apostata cesar *2.* e) filis *B,* u *add. T.* f) esaiam *corr.* isaiam *1.* g) melior *B.* h) pmito *corr.* omito *1.* i) geminis *B,* ni *add. T.*

1) *Cf. Horat. Od. III,* 24, 9 *et Vergil. Georg. III,* 463. *L.* 2) *Fortasse regum Uplandiae unus, qualis Gudriodus, rex Gulbrandsdaliae, qui circa annum* 1018 *ab Olavo Sancto, rege Norwegiae, victus et lingua excisa exulare iussus est. V. Snorra Sturleson Saga af Olafi hinom Helga c.* 34. 73. 74. *L.* 3) *Debebat esse* geniminibus, *sed desumtum ex Vulgata Matth.* 23, 33 *nec aliter apud Hieronymum ad Ies.* 30. *WAG.* 4) *Quae antea Erici regis Sueciae uxor fuisse apud Adam. II. c.* 33, *schol.* 25 *et c.* 36 *traditur. Nomen ei fuisse Sigrid Storråda Lappenb. argumentis ignotis nisus dixit, sed nomen illud non polonicae originis esse apparet.* 5) *Non Erico videlicet, id quod Lappenb. voluit, sed ipso Svenno.*

preteriens illud stilo breviter aperio, quod mihi quidam[1] pro veritate sibi cognitum intimavit.

40. Aethelred[a] rex Anglorum obiit anno dominicae incarn. MXVI°: et in mense Iulio predicti fratres Harald et Cnut[b] [ac] cum duce suimet Thurguto[2] cum[que] CCC et XL navibus egressi urbem quandam nomine Lundunam, ubi regina[3] tristis nece viri suimet et defensoris cum filiis Ethelsteno ac Ethmundo[4] et duobus episcopis caeterisque primatibus presidio sedebat, circumdant; et naves singulas LXXX viros habentes per flumen, quod Timisi vocatur, ducentes VI menses eandem impugnant. Regina autem tunc bello defatigata assiduo nuntios misit, qui ab eis pacem peterent et, quid[c] ab ea[d] exposcerent, diligenter inquirerent. Respondetur protinus hiis ab inexplendis hostibus, si regina voluisset dare filios suos in mortem seque cum XV milibus argenti ponderibus et episcopos cum XII milibus et omnibus loricis, quarum milia XXIIII numerus incredibilis erat, redimere et ad haec speranda CCC[os] obsides electos dare voluisset, sibi tantum sociisque suimet pacem cum vita adipisci potuisset; sin autem, omnes ter[e] clamabant [eos] unâ gladio perituros. Venerabilis [vero] regina cum suis hac legatione admodum turbata post longam estuantis animi deliberationem se sic facturam[f] spospondit[g] et [id] *[cum] prenominatis militibus firmat.

1016. — * fol. 160.

41. Interim confratres secundo[h] noctis silentio* in navicula promissum evadentes periculum, quoscumque poterant, ad defensionem patriae et ereptionem matris hoste adhuc hoc ignorante congregabant. Sed cum in una dierum Thurgut piratarum dux ad depopulandos fines proximos cum multitudine egrederetur[i], ex improviso hostibus occurrens eos offendit et, ut eosdem eminus aspexit, socios exortans viriliter [hos] adiit; et ceciderunt utrimque[k] Aethmun et[l] Thurgut cum maxima sociorum multitudine[5]. Et nec hiis neque aliis

*) Etmundus et Edelsteinus reges *add. V.*

a) ath. *V.* b) conuit *B.* c) qđ *1.* d) eis *B.* e) ī *1.* f) *ita V;* futuram *B.* g) *alterum s erasum 1.* h) .II. (II°) *1;* duo *Lapp.* i) egredetur *B, corr. T.* k) utrique *V.* l) atmundus rex et dux th. *corr. V.*

1) *Sc. Sewaldus, ut liquet ex cap. sequenti. L.* 2) *Eodem, qui infra et apud alios scriptores Thurkil appellatur; cf. Lappenb. l. c.* 442. *Dahlmann l. c.* 3) *Emma, filia Richardi I. ducis Normanniae* (943—996), *quam Aethelred a.* 1001 *in matrimonium duxerat; Lappenb.* 431 *sq.* 4) *Privignis Emmae ab Aethelredo ex priore coniuge Aelfleda genitis.* 5) *Thietmarus de pugna illa ad fluvium Themse* 1016 *Iun.* 25 *et* 26 *commissa (cf. Lappenberg* 454 *sq.) dicere videtur, quae in carmine Knytlinga Saga ('Fornmanna Sögur' XI) copiose describitur. At Ethmundus II. (Ironside) rex non tunc, sed eiusdem anni die Nov.* 30 *ex vita decessit, Thurkil autem usque ad a.* 1022 *aut diutius vixit; cf. Lappenberg* 458 *et* 472.

ulla spes optatae venit victoriae, sed vulnerati sponte discesserunt, hoc solum gementes, quod sic fortuitis id accidit casibus. Nobis autem scriptura prohibet credere fatum vel casum aliquid esse. Dani [tunc], quamvis imbecilles, socias tamen naves visitant et intelligentes urbi solatium ab Aethelsteno superstite et Britannis venientibus afferri truncatis[a] obsidibus fugiunt. Et destruat eos atque disperdat protector in se sperantium Deus, ne umquam solito hiis vel aliis noceant fidelibus! In ereptione civitatis illius gaudeamus[b] et in caetero lugeamus.

cf. Sap. 2, 2.

42. (29.) Percepi quoque a relatu predicti hominis Sewaldi factum miserabile ac idcirco memorabile, quod perfida Northmannorum manus duce ad hoc Thurkilo Cantarae[c] civitatis[1] egreium antistitem Dunsten[d] nomine[2] cum caeteris caperent et vinculis et inedia ac ineffabili poena[e] more *suo nefando constringerent[f]. Hic humana motus fragilitate pecuniam eis promittit et ad hanc impetrandam[g] inducias posuit, ut, si in hiis acceptabili redemptione mortem momentaneam evadere nequivisset, semet ipsum gemitibus crebris interim purgaret hostiam Domino vivam ad immolandum. Transactis tunc omnibus designatis temporibus vorax picarum caribdis Dei famulum evocat et sibi promissum celeriter persolvi tributum minaciter postulat. Et ille ut mitis agnus: 'Presto sum,' inquit, 'paratus ad omnia, quae in me nunc presumitis facere; ac Christi amore, ut suorum merear fieri exemplum servorum, non sum hodie turbatus. Quod vobis mendax videor, non mea voluntas, sed dira efficit [mihi] egestas. Corpus hoc meum, quod in hoc exilio supra modum dilexi, vobis culpabile offero et, quid[h] de eo faciatis, in vestra esse potestate cognosco; animam autem meimet pec*catricem Creatori omnium, vos non respicientem, supplex[i] committo.'

(1012). * fol. 1 * p. 85

43. Talia loquentem profanorum agmen vallavit et diversa hunc ad interficiendum arma congerit. Quod cum eorum [dux] Thurcil a longe vidisset, celeriter accurrens: 'Ne, queso, sic faciatis!' infit. 'Aurum et argentum et omne, quod hic habeo vel ullo modo acquirere possum, excepta navi sola, ne in christum Domini peccetis, libenti animo vobis omnibus trado.' Tam dulci affatu infrenata sociorum ira ferro et saxis durior non mollitur, sed effuso innocenti sanguine placatur, quem communiter capitibus boum et imbribus lapidum atque lignorum infusione *protinus effundunt. Inter

* fol. 1

a) truncatis *1.* b) gaudamus *B*, e *add. T.* c) cantvarę *corr. V.* d) dunstan̄ *V.* e) o *erasum 1.* f) constingeret *1.* g) petrandam *1.* h) qđ *1.* i) suplex commito *1.*

1) *Canterbury.* 2) *De Elphego archiepiscopo* (1006—1012), *qui anno* 1012 *hoc modo obiit, non vero de Dunstano, antecessore eius* (959—988), *dicere voluit noster. L.*

tot frementium impetus potitus est[a] caelesti iucunditate, ut signi sequentis efficatia[b] protinus testatur. Unus namque inter primicerios membris effectus debilis agnovit in semet ipso, quod deliquit in Christi electo, sicut scriptum est: *Mihi vindictam et ego retribuam, dicit Dominus.* In hoc Christi adletae triumpho miseri eiusdem persecutores devicti Deum et pecuniam a duce[c] suimet sibi exibitam et ad ultimum, nisi resipiscant satisfacientes, perdiderunt animam; et ille cum stola innocentia mentis et corporis hactenus dealbata et tum[d] rubro intincta sanguine divinum placavit obtutum. Hunc intercessorem nos peccatores precibus assiduis acquiramus et apud maiestatem divinam plurimum valere credamus. Rom. 12,19.

44. (30.) In supra memorati circuitu[e] anni quae mala christicolis peccati vindex bissextus[f, 1] intulerit, non sine gravi merore edissero. 1016.

[Magadaburg a Bernhardo march[g, 2] . . . .*]

Quarta Id. Febr. et in VI. feria subsequiturae signa miseriae in ipso noctis crepusculo tonitrua cum fulminibus et magnis tempestatibus in diversis nocentia locis terribiliter intonuerę. Quidam namque confractis a tali impetu domibus obierunt, alii autem vulnerati vix mortem evasere. In silvis cadentibus magnum quoque accidit damnum[3] **. Febr. 10.

In provincia, quae Hassegun dicitur, IIII confratres, quorum haec sunt nomina: Aelli, Burchard, Thiedric et Poppo, a quodam libero, qui Bern dicebatur, milite bono sepe contempti[h], collectis agminibus irruentes in eum non minus *quam viros C scutatos habentem perimerunt, nonnullis utrimque[i] oppecientibus[4]. (Iul. 26). * fol. 161'.

45. (31.) In Longabardia Saraceni navigio venientes Lunam civitatem[5] fugato pastore invadunt et cum potentia ac securitate fines illius regionis inhabitant et uxoribus in-

*) *Erasis quattuor versibus, quos T in dextro margine scripserat, N in dextro margine scripsit* ione, *in inferiore addidit:* cum magna multitudine appetitur in nocte, et ibi miles archiepiscopi innocens capitur et alter vulneratur.

**) *Una, ut videtur, littera, quae inter* damnum *et* In, *et paucis, quae in dextro margine scriptae erant, erasis N in inferiore adiecit:* Palatinus comes Bernh. paralisi percutitur.

a) *ita T;* optata et *B.* b) effitia *1.* c) duci *1.* d) t̄t *1 eraso primo* t. e) ciritu *1.* f) *erasum 1.* g) Magadaburg — march. *inter lineas et quattuor versus in dextro margine T adiecit, qui erasi sunt.* h) contepti *1.* i) utrisque *B.*

1) *Dies intercalaris propterea ita dictus, quod post Febr.* 24 *interponebatur, ita ut bis VI. Kal. Mart. eodem anno scriberetur.* 2) *Septentrionali.* 3) *Conf. Ann. Quedlinb. a.* 1016. 4) *Necrol. Merseb. Iul.* 26: Bern cum aliis occisus est. 5) *Luna (Luni), civitas a Saracenis et Normannis saepissime vastata, sita fuit iuxta Golfo di Spezzia inter Lavenza et Sarzana. Albertus Stadensis appellat eam* Wostelune *(Das wüste, verwüstete Luna). L. Conf. 'Jahrb.' III,* 128—132.

1016. colarum abutuntur. Quod cum domno apostolico nomine Benedicto fama deferret, omnes sanctae matris aecclesiae tam rectores quam defensores congregans rogat ac precipit, ut inimicos Christi talia presumentes viriliter secum inrumperent[a] et adiuvante Domino occiderent. Insuper ineffabilem navium multitudinem tacito premisit, quae eis redeundi possibilitatem interciperet. Hoc rex Saracenus[1] animadvertens [primo indignatur et tandem] paucis comitatus navicula periculum imminens evasit; sui vero omnes conveniunt et (Iun.) adventantes prius irruunt hostes[2] eosque mox fugientes, miserabile dictu, III dies et noctes prosternunt. Respexit tandem Deus gemitu piorum placatus et odientes se fugavit et in tantum devicit, ut nec uno de hiis relicto interfectorum et eorundem spoliorum multitudinem victores numerare nequirent. Tunc regina eorum capta ob[b] audaciam viri[3] capite plectitur. Aurum capitale eiusdem ornamentum invicem gemmatum papa sibi pre caeteris vendicavit postque imperatori suam transmisit partem, quae mille libris computabatur. Divisa omni preda victrix turba laeta mente ad propria *revertitur et triumphanti Christo dignas persolverat odas. Rex autem predictus morte coniugis et sociorum admodum turbatus summo pontifici saccum castaneis refertum remisit et per hunc portitorem tot se in proxima estate milites sibi esse laturos intimavit. Percepta hac legatione papa marsuppium eundem[c] milio plenum internuntio *talibus dictis reddidit: 'Si non sufficiat sibi apostolicam satis laesisse dotem[d], secundo veniat et tot loricatos vel plus se hic inventurum pro certo sciat.' Homo cogitat et loquitur, Deus iudicat; quem suppliciter quisque fidelis oret, ut talem plagam misericorditer amoveat et necessariam optatae pacis securitatem pius indulgeat[4].

* fol. 162. * p. 851. Proverb. 16, 9.

Oct. 16. 46. (32.) In insula, quae dicitur Augia[e, 5], XVII. Kal. Nov. VIIII naves hominibus promiscui sexus [tunc] inpletae mari immerguntur.

(1015 Sept. 12). In occidente Lanbertus Reinherii filius[6] cum suis victus ab hoste [Godefrido] multorum inimicus occubuit[7]. Non fuit

a) *alterum* n *add. T.* b) *deest 1,* audacia viri *2.* c) eidem *aut* idem *radendo alqs. corr. 1.* d) lętis sedotem *1*; laesisse sedem *2.* e) augeat *B.*

1) *Mogehid ibn Abdallah el Amiri rex Balearium et orientalis Hispaniae partis (Deniae).* 2) *In ora Sardiniae mense Iunio.* 3) *Sc. mariti L.* 4) *Mogehid numquam reversus est, sed a.* 1044 *in Hispania periit. 'Jahrb.' l. c.* 5) *Reichenau in lacu Brigantino.* 6) *Lantbertus comes Lovoniensis, filius Reginharii II. (Longicollis) comitis pagi Hennegau, qui filius Reginharii I. comitis, nepos Reginharii ducis Lotharingiae* (911—915) *fuerat.* 7) *In pugna apud Florinas (Florennes) contra Godefridum II. Lotharingiae inferioris ducem* (1012—1023) *commissa* 1015 (?) *Sept.* 12; *'Jahrb.' III,* 26.

[enim] in terra hac [tunc] deterior illo, qui multos in aecclesiis cum fune campanarum strangulavit. Quot homines hic exhereditaret vel occideret, nullus explicare valet. Numquam [is] de perpetrato facinore penitentiam suscipere curavit. Ille cum fratre suimet Reingerio[a] Wirinharium et eius germanum Reinzonem pariter occidit. Huius pater[b] ad Boemiam ab Ottone in exilium missus ibidem moritur[1]. Ipsa eorundem pa*tria viventes doluit, amissos gaudet. Hoc dumtaxat conqueri debemus, quod eo die propter nocentem ex utraque[c] parte congredientium tot inculpabiles ceciderunt.

(974). (958). *fol. 162'.

(33.) Caeterae [vero] in hiis partibus strages[d], pro dolor! in illis temporibus ęvenerę. In regno [namque] pacifici et per omnia venerabilis Rotberti[e] regis[2], comprovinciales hii mutuo confligentes, interfecti sunt plus quam tria hominum milia.

1016.

Nec est a me pretereundum, quod post haec accidit inexuperabile[f] damnum. Namque avinculus meus comes Heinricus in Christo et in hoc seculo multum valens gratulabundus iusta senectute et bono[g] fine utriusque debitum persolvit naturae VI. Non. Octobr.[3].

Oct. 2.

47. Insuper Wigmannus comes[4] utilis in omnibus patriae ortatu secundae Herodiadis miserabiliter servili presumptione corruit. Sed unde hoc evenerit, lugubri sermone aperiam. Inter predictum et comitem Baldricum[5] longa fuit contentio, quae Baldricum sepe in prelio devictum mutuo in tantum humiliavit, ut inter caeteros primates cum magno versaretur dedecore. Omnem suimet prosperitatem Wigmannus equo ferens animo et divine[h] asscribens clementie pacis federe discordiam diu insanientem sedare meditatur et hostem amicabili peticione ad domum suam vocans convivio et munere accepto placat. Et ab eodem ad confirmandum inceptae dilectionis vinculum invitatur, insibilante hoc per uxorem suam[6] antiquo serpente, ut, qui per vim numquam *capi potuit, dolosi saltim retibus ingenii vinceretur. Tunc conivebat laudanda simplicitas herilis animi, quod poposcerat

1016. Apocal. 12, 9. *fol. 163.

a) *alterum* 1 *add. T.* b) frater *B.* c) utra *1.* d) stragg *1.* e) t *erasum 1.* f) inexuperale *1.* g) bona *B.* h) diuina a. clementia *B.*

1) *Reginharium II. Otto I. rex a.* 958 *exilii damnavit et bona eius Wirinhario et Reginoldo fratribus tradidit. Quibus a.* 974 *occisis Lantbertus fraterque eius Reginharius III. hereditatem paternam a.* 977 *tandem recuperaverunt. Conf. Dümmler, 'Otto d. Gr.'* 293—297; *W. v. Giesebrecht, 'Kaisergesch.' I,* 432, 475, 578; *supra III,* 6. 2) *Roberti I. regis Franciae* 996—1031. 3) *Necrol. Merseb. Oct.* 2: Heinricus comes servus Christi obiit. 4) *Wigmannus III. comes Saxoniae occidentalis, filius Ecberti unioculi; v. 'Jahrb. II,* 345—354, *III,* 40—45. 5) *Comitem pagi Drenthegau.* 6) *Adelam filiam Wigmanni comitis pagi Hamaland, de quo cf. Dümmler l. l. Excurs III.*

1016. simulata equitas fallentis amici. Inprimis optime suscipitur et ilico infecta veneno potione turbatur. Post hoc nimio dolore protinus ingravescente sequentem ibi vix exspectabat diem; et ut bene remuneratus et caritative salutatus abiit, militibus suis ibidem dolose tardatis a quodam servo furtive prosternitur[1], presente eiusdem seniore Baldrico et hoc nullatenus ulciscente. Tunc unus ex suis comitibus, ut nefandi sceleris auctorem occidit, mox interfectus oppetiit.

48. Fugiente tum Baldrico et conscientiam in hoc manifestante miseria talis fama vulgante dilatatur: et Thiedricus[a] sanctae Mirmingendensis aecclesiae presul, materterae meae [filius[b]][2], iuxta [qui] exspectabat, primus advenit ac dilecti obitum amici merore questus insolabili corpus usque ad Fretheni civitatem[3] comitatur et hoc ad patres suos collocare sumopere studuit. (34.) Dehinc missis per omnem hanc regionem suimet nuntiis ipse comprovinciales et affines haec ad vindicanda excitat et cum valida manu urbem predicti[c] hostis nomine [Upplan][4] possedit, contigua devastans loca et igne consumens. Advenit tandem Bernhardus dux, nepos meus, qui iure filii prefati comitis adhuc parvuli[5] et tocius *hereditatis tutor et nefandi[d] criminis ultor extiterat; et hic tristes[e], quantum valuit, milites solatur, cum caeteris fautoribus *urbanos nocte dieque lacessat. * p. 852. * fol. 163

49. Interim imperator a Burgundia, ubi magnam estatis[f] partem morabatur, digressus[6], ut primum omnem rei eventum comperit, navigio illuc pergere festinavit; et in illo itinere Gevehardus Heriberti comitis filius, nepos meus[7] regiae[que] maiestati tunc multum acceptus ac omni probitate (Nov. 8). precipuus, obiit[8], imperatorem et omnes in hiis partibus constitutos tristes [post se] relinquens. Archiepiscopus autem Coloniensis[g] Heribertus multum ex parte sui militis Baldrici sollicitus imperatorem sepe interpellat, quo urbem diu possessam suae vellet subdere[h] potestati; cuius assidua peticione imperator devictus consensit. Hoste iam tunc cesaris abeunte urbs [Upplun dicta] omnino destruitur et cometissa ibidem diucius[i] turbata cum omnibus, quae habebat, pro dolor!

a) thredricus *B.* b) *ita recte supplevit Lapp., cf. IX, 26;* mat. meae fil. *desunt 2.* c) predictam *B, corr. T.* d) ndi *add. T.* e) *ita B, corr.* tristis. f) ubi in maiestatis partem *B, corr. T.* g) coloensis *1, ut iam supra.* h) subbere *1.* i) diuiciis *B, corr. T.*

1) *Ann. Hild.* 1016 *Oct.* 6, *Necrol. Mers. Oct.* 5, *Necrol. Luneb. Oct.* 9. *L.* 2) *Episcopus Monasteriensis* 1011—1022; *cf. 'Jahrb.' II,* 331 *n.* 2. 3) *Vreden oppidum in districtu Münster prope occidentalem Westfaliae finem situm.* 4) Upplan, Uplun, Uflabun, Ubladium *in pago Hamalant, ubi postea comitatus Zutphaniae, iuxta abbatiam Eltene olim sita, nunc desolata est. URS.* 5) *Wigmanni IV., de quo cf. Wedekind. 'Noten' II,* 75, *III,* 56. *L.* 6) *Sept.* 29—*Oct.* 17 *imperatorem in Frankfurt fuisse diplomata testantur (Stumpf* 1676—1679*).* 7) *Heribertus Thietmari matris avunculus fuerat; v. IV,* 60. 8) *Necrol. Merseb. Nov.* 8.

servatur. Omnis maledicio, quam[a] sibi beatus Iob inprecatus est, huic talem promerenti ęveniat. In presenti tempore tantum mali percipiat, ut in futuro veniam saltem sperare liceat. Quicumque in auxilium eius [in hoc] umquam asspiret, convertatur ad Deum et se vehementer peccasse confessus ad emendationem condignam festinet; quia sibilo venenosae aspidis caret aecclesia tanti defensoris. — 1016.

In hoc autem anno Thiedricus antistes[1] et Hirimannus comes[2] Gerbergae[3] filius de inani re mutuo certantes *sua vastabant. Dehinc amicis persuadentibus ac maxime iussu imperatorio sedati presenciam cesaris utrimque prestolabantur[b]. — (* man. T.)

50. (35.) *Anno dominicae incarnationis MXVII°.* imperator a Palithi, ubi celebravit natale Domini, exiens[c] in Altstidi epiphaniam Domini sollempniter peregit; et in sacra nocte [eadem] Frithericus comes fidelis Christo et seniori suo obiit in civitate sua Ilburg dicta. Hic, quia sapiens erat et sibi finem huius vitae iam appropinquare cernebat, predictam civitatem fratris suimet[4] filio nomine Thiędrico ea racione dedit, ut cum laude sua, quia heres suimet fuit et aliter hoc legitime fieri non potuit, liceret sibi tribus suis filiabus predium omne, quod remansit, tradere. Huius comitatum et super Siusili pagum potestatem [ille] Thiedricus inperatoris munere [post] suscepit. — (* fol. 164, man. B.) — 1017. — Ian. 6.

Fit publicus principum in Altstidi conventus; inter Bernhardum marchionem et patrui meimet filios litigium[d] cum emendatione sibi accepta et iuramento pacificatum est. Inter Thiedricum antistitem et Hirimannum comitem inimiciciae diu exortae et odium, quod erat inter Eggihardum et confratres, Udonis filios senioris[5], [usque in tercias Oct.

*) *Hoc numero et sex versibus, qui supra lineam et in dextro margine additi erant, erasis N in inf. marg. haec scripsit:* millesimo XVII° Kal. Ianuarii Gero archiepiscopus iussu imperatoris Bernhardum marchionem nudis pedibus emendationem sibi promittentem suscepit et aecclesiae presentavit, solutis omnibus bannis ab eo inpositis.

a) quas *1.* b) *ita A. S.*; prestobantur *1.* c) exigens *1.* d) gi *add. T.*

1) *Monasteriensis; cf. Ann. Saxo a.* 1017. 2) *Werlensis; cf. VII,* 26. 3) *Illius, quae Conradi regis Burgundiae filia et Giselae matris Heinrici imperatoris soror fuit, priore autem marito mortuo Herimanno II. duci Alemanniae nupsit. Conf. 'Jahrb.' I,* 466—467. 4) *Dedonis; cf. VI,* 49. 50. 5) *Fortasse illius, cuius supra IV,* 11 *ad a.* 990 *Thietmarus mentionem fecit. Hodonem marchionem* († 993) *dici Hirsch ('Jahrb.' III,* 47—48*) arbitratus est, qui Eggihardum minorem Herimanni marchionis fratrem fuisse voluit; at hunc locum equidem aliter interpretari nequeo nisi ita, ut Eggihardum quoque Udonis filium fuisse dicam. Praeterea Hodoni praeter Sigifridum illum prius monachicae vitae destinatum, postea autem absolutum (cf. IV,* 60*) filius non videtur fuisse.*

1017. Kal.[1]][a] ab imperatore sedatum est. Ibi etiam promisit Geroni archiepiscopo Bernhardus marchio D argenti talenta pro dampni recompensatione inlati[2]. Optima quaeque imperator ibi diu conversatus fecit. Fit pax inter Gevehardum[3] et Willehelmum[4] comites. Nuntii de Italia huc venientes gratulabundi ad sua redeunt. Iter imperatoris ad occidentem dispositum ob viae asperitatem dilatum est. *Imperator hoc, quod ex parte Bolizlavi rogatur, [laudat,] convenisse ad eum principes suos et, si quid boni vellet sibi exhibere[b], cum eorum consilio libenter acciperet. Mittuntur invicem nuntii et induciae ponuntur. *fol. 1

51. (36.) Cesar interim ad Merseburg veniens certitudinem rei huius exspectabat. Ibi tunc multi latrones a gladiatoribus singulari certamine devicti suspendio perierunt. Et archiepiscopi duo, Erkanbaldus[c] et Gero, et Arnulfus antistes cum comitibus Sigifrido[5] [ac Bernhardo][6] caeterisque principibus iuxta Mildam fluvium quatuordecim dies sedebant, Bolizlavum per internuntios suimet ad Albim venire rogantes ad colloquium a se diu desideratum. Et hic tunc erat Sciciani[7] et, ut legationem audivit, se ob timorem hostium suimet illo venire dixit nullatenus audere. Et nuntii: 'Quid? si,' inquiunt, 'seniores nostri ad nigram veniunt Elstram, quid facis?' Et ille: 'Nec pontem hunc,' infit, 'preterire volo.' Talibus dictis reversi sunt dominis[que] haec omnia *intimabant suis. Imperator autem purificationem sanctae Dei genitricis nobiscum celebrat. Post hanc episcopi et comites ob contemptum Bolizlavi se fallentis tristes adveniebant et imperatoris mentem apertis legationibus incendunt. Ibi tunc de futura expeditione tractatur et fidelis quisque ad hanc preparari[d] monetur[e] et, ut ullus intra nos et publicum hostem deinceps mitteretur nuntius vel susciperetur, firmiter ab augusto *prohibetur[f] et, quis hoc hactenus[g] agere presumeret, diligenter inquiritur. *fol. *p. 853 Febr. 2. *fol. 165

Febr. 9. 52. (37.) Dehinc imperator a nobis proficiscens, ad Magadaburg venit, magno ibidem susceptus honore. Postera Febr. 10. luce, id est dominica die, quia septuagesima[8] tunc instabat, Febr. 11. carnem deposuit[9]. Et in II. feria archiepiscopus capellam

a) usque — Kal. *add. T in loco antea vacuo relicto, atque* ci *corr. ex* m: *fortasse primo scribere voluit* usque in terminum certum. b) h *add. T.* c) erkinbaldus *B.* d) preparare *B.* e) manetur *B.* f) prohibitur *1.* g) h *add. T.*

1) *Sept.* 29 *a.* 1017 *an Oct.* 1 *a.* 1019? 2) *V. supra c.* 44. 3) *Qui filius Brunonis Querfurtensis et frater Brunonis martyris videtur fuisse; cf. Ann. Magd. et Ann. Sax. a.* 1009, *Gesta archiep. Magd. c.* 10 *et* 15. 4) *Wimariensem.* 5) *Filio Hodonis; cf. IX,* 22. 6) *Marchione septentrionali.* 7) *Zützen; v. IX,* 1. 8) *Septuagesimus ante pascha dies, i. e. Febr.* 11. 9) *I. e. carne vesci desiit, ieiunare coepit. URS.*

1017. Febr. 12. septentrionalem benedixit, presente imperatore. In proxima autem die oritur commocio inter socios archiantistitis et Bernhardi marchionis, quae sine periculo sedatur et episcopo honorifice finitur. Conveniunt ibidem fures iussu imperatoris et a congredientibus devicti laqueo traduntur. Multa salutem patriae respicientia ibidem finiuntur*. Sed cum ego multa sepe questus sim imperatori de parte meimet parrochiae ab aecclesia Misnensi iniuste ablata et scriptis restituta cumque bona inde mihi profutura sperarem, aliter, quam ratus sim, hoc evenire cognoscebam. Namque in cathedra sancti Petri, quae est VIII. Kal. Marcii, cum sederet imperator et Febr. 22. presentes episcopi adessent Gero, Meinwercus, Wigo et Ericus et Eilwardus, surrexi et lamentationem meam feci. Tunc imperator et archiantistes, a quibus sperabam auxilium, iusserunt mihi, Deus scit invito, qui hiis resistere non presumpsi, ut parrochiam in orientali parte Mildae fluminis iacentem, id est in burgwardis[a] Bichni et Vurcin Eilwardo concederem et, quam ille in occidentali ripa [tunc] teneret, *fol. 165'. *mihi hoc numquam desideranti relinqueret. Id concambium baculis firmavimus mutuis. Testificor coram Deo et omnibus sanctis eius, id quod residuum fuit, tunc nullo modo dereliqui. Iussit quoque imperator, ut villas[b] tres, quae sub predicto erant episcopo, Hirimannus marchio aut Misnensi aecclesiae sacramento retineret aut mihi redderet.

53. (38.) Eodem die imperator et contectalis sua a Febr. 22. Gerone archiepiscopo magnis honorantur[c] muneribus. Crastino[que] inde pergentes tercia dię, id est dominica, ad Febr. 23. 24. Halverstidi[d] pervenerunt; quos ibi Arnulfus presul magnifice succepit et duas noctes [secum] habuit; III. feria ad Quidilingeburg profecti ab Ethelheida[e] venerabili abbatissa non Febr. 26. minori gloria ornantur. Quarta die monasterium in occidentali Febr. 27. monte [situm], ubi sponso caelesti sanctimoniales monachico[f] habitu serviunt, ab Arnulfo antistite presente augusto dedicatum est III. Kal. Marc.[1], auxiliante eum ad hoc Gerone archiepiscopo caeterisque confratribus. Ibi tunc inperator talentum auri dedit ad altare.

Inde tunc percepta a nepte sua caritate magna ad Goslerriam[g] tendens[h] villam, ibidem IIII sedebat ebdomadas[i];

*) *Erasis duobus versibus, quos T inter lineas et in dextro margine adiecerat, N in inf. marg. scripsit:* Inde Gunterius[1] conversus causa Liuticios predicandi ivit.[2]

a) burguardiis *B.* b) uuillas *B.* c) honoratur *B*, n *add. T.* d) di *add. T.* e) ethelhida *1.* f) monachito *1.* g) Goslarriam *V.* h) tetendens *B.* i) ebdomos *B*, *corr. T.* k) i *erasum 1.*

1) VIII. Kal. Mart. *Ann. Quedl. et Magd. minus recte.* 2) *De S. Gunthero cf. 'Jahrb.' II*, 33—42.

1017. hanc enim tunc multum excoluit*. Et quia tunc quadra-
Mart. 5. gesima fuit, quae Christo oportebant et seculo in multis necessaria erant, operari studuit.

Post haec Bertoldus Liutharii filius cum suis fautoribus
Apr. 1. urbem Munnam[1] Kal. Aprilis conducto custode diluculo *intrans [Baldricum] Wigmanni comitis inclitum satellitem cum consociis diu repugnantem occidit victorque insedit. * fol. 1 (fasc.
Mart. 31. (39.) Pridie ego ad Misni presidio veniebam.

Mart. 31– Apr. 6. 54. In hac ebdomade[a] principes nostri edictu cesaris ad Gosleri conveniunt, ibi[que] tunc avinculo meimet Sigifrido comitatus fratris Heinrici[2] commendatur et expedicio in nostris partibus ordinatur caeteraque patriae periclitantis proficua et admodum necessaria disputantur. Inperator inde progressus hoc malum, quod predixi, primitus comperiens de futura perturbacione sollicitus fuit. In illo vernali tempore et in Bernhardi marchionis potestate nascitur ovis cum V cruribus**.

Apr. 14. Palmas rex celebrat [Magoncia et in *Ingilnenem][b] pascha * p. 8
Apr. 21. et in his partibus magis honorifice ac potestative [numquam fuit]. Et quia ob tantam sollempnitatem maxima ibidem finiri[c] non poterant, ad Aquasgrani ponitur conventus et tunc illic cum consilio Heriberti archipresulis Thiedricum Metensem episcopum et Heinricum fratrem eius placavit. Regina autem*** a Froncanavordi a cesare discedens, cum ad locum, qui Capungun[d] dicitur, veniret, infirmatur et ibi tunc Deo promisit, se ad laudem eius unum facturam monasterium[3]. †.

55. *Sed quod inter haec accidit, hiis adnecti[e] haud incongruum est. (40.) In urbe Parthenopolitana duae consorores fuere, quarum prior Alwred et iunior Irmingerd dicebatur. Ambae admodum *laudabilis vitae, non cum caeteris sanctimonialibus conversando, sed singulariter in aecclesia, quae Rotunda dicebatur, Christo eiusque dilectae genitrici sedulum exhibebant obsequium. Iunior autem exteriorum lumen oculorum perdens interiori aciȩ eterno fruitur splendore[f] * man. * fol. 1

*) quam et edificaverat *add. V.*
**) *Erasis paucis verbis, quae T inter lineas et in dextro margine inseruerat, N in marg. inf. scripsit:* In mense Aprili et VI. Id. eiusdem cum iam plenalunium esset, luna a multis visa est ut nova[g], hora diei tercia diu rutilans.
***) cvnigundis *add. V.*
†) canonicarum, quod postmodum perfecit et vocatur confugiensis eclesia *add. V.*

a) ebdomo *corr.* ebdoma *1.* b) m et in i. *add. T. in loco raso.* c) finire *B.* d) *prius* n *add. T.* e) et necti *C.* f) spelndore *C, corr. T.* g) scilicet cum est prima *add. 2. A. S.*

1) *Monreburg prope Calcar inter Cleve et Xanten situm; 'Jahrb.' II,* 350—351, *III*, 53. 2) *V. supra c.* 46. 3) *Conf. IX,* 18.

et non longe post ad patriam semper optatam VI. Id. Febr. transiit. Huius senior germana nepti suae innixa[a] Fritherunae et crebro amissae sororis et assiduae infirmitatis dolore deficiens, nil nisi XIIII ebdomadas et tres dies supervixit. Haec pridie[b], quam carnis debitum persolveret, in excessu mentis effecta in presentiam sanctae Dei genitricis delata est, ubi Taginonem et Walterdum archiepiscopos et Aeidum presulem venerandum magno lucentes honore sibi indulgere promeruit. Cognovit quoque ibidem materteras[c] Geronis archiepiscopi, [Mirisuidam ac Emnildam et Eddilam][1] nomine, quae abbaciam relinquens suam Christi amore iuxta monasterium doctoris gentium Pauli Romae includitur, et aliam, quae Odd[d] dicebatur, [omnes illud spalmografi canentes: *Placebo Domino in regione vivorum.*] Interim presentibus cunctis haec mortua videbatur; tandem expergiscens et oculos elevans, quod vidit, omnibus innotuit: 'Hactenus,' inquiens, 'vobiscum libenter commorabar, nunc consideratis multo melioribus hiis, piget in hac lutea [me] amplius manere casa. Dicam vobis in veritate, quod cras vos relictura locum mihi preordinatum *munere divino possidere debeo.' Sicque factum est. Transiit autem anima eiusdem in Christo felix XI. Kal. Iunii[2]. Hoc verum esse, fratres in Christo, mihi credite et has aeclesiae adiutrices nostrae admodum utiles esse pro certo scitote. In suas orationes sanctas me peccatorem heç succeperunt et nil umquam boni ex mea parte, pro dolor! receperunt.

1017. Febr. 8. — Psalm. 114, 9. — fol. 167. — Mai. 22.

56. (41.) *[Inperator[e] autem audiens contectalem suam levius habere[f] et votum Domino fecisse, grates Christo persolvit ex animo et pentecosten in Wirthunu, quam primo sanctus Dei sacerdos Liudigerus suis construcxit[g] inpensis[3], venerabiliter celebravit, abbate Hethenrico[h] sibi pleniter ibidem servienti. Postera die, id est IIII. Id. Iunii, Thieddegus Pragensis antistes[i] ac martiris Christi successor Aethelberti[k] viam universae carnis fideliter adiit. Hic in nova educatus Corbeia medicinali arte optime instructus[l] est. Quem Bolizlavus senior ob inobedientiam Christi preconis paralisi percussus licentia Thietmari abbatis[4] vocavit eiusque magisterio levius[m] habere cepit. Sed lampas ardens [Woitegus][n], cum ex huius mundi caligine, ut predixi[5], sub-

man. D. — Iun. 9. — Iun. 10.

a) innixta *1, adraso* t. b) p̄die *1.* c) materteram *C, corr. T.* d) odila *C;* oda *A. S.* e) *pergit D, ni fallor, sed non ante quam fol. 173—175 exaravit.* f) haberi *1.* g) c *erasum 1.* h) heinrico *D.* i) antistites *D.* k) ath. *V.* l) istructus *1.* m) leuuius *D.* n) *ita T in loco vacuo.*

1) *Pro uno nomine, quod prius omiserat, tria posmodum Thietmarus supplevit; Eddila eadem videtur fuisse atque Odd, cuius nomen prima manus scripsit* Odila. 2) *Necrol. Mers.* 3) *V. supra IIII,* 68. 4) *Corbeiensis* 983—1001. 5) *Supra IIII,* 28.

traheretur, auxilio prefati ducis sedem suam is a tertio Ottone ad regendum suscepit; de qua post mortem Bolizlavi senioris ab equivoco eius et filio sepe expulsus toties a marchione Ekkihardo reducitur et magnas patitur iniurias. Hic[a] hospites, [ut] sanctus iubet Gregorius, non solum ad *se invitavit, sed etiam traxit, hoc maximum habens vitium, quod ob morbum sibi innocentem[b] bibebat supra modum. Paraliticus enim erat, manuum tremore[c] assiduo sine astantium auxilio presbiterorum missam canere non potuit: sicque usque ad finem languescens bonis, ut spero, animam curabat medicaminibus.] *fol. 167'.

1017. 57. (42.) *[Interea[d] Mararenses[e] Bolizlavi milites magnam Bawariorum catervam dolo circumvenientes incautam occidunt, dampnum sibi ab eis illatum prius ad partem haud *exiguam ulciscentes[f]. Cesar vero ad orientem tendens inperatricem] *ad se in loco, qui Pathrebrunnun[g] dicitur, venire iubet[1]. Inde ambo usque ad Magadaburg profecti a Gerone archiepiscopo honorifice suscepti sunt. In sequenti vero nocte, id est dominica et Non. Iulii, tempestas ingruit horrida, homines cum pecoribus simul et aedificiis ac frugibus late consumens. Inmensus quoque fragor silvas concutiens vias omnes nimis occupabat. Postera die inperator cum coniuge et excercitu Albim transiens ad Liesca[2], curtem quondam Vigonis episcopi[3] et tunc feris innumerabilibus inhabitatam[h], venit duasque ibidem noctes in castris sedens tardantem turbam expectavit. Et post haec regressa inperatrice caeterisque compluribus ipse turmatim processit. Ipsa vero die Heinricus quondam Bawariorum *dux a Bolizlavo, quo pacis firmandae gratia perrexit, cum nunciis eiusdem rediit; quem inperator audita referentem sua iterum legacione remisit nilque ibi proficientem ad dominam et sororem suam abire sinit. *man. T. *p. 855. *man. D. Iul. 6. Iul. 7. Iul. 8. Iul. 10. *fol. 168.

58. (43.) Interea in monte sancti Iohannis baptistae, qui iuxta Parthenopolim positus eidem est cum appertinentibus universis subditus, res admodum miserabilis XII. Kal. Aug. et dominica [nocte] accidit. Horum in dormitorio confratrum lucerna quaedam ardens maior solito illuxit et proxima occupans hoc, ibidem quiescentibus id sero intelligentibus, Iul. 21.

a) Hac *D*. b) in *erasum 1*. c) tremorem assiduum *corr.* tremore assiduu *1*. d) *lineis sexta et septima vacuis relictis D in octava scribere aliquanto post perrexerat; postea T verbis* Interea — damp *sextam et septimam lineas explevit et erasis octava et parte nonae maiore in rasura scripsit* num sibi — inperatricem. e) mor. *radendo alqs. corr. 1*. f) ulciscelscentes *1*. g) pathelb. *D, corr. T*. h) h *add. T*.

1) *Conf. 'Jahrb.' III*, 55. 2) *Leiskau; cf. VI*, 19. 3) *Wigonem, qui* 1017 *Febr.* 22 *in vivis fuit (v. supra c.* 52*), ante Thietmarum mortuum esse ex hoc loco nonnulli falso coniecerunt. Diem mortis eius Necrol. Luneb. exhibet Ian.* 14; *de anno nihil constat.*

1017 Iul. 21. voraci flamma consumpsit. Et cum tale periculum omnes evaderent, unum ex hiis causa sacerdotalem eripiendi apparatum subito regressum et in medio ignis peccata suimet confitentem perdiderunt. Huius nomen erat Hemico[a]. Dehinc monasterium ab eiusdem loci abbate Sigifrido VIII annos optime elaboratum[1] ardens presentium posteaque advenientium corda turbavit. Insuper duas [eiusdem][b] capellas cum refectorio caeterisque adherentibus officinis ignis late flagrans absorbuit; de cuius avaris faucibus divina pietas et confluentium summa devotio omnes sanctorum reliquias et maximam thesauri[c] partem eripuit. Iul. 22. Facto autem mane urbis predictae habitatores[d], et qui ibidem presidio ab imperatore relicti fuerant, conveniunt, * fol. 168'. *detrimentum tale nimio merore conquesti. Corporis autem perusti tenues favillas mane confratres sumopere colligentes suis apposuere[e] predecessoribus; abbatique suo tunc absenti per internuntium[f] suimet eventum miserabilem indixere. Qui ut haec comperit, suis spęcialiter accidisse peccatis cognoscens, quia emendare nequivit, honesta gravitate tulit.

59. (44.) Dum haec aguntur, Miseco Bolizlavi filius Boemiam absencia Othelrici ducis sui minus solito repugnantem cum X legionibus invadens duos dies predatur eandem et cum innumerabili captivorum multitudine[g] reversus patrem gaudiis replevit inmensis. Cesar vero cum excercitu suo et Boemiorum atque Liuticiorum comitatu inmenso obvia quaeque devastans V. Id. Aug. Aug. 9. ad urbem Gloguam, ubi Bolizlavus cum suis [eos] prestolatur, sollicitus venit et provocantem inter sagittarios latitantes hostem nostros persequi prohibuit. Inde electas ab excercitu valido[h] XII legiones ad urbem Nemzi, [eo[2] quod a nostris[3] olim sit condita,] dictam premisit, quae habitatoribus hiis venturum preoccuparent auxilium. Quibus castra metatis hostes adventare rumor indixit; et in nocte tenebrosa ac in magna imbrium effusione hos ledere nequaquam valentes, quosdam effugarunt nonnullosque civitatem intrare * man. T. *inviti paciebantur. Posita est autem [haec] in pago Silensi, vocabulo hoc a quodam monte nimis excelso et grandi olim [sibi] indito[4]; * fol. 169, man. D. *et hic ob qualitatem suam et

a) heumuco *D.* b) *in loco vacuo add. T.* c) tesauri *D*; teshauri *T.* d) habitores *D, corr. T.* e) apsuere *1.* f) per in nuntium *1.* g) militudine *1.* h) valida *D.*

1) *Haud scio an ex hoc loco Ann. Magd. Sigifridum a.* 1009. *ordinatum esse temere concluserint.* 2) *Nimptsch iuxta fluvium Lohe, inter Reichenbach et Ohlau. L.* 3) *Vox* niemez (niemiec *pol.*, německ *boh.*, nimz *sorab.*) *Slavis est mutus sive peregrinus, qui eorum linguam non intelligit; ideoque praesertim Teutonicus. L.* 4) *Eo scilicet, qui postea a vico Zobten nomen accepit;* Zlenc *et* Zlenz *dicitur in diplomate Boleslavi II. et Heinrici III. ducum* 1247 *Dec.* 28 *dato (Tzschoppe et Stenzel, 'Schles.-lausitz. Urkundensammlung' p.* 310—311*)*, mons Silentii *in bulla Eugenii III.* 1148 *Oct.* 19 *(Iaffé ²II,* 2998.)

1017. quantitatem, cum execranda[a] gentilitas ibi veneraretur, ab incolis omnibus nimis honorabatur.

60. Inperator autem post tres dies ad eandem cum exercitu valido veniens castris eandem undiquessecus circumdari iubet, sperans sic omnem hosti suo claudere accessum. Sapiens eiusdem consilium et in omni*bus bona voluntas multum ibi prodesset, si in efficiendis rebus auxiliantium sibi affectus hunc adiuvaret. Nunc autem per omnes custodias presidium urbi in noctis silentio advenerat magnum. Tunc omnigenorum[b] species instrumentorum a nostris parari iubentur et mox ex parte contraria hiis admodum similia videntur. Numquam audivi aliquos, qui meliori pacientia ac prudentiori consilio se umquam defendere niterentur. Ex parte gentili crucem sanctam[c] erigebant eiusdemque auxilio hos vinci sperabant. Si quid[d] hiis prosperi accidit, numquam exclamabant, nec adversitatem aliquo gemitu ingravescente aperiebant.

* p. 856.

61. Interim Mararenses Boemiam ingressi urbem quandam expugnant et cum preda ingenti incolumes exibant. Quod cum marchio Heinricus[1] hos petere cum excercitu conatus audiret, festinus insequitur; et occisis ex eorum numero plus quam mille viris fugientibusque caeteris captivitatem hanc omnem solutam domum remisit.

Neque tacendum est, quod alii milites Bolizlavi urbem Belegori dictam XVIII. Kal. Septembr. aggressi et bello eam inpugnantes diutino, Deo gratia! nil proficiebant. Liuticiorum autem magna multitudo, quae domi fuerant, quandam civitatem prefati ducis petierunt. Ibique plus quam *C socios perdentes cum ingenti tristicia remeabant posteaque eiusdem bona multum vastabant.

* fol. 169

62. (45.) Hiis quoque adiciam mortiferum Godefridi ducis[2] et Gerardi comitis[3] congressum. Illi namque diu invicem discordes certum condixere diem, qua cum suis fautoribus haec certo duelli iudicio discernerent[e]. Mense Augusto [ac VI. Kal. Septembris] in quadam prati florentis [condicta] planicie confligebant[4]. Sed superbiam Gerardi humilitas Christi molliens ac socios eius in fugam subito vertens; non minus ex hiis quam CCC prostravit viros ex quibus fuit unus Walteri Pulvere[l nomine], eo quod in favillam sibi contraria redigisset vocatus, habitu clericus, sed re latro eximius. Hic centurio lacu cum suis clauditur uno et tunc saciatus iacuit in prelio, cui numquam suffecit

Aug. 27.

a) *ita A. S.*; exequanda *1.* b) omnigenarum *1.* c) m *add. T.* d) qđ *1.* e) s *add. T.*

1) *Liupoldi I. filius, marchio Orientalis marchiae.* 2) *Godefridi II. ducis Lotharingiae inferioris* (1012—1023). 3) *Alsatiensis; v. V*, 21. 4) *De quo bello cf. 'Jahrb.' III*, 62—64.

sanguinis effusio. Nam perhibent populi hunc [dumtaxat] cum laeticia duxisse diem, quo hastam suimet humano cruore aspersam et domus Domini, quibus alii pepercere maligni, incensas ruere vidit. Hic Burgundia genitus et a predicto comite quondam captus non prius ab eo potuit absolvi, quam se eodem[a] semper auxiliaturum ac loco devoti militis [ei] serviturum sacramentis sanxivit. Ergo huc vocatus venit, sed ad perpetrandum soliti facinoris aucmentum divina tardatus miseracione non rediit. Capti sunt autem tunc ex parte senioris sui Sigifridus, eiusdem filius, nepos autem imperatricis nostrae[1], cum Balderico[2] aliisque quam *plurimis. [Sauciatus est ibi Cono[3], cui iam inlicite nupsit neptis sua Ernasti ducis vidua.] Predictus vero dux nil nisi XXX milites perdidit, et hos elegantes.

1017. * p. 856. * fol. 170 (fasc. 24), man. C.

63. (46.) Interea perfectis omnibus instrumentis, cum iam ibi tres sederet ebdomadas cesar, ad urbem[4] pugnare iussit et haec omnia iniecto a propugnaculis igne celeriter ardere vidit. Post haec Othelricus cum suis urbem ascendere temptans nil profecit. Tunc Liutici similia aggressi deiciuntur. Cesar autem, videns exercitum infirmitate depressum in urbe capienda in vanum laborare, iter suum nimis arduum ad Boemiam direxit; ibique [ab eiusdem provinciae iniusto[b] duce Othelrico susceptus][c] decenti munere honoratur.

Interim marchio Heinricus[5] amitae meimet filius longa egrotacione vexatus XIIII. Kal. Octobr., orientalium decus Francorum, obiit, et in septemtrionali parte monasterii in Suinvordi civitate sua positus, a[b episcopis] tribus, Heinrico, Evurhardo et venerabili Riculfo[6], extra eclesiam, ut ipse peciit, [iuxta ianuam] sepultus est. Hoc cesar in Misni comperiens multum doluit.

Sept. 18. * fol. 169'

64. (47.) Bolizlavus vero in *Wortizlava[d] civitate[7] eventum rei sollicitus[e] expectans, cum inperatorem abisse urbemque suam incolomem stare audiret, laetatur in Domino[f] militibusque congaudet in seculo[f]. Pedites autem illius plus quam sexcenti[g] Boemiam *clanculum petentes predamque sibi more solito inde sperantes, quem hostibus laqueum *extendere,

* man. D. * fol. 170', man. C. * p. 857.

a) eidem *V.* b) in *erasum 1.* c) ab — susceptus *in loco raso scr. T.* d) uuordizlauo *D.* e) sollitus *1.* f) *verba* in Domino *et* in seculo *erasa in cod. 1*; in secundis *2.* g) succenti *D*, sexcenti *corr. T.*

1) *Cunigundae, cuius soror Eva Gerhardi uxor et Sigifridi mater fuit.* 2) *Supra c.* 47 — 49 *commemorato; qui libertatem paulo postea videtur recuperavisse. Conf. IX,* 7. 3) *Konradus II. imperator futurus; qui duxerat Giselam, Hermanni (II.) ducis Alamanniae filiam, Ernesti (I.) ducis Alamanniae viduam.* L. 4) *Sc. Nimptsch.* L. 5) *Marchio in pago Nordgau, Berhtoldi et Eilae filius; cf. V,* 14 *et* 38. 6) *Heinrico Wirzburgensi* (996 — 1018), *Eberhardo Bambergensi* (1007 — 1040), *Richulfo Tergestino.* 7) *Breslau.*

1017. paucis excedentibus incurrere. Sed Liutici redeuntes irati dedecus deae suimet illatum queruntur. Nam haec [in vexillis formata] a quodam Herimanni[a] marchionis socio lapide uno traiecta est; et dum hoc ministri eius imperatori dolenter retulissent, ad emendationem XII talenta perceperunt. Et cum iuxta Vurcin civitatem Mildam nimis effusam transire voluissent, deam cum egreio L militum comitatu alteram perdidere. Tam malo omine residui domum venientes a servicio caesaris se malorum instinctu abalienare nituntur; sed habito post communi suimet placito a prioribus suis convertuntur. Laborem istius itineris et commune detrimentum quis umquam valet explicare? Inexsuperabilis Boemiae regionis introitus, sed multo deterior eiusdem fuit exitus. Facta est haec expedicio ad perniciem hostis; sed crimine nostro multum lesit victoribus nostris. Quod enim tunc in nobis non licuit inimicis, peractum est postea criminibus nostris. Defleam quoque, quod Bolizlavi satellites inter Albim et Mildam facinus perpetrabant. Namque hii Sept. 19. iussu senioris sui velociter egressi XIII. Kal. Oct. *plus quam mille mancipia in hiis partibus sumpserunt plurimaque incendio late consumentes prospero itinere revertuntur. *fol. 171.

Oct. 1. 65. (48.) Inperator autem Kal. Octobr. Mersburg venit ibique Ekkihardum Novae civitatis[1] abbatem, et huic XXIII annos et V menses presidentem Pragensi prefecit aecclesiae[2], Oct. 6. eundem II. Non. Novembr. ab Erkaenbaldo archipresule consensu meo consecrari precipiens. Ibi tunc Bolizlavi nuncius Liudulfum iuvenem diu captivum[3] remitti promisit suosque milites apud nos firma detentos custodia pro eius liberatione relaxari peciit et, si aliquem imperatori nuncium de acquirenda eiusdem gratia mittere licuisset, diligenter inquirit. Assiduo principum suimet interventu cesar hiis omnibus assensum prebuit et tunc primo conperit Ruszorum[b] regem[4], [ut sibi per internuncium] promisit [suum], Bolizlavum peciisse nilque ibi ad urbem possessam[5] proficisse. Huius regnum prefatus dux postea cum exercitu invadens generum suimet et fratrem eius[6] diu expulsum inthronizavit et hilaris[c] rediit

a) heramanni *corr.* herimanni *C*, i *postea erasum 1.* b) ruszurum *C*, *sed ipse corr.* c) hiralis *C*; hilalis *T*.

1) *Nienburg.* 2) *Cui praefuit* 1017—1023. 3) *Anno* 1015 *a Polonis captum; cf. supra c.* 21. 4) *Iaroslavum, primum Wladimiri I.* († 1015) *filium, qui Suentopulcum, Ruriciae gentis principem, Iaropulci filium a Wladimiro adoptatum et Boleslavi ducis generum, ex regno expulerat et ad socerum confugere coegerat. Conf. infra c.* 72—74, *IX*, 31—33; *Strahl, 'Gesch. d. russ. Staats' I*, 155—156. *De nomine v. IV*, 45 *et VI*, 11. 5) *De qua obsidione ceterum nihil constat.* 6) *Scilicet Suentopulcum, generum suum et fratrem Iaroslavi.*

1017. Nov. 1. 66. Imperator a nobis exiens* [. . . inde][a] ad Alstidi venit ibique omnium memoriam sanctorum digna veneratione *fol. 171'. celebravit; et tunc in *eodem die Herdingus[b], Novae civitati[c] ab imperatore ibidem constitutus abbas, a Gerone archiepiscopo consecratur[1]. In sequenti dominica die, id est tercia Nonas Novembris, cesar quoddam predium Rogalici[2] vocatum, Nov. 3. quod tunc ab Hatboldo milite sibi placito acquisivit concambio, confratribus nostris in Merseburg Christo famulantibus dedit et lucum quendam ab Hagero[d] predicti senioris germano X talentis argenti comparatum, eorundem utilitatibus accommodavit, preceptisque suimet firmari precepit. Tres quoque aecclesias in Libzi et in Olscuizi[3] ac in Gusua[4] positas mihi concessit. In hoc vernali tempore[5] idem aureum altare ad decus ecclesiae fabricari[e] iusserat nostrae, ad quod ego ex antiqui altaris nostri sumptu [auri] VI libras dedi. Sed cum in predicta civitate cesar V ebdomadas et IIII dies sederet, dilectum sibi locum Bavenberg visitat[f], [ubi tunc] mense Decembri [et in prima nocte, quae cesaris adventum * fol. 171. subsecuta est, Guncelinus in custodia diu tentus[6] solvitur, catena de pedibus divina maiestate constrictis leniter cadente integraque permanente]. Heinricum [etiam], quondam Bawariorum[g] ducem et tunc VIII annos et pene tot menses sua depositum culpa[7], pristinis [imperator] restituit honoribus *man. T. [die dominica]; *sicut ei firmatum est prius a Poppone Treverensi archiepiscopo.

*fol. 172, man. C. 67. *Sed antequam huius conclusionem anni faciam, quaedam in hoc dicenda interseram.

(49.) Thietmarus venerabilis sanctae Asenbrunensis[h] aecclesiae episcopus, servus sancti Mauricii in Magadaburg et prius utilis Magonciae et Aquisgrani prepositus, caligine quadam obfuscante lumen hoc visibile [in priori] perdidit [anno] ac interiori oculo eo lucidius radiante fomitem tocius lucis Christum indefesso labore iam contemplatur[8]. Hic

*) *Erasis paucis verbis, quae T in dextro margine scripserat, N in inferiore adiecit:* tria dedit dorsalia et urceum argenteum. *Ad haec 2. add.:* ecclesiae nostrae.

a) inde *in sin marg. add. T.* b) n *add. T.* c) civitatis *C,* h *expunctum 1.* d) hogero *radendo alqs. corr. 1.* e) frabricari *1.* f) visitans *C, corr. T.* g) bauuuariorum *1.* h) asenbrunniensis *C.*

1) *Cui post tempus incertum successit Brun Thietmari frater, qui postea a.* 1034 — 1049 *Verdensi episcopatui praefuit.* 2) *Roeglitz prope Schkeuditz. L.* 3) *Ölschütz vicus in dextra ripa Muldae supra Wurzen situs.* 4) *Geusau prope Merseburg; v. chartam* 1017 *Nov.* 3 *datam (Stumpf* 1690*).* 5) *Sc. in vere huius anni. L.* 6) *Conf. VI,* 54. 7) *Conf. VI,* 41. 51, *VIII,* 54. 8) *Mortuus est a.* 1023; *cf. 'Jahrb.' III,* 282.

1003. *a rege Heinrico successit antecessori suo Nonnoni, qui * p. 858. Othilulfus dicebatur[1].

1017. [Obierunt] in hoc anno antistites preclui [Amulric[a].[2] ac] Fermundus et Becelinus et paucas sedens ebdomadas Altmannus. Hic monachus fuit sancti Iohannis baptistae in Magadaburg indeque ab Haethelheida[b] abbatissa, eo quod de sua esset familia, Arnulfo regis germano et nunc archiepiscopo Ravennatis aecclesiae ad servitium ab ea datus est; a quo postea consecratus, a suis [tocxicata][c] potione lesus est.

68. (50.) In mea vicinitate et in oppido Silivellun dicto[3] Dec. miraculum quoddam accidit in secunda Decembris ebdomada. Fuit ibi quedam mulier, quae, cum virum suimet domi non haberet, super se et super filios hospicium obserabat[d] suum, et ecce ante gallicinium sonitus ab ea inmensus auditur. Haec talibus obstupefacta vicinos clamore continuo evocans[e] necessitatem suam indicat. Qui volentes eidem suc*currere crebra iactacione repelluntur. Tandem ianuam * fol. 17 frangentes gladiisque intrantes evaginatis, quid matrifamilias vel ipsis tantum rebellaverit, diligenter inquirunt; et quia monstrum erat, hostem non invenientes egressi sunt tristes. Mulier autem predicta diem exspectans sollicitum, crastino proximum accersivit presbiterum; qui omnem hanc domum reliquiis sanctorum et aqua lustravit benedicta. In sequenti[f] vero nocte parum de supradicto terrore concutitur[g] et Deo gratias! crebra presbiteri visitatione liberatur.

69. Tale aliquid, ubicumque evenit, novum aliquid pretendit. Unusquisque fidelium non sibi timeat terrorem illum; se peccatorem ex corde cognoscat et signo sanctae crucis iugiter se muniens omnem adversariam potestatem prorsus excludat. Hostis incautos quosque sic inludit et in se aliquid credentes ad ultimum decipit. Ubi desolacio tunc est aut facinus subsecuturum[h] est vel aliqua mutacio, talis rei[i] precedit [indicio]. Quia nobis adherere Deo et spem nostram ponere in eo bonum est, preoccupemus sanctam faciem eius assiduis precibus, ut, sive aliquid nobis presignetur sive celetur[k], de[l] misericordissima pietate sua in nobis peccatoribus hoc compleatur. Non est admirandum, quod in hiis partibus tale osten*tatur prodigium. Nam habitatores * fol. 1 illi raro ad aecclesiam venientes de suorum visitatione

a) amalricus *corr. V.* b) hath. *radendo alqs. corr. 1.* c) *add. T in loco vacuo.* d) obserebat *1.* e) invocans *C.* f) sequente *C.* g) contitur *C,* cu *add. T.* h) tu *add. T.* i) regi *C.* k) celatur *1.* l) in *C, corr. T.*

1) *Qui post Guntharium* († 998, *v. IIII,* 69) *sederat usque ad a.* 1003; *cf. Erhard, 'Regesta historiae Westf.' 1. p.* 146. 2) *Conf. Necrol. Luneb. Febr.* 5. *L.* 3) *Sülfeld vico prope Fallersleben sito, non urbi Merseburg illo quidem, sed curtibus Thietmari Walbeck et Rottmersleben vicino.*

custodum nil curant. Domesticos colunt deos multum[que] sibi prodesse eosdem sperantes hiis inmolant. Audivi de quodam baculo, in cuius sumitate manus erat unum in se [ferreum] tenens circulum, quod cum pastore illius villae, in quo is[a] fuerat, per omnes domos has singulariter ductus, in primo introitu a portitore suo sic salutaretur: 'Vigila, Hennil, vigila!' — sic enim rustica vocabatur lingua[1], — et [epulantes ibi delicate] de eiusdem se tueri custodia stulti autumabant, ignorantes illud Daviticum: *Simulacra gentium opera hominum* et caetera. *Similes [illis] fiant facientes ea et confidentes hiis.*

1017.

Psalm. 113, 4. 8.

70. (51.) *Quia vero omne rarum est utique admirandum ac persepe ut portenta stupendum, ideo quandam rem, quae in nostris evenit temporibus, explano. Serenissimo rege Heinrico tunc[b] dominante ac Wigberto antecessore meo vigente, in villa[c] quadam Rotlizi[d] dicta[2], quam a matrona venerabili Ida, nuru primi Ottonis[3], nostrae traditam aecclesiae Gezo prepositus tunc[e] in beneficium tenuit, sicut ab eo veraciter comperi, accidit. In messe laboriosa, cum in una dierum operarii eiusdem iam lassi se voluissent reficere, panem primitus incisum sanguinem viderunt effundere; idque admirantes seniori suo concivibusque ostendunt. *Et, ut reor, hoc prodigium futuri exitum belli ac in eo multorum cruorem hominum presignavit emanaturum.

* man. D.

* fol. 173'.

71. Alteram quoque rem, quamvis multo laudabiliorem, tamen mirabilem memoriaeque dignam describo. In arce Romulea, quae omnium est capud urbium ob diversarum qualitatem causarum, in una aecclesia et in dextera parte altaris, ab uno pavimenti foramine per integrum diem, multis hoc cernentibus atque stupentibus, oleum emanavit. Huius partem Iohannes Crecentii filius in ampula quadam Heinrico seniori suo et tunc regi nostro transmisit et, quia oleum nunc pro misericordia ponitur, ut est illud: [*Oleum de capite tuo non deficiet,* nunc pro adulacione, ut hoc est:] *Oleum peccatoris non inpinguet caput meum,* in hoc signo *clementiam rectoris nostri habundantem et illius patricii lasciviam latentem perpendo. Namque is apostolicae sedis destructor muneribus suis et promissionibus[f] *phaleratis*[4] regem a Deo constitutum in palam sepe honorificavit, sed inperatoriae dignitatis fastigium hunc ascendere multum timuit, omni-

Eccl. 9, 8.
Psalm. 140, 5.

* p. 859.

a) his *C.* b *erasum 1.* c) uilla *D.* d) t *et alterum* i *erasum 1.* e) *erasum 1.* f) suis *erasum 1.*

1) *Conf.* die Heinzelmännchen; *I. Grimm, 'Deutsche Mythologie'* [4] *I,* 416 *et* 421. 2) *Quae non iam exstat.* 3) *Filia Herimanni I. ducis Alemanniae* (926—949) *et uxore Liudolfi Ottonis I. filii,* † 986; *cf. II,* 4. 4) *Conf. supra V,* 10 *n. (L)*

modisque id prohibere clam temptavit; quia, sicut beatus asserit Gregorius, *terrena altitudo confunditur, cum celsitudo caelestis aperitur.* Rex etenim noster, quamvis homo esset, zelum Dei habuit et sanctarum violentas predaciones aecclesiarum fortis armatus vendicavit hancque benignitatem nisi caelitus [sibi] *prestitam, non habuit; iste terrenus et natura et actibus voragine cenulenta traxit in predam, quod multorum devota manus ad aram apostolorum pro peccatis congessit[a] in hostiam. Qui cum non longe post obiret, duplici ulcione, ut vereor, confunditur; et domno papae securitas regique nostro amplior potestas aperitur.

* *fol.* 174.

72. (52.) Amplius progrediar disputando regisque Ruscorum Wlodemiri[b] [1] accionem iniquam perstringendo. Hic a Grecia ducens uxorem, Helenam [nomine], tercio[c] Ottoni desponsatam, sed ei fraudulenta calliditate subtractam[2], christianitatis sanctae fidem eius ortatu suscepit, quam iustis operibus non ornavit. Erat enim fornicator immensus et crudelis magnamque vim Danais mollibus ingessit. Hic tres habens filios[3] uni eorum[4] Bolizlavi ducis nostrique persecutoris filiam in matrimonium duxit, cum qua missus est a Polenis Reinbernus presul Salsae Cholbergiensis[5]. Ille in pago Hassegun dicto natus liberalique scientia a prudentibus magistris educatus gradum episcopalem ascendit, ut spero, dignus. Quantum autem in cura sibi commissa laboraverit idem, non meae sufficit scienciae nec etiam facundiae. Fana idolorum destruens incendit et mare demonibus cultum inmissis quatuor lapidibus sacro crismate perunctis et aqua purgans benedicta novam *Domino omnipotenti propaginem in infructuosa[d] arbore, id est in populo nimis insulso, sanctae predicacionis plantacionem eduxit. Vigiliarum et abstinenciae ac silencii assiduitate corpus suum affligens cor[e] ad speculum divinae contemplacionis infixit. Quem predictus rex, audiens filium suimet ortatu Bolizlavi tacito reluctaturum[f] sibi, cepit cum eodem et uxore et in singulari custodia claudit. In qua pater venerabilis, quod in aperto fieri non potuit, in secreto

* *fol.* 174'.

a) concessit 2, *A. S.* b) sanctorum uidlodemiri, *ut videtur, D; corr. T.* c) tercia ottonem *D.* d) influosa *D, corr. T.* e) r *add. T.* f) tu *add. T.*

1) *Wlademiri I., qui a.* 980—1015 *regnaverat; de quo cf. Strahl, 'Gesch. d. russ. Staats' I,* 105—117. 2) *Huc pertinere ea, quae Ann. Hild. a.* 995 *de legatione regis Constantinopolim ad sponsam illi petendam missa tradunt, Ursinus vidit, qui Wladimiri uxorem fuisse Annam Romani II. imperatoris filiam atque multo ante a.* 995 *illi nuptam idem recte monuit.* 3) *Inter multos Wlademiri filios hoc loco dici videntur Iaroslavus, Boris, Suentopulcus (cf. Strahl l. c. I,* 151*); Suentopulcus autem rectius Iaropulci, maioris Wlademiri fratris, filius dici debet, cuius viduam praegnantem Wlademirus in matrimonium duxerat.* 4) *Suentopulco; cf. supra c.* 65, *IX,* 31—33. 5) *Anno* 1000 *ibi constitutus; cf. IIII,* 45.

studiosus in divina laude peregit. Hic cum se lacrimis assiduaeque oracionis ex corde contrito prolatae hostia summo sacerdoti reconciliaret[a], ex arto corporis carcere solutus ad libertatem perennis gloriae gaudens transiit.

73. Prefati vero regis nomen potestas pacis iniuste interpretatur[1]; quia non illa, quam aut impii invicem tenent vel habitatores huius mundi possident, quia [semper] nutat[b], pax vera dicitur, sed ille solus ea specialiter utitur, qui omnem animi suimet motum componens, regnum Dei pacienciae vincentis angustia solacio promeretur. In caelesti securitate sedens episcopus ille ridet viri minas iniusti et castitate gemina[2] potitur [ac] fornicatoris illius ultrices flammas speculatur; quia nostro doctore Paulo teste adulteros iudicat Deus. (Hebr. 13, 4.) Bolizlavus autem haec omnia comperiens, in quantum potuit, *vindicare non desistit. (fol. 175.) Post haec rex ille plenus dierum obiit[3], (Gen. 25, 8.) integritatem hereditatis suae duobus relinquens filiis, tercio adhuc in carcere posito, qui postea elapsus coniuge ibidem relicta ad socerum fugit. (1015.)

74. *Rex predictus habuit lumbare venereum[c], innatae fragilitatis maius augmentum. (man. T.) Sed magister nostrae salutis Christus cum lumbos luxuriae nocentis habundancia refertos precingi iuberet nostros, continenciam et non aliquod provocamen innotuit. (Luc. 12, 35.) Et quia de lucerna ardente a predicatoribus suis rex prefatus audivit, peccati maculam peracti assidua elemosinarum largitate detersit. Scriptum est enim: *Facite elemosinam, ac omnia sunt vobis munda.* *Hic cum iam decrepitae aetatis esset regnumque diu haberet predictum, (ad. man. ul. temp.) obiit, sepultus in Cuiewa[4] civitate magna et in aecclesia Christi martiris et papae Clementis[5] iuxta predictam coniugem suam, sarcofagis eorundem in medio templi palam stantibus. Cuius potestas inter *filios dividitur (p. 860.) Christique eloquium in omnibus affirmatur. Namque vereor id subsequi, quod vox veritatis pronunciat conpleri; dicit enim: *Omne regnum in se ipsum divisum desolabitur* (Luc. 11, 17.) et caetera; quam ut mutare in [hiis] partibus velit Deus sentenciam, omnis [christianitas oret][d].

75. *Quia nunc paululum declinavi, redeam, quae in predicto evenerint anno, superius indiscussa succincte aperiens. (fol. 175', man. D.) (1017.) (53.) Curtis pars maxima inperialis in Palithi et in Traiectensi civitate maior aecclesia cum omnibus Ethel-

a) reconciaretur *1.* b) nutant *D.* c) venereum *corr.* venerium *1.* d) *erasis paucis, quae T deficiente pagina in dextro marg. apposuerat, N in inf. marg. add.* christianitas oret.

1) *Nomen significat regem pacificum: polon.* władać = *thiud.* walten, mir = *pax; cf. V*, 23 Wladiwoi, *VI*, 11 Iaremir. 2) *Conf. I*, 2. 3) *A.* 1015 *Iul.* 15; *Strahl I*, 110. 4) *Kiew.* 5) *Clementis I. (Romani)* † 102.

1017. baldi presulis mansionibus ac cum Ilburg Thiedrici comitis urbe casu accidente combusta est. Inperator autem a Bavanberg[a] discedens ad Wirciburg primo deindeque ad

Dec. 25. Froncannawordi[b] venit ibidemque nativitatem dominicam festivis peregit gaudiis. Sed ne huius nominis auctoritas[c] te lectorem amplius lateat, sicut a credibilibus viris audivi, sic adnunciare cupio tibi. Regnante Karolo imperatore magno Pippini regis filio bellum fit inter suos et predecessores nostros, in quo certamine Franci a nostris devicti, cum flumen Moin dictum sine aliqua vadi certitudine palantes transire cogerentur, cervam precedentem et divina miseracione quasi viam eis demonstrantem subsequuti optati littoris securitate pociuntur laeti. Inde locus hic Francorum dictus est vadum. In illa expedicione predictus cesar, cum se iam ab hostibus superatum esse cognosceret, precessit talia fatus: 'Karius mihi est, ut populi exprobrantes *dicant me hinc fugisse, quam hic cecidisse; quia, dum vivo, iniuriae pondus inlatae vindicaturum me spero.' *Anno[d] dominicae incarn. DCCC ...[e] predictus cesar* ad suae virtutis et bonae operacionis deauracionem in una die VIII episcopatus in Saxonia Christo subdita dispositis singularibus parrochiis, constituit[1].**.

76. (54.) Quatuor naves Venetorum magne diversisque pigmentis referte naufragium sunt [in predicto anno] perpessae. Et, ut predixi[2], in occiduis partibus raro antea quiescentibus pacifica, Deo gratias! manebant cuncta[f]. Et Ekkihardus confrater meus, sancti Iohannis baptistae mo-

fol. 1.. / *man. ..*

*) Karolus *add. V.*

**) *Codex* 2 *(cf. supra VIII,* 13 *et A. S. a.* 822.*) addit:* Cuius filius domnus Luduwicus electis probatissimis monachis de Gallia cum venerabili viro Adelhardo, datis reliquiis sancti Stephani prothomartiris, Corbeiense cenobium ipsi construxit et dedicari fecit[3]. Ipse vero cesar ad ipsum cenobium tradidit donaciones, abbacias scilicet Eresburg, Meppiam et multa predia in aquilone, villam quoque Huxeri cum omnibus terminis suis. Huius quoque filius Ludowicus iunior tradidit abbatiam Visbike, decimas quoque cum decimalibus ecclesiis in episcopatu Asnebruggi et piscationem in Wesera, quae dicitur Hocwar[4]; quae iam superius dicta sunt. In hoc cenobio primo monastica disciplina in Saxonia floruit et postmodum pluribus in locis eius patriae, quorum omnium Corbeia non immerito caput et mater et quodammodo tocius patrie decus cum suo Vito habetur: qui ex quo hanc venit in patriam, ex eo Saxonia in Teutonico regno principatur, quia eius precibus apud Deum et meritis in omnibus, ut speramus, adiuvatur.

a) bauuanberge *D.* b) nau *erasum 1.* c) cautoritas *eraso* c *1.* d) *reliquam folii partem exaravit T, atque* singularibus *in loco raso.* e) *hoc loco T spatium quindecim fere litterarum vacuum reliquit.* f) cunta *corr.* cuncta *T.*

1) *Fortasse ex Chron. Halb., cf. Ann. Sax.* 781. 2) *Supra c.* 54. 3) *Ex Catalogo donatorum Corb.; v. supra VIII.* 13. 4) *Ex Catalogo abbatum; v. ibid.*

nachus, in Magadaburg paralitico depressus morbo loquelam perdidit. *[In[a] Bawariorum confinio atque Mararensium quidam peregrinus nomine Colomannus[1] ab incolis, quasi speculator esset, capitur et ad professionem culpae, quam non meruit, diris castigacionibus compellitur. Ille, cum se nimis excusaret pauperemque Christi se sic vagari affirmaret, in arbore diu arida innocens suspensus est. Nam caro[b] eius a quodam postea paululum incisa sanguinem fudit, ungues ac capilli crescebant. Ipsa quoque arbor floruit et hunc Christi martirem esse monstravit. Hoc marchio Heinricus ut comperit, corpus eiusdem in Mezilecun[2] sepelivit.]

1017. — * ead. man. al. temp.

LIBER IX (VIII).

INCIPIT LIBELLUS II. HEINRICI INPERATORIS SECUNDI[c].

1. (1.) *Anno dominicae incarnationis millesimo XVIII°, indiccione II[a], anno autem domni Heinrici inp. aug. XVI°, inperii autem IIII° *circumcisio Domini et theophania in predicta *civitate[3] ab eodem venerabiliter colebatur*. Posteaque iussu suo et assidua Bolizlavi[d] ducis supplicacione in quadam urbe Budusin dicta[4] a Gerone et Arnulfo episcopis et a comitibus Hirimanno atque Thiedrico pax sacramentis firmata est et a Fritherico suimet camerario III. Kal. Februarii, non ut decuit, set sicut tunc fieri potuit; electisque obsidibus acceptis prefati seniores reversi sunt[5]. Transactis autem IIII diebus Oda Ekkihardi marchionis filia[6] a Bolizlavo diu iam desiderata et per filium suimet Ottonem tunc vocata Cziczani[e]·[7] venit; et quia tunc nox erat, multis luminaribus accensis ab inmensa utriusque sexus multitudine suscepta est ac nupsit duci predicto post LXX[am 8] absque canonica auctoritate, quae vivebat hactenus sine matronali consuetudine, admodum digna tanto foedere[f].

1018. Ian. 1. Ian. 6. Ian. 30. Febr. 3. — * fol. 176', man. D. * man. T. * p. 861.

*) *Erasis tribus versibus, quos T in marg. sin. scripserat, N in marg. inf. inseruit:* Ecelinus Longobardus quadrienni[g] custodia VIII. Kal. Febr. solvitur. (Ian. 25.)

a) *pergit idem T, sed alio tempore manu satis infirma.* b) affirmaret, animo malo fixa non poterat divelli. Nam eum innocentem in a. d. a. suspenderunt. Sed Dominus malignis quod in eo egerint ostendit. Caro enim *2.* c) *scripta in cod. 1 in ultima paginae linea rubro colore ab ipso Thietmaro.* d) u *erasum 1.* e) zizani *corr.* cziczani *T.* f) o *erasum 1.* g) quadringenni *corr.* quadrienni *N.*

1) *Ex Passione S. Cholomanni (SS. IV ed. Waitz) Thietmarum haec hausisse Pabst ('Jahrb.' II,* 80*) arbitratus est, id quod equidem nullo modo concedere possum.* 2) *Melk ad Danubium, Austriae inferioris monasterium. L.* 3) *Bamberg; v. VIII,* 75. 4) *Bautzen.* 5) *Conf. 'Jahrb.' III,* 86—88. 6) *Herimanni soror; quae quarta Boleslavi uxor facta est, cf. IV,* 58. *Supra V,* 18 *si recte suspicati sumus, illa Oda (cf. IIII,* 57*) huius fuit avia.* 7) *Forsitan Zitzen in circulo Luccaviensi Lusatiae inferioris. URS. Certe idem quod Sciciani VII,* 9 *et VIII,* 51. 8) *Quae fuit eo anno Ian. 27.*

1018. 2. (2.) *In huius sponsi regno sunt multae consuetudines variae; et quamvis dirae, tamen sunt interdum laudabiles. Populus enim suus more bovis est pascendus et tardi ritu asini castigandus et sine poena gravi non potest cum salute principis tractari. Si quis in hoc alienis abuti uxoribus vel sic fornicari presumit, hanc vindictae subsequentis [poenam] protinus sentit. In pontem mercati is ductus *per follem testiculi clavo[a] affigitur et novacula prope posita hic moriendi sive de hiis absolvendi dura eleccio sibi datur. Et quicumque post LXII. carnem manducasse invenitur, abcisis dentibus graviter punitur. Lex namque divina in hiis regionibus noviter exorta potestate tali melius quam ieiunio[b] ab episcopi instituto[c] corroboratur. Sunt etiam illi* mores alii hiis multo inferiores, qui nec Deo placent nec indigenis nil nisi ad terrorem prosunt; quos in superioribus ex quadam parte comprehendi. Nec opus esse autumo de hoc amplius disserere, cuius nomen et conversacio, si Deus omnipotens vellet, sacius nobis lateret. Omne hoc, quod pater suus et iste nobis in coniugio ac familiaritate magna copulati sunt, plus damni subsequentis quam boni precedentis attulit ac in futuro infert; quia, etsi pace simulata nos ad tempus diligat, tamen per secretas temptacionum varietates nos a caritate mutua, a libertate innata deducere[d] et, si quando tempus ei ac locus contigit, in perniciem apertam assurgere non desistit.

* man. | * fol. | * fol. 8 | * fol. 1 | fasc. 2

3. In tempore patris sui[1], cum is iam[e] gentilis esset, unaquaeque mulier post viri exequias sui igne cremati decollata subsequitur. Et si qua meretrix inveniebatur, in genitali suo, turpi et poena miserabili, circumcidebatur idque, si sic dici licet, preputium in foribus suspenditur, *ut intrantis oculus in hoc offendens in futuris rebus eo magis sollicitus esset et prudens. Lex dominica huiusmodi precepit lapidari et parentum nostrimet carnalium institutio tales ortatur decollari. Apud modernos autem, quia libertas peccandi plus iusto atque solito ubique dominatur, plus quam compressa ancillarum multitudo, quaedam pars matronarum, cupidine veneria pruritui noxio subscalpente, marito vivente [nunc] mechatur. Et in hoc eis non sufficit, sed hunc per adulterum morti furtiva consilii inspiracione tradit et post haec malum caeteris exemplum eodem [post] publice sumpto, pro dolor! potestative abutitur. Legalis earundem senior ab-

Ioh. 8, 5. | * fol. | fol. 178

*) Duci *add.* 2.

a) claue *1.* b) ienuio *1.* c) tu *add. T.* d) *primum* e *add. T.* e) iam *erasum 1.*

1) *Misecconis. Cf. S. Bonifat. epist.* 59 *(Iaffé 'Biblioth.' III,* 172*).*

[1018.] hominabilis repudiatur et miles eiusdem ab hiis ut Abo[a, 1] dulcis et Iason mitis preponitur. Hoc quia nunc poena gravis non ulciscitur, de die in diem pro consuetudine nova, ut vereor, a multis excolitur. O vos sacerdotes Domini, viriliter assurgite et hanc nuper exortam filicem nulla re id inpediente sepius acuto vomere radicitus extirpate. [Vos quoque, laici[b], nolite talibus auxiliari]. Liceat Christo coniugatis innocenter vivere erutisque subplantatoribus[c] hiis indeficienti pudore in perpetuum gemere. Destruat illos adiutor noster[d] Christus potenti spiritu sancti oris sui, [nisi resipiscant] et disperget magna illustracione secundi adven- [fol. 862.] *tus sui.

[fol. 178 (fasc. 25).] 4. Et nunc de hiis *ista dixisse mihi sufficiat, quia de prefati ducis[2] infortunio res quedam narranda restat. (3.) Habuit hic quandam urbem in confinio regni suimet et Ungariorum sitam, cuius erat custos Procui senior, avinculus regis Pannonici[3], a suis sedibus ab eodem, ut modo, antea expulsus. Qui cum uxorem suam a captivitate non posset absolvere, gratuitu nepotis sui, quamvis inimici, suscepit eam ex munere. Numquam audivi aliquem[e], qui tantum parceret victis[4]; et ob hoc in civitate superius memorata, sicut in caeteris, sedulam Deus eidem concessit victoriam. Huius pater erat Deviux[f] nomine, admodum crudelis et multos ob subitum furorem suum occidens. Qui cum christianus efficeretur, ad corroborandam hanc fidem contra reluctantes subditos sevit et antiquum facinus zelo Dei exestuans abluit. Hic Deo omnipotenti variisque deorum inlusionibus immolans, cum ab antistite suo ob hoc accusaretur, divitem se et ad haec facienda satis potentem affirmavit. Uxor autem eius Beleknegini, id est pulchra domina, Sclavonice dicta[5], supra modum bibebat et in equo more militis iter agens quendam virum iracundiae[g] nimio fervore occidit. Manus haec polluta fusum melius tangeret[h] et mentem vesanam pacientia refrenaret.

[fol. 178'.] 5. (4.) *In illo tempore Liutici in malo semper unanimes [Febr.] Mistizlavum[i] seniorem[6] sibi in priori anno ad expedicionem inperatoriam[7] nil auxiliantem turmatim petunt plurimamque regni suimet partem devastantes uxorem suam et nurum

a) amabo *D*; Absalom *2*. b) religiosi *2*. c) mechis *2*. d) uestri? *D*. e) aliquaem *D*. f) deuiux *1*, Dewix *L*. g) iraeudię *1*. h) haec incesta manus melius fila de fuso traheret, quam gladium vagina educeret *2*. i) mestizl. *D*.

1) *I. e. Abro sive* Ἄβρων. 2) *Boleslavi.* 3) *Stephani (Waic); v. IIII,* 59. 4) *Scil. quantum Stephanus rex.* 5) Běle *boh.*, bialy *sive* bielo *polon.* = *albus*; kněžina *boh.*, kniahini *sive* kniechynic *pol.* = *domina.* 6) *Abodritorum ducem, qui filius Mistuwoi ducis supra memorati videtur fuisse; de utroque cf. 'Jahrb.' I, Excurs VI[b] (Usinger). Nomina significant principem urbibus clarum et urbium expugnatorem* (miasto *pol.* = *urbs,* sława = *gloria,* wojna = *bellum).* 7) *V. supra VIII,* 59—61.

1018 Febr. effugare ac semet ipsum intra Zuarinae civitatis[1] municionem cum militibus electis colligere cogunt. Deindeque malesuasa suimet calliditate per indigenas Christo seniorique proprio rebelles a paterna hereditate vix evadere hunc compellunt. Haec abominabilis presumptio fit mense Februario, qui a gentilibus lustracione et muneris debiti exhibicione venerandus ab infernali deo Plutone, qui Februus dicitur, hoc nomen accepit. Tunc omnes aecclesiae ad honorem et famulatum Christi in hiis partibus erectae incendiis et destruccionibus aliis cecidere*, cultus[que] idolorum Deo prepositus erigitur et mens populi istius, qui Abotriti et Wari[2] vocantur, ut cor Faraonis ad haec induratur. Libertatem sibi more Liuticio nota[a] fraude vendicabant, sed cervicem suam suavi iugo Christi excussam oneroso diabolicae dominacionis ponderi[b] sua sponte subdiderant, meliori prius patre ac nobiliori[c] domino in omnibus usi. Hanc debilitatem suam membra Christi defleant et [hoc] capiti conquerantur suo, assidua voce mentis hoc in melius *mutari poscentes et ex parte sua, in quantum fieri possit, haec perdurare non pacientes.

Macrob. Sat. I, 13, 3. — Exod. 7, 13. — Matth. 11, 30.

6. Bernardus[d] confrater Parthenopolitanus et apostatae istius gentis tunc episcopus[3], id ut primo comperit, non secularis suimet dampni sed pocius spiritualis inmenso dolore commotus inperatori nostro [id] nunciare non desistit. Hac legacione audita cesar graviter suspirat, sed de talibus respondere ad pasca differt, ut cum prudenti consilio hoc anulletur, quod infausta conspiracione conglutinatur. Hoc votum et salutare secretum[e] Deus omnipotens secundet[4]. Nullius fidelis cor ob hanc infelicitatem in aliquam desperacionem veniat vel diem iudicii appropinquare dicat, quia secundum veredici[f] ammonicionem Pauli ante dissensionem[g] et Antichristi[h] execrabilem adventum non debet e talibus aliquis oriri sermo nec inter christicolas subita venire commocio, cum eorundem unanimitas esse debeat in summis[i] stabilitas. Nutet, in quantum velit, mortalis diversitas et morum eiusdem multiformis inequalitas. Omnis homo, flos agri, debet a matre ecclesia prius renasci in innocenciam salvatoris Christi; et tunc timenda est inprovisa inportunitas,

2. Thess. 2, 1. — Ps. 102, 15.

*) *Erasis in sinistro margine tribus versibus N in inferiore addidit:* et quod miserabillimum fuit, imago Crucifixi truncata est.

a) mota *D.* b) pondere *1.* c) mobiliari *D.* d) b. c. partheno *in loco raso D.* e) decretum *2.* f) veredici *corr.* veridici *1.* g) discessionem Romani imperii *2.* h) antechristi *corr.* antichristi *1.* i) sumis *1.*

1) *Schwerin.* 2) *Wagrien, ubi Aldenburg sedes episcopi Bernardi. L.* 3) *Episcopus Oldenburgensis* 1013—1023, *qui supra VII,* 14 *et apud Adamum II,* 34 *Benno appellatur.* 4) *Unde colligitur hoc ante pascha a.* 1018 *conscriptum esse.*

* fol. 17

p. 863. cum ubique nunciatur pax firma ac tran*quillitas. Et propter 1018.
hoc semper amonemur, ut simus solliciti ac pervigiles, cum non valemus esse certi de futuris ac in nostra fragilitate durabiles. Nemo ultimae diei adventum aut [venire] diffidat
fol. 179'. aut celeriter *contingere exoptet, quia timendus est iustis, ac multo magis corrigibilibus cunctis.

7. (5.) Iam declinam ab hiis et loquar inperatoris nostri
Ann. T. prosperitatem nuper sibi exortam. *Avunculus namque suus et[a] Burgundiorum rex Rothulfus coronam suimet et sceptrum cum uxore sua et privignis ac optimatibus universis [sibi concessit], reiteraturque sacramenti confirmacio; actumque est illud Magoncia et in predicto mense[b]. Febr.

Prodigium fit in Malacin[1] XIII. Kal. Marcii. Mense Febr. 17.
autem [eodem] et XVII. Kal. Aprilis magnus fit in Niumagun Mart. 16.
sinodus et nepos meus Oddo[2] et uxor eius Irmirgerd, consanguinitate proxima iniuste [diu] coniuncti, ob inobedienciam continuae vocacionis excommunicati sunt; cooperatores vero
* fol. 17 eorum ab episcopis vocantur suis ad satisfaccionem*. In (Febr. 25.)
tempore illo Mediolanensis[c] archiepiscopus[3] obiit et prepositus eiusdem aecclesiae Hiribertus[4] successit.

In Anglis triginta navium habitatores piratae[5] a rege eorum Suenni regis filio[6], Deo gratias! occisi sunt; et qui prius cum patre huius erat invasor et assiduus destructor
provinciae, nunc solus sedit defensor, ut in Libicis *basiliscus* Lucan. IX, 726.
harenis cultore *vacuis*[7].

In hac quadragesima et in episcopatu meo quidam fratrem
suum, pro dolor! occidit. Inperator autem in predicto loco[8] Mart. 30.
palmas et sanctum pascha celebravit; quia Baldricum de Apr. 6.

*) *Erasis in marg. sin. quinque versibus N in marg. superiore addidit:* Ibi constitutum est antiquo exemplare perlecto, ut corpus dominicum [ad sinistram][d], ad dexteram partem[e] calix poneretur.

a) *erasum 1.* b) *reliqua pars capitis diversis temporibus videtur exarata esse; inde a verbis* In Anglis *et* In hac *novae ordiuntur lineae; ea, quae praecedit verbis* In Anglis, *linea non completa est, verba* vacuis *et* recalcitrare comperit *linea deficiente in margine posita sunt: unde fortasse colligi potest, Thietmarum haec inverso ordine scripsisse.* c) me *in loco raso et* diola *supra lineam scr. T.* d) *a. s. supplevit Lapp.* e) et calix ad dextram sacerdotis pon. *2.*

1) *Eisdorf; v. VI,* 42. 2) *Filius Heriberti comitis (v. V,* 24*)* illius, *qui Konradi I. Alemanniae ducis (v. IV,* 60*) frater et matris Thietmari avunculus fuit:* Nobilium satus prosapia Francorum *hic Otto appellatur in Ann. Quedl. a.* 1020, comes de Hamerstein *(Hammerstein in dextra Rheni ripa prope Andernach situm) in Vita Meinwerci (SS. XI) c.* 166 *et* 177 *et in Vita Godehardi (SS. XI) priore c.* 31, *posteriore c.* 19; *cf. 'Jahrb.' III,* 72—73. 3) *Arnulfus a.* 998 *ibi constitutus obiit V. Kal. Mart. (SS. VIII,* 104*).* 4) *Heribertus sive Aribertus, qui sedit usque ad a.* 1045. 5) *Qui a Norwegia profecti Britanniam invadere conati videntur esse; cf. Lappenb., 'Gesch. v. England' I,* 464 *n.* 4. 6) *Cnutone, qui a.* 1014 *patri in regno Danorum successerat et a.* 1016 *regno Angliae potitus erat; cf. VIII,* 40. 41, *Dahlmann 'Gesch. v. Dännem.' I,* 99—104. 7) *Conf. V,* 23. 8) *Nymwegen.*

1018. nece Wigmanni comitis nil se excusantem legitime cum suis conspiratoribus recalcitrare comperit*.

8. (6.) *Interim**, dum fama velox aliquid[a] novi ad scribendum deferat mihi, hominum vitam piorum, quam ego, culpabilis et obliviosus nimis superius dicendam preterivi[b], explanare nunc ardeo. In temporibus secundi[c] regis Heinrici fuit quaedam solitaria Sisu vocata[1] in loco Thrubizi dicto[2] inmensae pietatis ac per hoc mihi ineffabilis. Quae iam adulta cum a quodam desponsaretur tempore maximi Ottonis, ad Christum, quem inprimis fidei speciale signaculum in corde pre omnibus infixit, concito cursu properavit; ac in predictae secreto civitatis annos sexaginta quatuor[d] caelesti sponso se virginem castam conatur offerre, ac inmaculatam se plus, quam fragilitas humana permisit, custodire studuit. In tanto namque spacio numquam foco durum frigus resolvebat aliquo, sed hoc maximum eidem erat temperamentum, quod lapide paululum calido pedes vel manus pene tunc deficientes refocilaret. Haec assiduis oracionibus et intermixtis fletibus cellam suimet interius ornavit, exterius autem populo confluenti crebra institutione et necessaria consolatione multum profuit***. Quicquid illa de oblatione populi continua suscepit, sibi subtrahens Christique pauperibus largiter inperciens peccata of*ferentium redemit. Pia fuit [haec] matri meae et memoriam sui firmiter promisit proli subsequuturae. In agone huius titubantis seculi haec contendens ab inlicitis omnibus abstinuit, non pro recipienda corruptibili gloria, sed Febr. 17. pro florigera caelestis bravii corona, quam XIII. Kal. Marcii promeruit divinitus indui[3].

(margin: * fol. 1.. p.. man.; fol-; * fol.)

9. In nocte illa, qua Christo amabilis lampas stelliferum locata est in axem, dormivi peccator in dormitorio in Magadaburg et, testis mihi sit Deus, quia non mentior, vidi per somnium ante matutinam, quod duo pueri de antiquo[e], quod

*) *Erasis in marg. sin. tribus versibus N in marg. inf. addidit:* Wolcmarus abbas Fuldensis et Larsemensis obiit.

**) *In superiore margine scripsit N:* In diebus illis sol ante suimet occasum nonnullis dimidius prodigiose apparuit. *In marginibus hic videtur nihil rasum esse.*

***) *Erasis in dextro marg. septem versibus N in inf. add.:* Vermes se iugiter comedentes non abiecit, sed cadentes reposuit, vice monachi Symeonis in columna diu stantis.

a) aliqd *1.* b) *in loco raso T;* tunc intermisi set *C.* c) *erasum 1.* d) septuaginta duos *C.* e) antiqo *1.*

1) *Alia videlicet atque Emerita illa cognomine Sisu, quam paene una hora cum aliis sanctimonialibus tribus a.* 1020 *mortuam esse Ann. Quedl. tradunt.* 2) *Drübeck; cf. Schadeberg et Iacobs, 'Zeitschr. d. Harzver.'* X, 388—393. 3) *Fortasse ex Necr. Mers.; ceterum longe ante a.* 1018 *hoc accidisse consentaneum est.*

adhuc ibidem stabat, erario procederent cantantes antiphonam[a] hanc: *Martinus Habrahae*[b] *sinu laetus recipitur* et caetera[1], *[*in pietate sua et paupertate spiritus ac humilitate*; hoc totum fuit[2], et quod sequitur: *promeruit* . . .][c] *). Et hoc tunc fratribus nuntiavi meis: 'Pro certo,' inquiens, 'scitote, quod anima Deo cara de hac lucę est nunc separata.' Post dies VI intimatum est nobis, quod, sicut visum est mihi, vere Dei famula transiret e carcere carnis.

p. 864. — *Febr. 22.*

10. (7.) Confratris mei memoriam Bernarii modo aggrediar, qui familiaritate sua mihi exhibita[d] apud me caritatem bonam et, si aliquatenus[e] [ei] profuisset, mentionem promeruisset sedulam. Hic carnis propinquitate consanguineus et, quod nunc est maximum, amicicia fuit [mihi] coniunctus. Tercio Ottoni *valde carus erat, quia sibi et amitae eius venerabili Mahtildi[f] abbatissae[3] fideliter serviebat; quicquid in Salbozi villa[4] in beneficium habuit, in predium [ab hiis] acquisivit. Aethelberto[g] archiantistiti suisque successoribus usque in domnum Geronem servivit et apud eosdem dignam retributionem suscepit. Tandem infirmitate gravatur et Deo omnipotenti, quem semper pre omnibus amavit, coniungitur. In cuius amore ac venerando honore aecclesiam in acquisita proprietate predicta construxit et [hanc] ad benedicendam me indignum vocavit. Ante [cuius] consecrationem volumen longum facinoribus suis inscriptum ac prius caeteris confessoribus suis ostensum mihi aperuit et coram me gemens legit et a me supplex indulgentiam postulavit. Hanc epistolam sumpsi et absolutionem commissi divina potestate [huic] feci, cumque eodem die, id est XVI. Kal. Aprilis, quia tunc erat annua dies sui patris, predictam consecrarem aecclesiam, supra buxidem[5] reliquiis sanctorum refertam prenominatum posui breviarium, ut eorum assiduo interventu vera flebiliter confitenti remissio fieret et diu optata abolicio. Hoc numquam vidi aliquem fecisse vel audivi; set quia infirmitatem meam huic nil prodesse timui, *ad sanctos intercessores con-

fol. 181. — *Mart. 17.* — *fol. 181', man. G.*

*) *Erasis in sinistro margine tribus versibus N in inferiore adiecit:* Infantes hii geminam eiusdem innocentiam et premium pronuntiabant[h].

a) antiphanam *1.* b) h *erasum 1.* c) in pietate — promeruit *inter lineas add. T; cetera, quae idem in margine scripserat, erasa sunt.* d) exhibitę *1.* e) aliquatinus *1.* f) h *erasum 1.* g) ath. *radendo alqs. corr. 1.* h) Infantes geminam eius innocentiam et premium pronuntiabant, scilicet pietatem in paupertate spiritus et humilitatem cordis et, quam promeruit, armoniam celestem. *2.*

1) *Breviarium Romanum, Festa Novembris d. XI lectio VIII (Ratisb.* ²*1850, p. 1198):* Martinus Abrahae sinu laetus excipitur. 2) *In Breviario haec verba ita leguntur:* Martinus hic pauper et modicus Coelum dives ingreditur. 3) *Quedlinburgensi.* 4) *Salbke vico ad Albim inter Magdeburg et Frohse sito.* 5) *I. e. pyxidem sive arculam sacram; cf. Kraus 'Realencyklop. d. christl. Alt.' s. v. 'Altar'* 7.

fugi. Post hec vixit pater venerabilis tredecim ebdomadas, XVI. Kal. Iunii[1], exoptans resolvi.

Mai. 17 (Iun. 18).

11. (8.) Insuper pii abbatis Alfkeri[2] quandam accionem egreiam[a] in exemplum imitabile profero. Hic preter caeteras virtutes suas hoc in usu habuit, quod nomen suum super altare quodlibet scripsit; et dum ipse missam caneret, in tantum flevit, ut maxima corporalis pars humectaretur, nil hesitans, quod, sicut scriptum est, *lacrimae pro peccatis cordetenus effusae divinam non modo poscunt veniam, sed [etiam] inpetrant;* et ut eo liberius caeleste suffragium[b] inplorare sibi valuisset, cunctis debitoribus suis misericors fuit. Heu mihi indigno sacerdoti, Hos predictos fratres qui in nullo umquam assecutus fui[3]! Bonorum exempla multorum legi ac persepe vidi, Sed menti meae haec non apposui; Temptationibus variis, quibus resistere debui, Voluntarie ac non fortiter reluctando succubui; Quibus prodesse debui, pro dolor! plus nocui Et ut optimi archanum thesauri crimen meum semper celavi.

Iudith 8, 12.

12. Non est opus, lector vel mihi care successor, ut varii favore vulgi de mea proficuitate credas; Sed assiduo oraminis ac elemosinarum medicamine *mihi diu fetenti succurrens de faucibus voracis lupi me dilaniatum eripias. Ego conscius mihi multò credibiliora tibi quam alius indico. Sunt namque nonnulli, quos leniter iniuste tractavi; cumque hii pro meritis [a te] corripiuntur, quid mirum, si ex mea parte aliquid fraudulenter sonant. Sis inter detractores meos ac laudatores varios medius Et aput Deum suffragator assiduus. Scio, quod, sicut mos communis est, multum tibi ex me displicet, Quod ut in melius vertatur, Deo et hominibus placet. Quicquid in permisso contraxi [vel feci] *tempore[c, 4], scriptis affirmavi[5]. Nec sis magni honoris tui[d] elacior, Cum sis in inposito pondere eo gravior. Rem commissi gregis cautus operator inspicias Et, ut divina secularibus [a te] proponantur, multum studeas. Quae confratribus dedi meis spiritualibus, in quantum possis, auge Ac sub Christi testimonio rogatus nil minue. Hii sunt cooperatores sacri ordinis tui Et futurae adiutores spei. De laicis huc atque illuc titubare ac transferri[e] valentibus pro possibilitate tua rogo in tantum

* fol. … * ma… * fol. 1… man. … * fol. … an. d… * m… * p. 865

a) egriam *1*. b) suffrator *1*. c) in tempore *C*, in *erasum 1*. d) 1 *add. T*. e) tranferri *1*.

1) *Necrol. Merseb. Iun.* 18: Bernharius presbiter. 2) *Magdeburgensis* (1005—1009); *cf. supra VI,* 20 *et Ann. Magd. a.* 1009. 3) *Hinc usque in medium c.* 13 *et postea saepius Thietmarus bina enunciatorum cola pari quodam ultimarum syllabarum sono sive assonantia, quam nos* Reim *dicimus, coniunxit; cf. infra c.* 27. 4) *Conf. supra II,* 11. 5) *Scilicet martyrologio infra commemorato et chronico hoc.*

sis[a] sollicitus, Ut non disperdatur clerus. Si diligenter tua custodis, Deum hominesque pios fautores habebis; Sin autem, *fol. 182'.* et subditos *tibi perdis Et contrarietatem in hoc presentem ac futuram contrahis.

13. Audi me magistrum nimis indisciplinatum Et absque utili exemplo antecessorem tuum[b]. Libenter sustineas paupertatem in te, Ut grex tuus dives fiat per te; Sic fecit Christus nobis, Ut ita faceremus ovibus suis. Noli erubescere [de hac] coram populo, Ut fiducialiter stare possis coram Deo. Satis ingenuus erga hunc mundum fui, Sed sepe propter meos hiis, quibus ignotus eram, despectus apparui. Si quis nititur exaltari supra se, Turpi casu ac sero dolenti cadit infra se. Divites tuos cum honore, Pauperes autem cum gratia tractes et [bona] caritate. Antiquum enim affirmat proverbium, quod hęe cum magna semper incedant multitudine. *man. T.* *Tuam pauperem familiam a summo pastore tibi commissam et a me vix congregatam custodi et[c] iniquis susurronibus de hac male persuadentibus piam non accommodes aurem. Tua res est parva et vice maiorum nequaquam tractanda; [ac] multo sacius est paulatim crescendo [de] die in diem ascendere, quam cum dampno multorum [te] ad ultimum deficere. Tempora haec prioribus cunctis *fol. 183, man. dubia.* inferiora plus demunt, quam alicui addunt[d]. *Culpa gravi et paupertate dira innatus honor et datus vilescit. Non rogo te, ut sis parcus, quia dedecus ęst; sed hoc ingemino, ne nimium largus, quia [hoc] nec consilium est nec bene *man. C.* convenit. *Cures eti[am de peregrini anima Godeberti[1], multum nostrae utilis aecclesiae et de caeteris quam pluribus][e]. Habes [satis] de libris, quos hic ab antecessoribus nostris collectos inveni et insuper quos contraxi. In his magisterium[f] salubre reperies[g] ac hos exaudi et tunc potes salvari. Sanctorum reliquias et munda eorum receptacula cum[h] aliis utilitatibus plurimis, tam in prediis quam in mancipiis, ego acquisivi; et ne te forsitan laterent, martirologio[i] inscripsi meo[2].

14. Oportet autem tuam scire pietatem regis nostri et imperatoris Heinrici multiformem benivolentiam aecclesiae exhibitam nostrae, de qua partem quandam superius conprehendi, maiorem vero, quia indiscussam reliqui, nunc scribere tibi optimum duxi. Vide, ut in assidua recordacione

a) *deest 1.* b) meum *corr.* tuum *1.* c) nec *corr.* et *T.* d) *vocabulum erasum 1.* e) Cures eti am *in duabus lineis scr. C; T in dextro margine adiecit* am de peregrini, *ex syllaba* am *correxit* anima, *verba* Godeberti — pluribus *in loco raso scripsit.* f) magistrium *C,* e *add. T.* g) ries *in loco raso 1.* h) cu *1.* i) martorlogia *corr.* martirlogio *1.*

1) *Necrol. Merseb. Oct.* 23: Godebertus laicus. 2) *Nunc deperdito*; *cf. R. Wilmans, 'Archiv' XI,* 139—146.

tui Sit renovator et indeficiens auxiliator nostri. Ve temporibus illis, in quibus deest haec spes miseris et aecclesiae Merseburgiensi![a] *Nunc est maxime[b] orandum, Cui tunc est maxime plorandum. Haec etenim, quae sequuntur[c], ab eo[d] percepit Et eo vivente multo his maiori gratuita aucmentacione gaudebit. Iam enim disposuit in alta mente sua, Qualiter eam sublimet dote varia. De antecedenti nunc dico Et perfectionem subsequuturam[e] omnipotenti Deo, cui cuncta sunt presentia, supplex committo. Et quia tipus non est singulariter enarrare, quae preceptis eiusdem confirmata poteris videre, haec sola assigno, quae auctoritate[f] carentia in posterum forsitan peritura timeo. *[Sanctae ac] victorisissimae crucis partem cum caeteris sanctorum reliquiis et altare aureum gemmis honorifice distinctum et buxidem[g] auream lapidibus preciosis ornatam collectarium[que] cum inpensis propriis et eciam nostris decoratum cum duobus turribulis ac argenteo bicario[h] larga manu [cesar] nostrae dedit aecclesiae, quod a nobis non modo est observandum, verum eciam aucmentandum. Sed quia de melliflua eiusdem pietate satis dicere nequaquam sufficio, de sua conversacione, sicut proposui, [ordinatim] explicare studiosus anhelo.

Verg. Aen. I, 26.

* fol. 184 vacuum

* p. 866.

1018. *15. (8.) **Iste annus, quo hunc attitulavi librum, nativitatis meae quadragesimus est [primus][i] vel paulo amplius[1]; Apr. 27 (24). in mense vero Aprili et V. Kal. Mai[2] decimus ordinationis meae introivit annus.* Et quia humana res omnis semper in dubio est, libet evomere antidotum illud periculosum, quod miser dudum absorbui et nimis mihi hactenus id nocere persensi. In quadam curte mea Heslinge vocata[3] nocte una cum requiescerem, per somnum vidi turbam astare magnam, tunc de apposita mihi testa aliquid manducare cogentem; et ego hos persentiens esse inimicos, primitus contempsi[k], ad ultimum vero in nomine Dei patris me istud percipere respondi. Quod cum eis multum displiceret et haec invisa congregatio id aliter fieri non posse videret,

*) *Erasis in marg. sinistro quattuor versibus N in inferiore addidit:* Et pridie in suburbio Gnezni archiepiscopi illius aecclesia cum mansionibus caeteris comburitur[1].

a) *tertium* e *add. T.* b) maximum *1.* c) sequntur *1, ut saepius.* d habeo *C.* e) *alterum* u *post* q *erasum 1.* f) auctoritate *corr.* auctoritati *1.* g) capsellam *2.* h) *post* bicario *spatium unius vocabuli uniusque versiculi vacuum in cod. 1.* i) . | . *supra lineam inter* est *et* vel *add. T.* k) contepsi *1.* l) Pridie kalendas ipsius in suburbio Gnezni archiepiscopi illius ecclesia cum edificiis ceteris exusta est *2.*

1) *Hoc loco Thietmarus errorem videtur commisisse, siquidem* 975 *Iul.* 25 *sese natum esse ipse (III,* 6*) memoriae prodidit. Cui, quo tempore natus esset, ipsi non satis constitisse Strebitzki ('Forschungen' XIV) haud facile cuiquam persuadebit.* 2) *VIII. Kal. Mai. se unctum esse Thietmarus supra VI,* 40 *narravit.* 3) *Heslingen, v. II,* 42.

1018. quasi gemens laudabat, quia me prorsus perdere conveniebat; et nisi tunc dominicum nomen invocarem, sine perpetua salute manerem. Ex hac perceptione, ut mihi visum est, omnigenarum specie herbarum mixta, pessimarum varietates cogitationum sumpsi, quae, etsi me in divinis laudibus maxime turbent, tamen auxiliante Deo, quem hiis preposui, ad opus infaustum raro aut numquam me perduxerunt. Sufficit autem iniquae eorum voluntati, quod aliquam putant in me portionem habere. Sic enim alio tempore *iterum me signatum eminus hii vallantes: 'Custodisti te,' inquiunt, 'bene?' Et ego me ita sperare respondi; et subsequuntur: 'Sed non sic erit in fine.' Illorum minas nec timeo nec blandiciis credo, quia haec cum auctoribus suis vanitas est; commissi quantitatem mei admodum vereor. (* fol. 185.)

16. Et[a] veraciter id scio, quod talis fantasia, quamvis corporaliter[b] appareat, per se hominibus non noceat[c]: sed cum peccando[d] faciem divinam a nobis avertimus, illorum vesanas manus nemini parcentes miseri incidimus; et [ab hiis] protinus absolvimur, cum aut ipsi convertimur vel ab electis Dei visitatione crebra fovemur. Si quis vero compos sui meditatur in lege Dei, non hic a talibus appetitur, sed potius timetur, non a se, sed ex eius, quem is diligit, sancta potestate; quia custos est Deus omnium semet ex toto corde semper amancium. Ego peccator et fragilitati meae per omnia conscius, quia summis consolationibus non innitor, quid mirum, si ab infimis quacior? Et haec idcirco dixi, ut tu, lector, mortalitate ac innata humanitate mihi consimilis in hoc consensu me graviter peccasse scias et amminiculis indeficientibus succurras. Heu mihi misero, qui in hoc seculo multos spiritualiter adiuvare debui nec hiis prosum nec me tueri possum! Unde autem predicta temptatio *mihi evenerit, fidelibus tuis auribus infundo. Multis hominibus a predictorum vexacione hostium laborantibus subvenire studui et propter hoc ad insidiandum mihi eosdem accendi vehementer, quamvis in malum proni sint semper. Spero autem in Deum omnipotentem, ut non ad consumendum[e] me hiis tradat, sed post purgationem diram clementer eripiat. (* fol. 185'.)

17. (9.) Mense predicto et XVIII. Kal. Mai Gero archiepiscopus et Bernhardus marchio [in Wonclava][1] reconciliati sunt; [et Liudherdus presbiter obiit][2]. Godefridus quoque dux et Gerhardus comes inperatoria potestate pacificati sunt[3]. (Apr. 14.)

a) veneor u (o above) (= vero). Veraciter *D, corr. T.* b) corparaliter *1.* c) nocent *1.* d) do *add. T.* e) consummendum *D.*

1) *Gr.-Wanzleben oppidum inter Magdeburg et Oschersleben situm.* 2) *Necrol. Merseb.* 3) *Conf. VIII*, 62.

1018. *Bertoldus autem Munnae civitatis invasor[1] imperatoriae potestati sponte sua cum suis fautoribus traditur, et eadem multorum poena protinus concrematur; et faciat Deus rex pacificus, ut numquam haec amplius elevetur. Quam bene esset, ut habitatores regni illius, semper unanimes in malo, ad expletionem eius non haberent munimentum in aliquo! Nunc autem sunt, pro dolor! horum situs locorum, ut exposcunt mentes indigenarum.

Mai. 12-14. 18. *Inperator vero post longam inhabitacionem a Niumagun discedens, sollempnes rogacionum dies in Aquisgrani studiose celebrat; quibus transactis Lanbertus sanctae Con- Mai. 15 (16). *stanciensis[a] aeclesiae episcopus XVII. Kal. Iunii obiit[2]. Mai. 25. Hoc cesar, cum pentecosten in Ingilenhem[b] sumopere peregisset, comperiens, Rotherdum suimet capellanum prefate sedi prefecit[3]. Quibus expletis fit magna in Birgilun[4] principum confluentia, ut ibi corri*geretur per iudicia, quod diu viciatum est populi istius neglegentia, et temeritas magna. Post haec Oddo comes predictus in presentiam inperatoris et Ercanbaldi archipresulis supplex veniens iniustam uxorem suam tribus sacramentis amisit. Baldericus reconciliatur[5] et promissio divina obliviscitur. Et transactis diebus paucis Heinricus, qui marcam inter Ungarios et Bawarios positam Iun. 24. tenuit, VIII. Kal. [Iulii][c] fortis armatus obiit[6]. Interea cesar ad Basulensem veniens civitatem exercitu collecto in Burgundiam properat. Imperatrix autem ad[d] dilectam sibi Capungam veniens monachicam ibi vitam ordinavit[7]; indeque per orientalem Franciam profecta Bawariam peciit fratremque suum ducem Heinricum Ratisbonae inthronizavit. Mense Iunio inaequalitas aeris hominibus multis eorumque utilitatibus diversis admodum nocuit.

19. (10.) Eadem tempestate aeclesia mihi indigno commissa[e] multum mea id exigente[f] culpa sustinuit *dampnum[g]. Namque misericors et paciens Deus noluit amplius inultum relinqui, quod crebra sui castigacione nequivit prohiberi, percuciens eam in mansuetudine et non in furoris sui digna retributione; ministros utiles sibi haec perdidit et facinus Iun. meum cotidie ingemiscit. In predicto etenim mense dedecus magnum eidem [ac mihi] inlatum est ab ibrida Aethelberto[h], qui curtem meam invadere eamque frangere servili[i] collectione presumpsit.

a) cos *corr.* cō *T.* b) *prius* n *add. T.* c) *deest 1.* d) a *D,* d *add. T.* e) *in loco raso scr. T.* f) exgente *1.* g) dapnum *1.* h) ath. *radendo alqs. corr. 1.* i) seruile D.

1) *Conf. VIII,* 53, *'Jahrb.' III,* 69. 2) *Necrol. Merseb. Mai 16:* Lanbertus episcopus obiit. 3) *Cui praefuit ille a.* 1018—1022. 4) *Bürgel, in ripa Moeni laeva inter Offenbach et Hanau. L.* 5) *De cuius fine cf. 'Jahrb.' III,* 69—71. 6) *Necrol. Merseb.* 7) *De fundatione illius abbatiae cf. 'Jahrb.' III,* 73—78.

* ead. al. * man. * fol. man. * fol. * p. 8 * fol. * fol. 1

20. Quod vero [hos] ad haec agenda inflammaverit, veraciter explicabo. Secundi Ottonis larga benignitas cunctis pleniter arridens quendam forestum inter Salam et Mildam fluvios et Siusili ac Plisni pagos iacentem nostrae concessit aecclesiae[1], temporibus Gisileri antistitis et Gunterii[a] marchionis. (974). Post lugubrem vero nostrae sedis destruccionem regnante tunc tercio Ottone Ekkihardus marchio forestum ad locum Sumeringi dictum[2] acquisivit et cum eodem nostrum commutavit[3]. (997). Renovator autem nostrae tunc dignitatis rex Heinricus cum maxima parte appertinentium presentibus cunctis optimatibus suis et confratribus [hiis] Herimanno et Ekkihardo id defendere non valentibus iudiciaria lege hunc restituit. c. 1005. Cumque hic in nostrae dominio aecclesiae plus quam duodecim annos *staret (*fol. 187.) et hunc Hirimannus comes LX mansis redimere ex mea potestate nullatenus valuisset, visum est ei, ut eum sibi et confratri super duorum proprietatem burgwardorum, Rochelinti[b, 4] ac Titibutziem[5], imperatoriis vendicaret[c] preceptis, sperans antiquiorem nostram confirmacionem diu esse abolitam. Quod cum mihi is aperiret, id nil proficere sensit. Namque in Magadaburg et in presentia imperatoris nostri[6] precepta utrisque ostenduntur et munera nostrimet in omnibus priora esse convincuntur[d]. 1017. Tandem predictus comes presente suimet fratre ac id audiente haec fatur: 'Quicquid hactenus in hiis fecimus, non ob temeritatem aliquam, sed quam habuisse speravimus iusticiam. Nunc autem id omittamus.'

21. Non longe post Ekkihardus, iuvenis ac ideo inmaturus, in burgwardo suimet Rochelenzi[b] dicto arduas munitiones ad capiendas ibidem feras instinctu Budizlavi militis sui parat. Hoc ego postea comperiens pacienter tuli et, ne sic agere vellet, per internuncium meimet [fratrem eius][e, 7] postulavi. Herimanno quoque fratri suo haec cito questus nil in hiis omnibus profeci; sicque stetit *usque post pascha. (1018. *fol. 187'. Apr. 6.) Et quia tunc aeris serenitas et viae oportunitas conveniebant et in has episcopatus[f] mei partes numquam veni, placuit mihi illuc pergere hactenus[que] ignota dili-

a) *alterum* i *erasum 1.* b) n *erasum 1.* c) vendicarent *1.* d) conuinciuntur *1.* e) fratrem eius *a T a ditum portes erasum in cod. 1 adest in 2.* f) pa *add. T.*

1) *Conf. III*, 1. 2) *Horn-, Mittel-, Lützen-, Haus-, Gangloffs-Sömmern inter Unstrut et Helbe fluvios sita; cf. Oesterley, 'Hist.-geogr. Wörterbuch d. deutschen Mittelalters'.* 3) *Charta* 997 *Aug.* 20 *data (Stumpf* 1120) *Otto III.* interventu Eggihardi marchionis *forestum suum* Sumiringe *S. Mauritio Magdeburgensi tradidit, pro quo forestum* Zwengowa *(Zwenkau) dictum iusto concambio accepit.* 4) *Rochlitz.* 5) *Teitzig URS. Potius fortasse Döbitzschen inter Zeitz et Lucka aut Deutzen prope Regis.* 6) *Mense Febr. a.* 1017, *ut videtur; cf. VIII*, 52, '*Jahrb. I*, 296. 7) *Guntherium; v. infra.*

1018 Mai. 2. genter inquirere. Mense Maio VI. Non. eiusdem ac VI. feria ad Chorun[a, 1] veni ibidemque populum confluentem confirmavi. Dehinc cum in ipso itinere predictum opus laqueis et retibus[b] magnis firmatum viderem, obstipui ac, quid inde facerem, cogitavi. Tandem, quia haec instrumenta nullatenus mecum vehere potui, ex hiis partem incidi protinus iussi; rectoque itinere ad Rochelinzi[c] tendens paucos illic confirmavi et decimacionem iniuste mihi abstractam et forestum banno omnibus interdicens haec nostrae assignavi aecclesiae facta pace.

22. Tunc redii ad curtem supramemoratam; ibidemque VII dies cum manerem, audivi, quod *milites Ekkihardi meis minarentur sociis. Ibi tunc cancellarius[2] pernoctavit mecum et a me haec comperiens bene respondit. Postea congregationes multae mihi ad nocendum a predictis satellitibus factae a nostris custodibus ad tempus bonum preoccupatae sunt. Interim nuncium meimet ad imperatorem Magontiam misi pacemque eius supplex *pecii. Quam cum Ekkihardus ex sua parte promitteret et frater suus diu a me desideratus a Polenia veniens dextera manu sua pacifica promitteret, uterque hanc non bene servavit. Namque homines VI flagellati ac depilati cum edificiis turpiter mutilatis approbant, qualiter tanti seniores ab aliis precaveri debeant. Satellites eorum more solito in me non modo exarsere, verum etiam aliis melioribus nocuere. Archiepiscopum etenim Geronem in Wirbini[3] et Sifridum comitem[4] in Nicici[5] pecierunt et, in quantum eis placuit, abstulerunt.

23. (11.) Superbia seniorum[d] instigat furorem satellitum et, quia hiis sufficit[e], equales sibi alios in hiis partibus esse non permittit. Si aliquis vicinus non sponte sua erga eos ex improviso delinquit, non est eis emendacio condigna acceptabilis et post recompensacio invincibilis. Et per hoc flagellum vicini graviter concuciuntur[f], ut non contra se alii, sive rectum habeant sive non, nequaquam eleventur. Episcopatus in hiis partibus constituti ab eorum potentia sunt nimium depressi; et nos eorum procuratores, si contra Deum et iusticiam eius voluntati eorum in cunctis satisfacimus, honorem et aliquam utilitatem habemus, sin autem, con-

a) thronu *D, corr. T.* b) recibus *1.* c) n *et ultimum* i *erasum 1.* d) seruorum *D.* e) his non sufficit *2.* f) cu *add. T.*

1) *Kohren oppidum inter Rochlitz et Altenburg situm.* 2) *Guntherius Hermanni et Ekhihardi frater, cancellarius regis* 1008—1023, *archiepiscopus Salzburgensis* 1024—1025. *(URS.) Conf. VIII,* 22, *Stumpf 'Reichskanzler' II, p.* 109. 3) *Werben inter Zörbig et montem Serenum; cf. Gesta arch. Magd. (SS. XIV) p.* 407. 4) *Hodonis marchionis filium; conf. IV,* 60, *'Jahrb.' III,* 47. 5) *Nomen* Nicici *reconditum habere videtur vicus Nischwiz, in cuius locum sub exitum seculi XVII. nitida et culta civitas Oranienbaum (prope civitatem Dessau) successit. URS.*

fol. 188'. tempnimur et, [sic] ut nobis nullus aut *regnet aut imperet dominus, depredamur. Novus cornupeta antiquam[a] legem bonamque consuetudinem hactenus florentem iam disrumpit, seque caeteris[b] elatiorem esse, valenter ostendit; qui caelitus ni cito deprimitur, nimis[c] insolentia intolerabilis solidatur. Daviticam is ignorat sententiam eundem sic dulciter amonentem: *Nolite extollere in altum cornu vestrum* et caetera[d]. Ps. 74, 6. Orat pro talibus idem spalmista sanctus: *Auferes spiritum* Ps. 103, 29. *eorum, Domine, et defitient et in pulverem suum revertentur; et emittes spiritum tuum et creabuntur* et reliqua. Multum * p. 868. indiget memoriae, qui nullatenus cognoscit se, cum is, qui se iugiter considerat, sine famine bono nil valeat. Ergo peccatores quique resipiscant et, ut se custodiant pauperibus[que] misereantur, sumopere studeant.

24. Ego in flagiciis miser et in facultatibus pauper, quamvis in utroque eiusdem ordinis viros[e] precellam cunctos, * fol. 18 tamen contumeliam superius memoratam non solus pacior sine illis[f]. De coepiscopis in diversa huius mundi parte constitutis[g] ineffabileque detrimentum perpessis nil ad haec exemplaria introduco, quia absque omni honore, sola benediccione excepta, eos esse graviter ingemisco; et de hiis fol. 189. dumtaxat disputare [mihi] nunc tempus est, qui *apud modernos a concivibus[h] suis similem vel, pro dolor! deteriorem subiere vindictam.

(12.) Bernwardus[i] sanctae Hillinessemensis aecclesiae venerabilis pastor in tantum a Brunone exosus est comite[1], ut militem suum Rim[k] nomine videret crine et tergo depravatum postque eundem secum iterantem ab Altmanno iuvene interfectum iacere.

Swithgerus autem almae Mirmingerdensis aecclesiae antistes egregius in sua curte a quodam[l] tirone ingenuo appetitur et villici[m] suimet cruore coram se occisi maculatur. Quid tales personae umquam promeruere? Hii patres ambo pii fuerunt et tamen dedecus hoc immeriti pertulerunt.

25. Sed quia in superioribus de Suithgero presule nil sum, id peste letargica impediente, locutus, nunc hoc emendare congruum est. Hic Saxonia genitus et in Halverstidi ac in Magadaburg a puero educatus, a tercio Ottone civitati predictae prepositus est; quam cum omni diligentia recxisset[n], (993). divino munere fultus polluit in diversis virtutibus. E quibus duas tantum res profero, quas testimoniis veracibus approbare valeo.

a) ti *add. T.* b) cetȩris *1.* c) inimis *1.* d) cetȩra *1.* e) uiris *D, corr. T.* f) illus *1.* g) institutis *D, corr. T.* h) acīucibus *1.* i) n *erasum 1.* k) rī *D, quo expuncto T* rim *superscripsit.* l) quadam *D.* m) uuillici *D.* n) c *a T additum postea erasum est 1.*

1) *Brunsvigensi, ut videtur, c.* 1006 *mortuo*; *cf. Vitam Bernwardi c.* 34.

Camerarius suimet cum pilleum quendam furtive subtractum celare voluisset diligenterque a pio seniore rogatus nil profiteretur, cultellum supra mensa positum et ex animo benedictum sumere coactus[a] *quasi ignitum celeriter pro- [* fol. 189'] *iecit reumque se nimis esse coram profitetur. [*p. 869.]

Alio tempore quidam maligno arreptus spiritu, vi magna captus est et in presentia predicti patris abductus; quem solvi protinus iubens baculoque solum se acriter inrumpentem viriliter amovens facto sanctae crucis signo divina potestate securum[b] exire fecit.

26. Talis vir haec non sibi, sed illi, qui per eum tanta[c] est operatus, asscribens vixit in Christo dies huic vitae[d] concessos, ministrans illo[e] fidelis servus omni studio. Sedebat ille XVI annos[1], magna semper, quae virtutem omnigenam perficit, infirmitate gravatus, et tunc obiit, in quo [Nov. 19 (16).] genuit, XIII. Kal. Decembr.[2], Heinrico inperatore nostro [1011.] tunc regnante X[f] annos[3].

Huius successor Thiedricus, materterae meimet[g] filius, magnum dedecus ab Heinrico, Hirimanni[h] comitis filio[4], ut predixi, perpessus est. Sed in hoc anno eadem commotio ad tempus sedata elevatur.

Heribertus Coloniensis archiepiscopus a predicto comite multa diu sustinuit incommoda, nec mirum, cum is matrem suam[5] diutina teneret custodia.

Insuper Meinwercus[i] presul a Thietmaro nepote meo, Bernardi ducis fratre, despoliatus est[6].

27. (13.) Sed cur hoc totum explico, cum in nullo horum nec exemplar[k] bonum nec levamen meum ullatenus[l] agnosco? Sacius est mihi inceptis *insistere meis; et dum [* fol. 190.] hoc tracto, illam beati Iohannis visionem in mente habeo: [Apoc. 9, 12.] *Primum ve abiit et ecce duo post haec!* Nimis enim est miserabile, quod in superioribus sepe locis revolvi[m]. Sic in temporibus nostri rectoris ac invicti defensoris Heinrici nil [1018.] umquam tale accidit, quale modo detrimentum e nostro faci- [Iul. 29.] nore emersit. Namque in Iulio mense ac IIII.[n] Kal. Augusti et in III.[o] feria Mars sevit in viscera, quod in perpetuum plangit mater aecclesia[p]. Peciit enim Aethelboldus[q] Tra-

a) coatus *1; i. e. aut* coactus *aut* conatus; sumere praecepit, quem *A. S. a. 993.* b) hostem *2, A. S.* c) tantum *D.* d) i *add. T.* e) illi *V.* f) et *D, corr. T.* g) memet *1.* h) *alterum* i *erasum 1.* i) meluuercus 1. k) in e. *D.* l) nullatenus *D.* m) reuuolui *D.* n) tercia *D, corr. T.* o) IIII *D.* p) ɡecl'ga *1.* q) aetehlboldus *D,* aethelb. *corr. T'*; ath *V.*

1) *Immo XVIII* (993—1011). 2) *Necrol. Merseb. Nov.* 16: Suidgerus episcopus obiit. 3) *Accuratius dixisset noster:* decimo anno. *A.* 1011 *Suithgerum mortuum esse etiam Ann. Quedlinb. et Ann. necr. Fuld. testantur; cf. 'Jahrb.' II,* 331. 4) *Comite Werlensi; cf. VIII,* 49 *et* 50, *'Jahrb.' I,* 466—467. 5) *Gerbergam Herimanni matrem? 'Jahrb.' III,* 46. 6) *Conf. Vitam Meinwerci c.* 32 *et* 70.

iectensis[a] episcopus cum Godefritho duce auxilioque suimet sociorum atque amicorum imperatricis nostrae nepotem Thiedricum[1], sepius in occisis militibus suis multum nocentem; et [in] insula[b] quadam[2] fit conventus collecti exercitus. Hic velociter ad pugnam preparatus mortem, quam hosti minatur, pro dolor! patitur. Namque a Fresonibus[c] ex insidiis undique erumpentibus et a predicti iuvenis satellitibus ex inproviso is circumventus, dictu terribile, [gladio] et aqua sine resistentium dampno vitam hanc finit. Episcopus autem in navicula quadam vix fugit ac dux [ab hoste salvatus est][d]; et ut veraces affirmant, plus quam [tres][e] legiones interfectorum sunt. Omnis haec regio defensore forti carens[3] Piratas advenientes timet cottidie merens. [Godefridus comes occiditur,] Iohannes [autem] optimus miles iacet, Quem semper patria deflet[4]. Horum[f] consocii nobiles *et incliti hactenusque pugnantes dextra victrici Nunc pausant sorte infelici. Luit corpus eorum, Quod promeruit macula nostrorum; Sed, ut spero, gaudebit eorum anima, Tam gravi exacerbacione purgata.

1018. Iul. 29.

28. Sed ne stupeas, lector, talem casum, perpendas etiam ortum. Thiedricus ille infaustus predicti antistitis satelles fuit; hic in quadam silva Mircwidu[g] vocata[5] magnum habuit predium, quod sibi ex eiusdem parte iniuste ablatum fore, cuncti comprovinciales cesari in Niumagun queruntur. Unde cum consilio optimorum imperator episcopo Traiectensi haec loca precepit incendi et conclamantibus reddi; cumque seniorem suum iuvenis nefandus a mandatis talibus compescere nequivisset, licentiam abeundi peciit et se id prohibiturum esse promisit. *Nec mora, factum est, quod dixi, plus causa nostri facinoris, quam pro merito victoris. Hanc ineffabilem ac nimis invincibilem erumnam avium undiquessecus huc congregatarum et semet ipsas invicem ungulis interficientium multitudo longe presignavit eundemque locum, quo isti postea oppetiere[h], preoccupavit. Quod Davit sanctus monti Gelboe imprecatus est, huic insulae ego nullius meriti

2.Reg.1,21.

a) trai&tensis *D*, *corr. T*. b) in sua *D*, *l add. T*. c) fresionibus *D*. d) ab h. s. e. *T in loco raso*. e) tres *in loco raso T*. f) Huius *D*, g) c *a T additum postea erasum 1*. h) oppere *corr.* oppetiere *T*.

1) *Thiedricum (Dirk) III. comitem Hollandiae, filium Arnulfi comitis* († 993) *et Liutgardae; cf. VI*, 19, *'Jahrb.' III*, 96—105, *Wenzelburger, 'Gesch. d. Niederl.' I*, 106—109. 2) *Inter Merwede et Mosam Veterem fluvios sita, non longe ab urbe Dortrecht*. 3) *Hinc usque in finem capitis eodem genere versuum noster usus est, quo supra c*. 12. 4) *Necrol. Merseb. Iul*. 30*:* Godizo et Iohannes et Godefridus comites cum innumera sociorum suimet multitudine perempti sunt. *Conf. Necrol. Luneburg. Iul*. 30. 5) *Hoc nomen idem est atque* Miriquidui (*VI*, 10*)*; *hodie transiit a silva illa ad flumen modo commemoratum, quod ex Rheni et Mosae partibus confluit*.

1018. semper expopto. [Baldericus Leodicensis[a] episcopus obiit in Iul. 29 (30). Tiele eodem die][b. 1].

29. (14.) *In diebus illis in episcopatu meo septem mancipia fungos manducavere non *rectos et acri ardore succensi celeriter mortui sunt. Aug. Et in mense Aug. stella quedam iuxta plaustrum[c] noviter apparens radiis eminus emissis cunctos cernentes terruit[2]. Numquam enim nostri memoria talis exoritur et ideo [unus]quisque [hoc] admiratur, prodigium hoc esse timet vulgus, sed cum misericordia id finiri fidelis sperat popellus. De hiis similibus clamat Baruch 3,32. Ieremias veredicus: *Qui scit universa, novit illa; et adinvenit ea suimet prudentia.* Stella haec, quae effulsit, plus quam XIIII dies visa est. In provincia Northuringun dicta tres lupi semper congressi nec antea ex habitatoribus hiis visi hominibus multis atque pecoribus ineffabiliter nocuerunt. Hoc quoque indigena omnis vehementer expavescens maioribus curat inpleri *detrimentis. Beatus namque loquitur Gregorius: *Multa debent mala precurrere, ut illa valeant sine omni fine ventura nunciare.* In supradictis omnibus desuper nobis ira caelestis revelatur, sed circumspeccione[d] [vigili] haec ab humana fragilitate non attenditur.

30. (15.) *Iste annus nova nuncupacione terrae[e] mocio vel magna contricio ex rei veritate appellari potest. Ineffabilis enim tribulacio mundo instabili exorta habitatores eius undique turbavit; cuius partem predixi et, tunc quae preterieram, alte gemitu tracto explicam. Balderici presulis et Cameracensis episcopi[3] milites poene omnes predicta oppecierunt in insula et in proximis tribus provinciis non supererat una domus, ubi saltem non deesset habitator unus. Post tempora Caroli in[f] una die vel anno aliquid in hiis regionibus tale non accidit, sicut vetustas asserit. Quomodo umquam ceciderunt tales viri absque dampno hostili? Sed nullus id miratur, qui hoc rite meditatur, quia is nil potest pugnare, quem culpa sui gravis vindicta Dei nititur deprimere[g]. Hic inexuperabilis casus postea cito obliviscatur; quia Godefridi ducis auxilio Athelboldus antistes cum Thiedrico hoste reconciliatur[4]; et hoc venit non ex voluntate sua, sed ex necessitate summa. Non erat enim istius regionis ullus prepotens defensor, si amplius insurgeret inimicus acrior. Si

a) c *erasum 1.* b) Baldericus — die *in ultima paginae linea T alio tempore videtur scripsisse.* c) iuxta signum maioris urse, quod vulgo plaustrum dicitur *2.* d) p *add. T.* e) t̄ *1.* f) t̄ *corr.* ī *1.* g) deprimire *1.*

1) *Necrol. Mers. Iul.* 30. *Baldericus, qui aegrotus Adalboldi expeditionem sequi conatus erat, mortuus est in curte regia Herwerden inter Waal et Maas fluvios prope Tiel oppidum sita.* 2) *De hoc cometa v. Ann. Quedlinb. a.* 1018, *Alpert. II*, 19. *L.* 3) *Gerhardi* 1012—1048. 4) *V. 'Jahrb.' III*, 103—104.

1018. damnum hoc ex consensu divino factum est, quis potest ulcisci? sin autem, quis vindicatore insanabilior[a] illo? Nunc ut sanctus abba[b] Columbanus in morte magni inperatoris[c] Caroli fecit[1], ita nos *stringamus lacrimas precesque fundamus*[d] proficuas.

31. (16.) Nec tacendum est, quod in Ruscia contigit lugubre damnum. Bolizlavus namque eam grandi exercitu peciit multumque ei nostro famine nocuit[2]. Mense etenim Iulio et XI. Kal. Aug. predictus[e] dux ad *quendam fluvium[3] (Iul. 22.) (fol. 192.) veniens ibidem exercitum suimet castrametari pontesque necessarios parare iubet. Iuxta quem rex Ruscorum[f, 4] cum suis sedens futurum duelli invicem condicti eventum sollicitus expectabat. Interim Poleniorum provocacione[g] hostis presens ad bellum excitatur et ab amne, quem tuebatur, ex inopinata prosperitate fugatur. Ex hoc rumore Bolizlavus extollitur et consocios parari et accelerare rogans fluvium, etsi laboriose, velociter transcendit. Inimica autem acies contra turmatim[h] ordinata patriam defendere suam frustra nititur. Namque in primo conflictu cedit ac numquam postea fortiter resistit. Ibi tum cesa est innumera multitudo fugiencium et parva victorum. Hericus miles inclitus ex nostris oppetiit, quem inperator noster in vinculis diu retinuit[5]. Ex illa die Bolizlavus optata prosperitate inimicos palantes insequitur et ab incolis omnibus suscipitur multisque muneribus honoratur.

32. Interea quedam civitas fratri suo[6] tunc obediens a Iarizlavo vi capitur, et habitator eiusdem abducitur. Urbs autem Kitava[7] nimis valida ab hostibus Pedeneis ortatu Bolizlavi crebra inpugnacione concutitur et incendio gravi minoratur. Defensa est autem ab suis habitatoribus, sed celeriter patuit extraneis viribus; namque a rege[i] suo in fugam verso relicta XVIIII. Kal. Sept. Bolizlavum et, quem (Aug. 14.) diu amiserat, Zentepulcum seniorem suum, cuius gratia et nostrorum timore omnis hec regio conversa est, suscepit. (fol. 192'.) Archiepiscopus *civitatis illius cum reliquiis sanctorum et ceteris ornatibus diversis hos advenientes honoravit in sancte monasterio Sofhiae, quod in priori anno miserabiliter casu (p. 871.) accidente combustum est. *Ibi fuit noverca regis predicti,

a) uindica . . . insanabilius *1 (spatio relicto quattuor aut quinque litterarum).* b) *erasum 1.* c) intemperatoris *H.* d) fundimus *1.* e) prodictus *1.* f) rurorum *1.* g) prouocacionē *1.* h) tuimatim *1.* i) *ita A. S.;* agere *1.*

1) *Non ipsius Columbani, qui a.* 615 *in monasterio Bobiensi mortuus est, sed monachi cuiusdam Bobiensis carmen, cui Planctus de obitu Karoli (MG. Poetae lat. aevi Carolini I, p.* 434—436, *ed. Dümmler) inscribitur, hic spectat noster; ubi in str.* 17 *haec leguntur:* O Columbane, stringe tuas lacrimas precesque funde pro illo ad Dominum. 2) *De qua expeditione cf. Strahl l. c. I,* 155—157, *'Jahrb.' III.* 89—93. 3) *Bug.* 4) *Iaroslavus; cf. VIII,* 65. 72. 5) *Conf. supra VIII,* 16. 6) *Suentopulco.* 7) *Kiew; quae urbs supra* Cuiewa *dicitur.*

1018. Aug. uxor et VIIII sorores eiusdem, quarum unam prius ab eo[a] desideratam antiquus fornicator Bolizlavus oblita contectali sua iniuste duxerat[1]. Ineffabilis ibi pecunia ei ostenditur, cuius magna pars hospitibus suis ac fautoribus distribuitur, quedam vero ad patriam mittitur. Fuerant in auxilio predicti ducis ex parte nostra trecenti et ex Ungariis quingenti, ex Petineis autem mille viri. Omnes hii tunc domum[b] remittebantur, cum indigenas adventare, fideles sibi apparere, senior prefatus letabatur. In magna hac civitate, que istius regni caput est, plus quam quadringente habentur eclesiae et mercatus VIII, populi autem ignota manus: quae, sicut omnis haec provincia ex fugitivorum robore servorum huc undique confluencium et maxime ex velocibus Danis, multum se nocentibus Pecinegis hactenus resistebat et alios vincebat.

33. Hac elatus prosperitate Bolizlavus archiepiscopum predictae[c] ad Iarizlavum misit, qui ab eo[d] filiam suimet reduci peteret et uxorem suam cum noverca et consororibus reddi promitteret. Post haec dilectum abbatem suum Tuni[e] ad nostrum inperatorem cum magnis muneribus misit, ut suam amplius gratiam et auxilium acquireret et se cuncta[f] sibi placencia facturum indicaret[2]. Ad Greciam[g] quoque sibi proximam nuncios misit, qui eiusdem imperatori[3] bona, si vellet *fidelis amicus haberi, promitterent; sin autem, hostem firmissimum ac invincibilem fieri intimarent. Inter haec omnia omnipotens Deus assistat medius et, quid sibi sit placitum et nobis proficuum, clementer ostendat.

*fol. 193

In diebus illis Udo comes[h] nepos meus[4] Hirimanum, coequalem sibi tam in nobilitate quam in potestate, cepit, et invitum in suam municionem duxit. Ob hoc vereor aliquam filicem periculosam oriri, quae vix aut nullatenus possit eradicari.

Sept. 34. (17.) De imperatore nostro nunc sermo mihi oriatur, qui de invisa expedicione[5] reversus, nil de promissis percepit, sed parum sibi renitentibus nocuit. Huius miles egreius atque fidelis, dux Thiedricus[6], cum ab eo[a] separatus domum pergere voluisset, a quodam seniore Stephano[i] nomine, cesaris atque suimet, ut patuit, inimico, locis impugnatur

a) habeo *H.* b) do domum *in duabus lineis 1.* c) *scilicet* ecclesiae. d) habeo *H.* e) Thuni, in quo regnabat tota hypochrisis *2, A. S.* f) cunt *1.* g) grām (= gratiam) *1,* urbem *2.* h) oms̄ *1.* i) stphano *1.*

1) *Scilicet non ante illud tempus, sed tunc ipsum Boleslavus illam duxit.* 2) *V. Ann. Quedlinb. a.* 1018. 3) *Basilio II. Romani filio, qui* 976—1025 *regnavit.* 4) *Hic Udo* Ludigerus *ille* comes *videtur fuisse, Sigifridi Stadensis comitis filius,* qui a plerisque dictus est Udo (*Ann. Saxo a.* 1056), *Hirimanus autem Werlensis comes, Gerbergae filius et Godilae maritus, cuius filii fortasse hac re commoti a.* 1019 *contra imperatorem arma ceperunt.* 5) *In Burgundiam facta; cf. supra c.* 18. 6) *Lotharingiae superioris.*

abditis; et cum iam victor existeret, milite in predam cadente iterum initur et pro dolor! superatus cum paucis[a] effugit. Haec fuit ei in talibus secunda temptacio[1]; et faciat Deus, ut non eveniat illi tercia periclitacio. Inperator noster, cum de his omnibus[b] efficeretur certus, unum in Suevia regione colloquium de re publica habuit[2] et mox per Renum sollicitus descendit. Namque cooperatores eius et regni suimet columne maxima parte, pro dolor! cecidere sibique grave pondus occultum[c] fidei simulatores occultis resistere insidiis per extraneos nituntur, ut non liceat ei libertate congruenti inperare eorumque iniustam temeritatem[d] in aliquo minorare*.

1018.

*) *Cod. 2. in fine addit:* Continet iste liber gesta quinque imperatorum, id est Heinrici primi et trium filiorum eius, Ottonis, qui dictus est Rufus, et Ottonis secundi, nec non et tertii Ottonis, qui dicebatur pulcher puer, et Heinrici secundi, cui nomen adhesit pietatis. Qui imperatores Romanum et Teutonicum imperium per annos centum et septem strennue rexerunt. Conscripsit autem ea Thietmarus Merseburgensis episcopus; qui quia Saxo erat, maxime, quid in Saxonia hii imperatores egerint, describere videtur.

a) pauos *1.* b) omibus *1.* c) in occulto imminebat *2, A. S.* d) et libertatis insolentiam *2, A. S.*

* fol. 193.

1) *Conf. VI,* 52. 2) *Sept.* 2 *imperator in civitate Zürich fuit, cf. Stumpf* 1712, *'Jahrb.' III,* 81—86.

INDEX NOMINUM.[1]

[1]) *Uncis quadratis ea inclusa sunt nomina nominumque formae, quae aut in uno codice Bruxellensi, aut in locis interpolatis codicis Dresdensis inveniuntur; numeris libri et capita significantur.*

[1]) *Conf.* Gisiller = Gisilher, Waltterd = Walthard, Fulhard *(E. Förstemann, altdeutsches Namenlexicon)* = Volkhard.

[1]) *De quo cf. E. E. Schmidt, 'Gisilher Bischof von Merseburg, Erzbischof von Magdeburg', diss. Hal. 1887, quam supra neglexi.*

[1]) Hericus *nihil aliud videtur esse nisi nominis* Heinrici *ea forma, quae apud Germanos septentrionales in usu fuit; cf*. Olef = Wonlef, (Oscar = Ansgar).

[1]) *Quod supra II, 32 hoc nomine oppidum Werden dici censui, error fuit.*

GLOSSARIUM.[1]

Abavus *proavus I*, 10.
abscinthium *V*, 9.
abstemius *abstinens II*, 35. *VI*, 21.
adleta Christi *II*, 45. *IIII*, 10. *VII*, 10. *VIII*. 43; (athleta *V*, 28 *unus codex* 2).
advocatus *II*, 30. *IIII*, 27.
aeleri *eller II*, 37.
aequivocus *(plerumque* equivocus*)* συνώνυμος *II*, 15. 37. 44. *IIII*, 11. 20. 31. 43 *et saepissime*.
agonis mutui luctamen *II*, 27; agon exitus *todeskampf IIII*, 26.
agonizare *in den letzten zügen liegen IIII*, 67.
ampula *VII*, 42.
anhelare *cupere IX*, 14; anhelanter *studiose I*, 11.
annona 1) = *praebenda III*, 15; 2) = *frumentum, pabulum V*, 9.
antidotum *venenum IX*, 15.
antiphona *IX*, 9.
antistes = *episcopus, saepissime.*
apex archiepiscopatus *II*, 22.
apostata gens *IX*, 5.
apostolicus = *papa II*, 13. 19 *et saepe.*
applaudans *III*, 19. *VI*, 1.
appropiare *III*, 19.
archanus *arcanus II*, 18. *VI*, 10. *IX*, 11.
archiantistes *archiepiscopus, saepius.*
archimandrita *archiepiscopus III*, 12.
archipresbiteratus *VI*, 36.
archipresul *archiepiscopus, saepius*; archipresulatus *VI*, 30.
aromatibus condire *II*, 43.
arridere *favere, consentire II*, 4. 15. 21. *saepius.*
arx regni = *imperium I*, 6.
asperitates, assperitates bellorum *II*, 13. *IIII*, 9. 39. 50. *VI*, 15.
asspirare 1) *favere, consentire I*, 7. *II*, 6. 11. *V*, 11. *VII*, 14; 2) aspirare vires *V*, 28.
assumptio Mariae *VI*, 18. 19. *VII*, 14.
atrium defunctorum, cadaverum *I*, 11. 12. 13.
attitulare librum anno *IX*, 15.
auca (*ital.* oca) *anser IIII*, 26. *VII*, 22.
auleum *V*, 4.
autumare *I*, 10. *II*, 23. *V*, 18. *VIII*, 69. *IX*, 2.
avinculus *avunculus IIII*, 23. *VIII*, 27. 46. 54. *IX*, 4.

Baculus pastoralis *I*, 22. *IIII*, 62. *VII*, 7, episcopalis *VI*, 39, harundineus *IIII*, 61; *similiter saepius.*
banno (apostolicae auctoritatis, episcopali) interdicere *I*, 6. *VIII*, 26. *IX*, 21, per bannum regalem interdicere *VI*, 5, per bannum *(regalem)* fieri iubere *VI*, 19; bannus episcopalis super burgwardum Merseb. *V*, 44; banno *(episcopali)* constringere *II*, 31, impositus a presule bannus *VII*, 26, solutis bannis inpositis *VII*, 35.
basileus *III*, 23.
basiliscus *V* 23. *IX*, 7.
Belegori, quod pulcher mons dicitur *VI*, 56.
Beleknegini, i. e. pulchra domina *IX*, 4.

---

[1]) *Parvas scribendi differentias, ut* c *pro* t, e *pro* ae, i *pro* y, cx *aut* gx *pro* x, ex- *pro* exs- *aut* exh-, -essere *pro* -escere, -escerunt *pro* -esserunt *posita et similia omnino neglexi; numeris libri et capita significantur.*

bellum = *pugna II*, 2.
beneficium *lehen I*, 7. *II*, 36. *V*, 21. 22. *VI*, 36. 50. *etc.*
bicarium (*ital.* bicchiere) *becher IX*, 14.
bile mascula succensus *II*, 28.
binomius *III*, 21.
bissextus *dies intercalaris VIII*, 44.
blasfemia *I*, 24.
Bolizlavus, qui maior laus interpretatur *IIII*, 45.
braca *V*, 6. *VIII*, 65.
bravium βραβεῖον *praemium IIII*, 67. 72. *VI*, 12. *VII*, 18. *IX*, 8.
burgwardus *V*, 44. *VI*, 50. *VIII*, 52. *IX*, 20. 21.
buxis *IX*, 10. 14.

camera *sc. regalis IIII*, 9.
cameraria *IIII*, 34; camerarius *IIII*, 36. 69. *V*, 6. *VI*, 35. *VII*, 28. *IX*, 1. 25.
caminata (*germ.* kemenade) *II*, 30. *IIII*, 26. *V*, 6. 9. *VII*, 1. 6. 11. 13. 24.
camisia *chemise VIII*, 25.
campana *II*, 28. *III*, 1. *VI*, 12. 40. 50. *VII*, 19. *VIII*, 46.
campania *planities V*, 25.
cancellarius *III*, 5. *V*, 19. *VI*, 32. *IX*, 22.
capitulum *VII*, 14.
capula *I*, 8.
caritas = *cena Domini VI*, 19.
caritativus *blandus, comis, familiaris II*, 20. *IIII*, 1. 8. 25. *V*, 5. 18. 23 *etc.*
cardinales *IIII*, 45.
carnis universae viam intrare *I*, 7.
castellum *V*, 27. 34. 36. 38. 34. *VI*, 2. 11. 53. *VII*, 33. *VIII*, 1 *etc.*
casula *vestis sacerdotalis VI*, 46.
cathedra episcopalis *IIII*, 59 *et saepius*, regalis *II*, 45.
cellarium *IIII*, 9.
cellerarius *IIII*, 9; celleraria *IIII*, 33.
census *zins I*, 16. *V*, 14. *VII*, 32. 39. *VIII*, 36.
christianitas 1) *christenheit II*, 10. *III*, 18. *IIII*, 53. *VIII*, 74; 2) *christenthum II*, 14. *III*, 17. *VIII*, 38. 72.
christicola *I*, *pr.* 14. *IIII*, 15. *VIII*, 2. 44. *IX*, 6.
cimiterium κοιμητήριον *III*, 12. *IIII*, 68.
civitas *semper* = urbs.
clamida χλαμύς *IIII*, 36.
claustrum *IIII*, 26. 30. *VII*, 36.
clericatus *IIII*, 64.
cluens = *inclutus I*, 1. *III*, 1. *IIII*, 61; cluere *VII*, 32.
clusae, introitus Longobardiae *V*, 24. 25. *VI*, 4. 5.
colica passio *V*, 28. *VII*, 31.
collectarium *IX*, 14.
cometissa *IIII*, 68. *V*, 5. *VIII*, [19.] 40; comitissa *IIII*, 34 *solus codex* 2.
comitatus 1) *begleitung*, *gefolge IIII*, 46. *VI*, 22. 25. *VIII*, 64; 2) *grafschaft IIII*, 31. 69. *V*, 21. *VI*, 19. 50. *VIII*, 32. 50. 54.
commendare terrae *bestatten III*, 25. *absol. III*, 11.
commestionis (= *comedendi*) usus *I*, 14.
commixio *I*, 6.
communio 1) *gemeinschaft III*, 7; 2) = *cena Domini II*, 10. 41; communicare *IIII*, 28.
comprovinciales *I*, 28. *II*, 7. *IIII*, 2 *etc.*
compunctio divina *V*, 22. *VI*, 17.
concambium *III*, 1. *V*, 44. *VI*, 30. *VIII*, 52. 62.
concite *citissime I*, 6; concito cursu *IX*, 8.
concives *II*, 2. *VI*, 1. 7. 11. *VIII*, 70. *IX*, 24.
concludere memoria *I*, 20. 28.
condignus *IIII*, 8. 28. *V*, 17. *VIII*, 49.
confessio *beichte II*, 16. 26. 40. *III*, 25. *IIII*, 21 *etc.*
confortatus *II*, 1. 27. *saepius.*
confrater = frater *saepissime*; confratres gemini *IIII*, 64.
congruum est = *convenit I*, 9. 25. *VII*, 17. *IX*, 24.
conivere *consentire II*, 6. 20.
coniuncio *I*, 25. *II*, 15.
conlaudare sibi aliquem in regem, dominum *II*, 1. 44. *V*, 14. 20.
consocii *IIII*, 9. 38. *saepius.*
consodales *V*, 34.
consolidare *III*, 1. *IIII*, 29. *VII*, 3; consolidator *VII*, 40.
consubstantialis *II*, 33.
contectalis *uxor I*, 5. 25. *II*, *pr.* 3. *III*, 10. *IIII*, 42 *etc.*
contemporales *I*, 6. *III*, 5. *saepius.*
contrarietas = *controversia I*, 8.
conversatio *lebenswandel II*, 33. 36. *IIII*. 6. 10. *VI*, 15. 21. *VII*, 27. *VIII*, 25.
convitiare *conviciari II*, 6.

cornupeta *IX*, 23.
coronas accendere *II*, 28.
corruptibilis *IX*, 8.
crastino *sequenti die IIII*, 7. 13. *VI*, 42. *VII*, 10. 28; cras *VIII*, 23. crastina die *II*, 14.
crepusculum orientis diei *I*, 11. *VI*, 4. 26. 55, aurorae *IIII*, 11, noctis *VIII*, 44.
cripta *VII*, 3.
crisma *V*, 44. *VI*, 40. *VIII*, 8. 25. 72.
crucifixum *III*, 2.
crusinatus *crusina indutus V*, 10.
cubiculum *V*, 9.
cuculla *IIII*, 60.
cultura = *dei s. deorum cultus I*, 28. *II*, 14. *III*, 17.
cunei hostium = *acies II*, 30.
cura cathedrae = *episcopus II*, 1.
curia regia *la cour V*, 18.
curtis *villa munita (hof, pfalz) I*, 13. *IIII*, 34. *V*, 5. 13. *VI*, 39. 42. *VII*, 5. 42. *VIII*, 57. 75. *IX*, 15 19; regia *I*, 22, regalis *V*, 19.

daimon, id est omnia sciens *I*, 24; demon *I*, 24, demones *II*, 14. *IIII*, 74, demoniaca heresis *III*, 17.
dapsilitas *IIII*, 33.
debitum naturae persolvere *II*, 43. *IIII*, 17. *VIII*, 46.
decanus *IIII*, 65. *VI*, 46. 47.
decima *III*, 1. *IIII*, 10.
declinare = *collabi III*, 11.
dedicius *dediticius I*, 16. *IIII*, 8.
degradare *II*, 34.
deguit *II*, 18. *IIII*, 28.
delibucio crismatis *V*, 44.
demulcere *delectare praemiis II*, 9. *IIII*, 10. *V*, *pr.*
depositio 1) *absetzung saepius*; 2) *beisetzung III*, 3.
depredare *II*, 5. *III*, 19.
designare *addicere III*, 16.
desolare = *devastare III*, 18. 19.
dictamen, dictatus = *dictio I*, *pr.*
diffamare *de fama detrahere, clanculum maledicere II*, 39. 41.
diluculo *III*, 9. *VIII*, 53; valde diluculo *I*, 12.
diocesis *III*, 11. *VI*, 31. *saepius.*
diplois *VI*, 22.
dissonus *discors IIII*, 8.
Dobrawa Bona interpretatur *IIII*, 55.
dominium *III*, 8. *IIII*, 8. *VIII*, 18. *IX*, 20; domenium *(?) V*, 36.
dominus *der herr* (*opp.* servus); domnus *titulus nomini appositus*, *cf.* senior.
domna *uxor VI*, 9.
dormitorium *III*, 11. *IIII*, 67. *VIII*, 58. *IX*, 9.
[dorsale *VIII*, 67].
ducatus *herzogtum II*, 23. *IIII*, 8. *V*, 7. 12. 14.
ductor *herzog IIII*, 60; ductrix *II*, 6. *IIII*, 7.
duellum = *bellum III*, *pr. IIII*, 4. *V*, 13. *VIII*, 62. *IX*, 31.

ebdomada ἑβδομάς *IIII*, 38. 48. *VI*, 1. 37. 46. 47. *VII*, 17. *VIII*, 1. 13. 23. 35. 53. 54. 55. 63. 66. 68. *IX*, 10.
eculeo recalcitrare *IIII*, 71.
egreius *I*, 6. *II*, 15. 18. *III*, 2. 46. *VI*, 22. 36. *VII*, 5. *VIII*, 25. 42. 64. *IX*, 34.
elabisse *IIII*, 38.
elemosina (ἐλεημοσύνη) *almosen I*, 21. *II*, 40. *IIII*, 19. 49. 58. *VI*, 21. *VII*, 6. 25. *VIII*, 35. 74. *IX*, 12.
emittere spiritum *II*, 26.
enituisse = *enisam esse I*, 21.
ergastulum carnis *IIII*, 6.
esus *devoratio IIII*, 15.
eunuchizare *V*, 23.
evacuare = *exuere IIII*, 10.
evigilare *expergisci II*, 16. *IIII*, 69. *VI*, 39. *VII*, 3. 19.
ewangelium[1] *III*, 1. *VI*, 13. *VII*, 3. 42; ewangelica vox *VIII*, 13; ewangelizare *VII*, 35.
exasperare *increpare III*, 12.
excommunicare *IIII*, 28; excommunicatio *IIII*, 14. *VII*, 26.
exhalare in Christo *VI*, 46, animam *VIII*, 3.
exequiae assiduae = *missae pro animo mortui habitae I*, 21.
exspirare *mori II*, 18. 25. 34. 37. *IIII*, 9. 21 *etc.*; hominem *I*, 7.
extasis *II*, 16.
extremitates *extremae (exercitus) partes II*, 9.

famen (= *favor?) II*, *pr.* 32. *V*, *pr. IX*. 23.
fasma *oratio VI*, *pr.*

---

[1]) *Ita, non* euvang., *legendum est.*

feria *wochentag saepissime.*
festinus *maturus I*, 8.
fiducialiter *III*, 19.
filex *I*, 7. 24. *IX*, 33.
fistula *VII*, 40. *(eucharistica)* 42.
flocci pendere *VII*, 36.
fluctivagi animi *VI*, 59.
fodrum *futter V*, 26.
follis testiculi *IX*, 2.
fomes totius lucis *VIII*, 67.
forestus *III*, 1. *IX*, 20. 21.
fragrancia odoris *IIII*, 37.
fraternitas *fratrum societas IIII*, 16.
funus = *corpus mortuum V*, 6. *VIII*, 22.
fusum *II*, 39. *IX*. 4.

gallicinium *VIII*, 68.
gener *sororis maritus II*, 6. *VIII*, 9. *saepius.*
genimina viperarum *VIII*, 39.
gentes *heiden VI*, 45. *VII*, 42. *VIII*, 55; gentilis *I*, 14. *II*, 22. *III*, 17. *VI*, 23. 28. *IX*, 3. 5; gentilitas *VIII*, 59.
gladiator *VIII*, 51.
glando *I*, 3.
glutto *IIII*, 75.
gnoti seaucton *V*, 1.
gratias referre *II*, 16; grates condignas referre *IIII*, 8.
gutta (*gall.* goutte) *gicht IIII*, 72.

hasta signifera *VI*, 3.
heresis demoniaca *III*, 17.
hominem interiorem exuere *IIII*, 43. *VIII*, 24.
honerare *honorare IIII*, 26.
hospicium *VII*, 6. 34. 37. *VIII*, 24.
humilis *demüthig I*, 22. *II*, 14. 24. 34. *III*, 2. 9 *etc.*; humilitas *II*, 32. *IX*, 9; humiliare *IIII*, 54. *V*, 12. *VIII*, 2. 47.

Iaremirus, qui firma pax interpretatur *VI*, 11.
ibrida *hibrida IX*, 19.
idola *III*, 19. *IX*, 5.
illucescere *illustrare III*, 5.
incantacio *IIII*, 15.
inclinare *collabi II*, 43; *cf.* declinare.
incongruum *I*, 26. *II*, 38. *VII*, 40. *VIII*, 55.
inconsolabilis dolor *II*, 23.
incredulus *I*, 13.
inculpabilis *II*, 38.
indeficiens lumen *IIII*, 25, honor *VI*, 48.
indefectiva bona *IIII*, 53.
indiccio *I*, 22.
indulgere se quieti *VI*, 16.
ineffabilis *immensus, innumerabilis II*, 10. 30. 40. *III*, 20. 21. 26. *IIII*, 14. 30. *V*, 23. 28 *etc.*
ineffrenatus *V*, 24.
infantes *chorknaben VII*, 4. [*IX*, 9.]
infatigabiliter *I*, 25.
infatuare *prohibere I*, 7.
infirmari *erkranken II*, 43. *III*, 15. *IIII*, 17. *VI*, 57. 60. *VII*, 24. 26 *etc.*; infirmitate compressus *III*, 8 oppressus *III*, 15. *IIII*, 46 gravatus *IX*, 26 *et saepius.*
inflatio turgida[1] *superbia et audacia VIII*, 3.
infortunium *res adversae III*, 23. *VII*, 20. *IX*, 4.
innotescere *trans. I*, 23. *II*, 39. *III*, 12. *IIII*, 43. 70. *V*, 22. *VI*, 47 *etc.*
innumera virtus *II*, 3.
innumeri = *pauci III*, 2.
inolita libertas *V*, 7.
imposiciones *praesidia ceteraque urbi defendendae necessaria I*, 16.
irretitor humanae salutis *I*, 24.
inrumpere hostes *III*, 19. *IIII*, 22.
inthronizare, intronizare *II*, 16. *IIII*, 31. *VI*, 12. 35. 42. *VII*, 8. 21. *VIII*, 1. 65. *IX*, 18.
intimare *nuntiare, narrare alicui I*, 11. *III*, 2. 12. 23. *IIII*, 13. 42. 69. *V*, 5. 32. *VII*, 10. 16. *saepius.*
invanum (*gall.* envain) *VII*, 24. *VIII*, 63.
invictricia arma = *invicta I*, 23.
invincibilis *II*, *pr.* 20.
invisibilis *II*, 45.
invitatorium canere *I*, 12.
iterari = *itinerari IIII*, 45. *IX*, 24.
iuvamen *II*, 32.

karus *IIII*, 39; karissimus *I*, 22. *VI*, 13. *VII*, 1; karitative *I*, 5.
kirieleison *II*, 37. *IIII*, 20. 22. *V*, 34.
kriolosso *v.* ukrivolsa.

lacrimabiliter *II*, 5. 28. 43. *IIII*, 53.
laguncula *IIII*, 30.

[1]) *'Ohrenbläserei' minus recte interpretatus est Waitz, SS. III, gloss.*

laicus *(opp.* clericus*) III*, 11. *IV*, 8. *VII*, 25; laica *VII*, 16; laicalis habitus *IIII*, 24.
lancea sacra *V*, 17, signifera *V*, 21.
lancifer *III*, 20.
largifluus *III*, 1. *V*, 1.
latialiter (= *aperte?*) confessio facta *III*, 25.
laudare in dominum *V*, 30; *cf.* conlaudare.
legio = *mille II*, 9. *III*, 19. *IIII*, 11. *V*, 36. *VI*, 26. *IX*, 27; = *turma IIII*, 22. *VI*, 22.
letargica pestis = *oblivio IX*, 25.
lincei oculi *V*, 25.
lolium *I*, 7.
loquela *loquendi facultas VIII*, 76.
loricatus *III*, 7. *IIII*, 46. *VI*, 10.
luctamen mutui agonis *II*, 27.
lumbare *cingulum venereum VIII*, 74.
luminaria = *lumina I*, 4. *II*, 28. 31. *VII*, 12. *IX*, 1.

mestificare *I*, 9.
malesuasus *V*, 13. *VIII*, 4. *IX*, 5.
mancipia *IIII*, 16. *IX*, 29.
manducare = *gall.* manger *IIII*, 56. *VII*, 4. *IX*, 2. 29.
manica *schiff der kirche VII*, 14.
mansio = *gall.* maison *IIII*, 63. *VI*, 27. *VIII*, 75. [*IX*, 15.]
mansus *hufe V*, 44. *VI*, 44. *VII*, 21. *VIII*, 25. 31. *IX*, 20.
manus applicare alicui = *militem alicuius fieri V*, 3. 11. *VI*, 31, complicare *V*, 18. *VIII*, 30; per manus accipere *VIII*, 27, suscipere *II*, 21.
marca *VI*, 50. *IX*, 18, marcha *V*, 9. *VI*, 55. *VII*, 9; marchio *saepius.*
marcesserunt *II*, 44.
marsuppium(μαρσύπιον) *saccus VIII*, 45.
martirium *IIII*, 28; martirizare *I*, 4.
martorlogium[1] *VI*, 47. *IX*, 13.
matutina *I*, 11. 12. *III*, 11. 16. *IIII*, 21. 34. *VII*, 19.
Medeburu interpretatur mel prohibe *II*, 37.
mediante die *VII*, 12, Augusto, nocte *VI*, 12.
medo *met VIII*, 23.
melioracio *VI*, 41.
mellifluus *IX*, 14.
memoriale *I*, 28.
mercatores *I*, 12. *III*, 1. *VI*, 16.
mercatus *markt IX*, 32.
Mese i. e. media regionis *I*, 2.
migranea *IIII*, 72.
migrare ad Christum = *mori I*, 22. *IIII*, 17. 21. *VI*, 37. *saepius.*
miles 1) *krieger saepe*, *coll.* = *exercitus II*, 13 *et saepius*; 2) *ritter I*, 10. *IIII*, 12. 22. *V*, 6. 9. *VI*, 22. *VII*, 1. 22. *IX*, 31. *saepius*; 3) = satelles (*opp.* senior) *III*, 25. *IIII*, 2. *V*, 22. 33. 34. *VI*, 15. 31. *VIII*, 12. 30. 62. *IX*, 3. 24. 34 *etc.*
millenarius numerus *VI*, 1. *VIII*, 1.
minare (*gall.* mener) pecus *VIII*, 15.
misterium *VI*, 36. 42. *VII*, 3. 5; mistice *VIII*, 1.
missam cantare *II*, 41, celebrare *III*, 9, canere *VII*, 1, audire *III*, 19 *etc.*
moderni *IX*, 24.
momentanea mors *I*, 21.
moneta *III*, 1.
monstrum *gespenst VIII*, 68.
morigeratus bene = *homo morum bonorum I*, 19.
mortalitas saeva *pestilentia II*, 35.
mundana lex (*opp.* divina) *IIII*, 31.
mundare delictum *emendare IIII*, 20.
mundiburdium archiepiscopi *II*, 42.
municiuncula *I*, 16.
mutatoria *IIII*, 36.
mutus = *mortuus VIII*, 2.

nativitas = *natalis II*, 17 *et saepius.*
nepos *neffe VIII*, 22. *IX*, 4. 27. *vetter VII*, 13. 21. 30. *VIII*, 4. 6. 7. 10 *etc.*
neptis *base I*, 12. *VIII*, 3. 16. *saepius.*
neva = *naevus, macula I pr. IIII*, 56. *VI*, 1.
novella tempora *I*, 13.
noviter *I*, 11. *II*, 10. *saepius.*
nuigerula *nugigerulus VI*, 31; nuigerulus *VIII*, 9.
nutrire *educare II*, 36. *III*, 26. *IIII*, 3. *saepius.*

obdormire in Domino, in Christo, in pace = *mori II*, 18. 34. *IIII*, 36. *VIII*, 33.

[1]) *Haec lectio, cum eadem bis a duobus librariis exhibeatur in codice* 1, *in textum recipienda erat.*

obfuscare *VIII*, 67.
oblationes offerre *I*, 1.
oblacionarius *IIII*, 44.
obserare *concludere III*, 26. *VII*, 37.
obtruncare naribus *II*, 15. *IIII*, 25.
obtutus divini *VII*, 19.
odas Deo referre *IIII*, 28.
odientes *VIII*, 45.
officinae fratrum *IIII*, 37.
omicidium *VIII*, 16.
optinere *saepius.*
oralogium *horologium VII*, 40.
oratio *gebet I*, 15. *III*, 9. *IIII*, 48. 53. *V*, 5 *etc.*; oratorium *I*, 11. *II*, 3. *IIII*, 33. 71.
ortari, ortatus *saepius.*
orphani *VII*, 13.
Othelricus mammona iniquitatis interpretatus *VII*, 39.
ovilis *I*, *pr.*; ovile *III*, 11.

Pacificus = *pacatus II*, 36.
palatium *VI*, 19; palatini *IIII*, 31; palatinus comes *IIII*, 22. 60. *V*, 15. *VI*, 5. 48.
pallium *VI*, 30. *VII*, 17. 34.
palmae = *dies dominica palmarum II*, 30. *IIII*, 1. *VI*, 3. *VIII*, 26. *IX*, 7.
pandere cuncta ordine *I*, 7. *II*, 10. 25, rem *VI*, 12.
paraclitus *II*, 33.
paradisi aula *VI*, 10.
paralisis *IIII*, 6. 16. 44. *VIII*, [44.] 55; paraliticus *VIII*, 56. 76.
parasceue *VIII*, 34.
parrochia *(ita semper) saepius.*
parvulus = *rarus I*, *pr.*; parvus *II*, 40.
pastor = *episcopus saepius.*
patescere *trans. I*, 7. *VIII*, 19.
patina *VII*, 42.
patrinus *II*, 42.
patrissare *II*, 4.
paupercula *III*, 5.
pausare *sepultum esse II*, 11. 42. *III*, 2. *VI*, 41. *saepius.*
pavimentum *IIII*, 47.
perimerunt *II*, 15. *VIII*, 44.
phalanx *V*, 36.
phalerata verba *V*, 10, promissiones *VIII*, 71.
Phasan i. e. gallus *VII*, 41.
pilleus *VII*, 1. *IX*, 25.
pincerna *VII*, 14.
piratae *IIII*, 23. *VII*, 28.
placitum 1) *voluntas VI*, 52; 2) *conventus III*, 24. *IIII*, 38. *VI*, 3. 25.
plasmator *VI*, *pr.*
plaustrum *sidus IX*, 29.
pleniter *II*, 23.
Pober sclavonice, Castor latine *VI*, 26.
pollere *praestare IIII*, 61. *VII*, 13. *IX*, 25.
populus *nobiles, ingenui. (laici, opp. clerus) II*, 20. 22. *III*, 12. 13. *V*, 14. 22. 30. *VI*, 12. 26. *saepius*; populi *leute VI*, 12. *VII*, 19. *VIII*, 8. 62.
porcio *pars II*, 17. *III*, 2. *saepius.*
portitor = *is qui portat III*, 24. *IIII*, 43. *VII*, 32. *VIII*, 45. 69.
possibilitas *I*, 14. *IIII*, 71. *IX*, 12.
possidere = *obsidere II*, 6. 8. 13. *IIII*, 3. 7. 13. *V*, 36. *VI*, 14. *VIII*, 48. 65.
post tergum cadere *III*, 9.
precluus *inclitus I*, 2. 26. *VI*, *pr.* *VIII*, 67.
predicatio *predigt II*, 36. *IIII*, 28; predicator *VIII*, 74.
prelibare *praemittere III*, 2.
preputium *IX*, 3.
presbiterium *VI*, 46. *VII*, 18.
presentare *donare II*, 23. *IIII*, 9.
presignare ad *II*, 20. *III*, 15. *IIII*, 16.
presul = *episcopus saepe.*
presumere *sich erdreisten II*, 32. 38. *III*, 2—8. 19. 22. *IIII*, 24. 63. *saepius*; presumptio *II*, 2. *III*, 17. *IIII*, 29. *saepius.*
prevalere adversus *II*, 23.
prima *(diei hora)* sonatur *III*, 17. *VII*, 3.
primarii regni *II*, 31.
primates *II*, 15. *III*, 13. *V*, 2. *VI*, 1. 34. *VII*, 15. *VIII*, 30. 40. 47.
primatus = *primates V*, 11. *VI*, 60. *VIII*, 27.
primicerius *VI*, 33. *VIII*, 43.
principatus = *principes III*, 24.
priores = *primates V*, 24. *VI*, 27.
proficuitas *I*, 1. *II*, 23. *IX*, 12.
propalatio *publicatio VI*, 10.
prophetia *III*, 14.
propiare *appropinquare III*, 21.
provectus secularis, bonorum operum *II*, 44.
provisor aecclesiae *I*, *pr.*, imperii *II*, 15, sedis *III*, 2, navis *III*, 21, civitatis *IIII*, 64.
provocamen *VIII*, 74.
pugil Christi *II*, 14.
pustella *IIII*, 49.

quadragesima *fastenzeit IIII*, 17. 56. *V*, 28. *VI*, 3; *fastnacht? V*, 29; quadragesimalis abstinentia *V*, 31.

racionabiliter *II*, 32.
ramosa littera (Y) *II*, 4.
reatus *culpa III*, 6.
reciprocare *respondere V*, 32.
redarguere castigatione *III*, 11.
refectorium *VII*, 2. 21.
rennuere *recusare III*, 5. *IIII*, 36. *V*, 16. *VI*, 30. 39.
requiescere *sepultum esse II*, 11. *III*, 10. *IIII*, 15. 49. *V*, 11. 19. *VII*, 25. *VIII*, 2.
repedare *I*, 22.
reverberante cauda *I*, 27.
rogationum dies *V*, 32. *VI*, 42. *VIII*, 13.

sabbati dies *III*, 19; in sabbato sancto *(i. e. vigilia resurrectionis) IIII*, 53. *VI*, 39.
sacerdotalis = *episcopalis I*, 22. *II*, 14. 22. *III*, 11. 17 *etc.*
sacramentum caeleste = *cena Domini III*, 19.
salandria χελάνδιον *III*, 21. 23.
sanctimonialis (*sc.* mulier) *I*, 21. *IIII*, 32. 33. 57. 64. *VII*, 16.
sarcophagum *II*, 43. *VII*, 17, sarcofagum *IIII*, 37. *VIII*, 74.
satagere = *studere V*, 18. *VI*, 10.
satelles 1) = *miles 3* (*opp.* senior) *I*, 13. *IIII*, 12. 13. 22. 69. *V*, 9. 36. *VI*, 4. 15. 22 *etc.* 2) = *miles 2 (ritter) VI*, 28.
scabellum *krücke VIII*, 3.
scopae *IIII*, 36.
scrinium *III*, 9.
scrupulus *difficultas II*, 23. *III*, 14. *V*, 2. *VII*, 32.
scutati *VIII*, 44.
secretarium *IIII*, 34.
semitis = *semitae IIII*, 55.
senatores = *primates IIII*, 46.
senior 1) = *senex? II* 26. 2) = *germ.* hêriro, hêrre *a)* = domnus *IIII*, 58. 73. *VII*, 34. *VIII*, 31. 50. 56. 66. *IX*, 5. 34, seniores (*opp.* vulgus) *IIII*, 7. *V*, 38. *VI*, 12. 58. *VIII*, 51. *IX*, 1; *b)* = dominus (*opp.* servus, satelles) *I*, 22. 28. *II*, 16. 18. 23. 32. 33 *etc.* *IX*, 23; *c)* = maritus *I*, 21. *IIII*, 10. *V*, 5. *VI*, 22. *IX*, 3.
septiformis spiritus *VII*, 3.
siclus *nummus VII*, 4.
signiferi *IIII*, 29; signifera hasta *VI*, 3, lancea *V*, 21.
simmista *symmysta VI*, 38.
simoniacum exemplum *VI*, 43.
solarium *söller V*, 6.
solium 1) *sella II*, *pr.* *VII*, 1. 10. 2) *sarcophagus IIII*, 47.
somarius *sagmarius*, *säumer III*, 21,
Sot i. e. stolidus *I*, 23.
spallere = *psallere II*, 10; spalterium, spalmus *VII*, 24, spalmografus *VIII*, 55.
spata *IIII*, 31; spataferius *IIII*, 32.
spospondit *II*, 8. *VIII*, 40.
stola *VII*, 12. *VIII*, 43.
stuba (*ital.* stufa) *stube VIII*, 25.
subsannare *IIII*, 75.
suburbium *VI*, 55. *VIII*, 23.
suffragium *fürsprache II*, 11. *III*, 13; suffragator *IIII*, 61.
summates = *primates I*, 21.
sumitas *II*, 16; sumopere *II*, 42. *IIII*, 6. *saepius.*
superedificare *I*, 28; superedificatio *I*, 2.
supplantator *gegenkönig*, *-bischof IIII*, 30. *VI*, 6. *VIII*, 2. *IX*, 3.
susspendium *VI*, 57.
susurro *IX*, 13.

tapetum *leichentuch III*, 11. *VII*, 11.
temperamentum 1) = *temperantia III*, 1. 2) *tepefaciendi instrumentum? IX*, 8.
termae *V*, 23.
tesaurus *IIII*, 24.
theophania *I*, 17. *IX*, 1.
thriumphalis gloria *III*, 8.
timoratus *timore (Dei) plenus II*, 1. *III*, 9. 18. *V*, 2.
tipus (τῦφος) est *male intellectum a Thietmaro ponitur pro* opus est *IX*, 14.
tiro *adulescens I*, 3. *IX*, 24; tyro *II*, 2.
torrentum *VI*, 15.
transire de hoc seculo *IIII*, 20, carcere 26.
tribulacio *IX*, 30.
tribus *I*, 9. *VI*, 50.
tricornis urbs *VI*, 23.
tripudium = *summa laetitia II*, 10. *V*, 22. *VI*, 12. *VIII*, 27.
truncus = *corpus mortuum IIII*, 71.
tubicina *III*, 19.
tumba *IIII*, 43.
turribulum *II*, 30. *IX*, 14.

ukrivolsa, quod nostra lingua dicitur 'aeleri stat in frutectum' *II*, 37.
unccio sacerdotalis *IIII*, 62, regalis *V*, 11.
unioculus *IIII*, 1.
undiquessecus = *undique I*, 8. 9. *II*, 9. *IIII*, 12. *V*, 32. 34. *VI*, 12. *VIII*, 17. 29. 60.
urbs (= civitas) *burg, stadt saepe.*
[urceus *VIII*, 66.]
ut primo *V*, 26, ut perprimo *IIII*, 52, primo ut = *ut primum.*

vadimonium *pignus, obses IIII*, 50.
velamen suscipere *VIII*, 3; velata *I*, 5. *II*, 19.
vendicare *petere, acquirere, occupare II*, 2 (vendecare). 5. 13. 36. *VI*, 30. *VIII*, 45. *IX*, 5; *cf.* vindicare.
[venia *genuum flexio VI*, 2.]
vermes *ungeziefer IIII*, 72. [*IX*, 8.]
vespera cantatur *II*, 43.
vexillum *VI*, 23. *VIII*, 64. *saepius.*
viaticum divinum *II*, 43 sacrosanctum *IIII*, 36.
vice alia = *alias IIII*, 56.
vindicare *ulcisci, punire I*, 10. *II*, 2. *IIII*, 69. *VIII*, 36. 48. 71 (vendicare). 73. 75; se vindicare *V*, 29; vindicator *IX*, 30.
vita comite *I*, 8. 19. *VI*, 38, superstite *IIII*, 13.
vivarium *VIII*, 3.
volupe est *II*, 32.
volutabrum *VI*, 24.

Walterdus interpretatur potestate durus *VII*, 15.
Wlodoweius, qui potestas exercitus interpretatur *V*, 23.

ydropica *hydropica IIII*, 34.
yppapantis (ὑπαπάντησις) Domini i. e. obviacio iusti Simeonis *V*, 44.

zablus = *diabolus III*, 2.
zelus[1] ζῆλος *I*, 6. *V*, 39. *VI*, 10. 19. *VII*, 36. *VIII*, 36. 71. *IX*, 4.

---

[1]) *V*, 33 zelus *mendo librarii ortum est ex voce* scelus; *VI*, 19 zelum *mutandam esse in* zelus = scelus *Waitz (SS. III, gloss.) censuit, quod equidem non probo.*